

Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova
ACADEMIA „ȘTEFAN CEL MARE”

PROTECȚIA DREPTURILOR
ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE
ALE OMULUI ÎN PROCESUL ASIGURĂRII
ORDINII ȘI SECURITĂȚII PUBLICE

.....
Conferința științifică cu participare internațională
din 09 decembrie 2021
.....

Chișinău, 2022

CZU 34+351.74(082)=135.1=161.1

***Aprobată și recomandată pentru editare de Senatul
Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI***

COMITETUL DE ORGANIZARE A CONFERINȚEI

Președinte:

Oleg RUSU, dr., conf. univ., șef al Departamentului știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Membri:

Ștefan BELECCIU, dr., prof. univ., șef al Catedrei „Drept public și securitate a frontierei” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Igor TROFIMOV, dr., conf. univ., șef al Catedrei „Drept privat” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Marian GHERMAN, dr., conf. univ., șef al Catedrei „Activitate specială de investigații și anticorupție” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Vitalie IONAȘCU, dr., conf. univ., prodecan al Facultății drept, ordine publică și securitate civilă a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Constantin RUSNAC, dr., conf. univ., șef al Catedrei „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Alexandru ZOSIM, dr., conf. univ., șef al Catedrei „Drept penal și criminologie” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Anatolie CANANĂU, dr., șef al Catedrei „Drept polițienesc și securitate publică” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

© Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM

ISBN 978-9975-135-53-5 (PDF)

COMITETUL ȘTIINȚIFIC AL CONFERINȚEI

Președinte:

Dinu OSTAVCIUC, dr., conf. univ., rector al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Membri:

Iurie LARII, dr., prof. univ., prorector pentru știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Iurie ODAGIU, dr., conf. univ., prim-prorector pentru studii și management al calității al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Ianuș ERHAN, dr., conf. univ., prorector pentru formare profesională a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Costică VOICU, dr., prof. univ., Universitatea „Spiru Haret”, București, România

Radion COJOCARU, dr., prof. univ., director al Școlii doctorale „Științe penale și drept public” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Mihail DAVID, dr., Asociația Internațională a Polițiștilor (IPA), Secția Română

Eugenia BUSMACHIU, dr. în științe economice, conf. univ., Departamentul Finanțe și Asigurări, ASEM

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor revine autorilor.

CUPRINS

Dinu OSTAVCIUC, Tudor OSOIANU <i>Procedura aplicării măsurilor de protecție a victimelor violenței în familie.....</i>	10
Mihail DAVID <i>Măsuri de prevenire și combatere a spălării banilor la nivel internațional.....</i>	30
Iurie ODAGIU, Dmitrii VOZIAN <i>Abordări teoretice privind expertiza judiciară a locului infracțiunii.....</i>	36
Эльвира ЧЕРНОВА, Руфина ОЛЕЙНИК <i>О состоянии законности и практике прокурорского надзора за исполнением миграционного законодательства (на примере Республики Башкортостан).....</i>	42
Iurie LARII, Oleg RUSU <i>Umanizarea condițiilor de detenție ca direcție de realizare a politicii execuțional-penale.....</i>	48
Marian GHERMAN, Ivan ȚURCAN <i>Încălcarea dreptului la educație în regiunea transnistreană.....</i>	58
Ianuș ERHAN <i>Integrarea conceptelor de ordine și securitate publică în cadrul politicilor naționale.....</i>	64
Liliana BELECCIU <i>Reflecții pe marginea asigurării dreptului la respectarea vieții private în cauzele de stabilire a paternității copilului din afara căsătoriei.....</i>	83
Andrei NEGRU <i>Necesitatea reglementării contenciosului administrativ obiectiv.....</i>	91
Liliana CREANGĂ <i>Dezvoltarea eficienței și calității serviciilor pe care poliția modernă din sec. XXI le poate oferi cetățenilor.....</i>	97

SECȚIUNEA I

Reglementări legale și abordări teoretico-practice în materia
drepturilor și libertăților fundamentale ale omului

Инна РОЩИНА <i>Критерии повышения эффективности норм уголовного права в предупреждении уголовных правонарушений.....</i>	105
Andrei GUȘTIUC, Ludmila GUȘTIUC <i>Impactul corupției asupra drepturilor omului în Republica Moldova.....</i>	115
Evghenia GUGULAN <i>Dreptul la un mediu sănătos din perspectiva analizei practicii CEDO.....</i>	125
Ольга ВОЛЧКЕВИЧЬ <i>Теория и практика конституционно-правового регулирования гражданства Республики Беларусь и Республики Молдова.....</i>	134

Dinu OSTAVCIUC, Cătălin-Bogdan PĂUN <i>Politica UE privind instrumentele juridice și organismele nou create în lupta împotriva spălării banilor și finanțării terorismului.....</i>	138
Marcel BOȘCANEANU <i>Aspecte teoretice și practice privind protecția copiilor în mediul online.....</i>	144
Grigore ARDELEAN, Andrian CREȚU <i>Noul concept al ocrotirii persoanei fizice majore consacrat în conținutul Codului civil modernizat.....</i>	155
В.Я. КОНОПЕЛЬСЬКИЙ, Елена КУШНАРЁВА <i>Недвижимое имущество как предмет мошенничества: особенности правовой идентификации.....</i>	165
Igor BANTUȘ <i>Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți.....</i>	172
Oleg BONTEA <i>Serviciul public în Republica Moldova: aspecte teoretice și normative.....</i>	176
Liliana CREANGĂ, Mariana CARABANOV <i>Promovarea unei culturi a drepturilor și a egalității în crearea unui mediu sigur de hărțuirea sexuală.....</i>	187
Ion CARACUIAN <i>Caracteristica și delimitarea infracțiunilor de tratament inuman, tratament degradant și tortură.....</i>	196
Lilian BACALÎM <i>Obligațiile pozitive ale statului de a investiga faptele de lipsire de viață comise de către agenții statului.....</i>	212
Mariana PAVLENCU, Ana-Maria REVENCO <i>Există abilitate în dizabilitate.....</i>	219
Veronica ARNAUT <i>Analiza etimologică și conceptuală a fenomenului „lobism”.....</i>	227
Olga DOBĂ <i>Relația dintre societatea civilă și instituțiile de stat la etapa actuală.....</i>	234
Mihaela BEJENARI <i>Protecția dreptului la sănătate prin prisma asigurării accesului la medicamente.....</i>	241
Oxana EȘANU <i>Abordări teoretico-practice pentru raporturile de muncă în perioada stării de urgență (COVID-19).....</i>	250
Igor ȘEVCENCO <i>Vătămarea drepturilor omului prin activitate administrativă: concept și particularități.....</i>	256
Mihaela PASCAL <i>Probleme actuale privind gestionarea deșeurilor în Republica Moldova.....</i>	270
Sergiu SOCEVOI, Piotr DIUVENJI <i>Asigurarea dreptului la liberă circulație în contextul pandemiei provocate de Covid-19.....</i>	277

Igor SOROCEANU <i>Răspunderea juridică a faptei de dezordine în masă potrivit legislației Republicii Moldova, României și Mariei Britaniei.....</i>	282
Vladimir VASILIȚA, Adriana MARIAN <i>Evoluția istorică a obligațiilor fiscale în spațiul carpato-danubiano-pontic în perioada medievală.....</i>	294
Natalia PAUSTOVSCAIA, Dumitru POPUȘOI <i>Mecanisme procesuale pentru protecția și asistența victimelor infrațunilor potrivit legislației și practicii judiciare altor state.....</i>	301

SECȚIUNEA II

Rolul poliției și a altor organe de drept în asigurarea ordinii și securității publice

Alexandru PARENIUC, Nicolae GULCEAC <i>Vocația ofițerului de investigații în alegerea liniei de comportament privind efectuarea ASI în contextul actualelor reforme.....</i>	316
Vitalie IONAȘCU, Alexandru FRUNZĂ <i>Impactul consumului de băuturi alcoolice asupra comportamentului violent....</i>	321
Ianuș ERHAN <i>Managementul situațiilor de criză în domeniul ordinii publice prin prisma respectării drepturilor omului.....</i>	333
Aliona BIVOL, <i>Rolul empatiei funcționarului public cu statut special în stabilirea contactului psihologic cu subiecții raporturilor juridice.....</i>	346
Anatolie CANANĂU, Vasile ZAVATIN <i>Atitudini, valori și comportament în activitatea polițistului de sector.....</i>	356
Alexandru CICALA <i>Rolul poliției în activitatea de prevenire a infrațunilor de pungășie.....</i>	365
Andrian CREȚU <i>Particularitățile garantării drepturilor participanților la procesul contravențional și erorile admise de agentul constatatator în cadrul procedurii contravenționale de examinare a accidentului rutier.....</i>	374
Рустем АМИРОВ <i>Правовое регулирование применения военной силы для обеспечения внутренней безопасности Российской империи (XIX - начало XX в.в.).....</i>	381
Iurie BULAI <i>Asigurarea drepturilor și libertăților persoanei între mit și realitate în procesul asigurării ordinii publice.....</i>	387
Ghenadie PREȚIVATÎ, Anatolie CANANĂU <i>Rezistența la stres și frică a polițistului în exercițiul funcției.....</i>	396

Olga POSTOVAN	
<i>Statutul, locul și rolul poliției comunitare în cadrul politicilor de ordine publică orientate către comunitate.....</i>	<i>402</i>
Ludmila OSTAP, Igor VRABII	
<i>Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale copilului în procesul asigurării ordinii și securității publice.....</i>	<i>414</i>
Vasile POPA	
<i>Supravegherea tehnică și punerea în executare de către lucrători specializați din cadrul poliției.....</i>	<i>421</i>

SECȚIUNEA III

Respectarea drepturilor omului în procesul de investigare, prevenire și combatere a criminalității

Iurie ODAGIU, Andrei LUNGU	
<i>Amprenta cerebrală - metodă revoluționară aplicată la exonerarea nevinovaților...431</i>	
Alexandru ZOSIM	
<i>Importanța legiferării elaborării politicii juridico-penale.....</i>	<i>438</i>
Boris GLAVAN	
<i>Aspecte istorice privind raportul dintre investigațiile speciale, procesul penal și drepturile omului: sec. XIX – sec. XX.....</i>	<i>444</i>
Тимур ГАЗИЗОВ	
<i>Актуальные особенности и межгосударственные стандарты выявления преступления, предусмотренного статьей 174 УК РФ.....</i>	<i>457</i>
Sofia PILAT	
<i>Cauzele și condițiile care contribuie la comiterea infracțiunii de vandalism.....</i>	<i>463</i>
Simion CARP, Cornel OSADCII	
<i>Apărarea drepturilor și libertăților condamnaților la pedeapsa închisorii prin prisma implementării sistemului de garanții.....</i>	<i>468</i>
Constantin RUSNAC, Iurie ODAGIU	
<i>Dezideratele unei cercetări calitative a infracțiunilor.....</i>	<i>479</i>
Lilian LUCHIN	
<i>Tehnologii moderne aplicabile în procese penale versus drepturile fundamentale ale omului.....</i>	<i>493</i>
Sofia PILAT	
<i>Elementele subiective ale infracțiunii de vandalism: concept și caracterizare....</i>	<i>498</i>
Valentin CHIRIȚA, Alexandru DRĂGULEANU	
<i>Personalitatea infractorului mercenar.....</i>	<i>509</i>
Cristina LESNIC	
<i>Către un model european de cooperare polițienească internațională – imperativ cu valențe europene.....</i>	<i>517</i>

Artiom PILAT	
<i>Respectarea dreptului la apărare la dispoziția expertizei judiciare.....</i>	<i>525</i>
Efrosinia URSU	
<i>Elemente de drept comparat privind pornografia infantilă.....</i>	<i>532</i>
Ghennadi CALCAVURA, Victor BEȘLEAGA	
<i>Noțiunea respectării drepturilor civile</i>	
<i>la realizarea măsurilor speciale de investigații.....</i>	<i>540</i>
Valentina RUSSU	
<i>Limitele răspunderii și sancționării penale a minorilor.....</i>	<i>547</i>
Olesea CREȚU	
<i>Reabilitarea – drept al persoanei scoase de sub urmărire penală.....</i>	<i>553</i>
Ion ROTARU	
<i>Rolul victimei în cadrul criminalității violente.....</i>	<i>557</i>
Sergiu SOCEVOI, Irina MORARU	
<i>Aplicarea sechestrului în cadrul cauzei penale</i>	
<i>și asigurarea dreptului de proprietate.....</i>	<i>563</i>
Alina STAHURSCHI	
<i>Elemente de drept penal comparat privind atragerea minorilor</i>	
<i>la activitatea criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor</i>	
<i>fapte imorale cu alte fapte penale.....</i>	<i>567</i>
Ludmila ȘUBELIC	
<i>Unele activități orientate spre diminuarea influenței</i>	
<i>subculturii criminale asupra personalității minorilor.....</i>	<i>575</i>
Sergiu LISNIC	
<i>Obiectul infracțiunii de producere, import, comercializare sau punere</i>	
<i>ilegală la dispoziția a mijloacelor tehnice sau produselor program.....</i>	<i>583</i>
Victoria CARACUIAN	
<i>Cooperarea instituțională în procesul de recuperare a bunurilor</i>	
<i>infracționale – mecanism de combatere a criminalității generatoare</i>	
<i>de profituri ilicite în Republica Moldova.....</i>	<i>593</i>

PROTECȚIA DREPTURILOR
ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE
ALE OMULUI ÎN PROCESUL ASIGURĂRII
ORDINII ȘI SECURITĂȚII PUBLICE

Conferința științifică cu participare internațională
din 09 decembrie 2021

PROCEDURA APLICĂRII MĂSURILOR DE PROTECȚIE A VICTIMELOR VIOLENȚEI ÎN FAMILIE

Dinu OSTAVCIUC,
*doctor în drept, conferențiar universitar
rector, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI*

Tudor OSOIANU,
*doctor în drept, profesor universitar
Catedra procedură penală, criminalistică și securitate informațională,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

Violența în familie este o infracțiune actuală și răspândită, de prevenirea și combaterea căreia este preocupată întreaga societate, implicit și organele de aplicare a legii, cele din domeniul medicinei și protecției sociale etc.

Această infracțiune, făcând parte din infracțiunile contra familiei și minorilor, aduce atingeri drepturilor membrilor de familie, a demnității lor umane, a diferitor stări psihologice, fizice, economice și de altă natură. De aceea, statul este obligat să intervină cu eficiente instrumente în vederea prevenirii și combaterii acestui flagel criminogen.

În Republica Moldova este elaborată politica națională de ocrotire și sprijinire a familiei, catalogând, în acest sens, violența în familie ca pe o importantă problemă de sănătate publică. Acest fapt nu este altceva decât o implicare activă a statului privind consolidarea, ocrotirea și sprijinirea familiei, asigurarea respectării principiilor fundamentale ale legislației cu privire la familie, realizarea egalității de gen între femei și bărbați, asigurarea drepturilor și intereselor copiilor și, nu în ultimul rând, ale bărbaților care, de asemenea, pot fi subiecți pasivi ai violenței în familie.

Cuvinte-cheie: victimă, violență în familie, măsuri de protecție, cerere, demers, încheiere, ordonanță, organ de urmărire penală, procuror, judecător de instrucție.

Summary

Domestic violence is a current and widespread crime, with the prevention and combating of which is concerned the whole society, implicitly also the law enforcement bodies, those in the field of medicine and social protection, etc.

This offence, as a part of crimes against the family and minors, infringes on the rights of family members, their human dignity, and various psychological, physical, economic and other conditions. Therefore, the state is obliged to intervene with effective tools to prevent and combat this criminogenic scourge.

The Republic of Moldova is developing a national policy for the protection and support of the family, categorizing, in this regard, domestic violence as an important public health issue. This is nothing more than an active involvement of the state in strengthening, protecting and supporting the family, ensuring compliance with the fundamental principles of family law, achieving gender

equality, ensuring the rights and interests of children and, last but not least, men who may also be passive victims of domestic violence.

Keywords: victim, domestic violence, protection measures, application, request, conclusion, ordinance, criminal investigation body, prosecutor, investigating judge.

În cauza Bevacqua și S. c. Bulgariei (Hot. CtEDO din 12.06.2008), CtEDO a demonstrat cu succes că statul este responsabil de încălcările drepturilor omului în sfera privată a vieții persoanei. Prin Hotărârea respectivă, Curtea a recunoscut obligația pozitivă a statului de a preveni încălcările drepturilor omului între două persoane private în cazurile de violență în familie, declarând că violența în familie nu mai poate fi tratată ca o problemă personală din cauza efectului devastator pe care îl are asupra victimei.¹

Prin urmare, instituțiile statului s-au preocupat de acest subiect sensibil și au adoptat suficiente acte normative, acordând organelor abilitate mecanisme eficiente pentru a preveni și combate violența în familie, a proteja victimele, precum și pentru a urmări penal agresorii.

Legislația procesuală penală reglementează și acordă anumite drepturi victimei violenței în familie, implicit dreptul la o protecție atunci când este începută urmărirea penală pe faptul unei violențe în familie.

În general, organul de urmărire penală și procurorul sunt obligați prin lege de a lua măsuri pentru asigurarea securității participanților la proces și a altor persoane.²

Obligația pozitivă a statelor ce rezultă din art. 3 CEDO include pe de o parte o obligație de a crea un cadru legal care are scopul de a preveni și de a pedepsi maltratarile între indivizi, pe de altă parte când statul este sigur de un risc iminent de maltratare între indivizi sau dacă acestea s-au întâmplat deja, o obligație să aplice în practică legile corespunzătoare, protejând victimele și pedepsind responsabilii care au cauzat maltratarea propriu-zisă.

Drept primă obligație, (s.a.) *Curtea remarcă faptul că din concluziile din trecut, autoritățile au creat deja un cadru legal care permite luarea măsurilor împotriva persoanelor acuzate de violență domestică (vedeți Eremia, 3564/11, § 57; Mudric v. Republica Moldova, nr 74839/10, § 48, 16 iulie 2013; B. v. Republica Moldova, nr. 61382/09, § 50, 16 iulie 2013; T.M. și C.M. v. Republica Moldova, nr 26608/11, § 44, 28 ianuarie 2014).*³

CtEDO a dedus că autoritățile nu și-au îndeplinit corect obligația pozitivă de a preveni pericolul real și imediat al violenței domestice la adresa

¹ Alexandru Prisac. Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova. Chișinău. Editura Cartea Juridică. 2019, p. 853.

² A se vedea prevederile art. 215 CPP.

³ Hot. CtEDO Munteanu c. Republicii Moldova, din 26.05.2020 (§.69). Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-202554> (accesat: 03.11.2020)

reclamanților.⁴

CtEDO a criticat omisiunea de a acorda protecție efectivă victimelor violenței în familie un timp îndelungat.⁵

CtEDO nu a agreat suspendarea condiționată a urmăririi penale în privința unei persoane, deși instanța de judecată a prelungit ordonanța de protecție doar patru zile mai devreme pe motiv că A. încă mai prezenta pericol pentru prima reclamantă. În aceeași cauză, Curtea a criticat autoritățile naționale, care nu au examinat impactul neexecutării de către un ofițer de poliție a ordonanței emise de către instanța de judecată în privința ordinii publice și nu au pornit urmărirea penală în temeiul art. 320 al CP.⁶

Atunci când ne referim la investigarea infracțiunii de violență în familie, pe lângă măsurile ce se impun a fi luate în ordinea art. 215 CPP, organul de urmărire penală și procurorul sunt obligați să intervină pentru luarea unor măsuri suplimentare și specifice.

Potrivit art. 215/1 alin. (1) CPP, *Dacă în cadrul procesului penal se constată că victima violenței în familie se află în pericol de a fi supusă violenței sau altor acțiuni ilegale, inclusiv de distrugere a bunurilor sale, organul de urmărire penală sau procurorul este obligat să intervină neîntârziat pentru a asigura obținerea măsurilor de protecție.* Aceste prevederi sunt importante, deoarece este firesc faptul că atunci când este comisă infracțiunea de violență în familie, victima infracțiunii este într-un pericol iminent, aceasta poate fi umilită în continuare, agresată fizic, psihic, sexual etc. Respectiv, organul de urmărire penală sau procurorul este obligat să intervină de urgență nu doar în documentarea cazului, dar și pentru a lua unele măsuri de protecție a acestei victime. Or, în caz contrar, consecințele faptei criminale pot duce la urmări mai drastice.

Ținând cont de specificul acestei infracțiuni, în continuare vom încerca să examinăm câteva aspecte importante de procedură penală. Astfel, în primul rând trebuie să identificăm acțiunile ce urmează a fi întreprinse de organul de urmărire penală și procuror pentru aplicarea măsurilor de protecție? Care sunt acele măsuri de protecție? Cine aplică măsurile de protecție în cazul violenței în familie? Care este procedura privind examinarea demersului de aplicare a măsurilor de protecție? Care este termenul de aplicare a măsurilor

⁴ Hot. CtEDO Munteanu c. Republicii Moldova, din 26.05.2020 (§.74). Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-202554> (accesat: 03.11.2020)

⁵ „În ciuda tuturor dovezilor din dosar, atât instanțele de judecată, cât și procuratura au refuzat până la data de 29 septembrie 2011 să ofere protecție efectivă. Reiese că reclamantele nu au beneficiat de protecție efectivă timp de un an de la primul incident de violență fizică și timp de jumătate de an de la depunerea cererii pentru emiterea ordonanței de protecție.” Hot CtEDO T.M. și C.M. c. Republicii Moldova, din 28.01.2014 (§. 48). Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154882> (accesată: 03.11.2021)

⁶ Hot CtEDO Eremia c. Moldovei, din 28.05.2013 (§. 63, 64). Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145943> (accesată: 02.11.2021)

de protecție? Care este modalitatea de contestare a acestora? Cum se pun în executare actele de protecție? etc.

Vorbind la general, reieșind din dispozițiile legale, măsura de protecție în cazul violenței în familie constă în emiterea unei încheieri a instanței de judecată privind acordarea unei ordonanțe de protecție, la demersul organului de urmărire penală sau al procurorului, precum și la cererea părții vătămate.

Dreptul la înaintarea demersului și a cererii privind emiterea ordonanței de protecție este acordat părților menționate prin prisma art. 215/1 alin. (2) CPP. Din analiza conținutului art. 215/1 alin. (1) și (2) CPP, desprindem remedii suficiente, privind sesizarea instanței în vederea acordării măsurii respective de protecție. Prin urmare, legea acordă dreptul nu doar procurorului, ci și organului de urmărire penală (în baza demersului) și a părții vătămate (în baza cererii) de a solicita direct instanței acordarea protecției. Acest fapt se prezintă ca o excepție, deoarece în instanța de judecată demersurile pot fi înaintate doar de procuror. Însă odată ce în cazul violenței în familie intervenția organelor de drept trebuie să fie neîntârziată și urgentă pentru ocrotirea intereselor victimei și protecției acesteia față de agresor, legislația procesuală penală, făcând o excepție, acordă acest drept și organului de urmărire penală și părții vătămate.

Constatăm o omisiune în normele procesuale penale, care nu acordă dreptul victimei de a înainta o cerere direct în instanța de judecată privind emiterea ordonanței de protecție. Din conținutul art. 215/1 alin. (2) CPP reiese că acest drept este acordat doar părții vătămate, ceea ce limitează și constrânge drepturile victimei, ori ultima beneficiază inclusiv și de dreptul de a decide cu privire la statutul de parte vătămată, cu excepția minorilor.⁷ Pe de altă parte, potrivit art. 58 alin. (5) CPP, *Victima, de îndată ce a fost identificată, beneficiază în condițiile legii de dreptul la protecție și compensare, precum și de dreptul de a depune o cerere privind aplicarea măsurilor de protecție.* În consecință, există două norme procesuale penale între care există contradicții, deși art. 215/1 CPP este o normă specială în acest sens, adică aplicabilă comparativ cu norma generală prevăzută în art. 58 CPP. Pentru neinterpretarea ambiguă a normelor respective, propunem modificarea art. 215/1 alin. (2) CPP, astfel încât victimei violenței în familie să i se acorde în mod expres același drept de care beneficiază partea vătămată.

Totodată, reiterăm specificul și urmările prejudiciabile ale infracțiunii date, grație cărora considerăm că victima violenței în familie trebuie să dispună de drepturile prevăzute în art. 58 alin. (4) CPP, indiferent dacă este recunoscută în calitate de parte vătămată sau parte civilă. Astfel, această victimă trebuie să dispună de dreptul să fie consultată și asistată de un avocat care acordă asistență juridică garantată de stat în cazul în care nu dispune de mijloace bănești pentru a plăti avocatul; să fie însoțită de o persoană de încre-

⁷ A se vedea prevederile art. 59 alin. (1) CPP

dere, alături de avocatul său, la toate cercetările, inclusiv la ședințele închise; să primească o hotărâre judecătorească referitoare la compensarea materială pentru prejudiciul cauzat prin infracțiune. În așa mod, credem că victimei acestei infracțiuni i se vor garanta efectiv drepturile sale procesuale. Cu alte cuvinte, intervine necesitatea modificării și completării art. 58 alin. (4) CPP.

În aceeași ordine de idei, considerăm oportună modificarea și completarea art. 215/1 CPP, astfel încât în tot conținutul normei vizate să fie unificate noțiunile de victimă și parte vătămată, prin utilizarea sintagmei „victimă sau parte vătămată”. Or, în unele situații partea vătămată este și ea lipsită de unele garanții care sunt acordate victimei. Astfel, din conținutul art. 215/1 alin. (3), (3/1) și (4/1) CPP măsurile de protecție sunt aplicabile doar victimei și nu părții vătămate, ceea ce este alogic.

O altă problemă la care dorim să ne referim și să o punem în discuție ține de termenul de înaintare a demersului de către organul de urmărire penală sau de procuror. Astfel, art. 215/1 CPP nu reglementează termenul de înaintare a demersului în instanța de judecată pentru emiterea ordonanței de protecție. Prin această reglementare legea acordă dreptul organului de urmărire penală și procurorului de a decide echivoc și unilateral termenul de înaintare a demersului respectiv. Acest fapt este unul ce nu asigură victimei sau părții vătămate a cazurilor de violență în familie suficiente garanții, deoarece acești subiecți pot înainta demersul în instanța de judecată la propria lor discreție.

Suntem de părerea că legea procesuală penală trebuie modificată și completată întrucât din momentul constatării temeiurilor și motivelor de aplicare a măsurii de protecție vizate, imediat organul de urmărire penală sau procurorul trebuie să intervină pentru a asigura obținerea măsurilor de protecție.

În aceeași ordine de idei, constatăm că problema este cu mult mai gravă în sensul protecției victimei. Astfel, organul de urmărire penală și procurorul sunt lipsiți de dreptul de a aplica o măsură prin care ar proteja imediat victima sau partea vătămată a violenței în familie. După cum am menționat, legea nici nu prevede un termen anumit cu privire la înaintarea demersului corespunzător. În această discrepanță apare întrebarea: este sau va fi oare protejată victima infracțiunii în intervalul de timp de la întocmirea demersului și înaintarea lui instanței de judecată sau în intervalul de timp în care instanța va examina demersul? Și mai grav să ne imaginăm că fapta criminală s-a produs în afara orelor de serviciu, când în instanță nu activează cancelaria etc.

Actuala prevedere din CPP nu acordă garanții suficiente, în viziunea noastră, la acest capitol. Soluția ar putea să fie una simplă, și anume în acordarea dreptului organului de urmărire penală și procurorului de a interveni prin emiterea unui ordin de restricție de urgență în cazurile ce nu suferă amânare și în cazul de delict flagrant.

Argumentele noastre sunt dictate de prevederile Legii nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. Astfel, potrivit art. 2 din Legea menționată, *ordin de restricție de urgență este un act administrativ emis de poliție, prin care sunt aplicate măsuri de protecție menite să asigure înlăturarea imediată a agresorului din locuința familiei supuse violenței și stabilirea unor interdicții prevăzute de lege, în vederea prevenirii repetării/ comiterii actelor de violență, garantând astfel siguranța victimei și altor membri ai familiei în locuința lor și în afara acesteia.*⁸

Prin urmare, poliția este în drept să emită un ordin de restricție de urgență, în cazurile prevăzute de lege, pe o perioadă de 10 zile care, în cazul depunerii cererii privind eliberarea ordonanței de protecție, se prelungește de drept până când instanța de judecată nu se expune asupra cererii victimei. Cu alte cuvinte, poliției, în calitate de organ de constatare, îi sunt acordate suficiente pârghii în vederea protecției victimei infracțiunii de violență în familie, iar organului de urmărire penală și procurorului nu. Mai mult decât atât, organul de urmărire penală și procurorul sunt abilitați cu dreptul de a constata bănuiala rezonabilă și a dispune începerea urmăririi penale etc. Deci, pentru o contravenție sau în cazul constatării bănuielii rezonabile cu privire la infracțiune de către organele de constatare legea acordă instrumente și pârghii efective, iar atunci când se constată comiterea infracțiunii legea nu le

⁸ În conformitate cu prevederile art. 121 din Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, (1) În caz de stabilire la locul faptei, ca urmare a evaluării riscurilor, a circumstanțelor din care rezultă o bănuială rezonabilă că au fost comise acte de violență în familie și/sau persistă un pericol iminent de repetare sau comitere a acțiunilor violente, organul de poliție este obligat să dispună imediat eliberarea ordinului de restricție de urgență în privința agresorului pentru înlăturarea situației de criză și, concomitent, întreprinde acțiunile necesare de constatare a comiterii infracțiunii de violență în familie. (11) Organul de poliție are dreptul să aplice în privința agresorului una sau mai multe dintre următoarele măsuri: a) obligarea de a părăsi temporar locuința comună ori de a sta departe de locuința victimei; b) interzicerea de a se apropia de victimă, respectând distanța ce ar asigura securitatea acesteia și excluzând orice contact vizual cu victima și/sau copiii; c) interzicerea oricărui contact, inclusiv telefonic sau prin orice alte mijloace de comunicare, cu victima și/sau copiii; d) interzicerea de a păstra și purta arma. (2) Ordinul de restricție de urgență se eliberează pentru o perioadă de până la 10 zile și se pune îndată în aplicare, agresorul și victima (în cazul copiilor – reprezentantul legal al victimei) fiind informați despre restricțiile aplicate, drepturile și obligațiile care le revin și despre răspunderea pentru neexecutarea cerințelor ordinului de restricție. (3) Supravegherea îndeplinirii măsurilor stabilite în ordinul de restricție de urgență se exercită de către angajații postului sau ai sectorului de poliție din localitate în modul prevăzut de lege. (4) Agresorul are dreptul să conteste ordinul de restricție de urgență în instanța de judecată în condițiile contenciosului administrativ. Depunerea cererii nu suspendă acțiunea ordinului de restricție. (5) Victima are dreptul, în perioada de acțiune a ordinului de restricție de urgență, să solicite, în condițiile legii, eliberarea ordonanței de protecție. Acțiunea ordinului de restricție de urgență, în acest caz, se prelungește de drept și încetează odată cu punerea în aplicare a măsurilor de protecție stabilite de judecată.

acordă. În concluzie, considerăm că este necesară modificarea și completarea legii procesuale penale prin acordarea dreptului de a emite un astfel de ordin organului de urmărire penală și procurorului.

O altă soluție în acest sens ar fi acordarea dreptului de a emite ordonanța de protecție organului de urmărire penală și procurorului, iar în termen de 24 ore, acești subiecți să fie obligați să înainteze demers instanței de judecată în vederea legalizării acțiunii efectuate, prezentând și probele care indică temeiul și motivul dispunerii.

Și prima și a doua soluție este corectă, deoarece organul de urmărire penală sau procurorul trebuie să intervină imediat în vederea protecției victimei, a celorlalți membri de familie, a copiilor, a bunurilor etc. Doar în așa mod putem vorbi despre o asigurare eficientă a victimelor și părților vătămate a violenței în familie.

În continuare ne propunem să abordăm conținutul demersului organului de urmărire penală în vederea emiterii ordonanței de protecție.

După noi, demersul respectiv trebuie să cuprindă: instanța de judecată în adresa căreia este înaintat demersul; data și locul întocmirii; numele, prenumele și calitatea persoanei care înaintează demersul; fapta penală (fapula); prevederile legale în care aceasta se încadrează și pedeapsa prevăzută de lege pentru infracțiunea săvârșită; circumstanțele, însoțite de probe pertinente, din care rezultă bănuiala rezonabilă că făptuitorul a săvârșit fapta de violență în familie; circumstanța actului de violență, intensitatea, durata, consecințele suportate și alte circumstanțe care indică necesitatea aplicării măsurilor de protecție; circumstanțele care justifică aplicarea măsurilor de restricție; date despre agresor; date despre victima infracțiunii; date despre prezența copiilor în familie; propunerea organului de urmărire penală sau a procurorului privind aplicarea anumitor măsuri și argumentele justificatoare; durata solicitării aplicării măsurilor de protecție; indicarea organului ce va supraveghea executarea măsurilor de protecție; temeiul legal al emiterii demersului și semnătura celui care l-a întocmit. În același timp, la demers se vor anexa toate materialele și probele care confirmă temeiurile de emiterie a ordonanței de protecție, precum și temeiurile privind aplicarea măsurilor de protecție, care anume, și motivarea lor.

Cât privește anexa la demers, este de reținut că aceasta presupune copiile confirmative, după caz, a următoarelor acte: sesizarea organului de urmărire penală, cercetarea la fața locului, declarațiile victimei, declarațiile martorilor (inclusiv ale membrilor de familie), actul de dispunere a constatărilor medico-legale, constatările medico-legale (în cazul în care acestea sunt executate), actele medicale (în cazul internării victimei în spital), planul personalizat de siguranță a victimei (dacă acesta persistă), fișa de referire a cazului de violență în familie pentru asistență și protecție a victimelor (dacă există), chestionarul de constatare și evaluare a riscurilor, chestionarul de

identificare a cazului de violență în familie, ordinul de restricție de urgență și procesul-verbal de înmânare a acestuia (în cazul în care acestea a fost emise de poliție), avertizarea scrisă (în cazul în care au fost făcute asemenea avertizări agresorului), fișa de consiliere psihologică a victimei (în cazul când victima a fost deja consiliată psihologic), informația cu privire la comiterea anterioară a cazurilor de violență în familie (contravențional sau penal), procesele-verbale privind intervențiile echipelor multidisciplinare în cazurile violenței în familie (dacă există), procesele-verbale de evaluare a condițiilor de trai (dacă există).

Demersul privind emiterea ordonanței de protecție se depune la instanța de judecată în raza activității organului de urmărire penală care l-a întocmit și l-a înaintat.

Acest demers, aleatoriu, va fi atribuit spre examinare unui judecător din cadrul instanței de judecată. Potrivit art. 215/1 alin. (3) CPP, *Instanța de judecată, prin încheiere, emite, în 24 de ore de la primirea cererii, o ordonanță de protecție, prin care poate oferi protecție victimei și copiilor ei, ...*

Analizând prevederile acestei norme constatăm faptul că instanța de judecată, judecând cererea privind aplicarea măsurilor de protecție, emite o încheiere. Încheierea trebuie să fie motivată și, prin aceasta, se dispune admiterea sau respingerea cererii înaintate. Prin această încheiere, judecătorul emite o ordonanță de protecție victimei și copiilor ei, în termen de 24 ore de la primirea cererii spre examinare. Termenul respectiv decurge nu din momentul înregistrării cererii în cancelaria instanței de judecată, ci din momentul primirii cererii spre examinare de către judecătorul desemnat. La prima vedere, s-ar părea că situația este clară, iar procedura – una simplă.

Totuși, există mai multe neclarități și coliziuni juridice la care, în mod special, am dori să facem referire, or, aceste aspecte țin nemijlocit de procedură.

Astfel, din norma discutată nu este clar în primul rând cine din judecători va examina cererea și de către care instanță de judecată? Totodată, nu este clară de competența cărei instanțe de judecată ține examinarea cererii, de instanța civilă ori penală, fie de judecătorul de instrucție?

În conformitate cu prevederile art. 278/7 alin. (1) din Codul de procedură civilă, *Instanța de judecată emite, în 24 de ore de la primirea cererii privind aplicarea măsurilor de protecție, o încheiere prin care admite sau respinge cererea.* După cum observăm, aceleași prevederi le are nu doar legea procesuală penală, dar și legea procesuală civilă. Potrivit art. 2 alin. (4) CPP, *Normele juridice cu caracter procesual din alte legi naționale pot fi aplicate numai cu condiția includerii lor în prezentul cod.* Prin urmare, considerăm că în cazul în care există o *bănuială rezonabilă* cu privire la comiterea infracțiunii de violență în familie, cererea și demersul privind emiterea ordonanței de protecție, la faza urmăririi penale, urmează a fi soluționată de judecătorul de

instrucție. Or, ultimul, potrivit art. 41 CPP, *...asigură controlul judecătoresc în cursul urmăririi penale...* Respectiv, întreaga procedură cu privire la examinarea cererii și demersului, emiterea ordonanței de protecție, punerea în aplicare a acesteia ține anume de competența judecătorului de instrucție în cursul urmăririi penale.

Bunăoară, în conformitate cu prevederile art. 41 pct. 7) CPP, Judecătorul de instrucție asigură controlul judecătoresc în cursul urmăririi penale *prin efectuarea altor acțiuni procesuale prevăzute de prezentul cod.* Sintagma „instanța de judecată” menționată în art. 215/1 CPP include și „judecătorul de instrucție”.

Totodată, în susținerea argumentelor menționate vine și reglementarea din art. 6 pct. 16) CPP, care indică noțiunea de instanță de judecată. Astfel, *instanță judecătorească este orice instanță, parte componentă a sistemului judecătoresc al Republicii Moldova, care judecă cauza penală în primă instanță, în ordine de apel sau de recurs, ori pe căile extraordinare de atac, precum și care soluționează plângeri împotriva acțiunilor și actelor organelor de urmărire penală și ale organelor de executare a hotărârilor judecătorești și sancționează efectuarea unor acțiuni procedurale.*

Conform dispozițiilor art. 6 pct. 24) CPP, *judecător de instrucție este judecător abilitat cu unele atribuții proprii urmăririi penale, precum și de control judiciar asupra acțiunilor procesuale efectuate în cadrul urmăririi penale.* În același context, potrivit art. 14 alin. (2) din Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, *Cererea sau demersul pentru eliberarea ordonanței de protecție depuse în instanță de judecată se examinează conform Codului de procedură civilă, Codului de procedură penală.*

Prin urmare, întocmirea și înaintarea demersului organului de urmărire penală sau a procurorului, precum și cererea victimei sau a părții vătămate se face în cadrul procesului penal, respectiv și examinarea acestora se va face de către judecătorul de instrucție din cadrul instanței de judecată în raza căreia se efectuează urmărirea penală.

Bine înțeles este faptul că victima sau partea vătămată nu este limitată în dreptul, de sine stătător, de a înainta o cerere în ordinea civilă în baza Codului de procedură civilă și a Legii nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie.

O altă subtilitate ce trebuie analizată ține de dispoziția art. 215/1 alin. (3) CPP, care lipsește în mod evident organul de urmărire penală și procurorul de dreptul la examinarea demersului înaintat de către aceștia pentru obținerea măsurilor de protecție. Astfel, potrivit art. 215/1 alin. (2) CPP, *Demersul de obținere a măsurilor de protecție poate fi înaintat de către organul de urmărire penală sau de către procuror și în baza cererii părții vătămate.* Potrivit acestei norme, legea acordă subiecților menționați dreptul de a înainta demers. Aici am dori să atragem atenția la faptul că legislația procesuală

penală face distincție între demers și cerere. Cu alte cuvinte, demersul este înaintat de organul de urmărire penală, iar cererea de către partea vătămată (victimă). Potrivit art. 215/1 alin. (3) CPP, *Instanța de judecată, prin încheiere, emite, în 24 de ore de la primirea cererii, o ordonanță de protecție, ...* Astfel, norma în cauză indică numai despre examinarea cererii, adică a sesizării instanței de către partea vătămată (victimă).

Ținând cont de cele explicate, considerăm oportun a modifica și completa normele de procedură penală, astfel încât să fie indicat în mod expres examinarea și a demersului privind obținerea măsurilor de protecție în cazul infracțiunilor de violență în familie. Tot aici, este necesară modificarea și completarea normei prevăzute la art. 41 CPP, întrucât să prevadă expres dreptul judecătorului de instrucție la examinarea demersului și a cererii privind aplicarea măsurilor de protecție, prin emiterea ordonanței corespunzătoare.

În continuare, după ce am explicat viziunea noastră referitor la dezideratele ce indicau la ambiguități, vom trece la procedura de examinare a demersului și cererii privind aplicarea măsurilor de protecție. Este logic faptul că anume demersul și cererea respectivă constituie temeiul de drept pentru începerea procedurii de examinare privind aplicarea măsurilor de protecție în cazul infracțiunilor de violență în familie.

După noi, demersul și cererea respectivă se examinează de către judecătorul de instrucție în ședință închisă, cu participarea părții care a înaintat demersul sau cererea. Prezența reprezentantului organului de urmărire penală sau a procurorului care examinează fapta infracțională de violență în familie este obligatorie, chiar și în cazul în care victima sau partea vătămată a sesizat instanța de judecată. Totodată, în cazul examinării demersului organului de urmărire penală sau a procurorului, ultimii vor înștiința victima sau partea vătămată despre înaintarea acestui demers și vor asigura prezența acestora în ședința de judecată. În situația în care victima sau partea vătămată este internată în instituția medicală, aceasta poate participa dacă starea sănătății îi permite, în caz contrar examinarea demersului se va face în lipsa acestor părți.

La fel, în cadrul ședinței de judecată se va asigura de organul de urmărire penală sau de procuror prezența bănuțului sau învinuțului. Este de menționat faptul că pot fi interpretări ambigue cu privire la presupusul agresor, în cazul în care acesta nu deține un statut procesual în cadrul procesului penal. Considerăm că indiferent dacă s-a reușit la această etapă de a recunoaște persoana în calitate de bănuț sau învinuit cu prezența fizică, oricum, având *bănuțiala rezonabilă* în privința acestuia, organul de urmărire penală sau procurorul poate emite ordonanțele respective și în lipsa persoanei, prin contumacie. Prezența apărătorului în cadrul ședinței de judecată este obligatorie. La ședința de judecată participă și reprezentanții legali, în condi-

țiile CPP. Prezența acestor părți este asigurată de organul de urmărire penală sau procuror, ținând cont de faptul că termenul de examinare a demersului este de 24 ore de la primirea acestuia.

În cazul în care bănuitul sau învinuitul lipsește, examinarea cererii și a demersului va fi efectuată în lipsa acestora. Dacă din motive justificate lipsește victima sau partea vătămată, examinarea demersului se va efectua și în lipsa acestora. Atunci când victima sau partea vătămată este reprezentată de reprezentanții legali, fie de apărători, prezența ultimilor este obligatorie.

Înainte de a fi depus la judecătorul de instrucție, demersul cu privire la obținerea măsurilor de protecție, împreună cu toate materialele și probele anexate la acesta, se prezintă în prealabil victimei sau părții vătămate, fie reprezentanților acestora, bănuितului sau învinuitului ori avocatului său, care confirmă în scris că a luat cunoștință de acestea. În cazul în care aceste părți se află în imposibilitate să ia cunoștință de demers, cu anexele sale, organul de urmărire penală sau procurorul transmite demersul judecătorului de instrucție, care, la solicitarea părților ce participă la examinarea cauzei, le va oferi suficient timp pentru a lua cunoștință de conținutul lor înainte de începerea ședinței.

În termenul fixat, judecătorul de instrucție deschide ședința de judecată, anunță care demers sau cerere va fi examinată, verifică prezența părților și împuternicirile participanților la proces, stabilește identitatea interpretului, traducătorului și explică drepturile și obligațiile acestora (în cazul în care participarea acestora este obligatorie), stabilește identitatea bănuितului sau a învinuitului (dacă este prezent), stabilește identitatea celorlalte părți și verifică cunoșterea drepturilor și obligațiilor, anunță completul de judecată și verifică dacă sunt cereri de recuzare sau abțineri, soluționează chestiunile privitoare la participarea apărătorului (implicit a cazurilor în care participarea acestora este obligatorie), soluționează chestiunea judecării cauzei în lipsa vreuneia din părți sau a altor persoane citate de organul de urmărire penală sau procuror și verifică dacă aceștia au fost citați (în cazul absenței unuia din participanți) și verifică dovada citării, clarifică dacă părțile au unele cereri sau demersuri.

Ulterior, organul de urmărire penală sau procurorul care a înaintat demersul, fie victima sau partea vătămată care a înaintat cererea, argumentează motivele și răspunde la întrebările judecătorului de instrucție și ale participanților la proces. După argumentele expuse, dreptul de a interveni i se oferă bănuितului sau învinuitului și apărătorilor acestora, ultimii fiind în drept de a prezenta probe în susținerea argumentelor sale. Mai apoi, judecătorul de instrucție va anunța ordinea dezbaterilor judiciare, va acorda dreptul la replică, oferindu-i bănuितului sau învinuitului ultimul cuvânt.

După efectuarea controlului temeiniciei demersului sau a cererii, judecătorul de instrucție, prin încheiere, admite sau respinge demersul sau cererea cu privire la obținerea măsurilor de protecție. În cazul în care judecăto-

rul de instrucție va admite cererea sau demersul înaintat, acesta va emite și ordonanța de protecție. Aceste acte judecătorești sunt separate, încheierea va motiva necesitatea aplicării măsurilor de protecție și admisibilitatea cererii sau a demersului, iar ordonanța de protecție va fi actul prin care se vor dispune măsurile de protecție.

În unele cazuri, instanța de judecată nu emite cele două acte separat, ci doar prin încheiere motivează necesitatea și temeiurile aplicării măsurilor de protecție și dispune aplicarea acestor măsuri.⁹

Considerăm că aceasta este o practică vicioasă, deoarece legea impune emiterea ambelor acte procedurale. Or, prin încheiere, instanța va examina temeiurile, motivele, argumentele, probele etc. care dictează aplicarea măsurilor de protecție, iar prin ordonanță va dispune aplicarea acestora.

În cazurile când instanța de judecată, judecând cererea privind aplicarea măsurilor de protecție, constată că nu sunt temeiuri și probe pentru emiterea unei ordonanțe de protecție, această, prin încheiere, respinge cererea respectivă.

Drept exemplu, este cazul când instanța de judecată a emis o încheiere de respingere a cererii aplicării măsurilor de protecție pe motivul lipsei probelor și a temeiurilor de aplicare a măsurilor de protecție, motivându-și decizia prin faptul că părinții au drepturi egale în privința educației copiilor și că părinții au dreptul și sunt obligați să-și educe copiii conform propriilor convingeri, indiferent de faptul dacă locuiesc împreună sau separat, prevederi ce sunt stipulate în art. 58 și art. 60 din Codul familiei.¹⁰

În alte cazuri, atunci când instanța de judecată constată că argumentele invocate în cererea privind aplicarea măsurilor de protecție sunt temeinice și există probe confirmative în acest sens, emite o încheiere prin care admite cererea. Este de menționat, în acest caz, dacă se încalcă persoanei în privința căreia se impun unele restricții ce vizează securitatea și protecția victimei sau a părții vătămate, dreptul la viață privată, de familie.

⁹ Astfel, un exemplu elocvent, se prezintă a fi Încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chișinău, prin care a dispus: *Cererea formulată de XXXXX prin care se solicită eliberarea ordonanței de protecție în privința lui XXXXX b. se admite integral. Se obligă agresorul XXXXX, născut în data de 07 aprilie 1970, cu domiciliul în mun. Chișinău, XXXXX: 1) să nu comită acte de violență asupra XXXXX, a lui XXXXX; 2) să stea departe de locul unde locuiesc XXXXX, și anume de apartamentul situat în mun. Chișinău, str. XXXXX; 3) să nu îi contacteze prin telefon, corespondență poștală sau în orice alt mod pe XXXXX p. Măsurile de protecție stabilite se aplică pe un termen de 3 luni, începând de la 12 septembrie 2016, ora 18:15. Nerespectarea de către agresor a prevederilor stabilite în prezenta ordonanță se pedepsește în conformitate cu legislația în vigoare. Se remite prezenta ordonanță Inspectoratului de Poliție al sectorului Centru, mun. Chișinău, și organului de asistență socială pentru supraveghere și executare imediată.* Extras din Încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chișinău din 12.09.2016, emisă în dos. nr. 2po381/16.

¹⁰ Extras din Încheierea Judecătoriei Centru, mun. Chișinău din 28.06.2016, emisă în dos. nr. 2po293/16;

Astfel, considerăm că în cazul infracțiunii de violență în familie persoanei vizate nu i se încalcă acest drept, or, în cazul dat protecția și securitatea victimei sau a părții vătămate, implicat a copiilor lor, au prioritate. Drept exemplu servește Încheierea Judecătorei Centru, mun. Chișinău, prin care a admis cererea reclamantei,¹¹ deoarece statul are obligația pozitivă de a reacționa prompt atunci când există pericol pentru securitatea vieții, sănătății și bunăstării victimei violenței în familie și a copiilor acesteia.

*În cazurile de violență în familie, scopul eliberării ordonanței de protecție constă în prevenirea unui risc real și imediat, or, sunt puse în pericol viața și sănătatea victimei, în asigurarea de urgență a protecției victimei, în preîntâmpinarea unor noi acte de violență asupra victimei și/sau asupra altor membri ai familiei, precum și în prevenirea distrugerii bunurilor victimei, a averii comune a familiei.*¹²

Încheierea judecătorului de instrucție privind admiterea cererii sau a demersului cu privire la obținerea măsurilor de protecție va cuprinde: data și locul întocmirii ei; numele și prenumele judecătorului de instrucție; persoana cu funcție de răspundere și organul care a înaintat demersul, ori persoana care a înaintat cererea; organul care cercetează fapta penală de violență în familie; scopul aplicării măsurilor de protecție și a persoanei la care se referă ele; persoana în privința căreia sunt aplicate măsurile (restricțiile) în vederea protejării victimei, părții vătămate și a copiilor acestora; care măsuri (restricții) vor fi aplicate în vederea protejării acestor persoane, motivându-le; mențiunea despre admiterea sau respingerea cererii sau demersului;

¹¹ Instanța de judecată a reținut: *În sprijinul soluției adoptate, instanța de judecată relevă și prevederile actelor internaționale, la care Republica Moldova este parte. În conformitate cu art. 8 alin. (1) și alin. (2) CEDO, „orice persoană are dreptul să i se respecte viața sa privată și de familie, domiciliul și corespondența. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică este necesară pentru securitate națională, securitatea publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei sau pentru protejarea drepturilor și libertăților altora”. Raportând normele de drept enunțate, la situația de fapt în pricina dată, instanța de judecată consideră admisibil și necesar amestecul statului în persoana autorităților sale competente, în viața privată și de familie a părților, în scopul preîntâmpinării pericolului asupra securității vieții, sănătății și bunăstării petiționarei, deoarece agresorul, prin comportamentul său singur, și-a creat premise pentru aplicarea față de el a prevederilor Legii nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie. Tot în acest sens, instanța mai reține că obligația pozitivă a statului în situații excepționale este de a garanta dreptul la respectul vieții private și de familie și protecția efectivă împotriva violenței în familie.* Extras din Încheierea Judecătorei Centru, mun. Chișinău din 04.08.2016, emisă în dos. nr. 2po337/16.

¹² A se vedea prevederile pct. 4) din HP CSJ nr. 1 din 28.05.2012, cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a prevederilor Capitolului XXX1 din Codul de procedură civilă (aplicarea măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie).

circumstanța actului de violență, intensitatea, durata, consecințele suportate și alte circumstanțe care indică necesitatea aplicării măsurilor de protecție; existența obiecțiilor bănuितului sau învinuitului și apărătorului acestora, a victimei sau a părții vătămate și a reprezentanților legali, motivându-se admiterea sau neadmiterea lor la aplicarea măsurii de protecție; termenul de aplicare a măsurii de protecție; organul abilitat de a executa ordonanța de protecție; semnătura judecătorului de instrucție certificată cu ștampila instanței judecătorești.

Ordonanța de protecție va conține: instanța din care face parte judecătorul de instrucție care a emis ordonanța; data de emisie a acesteia; numele, prenumele judecătorului de instrucție, instanța de judecată care a emis ordonanța de protecție; datele de identitate ale victimei sau a părții vătămate în privința căreia s-au luat măsuri de protecție, implicit și a copiilor acestora; date de identitate ale bănuितului sau învinuitului în privința căreia s-au aplicat măsuri (restricții) pentru protejarea victimei sau a părții vătămate; durata pentru care s-a dispus aplicarea măsurilor de protecție, cu menționarea datei și orei la care încetează; indicarea faptei penale, cu indicarea datei și a locului de comitere a acesteia, încadrarea juridică; motivele care justifică aplicarea măsurilor de protecție; temeiurile concrete care au determinat aplicarea restricțiilor în privința bănuितului sau învinuitului; indicarea restricțiilor aplicate bănuितului sau învinuitului; circumstanța actului de violență, intensitatea, durata, consecințele suportate și alte circumstanțe care indică necesitatea aplicării măsurilor de protecție; aplicarea monitorizării electronice sau a sistemelor electronice de supraveghere; semnătura judecătorului de instrucție din cadrul instanței de judecată care a emis ordonanța de protecție; semnătura victimei sau a părții vătămate, precum și semnătura bănuितului sau învinuitului, în cazurile când aceștia au participat în cadrul ședinței de judecată (în caz contrar, se va menționa dovada aducerii la cunoștință a ordonanței de protecție, fie obligarea organului abilitat de a informa părțile în acest sens); ștampila instanței de judecată din care face parte judecătorul de instrucție.

Important este de menționat faptul că legislația procesuală penală nu reglementează ce se întâmplă în cazul în care poliția a emis un ordin de restricție de urgență. În acest sens, propunem modificarea și completarea legislației procesuale penale, întrucât să prevadă și acest aspect. Bunăoară, potrivit art. 15 alin. (2/1) din Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie, *În cazurile în care ordonanța de protecție a fost eliberată în perioada de acțiune a ordinului de restricție de urgență, interdicțiile stabilite prin ordinul de restricție încetează odată cu aplicarea măsurilor de protecție dispuse prin ordonanța de protecție.*

Dezideratele cu privire la încetarea ordinului de restricție de urgență trebuie oglindite și în normele de procedură penală, deoarece judecătorul de

instrucție, în mod obligatoriu, trebuie să se expună asupra restricțiilor aplicate anterior în privința persoanei ce a comis aceeași faptă atunci când soluționează problema aplicării măsurilor de protecție. Or, în caz contrar, s-ar prezuma că există două acte neanulate care pot să prevadă diferite restricții și măsuri.

Totodată, legislația procesuală penală nu prevede garanții pentru copiii victimei și ai părții vătămate în cazurile de violență în familie, și cum se procedează cu aceștia. Potrivit art. 15 alin. (4/1) din Legea nr. 45 din 01.03.2007, *Pe perioada acțiunii ordonanței de protecție în privința victimei cu copii, indiferent dacă copiii sunt incluși sau nu în ordonanța de protecție, aceștia se vor afla cu părintele-victimă. La solicitarea părintelui-agresor, vizitarea copilului poate avea loc conform unui program aprobat de către autoritatea tutelară teritorială.* Considerăm că astfel de prevederi trebuie să conțină și CPP, iar judecătorul de instrucție, în încheiere și ordonanța de protecție, trebuie să se pronunțe și asupra acestor aspecte.

În continuare, este cazul de a menționa care restricții sau măsuri se aplică de către judecătorul de instrucție în vederea protecției victimei sau a părții vătămate și a copiilor acestora în cazul emiterii ordonanței de protecție.

Astfel, potrivit art. 215/1 alin. (3) CPP, *Instanța de judecată, prin încheiere, emite, în 24 de ore de la primirea cererii, o ordonanță de protecție, prin care poate oferi protecție victimei și copiilor ei, aplicând bănuitalui, învinutului, inculpatului una sau mai multe dintre următoarele măsuri:*

a) *obligarea de a părăsi temporar locuința comună ori de a sta departe de locuința victimei, indiferent de dreptul de proprietate asupra bunurilor.* Cât privește această interdicție, au apărut mai multe întrebări în practică, și anume dacă persoana în privința căreia este aplicată această interdicție este proprietar sau nu și dacă prin aplicarea acestora se încalcă dreptul la proprietate.¹³

În cauza B. c. Republicii Moldova (Hot. CtEDO din 16.07.2013),¹⁴ Curtea a conchis că autoritățile naționale nu și-au îndeplinit corespunzător obligația

¹³*obligarea de a părăsi temporar locuința comună ori de a sta departe de locuința victimei, fără a decide asupra modului de proprietate asupra bunurilor, instanțele judecătorești vor ține cont de faptul că deși dreptul de proprietate al agresorului poate fi violat prin aplicarea acestei măsuri, în cazurile de violență în familie, potrivit jurisprudenței CEDO, prioritate au viața și sănătatea victimei. În acest sens, CEDO a accentuat că, în cazurile de violență domestică, drepturile agresorului nu pot lua locul drepturilor victimei la viață și integritatea fizică și mentală (hotărârea din 09.06.2009 în cauza Opuz c. Turciei, cererea nr. 33401/02). Mai mult, Curtea a relevat că tema violenței în familie nu este o chestiune privată sau de familie, ci o chestiune de interes public, care implică acțiunea eficientă a statului. Pentru prima dată în jurisprudența sa, CEDO a remarcat că eșecul în a răspunde adecvat violenței de gen constituie o încălcare a art. 14 al Convenției Europene (clauza non-discriminare), indicând că violența împotriva femeilor este o formă de inegalitate. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 1 din 28.05.2012, cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a prevederilor Capitolului XXXI din Codul de procedură civilă (aplicarea măsurilor de protecție în cazurile de violență în familie).*

¹⁴ Cauza B. c. Moldovei, disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-141783> (accesată: 31.10.2021).

lor pozitivă în temeiul art. 3 din Convenție pentru a proteja prima reclamantă de rele tratamente. Victima fiind bătută sistematic, având ordonanță de protecție a continuat să locuiască împreună cu soțul în același apartament comun. Chiar dacă soțul nu avea unde pleca, Curtea a notat că integritatea fizică și morală a reclamantei a fost afectată prin abuzurile periodice ale soțului, iar autoritățile au omis să respecte obligația lor pozitivă în temeiul art. 8 din Convenție de a o proteja reclamanta împotriva unei ingerințe în viața ei privată.

Prin urmare, bănuțului sau învinuțului i se poate aplica restricția respectivă, chiar dacă acesta este proprietarul exclusiv al locuinței;

b) obligarea de a sta departe de locul aflării victimei, la o distanță ce ar asigura securitatea victimei, excluzând și orice contact vizual cu ea sau cu copiii acesteia, cu alte persoane dependente de ea. Aplicarea acestei interdicții constă în obligarea bănuțului sau învinuțului de a sta departe de locul aflării victimei sau a părții vătămate. Folosirea sintagmei „departe de locul aflării victimei” poate fi interpretată ambiguu, deoarece legea nu explică înseamnăta cuvântului „departe”, la fel și nu stabilește o distanță exactă ce ar putea asigura securitatea victimei. Acest fapt este unul lăsat la discreția judecătorului de instrucție, care, judecând cazul, ascultând opiniile părților în ședința de judecată, va decide care este distanța corespunzătoare pentru a asigura securitatea victimei. Aici se va ține cont de caracterul violenței în familie, localitatea în care locuiește victima sau partea vătămată, locul de muncă al agresorului și al victimei sau părții vătămate etc. Interdicția respectivă include și faptul protejării victimei sau a părții vătămate prin excluderea oricărui contact vizual cu aceasta sau cu copiii acesteia, fie cu alte persoane dependente de ea. Aceasta ține mai mult de protecția psihologică a victimei decât de protecția fizică;

c) interzicerea oricărui contact, inclusiv telefonic, prin corespondență sau în orice alt mod, cu victima sau cu copiii acesteia, cu alte persoane dependente de ea. Interdicția respectivă este asemănătoare cu cea precedentă, doar că agresorului i se interzic comunicările cu victima sau partea vătămată, copiii acesteia sau alte persoane. La fel, ca și restricția contactului vizual este dictată de protejarea psihologică;

d) interzicerea să se apropie de anumite locuri: locul de muncă al victimei, locul de studii al copiilor, alte locuri determinate pe care persoana protejată le frecventează. Restricția vizată presupune protecția victimei sau a părții vătămate, a copiilor acestora din punctul de vedere al prevenirii unor violări sistematice sau repetate, indiferent de tipul acestor violări (fizice, morale etc.);

e) limitarea dispunerii unilaterale de bunurile comune. Această restricție protejează și asigură victima sau partea vătămată de o eventuală înstrăinare a bunurilor procurate în comun. Prin această măsură, se va asigura și dreptul de proprietate al victimelor violenței în familie. Considerăm că interdicția vizată poate fi aplicată chiar în cazul dreptului de proprietate exclusiv. Or, această măsură se va lua pentru a nu da posibilitate agresorului să vândă

domiciliul în care victima sau partea vătămată, împreună cu copiii lor, sunt stabiliți în vederea protejării;

f) obligarea de a face un examen medical privind starea psihică și dependența de droguri/ alcool și, dacă există avizul medical care confirmă dependența de droguri/ alcool, de a face un tratament medical forțat de alcoolism/narcomanie. Cunoaștem că există multe cazuri de violență în familie ce se produc din cauza consumului de alcool și de droguri. Anume din aceste considerente, legislația garantează dreptul victimelor și a părților vătămate de a fi protejate de abuzuri de acest gen din partea agresorului. Totodată, victimele sau părțile vătămate pot să se împace cu agresorul, cu condiția că acesta este într-o stare psihică normală;

g) obligarea de a finaliza un program special de tratament sau de consiliere dacă o asemenea acțiune este determinată de instanța de judecată ca fiind necesară pentru reducerea violenței sau dispariția ei. Măsura dată este aplicată în vederea resocializării agresorului, prin frecventarea unor programe speciale, fie psihologice sau de altă natură. Această interdicție este aplicabilă la discreția instanței de judecată, în funcție de circumstanțele cazului și intima convingere;

h) interzicerea de a păstra și purta armă. Măsura respectivă este aplicabilă pentru protejarea victimei sau a părții vătămate și a copiilor acestora de starea de frică. Or, agresorul deținând și purtând arma poate cauza daune integrității fizice persoanelor vizate în urma adresării acestora la organul de urmărire penală, precum și în legătură cu emiterea ordonanței de protecție. În unele cazuri, instanțele de judecată aplică măsuri neprevăzute de lege.¹⁵

Potrivit prevederilor art. 215¹ alin. (4) CPP, *Măsurile de protecție se aplică pe un termen de până la 3 luni. Termenul măsurilor de protecție poate fi prelungit de instanță la cererea repetată ca urmare a comiterii faptelor de violență în familie sau ca rezultat al nerespectării condițiilor prevăzute în ordonanța de protecție.* Termenul de până la 3 luni de aplicare a măsurilor de protecție este acordat la decizia judecătorului de instrucție. În funcție de circumstanțele cauzei, judecătorul de instrucție poate stabili un termen mai mic de 3 luni, cu posibilitatea prelungirii acestuia. Problema cea mai gravă este nu în termenul de aplicare, ci în termenul de prelungire. Astfel, legislația procesuală penală nu stabilește termenul maxim pentru prelungirea măsurilor de protecție, ceea ce, după noi, afectează dreptul bănuitului sau învinuitului, deoarece aceștia, din start, sunt plasați într-o incertitudine cu privire la acest subiect. Din aceste considerente, propunem modificarea și completarea normelor de procedură penală, astfel încât să fie stabilit termenul maxim pentru aplicarea măsurilor de

¹⁵ *Se obligă agresorul XXXXX, născut în data de 07 aprilie 1970, cu domiciliul în mun. Chișinău, XXXXX: 1) să nu comită acte de violență asupra XXXXX, a lui XXXXX. A se vedea Încheierea Judecătorei Centru, mun. Chișinău din 12.09.2016, emisă în Dos. nr. 2po-381/16., în care instanța decide aplicarea.*

protecție. Or, în caz contrar, aceste restricții pot fi prelungite până la expirarea termenului de prescripție.

În cazul emiterii ordonanței de protecție, judecătorul de instrucție se va expune și asupra monitorizării electronice obligatorii. Aceste deziderate sunt reglementate în legea procesuală penală. Astfel, conform art. 215¹ alin. (3¹) CPP, *Măsurile de protecție prevăzute la alin. (3) lit. a)-d) se aplică în mod obligatoriu cu monitorizare electronică, în modul prevăzut de lege. Această modalitate este una destul de efectivă în a monitoriza bănuitul sau învinuitul asupra respectării măsurilor de protecție, precum și a proteja efectiv victima sau partea vătămată, implicit și copiii acestora. Aceste prevederi sunt legate doar de măsurile ce vizează respectarea distanței dintre bănuit sau învinuit și victimă sau partea vătămată.*

Victima sau partea vătămată beneficiază de dreptul de a purta un sistem electronic. În acest sens, potrivit art. 215¹ alin. (4¹) CPP indică: *Victima sau, după caz, membrii familiei acesteia pot purta un sistem electronic de supraveghere care permite verificarea respectării obligației de către agresor, exprimându-și în formă scrisă acordul în această privință.* Această metodă este, la fel, efectivă și protejează victima de eventualele abuzuri. Plus la aceasta, grație acestor sisteme electronice, intervenția organelor abilitate este una de urgență și poate asigura victima sau partea vătămată de violența ce poate fi produsă de bănuit sau învinuit. Totodată, prin această acțiune se poate documenta bănuitul sau învinuitul dacă acesta respectă măsurile impuse de judecătorul de instrucție. În cazul nerespectării acestor măsuri, bănuitul sau învinuitul poate fi supus măsurilor procesuale de constrângere. Este de menționat la acest subiect faptul că diferența dintre sistemele electronice instalate bănuitului sau învinuitului diferă de cele instalate victimei sau părții vătămate. În primul caz, acestea sunt obligatorii, iar în al doilea caz este un drept de care partea poate sau nu beneficia. Aceste sisteme electronice sunt instalate victimelor sau părților vătămate doar cu condiția că ele doresc acest lucru și dau acordul respectiv în scris.

După ce judecătorul de instrucție emite ordonanța de protecție, acesta este obligat să o pună în executare. În acest sens, legea procesuală penală, prin prisma art. 215/1 alin. (5) CPP, stabilește că, *Ordonanța de protecție este expediată imediat organului afacerilor interne de la locul aflării bănuitului, învinuitului, inculpatului și a victimei. În cazul aplicării monitorizării electronice, ordonanța de protecție se expediază imediat și organului de probațiune de la locul aflării bănuitului, învinuitului, inculpatului și a victimei.* După cum observăm, executarea acestui act procedural ține de subdiviziunile Ministerului Afacerilor Interne, și anume a poliției.

După examinarea demersului privind autorizarea măsurilor de protecție a victimelor violenței în familie, *„Instanța de judecată, prin încheiere,*

emite, în 24 de ore¹⁶ de la primirea cererii, o ordonanță de protecție,¹⁷ prin care poate oferi protecție victimei și copiilor ei, aplicând bănuیتului, învinuitului, inculpatului una sau mai multe restricții prevăzute în art. 215/1 CPP. Practica controlului judecătoresc a acestor măsuri, denotă că sunt emise ordonanța de protecție și încheierea în calitate de documente separate, dar practic cu același conținut.

Ordonanța de protecție urmează să fie expediată imediat organului afacerilor interne de la locul aflării bănuیتului, învinuitului, inculpatului și a victimei.¹⁸

Astfel, ordonanța de protecție se comunică imediat subdiviziunii teritoriale a poliției și organului de probațiune din raza unității administrativ-teritoriale în care își are domiciliul agresorul, iar acestea, la rândul lor, asigură informarea neîntârziată a agresorului privind măsurile aplicate.

CtEDO conchide că modul în care autoritățile au soluționat cazul respectiv, în special întârzierile lungi și inexplicabile în executarea ordonanțelor de protecție judecătorești și în obligarea lui A.M. de a fi internat forțat, este echivalent cu nerespectarea obligațiilor pozitive ale acestora în temeiul articolului 3 al Convenției.¹⁹

În cazul eliberării ordonanței de protecție în privința copilului sau a victimei care are copii, instanța de judecată informează și autoritatea tutelară de la locul aflării copilului.²⁰

În conformitate cu prevederile art. 15/3 din Legea nr. 45 din 01.03.2007, (1) *Supravegherea executării măsurilor de protecție a victimei violenței în familie, impuse prin ordinul de restricție de urgență și prin ordonanța de protecție, este de competența poliției.*

Ordonanța de protecție prin care s-au aplicat măsuri cu monitorizarea electronică obligatorie se va expedia organului de probațiune de la locul aflării bănuیتului, învinuitului, inculpatului și a victimei. În acest caz, organul de probațiune va ține cont de prevederile art. 271/¹ din Codul de executare pe care le va aplica în mod corespunzător. Prin urmare, monitorizarea electro-

¹⁶ „După ce a fost agresată a doua oară la 21 martie 2011 și a solicitat emiterea ordonanței de protecție, prima reclamantă a fost nevoită să aștepte 10 zile până ce instanța de judecată a examinat cererea ei, deși legea prevede termenul limită de 24 de ore pentru examinare.” Hot CtEDO T.M. și C.M. c. Moldovei, din 28.01.2014 (§.48). Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154882> (accesat: 19. 08. 2021).

¹⁷ A se vedea prevederile art. 215/1 alin. (3) CPP.

¹⁸ „După ce ordonanța de protecție a fost emisă, ea nu a fost comunicată imediat reclamantelor și nici poliției pentru a fi executată, ceea ce le-a expus pe reclamante la riscul de a fi maltratate în continuare.” Hot CtEDO T.M. și C.M. c. Republicii Moldova, din 28.01.2014 (§.48). Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154882> (accesat: 19. 08. 2021).

¹⁹ Hot CtEDO Mudric c. Republicii Moldova, din 16.07.2013 (§.55). Disponibilă: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-145950>

²⁰ A se vedea prevederile art. 15 alin. (2) din Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie.

nică constă în supravegherea prin sistemele GPS, prin utilaj telefonic fix sau mobil. În caz de aplicare a monitorizării electronice, persoanei i se atașează un dispozitiv special, care constă din brățară specială sau dispozitiv mobil. Persoanei supuse monitorizării electronice i se stabilesc zona de deplasare, zona și/sau locul unde este interzis să se deplaseze, perioada în care i se interzice de a părăsi domiciliul sau reședința. Celelalte prevederi din norma de executare se vor aplica potrivit gradului corespunzător de încălcare și suportare a consecințelor juridice.

Aici este de reținut faptul că în caz de încălcare repetată a obligațiilor în cadrul sistemului de monitorizare electronică, consilierul de probațiune va înainta o sesizare organului de urmărire penală sau procurorului care instumentează cauza penală în această privință. Organul de urmărire penală sau procurorul, în acest caz, va examina sesizarea respectivă și va decide potrivit normelor generale, implicit temeiurile de aplicare a măsurilor procesuale de contrângere în privința bănuितului sau învinuitului.

În cazul în care în ordonanța de protecție judecătorul de instrucție a indicat în calitate de măsură interzicerea de a păstra și purta armă, poliția, fiind responsabilă de supravegherea executării acesteia, va dispune ridicarea armelor și munițiilor de la bănuित sau învinuit. Considerăm că atunci când judecătorul de instrucție va emite ordonanța de protecție și va indica restricția respectivă va indica și acest deziderat.

În cazul în care bănuितul sau învinuitul nu este de acord cu încheierea judecătorului de instrucție privind aplicarea sau prelungirea ordonanței de protecție, acesta dispune de dreptul de a contesta această încheiere cu recurs. Dreptul la un recurs efectiv este protejat de art. 215/1 alin. (6) CPP, și anume: *Încheierea judecătorului privind aplicarea sau prelungirea ordonanței de protecție este executorie imediat, cu drept de recurs în instanța ierarhic superioară.* Prin urmare, legea procesuală penală asigură suficiente garanții persoanelor în privința cărora sunt impuse măsurile de protecție.

O problemă aparte ține de faptul că legislația procesuală penală nu reglementează revocarea măsurilor de protecție. Susținem părerea că acest aspect este necesar a fi prevăzut, deoarece atunci când se emite ordonanța de protecție pe o perioadă de până la 3 luni, pot surveni noi circumstanțe care ar permie revocarea, fie pot fi administrate probe care denotă inexistența elementelor infracțiunii sau alte circumstanțe obiective.

Potrivit art. 15¹ din Legea nr. 45 din 01.03.2007, *(1) La cererea întemeiată a victimei, instanța de judecată poate revoca înainte de termen măsurile de protecție stabilite.* Considerăm oportun ca aceste dispoziții să fie prevăzute și în CPP, care urmează a fi modificat și completat în acest sens. Pe lângă aspectele indicate, propunem ca motiv de revocare a măsurii de protecție să fie scoaterea de sub urmărire penală a persoanei, încetarea urmăririi penale, și clasarea procesului penal.

MĂSURI DE PREVENIRE ȘI COMBATERE A SPĂLĂRII BANILOR LA NIVEL INTERNAȚIONAL

Mihail DAVID,
doctor în drept,
Asociația Internațională a Polițiștilor, Constanța, România

Rezumat

Dacă economia subterană și spălarea banilor pot fi combătute la nivel național, o soluție eficientă vizând această problemă la nivel internațional poate fi găsită doar în planul cooperării internaționale, deoarece sfera de cuprindere a activităților de spălare a banilor este alimentată de diferențele dintre sistemele de control și reglementări dintre state. Astfel, cu cât sistemele de control introduse în anumite țări sunt mai eficiente, cu atât se vor face mai multe încercări de a folosi conjunctura mai puțin aspră a altor țări. Coordonarea internațională a politicii economice nu poate avea o eficiență deplină atât timp cât sistemele de control și reglementările impuse de unele țări diferă și cât există o rezervă mare de capital instabil în căutarea unui amplasament, care să fie cel mai atractiv din punct de vedere al reglementărilor.

Cuvinte cheie: spălarea banilor, economie subterană, convenție, cooperare internațională, măsuri de prevenire și combatere.

Abstract

If the underground economy and money laundering can be combated at the national level, an effective solution to this problem at the international level can only be found in terms of international cooperation, as the scope of money laundering activities is fueled by differences between control systems and regulations between states. Thus, the more efficient the control systems introduced in some countries, the more attempts will be made to use the less harsh conditions of other countries. International economic policy coordination cannot be fully effective as long as the control systems and regulations imposed by some countries differ and there is a large reserve of unstable capital in search of a location that is the most attractive in terms of regulations.

Keywords: money laundering, underground economy, convention, international cooperation, prevention and control measures.

Spălarea banilor în plan internațional se bazează pe exploatarea, prin operatori financiari subtili, a diferențelor dintre reglementările financiare și bancare ale țărilor de pe întreg globul. Deci, soluția anihilării acestui mod de spălare a banilor trebuie să fie găsită într-un mecanism care reduce, dacă nu elimină, aceste diferențe dintre țări.

Sectorul financiar internațional este un bun public internațional, care

oferă beneficii depline comunității mondiale, doar dacă toți participanții la acesta asigură transparența și credibilitatea sa; activitățile desfășurate de un participant în căutarea unor câștiguri pe termen scurt poate impune costuri suplimentare pentru toți ceilalți. Din nefericire, stimulentele pentru anumite țări de a câștiga avantaje economice prin atragerea banilor iliciți, din cauza unor controale sau reglementări reduse, sunt foarte ridicate. Până în prezent nu există mecanisme prin care aceștia să fie penalizați pentru costurile pe care le impun celorlalți. Atâta timp cât aceste posibilități continuă să existe, spălarea banilor la nivel internațional va rămâne o problemă.

Operațiunile de spălare a banilor se realizează de cele mai multe ori în cadrul unor etape desfășurate pe teritoriul mai multor state. Această situație implică cooperarea statelor pe plan mondial în vederea prevenirii și combaterii acestui fenomen.

Spălarea banilor la nivel internațional este capabilă să impună costuri considerabile economiei mondiale prin deteriorarea operațiunilor eficiente ale economiilor naționale, prin coruperea lentă a pieței financiare și reducerea încrederii publice în sistemul financiar internațional, măbind astfel riscurile și instabilitatea acestui sistem și, în final, reducerea ritmului de creștere economică mondială. Pentru a contracara acest fenomen, la nivel internațional au fost adoptate un șir de acte normative, dintre care cele mai relevante sunt:

1. *Convenția Națiunilor Unite împotriva traficului ilicit de stupefiante și substanțe psihotrope*¹, adoptată la 20 decembrie 1988 la Viena, reprezintă din punct de vedere cronologic primul document internațional prin care se încurajează incriminarea unor fapte ce cad sub incidența spălării banilor, respectiv „disimularea sau ascunderea naturii, originii, dispunerii, mișcării sau proprietăților reale ale bunurilor sau drepturilor aferente despre care autorul știe că provin din traficul de stupefiante sau participă la o astfel de infracțiune”.

Este adevărat că definirea infracțiunii de spălare a banilor se circumscrie în acest document numai la sumele ilicite provenind din traficul de stupefiante, având în vedere obiectul Convenției, cât și dimensiunea fondurilor ce se vehiculează în domeniul traficului de stupefiante. Pentru eficientizarea măsurilor de combatere a traficului de stupefiante și a reciclării fondurilor obținute din astfel de fapte ilicite, prin Convenție se reglementează unele acțiuni care vizează:

- confiscarea bunurilor și valorilor obținute în urma unor infracțiuni, reglementându-se și modalitățile de împărțire a avantajelor obținute de di-

¹ Convenția ONU din 20.12.1988 de la Viena contra traficului ilicit de stupefiante și substanțe psihotrope. În: *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990-1998)*. Vol. VIII. Chișinău: Editura MOLDPRES, 1999, p. 147-214.

ferite state;

- extrădarea autorilor unor infracțiuni legate de traficul de stupefiante;
- asistența juridică acordată reciproc de către părți;
- intensificarea și diversificarea formelor de cooperare între state.

2. *Convenția Consiliului Europei cu privire la spălarea banilor, depistarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor provenite din activități infracționale*², deschisă spre semnare la 8 noiembrie 1990, la Strasbourg. Conform acestei Convenții se consideră infracțiuni de spălare a banilor acele acțiuni comise cu intenție care vizează:

- transformarea și transferul bunurilor despre care cel care le-a utilizat știa că sunt produse în scopul diminuării sau deghizării originii ilicite a bunurilor sau în scopul ajutării oricărei persoane implicate în comiterea infracțiunii principale de a scăpa de consecințele juridice ale actelor sale;
- disimularea și deghizarea naturii, originii, amplasării, dispunerii, mișcării sau proprietății reale asupra bunurilor sau asupra drepturilor cu privire la acestea, despre care proprietarul știa că sunt produse infracționale;
- achiziționarea, obținerea și utilizarea bunurilor, despre care cel care le achiziționase, deținuse sau utilizase cunoștea, în momentul în care le primise, că sunt produse infracționale;
- participarea la una din infracțiunile stabilite anterior sau la orice formă de asociere, tentativa sau complicitatea prin furnizarea unui ajutor sau sfat în vederea comiterii infracțiunii.

Potrivit Convenției, noțiunea de *produs* desemnează orice avantaj economic obținut în urma comiterii infracțiunilor. Acest avantaj poate consta dintr-un bun, noțiune care desemnează bunurile de orice natură, corporale sau incorporeale, mobile sau imobile, precum și actele juridice sau documentele care atestă un titlu sau un drept asupra unui bun.

3. *Directiva Consiliului Comunității Europene cu privire la folosirea sistemului financiar în scopul spălării banilor nr. 91/308/EEC*³, adoptată la Luxemburg la 10 iunie 1991. Această directivă reprezintă practic izvorul, sursa de inspirație pentru legile de combatere a spălării banilor care au fost adoptate de aproape toate statele, indiferent că sunt membre ale Comunității Europene sau se află în procedurile de aderare. Definirea infracțiunii de spălare a banilor rămâne aproximativ cea introdusă prin Convenția de la Strasbourg din 8 noiembrie 1990. Principalele prevederi cuprinse în Directivă sunt:

² Convenția Consiliului Europei din 08.11.1990 cu privire la spălarea banilor, depistarea, sechestrarea și confiscarea veniturilor provenite din activități infracționale. În: *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte*. Vol. 35, 2006, MoldLex, p. 107.

³ Directive (CEE) nr. 91/308 du Conseil du 10 juin 1991, relative à la prévention de l'utilisation du système financier aux fins du blanchiment de capitaux. Code Européen des affaires. Paris: DALLOZ, 1995, 1821 p.

- cerințele de identificare a clienților de către instituțiile de credit și financiare atunci când intră în relații de afaceri cu aceștia (peste o anumită limită valorică);

- păstrarea unor copii după documentația aferentă tranzacțiilor, pe o perioadă de cel puțin 5 ani;

- raportarea tranzacțiilor susceptibile de spălare de bani autorităților însărcinate cu aplicarea legii și cooperarea cu acestea în cazul deschiderii unor anchete. Prin urmare, în cazul spălării banilor, nu mai trebuie invocat secretul bancar;

- protejarea angajaților instituțiilor ce raportează tranzacții suspecte de spălare a banilor și sancționarea celor care divulgă faptul că s-a început o anchetă în legătură cu un anumit client.

Având în vedere că de la adoptarea Directivei au trecut mai mult de 10 ani, apariția unor aspecte noi sau necuprinse în documentul menționat a făcut necesară actualizarea Directivei, existând în prezent un proiect care, în linii mari aduce ca amendamente extinderea prohibiției cu privire la spălarea banilor, care să cuprindă nu numai traficul de droguri, ci și toate faptele comise de crima organizată, precum și o extindere a obligației de raportare a tranzacțiilor suspecte asupra unor activități nefinanciare și profesioni.

4. *Echipe de acțiune financiară pe problema spălării banilor (GAFI)* este un organism interguvernamental al cărui scop este dezvoltarea și promovarea politicilor de combatere a spălării banilor – deschiderea producerii penale pentru a ascunde originea lor ilicită. Aceste politici au drept scop împiedicarea acestei proceduri de a fi utilizată în activități penale viitoare și de a efectua activități economice legale.

GAFI este alcătuit în mod curent din 26 de țări și 2 organizații internaționale. Membrii ei sunt țările cele mai importante ca centre financiare din Europa, America de Nord și Asia. Este un organism multidisciplinar – întrucât este esențial în problema spălării banilor – punând la un loc puterea de a crea politici experților juridici, financiari și în domeniul aplicării legilor. Această nevoie de a acoperi toate aspectele relevante ale luptei împotriva spălării banilor se reflectă în scopul celor 40 de recomandări – măsurile asupra cărora echipa a căzut de acord să le aplice și pe care toate țările sunt încurajate să le adopte.

Recomandările au fost inițial elaborate în anul 1990. În 1996, ele au fost revizuite pentru a se lua în considerare experiența câștigată în ultimii 6 ani și pentru a reflecta problemele care au survenit în această perioadă.

Aceste 40 de recomandări au pus bazele cadrului pentru eforturile de combatere a spălării banilor și sunt concepute pentru o aplicare universală. Ele acoperă sistemul justiției penale și al aplicării legii, sistemul financiar și reglementarea sa, precum și colaborarea internațională.

S-a admis de la înființarea GAFI, ca țările au sisteme juridice și financiare diferite și astfel nu pot lua toate măsurile identice. Recomandările sunt, prin urmare, principiile pentru acțiune în acest domeniu, pentru ca țările să le aplice conform tradițiilor lor specifice și cadrelor instituționale care, mai degrabă, le permit țărilor de a avea o măsură de flexibilitate, decât le prescriu fiecare în detaliu.

Măsurile nu sunt neapărat complexe sau dificile, cu condiția să existe o dorință politică de a acționa și nici nu compromit libertatea de a se angaja în tranzacții legale sau de a amenința dezvoltarea economică.

Țările din GAFI se angajează să accepte a se supune unei supravegheri multilaterale și unei analize asemănătoare.

Toate țările membre au propria lor implementare a celor 40 de recomandări monitorizate printr-o abordare bilaterală, o autoevaluare anuală și cu atât mai detaliat, procesul de evaluare reciprocă în cadrul căruia fiecare țară membră este supusă unei examinări în teren. În complementare, echipa efectuează revizuirii în țările membre asupra măsurilor luate pentru a aplica anumite recomandări. Aceste măsuri sunt esențiale pentru crearea unui cadru efectiv de combatere a economiei subterane și spălării banilor.

În cele din urmă, cele 40 de recomandări pot fi sistematizate în felul următor:

a) Cadrul general, în care se inserează principiile cu privire la legiferarea luptei pentru combaterea spălării banilor.

b) Rolul sistemelor juridice naționale în combaterea spălării banilor:

- sfera de cuprindere a infracțiunii de spălare a banilor;
- măsuri asiguratorii și confiscarea bunurilor provenite din activități ilicite, ca infracțiuni primare de spălare a banilor.

c) Sporirea rolului sistemului financiar:

- sfera de cuprindere, bănci și instituții financiare nonbancare;
- reguli de identificare a clientului și păstrarea înregistrării tranzacțiilor suspecte de spălare a banilor;
- raportarea tranzacțiilor suspecte;
- protecția personalului din aceste instituții;
- existența unor programe de luptă împotriva spălării banilor;
- măsuri pentru a face față problemei țărilor care nu au sau dispun de măsuri insuficiente împotriva spălării banilor;
- implementarea și rolul autorităților de reglementare și al altor autorități administrative.

d) Consolidarea cooperării internaționale:

- schimbul de informații generale;
- schimbul de informații privind tranzacțiile suspecte;
- cooperarea între autoritățile juridice.

5. *Grupul EGMOND* este numit așa după palatul EGMOND – Aremberg din Bruxelles, care a fost și locul primei întruniri a Grupului în anul 1995. La această întrunire au participat reprezentanți din 24 de state și 8 organizații internaționale pentru a discuta despre organizațiile specializate pentru prevenirea spălării banilor, cunoscute sub denumirea de „unități de informații financiare” (FIU`s). În prezent grupul EGMOND numără 48 de membri. Scopul acestui organism îl constituie cooperarea internațională între agențiile naționale specializate în lupta internațională împotriva spălării banilor. În acest sens, între statele membre ale grupului se pot efectua schimburi de informații financiare legate de spălarea banilor, în baza unor memorandumuri de înțelegere (bi sau multilaterale). De asemenea, membrii grupului au acces la Web Egmond securizat, cuprinzând o bază de date internațională aferentă fenomenului de spălare a banilor. De curând numărul de membri a crescut la 53, printre care se numără și România.

ABORDĂRI TEORETICE PRIVIND EXPERTIZA JUDICIARĂ A LOCULUI INFRAȚIUNII

Iurie ODAGIU,
*doctor în drept, conferențiar universitar,
prim-prorector pentru studii și managementul calității
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*
Dmitrii VOZIAN,
doctorand, „Ștefan cel Mare” a MAI

Una dintre cele mai importante și accesibile formă de realizare a potențialului științific și tehnic în procesul de prevenire, descoperire și investigare a infracțiunilor este expertiza judiciară. Aceste investigații științifice de specialitate au devenit parte integrantă a procesului penal și, în timp, manifestă o tendință clară și ascendentă de dezvoltare. Observăm, totodată, că expertiza judiciară ca domeniu special de activitate juridico-procesuală manifestă încă multe probleme teoretice și practice nerezolvate și se află încontinuu în căutarea răspunsurilor pe măsura dezvoltării științei la etapa istorică în care ne aflăm.

Ca formă specială de obținere a probelor, expertiza judiciară este utilizată la scară largă în activitățile organelor de urmărire penală și ale instanțelor de judecată și este folosită, în principal, pentru stabilirea adevărului în cauzele penale și contravenționale cu privire la faptele ilegale deja săvârșite.

La cele spuse, se mai adaugă faptul că expertizele judiciare sunt ordonate și efectuate după pornirea urmăririi penale și, de regulă, nu constituie drept acțiuni de urmărire penală care nu suferă amânare. Practica de urmărire penală indică, însă, că concluziile obținute în rezultatul activităților de constatare tehnico-științifică și medico-legală, obținute la cercetarea la fața locului sau imediat după finalizarea acestei acțiuni, în concordanță cu rezultatele fixate procesual, permit obținerea datelor inițiale importante pentru identificarea faptuitorilor, urmărirea acestora, pentru a înainta o versiune de bază despre mecanismul și elementele constitutive ale faptei infracționale etc.

Practica actuală de combatere a criminalității necesită în mod obiectiv și imperativ dezvoltare prin implementarea celor mai noi instrumente și metode criminalistice, sistematizarea cunoștințelor științifice acumulate pe baza unei regândiri profunde a conceptelor tradiționale în lumina realizărilor progresului științific și tehnologic. Este imperios necesar să se utilizeze în lupta împotriva criminalității întregul arsenal de metode științifice de prevenire, descoperire și investigare a infracțiunilor, întreaga gamă de posibilități pe care o instituție procesuală atât de eficientă precum expertiza criminalis-

tică le are astăzi în acest domeniu. Acest lucru ar facilita enorm elaborarea de recomandări adecvate pentru ordonarea și efectuarea expertizei judiciare a locului infracțiunii.

Discuțiile referitoare la recunoașterea locului infracțiunii drept obiect al expertizei judiciare în vederea acordării posibilității cercetării acestuia ca un obiect material integru în scopul descoperirii rapide a infracțiunii și identificării făptuitorului au fost abordate în mod repetat în literatura de specialitate, dar sunt departe de a fi rezolvate și rămân atât în afara activității criminalistice, cât și în afara legii.

În ciuda temeiurilor științifice existente referitoare la acordarea posibilității de efectuare a expertizei judiciare a locului infracțiunii, o întreagă gamă de probleme fundamentale importante legate de această activitate se califică drept impedimente ale acestei proceduri. Aceste impedimente sunt de ordin juridic, organizatoric și metodologic: care dintre experți cercetează locul infracțiunii; cum s-ar stabili componența comisiei de experți care vor cerceta locul infracțiunii, cum trebuie să arate actul procedural final al expertizei locului infracțiunii etc. Totodată, trebuie precizat că metodele existente de efectuare a expertizei urmelor și obiectelor materiale nu totdeauna se întrunesc suficient. Nevoile practicii de urmărire penală și judiciare în ceea ce privește stabilirea împrejurărilor asociate evenimentului săvârșirii infracțiunii, cum ar fi, de exemplu, momentul (timpul) săvârșirii unor fapte penale, precum și aspecte de stabilire a detaliilor individuale ale faptei concrete. Actualmente, nu există o metodologie (cu atât mai mult – un standard operațional) dezvoltată științific de investigare a locului infracțiunii ca obiect al expertizei judiciare. Cu toate acestea, din ce în ce mai des în literatura de specialitate apar afirmații întemeiate despre necesitatea unei expertize a locului infracțiunii, ceea ce face posibilă stabilirea elementelor individuale ale unui eveniment, iar din ce în ce mai des autorii recomandă ca astfel de investigații să fie efectuate direct la locul infracțiunii.

Pentru a asigura eficacitatea cercetării la fața locului, de regulă, este obligatorie participarea unui specialist, cel mai des este vorba despre un specialist criminalist și un medic legist, în cazurile locurilor cu cadavru uman. Cu toate acestea, deseori, atunci când se efectuează cercetarea unei crime, o astfel de participare a unor specialiști se dovedește a fi insuficientă din cauza limitărilor atribuțiilor funcționale, determinate de legislație. Referitor la asemenea situație s-a referit autorul Komarietș B.M, care menționează că cercetarea locului infracțiunii ca obiect al expertizei judiciare ar permite descoperirea nu numai a semnelor și calităților obiectelor și urmelor care fac parte din anturajul infracțional, dar ar permite o percepție profundă a mecanismului infracțional, a modalității de creare a urmelor, fapt care incontestabil ar conduce la descoperirea mai rapidă și obiectivă a infracțiunii¹.

¹ Комариетш Б.М. Участие экспертов-криминалистов в проведении следственных

În literatura de specialitate s-au cristalizat cinci tipuri de sarcini ale expertizelor judiciare, care stau în fața expertizilor odată cu ordonarea acestora: constatarea cauzalității, constatarea funcționalității, constatarea cantitativă, constatările substanțiale și transformaționale².

Pornind de la soluționarea acestor sarcini, expertizele pot fi clasificate în două grupuri mari: expertize de identificare și expertize de diagnosticare. În cazul expertizării locului infracțiunii ca un obiect material complex, ar fi necesar să se determine cărui gen de expertiză, dintre cele menționate, se atribuie situația materială a locului infracțiunii. Dacă pornim de la faptul că expertizele situaționale se efectuează cel mai adesea la locul faptei, iar sarcinile rezolvate prin aceasta, conform clasificării menționate, se referă la sarcini de diagnosticare, nu este greu de observat că sarcinile expertizei locului infracțiunii ar fi în mare parte diagnostice, deși nu ar exclude, în unele cazuri separate, și posibilitățile identificării directe.

Deci, rezolvarea problemei studierii rezultatelor acțiunilor (fenomenelor) infracționale la locul faptei, de exemplu, pentru a stabili detaliile acțiunilor – poziția trăgătorului și a victimei în momentul tragerii – va necesita de la un expert nu numai o detaliere referitoare la probele (urmele) materiale ale împușcăturii, cercetarea caracteristicilor și identificarea acestora, dar și stabilirea naturii și mecanismului acțiunilor subiecților infracțiunii după reflecțiile materiale la locul infracțiunii, prin urmele-formă și dinamice (urme de încălțăminte, amprente etc.). Stabilirea acestor procese se bazează pe o abordare dialectică a cunoașterii fenomenelor realității obiective.

Autorul Komarietș B.M. consideră că expertiza judiciară urmează a fi efectuată la locul infracțiunii în următoarele cazuri:

1) când, pentru a rezolva problemele cu care se confruntă organul de urmărire penală, este important să se examineze nu numai probele materiale individuale (separat), ci și situația de la fața locului;

2) dacă pentru rezultatul expertizei este necesar să se investigheze relația dintre urmele de pe diverse obiecte disponibile la fața locului;

3) când probele materiale cu urme ale unei infracțiuni sau ale unui infractor nu pot fi predate de la fața locului la laborator din cauza greutateii acestora sau din cauza pericolului de denaturare sau deteriorare în timpul transportării³.

Autorii anilor 1960 ai secolului XX au scris despre impedimentele efectuării expertizelor la fața locului referindu-se la lipsa condițiilor de iluminare,

действий по особо опасным преступлениям против личности // Теория и практика судебной экспертизы. - М., 1964. - Сб. 1 (II). - „Р. 21-22.

² Винберг А.И. Идентификационные, диагностические и ситуационные криминалистические экспертизы // Советское государство и право. - 1978. nr. 9. - p. 72

³ Комариетș Б.М. Участие экспертов-криминалистов в проведении следственных действий по особо опасным преступлениям против личности // Теория и практика судебной экспертизы. - М., 1964. - Сб. 1 (II). - p. 21 -22.

lipsa echipamentelor necesare în condiții de câmp etc. Aceste dificultăți apărute atunci astăzi pot fi ușor depășite în timpul examinărilor la locul infracțiunii datorită faptului că laboratoarele criminalistice mobile sunt dotate cu mijloace moderne și diverse echipamente de cercetare, există disponibilitatea accesului la masivele de informații care ajută expertul la determinarea concluziei etc. Mai putem spune că avem de-a face cu situația când capacitățile metodelor și mijloacelor de cercetare la fața locului se apropie de cele din laborator.

Actualmente, există o serie de expertize care se pot efectua sau se efectuează la fața locului în virtutea obiectului de examinare: expertiza autotehnică, expertiza pirotehnică, tehnologică, expertiza în cazuri de încălcare a securității muncii etc. Acest fapt este firesc, deoarece examinarea de către expert a întregii stări materiale a locului faptei îi permite să cunoască mai complet și mai profund mecanismele de formare a urmelor, să descopere caracteristicile și proprietățile altor obiecte de examinare, altfel spus, să rezolve cu cea mai mare eficiență problemele puse în fața acestuia de către ordonatorul expertizei.

Pentru examinarea locului faptei, deseori, sunt necesare examinări multilaterale, ținând cont de faptul că obiectul de cercetare comun în acest caz este situația reală a locului infracțiunii, ce cuprinde un ansamblu de obiecte individuale, situație care, de regulă, necesită participarea mai multor specialiști care posedă cunoștințe speciale în diverse domenii. Aceștia efectuează fie o examinare complexă, fie un complex de examinări.

La cele spuse, trebuie adăugat că rezolvarea unei probleme situaționale prin ordonarea și efectuarea unui complex de expertize, și nu o expertiză complexă, poate duce adesea la erori de expertiză, care, la rândul lor, pot conduce la erori de urmărire penală și judiciară. De exemplu, în cazul omorului cetățeanului S. prin împușcare, ofițerul de urmărire penală a ordonat constatarea medico-legală și, în paralel, expertiza balistică, iar fiecare dintre experți, în baza urmelor secundare de pe haine și de pe corpul victimei, a fost întrebant despre distanța de la care s-a efectuat împușcătura. Ca urmare, concluziile experților în această problemă nu au coincis: medicul legist a determinat distanța împușcăturii la 1 metru, expertul efectuând studii balistice – de la 1 la 6 metri. Întrucât soluționarea corectă a acestei probleme a fost esențială pentru cauză, s-a ordonat o expertiză complexă medico-legală și balistică repetată, în cadrul căreia, printre alte materiale, au fost prezentate experților concluziile expertizelor precedente. Luând în considerare datele cercetării medico-legale (direcția canalului plăgii, prezența unui hematom la intrare etc.), experții au ajuns la concluzia unei împușcături directe, concluzionând că împușcătura a fost efectuată de la o distanță de 0,5 până la 3 metri⁴.

⁴ Арсеньев В.Д. Процессуальные проблемы комплексной судебной экспертизы // Теоретические вопросы судебной экспертизы: Сб. науч. тр. - М., 1 981. - Вып. 48. p. 80-81.

Trebuie spus că ideea expertizei locului faptei a primit sprijin în literatura criminalistică. Unul dintre motivele acestei abordări este faptul că sarcinile rezolvate prin această cercetare se referă la aproape toate tipurile de examinări. Pe această notă, am putea concluziona că:

- trecerea de la cazurile separate de expertizare a obiectelor individuale ridicate de la locul infracțiunii la expertiza complexă a locului infracțiunii răspunde nevoilor practicii de urmărire penală și judiciare și posibilităților expertizei judiciare moderne;

- locul infracțiunii ar trebui să devină obiectul unei expertize criminalistice în cazurile în care sunt necesare cunoștințe speciale pentru studiul acestuia și să fie complet transferat în gestiunea grupului de experți;

- este necesară concentrarea eforturilor experților criminaliști asupra dezvoltării unei metodologii de examinare a locului infracțiunii, a unor metode și mijloace tehnice (inclusiv laboratoare mobile de expertiză) care să asigure realizarea unui complex de investigații la locul infracțiunii;

- odată cu efectuarea expertizei locului infracțiunii, apar oportunități reale de extindere a subiectului de expertiză; crește eficiența utilizării cunoștințelor speciale și a mijloacelor tehnice la cercetarea și judecarea cauzelor penale.

Aceste abordări sunt noi pentru spațiul nostru de activitate și trezesc o serie de întrebări și, în același timp, disconfort persoanelor care aplică legea. Totodată, și noi, prin reglementările actuale, ne-am îndepărtat și mai mult de un concept al expertizei locului faptei concomitent ori imediat după cercetarea acestuia. Dacă, potrivit legislației vechi, specialistul criminalist avea dreptul să efectueze expertizele criminalistice ale urmelor ridicate de la fața locului, astăzi legea interzice aceste acțiuni.

Unele state europene au privit lucrurile din perspectiva stoarcerii masivului informațional maxim de la locul infracțiunii și au reglementat diferit aspectul examinării de către specialiști a locului faptei. Spre exemplu, în Germania, organul care efectuează investigarea infracțiunii va primi un raport detaliat al specialiștilor referitor la locul infracțiunii care conține descrierea anturajului, descrierea urmelor depistate, descrierea circumstanțelor negative, dacă asemenea se constată, schița locului infracțiunii detaliată, fișa fotografică, anexe video cu descrieri, precum și rezultatul examinărilor preliminare ale urmelor materiale (formă, materie) de orice gen depistate la locul infracțiunii. Tot acest raport va conține și concluzii ale specialiștilor (legea germană nu face diferență dintre specialist și expert⁵) referitoare la posibilitatea de identificare după urmele depistate, precum și aspectul dacă dintre urmele depistate se regăsesc informații în bazele de date (dactiloscopice,

⁵ Павел Головненков | Наталья Спица, Уголовно-процессуальный кодекс Федеративной Республики Германия - Strafprozessordnung (StPO)- Научно-практический комментарий и перевод текста закона. Universitätsverlag Potsdam, 2012.

balistice, genetice, de evidență a persoanelor, a mijloacelor de transport, a agenților economici etc.). Acest raport amplu este prezentat organului care cercetează infracțiunea (de regulă din cadrul poliției). Asemenea abordare scutește organul de urmărire penală de o serie de activități birocratice legate de ordonarea primară a expertizelor care reies din rezultatele cercetării la fața locului.

Implementarea unui asemenea model de examinare a locului infracțiunii ar fi plauzibil și pentru noi. Unele state merg și mai departe în acest aspect prin constituirea „Serviciilor de analiză comportamentală” – un serviciu care vine să ajute organul de urmărire penală, în baza urmelor, anturajului, mecanismului de săvârșire a infracțiunii referitor la evaluarea personalității infractorului. La dispoziția organului de urmărire penală este pus un raport de evaluare a personalității infractorului neidentificat, care conține o serie de elemente cum ar fi profilul psihologic al victimei/victimelor, factorii ce țin de loc, riscul victimei, riscul infractorului, intenția primară, trecerea la săvârșirea nemijlocită a actului criminal, timpul necesar pentru săvârșirea infracțiunii, tipul infracțiunii (stil), evaluarea infracțiunii prin reconstrucția scenei, tipul infractorului – organizat sau dezorganizat, modul de selectare a victimei, controlul acesteia, mobilul, dinamica scenei infracțiunii.

Având raportul de expertiză preponderent diagnostic asupra locului infracțiunii și având la dispoziție un „raport al analizei comportamentale a infractorului la locul faptei”, munca de căutare și identificare a participanților la infracțiune devine mai organizată, versiunile înaintate sunt mai verosimile și descoperirea infracțiunii devine un proces mai ușor și mai rapid.

О СОСТОЯНИИ ЗАКОННОСТИ И ПРАКТИКЕ ПРОКУРОРСКОГО НАДЗОРА ЗА ИСПОЛНЕНИЕМ МИГРАЦИОННОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА (НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ БАШКОРТОСТАН)

Эльвира Рамилевна ЧЕРНОВА,
кандидат исторических наук, доцент кафедры истории
и теории государства и права Уфимского юридического
института МВД России

Руфина Рушановна ОЛЕЙНИК,
кандидат исторических наук, старший преподаватель
кафедры истории и теории государства и права
Уфимского юридического института МВД России

Аннотация

В работе анализируется состояние законности в сфере исполнении миграционного законодательства в России. Авторами отмечено, что миграционные процессы на территории современной России играют важную роль в ее экономическом развитии. Из-за огромных миграционных потоков состояние законности в этой области оставляет желать лучшего. Все это приводит к тому, что государственные органы уделяют особое внимание контролю за исполнением законодательства в этой сфере. Важную роль в противодействии незаконной миграции призвана играть прокуратура РФ.

Ключевые слова: миграция, законодательство, иностранные граждане, прокурорский надзор, нарушение прав.

Annotation

The paper analyzes the state of legality in the implementation of migration legislation in Russia. The authors noted that migration processes on the territory of modern Russia play an important role in its economic development. Due to the huge migration flows, the state of law in this area is poor. All this leads to the fact that state bodies pay special attention to monitoring the implementation of legislation in this area. The Prosecutor's Office of the Russian Federation is called upon to play an important role in countering illegal migration.

Keywords: migration, legislation, foreign citizens, prosecutor's supervision, violation of rights.

Миграционные процессы в современных реалиях имеют масштабный и международный уровень. Поток мигрантов из стран Ближнего Востока и из Африки в страны Евросоюза усилился и стал неконтролируемым. Российская Федерация, несмотря на не совсем благополучную

финансово-экономическую ситуацию, ужесточение законодательства в сфере осуществления трудовой деятельности, тем не менее, продолжает оставаться привлекательной для мигрантов, особенно из стран ближнего зарубежья.

Сейчас в России проживают семь миллионов иностранных граждан, нелегально находятся более 700 тыс. граждан из стран СНГ [1]. Незаконная миграция создает серьезную угрозу безопасности, общественному правопорядку, так как нелегальные мигранты не поддаются государственному учету, исключены из системы официального трудоустройства, системы налогообложения, социальной защиты человека, что в свою очередь вовлекает их внедрение в теневой сектор экономики.

Важную роль в противодействии незаконной миграции призвана играть прокуратура, так как нормы миграционного законодательства нарушаются как мигрантами, так и должностными лицами органов власти. Надзорные меры, принятые прокуратурой в рамках надзора за реализацией законодательства в области миграции, а также меры реагирования на нарушения, являются основной гарантией достижения баланса между всеми областями общественных отношений, связанных с миграцией.

В качестве примеров наиболее типичных нарушений в деятельности органов внутренних дел можно отметить следующие:

- своевременно не ставятся и не снимаются с миграционного учета по месту пребывания иностранные граждане и лица без гражданства и эти сведения не вносятся в государственную информационную систему миграционного учета и не направляются в налоговые органы;
- не проводятся проверки адресов постановки иностранных граждан и лиц без гражданства на миграционный учет;
- не возбуждаются дела об административном правонарушении в отношении работодателей при выявлении фактов осуществления мигрантами трудовой деятельности без разрешения на работу;
- незаконно изымаются паспорта иностранных граждан.

Многочисленные нарушения выявляются в Управлении по вопросам миграции МВД РФ. Так, по итогам произведенной прокурорской проверки сотрудниками Прокуратуры Республики Башкортостан выявлены правонарушения при предоставлении разрешений на привлечение и использование труда иностранных работников, в 2020 г. со стороны работодателей более 400 нарушений миграционного законодательства. Не выполнялись сроки подготовки и отправки в Министерство семьи, труда и социальной защиты Республики Башкортостан запросов о предоставлении заключений о привлечении и использовании иностранных работников [1].

Встречаются случаи злоупотребления сотрудниками Управления

по вопросам миграции предоставленными им полномочиями: в подавляющем большинстве случаев при получении паспортов требовалось предоставление документов, не предусмотренных действующими нормами прав. Так, прокуратурой Иглинского района РБ выявлено, что 20 иностранных граждан направили в районный отдел управления по вопросам миграции Башкортостан ходатайства о предоставлении документов на временное проживание и принятии в гражданство Российской Федерации. В перечень необходимых документов указанные лица предоставили решения Иглинского районного суда, которым установлен факт постоянного проживания на территории страны данных лиц ближнего зарубежья. Как выяснилось, гражданские дела по заявлениям иностранных граждан в суд не поступали и соответствующие решения не выносились. На основании указанных подложных документов 10 указанных лиц оформили вид на жительство, еще 8 – гражданство Российской Федерации. С целью исключения установленных нарушений законодательства прокуратура района предъявила в суд иски о признании решений миграционной службы незаконными. Суд удовлетворил доводы прокуратуры и вынес соответствующие решения по исковым заявлениям [2].

Иностранные граждане нарушают сроки постановки на миграционный учет, в заявлениях указывают ложную информацию. Так, прокуратура Краснокамского района произвела контроль исполнения миграционного законодательства на указанной территории. Было выявлено, что в период с мая по сентябрь нынешнего года 45-летний гражданин предъявил в миграционную службу поддельные уведомления о временном пребывании и фиктивное свидетельство о регистрации права собственности. В реальности указанный гражданин не имел в собственности указанного жилого помещения, потому что реализовал его в апреле текущего года. На основании представленных документов в жилом доме, площадью около 40 кв.м, были зарегистрированы 9 граждан ближнего зарубежья, вышеназванные лица никогда не проживали по указанному адресу. На основании этого прокуратура района провела проверку, необходимую для выяснения вопроса о возбуждении уголовного дела по ст. 322.1 УК РФ (организация незаконной миграции). Устанавливаются случаи попустительского контроля за иностранными гражданами, в отношении которых время пребывания на территории РФ истекает [3].

Регулярно прокурорами вскрываются также факты проживания работников на строительных объектах, в подсобных и иных нежилых помещениях по месту работы, не соответствующим санитарно-эпидемиологическим правилам и требованиям пожарной безопасности.

Так, Белебеевская межрайонная прокуратура осуществила проверку выполнения миграционного законодательства в работе фирмы

ООО «Гарант». На основании требований закона иностранных граждан, постоянно или временно проживающих в России, необходимо зарегистрировать по адресу жительства и учитывать по адресу пребывания. Однако, директор коммерческой фирмы использовал в строительстве жилого дома в г. Белебей 10 граждан Узбекистана, не выполнив указанные требования законодательства

Особую актуальность, в свете постоянной информатизации современного общества, имеет работа по пресечению деятельности, направленной на легализацию незаконной миграции, в информационно-телекоммуникационной сети «Интернет».

В настоящее время с активным развитием и использованием неограниченным кругом лиц сети «Интернет» вопросы незаконной миграции, оформления разрешительной документации незаконными способами нуждаются в надлежащем разрешении. Остро встают вопросы своевременного и эффективного надзора со стороны органов прокуратуры за информацией, размещаемой на интернет-сайтах, в которой излагаются возможности и способы нарушения установленного законодателем порядка законного нахождения на территории Российской Федерации, трудоустройства иностранных лиц, получения определенного перечня документов, необходимых для предъявления в соответствующие контрольные органы. Имеют место факты предложения заключить фиктивные браки иностранными гражданами и лицами без гражданства с гражданами РФ с целью получения разрешения на временное проживание без учета квоты.

Так, прокурором Ермекеевского района Республики Башкортостан проведена проверка исполнения миграционного законодательства в ходе которой выявлен интернет-сайт «https://vk.com/brak_ua», по указанному электронному адресу была выявлена информация о предоставлении услуг по заключению подложных браков с иностранными гражданами или лицами с отсутствием гражданства какого-либо государства, данные браки заключались для регистрации на территории РФ и (или) гражданства России в более доступном и быстром порядке, что содействует узаконению оформления регистрации на территории РФ и (или) гражданства России в упрощенном порядке.

Таким образом, в настоящее время законом предусмотрена необходимость ограничения допуска к данным, в которых содержатся контакты лиц и сведения о предоставлении помощи по оформлению недействительных браков с иностранными гражданами или лицами без гражданства в попытке оформления регистрации на территории РФ и (или) гражданства России в более быстром и не затруднительном порядке. При этом прокурорский надзор имеет превентивную направленность, что способствует обеспечению безопасности и правопорядка,

недопущению социально-экономической напряженности и межнациональных конфликтов.

Среди важнейших проблем прокурорского надзора в области исполнения миграционного законодательства необходимо выделить проблемы низкой эффективности прокурорского надзора данной сферы в отношении индивидуальных предпринимателей и юридических лиц, которые используют труд мигрантов. В частности, прокуратура должна осуществляться проверки коммерческих и некоммерческих предприятий, которые используют нелегальный труд мигрантов. Однако, больше внимания, как правило, органы прокуратуры уделяют исполнению миграционного законодательства частными (физическими) лицами, при этом виновные работодатели уходят от ответственности.

В условиях современной России должно осуществляться постоянное совершенствование приемов и средств прокурорского надзора за исполнением миграционного законодательства. Как одно из направлений – повышение уровня межведомственного сотрудничества, позволяющего своевременно реагировать на нарушения миграционного законодательства, как со стороны государственных органов, так и частных лиц. Немаловажное значение в этом процессе имеет и совершенствование нормативно-правовой базы, в том числе, по вопросам определения основных направлений надзора в сфере миграции. В целом, с учетом современной миграционной ситуации, органы прокуратуры на высоком уровне справляются с поставленными задачами по надзору в данной сфере.

Предупреждающая составляющая прокурорского надзора играет немаловажную роль в нормальном функционировании российского общества, так как мигранты являются неотъемлемой его частью. Меры прокурорского реагирования предупреждают нарастание накаленности в тех субъектах Российской Федерации, где количество мигрантов значительно. Данный способ надзора играет высокую роль в поддержании правопорядка и обеспечении безопасности, недопущению социально-экономической напряженности и межнациональных конфликтов.

Проблема эффективности прокурорского надзора по соблюдению законодательства в сфере миграции индивидуальными предпринимателями и участниками среднего бизнеса обусловлена большим объемом использования труда мигрантов данными участниками экономических отношений, отсутствие контроля либо попустительство в отношении индивидуальных предпринимателей со стороны государственных органов, общественности.

Таким образом, на сегодняшний день ситуация в миграционной сфере в целом остается достаточно сложной. Многочисленными являются нарушения законодательства, допускаемые должностными лица-

ми территориальных органов Управления по вопросам миграции УМВД России при осуществлении своих полномочий, а также коммерческими и некоммерческими организациями. Особое внимание должно уделяться проверкам полноты, своевременности и законности принимаемых уполномоченными органами государственной власти решений по обращениям граждан РФ и иностранных граждан.

Список литературы

1. Сводка основных показателей деятельности по миграционной ситуации в Российской Федерации за январь - октябрь 2021 года // [Электронный ресурс]. URL: <https://xn--b1aew.xn--p1ai/dejatelnost/statistics/migracionnaya/item/27072531/> (дата обращения: 24.10.2021).
2. О практике прокурорского надзора за исполнением миграционного законодательства // Официальный сайт Прокуратуры Республики Башкортостан [Электронный ресурс]. URL: <http://bashprok.ru/news/news.php?ID=12062> (дата обращения: 24.10.2021).
3. О практике прокурорского надзора за исполнением миграционного законодательства // Официальный сайт Прокуратуры Республики Башкортостан [Электронный ресурс]. URL: http://bashprok.ru/news/news.php?ID=21086&sphrase_id=120675 (дата обращения: 09.11.2021).
4. О практике прокурорского надзора за исполнением миграционного законодательства // Официальный сайт Прокуратуры Республики Башкортостан [Электронный ресурс]. URL: http://bashprok.ru/news/news.php?ID=17557&sphrase_id=120673 (дата обращения: 09.11.2021).

UMANIZAREA CONDIȚIILOR DE DETENȚIE CA DIRECȚIE DE REALIZARE A POLITICII EXECUȚIONAL-PENALE

Iurie LARII,
*doctor în drept, profesor universitar,
prorector pentru știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Oleg RUSU,
*doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Departamentului știință al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

În articol este prezentată o caracteristică succintă a politicii execuțional-penale actuale care rezidă inclusiv în umanizarea condițiilor de detenție. În opinia autorilor, este necesar de a diferenția condițiile executării pedepselor și a asigura respectarea necondiționată a drepturilor și intereselor legitime ale deținuților. În acest sens, una din sarcinile de bază care stau în fața sistemului administrației penitenciare constă în desfășurarea unei activități de edificare, orientată spre îmbunătățirea condițiilor de deținere; un management mai bun al resurselor umane; administrarea eficientă și garantarea siguranței; prestarea serviciilor medicale de calitate; calificare profesională pentru persoanele private de libertate echivalente cu cele din sistemul public; programe educative, de alfabetizare, școlarizare și intervenție psihosocială; instituirea parteneriatelor public-private. În final se rezumă că umanizarea sistemului administrației penitenciare reprezintă un proces de durată și anevoios organizarea căruia, la etapa actuală de reformare a sistemului, depinde în mare măsură de elaborarea unei noi doctrine de funcționare a sa cu atragerea savanților și experților în domeniu.

Cuvinte-cheie: politica execuțional-penală; umanizarea condițiilor de detenție; Administrația Națională a Penitenciarelor; drepturile deținuților.

Summary

The article presents a brief feature of the current criminal executive policy that resides in the humanization of detention conditions. According to the authors, it is necessary to differentiate the conditions of execution of sentences and to ensure the unconditional observance of the rights and legitimate interests of detainees. In this sense, one of the basic tasks facing the penitentiary administration system is to carry out a building activity, aimed at improving the conditions of detention; better human resource management; efficient administration and ensuring safety; providing quality medical services; professional qualification for people deprived of liberty equivalent to those in the public system; educational, literacy, schooling and psychosocial intervention programs; establishing public-private partnerships. Finally, it is summarized that the humanization of the penitentiary administration system is a long and difficult process whose organization, at the current stage of reforming the system, depends

largely on the elaboration of a new doctrine of its operation with attraction of scientists and experts in the field.

Keywords: executive-criminal policy; humanization of detention conditions; National Administration of Penitentiaries; detainees' rights.

Politica execuțional-penală constituie parte componentă a politicii penale axată pe orientările politice penale în domeniul executării sancțiunilor de drept penal, atât a pedepselor penale (privative sau neprivative de libertate), cât și a măsurilor de siguranță, precum și a măsurilor de constrângere cu caracter penal [1, p.10].

Prin conținutul politicii execuțional-penale este cuprins un spectru vast de fenomene sociale și raporturi juridice, care au loc în procesul executării pedepselor penale [2, p. 14-15]. Politica execuțional-penală a Republicii Moldova se bazează pe dispozițiile actelor normative naționale și internaționale privind tratamentul deținuților. În Republica Moldova s-au produs modificări esențiale în viața social-economică și politică a țării, fapt ce a provocat schimbări în strategia principalelor direcții ale politicii execuțional-penale. Odată cu formarea unui stat de drept, se presupune și crearea unui sistem penitenciar corespunzător. Strategia politicii execuțional-penale în realizarea acestui scop rezidă în umanizarea executării pedepsei, în democratizarea activității instituțiilor și organelor care asigură executarea pedepsei, în determinarea noilor modalități de pedepse penale alternative închisorii, în reorganizarea activității de producere din cadrul instituțiilor penitenciare, precum și în implicarea societății în procesul de corectare a condamnaților [3, p. 10-11].

Sistemul Administrației Naționale a Penitenciarelor – care nu este un sistem diferit, din punctul de vedere al problemelor cu care se confruntă, față de celelalte structuri similare, la nivel european – trebuie să gestioneze, în limitele bugetului aprobat, o problemă complexă ce derivă din: rata crescută a recidivei, supraaglomerarea, creșterea cazurilor de introducere în penitenciare a drogurilor și a obiectelor interzise, insuficiența personalului. Pe de altă parte, este imperativă exercitarea influențelor educative necesare reintegrării sociale a persoanelor care au săvârșit infracțiuni și, în ultimă instanță, acțiunea în vederea reducerii riscului de recidivă, în condițiile umanizării mediului penitenciar și respectării drepturilor omului. Cu alte cuvinte, rolul esențial al sistemului rezidă în consacrarea penitenciarului ca serviciu social aflat în slujba comunității.

Este semnificativ faptul că cercetătorii moderni examinează umanizarea condițiilor de detenție și respectarea drepturilor și intereselor legitime ale deținuților inclusiv ca pe un factor care contribuie la reducerea recidivei de infracțiuni [4, p. 64].

Istoria dezvoltării civilizației a condus nu doar la înțelegerea temeinică a tuturor drepturilor cetățenilor, dar și la necesitatea fixării lor în textul documentelor de bază ale celor mai de autoritate organizații internaționale și statale [5, p. 126].

Astfel, în *Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților* (precum și în *Regulile Europene pentru penitenciare*) sunt determinate regulile de lucru, care se bazează pe principiile respectării demnității umane, a unui tratament echitabil al deținuților, asigurării respectului de sine, inspectării cu regularitate a acestora, ocrotirii drepturilor condamnaților și respectării standardelor internaționale. Totodată, se menționează că „tratamentul deținuților nu trebuie să accentueze excluderea lor din comunitate, ci faptul că ei în continuare fac parte din aceasta” [6].

Cele menționate mai sus ne permit să concluzionăm că comunitatea internațională examinează personalitatea condamnatului la privațiune de libertate nu doar în contextul atingerii scopurilor pedepsei penale, dar și în cel social, adică în contextul asigurării necesităților sociale firești și creării condițiilor pentru obținerea unor drepturi suplimentare.

Acțiunea directă a cerințelor actelor normative internaționale contribuie la formarea unei înțelegeri unitare a valorii umanismului de către toate statele în cazul executării pedepsei cu închisoare. Destinația unor astfel de documente, care, într-o oarecare măsură, poartă un caracter declarativ, este de a acționa preventiv, contribuind la respectarea drepturilor condamnaților într-o lume care este în continuă schimbare [7, p. 65].

Necesitatea protecției juridice a persoanelor aflate în detenție și diversitatea amenințărilor existente presupune perfecționarea continuă a legislației naționale și a principiilor internaționale de control.

La nivel european, pot fi evidențiate trei surse principale ale procesului de standardizare și anume: jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în cazurile care impun interpretarea CEDO; standardele care decurg din activitatea Comitetului European pentru Prevenirea Torturii și a Tratamentei sau Pedepselor Inumane sau Degradante (CPT), precum și recomandările formulate de către Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei. În cele din urmă, trebuie remarcat faptul că, în prezent, există și alte agenții active în acest domeniu și care joacă un rol tot mai important în protecția deținuților [8, p. 11].

Ținem să menționăm că legislația execuțional-penală actuală a Republicii Moldova, în general, corespunde cerințelor formulate în *Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților* și în alte acte internaționale.

Astăzi, legislația execuțional-penală a Republicii Moldova are drept scopuri protecția drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei, precum și acordarea de ajutor condamnaților la adaptarea lor socială [9,

art. 165 alin. (3)]. Sunt stabilite prin lege drepturile fundamentale ale condamnatului [9, art. 169], este stabilită participarea asociațiilor obștești, partidelor politice, organizațiilor necomerciale, reprezentanților mass-media ca modalitate de resocializare a deținuților [10, scț. 34] etc.

Urmează de menționat că Codul de executare al Republicii Moldova prevede o normă despre corelația dintre dreptul execuțional penal național și normele internaționale. Astfel, art. 165 alin. (3) CE prevede că legislația execuțional-penală se aplică în conformitate cu Constituția Republicii Moldova și cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte. Dacă există neconcordanțe între reglementările tratatelor internaționale în domeniul drepturilor și libertăților fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și prevederile acestui Cod, prioritate au reglementările tratatelor internaționale.

În conformitate cu politica execuțional-penală a statului, scopul detenției trebuie să reducă, pe cât posibil, traumatizarea psihică a persoanei condamnate, prevenind apariția unor perturbări emoționale, idei obsesive, infantilismul, idei de sinucidere, comportamente violente, agresive, încurajând ideile întemeiate pe individualizarea tratamentului penitenciar, acesta fiind înțeles ca ansamblul de măsuri și activități, executate și derulate sub supravegherea, asistarea și consilierea personalului penitenciar sau altor specialiști [1, p. 14-15].

Potrivit profesorului B. Negru, umanismul poate fi interpretat drept o concepție ce proclamă ca principii etice supreme libertatea și demnitatea umană, necesitatea desăvârșirii personalității umane [11, p. 45].

Este important de subliniat că umanismul nu are nimic comun cu neaplicarea sancțiunilor disciplinare și atotpermisivitatea. O astfel de abordare urmează a fi examinată ca o posibilitate oferită condamnatului pentru întoarcerea la un comportament adecvat normelor sociale, încercare de a restabili statutul social pierdut, a pregăti persoana pentru o viață la libertate, a minimiza influența negativă a izolării de societate asupra psihicului persoanei.

Conform datelor statistice oferite de către ANP, numărul persoanelor deținute în instituțiile penitenciare la 01.10.2021 constituia 6429 persoane din care 1046 se află în arest preventiv și 5306 au statut de condamnați [12].

Din numărul total al persoanelor condamnate, 3177 (60%) de persoane au deja 2 sau mai multe condamnări; 3482 (66%) de persoane au vârsta între 18 și 40 ani; 4172 (79%) de persoane sunt condamnate pentru infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave [13].

Printre multiplii indicatori care caracterizează starea securității în instituțiile penitenciare, urmează de evidențiat următoarele aspecte problematice și situații critice înregistrate pe parcursul anului 2020 [14, p. 10]:

– *leziuni corporale: 1024 de cazuri* depistate în mediul deținuților (în 2019 – 1203) ceea ce constituie o descreștere cu 14,87%. Din ele, 237 de ca-

zuri depistate la sosirea din izolatoarele inspectoratelor de poliție (în 2019 – 306) indicator în descreștere cu 22,54%, și respectiv, *787 de cazuri depistate la condamnați în instituțiile penitenciare* (în 2019 – 897). Din numărul total de leziuni corporale, 115 au fost stabilite ca urmare a *altercațiilor dintre deținuți* (în 2019 – 179), indicator în descreștere cu 35,75%;

– *aplicarea forței fizice: 377 de cazuri* (în 2019 – 351) și *296 de cazuri de aplicare a mijloacelor speciale asupra deținuților* (în 2019 – 300), astfel fiind atestată o creștere cu 6,89% la capitolul aplicarea forței fizice, iar la aplicarea mijloacelor speciale o scădere cu 1,33%;

– *atac asupra angajaților: 20 de cazuri fiind stabilite ca tentativă de atac* (în 2019 – 16 cazuri de atac). Pe toate cazurile au fost întocmite materialele corespunzătoare, conform art. 273 CPP al RM și remise către procuratură, în rezultatul cărora au fost intentate dosare penale [14, p. 11].

În urma desfășurării activității speciale de investigații la compartimentul *prevenirii acțiunilor ilicite din partea deținuților* în instituțiile penitenciare, în anul 2020 s-a înregistrat comiterea a *215 fapte ilicite* [14, p. 12].

Datele statistice prezentate mărturisesc despre faptul că sistemul existent al organizării procesului de executare a pedepselor, bazat pe principiul umanismului, în prezent funcționează cu o eficiență redusă. Numărul ridicat al condamnaților cu recidivă de infracțiuni indică asupra existenței unor contradicții în activitatea instituțiilor penitenciare și o eficiență scăzută a activităților desfășurate în cadrul acestora.

Subiectul umanizării politicii execuțional-penale urmează a fi examinat în strânsă legătură cu evoluția istorică și situația actuală în cadrul SAP.

Caracterul repetitiv al cererilor depuse de reclamanții în adresa Curții Europene a Drepturilor Omului (CtEDO) contra Republicii Moldova, unde erau descrise aceleași probleme legate de condițiile materiale de detenție cum ar fi, spre exemplu, supraaglomerarea penitenciarelor, lipsa de igienă și condiții materiale adecvate, alimente insuficiente și de proastă calitate, precum și lipsa de îngrijiri medicale adecvate, a determinat Curtea să constate faptul că condițiile precare de detenție în Republica Moldova reprezintă o problemă sistemică [15, p. 4].

Printre problemele existente poate fi specificată și cea a atragerii condamnaților la muncă ținând cont de obținerea în condiții de izolare de societate a unor specialități solicitate pe piața muncii în diverse domenii ale economiei. La etapa actuală, atragerea reală în activități de muncă a condamnaților constituie aproximativ 14% [16]. Condamnații se află în izolare, nu sunt implicați în activități de muncă și, cel mai important, nu-și văd perspectiva de mai departe. Cu un astfel de contingent este destul de dificil de lucrat.

O altă problemă ar fi nivelul de salarizare relativ scăzut al funcționarilor SAP care este unul neproportional cu condițiile fizice și psihologice de muncă, care nu favorizează atragerea unor cadre cu o calificare înaltă.

Misiunea Norvegiană de Experti pentru Promovarea Supremației Legii în Moldova (NORLAM) a constatat că penitenciarele din Republica Moldova nu au sectoare sau unități separate cu niveluri progresive de securitate așa cum există în alte țări europene. Singura separare se face între regimul inițial (primele 1-6 luni din pedeapsă), regimul comun (partea de mijloc) și regimul de resocializare (ultimele 6 luni din pedeapsă). Aceasta înseamnă că pentru cea mai mare parte din termenul de pedeapsă nu există nici un tratament diferențiat între deținuții care se comportă bine și deținuții care au o influență proastă [17, p. 6].

Cu alte cuvinte, separarea deținuților nu se bazează pe nici un fel de evaluare a riscurilor, nu este o consecință a comportamentului sau motivației pentru schimbare, ci depinde de curgerea timpului și este foarte strict reglementată în Codul de executare.

Subcultura și ierarhia criminală între deținuți nu este suficient de bine împiedicată de către directorii penitenciarelor și ANP. Acest lucru înseamnă că deținuții aflați într-o poziție vulnerabilă sunt supuși suferințelor, exploatării și relexelor tratamente de către ceilalți deținuți, ceea ce ar putea duce la presupuse încălcări ale Art. 3 CEDO – lipsa măsurilor de protecție suficiente [17, p. 19-20].

În opinia unor autori [18], umanizarea sistemului administrației penitenciare ar trebui să înceapă de la o serie de compartimente importante cum ar fi: servicii medicale de calitate; consiliere psihologică; programe destinate consumatorilor de droguri; programe de reducere a infectării deținuților cu HIV/SIDA, tuberculoză, hepatită; examinarea posibilității de depunere a plângerilor, sesizărilor etc.

În acest context, una din sarcinile de bază care stau în fața sistemului administrației penitenciare rezidă în desfășurarea unei activități de edificare, orientată spre îmbunătățirea condițiilor de deținere, atenuarea regimului de detenție, protecția drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale condamnaților.

Printre direcțiile-cheie pe care se axează în prezent activitățile desfășurate de către Ministerul Justiției în comun cu Administrația Națională a Penitenciarelor în vederea umanizării mediului penitenciar ar fi: îmbunătățirea condițiilor de detenție; un management mai bun al resurselor umane; administrarea eficientă și garantarea siguranței; prestarea serviciilor medicale de calitate; calificare profesională pentru persoanele private de libertate echivalente cu cele din sistemul public; programe educative, de alfabetizare, școlarizare și intervenție psihosocială; instituirea parteneriatelor public-private [19].

În ultimii ani, au fost întreprinse acțiuni care au contribuit la reducerea numărului de deținuți. În acest sens, în cadrul Comisiilor penitenciare, s-au intensificat examinările materialelor condamnaților care întrunesc condițiile

pentru aplicarea prevederilor art. 91 (liberarea condiționată înainte de termen) și art. 92 (înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă) din Codul Penal, au fost revizuite dosarele condamnaților pentru identificarea persoanelor care întrunesc condițiile prevederilor art. 91 CP la 17 august 2018, aprobate prin *Legea nr. 179 din 26.07.2018, pentru modificarea unor acte legislative*; la fel, au fost revizuite dosarele persoanelor condamnate, care cad sub incidența prevederilor Legii nr. 210 din 29.07.2016, cu privire la amnistie și Legii nr. 163 din 20.07.2017 pentru modificarea și completarea unor acte legislative [14, p. 5].

Începând cu 1 ianuarie 2019, a devenit funcțional mecanismul preventiv și compensator pentru detenția în condiții precare, prin completarea Codului de procedură penală cu art. 4732- 4734.

Astfel, mai bine de 80% din totalul deținuților au adresat judecătorilor de instrucție cereri prin care au solicitat aplicarea mecanismului prin reducerea termenului de pedeapsă cu închisoarea, fie oferirea unei compensații monetare [15, p. 9].

Prin urmare, în contextul implementării mecanismului compensator, se atestă o majorare a numărului persoanelor eliberate cu peste 73,5%, precum și a persoanelor cărora li s-a redus din termen cu circa 18,6% [14, p. 6-7].

Urmează de menționat că recent Comisia juridică, numiri și imunități din cadrul Parlamentului a aprobat raportul pentru proiectul de lege privind amnistia în legătură cu aniversarea a 30 de ani de la proclamarea independenței Republicii Moldova. Aproximativ 1720 de deținuți cad sub incidența amnistiei, 67 dintre care vor fi pasibili liberării imediate, iar la 1650 de condamnați ar putea fi aplicată liberarea condiționată înainte de termen sau liberarea după reducerea termenului [20].

Actul de amnistie nu va putea fi aplicat față de persoanele care au săvârșit infracțiuni deosebit de grave sau excepțional de grave, precum și infracțiuni de corupție și conexe corupției.

Dacă mizăm pe o reducere a numărului de deținuți ca urmare a implementării soluțiilor menționate mai sus, păstrând bugetul pentru sistemul administrației penitenciare la același nivel, instituțiile penitenciare ar avea mai multe resurse pentru a îmbunătăți calitatea produselor alimentare, infrastructura penitenciarelor și programele de resocializare.

Totuși, o populație penitenciară redusă nu reprezintă o garanție pentru îmbunătățirea condițiilor de detenție și a tratamentului deținuților, prin urmare, măsurile de reformare a sistemului administrației penitenciare și de sporire a eficienței instituțiilor sunt la fel de importante.

În context, ținem să menționăm că diminuarea populației penitenciare conduce treptat la concentrarea unui contingent cu un potențial criminogen sporit. În aceste condiții poate fi prognozată o înrăutățire a situației criminogene și corespunzător, necesitatea perfecționării continue a reglementării ju-

ridice, ridicării eficienței activității tuturor organelor implicate în realizarea politicii execuțional-penale.

Prin urmare, îmbunătățirea condițiilor de detenție (infrastructura fizică) trebuie să se facă în paralel cu o schimbare de atitudine pentru un tratament mai uman al deținuților. În acest sens, sunt recomandate următoarele măsuri de intervenție:

- asigurarea unei executări individualizate a pedepsei prin reformarea regimurilor actuale în nivelurile de securitate progresive;

- descentralizarea procesului decizional și delegarea de responsabilități, astfel încât deciziile generale ce afectează grupuri mari de deținuți să fie luate la nivel central (MJ, ANP), iar toate deciziile privind persoane concrete (angajat sau deținut) să fie luate la nivel de instituție penitenciară;

- reorganizarea personalului penitenciar pentru a avea mai mult personal implicat direct în activități social-utile cu deținuții;

- reformarea atelierelor penitenciare și întreprinderilor gestionate de ANP, astfel încât acestea să fie conectate la învățământul profesional, practica profesională și munca;

- sporirea interacțiunii cu societatea din afara penitenciarului, prin adoptarea așa-numitului model de import pentru majoritatea serviciilor prestate în interior. De exemplu, profesorii, medicii, bibliotecarii etc. ar trebui să fie angajați de către instituțiile publice din afară. Mai mult acces trebuie acordat trupelor de teatru, artiștilor, jurnaliștilor, pictorilor, scriitorilor etc.;

- extinderea duratei de aflare în regim de resocializare de la 6 luni la 1 an și crearea posibilității ca această ultimă perioadă din termen să fie ispășită în penitenciar de tip deschis. Acest lucru ar facilita obișnuirea treptată cu libertatea și reintegrarea în societate [17, p. 20].

La fel, este importantă renunțarea la forma colectivă de detenție a condamnaților. Condamnații trebuie deținuți în funcție de gravitatea infracțiunii comise și a caracteristicii criminologice. Este importantă modificarea ponderii aplicării mijloacelor principale de corijare în locurile de detenție cu amplificarea asistenței psihopedagogice și a pregătirii pentru viața în libertate. În afară de aceasta, urmează de atras atenția asupra perfecționării controlului departamental asupra activității sistemului administrației penitenciare, a asigurarea democratizării sistemului și controlul din partea instituțiilor societății civile.

De asemenea, printre activitățile prioritare care rămân actuale în vederea umanizării condițiilor de detenție ar fi următoarele:

- modernizarea infrastructurii de preparare a hranei în instituțiile penitenciare;

- elaborarea unui document strategic privind modernizarea sistemului administrației penitenciare și monitorizarea implementării documentelor de politici;

- elaborarea programelor de terapie socială pentru oferta de programe, care au menirea de reducere a nevoilor educaționale a deținuților;
- identificarea și amenajarea încăperilor pentru desfășurarea activităților educativ-ocupaționale în grup, inclusiv și a claselor destinate instruirii generale și profesionale.

Așadar, umanizarea sistemului administrației penitenciare reprezintă un proces de durată și anevoios, organizarea căruia, la etapa actuală de reformare a sistemului, depinde în mare măsură de elaborarea unei noi doctrine de funcționare a sa cu atragerea savanților și experților în domeniu.

Referințe bibliografice

1. Manea V. Drept execuțional penal. Chișinău, 2014. 744 p.
2. Маликова Н. Б. Процессуальные нормы уголовно-исполнительного права и их функции при исполнении лишения свободы : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Рязань, 2005. 27 с.
3. Carp S. Drept execuțional penal. Chișinău, 2016.
4. Головкин Р. Некоторые проблемы осуществления уголовной и уголовно-исполнительной политики в современной России. În: Уголовная и уголовно-исполнительная политика на современном этапе развития общества и государства: отечественный и зарубежный опыт. Материалы научно-практической конференции. Владимир, 2013. с. 64-66.
5. Долженкова Г. Д. Международное пенитенциарное сотрудничество в области социального обеспечения осужденных к лишению свободы. În: Журнал российского права, 2001, nr. 3, Изд. Норма. с. 122-131.
6. Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (Regulile Nelson Mandela). Rezoluție adoptată de Adunarea Generală la 17 noiembrie 2015 // https://avp.ro/wp-content/uploads/2020/07/ansamblu_reguli_mnp.pdf (vizitat 10.11.21).
7. Егорова Т. И. Безопасность как условие лишения свободы. În: Борьба с преступностью: теория и практика: тез. докл. VIII Междунар. науч.-практ. конф. Могилев, 2020. с. 64-66.
8. Murdoch J., Jiricka V. Combaterea relelor tratamente în penitenciare. Consiliul Europei, versiune în limba română. Chișinău, 2016. 104 p.
9. *Codul de executare* al Republicii Moldova nr. 443-XV din 24.12.2004, în vigoare din 01.07.2005 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 03.03.2005, nr. 34-35/112.
10. *Statutul executării pedepsei de către condamnați*, aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 583 din 26.05.2006 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 16.06.2006, nr. 91-94/676.
11. Negru B. Probleme fundamentale ale principiilor dreptului. În: Revista

- Adminstrare Publică, 2013, nr. 4, p.43-54.
12. Date statistice privind dinamica persoanelor private de libertate pe perioada 01 ianuarie 2021-01 octombrie 2021 // www.anp.gov.md/rapoarte-de-bilant (vizitat 03.10.21).
 13. Date statistice privind persoanele condamnate care execută pedeapsa cu închisoare în penitenciare la 01.10.21 // www.anp.gov.md/rapoarte-de-bilant (vizitat 03.10.21).
 14. Raport privind activitatea sistemului administrației penitenciare pentru anul 2020. Chișinău, ANP 2021// www.anp.gov.md/rapoarte-de-bilant (vizitat 03.10.21).
 15. Implementarea mecanismului compensatoriu pentru detenția în condiții precare în Republica Moldova – de la (in)eficiență la suspendare – Analiză Promo-LEX // https://promolex.md/wp-content/uploads/2021/06/APP_Mecanismul-Compensatoriu_2021.pdf (vizitat 11.11.21).
 16. Doar 14% dintre deținuții din Moldova sunt încadrați în câmpul muncii // <https://stiri.md/article/social/doar-14-dintre-detinutii-din-moldova-sunt-incadrati-in-campul-muncii> (vizitat 07.10.21).
 17. Notă pentru grupul de lucru privind umanizarea politicii penale și consolidarea mecanismului de despăgubire a victimelor tratamentului inuman. Elaborată de către Experții NORLAM, Chișinău, 2015. 22 p. // https://files.nettsteder.regjeringen.no/wpuploads01/blogs.dir/223/files/2017/08/Comentariile_02.pdf (vizitat 10.11.21).
 18. Mărgărint T. Abordări antologice ale reformării sistemului penitenciar și umanizării detenției. Cazul Republicii Moldova. // <http://dspace.usm.md:8080/xmlui/handle/123456789/3356> (vizitat 10.11.21).
 19. Condițiile de detenție din penitenciare // <http://www.anp.gov.md/randomconditiile-de-detentie-din-penitenciarestandard-imagecreate-articleconditiile-de-detentie-din> (vizitat 22.11.21).
 20. Raportul pentru proiectul de lege privind amnistia, aprobat de comisia de profil// <https://moldova.europalibera.org/a/raportul-pentru-proiectul-de-lege-privind-amnistia-aprobat-de-comisia-de-profil/31566095.html> (vizitat 23.11.21).

ÎNCĂLCAREA DREPTULUI LA EDUCAȚIE ÎN REGIUNEA TRANSNISTREANĂ

Marian GHERMAN,
*doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Activitate specială de investigații și anticorupție”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Ivan ȚURCAN,
*magistru în comunicare politică,
Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, România*

Rezumat

Articolul științific în cauză pune în discuție starea de facto a procesului educațional din regiunea transnistreană a Republicii Moldova, corelate atât la normele de drept existente pe plan internațional, cât și cel național, reliefând aspectele problematice pe această dimensiune și astfel, servind un bun prilej pentru a fi catalizator al unor cercetări mai complexe pe de o parte, dar și proiecte de politici publice pe de altă parte. Or, la momentul de față nu există o abordare profundă a subiectului educațional și a rolului său în procesul de re-integrare a țării pe de o parte, iar pe de altă parte pentru restabilirea dreptului la educație ce este lezat în regiunea transnistreană începând cu anii '90 ai secolului precedent.

Cuvinte-cheie: războiul moldo-rus, conflictul transnistrean, procese educaționale în stare de conflict, educația în regiunea transnistreană, rusificarea regiunii transnistrene.

Summary

The scientific article in question discusses the 'de facto' state of the educational process in the Transnistrian region of the Republic of Moldova, correlated with both existing international and national legal norms, highlighting the problematic issues on this dimension and thus serving as a good opportunity to be a catalyst for more complex research on the one hand, but also public policy projects on the other. Or, at the moment there is no deep approach to the subject of education and its role in the process of reintegration of the country on the one hand, and on the other hand to restore the right to education that is harmed in the Transnistrian region since the 1990s of the previous century.

Keywords: the Moldavian-Russian War, the Transnistrian conflict, educational processes in a state of conflict, education in the Transnistrian region, russification of the Transnistrian region.

Aspecte de drept în partea ce privește educația

În sensul larg, aspectele referitoare la dreptul la educație sunt stipulate în Declarația Universală a Drepturilor Omului¹ proclamată de Adunarea generală a Națiunilor Unite la 10 decembrie 1948, unde sunt stipulate drepturile civile, politice, economice, procedurale și sociale. Astfel, conform articolului 22 din convenție, unde „*orice persoană, în calitate sa de membru al societății, are dreptul la securitatea socială; ea este îndreptățită ca prin efortul național și colaborarea internațională, ținându-se seama de organizarea și resursele fiecărei țări, să obțină realizarea drepturilor economice, sociale și culturale indispensabile pentru demnitatea sa și libera dezvoltare a personalității sale*”, subînțelegem conditio a quo dreptul la educație.

Mai mult ca atât, în spiritul Declarației Universale, Adunarea Generală a Națiunilor unite la 20 noiembrie 1989 adoptă Convenția asupra Drepturilor Copilului² unde, deja în sensul mai restrâns, se aduc clarificările asupra drepturilor copiilor. Astfel pct. 1 din art. 20 exhaustiv aduce lămuririle de rigoare în acest sens, mai exact faptul că „*statele părți recunosc dreptul copilului la educație și, în vederea asigurării exercitării acestui drept în mod progresiv și pe baza egalității de șanse...*” la fel cum și lit. c, pct. 1, art. 29 care stipulează că statele părți ale convenției sunt de acord cu „*educarea copilului în spiritul respectului față de părinții săi, față de limba sa, de identitatea și valorile sale culturale, față de valorile naționale ale țării în care acesta locuiește, ale țării de origine, precum și față de civilizații diferite de a sa*”, precum și alte clarificări în același spirit al Declarației Universale.

În același timp, considerând că Convenția Europeană a Drepturilor Omului, proclamată la 4 noiembrie 1950³ reiese din spiritul Declarației Universale, prevederile art. 2 din protocolul adițional ale convenției europene stipulează că „*nimănu i se poate refuza dreptul la instruire. Statul, în exercitarea funcțiilor pe care și le va asuma în domeniul educației și învățământului, va respecta dreptul părinților de a asigura această educație și acest învățământ conform convingerilor lor religioase și filozofice.*”, precum și separat sau coroborat cu alte articole din convenție ori protocoale, putem stabili de principiu *idem animus*.

Pe plan național, sensul larg al prevalenței tratatelor asupra legislației Republicii Moldova se stipulează în mod deosebit în art. 4 și art. 8 din Constituție, unde se clarifică în mod explicit rolul Declarației Universale a Drepturilor Omului și altor tratate la care Republica Moldova face parte, mai

¹https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf, accesat la 23 octombrie 2021, ora 12:55.

²<https://www.unicef.org/moldova/media/1401/file/Conventia-cu-privire-la-drepturile-copilului.pdf>, accesat la 23 octombrie 2021, ora 13:01.

³https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf, accesat la 23 octombrie 2021, ora 13:18.

exact faptul că drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu acestea, iar în cazul divergențelor, „*pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale*”⁴.

Recurând din aceeași orânduire logică în modul aplicării practice a prevederilor tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte și Constituției, Codul educației al Republicii Moldova (nr. 152/2014, publicat în Monitorul Oficial nr. 319-324 (art. 11)), (în continuare Codul)⁵ reglementează „*cadrul juridic al raporturilor privind proiectarea, organizarea, funcționarea și dezvoltarea sistemului de educație din Republica Moldova*”⁶.

Astfel, clarificând *conditio a quo*, Codul recunoaște educația ca fiind o prioritate națională și factor de bază al dezvoltării durabile, iar statul, politicile publice în domeniul educațional, trebuie să asigure inclusiv și formarea conștiinței și identității naționale.

În fapt, Codul, menit să pună în aplicare prevederile și spiritul atât a tratatelor internaționale la care Republica Moldova face parte, precum și ale legislației naționale, se face a fi limitat în raioanele separatiste ale țării.

Aplicarea de drept a Codului nemijlocit în regiunea transnistreană are loc doar prin intermediul a 8 instituții de învățământ general moldovenești cu predare în limba română, unde își fac studii aproximativ 3.73% din copii din școlile din toată regiunea transnistreană⁷.

Accesul limitat la dreptul la educație în regiunea transnistreană

În cele ce urmează, hotărârea definitivă pe Cazul Ilașcu și alții contra Moldovei și Rusiei⁸ a Curții Europene a Drepturilor Omului, Strasbourg, din 8 iulie 2004, constată că urmare a politicii Federației Ruse de a susține regimul separatist prin suportul său militar, economic, financiar și politic, face ca regiunea transnistreană se fie în afara controlului efectiv al autorităților constituționale ale Republicii Moldova. Cu toate acestea, Republica Moldova are obligația pozitivă față de cetățenii săi din regiunea rebelă de a asigura respectarea drepturilor garantate de Convenție.

⁴ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro#, accesat la 23 octombrie 2021, ora 13:36.

⁵ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=123537&lang=ro#, accesat la 23 octombrie 2021, ora 13:39.

⁶ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=123537&lang=ro#, art. 1 din Codul educației, accesat la 23 octombrie 2021, ora 13:41.

⁷ <http://mer.gospmr.org/gosudarstvennaya-sluzhba-statistiki/informacziya/ezhegodnik-gosudarstvennoj-sluzhby-statistiki/statisticheskij-ezhegodnik-2021-god.html>, pag. 55, conform tabelului 4.2.7, accesat la 23 octombrie 2021, ora 13:55, în regiunea transnistreană sunt 44210 copii în sistemul de învățământ școlar, iar în anul de studii 2020-2021, în cele 8 instituții de învățământ din regiunea transnistreană subordonate Ministerului Educației și Cercetării își fac studiile 1650 copii.

⁸ https://gov.md/sites/default/files/ilascu_and_others_v._moldova_and_russia_-_romanian_translation_by_the_ministry_of_justice_of_the_republic_of_moldova.pdf, accesat la 23 octombrie 2021, ora 15:02.

În consențință, prin hotărârea definitivă pe Cazul Catan și alții împotriva Moldovei și Rusiei⁹ a Curții Europene a Drepturilor Omului, Strasbourg, din 19 octombrie 2012, s-a hotărât că a avut loc o încălcare a dreptului la educație în regiunea transnistreană, în raport cu limitarea abuzivă a dreptului la educație din anul 2004 când regimul secesionist a evacuat din spațiile de studii elevii din mai multe instituții de învățământ cu predare în grafie latină.

Cu toate acestea, în sensul general, deși există constatări nu doar empirice de încălcare și limitare a dreptului la educație, dar și juridice, inclusiv a Curții Europene a Drepturilor Omului, putem constata că la momentul de față avem situația când, pe de o parte, reclamantii pe Cazul Catan și alții nu au primit satisfacția echitabilă pe marginea încălcării drepturilor sale, pe de altă parte există partea juridică de încălcare în general a dreptului la educație ce nu a fost constatată de nici o instanță până la momentul de față.

Mai exact, mergând în logica hotărârii definitive pe Cazul Ilașcu și alții enunțate anterior, în partea ce privește onorarea obligațiilor pozitive, mai exact în materia referitoare la dreptul la educație, suplimentar la cele 8 instituții de învățământ moldovenești cu predare în limba română, în regiunea transnistreană există și alte instituții de învățământ, însă care își desfășoară activitatea contrar programelor educaționale ce reies din Codul educației al Republicii Moldova, adică, se subordonează structurilor separatiste ale regimului secesionist.

Cu siguranță, în *lato sensu*, Republica Moldova își onorează obligațiile pozitive pe aspectele referitoare la educație pentru populația din regiune nu doar prin cele 8 școli, dar și prin alte instrumente de politici de reintegrare, precum e acordarea posibilității pentru abiturienții ce au studiat 11 clase conform programelor neconstituționale nerecunoscute de a se încadra în anul compensator¹⁰, pentru a avea posibilitatea de a obține diploma de bacalaureat, pe de o parte, pe de alta, ar fi alocarea a 15% din locurile bugetare pentru tinerii din raioanele de est ale țării¹¹.

Cu toate acestea, obligațiile pozitive nemijlocit față de însuși sistemul de educație *de facto* din regiune, se limitează doar la 8 instituții de învățământ, pe când în regiunea transnistreană există altele 150 de școli, dintre care 112 cu predare în rusă, 25 moldovenești în baza grafiei chirilice, 3 cu predare în ucraineană și 10 mixte ruso-moldovenești¹².

⁹<http://agent.gov.md/catan-si-altii/>, accesat la 23 octombrie 2021, ora 15:14.

¹⁰ <https://mecc.gov.md/ro/content/autenticarea-si-recunoasterea-actelor-de-studii>, accesat la 23 octombrie 2021, ora 15:33.

¹¹<https://mecc.gov.md/ro/content/fost-aprobat-planul-de-admitere-cu-finantare-de-la-bugetul-de-stat-Invatamantul-superior>, accesat la 23 octombrie 2021, ora 15:38.

¹² <http://mer.gospmr.org/gosudarstvennaya-sluzhba-statistiki/informacziya/ezhegodnik-gosudarstvennoj-sluzhby-statistiki/statisticheskij-ezhogodnik-2021-god.html>, pag. 55, conform tabelului 4.2.7, accesat la 23 octombrie 2021, ora 13:55.

Reieșind din datele aceleiași anuar statistic, constatăm că, în fapt, 80% din moldoveni și 97% din ucraineni sunt lipsiți de oportunitatea de a-și face studii în școlile din regiune în limba maternă, că 92.36% din copii frecventează grădinițele în limba rusă, 7.22% moldovenesți și 0.41% ucrainene, că 98.2% din studenții din regiune învață în limba rusă, fapt ce este o încălcare a dreptului la educație în limba maternă.

Încălcarea flagrantă a dreptului la educație

Deși trecerea în revistă a abuzurilor regimului separatist de la Tiraspol față de violarea dreptului la educație în regiunea transnistreană constatate mai sus, atât în partea ce privește cele 8 instituții de învățământ, cât și față de celelalte instituții de învățământ, prin ignorarea oferirii nu doar a oportunității echitabile, ci și cel puțin egale, reiese că sistemul din regiune este unul prin definiție nu doar ilegal, ci și, prin non-acțiunile sale de 30 de ani a existenței regimului separatist, unul contrar valorilor fundamentale ale drepturilor omului, demnității și valorii persoanei umane consfințite în Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Prin urmare, Înalțul Comisar pentru minoritățile naționale, Rolf Ekeus, la 15 iulie 2004¹³, referitor la închiderea școlilor moldovenesți cu predare în limba română din regiunea transnistreană, constată acele acțiuni ca fiind unele de „purificare lingvistică”, însă constatările în cauză au loc doar în raport cu un episod anume, nu și cu toată dimensiunea catastrofei sociale în sine ce are loc începând cu anul 2000 într-o proporție mult mai mare.

În perioada pandemică, situația din procesul educațional s-a agravat semnificativ, în speță, celor 8 școli cu predare în limba română din regiunea transnistreană le-a fost îngădit în mod abuziv dreptul la libera circulație pentru profesori, personalul auxiliar și elevi, precum și materialelor necesare întru asigurarea nestingherită a actului de studii. Pe fundalul multiplelor dificultăți cu care se confruntă aceste școli, aceasta mai mult ca atât, a ridicat semne de întrebare, dat fiind faptul că există și un document semnat în procesul de negocieri dintre Chișinău și Tiraspol, unde cei din urmă s-au obligat pe deplin să se abțină de la măsurile de restricții și să ofere posibilitatea de a desfășura un proces educațional conform standardelor Ministerului Educației și Cercetării al Republicii Moldova.

Concluzionând, abordările regimului separatist din regiunea transnistreană sunt contrare nu doar Constituției și legislației naționale în vigoare, ci și normelor internaționale la care Republica Moldova este parte, în acest mod, având la modul cel mai direct un proces soft power de rusificare a regiunii.

Or, la fel putem constata că acest proces de rusificare a regiunii transnistrene nu este *ex dispari causa* cu hotărârile definitive ale Curții Europene a Drepturilor Omului și în mod delict sunt nu doar susținute de către Federația

¹³<https://www.osce.org/hcnm/56534>, accesat la 23 octombrie 2021, ora 16:08.

Rusă, ci și încurajate și stimulate de ultima prin continuarea exercitării controlului decisiv asupra regiunii.

Absolut sigur este faptul că se impune necesitatea restabilirii demnității umane și valorilor fundamentale de drept, inclusiv și moral față de populația din regiune inclusiv pe aspectele referitoare la dreptul la educație. Or, în regiunea transnistreană se constată o serie întreagă de limitări și îngrădiri artificiale a accesului la educație: încălcarea dreptului la educație în limba maternă prin închiderea de școli altele de cât cele ruse și nedeschiderea altora în loc, obstrucționarea dreptului la libera circulație pentru elevi, cadre didactice și personal auxiliar prin varii motive, inclusiv și cel pandemic, crearea de bariere în aprovizionarea cu cele necesare desfășurării procesului educațional etc.

De altfel, precum în URSS, costul prestigiului limbii ruse ce este limba studiilor superioare, oportunităților economice și „dominantă între egali” este cu prețul ocolirii necesității de a respecta drepturile celorlalte naționalități din regiune.

Încălcarea dreptului la educație în mod abuziv, dar și soft power descris, prin urmare, sunt și contrare politicilor guvernamentale de reintegrare a țării, or, extinderea spațiilor unice educaționale pe malul stâng al râului Nistru, necesită abordări multidimensionale nu doar prin prisma politicilor aplicabile pe malul drept unde există controlul efectiv ale autorităților constituționale, ci și extinderea complexității și instrumentarului acestor politici întru a face posibilul necesar de a contribui la respectarea dreptului la educație pentru toți cetățenii Republicii Moldova din regiunea transnistreană.

INTEGRAREA CONCEPTELOR DE ORDINE ȘI SECURITATE PUBLICĂ ÎN CADRUL POLITICILOR NAȚIONALE

Ianuș ERHAN,
*doctor în drept, conferențiar universitar,
prorector pentru formare profesională
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Se consideră pe bună dreptate că orice comunitate se poate dezvolta și poate realiza politici durabile în măsura în care se simte în siguranță. După părerea psihologului Abraham H. Maslow, oamenii manifestă un set complet de nevoi care pot fi dispuse într-o ierarhie: nevoi fiziologice, nevoi de securitate, nevoi de apartenență la grup sau organizație, nevoi de stimă și nevoi de autoperfecționare.¹ După cum vedem, integrarea nevoii de securitate în contextul social al oricărui stat, cât și în cadrul politicilor publice elaborate și implementate în acest stat este un element primordial.

În condițiile date, „securitatea umană” este una dintre cele mai importante repere în procesul de dezvoltare al societății, din care considerente, „politicile publice care ținesc protecția drepturilor și libertăților cetățenești, concomitent cu realizarea securității naționale, necesită o schimbare de paradigmă și regândire”², mai ales în contextul mereu în schimbare al conjuncturii interne și externe.

Este evident faptul că odată ce va fi asigurat un nivel înalt de siguranță, aceasta va cataliza dezvoltarea tuturor direcțiilor de activitate socială, fiind apriori elementul determinant pentru a motiva societatea să creeze sisteme sociale, politice, economice etc. viabile.

În acest context, asigurarea securității statului reprezintă una din prioritățile naționale, care, prin structurile sale specializate, cum este Ministerul Afacerilor Interne, caută să identifice și să aplice cele mai eficiente forme și modalități de realizare a acestui obiectiv. Dezvoltarea continuă a sistemului național de securitate este un proces asumat prin documentele de politici publice de nivel național și departamental, precum și prin acordurile internaționale încheiate de Republica Moldova.

Pe de altă parte, coraportul dintre noțiunea de securitate națională și securitate publică, care este parte a acesteia impune corelarea scopului și obiec-

¹ Abraham H. Maslow, *Motivație și personalitate*, București, Editura Trei, 2007.

² Mihai Neag, Daniela Coman, *Drepturile omului și perspectiva securității individuale*, În: <http://www.arduph.ro/domenii/protectie-persoane-si-bunuri/drepturile-omului-la-pace/drepturile-omului-si-perspectiva-securitatii-individuale/> (accesat la 04.10.2021).

tivelor ce urmează a fi atinse în cadrul politicii în domeniul ordinii și securității publice prin prisma obiectivelor generale ale Strategiei securității naționale.

Astfel, Strategia securității naționale reprezintă un concept complex care definește ansamblul acțiunilor ce necesită a fi întreprinse de către autoritățile competente ale Republicii Moldova în vederea stabilirii unui mediu unde cetățenii noștri ar putea trăi în securitate și prosperitate.³

Politica de securitate națională este privită ca un set de standarde pentru procesul decizional, un punct de referință general acceptat pentru guvernare în atitudinea și reacția de răspuns la evenimente ce prezintă amenințări, riscuri, provocări sau oportunități pentru securitatea națională.⁴

Pentru a înțelege, argumenta și efectua studiul științific privind integrarea conceptelor de ordine și securitate publică în cadrul politicilor naționale, mai întâi este nevoie de a defini noțiunea de politici publice. Astfel, una din cele mai simple definiții este că „o politică publică este o rețea de decizii legate între ele privind alegerea obiectivelor, a mijloacelor și a resurselor alocate pentru atingerea lor în situații specifice.”⁵

O politică publică este procesul prin care guvernele își transpun viziunea politică în programe și acțiuni cu scopul de a produce schimbări în lumea reală.⁶

Totodată, o politică publică reprezintă un ansamblu de măsuri luate de către o autoritate legală și responsabilă care vizează îmbunătățirea condițiilor de viață ale cetățenilor sau conceperea unor măsuri de stimulare a creșterii economice. Ea prevede, în general, o concertare a diferiților actori și o corelare a învățămintelor trase din experiențele lor instituționale și personale.⁷

În literatura de specialitate o politică publică este definită, de cele mai multe ori, prin patru elemente:

- ansamblul de acțiuni întreprinse trebuie să vizeze același sector de activitate sau același teritoriu;
- acțiunile întreprinse trebuie legate unele de altele;
- trebuie concepută în funcție de obiectivele-țintă și de rezultate tangibile. Ea trebuie să aibă scopuri precise, etape intermediare care să exprime pașii parcurși și mijloacele eficiente;
- trebuie să responsabilizeze, să fie rezultatul unei voințe politice.⁸

³ Proiectul Strategiei Securității Naționale a Republicii Moldova, <https://www.prese-dinte.md/app/webroot/proiecte/SSN16.pdf> (accesat la 03.12.2021).

⁴ Natalia Aalbu, Valeriu Mija, Elena Mârzac, Sanda Sandu, Politica de Securitate națională a Republicii Moldova: Premise pentru o nouă strategie, p. 7.

⁵ Miroiu A., Introducere în analiza politicilor publice, Editura Paideia, București, 2001, p. 9.

⁶ Professional Policy Making for the 21st Century: A Report by the Strategic Policy Making Team – Cabinet Office UK September 1999, p. 8.

⁷ Marius Constantin Profiroiu, Elena Iorga, Manual de politici publice, Editura economică, București Octombrie 2009, p. 17.

⁸ Voiculeț Alina, Marin Camelia, Sima Isabella, Studiu și analize privind politicile publice în țări din Uniunea Europeană, 2014, pag 11.

Definiția legală este dată de Hotărârea Guvernului cu privire la planificarea, elaborarea, aprobarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea documentelor de politici publice care menționează că „politica publică este decizia sau deciziile coordonate ale statului, care produc schimbări sau care influențează societatea și economia, contribuind la soluționarea problemelor și la atingerea obiectivelor asumate într-un anumit domeniu de activitate al Guvernului.”⁹

La rândul său, actul normativ departamental al MAI, cu referire la subiectul cercetat, stabilește că „documentul de politici publice este documentul prin care se descrie modalitatea și resursele necesare pentru soluționarea problemelor de politici publice identificate, atingerea obiectivelor de dezvoltare într-un anumit domeniu sau subdomeniu de activitate și care descrie impactul așteptat asupra statului și societății.”¹⁰

Totodată, este necesar de a delimita documentele de politici publice, care sunt de două tipuri – strategie și program, de documentele de planificare, care reglementează activitățile planificate fie la nivel național, fie la nivelul MAI și ale subdiviziunilor sale structurale și sunt aprobate printr-un act normativ sau administrativ al conducătorului subdiviziunilor respective sau, după caz, al conducătorului entității publice.

Cu alte cuvinte, documentele de politici indică direcțiile strategice de dezvoltare ale unui domeniu, subdomeniu sau sector, iar detalierea acțiunilor, cât și descrierea instrumentelor de implementare ale acestora sunt documentele de planificare instituțională, care de cele mai multe ori îmbracă forma unui Plan de acțiuni dedicat.

La nivelul administrației publice centrale, principalul document de politici publice, care are caracteristicile și unui document de planificare, este reprezentat de Programul de Guvernare. Acesta are forma unei „promisiuni” a noului guvern în ceea ce privește politicile publice pe care vrea să le inițieze în perioada mandatului care i se acordă în Parlament prin vot politic.¹¹

Conform actualului Program de activitate al Guvernului la capitolul „Afaceri interne” al Blocului „Politici sectoriale” este stabilită „promovarea drepturilor și libertăților omului printr-o sinergie comună”, cât și „eliminarea și reducerea riscurilor și amenințărilor în sectorul de ordine publică și securitate, frontieră și intervenții de urgență, în special relele tratamente și tortură, rețineri ilegale, discriminare, neglijență, abuzuri sau/și corupție.”¹²

⁹ Hotărârea Guvernului nr. 386 din 17-06-2020 cu privire la planificarea, elaborarea, aprobarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea documentelor de politici publice, publicată în Monitorul Oficial nr. 153-158 din 26.06.2020, art. 509.

¹⁰ Ordinul MAI nr. 400 din 14.09.2020 de aprobare a Regulamentului privind elaborarea, aprobarea, implementarea, monitorizarea, evaluarea documentelor de politici publice și de planificare în cadrul Ministerului Afacerilor Interne.

¹¹ Adrian Moraru, Florin Bondar, Violeta Alexandru, Manual de politici publice, ediția a II-a, București 2019, Institutul pentru politici publice, p. 47.

¹² https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/programul_de_activitate_al_guvernului_moldova_vremurilor_bune.pdf. P. 45-47.

La rândul său, Strategia Națională de dezvoltare „Moldova 2030” (principalul document de planificare strategică al țării) își propune drept obiectiv de bază creșterea bunăstării, siguranței și calității vieții cetățenilor și prevede, la capitolul „Calitatea vieții și drepturile omului”, asigurarea unui nivel ridicat de siguranță și securitate publică.¹³

Realizarea Obiectivului 9 (Promovarea unei societăți pașnice, sigure și incluzive) al Strategiei naționale de dezvoltare, care este alcătuită din 10 obiective, ține de responsabilitatea Ministerului Afacerilor Interne și vizează o set întreg de activități din domeniul ordinii și securității publice, cum ar fi: reducerea incidenței fenomenului delincvenței juvenile; eliminarea violenței, neglijării, exploatării și traficului copiilor și femeilor; prevenirea și combaterea adecvată a infracțiunilor; îmbunătățirea relației comunitate-poliție etc.¹⁴

Același Program de activitate al Guvernului menționat supra indică că, pentru asigurarea unui sistem de drept democratic și funcțional, bazat pe aplicarea legii, protejarea interesului cetățeanului și prestarea serviciilor de calitate va fi asigurată sinergia dintre structurile subordonate MAI, sincronizarea și uniformizarea eforturilor de exercitare a atribuțiilor instituționale, stricta subordonare prevederilor legale și toleranței zero față de actele de corupție. Investiția în resurse umane calificate, motivate, dedicate și instruite corespunzător în paralel cu modernizarea instituției prin dezvoltarea noilor instrumente inteligente va crea confortul de siguranță și securitate.¹⁵

Întru desfășurarea Programului de activitate al Guvernului a fost stabilit Planul de acțiuni al Guvernului pentru anii 2021-2022, care în partea introductivă prevede expres că a fost elaborat în vederea realizării obiectivelor de dezvoltare durabilă setate în Programul de guvernare „Moldova vremurilor bune”,¹⁶ precum și angajamentelor internaționale ale Republicii Moldova, în mod special, celor ce derivă din Acordul de Asociere între RM și UE și Agenda de Dezvoltare Durabilă 2030. Planul de acțiuni ghidează activitatea Guvernului spre realizarea obiectivelor asumate, inclusiv „asigurarea integrității teritoriale, ordinii și securității”, iar „supremația legii și respectarea drepturilor și a libertăților omului reprezintă valori supreme garantate”.

În baza Planului de acțiuni al Guvernului sunt direcționate activitățile

¹³ https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/cu_privire_la_aprobarea_proiectului_de_lege_pentru_aprobarea_strategiei_nationale_de_dezvoltare_moldova_2030.pdf.

¹⁴ Ianuș Erhan, Impactul documentelor de politici naționale în domeniul ordinii și securității publice asupra protecției drepturilor omului, caracteristici distinctivă și mecanisme de implementare, Conferința științifică națională cu participare internațională „Statul, securitatea și drepturile omului în condițiile societății informaționale, materialele conferinței științifico-practice internaționale, Chișinău 2020, p. 141.

¹⁵ https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/programul_de_activitate_al_guvernului_moldova_vremurilor_bune.pdf, p. 45.

¹⁶ Hotărârea Parlamentului nr. 88 din 06.08.2021 pentru aprobarea Programului de activitate al Guvernului și acordarea votului de încredere Guvernului, publicată la 06.08.2021 în Monitorul Oficial nr. 190 art. 201.

și trasate prioritățile strategice ale autorităților publice centrale de specialitate, inclusiv ale MAI.

Astfel, una din prioritățile dedicate procesului este dezvoltarea documentelor de politici necesare pentru eficientizarea activității Ministerului Afacerilor Interne pornind de la analiza amenințărilor, potrivit așteptărilor populației și îndreptat spre creșterea nivelului de siguranță a cetățenilor.¹⁷

Un loc deosebit de important în cadrul acestui proces, pe lângă dezvoltarea documentelor de politici îl reprezintă administrarea autorităților în atribuțiile cărora intră atât apărarea ordinii constituționale, a intereselor legale ale cetățenilor, buna conviețuire în societate, cât și funcționarea la un nivel înalt de calitate a tuturor serviciilor publice.

Pe de altă parte, pentru a desfășura activități dedicate, în mod eficace și eficient, pe baza implementării, menținerii și îmbunătățirii continue a unui sistem de management al calității în domeniul ordinii și siguranței publice, este necesar mai întâi a cunoaște legitățile și factorii social-economici care determină ordinea publică, precum și baza normativă legală și organizatorică de activitate a autorităților care asigură ordinea și siguranța publică, dar și integrarea conceptelor date în cele mai importante documente de politici naționale.

Siguranța publică,¹⁸ pornind de la conceptul de „siguranță personală”, este definită în general ca fiind, „o stare de protecție a persoanei și a societății, față de orice tip de pericole, de orice acțiune ilicită, față de consecințele acestora, precum și față de consecințele stărilor excepționale sau ale conflictelor sociale, ale calamităților naturale, epidemiilor, epizootiilor, catastrofelor, avariilor și incendiilor, după caz”.¹⁹

Definiția legală a noțiunilor de „ordine și securitate publică” în legislația națională este dată de Hotărârea de Guvern nr. 354/2017 prin care a fost aprobată Strategia națională de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020,²⁰ după cum vedem, un document de politici, a cărui aplicabilitate a fost una temporală, implementarea căreia s-a finalizat în 2020. Totodată, considerăm că cel mai corect ar fi fost stabilirea noțiunilor date la nivel de lege, după care ar fi urmat descrierea elementelor constitutive în cadrul normativ subordonat legilor.

Astfel, „ordinea publică” constituie componenta „ordinii de drept” care exprimă starea de funcționare eficace a instituțiilor statului de drept, de respectare a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, a proprietății

¹⁷ https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/programul_de_activitate_al_guvernului_moldova_vremurilor_bune.pdf. p. 45-47

¹⁸ Literatura de specialitate și legislația din România folosește termenul de „siguranță publică” în locul celui de „securitate publică” utilizat de doctrina și legislația din Republica Moldova însă are același sens.

¹⁹ https://www.tehnopress.ro/webfiles/books_documents/pdf_extras/46_interior%20manag%20excelentei.pdf (accesat la data de 02.10.2021)

²⁰ Hotărârea Guvernului nr. 354 din 31.05.2017 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020 și a Planului de

publice și private, asigurată prin ansamblul necesar de reglementări juridice, norme comportamentale, valori sociale și instituții specifice, inclusiv pentru restabilirea echilibrului perturbate.

„Ordinea de drept” reprezintă starea ce presupune asigurarea prin intermediul normelor juridice a condițiilor pentru desfășurarea normală a tuturor activităților sociale și se stabilește în relațiile sociale ca urmare a respectării stricte a legilor de către cetățeni și de către organele de stat. În contextul corelării ambilor termeni, ordinea publică reprezintă ordinea de drept privată sub aspectul desfășurării normale și ordonate a activității publice.

La rândul său „*securitate publică*” este starea de încredere, pace și coeziune socială, lipsa de pericole și amenințări referitoare la viața, libertatea, bunăstarea și prosperitatea populației și comunității, asigurată prin acțiuni specifice de către autoritățile abilitate.

Ce ține de „*sistemul de ordine și securitate publică*”, acesta este cadrul conceptual, de reglementare, organizatoric, funcțional și relațional al ordinii și securității publice, precum și resursele alocate ordinii și securității publice.

Cu alte cuvinte, definițiile menționate supra se referă la diferite elemente/ componente: stare, legalitate, instituții, prevederi și reglementări, ordinea publică fiind procesul, iar scopul/ rezultatul care urmează a fi atins în cadrul acestui proces, prin îmbinarea elementelor menționate, nu este altceva decât securitatea publică.

Un alt act normativ, Legea cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului, în art. 2 prevede expres că Poliția este o instituție publică specializată a statului, în subordinea Ministerului Afacerilor Interne, care are misiunea de a apăra drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei prin activități de menținere, asigurare și restabilire a ordinii și securității publice, de prevenire, investigare și de descoperire a infracțiunilor și contravențiilor.²¹Din analiza prevederilor date vedem că rolul Poliției este determinant în realizarea competențelor legate de ordinea și securitatea publică, în primul rând, prin prisma protecției drepturilor omului.

Legea cu privire la carabinieri stabilește că Inspectoratul General de Carabinieri este o autoritate specializată a statului, cu statut militar, aflată în subordinea Ministerului Afacerilor Interne, care are misiunea de a apăra drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei prin executarea atribuțiilor de menținere, asigurare și restabilire a ordinii publice, de prevenire și descoperire a infracțiunilor și contravențiilor, de protecție a obiectivelor de importanță deosebită, de prevenire și combatere a terorismului, de asigurare a regimului stării de urgență, de asediu sau de război. La fel, Inspec-

acțiuni privind implementarea acesteia, publicată la 02-06-2017 în Monitorul Oficial nr. 171-180, art. 430

²¹ Legea nr. 320 din 27.12.2012 cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului, publicată la 01.03.2013 în Monitorul Oficial nr. 42-47 art. 145.

toratul General de Carabinieri face parte din sistemul național de ordine și securitate publică și din sistemul național de apărare.²²

La rândul său, Regulamentul cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Afacerilor Interne,²³ în pct. 6 stabilește expres că Ministerul realizează funcțiile în anumite domenii, iar domeniul ordinii și securității publice, este cel mai important dintre acestea.

Primul și cel mai complex document de politici de nivel național în domeniul dat a fost Strategia națională de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020, menționată supra, iar obiectivul general se referea la întărirea protecției persoanei, a siguranței societății și statului prin realizarea unui sistem de ordine și securitate publică modern, dual, integrat, interoperabil, compatibil, consolidat sub aspectul conceptual, al cadrului de reglementare, organizatoric și funcțional, al resurselor umane, integrității personalului, al finanțării, dotării și sustenabilității.²⁴

Dacă privim în retrospectivă, atunci în anul 2015 când pentru Ministerul Afacerilor Interne a fost efectuată, în premieră, analiza funcțională, s-a constatat lipsa unui document de politici dedicat domeniului ordinii și securității publice, fiind indicat că: „principalele consecințe ale lipsei Strategiei de ordine și securitate publică sunt următoarele: nu există viziunea asupra domeniului; nu au fost definite problematica, misiunile și atribuțiile specifice; nu au fost delimitate precis competențele structurilor cu misiuni/ atribuții în domeniu; nu au fost precizate categoriile de forțe alocate domeniului, modul de întrebuițare în diferite situații; nu au fost stabilite politicile de asigurare a compatibilității, interoperabilității și integrării operaționale a structurilor ce dețin competențe în domeniu.”²⁵

Pe de altă parte, anterior acestui exercițiu în anul 2011, Parlamentul RM a adoptat Hotărârea nr. 153 pentru aprobarea Strategiei securității naționale,²⁶ iar comparativ cu Concepția securității naționale din anul 2008,²⁷ au fost stabilite elemente mai exacte și dedicate privind domeniul ordinii și

²² Legea nr. 219 din 08.11.2018 cu privire la Inspectoratul General de Carabinieri, Publicată la 12.12.2018 în Monitorul Oficial nr. 462-466, art. nr. 770, data intrării în vigoare: 12.12.2018.

²³ Hotărârea Guvernului nr. 693 din 30.08.2017 cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Afacerilor Interne, publicată la 01.09.2017 în Monitorul Oficial nr. 322-328 art. 795.

²⁴ Hotărârea Guvernului nr. 354 din 31.05.2017 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia, publicată la 02.06.2017 în Monitorul Oficial nr. 171-180, art. 430.

²⁵ Raport privind analiza funcțională a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Chișinău 2015, p. 66.

²⁶ Hotărârea Parlamentului nr. 153 din 15.07.2011 pentru aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova, publicată la 14.10.2011 în Monitorul Oficial nr. 170-175 art. 499.

²⁷ Legea nr. 112 din 22.05.2008 pentru aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova, publicată la 03.06.2008 în Monitorul Oficial nr. 97-98 art. 357.

securității publice, printre care: implementarea principiului demilitarizării instituțiilor în stat care nu au atribuții de apărare; includerea Serviciului Grăniceri și trupelor de carabinieri în sistemul de justiție și de afaceri interne; urmând ca trupele de carabinieri să preia integral de la organele poliției funcțiile de menținere și de restabilire a ordinii publice pe calea profesionalizării complete și a trecerii graduale la serviciul prin contract.”

Cu toate acestea, domeniul ordinii și securității publice era încă privit și tratat ca o parte a conceptului general de securitate națională, fără a fi însă dezvoltat și particularizat, fără ca caracteristicile distincte și specifice acestuia să fie desfășurate după cum se impunea conform cerințelor și rigorilor momentului, cât și priorităților trasate.

În aceeași perioadă, în anul 2010 a fost aprobată Concepția de reformare a MAI, având ca fundament cerințele unui șir de documente de politici naționale, iar drept obiectiv erau consacrate principiile de îmbunătățire radicală a cadrului instituțional, organizațional și funcțional al MAI, trasând, totodată, căile principale de realizare a acestora.²⁸

După cum vedem, concepția respectivă a fost aprobată în baza documentelor de politici naționale indicate supra, iar acele schimbări și transformări care au avut loc ulterior s-au bazat pe acestea, cu toate că nici acest document nu definea și analiza dedicat conceptele de ordine și securitate publică.

Revenind la Strategia națională de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020 și planul de implementare a acesteia, este un document de politici orientat spre creșterea protecției persoanei, a siguranței societății și a statului. Documentul a avut drept scop sporirea calității serviciilor de asigurare a ordinii publice și securității cetățenilor, inclusiv prin implicarea societății civile în combaterea fenomenului infracțional. Totodată, s-a urmărit dezvoltarea sistemului de formare profesională a angajaților organelor de forță și instituirea unui sistem modern de ordine și securitate publică, capabil să sporească încrederea populației și să consolideze protecția societății.

O atenție deosebită s-a acordat determinării sistemului de riscuri și amenințări la adresa ordinii și securității publice, pe dimensiunile externe și interne, fiind identificate 5 probleme principale ale sistemului de ordine și securitate publică. Descrierea detaliată a acestora a fost efectuată pentru fiecare obiectiv specific în parte. Astfel, în corelație cu problemele principale definite, au fost proiectate obiectivul general și cele 5 obiective specifice ale Strategiei, și anume:

- 1) consolidarea protecției persoanei, a siguranței societății și statului prin dezvoltarea capacităților sistemului de ordine și securitate publică;
- 2) realizarea unui sistem modern de ordine și securitate publică integrat, interoperabil și compatibil, capabil să asigure servicii publice de calitate

²⁸ Hotărârea Guvernului nr. 1109 din 06.12.2010 pentru aprobarea Concepției de reformare a Ministerului Afacerilor Interne și a structurilor subordonate și desconcentrate ale acestuia, publicată la 17.12.2010 în Monitorul Oficial nr. 247-251 art. 1233.

pentru protecția persoanei, siguranța societății și statului;

3) dezvoltarea managementului resurselor umane din sistemul ordinii și securității publice, apt să susțină specific îndeplinirea misiunilor și atribuțiilor, sporirea integrității și combaterea corupției;

4) creșterea nivelului de încredere al populației în sistemul de ordine și securitate publică, dezvoltarea politicilor instituționale de imagine, transparența și comunicarea intra și extra-organizațională;

5) optimizarea mecanismelor de bugetare, dotare tehnică și logistică necesare funcționării integrate, eficiente și sustenabilității sistemului de ordine și securitate publică.

La fiecare obiectiv specific au fost identificate problemele caracteristice, au fost stabilite măsurile și acțiunile de soluționare ale acestora, precum și rezultatele scontate, cum ar fi:

1) diminuarea gradului de protecție al cetățeanului, de siguranță a societății și statului, provocată de lacunele din domeniile de activitate subsumate ordinii și securității publice;

2) dificultățile de realizare a competențelor specifice din cauza absenței viziunii integrate, unitare și formalizate asupra sistemului de ordine și securitate publică, a politicilor de asigurare a integrării, interoperabilității și compatibilității structurilor ce dețin competențe specifice, a existenței cadrului de reglementare, organizatoric și funcțional necorelat, depășit de realitate;

3) diminuarea capacității de îndeplinire a competențelor, misiunilor și atribuțiilor pe fondul deficitelor numerice și calitative ce vizează resursele umane și managementul acestora sub diverse aspecte: proiectarea organizațională, administrarea personalului, formarea profesională inconsistentă, managementul carierei, sistemul motivațional, respectarea deontologiei, asigurarea integrității și combaterea corupției, precum și în ceea ce privește capacitatea de menținere în sistem a angajaților;

4) carențe de imagine, transparență, încredere, de comunicare intra și extra-organizaționale din cauza politicilor și practicilor neadecvate în domeniu;

5) prejudicierea capacității de îndeplinire a competențelor, misiunilor și atribuțiilor din motivul permanentizării deficitelor financiare. Acest fapt nu a permis și nu admite nici în viitor, în condițiile perpetuării acestei situații, edificarea unui sistem eficient de ordine și securitate publică dedicat protecției persoanei, siguranței societății și statului.

Dacă evaluăm impactul pe care l-a avut Strategia națională de ordine și securitate publică, acesta este unul semnificativ pentru autoritățile din sistemul de ordine și securitate publică, în special MAI. Raportul de activitate al MAI pentru anul 2020 menționează expres că: „Procesul de planificare strategică în premieră a fost unul ambițios și complex, iar acțiunile întreprinse în domeniul afacerilor interne, ordine publică și protecție civilă în perioada de raportare, au avut un impact pozitiv asupra situației din țară, fiind înregis-

trate tendințe pozitive la majoritatea indicatorilor aflați în monitorizare.”²⁹

Dintre acestea, merită o atenție mai deosebită creșterea nivelului de încredere în Poliție, dar și diminuarea procentului criminalității. Astfel, conform Barometrului de opinie publică, realizat de Institutul de Politici Publice în octombrie 2020, numărul cetățenilor care au încredere în Poliție a fost de 41%, și constituie cel mai înalt indice către finele perioadei de raportare, înregistrat vreodată (*perioada 2004-2020*).³⁰

Ce ține de situația criminogenă, aceasta este într-o diminuare evidentă cu circa 17,0%, respectiv de către organul de urmărire penală al MAI fiind pornite 24.629 de cauze penale (*comparativ cu 29.664 de cauze penale pornite în perioada similară a anului 2019*).

Totodată, rata criminalității la nivel național, către finele anului 2020, s-a diminuat cu 14,62 puncte procentuale, atingând valoarea de 69,87 infracțiuni la 10.000 de locuitori, față de 84,49 infracțiuni pentru anul 2019.

Rezultatele atinse au fost determinate de mai mulți factori, inclusiv de implementarea unor reforme instituționale importante, dar și angajamentele rezultate din Strategie, care s-au materializat prin:

- definitivarea procesului de profesionalizare și instituționalizare a Inspectoratului General de Carabinieri;
- obținerea competențelor de constatare și examinare a contravențiilor de către Carabinieri;
- lansarea procesului de delimitare a competențelor de asigurare și restabilire a ordinii publice între Poliție și Carabinieri;
- crearea Inspectoratului Național de Securitate Publică;
- implementarea dedicată și complexă a activității polițienești comunitare;
- dezvoltarea componentei analitice, de acumulare, analiză și gestionare a informației;
- stabilirea unor algoritmi dedicați de planificare a forțelor și resurselor, cât și implementarea noilor tactici și proceduri de operare;
- definitivarea procesului de coordonare eficientă a forțelor și gestionarea corectă a măsurilor în masă;
- dotarea corespunzătoare cu echipament performant;
- modificarea procesului de instruire cu adaptarea acestuia la cele mai bune modele și practici internaționale.

Astăzi, în cadrul Ministerului Afacerilor Interne procesele sunt concentrate asupra elaborării unui nou document de politici în domeniul ordinii și securității publice pentru următorii anii, care să îmbrace forma unei Strategii dedicate.

²⁹ Nota anuală de activitate a Ministerului Afacerilor Interne pentru anul 2020, Chișinău 2021, p. 3.

³⁰ https://ipp.md/wp-content/uploads/2020/07/BOP_06.2020_anexa.pdf.

Este evident că în procesul de elaborare se va ține cont de aspirațiile de integrare europeană, angajamentele reflectate în proiectul noii Agende de Asociere RM-UE, Obiectivele de dezvoltare durabilă stabilite în Agenda de Dezvoltare Durabilă 2030, Programul de guvernare, cât și Planul de acțiuni al Guvernului.

Nu în ultimul rând, sunt importante și urmează a fi luate în calcul lecțiile învățate la etapa implementării precedentei strategii. În acest sens, un rol primordial îl are analiza complexă și comprehensivă a impactului acesteia, cuantificarea rezultatelor, stabilirea deficiențelor și înaintarea propunerilor de îmbunătățire a domeniului.

Credem că noul document de politici va asigura sustenabilitatea transformărilor demarate în domeniul ordinii și securității publice, prin dezvoltarea capacităților și capabilităților autorităților responsabile. Prin urmare, în corelație cu problemele principale definite, va proiecta obiectivele pe domeniile de competență privind:

- protecția drepturilor și libertăților omului în contextul ordinii și securității publice;
- gestionarea situațiilor de criză în domeniul ordinii și securității publice;
- dezvoltarea instituțională a Poliției;
- dezvoltarea Carabinierilor;
- modernizarea tehnologică a sistemului de siguranță publică și rutieră;
- extinderea și asigurarea continuității procesului de implementare a activității polițienești comunitare, etc.

Ce ține de problemele care nu au reușit a fi soluționate prin implementarea Strategiei anterioare și care necesită o rezolvare imediată cu impact direct asupra ordinii și securității publice putem menționa:

- reducerea fluctuației de personal și creșterii continue a funcțiilor vacante;
- existența unor proceduri complicate de documentare a cazurilor depistate de Poliție, birocratizarea excesivă a acestora;
- antrenarea angajaților Poliției în activități improprii;
- structurile de ordine și securitate publică sunt neuniforme și neproporționale din punct de vedere organizatoric al efectivelor și dotărilor;
- lipsa unor mecanisme instituționalizate de consultare formală și asigurare a participării autorităților publice locale și comunității la gestionarea domeniului ordinii și securității publice;
- lipsa unui mecanism de apreciere, evaluare, înțelegere și integrare în procesele operaționale ale gradului de securitate publică;
- inexistența unei viziuni complexe și integrate de creștere a nivelului de încredere al cetățenilor în Poliție;
- utilizarea insuficientă a produselor analitice în activitatea operațională;

- necunoaștere și neînțelegerea deplină a problemelor comunității.

Totodată, acțiunile privind implementarea următorului document de politici urmează să conțină indicatori obiectivi și ușor măsurabili, inclusiv identificarea resurselor financiare necesare acolo unde este cazul, pentru a acorda asistență subdiviziunilor MAI responsabile de implementarea acestora.

În sensul ideilor desfășurate supra se impun anumite recomandări în vederea elaborării următorului document de politici, cât și întrebări/ provocări la care urmează autoritatea publică să răspundă, și anume:

- găsirea echilibrului, pe de o parte, prin asigurarea ordinii și securității publice, iar pe de altă parte garantarea drepturilor și libertăților fiecărei persoane;

- cunoașterea situației și anticiparea fenomenelor ce pot atenta la ordinea și securitatea publică;

- corelarea documentelor de politici cu necesitățile și așteptările societății, astfel încât implementarea acestora să aibă un impact cât mai mare și benefic asupra ordinii și securității publice;

- deschiderea necondiționată față de propunerile ce parvin din partea societății și soluționarea, în comun, a problemelor și fenomenelor ce atentează la ordinea și securitatea publică (un bun exemplu îl constituie activitatea polițienească comunitară);

- plasarea componentei analitice în prim plan, prin realizarea anumitor produse analitice ce ar permite gestionarea corectă a resurselor limitate ale subdiviziunilor polițienești, reacționarea proactivă și nu reactivă la fenomenele negative;

- dezvoltarea infrastructurii, realizarea dotărilor necesare, astfel încât fiecare angajat să aibă confortul profesional minim necesar;

- lansarea procesului de inventariere a tuturor activităților interne, cu descrierea acestora și distribuirea pe priorități;

- stabilirea unei strategii de completare a funcțiilor vacante.

Totodată, considerăm că noul document strategic va asigura realizarea politicilor Guvernului, pe termen lung, în vederea sporirii nivelului și climatului de siguranță în comunitate, calității serviciului public acordat societății, acordarea unui răspuns pro-activ la nevoile cetățeanului, apropierea de comunitate, sporirea gradului de satisfacție a populației față de nivelul prestației profesionale a personalului din structurile de ordine și securitate publică.

În acest sens, importanța elaborării documentului, rezidă și din necesitatea elaborării și implementării documentelor de politici publice sectoriale de dezvoltare instituțională, ce vizează activitatea Poliției și Carabinierilor, dar și altor subdiviziuni ale MAI, acestea fiind integrate în conținutul proiectului Strategiei, care vor contribui în mod special la atingerea obiectivelor naționale strategice și realizarea priorităților statuate în documentele de politici naționale.

De altfel, dinamica fenomenelor antisociale impune o atenție deosebită, materializată în politicile specifice ale Guvernului Republicii Moldova, care au la bază mecanisme distincte de răspuns la formele de manifestare a criminalității și la amenințările în domeniul ordinii și securității publice.

În același timp, la elaborarea acestuia se va ține cont de ultimele evoluții ale situației din domeniul ordinii și securității publice la nivel global, regional și local, inclusiv, în contextul pandemiei provocate de COVID-19 și ale efectelor negative ale acesteia asupra populației și siguranței în comunitate.

Ce ține de integrarea conceptelor de ordine și securitate publică prin prisma documentelor de politici care vizează schimbările instituționale putem menționa că, de ceva timp, Poliția din Republica Moldova trece prin ample procese de transformare menite să asigure modernizarea și dezvoltarea acesteia, astfel încât cetățenilor să le fie oferite servicii de calitate prin asigurarea unui climat adecvat de legalitate în domeniul ordinii și securității publice.

În special, procesul de transformare prin care a trecut Poliția Națională în ultimii ani, a fost marcat de **Strategia de Dezvoltare a Poliției pentru anii 2016-2020 (SDP)** și **Planul de acțiuni privind implementarea acesteia**.³¹

Obiectivul principal al strategiei de dezvoltare a poliției a fost modernizarea, raționalizarea și dezvoltarea Poliției pentru a oferi cetățenilor servicii de calitate și pentru a consolida încrederea societății în forțele poliției, în conformitate cu cele mai bune practici internaționale și comunitare.

Respectiv, obiectivele Strategiei de dezvoltare a Poliției, prin care s-a încercat acoperirea domeniilor vulnerabile constatate în cadrul analizei ex-ante aprobării acesteia, au fost următoarele:

- Consolidarea responsabilității, eficienței, transparenței și profesionalismului Poliției;
- Aplicarea echitabilă, eficientă și eficace a legislației bazate pe drepturile omului în activitatea Poliției;
- Consolidarea capacităților Poliției de combatere a crimei organizate, traficului de ființe umane, criminalității cibernetice, violenței, inclusiv infracțiunilor din motive de gen, drogurilor și contrabandei cu armament, falsificarea și spălarea banilor;
- Crearea unui serviciu polițienesc modern, în conformitate cu cele mai bune standarde și practici ale Uniunii Europene și a celor internaționale, în măsură să răspundă proactiv și în mod egal la nevoile cetățenilor și ale societății în ansamblu;
- Promovarea și implementarea principiului de toleranță zero față de corupție, discriminare și a relelor tratamente în activitatea Poliției.

³¹ Hotărârea Guvernului nr. 587 din 12.05.2016 pentru aprobarea Strategiei de dezvoltare a Poliției pentru anii 2016-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia. Publicat: 20.05.2016 în Monitorul Oficial nr. 134-139 art. 645.

După cum putem observa, obiectivele 1 și 2 asigură accesul la serviciile polițienești de calitate, obiectivele 3 și 4 urmăresc să dezvolte capacități sporite ale Poliției în combaterea criminalității și asigurarea ordinii și securității publice, iar obiectivul 5 urmărește să asigure transparența în activitatea polițienească și integritatea angajaților.

Considerăm și apreciem faptul că, prin implementarea Strategiei de dezvoltare a Poliției pentru anii 2016-2020, Poliția Republicii Moldova a trecut la o nouă etapă de dezvoltare fiind, totodată, primul act în care este descrisă direcția de dezvoltare a Poliției naționale pe termen mediu și care a avut, în mare parte, asigurată acoperirea financiară pentru realizarea angajamentelor asumate.

Respectiv, ca rezultat al implementării Strategiei de dezvoltare a Poliției au fost elaborate și aprobate mai multe documente de politici sectoriale, cât și proceduri de operare legate de domeniul ordinii și securității publice. Astfel, la începutul anului 2018, de către Guvernul Republicii Moldova a fost aprobată Concepția și Planul de acțiuni pentru anii 2018-2020 privind activitatea polițienească comunitară³² care este destinată organizării activității polițiștilor conform celor mai bune practici și standarde internaționale de conlucrare cu membrii comunității.

Cât privește reducerea relexelor tratamente, abuzului și discriminării față de persoanele aflate în custodia Poliției, a fost adoptat un Plan de acțiuni dedicat³³, iar acțiunile realizate au fost axate pe îmbunătățirea condițiilor de detenție și transportare, prin finalizarea procesului de asigurare cu autospeciale a unităților de poliție, îmbunătățirii condițiilor materiale de detenție, dezvoltării instrumentelor de management al cazurilor de detenție, cât și stabilirea unor reglementări clare și exacte de respectare a drepturilor și garanțiilor procesuale ale persoanelor aflate în custodia Poliției.

Un alt document de politici în domeniul ordinii și securității publice îl constituie ***Strategia de reformare a Trupelor de Carabinieri pentru anii 2017-2020*** și planul de implementare al acesteia.

Acest document de politici prevede constituirea unui sistem de ordine și securitate publică capabil să asigure servicii de calitate cetățenilor și să sporească nivelul de încredere al societății în organele de drept. Totodată, militarii în termen, treptat au fost înlocuiți cu personal profesionalizat, și în acest sens, un accent major s-a pus pe instruirea personalului, inclusiv în domeniul respectării drepturilor și libertăților omului.

³² Hotărârea Guvernului nr. 100 din 30.01.2018 pentru aprobarea Concepției și a Planului de acțiuni pe anii 2018-2020 privind activitatea polițienească comunitară, publicat la 02.02.2018, în Monitorul Oficial nr. 33-39, art. 116.

³³ Hotărârea Guvernului nr. 748 din 20.09.2017 pentru aprobarea Planului de acțiuni privind reducerea relexelor tratamente, abuzului și discriminării față de persoanele aflate în custodia Poliției pentru anii 2017-2020, publicat la 22.09.2017 în Monitorul Oficial nr. 340-351, art. 853.

La fel, prin implementarea acestui document de politici, s-a urmărit crearea unui sistem polițienesc dual, cu delimitarea clară a atribuțiilor de menținere, asigurare și restabilire a ordinii publice, conform modelelor statelor europene, fiind evitate dublările de competențe între Poliție și Trupele de Carabinieri.

MAI a depus eforturi considerabile în realizarea acestui obiectiv, însă unul din pilonii principali ai acestei Strategii care prevedea delimitarea expresă și reglementarea juridică a competențelor de menținere, asigurare și restabilire a ordinii publice, realizate de către structurile de ordine și securitate publică, a stagnat din varii motive. Ținându-se cont de faptul că acțiunea vizată urma a fi realizată până la finele anului 2020, astfel încât IGC să preia în totalmente activitatea de restabilire a ordinii publice, fapt care nu s-a reușit, de către un grup de deputați din Parlamentul Republicii Moldova a fost înaintat cu titlu de inițiativă legislativă, proiectul de lege pentru modificarea Legii nr. 219/2018 cu privire la Inspectoratul General de Carabinieri (**inițiativa legislativă nr. 468 din 26 noiembrie 2020**).³⁴ Prin proiectul de lege prenotat, a fost propusă prelungirea exercitării atribuțiilor de restabilire a ordinii publice de către Poliție până la 1 ianuarie 2022.

Lucrul dat se datorează lipsei capacității statului de potențare a carabinierilor cu resurse umane suficiente, dar și de a asigura dotările și acoperirea financiară necesară. Totuși, în pofida deficiențelor indicate, prevederile menționate urmează să intre în vigoare în curând.

Sub aspect comparativ, dacă analizăm documentele de politici sectoriale, dedicate domeniului ordinii și securității publice vedem că, conform Strategiei Naționale de Ordine Publică pentru anii 2010-2013 din România, siguranța publică exprimă „sentimentul de liniște și încredere, pe care îl conferă serviciul polițienesc (instituțiile statului) pentru aplicarea măsurilor de menținere a ordinii și liniștii publice, a gradului de siguranță al persoanelor, colectivităților și bunurilor, precum și pentru realizarea parteneriatului societate civilă-poliție, în scopul soluționării problemelor comunității, al apărării drepturilor, libertăților și intereselor legale ale cetățenilor.”³⁵

Mai nou, conform Strategiei Naționale de Ordine Publică pentru anii 2015- 2020 din România „într-o lume globală complexă, dinamică și conflictuală, puternic afectată de criza economică și financiară, siguranța cetățenilor și ordinea publică reprezintă obiective fundamentale ale guvernării. Ele au ca domeniu de referință drepturile fundamentale ale omului, ordinea constituțională și se înfăptuiesc în contextul participării active la construcția europeană, cooperării euroatlantice și evoluțiilor globale”.³⁶

³⁴ <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelelegislative/tabid/61/LegislativId/5325/language/ro-RO/Default.aspx> (accesat la 17.12.2021).

³⁵ Strategia națională de ordine publică 2010-2013 din 13 octombrie 2010, Publicată în Monitorul Oficial nr. 721 din 28 octombrie 2010.

³⁶ Hotărârea Guvernului nr. 779 din 23 septembrie 2015 pentru aprobarea Strategiei naționale de ordine și siguranță publică 2015-2020, În: Monitorul Oficial nr. 763 din 13 octombrie 2015.

Se consideră că, cele mai mari amenințări la adresa siguranței cetățenilor și a mediului de afaceri din România le reprezintă manifestările criminalității organizate. Reieșind din faptul că criminalitatea organizată transfrontalieră, migrația ilegală, criminalitatea informatică și pirateria software au evoluat, viziunea Strategiei naționale de ordine și siguranță publică pentru anii 2015-2020 din statul vecin urmărește eficientizarea sistemului de ordine publică și siguranță printr-o abordare proactivă, orientată către nevoile de securitate în serviciul cetățeanului. Strategia națională fiind centrată atât pe perfecționarea și aplicarea riguroasă a cadrului normativ, menținerea unui grad ridicat de profesionalizare a personalului și consolidarea instituțională a structurilor cu atribuții în domeniul specific, fapt ce va conduce la reducerea costurilor și creșterea gradului de performanță în prevenirea și combaterea fenomenului infracțional, cât și pe creșterea gradului de implicare a societății civile în prevenirea și combaterea fenomenului criminalității.

În acest context, Strategia dată stabilește un cadru comun de acțiune pentru structurile Ministerului Afacerilor Interne, prin intermediul a 6 obiective generale care, împreună cu direcțiile de acțiune aferente, vor contribui la prevenirea și combaterea fenomenului infracțional, garantarea drepturilor și libertăților cetățenești și a securității cetățeanului, protejarea proprietății publice și private, precum și la asigurarea climatului necesar funcționării instituțiilor statului.

După cum vedem, documentele de politici ale statului vecin sunt utile și relevante, în contextul în care provocările cu care se confruntă domeniul ordinii și securității publice, cât și autoritățile abilitate sunt similare și pentru Republica Moldova.

Pe de altă parte, stabilirea priorităților și liniilor directoare pentru formularea propunerilor de politici publice cu impact asupra domeniului ordinii și securității publice, afacerilor interne, protecției drepturilor și libertăților omului, cât și a altor domenii conexe impune necesitatea realizării unui studiu complex și comprehensiv.

Astfel, studierea relațiilor și dinamicii de dezvoltare a domeniului ordinii și securității publice din perspectiva relevanței acesteia reprezintă o necesitate stringentă reieșind din caracterul dinamic cu care se dezvoltă relațiile sociale adaptate la provocările societale, conjunctura internă și externă (internațională).

Investigarea sistemului național de securitate publică, care este în proces de dezvoltare, luând în considerare provocările și impactul asupra acestuia, reprezintă o prioritate pentru toți actorii implicați.

În condițiile în care tendința de schimbare și escaladare a fenomenului infracțional, a riscurilor și amenințărilor la securitatea națională la ordinea și securitatea publică vor rămâne și în viitor, se impune perfecționarea sistemului de asigurare a ordinii publice, a siguranței persoanei și a securității pu-

blice. Pe de altă parte, este imperios necesară administrarea cât mai eficientă a autorităților care asigură ordinea publică, cât și stabilirea unor proceduri clare și exacte de gestionare a situațiilor de criză în acest domeniu.

În concluzie, putem menționa că procesul de integrare a conceptelor de ordine și securitate publică în documentele de politici naționale, cât și cele de planificare corespund priorităților trasate. Cu părere de rău, a durat prea mult elaborarea și punerea în aplicare a Strategiei dedicate domeniului ordinii și securității publice, iar astăzi este evident că se impune aprobarea cât mai urgentă a noului document de politici în acest domeniu, fiind asigurată continuitatea proceselor lansate ceva timp în urmă, fixarea rezultatelor atinse prin fosta Strategie, cât și reflectarea dedicată a priorităților pentru perioada următoare.

Credem că noul document de politici va urmări modernizarea domeniului de ordine și securitate publică, prin asigurarea securității tuturor cetățenilor, fapt care va avea drept rezultat creșterea încrederii societății în instituțiile de stat, în special, în Poliție și Carabinieri, cât și va duce la dezvoltarea capacităților instituționale și operaționale ale acestora.

Bibliografie:

1. Abraham H. Maslow. *Motivație și personalitate*. București: Editura Trei, 2007.
2. Moraru A., Bondar F., Alexandru V. *Manual de politici publice*. Ediția a II-a. Institutul pentru politici publice. București, 2019.
3. Hotărârea Guvernului nr. 1109 din 06.12.2010 pentru aprobarea Concepției de reformare a Ministerului Afacerilor Interne și a structurilor subordonate și desconcentrate ale acestuia, publicată la 17-12-2010 în Monitorul Oficial nr. 247-251 art. 1233.
4. Hotărârea Parlamentului nr. 153 din 15.07.2011 pentru aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova, publicată la 14.10.2011 în Monitorul Oficial nr. 170-175 art. 499.
5. Hotărârea Guvernului României nr. 779 din 23.09.2015 pentru aprobarea Strategiei naționale de ordine și siguranță publică pentru anii 2015-2020, în: Monitorul Oficial nr. 763 din 13.10.2015.
6. Hotărârea Guvernului nr. 587 din 12.05.2016 pentru aprobarea Strategiei de dezvoltare a Poliției pentru anii 2016-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia, publicat la 20.05.2016 în Monitorul Oficial nr. 134-139 art. 645.
7. Hotărârea Guvernului nr. 354 din 31.05.2017 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia, publicată la 02.06.2017 în Monitorul Oficial nr. 171-180, art. 430.

8. Hotărârea Guvernului nr. 693 din 30.08.2017 cu privire la organizarea și funcționarea Ministerului Afacerilor Interne, publicată la 01.09.2017 în Monitorul Oficial nr. 322-328, art. 795.
9. Hotărârea Guvernului nr. 748 din 20.09.2017 pentru aprobarea Planului de acțiuni privind reducerea rețelilor tratamente, abuzului și discriminării față de persoanele aflate în custodia Poliției pentru anii 2017-2020, publicat la 22.09.2017 în Monitorul Oficial nr. 340-351, art. 853.
10. Hotărârea Guvernului nr. 100 din 30.01.2018 pentru aprobarea Concepției și a Planului de acțiuni pe anii 2018-2020 privind activitatea polițienească comunitară, publicată la 02.02.2018, în Monitorul Oficial nr. 33-39, art. 116.
11. Hotărârea Guvernului nr. 386 din 17.06.2020 cu privire la planificarea, elaborarea, aprobarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea documentelor de politici publice, publicată în Monitorul Oficial nr. 153-158 din 26.06.2020, art. 509.
12. Hotărârea Parlamentului nr. 88 din 06.08.2021 pentru aprobarea Programului de activitate al Guvernului și acordarea votului de încredere Guvernului, publicată la 06.08.2021 în Monitorul Oficial nr. 190, art. 201.
13. Erhan I. Impactul documentelor de politici naționale în domeniul ordinii și securității publice asupra protecției drepturilor omului, caracteristici distinctive și mecanisme de implementare. În: Conferința științifică națională cu participare internațională „Statul, securitatea și drepturile omului în condițiile societății informaționale”. Materialele conferinței științifico-practice internaționale. Chișinău, 2020.
14. Legea nr. 112 din 22.05.2008 pentru aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova, publicată la 03.06.2008 în Monitorul Oficial nr. 97-98, art. 357.
15. Legea nr. 320 din 27.12.2012 cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului, publicată la 01.03.2013 în Monitorul Oficial nr. 42-47, art. 145.
16. Legea nr. 219 din 08.11.2018 cu privire la Inspectoratul General de Carabinieri, Publicată la 12.12.2018 în Monitorul Oficial nr. 462-466, art. 770, data intrării în vigoare: 12.12.2018.
17. Profiroiu M.C., Iorga E. Manual de politici publice. București: Editura economică, 2009.
18. Neag M., Coman D. Drepturile omului și perspectiva securității individuale. În: <http://www.arduph.ro/domenii/protectie-persoane-si-bunuri/drepturile-omului-la-pace/drepturile-omului-si-perspectiva-securitatii-individuale/> (accesat la 04.10.2021).
19. Miroiu A. Introducere în analiza politicilor publice. București: Editura Paideia, 2001.
20. Albu N. ș.a. Politica de Securitate națională a Republicii Moldova: Premise pentru o nouă strategie.

21. Nota anuală de activitate a Ministerului Afacerilor Interne pentru anul 2020, Chișinău 2021.
22. Ordinul MAI nr. 400 din 14.09.2020 de aprobare a Regulamentului privind elaborarea, aprobarea, implementarea, monitorizarea, evaluarea documentelor de politici publice și de planificare în cadrul Ministerului Afacerilor Interne.
23. Proiectul Strategiei Securității Naționale a Republicii Moldova, <https://www.presedinte.md/app/webroot/proiecte/SSN16.pdf> (accesat la 03.12.2021).
24. Professional Policy Making for the 21st Century: a Report by the Strategic Policy Making Team – Cabinet Office UK September 1999.
25. Raport privind analiza funcțională a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Chișinău 2015.
26. Strategia națională de ordine publică pentru anii 2010-2013 din 13 octombrie 2010 din România, publicată în Monitorul Oficial nr. 721 din 28 octombrie 2010.
27. Voiculescu A., Marin C., Sima I. Studiu și analize privind politicile publice în țări din Uniunea Europeană, 2014.
28. https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/programul_de_activitate_al_guvernului_moldova_vremurilor_bune.pdf. (accesat la 04.10.2021).
29. https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/cu_privire_la_aprobarea_proiectului_de_lege_pentru_aprobarea_strategiei_nationale_de_dezvoltare_moldova_2030.pdf. (accesat la 04.10.2021).
30. https://www.tehnopress.ro/webfiles/books_documents/pdf_extras/46_interior%20manag%20excelentei.pdf (accesat la data de 02.10.2021).
31. https://www.tehnopress.ro/webfiles/books_documents/pdf_extras/46_interior%20manag%20excelentei.pdf (accesat la data de 02.10.2021).
32. https://ipp.md/wp-content/uploads/2020/07/BOP_06.2020_anexa.pdf. (accesat la data de 02.10.2021).
33. <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/5325/language/ro-RO/Default.aspx> (accesat la 17.12.2021).

REFLECȚII PE MARGINEA ASIGURĂRII DREPTULUI LA RESPECTAREA VIEȚII PRIVATE ÎN CAUZELE DE STABILIRE A PATERNITĂȚII COPILULUI DIN AFARA CĂSĂTORIEI

Liliana BELECCIU,
doctor în drept, conferențiar universitar
al Catedrei „Drept privat” a Academiei “Ștefan cel Mare” a MAI

Rezumat

Acțiunea în stabilirea paternității are ca obiect determinarea legăturii de filiație dintre copilul din afara căsătoriei și tatăl său. Acțiunea poate fi pornită în situația în care tatăl copilului din afara căsătoriei nu vrea să îl recunoască.

În cadrul dezbatelor judiciare poate fi administrat orice mijloc de probă, admis de lege, care face dovada paternității: proba cu martori, înscrisurile, mărturisirea pârâtului, probele științifice.

Expertiza medico-legală (ADN) nu este o probă obligatorie în Republica Moldova, deși este singura în măsură să stabilească dacă pârâtul este sau nu tatăl copilului. Totuși, în cazul în care instanța de judecată, la solicitarea mamei (în calitate de reprezentant al copilului), dispune efectuarea expertizei, pârâtul nu se prezintă la recoltarea probelor, susținând că nu poate fi supus unor analize medicale împotriva voinței sale în temeiul art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

În acest caz, atunci când se pune problema stabilirii paternității împotriva voinței presupusului tată, prin supunerea acestuia la teste biologice, într-un conflict dreptul copilului de a-și cunoaște identitatea personală, protejată de art. 8 din Convenție, și dreptul presupusului tată de a nu fi supus la teste medicale împotriva voinței sale, protejată de același art. 8 din Convenție.

Cuvinte-cheie: viață privată, copil din afara căsătoriei, filiația față de tată (paternitate), instanța de judecată, expertiza medico-legală (ADN), prezumție etc.

Summary

The action in establishing paternity has as its object the determination of the filial connection between the child out of wedlock and his father. The action can be initiated in the situation when the father of the child out of wedlock does not want to recognize him.

During the judicial debates, any means of proof, allowed by law, which proves paternity can be administered: the evidence with witnesses, the documents, the defendant's confession, the scientific evidence.

Forensic examination (DNA) is not a mandatory test in the Republic of Moldova, although it is the only one able to determine whether or not the defendant is the child's father. However, if the court, at the request of the mother (as a representative of the child), orders the performance of the expertise, the defendant does not appear at the gathering of evidence, claiming that he can not undergo medical tests against his will under art. 8 of the European Convention

on Human Rights.

In this case, when the issue of establishing paternity against the will of the alleged father, by subjecting him to biological tests, the child's right to know his identity, protected by art. 8 of the Convention, and the right of the alleged father not to be subjected to medical tests against his will, protected by the same art. 8 of the Convention.

Keywords: private life, child out of wedlock, parentage (paternity), court, forensic examination (DNA), presumption, etc.

Prezentele reflecții au la bază interesul superior al copilului din afara căsătoriei de a-și cunoaște propria identitate, asigurată prin acțiunea în stabilirea paternității, care este obstrucționat de presupusul tată, care nu se prezintă la recoltarea probelor în vederea efectuării expertizei medico-legale (ADN), invocând art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Astfel, suntem în prezența unui conflict între dreptul copilului, pe de o parte, și a presupusului tată, pe de altă parte, ambele protejate de art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

Pentru început, amintim să este „copil din afara căsătoriei” acel copil născut de o femeie care nu era căsătorită nici la data concepției, nici la data nașterii copilului, precum și copilul conceput sau născut în timpul căsătoriei mamei, dar a cărui paternitate a fost contestată irevocabil [1, p. 326].

Prevederile legale în vigoare referitoare la persoana copilului din afara căsătoriei sunt guvernate de principiul asimilării depline a statutului juridic al copilului din afara căsătoriei cu acela al copilului din căsătorie, consacrat în Convenția europeană asupra statutului juridic al copiilor născuți în afara căsătoriei, încheiată la Strasbourg la 15 octombrie 1975, ratificată de Republica Moldova prin Legea nr. 722/2001.

În temeiul acestui principiu, statutul juridic al celor două categorii de copii nu comportă deosebiri. Singura excepție se referă la modurile de stabilire a filiației acestor copii.

În cazul stabilirii filiației față de mamă (maternitatea), reglementările sunt unitare, fără a face deosebire între copilul născut în căsătorie și copilul din afara căsătoriei. Dimpotrivă, în privința paternității (filiația față de tată), legea face distincție între modul de stabilire a paternității copilului din căsătorie și modurile de stabilire a copilului din afara căsătoriei.

În timp ce filiația față de mamă, având la bază faptul material și neîndoielnic al nașterii, se poate dovedi mult mai ușor, filiația față de tată, rezultând din faptul concepției, se stabilește mai anevoios. Această dificultate decurge din aceea că faptul concepției nu poate fi dovedit direct, ci trebuie probate împrejurări conexe, certe, din care să se poată deduce procreația. Astfel, în ce privește copilul din căsătorie, faptul conex constă în relațiile sexuale întreținute de mamă cu pretinsul tată în perioada timpului legal al

concepției [2, p. 195-196].

Prezumția de paternitate, enunțată în art. 47 alin. (3) din Codul Familiei, stă la baza stabilirii paternității copilului din căsătorie: „*copilul născut din părinți căsătoriți ori în timp de 300 de zile din momentul desfacerii căsătoriei, declarării căsătoriei nule sau decesului soțului mamei copilului are ca tată pe soțul (fostul soț) al mamei, dacă nu a fost stabilit contrariul*”.

Cu referire la modalitatea de stabilire a paternității copilului din afara căsătoriei, dreptul național al Republicii Moldova, reglementează 2 posibilități: a) prin recunoaștere; b) prin hotărâre judecătorească.

Aceste prevederi sunt în concordanță cu art. 3 din Convenția europeană asupra statutului juridic al copiilor născuți în afara căsătoriei, conform căruia, „*filiația față de tată a tuturor copiilor născuți în afara căsătoriei poate fi constatată sau stabilită prin recunoaștere voluntară sau prin hotărâre judecătorească*”.

În continuare, vom cerceta doar modalitatea de stabilire a paternității copilului din afara căsătoriei prin hotărâre judecătorească, fiind subiectul care ne-a suscitât atenția de-a lungul timpului.

Așadar, art. 48 din Codul familiei prevede că dacă copilul este născut din părinți necăsătoriți între ei și în lipsa declarației comune a părinților sau a tatălui copilului, paternitatea se stabilește de către instanța judecătorească în baza declarației unuia dintre părinți, a tutorelui (curatorului) copilului sau a copilului însuși la atingerea majoratului.

Fără a intra în dezbateri pe marginea redactării art. 48, care, similar altor articole din Codul familiei, este o traducere pe alocuri nereușită a Codului familiei din Federația Rusă, reținem că dreptul la acțiune în stabilirea paternității aparține deopotrivă copilului și părinților acestuia.

Legiutorul stabilește că acțiunea în stabilirea paternității copilului din afara căsătoriei este imprescriptibilă, putând fi depusă oricând; necesitatea fiind guvernată de principiul interesului superior al copilului și dreptul fundamental al acestuia de a-și cunoaște părinții, consacrat de art. 7 pct. 1 din Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989.

În lumina aceleiași Convenții cu privire la drepturile copilului, art. 8 statuează dreptul la identitate al copilului: „*Statele părți se obligă să respecte dreptul copilului de a-și păstra identitatea, inclusiv cetățenia, numele și relațiile familiale, astfel cum sunt recunoscute de lege, fără nici o imixtiune ilegală. 2. În cazul în care un copil este lipsit în mod ilegal de toate sau de o parte din elementele constitutive ale identității sale, statele părți vor asigura asistența și protecția corespunzătoare pentru ca identitatea acestuia să fie restabilită cât mai repede posibil.*”

Asumarea acestor obligații pe plan internațional au făcut posibilă reglementarea în dreptul național al Republicii Moldova a acțiunii în stabilirea

paternității copilului din afara căsătoriei. Temeiul legal al acțiunii îl reprezintă art. 48 din Codul familiei, iar examinarea cauzei urmează prevederile Codului de procedură civilă al Republicii Moldova.

În același context, ținând cont de erorile comise de instanțele de judecată în soluționarea cauzelor de atestare a provenienței copilului din afara căsătoriei și în scopul aplicării corecte și uniforme a legislației, Plenul Curții Supreme de Justiție a adoptat Hotărârea cu privire la practica judiciară de soluționare a cauzelor ce țin de atestarea provenienței copilului nr. 2/2015 unde este stipulat: „Cercetarea paternității unui copil de către instanțele judecătorești izvorăște din principii deosebit de importante, ce guvernează material acest domeniu: cel al ocrotirii interesului superior al copilului, stabilirii adevărului cu privire la paternitate, al egalității în drepturi dintre copilul din căsătorie și cel din afara ei. De aceea, orice măsură privitoare la copil, indiferent de autorul ei, trebuie să fie luată cu respectarea interesului superior al copilului. Totodată, judecătorul urmează să soluționeze litigiul conform regulilor de drept care îi sunt aplicabile, având îndatorirea, prin toate mijloacele legale, să prevină orice greșeală privind aflarea adevărului în cauză, pe baza stabilirii faptelor și prin aplicarea corectă a legii, în scopul pronunțării unei hotărâri temeinice și legale.”

Cel mai important aspect care trebuie stabilit în procesul de examinare a cauzei îl reprezintă dovada existenței legăturilor intime între mama și pre-tinsul tată în perioada concepției copilului, precum și faptul nașterii copilului în urma acestor relații.

Dovada paternității se face prin orice mijloc de probă admis de lege, cum ar fi proba cu martori, înscrisurile, mărturisirea pârâtului, probele științifice.

În această materie, unde probele directe privind viața intimă a mamei sunt rare, precum și dat fiind faptul că paternitatea se întemeiază pe faptul incert și imposibil de probat în mod nemijlocit, instanțele trebuie să dea prudență deosebită în administrarea și aprecierea probelor.

Faptul că pârâtul este tatăl copilului poate fi dedus din traiul în comun al mamei copilului cu pârâtul, precum și ducerea unei gospodării comune până la nașterea copilului, care se circumscriu relațiilor de familie: traiul în comun în aceeași locuință, alimentarea în comun, bugetul comun, grija reciprocă a unuia față de altul, procurarea bunurilor pentru traiul în comun etc.

Educarea în comun a copilului, atunci când copilul trăiește cu mama și pârâtul, sau când pârâtul comunică cu copilul, manifestă față de el grijă și atenție părintească sugerează, de asemenea, paternitatea bărbatului în cauză.

Dintre toate probele care pot servi la cercetarea paternității, mărturisirea pârâtului reprezintă o probă puternică. Dar și în acest caz instanța nu își poate forma o convingere doar în temeiul actului de recunoaștere a pârâtului; este necesară și administrarea altor probe, în temeiul cărora instanța va

soluționa acțiunea în stabilirea paternității copilului.

După cum s-a menționat în literatura de specialitate, cea mai importantă probă în stabilirea paternității poate fi considerată expertiza medico-legală a filiației. Într-adevăr, spre deosebire de celelalte probe care pot fi administrate de instanță – martori, înscrisuri – și care pot dovedi numai legăturile intime dintre mama copilului și presupusul tată, expertiza medico-legală a filiației este singura în măsură să stabilească dacă pârâtul este sau nu tatăl copilului [3, p. 394-395].

În acest sens, art. 5 din Convenția europeană asupra statutului juridic al copiilor născuți în afara căsătoriei statuează: „În acțiunile referitoare la filiația față de tată. Probele științifice apte să stabilească sau să înlăture paternitatea urmează a fi încuviințate”.

În Republica Moldova, administrarea probelor științifice în acțiunea în stabilirea paternității nu este obligatorie, cu toate că este incontestabil faptul că expertizele medico-legale, datorită gradului sporit de obiectivitate pot contribui la formarea convingerii instanței asupra faptului că pârâtul este tatăl copilului a cărui paternitate este discutată.

Cu titlu de îndrumare, în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară de soluționare a cauzelor ce țin de atestarea provenienței copilului nr. 2/2015 este stipulat că, ținând cont de interesul superior al copilului, instanța de judecată, în situația în care nu dispune de probe suficiente, poate propune părților efectuarea unei expertize medico-legale (expertiza ADN, expertiza serologică, expertiza dermatologică etc.).

Astfel, expertiza medico-legală este o probă lăsată la latitudinea instanței, putând fi dispusă doar în cazul în care nu sunt suficiente probe administrate sau aceste probe nu sunt concludente.

Trebuie să recunoaștem că instanțele din Republica Moldova, în vederea examinării corecte și în termen rezonabil a acestor cauze, dispun efectuarea expertizei ADN, cu acordul reclamantului, care cel mai des este mama copilului.

Însă problema care s-a ridicat vizavi de expertiza medico-legală, este reprezentată de refuzul pârâtului de a se prezenta la recoltarea probelor necesare efectuării expertizei, susținând că nu poate fi supus unor analize medicale împotriva voinței sale, deoarece i se încalcă dreptul la viața privată statuat în art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului¹.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat, deseori, că procedu-

¹ Articolul 8 din Convenția europeană a Drepturilor Omului, intitulat *Dreptul la respectarea vieții private și de familie* statuează:

„1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acesta este prevăzut de lege și constituie, într-o societate democratică, o

rile referitoare la paternitate sunt vizate de art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. În lumina contenciosului european, viața privată include integritatea fizică și psihologică a persoanei și poate viza uneori aspecte ale identității fizice și sociale ale unui individ. Respectarea „vieții private” trebuie înțeleasă, într-o anumită măsură, ca referindu-se la dreptul de a stabili relații cu alte ființe umane: „Cu atât mai mult, nu există niciun motiv de principiu pentru excluderea noțiunii de „viață privată” în determinarea legăturii legale dintre un copil născut în afara căsătoriei și tatăl său natural” [4, p. 25-26].

Prin Hotărârea din 7 februarie 2002, în cauza Mikulic c. Croației², Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit că respectarea vieții private reclamă ca oricine să poată să își stabilească elementele identității sale ca ființă umană și că este importantă îndreptățirea individului să obțină asemenea informații, din cauza implicațiilor sale asupra formării personalității. În opinia Curții, persoanele aflate într-o astfel de situație au un interes vital, protejat de Convenție, de a primi informațiile necesare pentru a afla adevărul cu privire la un aspect important al identității lor personale.

Dar, în același timp, Curtea Europeană a hotărât că statele nu au obligația de a supune unui test ADN presupușii tați, însă au obligația să se doteze cu un arsenal juridic corespunzător, care să permită protecția efectivă a „vieții private” a persoanei, inclusiv în situația când o terță persoană, cum ar fi presupusul tată, se împotrivesc.

Sub acest aspect, s-a menționat că, „prin urmare, atunci când se pune problema stabilirii paternității împotriva voinței presupusului tată, prin supunerea acestuia la teste biologice, intră în conflict dreptul copilului de a-și cunoaște identitatea personală, protejat de art. 8 din Convenție, și dreptul presupusului tată de a nu fi supus la teste medicale împotriva voinței sale. Rezolvarea acestui conflict trebuie făcută în așa manieră, încât să mențină o proporționalitate între repectivele drepturi. Faptul că un sistem juridic

măsură necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor și a libertăților altora.”

² De exemplu, în cauza Mikulic împotriva Croației, reclamanta s-a născut dintr-o relație extraconjugală și s-a plâns de incapacitatea sistemului judiciar croat de a soluționa acțiunea în stabilirea paternității, lăsând-o într-o situație de incertitudine cu privire la identitatea sa personală. În această cauză, Curtea a hotărât că, din cauza ineficienței instanțelor naționale, reclamanta a trăit o perioadă lungă într-o stare de incertitudine în ceea ce privește identitatea personală a acesteia. În consecință, autoritățile croate nu au reușit să îi garanteze reclamantei „respectarea” vieții sale private, la care avea dreptul în temeiul Convenției. Curtea a hotărât că statele nu au obligația de a supune unui test ADN preținșii tați, dar că sistemul juridic trebuie să ofere mijloace alternative care să permită unei autorități independente să soluționeze rapid o acțiune în stabilirea paternității. Ghid privind art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Dreptul la respectarea vieții private și de familie, a domiciliului și a corespondenței. Actualizat la 31 decembrie 2018. P. 42/119. https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_8_ROM.pdf

național nu conține norme care să îl oblige, ori să îl sancționeze pe presupusul tată pentru refuzul de a efectua testul ADN nu este, în principiu, contrar obligațiilor pozitive care revin respectivului stat din art. 8 din Convenția europeană, dar numai dacă acel sistem juridic național reglementează alte mijloace apte să asigure stabilirea paternității. În plus trebuie respectat principiul fundamental al interesului superior al copilului.” [4, p. 26].

Întru soluționarea acestui conflict, statele au adoptat diferite soluții pentru cazul în care pretinsul tată refuză să se supună ordinului instanței de a efectua testele necesare stabilirii faptelor. În unele state, instanțele pot stabili amenzi judiciare sau închide persoana respectivă, iar în altele neprezentarea la testul dispus poate crea o prezumție de paternitate sau poate constitui infracțiunea de împiedicare a îndeplinirii justiției [4, p. 26].

Spre exemplu, dreptul român permite amendarea oricărei persoane care împiedică în orice mod exercitarea în legătură cu procesul a atribuțiilor care revin experților desemnați de instanță în condițiile legii. Așadar, în virtutea protejării interesului superior al copilului, instanțele sunt datoare, dat fiind dubiul care planează asupra probelor administrate și dat fiind refuzul nejustificat a pârâtului de a se prezenta la testul ADN, să recurgă la măsurile coercitive impuse de dispoziția procesuală internă [3, p. 397].

Similar altor state, Republica Moldova este conștientă de statutul juridic al copiilor născuți în afara căsătoriei, de necesitatea îmbunătățirii procedurii judiciare în stabilirea paternității, asigurarea celerității procesului de judecată, administrarea unor probe concludente și veridice etc.

În cazul în care pârâtul nu se prezintă la examenul medical pentru colectarea probelor în vederea efectuării testului ADN, instanțele din Republica Moldova aplică prezumția de paternitate doar prin coroborarea cu alte probe administrate.

În acest sens, p. 19 din Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară de soluționare a cauzelor ce țin de atestarea provenienței copilului nr. 2/2015: „Eschivarea de la efectuarea expertizei este interpretată în defavoarea persoanei, care s-a eschivat de la efectuarea acesteia. Atât raportul de expertiză, cât și eschivarea de a participa la efectuarea expertizei urmează a fi apreciate în cumul cu alte probe.”

Ceea ce putem deduce din practica judiciară a Republicii Moldova în soluționarea cauzelor de atestare a provenienței copilului este că expertiza medico-legală (ADN), probă științifică la care copilul din afara căsătoriei are dreptul în conformitate cu convențiile internaționale, nu poate fi administrată datorită obstrucționării de către pârât. Iar acest fapt se răsfrânge direct asupra examinării corecte și în termen rezonabil a acestor cauze de atestare a provenienței copilului din afara căsătoriei, ca îngrădește dreptul copilului de a-și afla identitatea.

În aceste circumstanțe, dat fiind importanța deosebită a expertizei în procesele de stabilire a paternității, ca urmare a progreselor științei medicale, în special ale geneticii, poate ar fi mai bine să transferăm cercetarea judecătorească a paternității din domeniul judiciar, în domeniul medical.

Referințe bibliografice:

1. Emese F. Dreptul familiei. București: Editura C.H. Beck, 2010. 611 p.
2. Bacaci A., Dumitrache V.C., Hageanu C.C. Dreptul familiei. București: Editura C.H. Beck, 2012. 347 p.
3. Avram M. Drept civil. Familia. București: Editura Hamangiu, 2013. 515 p.
4. Roșu E., Tiberiu Rădulescu D.A. Dreptul familiei. Practică judiciară. București: Editura Hamangiu, 2011. 380 p.

NECESITATEA REGLEMENTĂRII CONTENCIOSULUI ADMINISTRATIV OBIECTIV

Andrei NEGRU,
*doctor habilitat în drept, profesor universitar,
șef al Departamentului Drept public,
Facultatea de drept a Universității de stat din Moldova*

Rezumat

Codul Administrativ al Republicii Moldova, cu caracter de noutate, pe lângă avantajele de reglementări juridice în domeniu, are și multe ambiguități. Scopul intervenției doctrinare în cauză este de a analiza oportunitatea încadrării juridice, în corpul Codului Administrativ al Republicii Moldova, a instituției contenciosului administrativ obiectiv. Suportul metodologic utilizat va include metoda logică, comparativă și sistemică, fără a ignora și elemente caracteristice celorlalte metode utilizate în cercetarea fenomenului juridic. Buna guvernare implică un control complex al legalității actelor juridice (individuale și normative, subordonate legii) din partea justiției. Controlul în cauză, fiind insuficient reglementat, poate genera, pe viitor, o complexitate de probleme – coliziuni juridice în domeniul executării hotărârilor pronunțate de instanțele administrative și al coraportării nulității relative cu nulitatea absolută a actelor declarate ilegale, ceea ce la fel pot genera ambiguități esențiale în condițiile reglementărilor administrative naționale în vigoare.

Cuvinte-cheie: contenciosul administrativ obiectiv, contencios administrativ, buna guvernare, drepturile, libertățile și interesele omului, Codul Administrativ.

Summary

The Administrative Code of the Republic of Moldova, with a novelty character, in addition to the advantages of legal regulations in the field, has many ambiguities. The purpose of the present doctrinal intervention is to analyse the opportunity of the legal framing, in the body of the Administrative Code of the Republic of Moldova, of the institution of objective administrative litigation/contentious. The methodological support used will include the logical, comparative and systemic methods, without ignoring elements characteristic for other methods used in the research of the legal phenomenon. Good governance involves a complex control of the legality of legal acts (individual and normative, subordinated to the law) by the judiciary. The control in question, being insufficiently regulated, may generate, in the future, a complexity of problems - legal collisions in the field of enforcement of judgments adopted by administrative courts and the correlation of relative nullity with the absolute nullity of the acts declared illegal, which also may generate essential ambiguities in the conditions of national administrative regulations in force.

Keywords: objective administrative litigation/ contentious, administrative litigation/ contentious, good governance, human rights, human freedoms and interests, Administrative Code.

Cadrul normativ: Constituția Republicii Moldova [1]. În domeniu, ne conducem de reglementările constituționale: alin.(3), art. 1 – **Statul Republica Moldova**: „Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate”; **Articolul 4 – Drepturile și libertățile omului**: „(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte. (2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale”; **Articolul 6 – Separația și colaborarea puterilor**: „În Republica Moldova, puterea legislativă, executivă și judecătorească sunt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituției”; **Articolul 15 – Universalitatea**: „Cetățenii Republicii Moldova beneficiază de drepturile și de libertățile consacrate prin Constituție și prin alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea”; **Articolul 16 – Egalitatea**: „(1) Respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului. (2) Toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială”; **Articolul 20 – Accesul liber la justiție**: „(1) Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime. (2) Nici o lege nu poate îngreuna accesul la justiție”; **Articolul 23 – Dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle**: „(2) Statul asigură dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle. În acest scop, statul publică și face accesibile toate legile și alte acte normative”; **Articolul 53 – Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică**: „(1) Persoana vătămată într-un drept al său de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea pagubei”; **Articolul 59¹. Statutul și rolul Avocatului Poporului**: „(1) Avocatul Poporului asigură promovarea și protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.”

Codul Administrativ al Republicii Moldova [2], include în sine norme relevante ce pot argumenta parțial valoarea recursului obiectiv administrativ: Alin. (3), **Articolul 2 – Reglementarea raporturilor administrative**: „Prevederile prezentului cod nu se aplică: a) raporturilor juridice de drept privat la care participă autoritățile publice; b) raporturilor juridice ale autorităților publice care acționează în baza Codului contravențional sau Codului penal; c) actelor supuse controlului de constituționalitate de că-

tre Curtea Constituțională; d) procedurii de elaborare și adoptare a actelor normative” **Articolul 17 – Dreptul vătămat:** „Drept vătămat este orice drept sau libertate stabilit/ stabilită de lege căruia/căreia i se aduce atingere prin activitate administrativă”; **Articolul 18 Interesul public:** „Interesul public vizează ordinea de drept, democrația, garantarea drepturilor și a libertăților persoanelor, precum și obligațiile acestora, satisfacerea necesităților sociale, realizarea competențelor autorităților publice, funcționarea lor legală și în bune condiții”; **Articolul 20 – Acțiunea în contencios administrativ:** „Dacă printr-o activitate administrativă se încalcă un drept legitim sau o libertate stabilită prin lege, acest drept poate fi revendicat printr-o acțiune în contencios administrativ, cu privire la care decid instanțele de judecată competente pentru examinarea procedurii de contencios administrativ, conform prezentului cod”; **Articolul 39 – Accesul liber la justiție:** „(1) Controlul judecătoresc al activității administrative este garantat și nu poate fi îngrădit. (2) Orice persoană care revendică un drept vătămat de către o autoritate publică în sensul art. 17 sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri se poate adresa instanței de judecată competente”.

Legea cu privire la actele normative [3], se manifestă prin : lit. c)-h), articolul 6 – **Categoriile actelor normative:** „Legislația Republicii Moldova este constituită din următoarele acte normative: a) Constituția Republicii Moldova; b) legile și hotărârile Parlamentului; c) decretul Președintelui Republicii Moldova; d) hotărârile și ordonanțele Guvernului; e) actele normative ale autorităților administrației publice centrale de specialitate; f) actele normative ale autorităților publice autonome; g) actele normative ale autorităților unităților teritoriale autonome cu statut juridic special; h) actele normative ale autorităților administrației publice locale”; **Articolul 13 – Decretul Președintelui Republicii Moldova; Articolul 14 – Hotărârea Guvernului; Articolul 15 – Ordonanța Guvernului; Articolul 16 – Actele normative ale autorităților administrației publice centrale de specialitate și ale autorităților publice autonome; Articolul 17 – Actele normative ale autorităților unităților teritoriale autonome cu statut juridic special; Articolul 18 – Actele normative ale autorităților administrației publice locale.**

Conținut. Necesitatea contenciosului administrativ obiectiv în câmpul jurisdicției administrative este indiscutabilă. Însă reglementările Codului Administrativ al Republicii Moldova sunt orientate numai spre realizarea contenciosului subiectiv, altfel spus, prin prisma alin. (2) al art. 39 – „Accesul liber la justiție”. Necesitatea invocării unui drept subiectiv pretins a fi încălcat, prin emiterea unui act administrativ normativ sau individual este o condiție de existență a contenciosului subiectiv. Doctrina juridică apreciază anume natura subiectivă a contenciosului administrativ, prin invocarea unui drept

încălcător. Contenciosul subiectiv, în Codul Administrativ al Republicii Moldova, este reglementat insuficient.

Care este situația când nu poate fi identificat un drept subiectiv afectat? Care este situația când o autoritate sau o instituție publică emite un act administrativ individual favorabil sau un act normativ subordonat legii, care, teoretic, poate fi supus controlului judiciar prin intermediul contenciosului subiectiv administrativ și este vădit ilegal, dar nimeni nu are interesul de a-l contesta? Cine poate iniția procedura de control al legalității unui asemenea act juridic? Evident, nici autoritatea publică emitentă, nici subiectul vizat în acest act administrativ favorabil nu va face acest lucru. În aceste condiții, constatăm o îndepărtare de la valorile democratice și de la supremația dreptului, ca valoare europeană. Interesul de reglementare a contenciosului administrativ obiectiv se referă anume la posibilitatea realizării unui astfel de control din partea instanțelor administrative. Orice act de natură administrativă, indiferent de caracterul normativ sau individual, poate afecta și un interes public. Dacă perspectiva contestării actului administrativ normativ în limitele contenciosului subiectiv administrativ încă mai poate fi realizată, atunci cum procedăm cu contestarea unui act administrativ individual favorabil? La aceste întrebări, vom găsi răspuns în valorificarea instituției contenciosului administrativ obiectiv.

Definirea interesului public în limitele art. 18 al Codului Administrativ al Republicii Moldova, fiind destul de vagă, chiar și așa se află într-o neconcordanță cu principiul legalității, ultimul fiind esențial limitat. Evident, nicio guvernare nu-și va dori o fortificare a ramurii dreptului administrativ. Cu toate că tendința este una firească în condițiile asigurării supremației dreptului într-un stat de drept.

Instituția contenciosului administrativ obiectiv este bine reglementată în legislația României și reflectată în doctrina juridică românească. „În doctrină sunt recunoscute două forme ale contenciosului administrativ, respectiv, contenciosul subiectiv și contenciosul obiectiv.” [4, p. 172]. Forma contenciosului administrativ obiectiv prezintă posibilitatea supunerii controlului judiciar al actelor normative în sensul pct. c)-h), art. 6 din Legea cu privire la actele normative, depășind cerințele art. 17 – „Dreptul vătămat”, Codul Administrativ al Republicii Moldova, de a indica un drept subiectiv încălcat, sau drept „vătămat”. Instrumentul valorificat prin contenciosul administrativ obiectiv permite acoperirea spațiului actelor normativ-juridice, nesupuse controlului constituțional și a actelor exceptate de orice control, astfel asigurându-se o implicare proactivă a instituțiilor statului în protejarea drepturilor, libertăților și intereselor omului. „[...] [D]eopotrivă pentru contenciosul administrativ obiectiv, destinația este de a apăra legislația obiectivă.” [5, p. 63]. Astfel, evidențiem un avantaj al contenciosului administrativ obiectiv – de asigurare a principiului legalității.

Din aceste considerente, venim cu sinteza doctrinară în cauză, în scopul introducerii instituției contenciosului administrativ obiectiv în arhitectura Codului Administrativ al Republicii Moldova. Evident, o elaborare normativă nu este suficientă; or, aceasta depinde, într-o esențială măsură, de identificarea subiecților ce urmează a avea o atare competență. Legislația României [6] identifică următorii subiecți competenți a depune acțiune în contenciosului administrativ obiectiv: 1) Avocatul Poporului; 2) Ministerul Public; 3) Autoritatea publică emitentă a unui act administrativ unilateral nelegal poate să solicite instanței anularea acestuia, în situația în care actul nu mai poate fi revocat întrucât a intrat în circuitul civil și a produs efecte juridice; 4) Prefectul, Agenția Națională a Funcționarilor Publici și orice subiect de drept public pot introduce acțiuni în contencios administrativ, în condițiile prezentei legi și ale legilor speciale. „Legea nr. 554/2004 nu utilizează conceptul de contencios obiectiv, însă regăsim, în art. 3, reglementată tutela administrativă, care, cum apreciază Curtea Constituțională, reprezintă, alături de contenciosul administrativ, două instituții tradiționale ale dreptului administrativ.” [7, p. 199].

În realitatea juridică națională, subiecți cu dreptul de a înainta acțiune în contencios administrativ ar putea fi: 1) Președintele Republicii Moldova, 2) Avocatul Poporului, 3) Ministrul Justiției. Cercul de subiecți menționat, poate fi lărgit, într-o argumentare logică. Instituțiile în cauză, prin invocarea interesului public, ar avea posibilitatea depunerii cererii în condițiile contenciosului administrativ obiectiv. Competența de examinare a contenciosului obiectiv administrativ ar fi logic de repartizat Curților de Apel. Contenciosul administrativ obiectiv ar evidenția rolul proactiv al instituțiilor statului în protejarea drepturilor, libertăților și intereselor publice ale omului, în scopul valorificării unei bune guvernări.

Efectul acceptării contenciosului administrativ obiectiv de instanța de fond și de apel va fi nulitatea absolută a actului contestat; altfel spus, toate efectele juridice produse de actul în cauză vor fi nule. Or, în condițiile contenciosului administrativ subiectiv, reglementat de Codul Administrativ al Republicii Moldova, nu este prevăzută nulitatea relativă a actului contestat, în situațiile acceptării de către instanță a acțiunii respective. Însă prin hotărârea judecătorească respectivă pot fi atinse drepturile unor potențiali terți. Codul Administrativ al Republicii Moldova subtil sugerează ideea nulității absolute, în condițiile acceptării cererii de contencios administrativ subiectiv, fenomen ce ar trebui să genereze grave probleme de executare a hotărârilor în domeniul vizat.

O altă perspectivă a instituției contenciosului administrativ obiectiv este posibilitatea subiecților menționați de a contesta actele administrative individuale favorabile. Considerăm că realizarea interesului public permite și o asemenea categorie de acțiuni în instanța de contencios administrativ; or,

cine poate contesta, de exemplu, actele Agenției Naționale de Integritate favorabile subiecților supuși controlului, asupra cărora persistă, totuși, o bănuială de lipsă de integritate?

Concluzie. Valorificarea instituției contenciosului obiectiv administrativ pentru sistemul juridic al Republicii Moldova este de o importanță deosebită și necesară. Instituția în cauză ar facilita cu mult obiectivele bunei guvernări în perspectiva protejării drepturilor, libertăților și intereselor publice ale omului, eficientizarea luptei cu corupția, fortificarea instrumentelor de identificare și combatere a îmbogățirii ilicite, prin instaurarea unui control judiciar cu adevărat complex și eficient a calității actelor normative subordonate legii. La fel, accentuăm valoarea instituției contenciosului obiectiv administrativ pentru dezvoltarea de perspectivă a completelor naționale de contencios administrativ și transformarea lor într-un subsistem al autorității judecătorești naționale, înzestrat cu o memorie instituțională teoretico-practică, capabilă de a forma o practică judecătorească calitativă în domeniul vizat și orientată spre dezvoltarea calitativă atât a cadrului normativ respectiv, cât și a doctrinei.

Referințe bibliografice:

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr. 1.
2. Codul administrativ al Republicii Moldova, nr. 116, din 19.07.2018. În: Monitorul Oficial nr. 309-320 art. 466, din: 17.08.2018.
3. Legea cu privire la actele normative, nr. 100, din 22.12.2017. În: Monitorul Oficial nr. 7-17 art. 34, din: 12.01.2018.
4. Vedinaș V. Drept administrativ. Ediția a VII-a revăzută și actualizată. București: Universul juridic, 2012. 565 p.
5. Scutea N., Popa M. Unele considerente doctrinare privind Legea contenciosului administrativ la un an de la intrarea sa în vigoare. În: RDP, nr. 1/2006, p. 63.
6. Legea României, nr. 554 din 2 decembrie 2004 contenciosului administrativ. În: Monitorul Oficial nr. 1154 din 7 decembrie 2004.
7. Vedinaș V. Tratat teoretic și practic de drept administrativ. VII, București: Universul Juridic, 2018, 537 p.

DEZVOLTAREA EFICIENȚII ȘI CALITĂȚII SERVICIILOR PE CARE POLIȚIA MODERNĂ DIN SEC. XXI LE POATE OFERI CETĂȚENILOR

Liliana CREANGĂ,
*doctor în drept, conferențiar universitar
al Catedrei „Drept public și securitate a frontierei”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

Subiectul drepturilor omului în cazul polițiștilor reprezintă un element important al formării și este pus în discuție în aproape orice curs de pregătire cu privire la aceste drepturi: „Dar cum rămâne cu drepturile mele ca om? La ele cine se gândește?” Tratarea cu seriozitate a acestor preocupări poate contribui la acceptarea de către polițiști a sistemului drepturilor omului în ansamblu. Polițiștii trebuie să înțeleagă beneficiile pe care le oferă drepturile omului nu doar în cazul celorlalți, ci și în cazul lor înșiși. În exercitarea activității lor, polițiștii se confruntă cu numeroase întrebări relevante pentru drepturile omului; de asemenea, ei sunt afectați direct în ceea ce privește propriile lor drepturi.

Toate drepturile omului trebuie să fie garantate în mod nediscriminatoriu. În limbajul juridic, așa-numita interdicție „accesorie” privind discriminarea este cuprinsă în toate tratatele generale în domeniul drepturilor omului, cum ar fi articolul 14 din CEDO. Polițiștii trebuie să își modeleze activitatea și acțiunile în conformitate cu orientările privind drepturile omului. Ei sunt puși în fața dificilei sarcini de a-și utiliza puterea de apreciere și de a cântări interesele conflictuale percepute în fiecare situație concretă.

Cuvinte-cheie: discriminare, egalitate de gen, linii directoare, modalități de acțiune, servicii polițienesti, securitate

Summary

The subject of human rights is an important element of police officers training and is discussed in almost any courses regarding this right: “But what about my human rights? Who thinks of them?” Taking these concerns seriously can help police officers accept the human rights system as a whole. Police officers need to understand the benefits of human rights offer not only to others, but also to themselves. In carrying out their duties, police officers face many questions relevant to human rights; they are also directly affected in case of their own rights.

All human rights must be guaranteed in a non-discriminatory manner. In legal language, the so-called “ancillary” prohibition on discrimination is contained in all general human rights treaties, such as Article 14 of the European Convention on Human Rights. Police officers must model their work and actions in accordance with human rights guidelines. They are faced with the difficult task of using their power of appreciation and weighing the conflicting interests perceived in each concrete situation.

Keywords: discrimination, gender equality, guidelines, modalities of action, police services, security.

Introducere. Domeniul de activitate al serviciilor polițienești urmărește menținerea unui climat optim de siguranță care să asigure protecția membrilor comunității, formată atât din bărbați, cât și din femei. Având în vedere faptul că cetățenii întâmpină nevoi de siguranță diferite în funcție de dimensiunea de gen, am considerat că este importantă existența unei reprezentări echitabile la nivelul acestor instituții. Am presupus că femeile încadrate în structurile de ordine publică, în direcțiile operative, apelează la o abordare diferită în desfășurarea misiunilor lor și în contactul cu cetățenii, o abordare ce se încadrează într-o etică a grijii, ce pune accentul pe relațiile interpersonale, pe comunicare, pe responsabilitate și empatie [1].

Fapte reprobabile sunt întâlnite în toate sectoarele societății și afectează atât bărbații, cât și femeile, însă structurile de poliție continuă să fie predominant alcătuite din bărbați. Responsabile fiind cu menținerea și restabilirea ordinii publice, aceste structuri trebuie să conștientizeze faptul că femeile și bărbații întâmpină nevoi diferite în ceea ce privește siguranța lor și sunt afectați de violență și discriminare în moduri și grade diferite. Din acest punct de vedere, este important să existe o reprezentare echilibrată privind dimensiunea de gen.

Pornind de la faptul ca forțele principale de ordine publică sunt puternic masculinizate, dar și datorită valorilor apreciate, acest domeniu reprezintă un exemplu de manifestare a eticii drepturilor, în care conceptele principale sunt cele de drepturi și reguli, punându-se accent pe imparțialitate.

Prezența femeilor în aceste structuri conduce către o abordare diferită în relația cu membrii comunității, ce contribuie la îndeplinirea obiectivelor privind siguranța publică dintr-o altă perspectivă în cadrul căreia accentul cade pe responsabilitate și relații, iar moralitatea reprezintă un răspuns emoțional și înțelegere între indivizii ce alcătuiesc aceste relații.

Pentru ca activitățile din cadrul serviciilor polițienești să se desfășoare în condiții și cu rezultate optime, este necesar un echilibru între femei și bărbați, un echilibru între cele două voci, care să se completeze reciproc. Abordarea diferită a femeilor va aduce în prim plan o altă modalitate de a gândi și de a percepe problemele întâlnite în sectorul ordinii publice.

Cercetarea își propune să răspundă la o serie de întrebări: Este importantă dimensiunea de gen pentru poliție? Există nevoi diferite din partea cetățenilor, privind siguranța în funcție de dimensiunea de gen? De ce este importantă creșterea numărului de femei în cadrul acestor structuri? O mai bună reprezentare a femeilor în serviciile polițienești ar conduce către îmbunătățirea acestor servicii? Ce măsuri se impun a fi aplicate pentru integrarea cu succes a femeilor în structurile polițienești?

1. Accesibilitatea și eficiența unui serviciu de poliție reprezentativ

În ultimii ani s-a evidențiat necesitatea de a îmbunătăți condiția femeii în structurile de forță printr-o politică coerentă. Adevărata situație a femeii în Republica Moldova este departe de egalitatea proclamată legislativ, deși constituie o cerință esențială pentru societate, fiind considerată o componentă de bază a preocupării pentru respectarea drepturilor omului [2].

Favorizarea egalității de gen este o obligație legală internațională, dar și o necesitate pentru realizarea obiectivelor de dezvoltare națională. La nivelul serviciilor de poliție, integrarea perspectivei de gen este fundamentală pentru protejarea drepturilor la locul de muncă, eficientizarea serviciilor de poliție, dar și pentru a avea societăți mai sigure și un stat de drept mai puternic. Aceasta pentru că realizarea egalității de gen previne violența, protejează drepturile oamenilor și permite tuturor să contribuie semnificativ la viața publică [3].

Este important să integrăm dimensiunea de gen în activitatea polițienească, deoarece:

* O societate care asigură egalitatea de gen este o societate mai sigură, care respectă statul de drept.

Experiența membrilor societății în materie de siguranță este strâns legată de gen ca și construcție socială. Cea mai clară demonstrație a legăturilor dintre gen și siguranță este prevalența violenței în bază de gen, inclusiv violența sexuală, violența în familie, traficul, căsătoria forțată și practicile tradiționale dăunătoare precum mutilarea genitală feminină și crimele de onoare. Aproximativ 35% de femei la nivel mondial se confruntă cu violența în bază de gen pe durata vieții. Bărbații și băieții suferă și ei din cauza acestor forme de violență.

La rândul său, asigurarea securității, siguranței și justiției pentru toate persoanele este o componentă de bază a statului de drept. Astfel, promovarea egalității de gen contribuie la consolidarea statului de drept al țărilor – element fundamental pentru pace și dezvoltare. Serviciile de poliție, în calitate de custozi ai legii și ordinii au un rol important în acest proces.

* Integrarea perspectivei de gen eficientizează activitatea polițienească.

Integrarea perspectivei de gen în activitatea polițienească permite o asigurare mai bună a securității și a accesului la justiție pentru toți oamenii. Bărbații, femeile, băieții și fetele nu se confruntă cu aceleași preocupări legate de securitate deoarece sunt victimele diferitor infracțiuni, care au loc în diferite locații și sunt înfăptuite de diferiți agresori.

Genul nu este singurul factor ce determină insecuritatea, iar abordarea intersecțională trebuie să fie aplicată pentru a lua în calcul influența altor factori precum orientarea sexuală, identitatea și expresia de gen, etnia, religia, clasa, vârsta și abilitățile fizice și mentale împreună cu experiențele trăite de oameni.

* Un serviciu de poliție reprezentativ este mai accesibil și mai eficient.

Un serviciu de poliție reprezentativ pentru comunitatea diversă pe care o servește, inclusiv în materie de gen, este mai ușor de accesat și inspiră încredere acelei comunități. Comunitatea este mai susceptibilă de a raporta infracțiunile și de a coopera cu poliția atunci când și femeile și bărbații se simt confortabil să lucreze cu poliția – de exemplu, atunci când o femeie victimă a violenței sexuale poate raporta acest lucru unei femei polițiste. Un serviciu de poliție diversificat înțelege mai bine necesitățile comunităților și poate construi o relație mai puternică cu ele. Acest lucru simplifică prestarea unor servicii de poliție mai eficiente.

Un serviciu de poliție diversificat, inclusiv în materie de gen, poate beneficia de un spectru mai larg de idei, abilități și experiențe. Dovezile sugerează că femeile polițiste tind să aibă anumite calități. De exemplu, în anumite contexte, femeile polițiste recurg mai rar la aplicarea forței și sunt asociate cu un număr mai mic de plângeri comparativ cu bărbații polițiști.

* Egalitatea de gen este o obligație legală internațională care sprijină dezvoltarea.

Toate țările au ratificat tratatele și instrumentele internaționale ce conțin angajamente privind egalitatea de gen, inclusiv în ceea ce privește sectorul de securitate.

Chiar dacă documentele internaționale și naționale recunosc că toate persoanele se nasc libere și egale în demnitate și drepturi, indiferent de rasă, etnie, vârstă, gen, religie etc., în realitate, în fiecare secundă o persoană este discriminată pe baza unui sau mai multor criterii de discriminare [4].

În același timp, cele mai prospere țări din lume sunt țările cu cel mai mare indicator al egalității de gen.

Un rol important în sporirea eficienței poliției la apelurile din partea comunității îl reprezintă instruirea cu privire la problemele sau practicile discriminatorii.

Instruirea poliției poate fi începătoare, specializată sau poate avea loc la locul de muncă și este o strategie pentru consolidarea competențelor (cunoștințe, abilități și atitudini) și modificarea comportamentelor. Indiferent de locul în care este realizată instruirea (centre de instruire, academii sau la locul de muncă), aceasta joacă un rol important în susținerea schimbărilor organizaționale, dacă materialul este conceput și prezentat în mod corespunzător.

Numărul mare de instruirii efectuate în cadrul reformei poliției a avut ca rezultat o serie de lecții despre ceea ce funcționează în sprijinirea învățării și modificării comportamentului. Instruirea poate fi un punct de intrare ușor, dar poate fi utilizat eficient nu doar pentru a oferi informații despre abilități și cunoștințe, ci și pentru a crea o bază pentru procesele de schimbare pe termen lung.

2. Identificarea măsurilor pentru ameliorarea modalităților de acțiune în domeniul recrutării, selectării și dezvoltării profesionale a polițiștilor

Una dintre premisele cruciale de integrare planificată și controlată a bărbaților și femeilor în serviciile de poliție este existența unei abordări strategice în cazul încadrării acestora [5]. Departamentelor de administrare a resurselor umane ale serviciilor de poliție din Europa de Sud-Est li s-a adresat întrebarea dacă la nivelul polițiilor naționale se aplică o astfel de abordare și pe ce se bazează în cazul în care există, dacă au fost stabilite cotele de angajare a femeilor, dacă există obiective anuale pentru recrutarea unui anumit număr (și care este cifra) de femei și bărbați și dacă s-a stabilit un termen până la care trebuie atins un anumit procent (și care este acest procent) de femei în cadrul serviciului de poliție.

Pentru identificarea provocărilor în procesul recrutării, selecției și dezvoltării profesionale a bărbaților și femeilor din serviciile polițienești, cu scopul promovării înțelegerii mai bune a problemelor cu care se confruntă bărbații și femeile în activitatea polițienească, cu scopul de a facilita schimbul de informații privind practicile pozitive existente din acest domeniu și pentru definirea măsurilor cu sprijinul cărora poate fi ameliorată practica existentă și sporită încrederea societății în forțele de ordine publică au fost concepute câteva linii directoare care propun modalități de acțiune în domeniu cu utilizarea prioritară a resurselor existente și fără modificări organizatorice majore [6].

Sporirea eficienței și calității serviciilor prestate de poliție poate fi realizată parcurgând următoarele obiective:

- * Atragerea unui număr mai mare de candidați calificați și motivați de sex masculin și feminin și facilitarea accesului acestora la sistemul de educație și în serviciul poliției.

Promovarea profesiei de polițist se poate face prin realizarea unei colaborări mai active cu mass-media pentru ca în emisiunile tematice, în interviuri și în emisiunile documentare să se familiarizeze activitatea și rolul poliției, să se promoveze bărbații și femeile cu rezultate bune în poliție și să se includă femeile, în special, în patrurile a căror activitate este urmărită de echipele TV;

- * Sensibilizarea procesului de selecție la problemele de egalitate între sexe.

Potrivit datelor furnizate de serviciile de poliție din țară și de peste hotare, comisiile de selecție a candidaților dețin în general și femei în componența lor, dar rareori acest aspect este reglementat ca fiind obligatoriu.

Introducerea participării obligatorii a femeilor și bărbaților în comisiile de înscriere sau comisiile de concurs, asigurarea sensibilizării membrilor comisiei de înscriere în ceea ce privește genul și realizarea educației forurilor competente pentru elaborarea criteriilor de angajare în ceea ce privește nece-

sitatea accesului echitabil la locurile de muncă pentru femei și bărbați sunt aspecte importante în consolidarea sensibilizării comisiilor de selecție în ceea ce privește genul, prin urmare și asigurarea unui parteneriat între femei și bărbați în poliție.

* Consolidarea dezvoltării profesionale a bărbaților și femeilor din poliție.

Modernizarea serviciilor polițienești include și ameliorarea accesului femeilor, în special, dat fiind caracterul masculinizat al profesiei, la toate formele de educație și la instructajele suplimentare. În cazul în care există candidați cu aceleași calificări, a se da prioritate femeilor datorită numărului redus de femei care participă la perfecționare și care ocupă poziții înalte;

* Facilitarea faptului ca avansarea în carieră să nu fie limitată, în cazul femeilor, de diverse bariere formale și neformale.

Un aspect nu mai puțin relevant este introducerea conținuturilor privind egalitatea între sexe cu accent pe violența fondată pe discriminarea dintre sexe în sistemul de educație. Aceasta presupune educația obligatorie a tuturor angajaților de ambele sexe (la diverse niveluri) privind importanța și rolul poliției în lupta împotriva violențelor fondate pe sexe (prin seminare, ateliere și mese rotunde).

Introducerea mecanismului de promovare a egalității dintre sexe acolo unde nu există va contribui la promovarea, avansarea și garantarea participării echitabile a femeilor și bărbaților în toate sferile vieții publice și politice. Poate fi o persoană sau un departament însărcinat cu urmărirea implementării legislației și a principiilor antidiscriminării.

Reprezentanții mecanismelor pentru egalitatea între sexe din cadrul serviciilor de poliție colaborează de asemenea cu ONG-urile care pot asigura sprijin profesional în aplicarea legii, a strategiilor și planurilor de acțiune pentru realizarea egalității dintre sexe.

Concluzie. În concluzie, menționăm că în Republica Moldova legile, politicile și procedurile asigură serviciile de poliție cu mandate și stabilesc standardele de conduită pe care ar trebui să le respecte ofițerii de poliție. Angajamentul pentru egalitatea de gen și integrarea perspectivei de gen este realizat prin angajamente privind nondiscriminarea, protecția drepturilor, egalitatea, diversitatea și incluziunea.

Analiza necesităților de educație din domeniul drepturilor omului, cu precădere a egalității între sexe, ar trebui să reprezinte o sarcină durabilă și sistematică a tuturor instituțiilor și departamentelor de educație din cadrul poliției. Sensibilizarea angajaților din poliție la aspectele egalității între sexe și ale drepturilor omului este pe lista priorităților în asigurarea eficienței polițienești.

Luând în considerație că femeile și bărbații au experiențe de viață di-

ferite, ambele genuri trebuie să participe în procesul de luare a deciziilor în mod echitabil, așa încât nevoile tuturor să se regăsească în politicile elaborate și implementate.

Un parteneriat adevărat între femei și bărbați în conducerea activităților publice este o premisă pentru realizarea democrației în conformitate cu Declarația Universală privind democrația. Societate democratică este societatea în care femeile și bărbații sunt egali în drepturi la muncă, completându-se și îmbogățindu-se reciproc, prin diferențele lor.

Liniile directoare care pun accentul pe consolidarea competențelor (cunoștințe, abilități și atitudini) și modificarea comportamentelor s-au dezvoltat cu scopul de consolidare a capacității serviciilor de poliție, pentru promovarea principiului de egalitate între sexe și de eficiență în practica polițienească.

Referințe bibliografice:

1. Braga A. Abordarea integratoare a egalității de gen în forțele de ordine publică. În: Lucrare de dizertație, coordonatoare științifică: Conf. univ. dr. Liliana Popescu, Masteratul Politici de Gen și Minorități, Școala Națională de Studii Politice și Administrative. București, 2010.
2. Scutelnic O. Dimensiunea de gen în Poliție. În: Materialele conferinței științifico-practice internaționale „Teoria și practica administrării publice”. Chișinău, 17 mai 2018.
3. DCAF, OSCE/ODIHR, UN Women (2019) „Activitatea polițienească și dimensiunea de gen”. În: Set de instrumente privind aspecte de gen și securitate. Geneva: DCAF, OSCE/ODIHR, UN Women.
4. Teleucă V., Vozian N. Egalitatea de gen în Moldova. Ghid pe înțelesul tuturor. Chișinău, 2019.
5. Crearea rețelei de femei polițiști în Europa de Sud-Est. Raport privind rezultatele anchetei. Bulgaria, septembrie 2010.
6. Rețeaua femeilor ofițeri de poliție din Europa de Sud-Est. Ghid pentru practica polițienească gender sensibilă, 2012.

SECȚIUNEA I

Reglementări legale și abordări
teoretico-practice în materia drepturilor
și libertăților fundamentale ale omului

КРИТЕРИИ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ НОРМ УГОЛОВНОГО ПРАВА В ПРЕДУПРЕЖДЕНИИ УГОЛОВНЫХ ПРАВОНАРУШЕНИЙ

Инна РОЩИНА,
кандидат наук юридических наук, доцент
профессор кафедры конституционного и уголовного права, ГВУЗ
«Киевский национальный экономический университет имени
Вадима Гетьмана», Украина

В статье исследованы актуальные проблемы повышения эффективности норм уголовного права в предупреждении уголовных правонарушений. С целью повышения научного уровня и качества подготовки законодательных актов предлагается принять Закон «О криминологической экспертизе законопроектов».

Ключевые слова: уголовное право, предупреждение, норма, эффективность, уголовное правонарушение.

The article examines topical problems of increasing the effectiveness of criminal law in the prevention of criminal offenses. In order to improve the scientific level and quality of the preparation of legislative acts, it is proposed to adopt the Law «On the criminological examination of draft laws».

Key words: criminal law, prevention, norm, efficiency, criminal offense.

Постановка проблемы. Преступность как массовое явление и социальная проблема вызывает растущую тревогу не только в Украине, но и во всем мире.

За 2020 год в Украине всеми правоохранительными органами было зарегистрировано 784 096 уголовных правонарушений, что несколько меньше по сравнению с прошлыми годами (например: в 2019 году – 840 447). Вместе с тем, приведенные в анализе статистические показатели за прошедшие шесть лет, особенно за 2017-2020 годы, вызывают обоснованное сомнение, ведь реальная ситуация с совершением уголовных правонарушений в нашей стране действительно ухудшается, а не улучшается [1].

По данным сервиса Numbeo, который формирует Индекс преступности, Украина по состоянию на 2021 год занимает 54 место в мире (из 135) по уровню преступности. В Европе по этому показателю наша страна оказалась на третьем месте после Беларуси и Франции [2].

Особенно вызывает тревогу организованная преступность, кото-

рая в течение как минимум нескольких последних десятилетий остается одной из самых больших опасностей для политического и экономического развития Украины.

Согласно рейтингу Глобального индекса организованной преступности, Украина заняла 34 позицию. Эксперты оценили ее как страну с высоким уровнем преступности и низкой способностью властей ей противостоять, говорится в отчете Global Initiative against Transnational Organized Crime за 2021 год [3].

Поэтому эффективное противодействие организованной преступности требует чрезвычайного внимания со стороны общества. Однако, организованная преступная деятельность в Украине практически остается без адекватного противодействия со стороны государственной власти, так как имеет место больше имитация в такой деятельности, чем реальные шаги.

Примером в этом отношении является подписанный Президентом Украины 14 мая 2021 года Закон «О применении персональных специальных экономических и других ограничительных мер (санкций)». Этим законом разрешено применение санкций до, так называемых, «воров в законе» без доказывания вины этих лиц в совершении конкретных уголовных правонарушений, а тем более – без вынесения обвинительных приговоров судами, что является проявлением правового нигилизма и нарушением принципа верховенства права. Такого рода законы не будут иметь и предупреждающего значения уголовных преступлений.

В ч. 1 ст. 1 УК Украины (Задачи Уголовного кодекса Украины) указано, что «Уголовный кодекс Украины имеет своей задачей правовое обеспечение охраны прав и свобод человека и гражданина, собственности, общественного порядка и общественной безопасности, окружающей среды, конституционного строя Украины от уголовно-противоправных посягательств, обеспечение мира и безопасности человечества, а также предупреждение уголовных правонарушений» [4, с. 6]. Исходя из требований этой статьи предупреждение уголовных правонарушений является одной из целей уголовного наказания. Его содержание состоит в том, чтобы из-за угрозы наказания влиять на не законопослушных граждан, предупреждая тем самым возможности совершения ими уголовных правонарушений. Следовательно, исследование критериев повышения эффективности норм уголовного права в предупреждении уголовных правонарушений, является одним из направлений борьбы с преступностью .

Результаты анализа научных публикаций. В основу научной статьи положен анализ законодательства Украины, а также взгляды отечественных и зарубежных ученых о наказании за совершенное уго-

ловное правонарушение и эффективность его в предупреждении новых уголовных правонарушений. В частности, различным аспектам повышения эффективности норм уголовного права в предупреждении уголовных правонарушений в своих исследованиях уделяли отечественные ученые И.П. Лановенко, П.П. Михайленко, В.И. Шакун и др. Среди зарубежных специалистов в этой области следует отметить И. Анденеса, Б.Холыста, Э.М. Шура, В. Фокса. Нет сомнения, что проведенные ими исследования являются весомым вкладом в криминологию и уголовное права, однако они не исчерпывают всех узловых и отдельных вопросов темы. Требуют дальнейшей теоретической разработки вопросы, что возникли с принятием в 2001 году новой редакции Уголовного кодекса Украины.

Целью статьи является сделать анализ норм криминального права под углом зрения их предупредительного аффекта, влияния изменений в уголовном законодательстве на эффективность норм уголовного права в предупреждении уголовных правонарушений, а также анализа критериев повышения эффективности норм уголовного права в предупреждении уголовных правонарушений.

Изложение основного материала. Для повышения эффективности норм уголовного права в предупреждении преступности имеет значение согласованность санкции за совершение определенного вида уголовных правонарушений с санкциями за другие уголовные правонарушения. Уголовный закон должен содержать четкие указания на правила индивидуализации ответственности и возможных границ судебного разбирательства при их реализации [5, с. 143]. Это диктуется наличием в обществе определенной иерархии социальных ценностей, которая должна отражаться и в строгости мер, принимаемых за нарушение указанных ценностей. К каждому лицу, виновному в совершении уголовных правонарушений, следует применять такое наказание, которое минимально необходимо для его исправления, предупреждения совершения им новых уголовных правонарушений, для воздействия на других неустойчивых людей, а также для удовлетворения чувства справедливости.

В настоящее время в обществе остро встала проблема борьбы с организованной преступностью. Организованная преступность, олицетворяющая высшую форму развития преступности, сейчас носит ярко выраженный транснациональный характер. Она продолжает завоевывать и монополизировать все больше сфер общественной жизни практически каждого государства, обеспечивая себе высокую прибыль. В этой связи мы согласны с А.И. Шинальским о том, что противодействие организованной преступности связано с рядом уголовно-правовых, уголовно-процессуальных и организационных проблем и требует

совершенствования действующего национального законодательства. Одним из важнейших направлений противодействия организованной преступности является усиление карательной санкции за совершение уголовных правонарушений организованными преступными группировками и повышение ответственности лиц, причастных к организованной преступной деятельности.

Относительно усиления карательной санкции в противодействии уголовных правонарушений предлагается смертную казнь рассматривать как относительно допустимую меру наказания, которая может быть необходимым карательным средством противодействия преступности при наличии для этого определенных социально-экономических предпосылок и нецелесообразным - при других условиях [6, с. 14-15].

Для повышения эффективности норм уголовного права нужно расширить процессуальный статус потерпевшего от уголовного правонарушения, так как центральной процессуальной фигурой уголовного судопроизводства должен быть потерпевший от уголовного правонарушения, а не преступник. Без такой реформы уголовного процесса принятие каких-либо мер по усилению борьбы с преступностью не даст положительных результатов [7, с. 78].

Для более полного и объективного исследования эффективности норм уголовного права в предупреждении преступности нужно систематически проводить исследование и обобщение практики внедрения работающего законодательства.

Повышение эффективности норм уголовного права в предупреждении преступлений может быть достигнуто параллельными путями:

- 1) проведение криминологической экспертизы всех принимаемых норм уголовного права;
- 2) проведение социологического опроса населения по наиболее важным и актуальным принимаемым нормам уголовного права.

Планирование проведения в жизнь системы мер по предупреждению уголовных правонарушений становится сейчас неотъемлемой частью планов социально-экономического развития производственного коллектива, населенного пункта, района, города, области. Неотложной задачей криминологов является создание типовых разделов этих планов, в которых в органическое целое связывались бы все направления профилактической деятельности, весь комплекс мер по предупреждению уголовных правонарушений, воплощалось все лучшее, что создано теорией и практикой, и прошло испытание временем.

Обязательным условием планирования всех видов предупредительной деятельности на более или менее длительный период является разработка надежных методов прогнозирования преступности.

Криминологические прогнозы, в свою очередь, невозможны без постоянного глубокого изучения преступности, выявления ее закономерностей и тенденций развития, причин изменений в ее структуре и динамике. Достоверность среднесрочных и долгосрочных прогнозов изменений в динамике преступности может быть обеспечена только при максимальном использовании прогнозов развития социальных явлений, имеющих криминогенный и антикриминогенный характер.

Совершенствование системы повышения предупреждения преступности требует объединения усилий криминологов, исследующих разные проблемы. Важно обеспечить принципиальное единство основных концептуальных положений и понятийного аппарата, согласованность программ исследований, сопоставимость их результатов, возможную унификацию их методов и инструментария. Вместе с тем разработать предложения по усовершенствованию и повышению эффективности системы предупреждения преступности только силами юристов вряд ли возможно. Для того чтобы обеспечить плодотворные результаты исследований, необходимо использовать все возможности, которые открываются на стыке разных наук. Одна из таких проблем – предупреждение антиобщественного поведения. Многие ее аспекты юристы, вероятно, не только не могут, но и не должны изучать самостоятельно.

Организация и правовое обеспечение деятельности по предупреждению преступности в современных условиях должны в большей степени, чем раньше, учитывать экономическую, демографическую, социально-культурную и другую неоднородность страны. Предупредительная направленность современной уголовной политики состоит в том, что в сферу ее деятельности включаются все новые общественные отношения, нуждающиеся в уголовно-правовой охране. Это, в первую очередь, касается уголовно-правового регулирования общественных отношений, связанных с незаконным обогащением. К примеру, в настоящее время в Украине наблюдается тенденция, когда уголовное правонарушение становится просто способом добиться экономического успеха, а деструктивные экономические факторы стали главным фактором роста преступности.

Здесь следует отметить, что существует опыт разработки правовых норм прямого профилактического толка. В 70-е годы прошлого века в СССР были введены в действие Положения об опорных пунктах охраны порядка, Положения о советах по профилактике в трудовых коллективах, Положения о профилактической службе органов внутренних дел. Реализация этих норм положительно влияла на повышение эффективности норм уголовного права в предупреждении преступлений.

На основании изложенного можно заключить о том, что повыше-

ние эффективности норм уголовного права в предупреждении уголовных правонарушений определяется, прежде всего, рядом объективных причин, вызванных необходимостью принятия новой нормы уголовного права или изменения существующей. Нормы уголовного права, как и нормы остальных отраслей права, неизбежно теряют актуальность, перестают соответствовать собственному назначению в связи с непрерывным развитием публичной жизни. Предпосылкой усовершенствования норм уголовного права является изменение характера и состояния преступности в конкретных исторических условиях.

С целью повышения научного уровня и качества подготовки законодательных актов целесообразно принять Закон «О криминологической экспертизе законопроектов», а также организовывать ведущие научные и высшие учебные заведения Украины, специализирующиеся на проблемах противодействия преступности и безопасности, научные обсуждения и криминологические экспертизы подготовленных законопроектов. Результаты таких обсуждений и экспертиз направлять в Верховную Раду для соответствующего реагирования.

На наш взгляд, общественное мнение можно определить, как один из способов существования общественного сознания посредством оценочного суждения, выражающего отношение к событиям, явлениям общественной жизни и заключающееся в одобрении или осуждении последних. Следует отметить, что общественное мнение – феномен, свойства которого очень разнообразны, но недостаточно изучены, особенно те из них, позволяющие использовать это мнение для предупреждения уголовных правонарушений. Характерно, что предупреждение общественного мнения выступает в случаях, когда оно содержит негативную оценку не только антисоциального проявления, но и личности нарушителя уголовной нормы.

Сила общественного мнения как критерия повышения эффективности норм уголовного права в предупреждении преступлений состоит именно в том, что она является сочетанием оценочного суждения и свободы народа. Если это отсутствует, то нормы уголовного права не будут иметь предупредительной функции. Так, различные анкетирования и опросы свидетельствуют, что большинство граждан Украины считают: убийца заслуживает казни [8, с. 9]. В частности, согласно проведенному нами анкетированию, 60,78% опрошенных убеждены: отмена смертной казни в Украине способствует увеличению числа умышленных убийств, а 80,4% считают, что введение ее снова имело бы предупредительное значение [9, с. 53].

В то же время законодатели – депутаты, которым народ доверил защиту своих интересов, вопреки последним решают наоборот. Указанное расхождение мнений народа и законодателей стало считаться де-

мократией. Однако, если бы этот вопрос был вынесен на всенародное обсуждение, тогда и была бы получена настоящая демократия, в частности нашла бы свое проявление функция защиты статей уголовного права. Следовательно, положения ст. 69 Конституции Украины о том, что «народное волеизъявление осуществляется через выборы, референдум и другие формы непосредственной демократии», в данном случае не было учтено.

Но ведь законодательство должно быть полным отражением воли народа. К примеру, в Беларуси, где 80% граждан одобряют применение смертной казни, учитывают этот принцип [10, с. 98]. Поэтому в Уголовном кодексе Республики Беларусь сохранено наказание в виде смертной казни, однако оно не предусматривается как единственно возможная мера наказания за то или иное преступление, за которое оно может быть назначено. Альтернативой смертной казни является пожизненное заключение и лишение свободы на срок до 25 лет.

Общество часто становится особенно «чувствительным» к определенной категории уголовных правонарушений – либо в связи с их распространенностью, либо под влиянием привлекающих к ним средств массовой информации. Например, внимание общества, привлечено к вопросам заказных убийств, нелегальной торговле наркотиками, наркомании среди молодежи, но, к сожалению, государство мало занимается проблемами коррупции. Общественное мнение по этому направлению также на низком уровне.

Существуют ли какие-либо пределы использования общественного мнения как фактора эффективности норм уголовного права в предупреждении уголовных правонарушений? На этот вопрос следует ответить утвердительно. Такие пределы существуют, и причина этого следующая: если предупреждение преступности выходит за пределы целесообразности, перерождаясь в репрессии, то общественное мнение не будет поддерживать данную норму права.

Общественное мнение о праве и уголовных правонарушениях (общественный интерес к проблемам преступности и ее преодолению, деятельности правоохранительных органов и т. п.) следует всегда учитывать при разработке и принятии новых законов.

Правоохранительные органы могут рассчитывать на всестороннюю помощь населения только тогда, когда пользуются авторитетом. Последний им обеспечивают, в частности, объективность и честность, высокие показатели раскрываемости уголовных правонарушений и т. д.

Информационные механизмы (средства массовой информации) становясь концентрированным выражением общественного мнения являются надежным инструментом публичной защиты общества от преступности.

Для повышения эффективности норм уголовного права в предупреждении преступлений обязаны быть условия. Основной теоретической посылкой определения условий повышения эффективности норм уголовного права в предупреждении уголовных правонарушений является системное изучение статей УК Украины, обязательное прогнозирование последствий принятия этих норм, а также не менее важно изучение существующей правоприменительной практики.

Эффективность норм уголовного права в предупреждении преступлений может наступить только тогда, когда эта норма принята и действует в соответствии с определенной экономико-социальной политикой государства. В свою очередь, правильно применить можно только ту норму, содержание которой полностью выяснено. Упрощенное представление о содержании нормы, ее нивелиция приводят к несоблюдению принципа системного выражения норм уголовного права в законодательстве, что связано с нарушением логики внутреннего построения последней.

Критерием эффективности норм уголовного права в предупреждении преступности есть организационное обеспечение процесса внесения изменений и дополнений в УК Украины, в частности решение вопроса о его концептуальной определенности. В основу не только УК Украины, но и законопроектов о внесении изменений и дополнений в него должна быть положена концепция, разработанная объединенной комиссией в составе депутатов Верховной Рады Украины и ведущих специалистов по уголовному праву и одобренная Верховной Радой как закон. Наряду с этим разработка, обсуждение и принятие законопроектов о внесении изменений и дополнений в УК Украины должны проводиться с участием лучших представителей научной общественности.

В этом законе, среди других статей, должны содержаться статьи следующего содержания:

«Статья... Концепция законопроекта

Концепция законопроекта содержит разъяснение системы основополагающих идей и правил, согласно которым должна определяться структура и формулироваться состав и содержание взаимосогласованных принципов, институтов и норм закона, а также обосновываться изменения действующего законодательства и моделироваться последствия предполагаемых изменений».

«Статья... Экспертиза законопроекта

Для оценки качества предложений в связи с принятием нового закона или усовершенствованием действующего законодательства должна проводиться независимая научная экспертиза. Независимая научная экспертиза законопроекта осуществляется научными учреждениями, высшими учебными заведениями, ведущими учеными и спе-

циалистами соответствующего профиля».

В целях воплощения в жизнь идеи проведения криминологической экспертизы относительно уголовно-правовых норм, принятых в 1996-1997 гг., была разработана комплексная методика криминологической экспертизы проектов законодательных и других нормативных правовых актов, управленческих решений. Проект методики в начале 1998 года был представлен в Кабинет Министров для внесения на рассмотрение Верховной Рады Украины. Однако, к сожалению, никакого решения по этому вопросу до сих пор не принято.

Также условием повышения эффективности норм уголовного права в предупреждении уголовных правонарушений является разработка механизма реального контроля за доходами, а тем более выяснение происхождения некоторых сословий и изъятие награбленного у народа. Нет сомнения, что это крайне сложно, потому что коснется преступников-профессионалов и, конечно же, в первую очередь ударит по коррумпированным слугам народа, которые сделают все, чтобы блокировать какие-либо существенные предложения в этой области. Однако это путь, по которому следует идти, если мы хотим реально бороться с организованной преступностью.

Поэтому, к основным условиям повышения эффективности норм уголовного права в предупреждении преступлений, по нашему мнению, следует отнести:

- 1) обязательное прогнозирование последствий принятия норм уголовного права;
- 2) изучение существующей правоприменительной практики;
- 3) ограничение в Особенной части Уголовного кодекса Украины специальных составов преступлений;
- 4) разработка механизма реального контроля за доходами, а тем более выяснение происхождения некоторых сословий и изъятие награбленного у народа;
- 5) устранение диспропорций в структуре Кодекса, необоснованного отступления от типичного построения статей его Особенной части;
- 6) устранение неоправданной концентрации в диспозициях норм, закрепляемых в них, ряда деяний, каждое из которых в принципе могло бы составлять содержание отдельной нормы;
- 7) организационное обеспечение процесса внесения изменений и дополнений в УК Украины, в частности, решение вопроса о его концептуальной определенности;
- 8) принятие нормы уголовного права в соответствии со сложившейся политической, экономической обстановкой в стране и т.д.

Выводы. Исходя из вышеизложенного, можно сделать выводы,

что критериями повышения эффективности норм уголовного права в предупреждении уголовных правонарушений являются:

- 1) правовые меры повышения эффективности норм уголовного права в предупреждении уголовных правонарушений;
- 2) общественное мнение как фактор повышения эффективности норм уголовного права в предупреждении уголовных правонарушений;
- 3) условия повышения эффективности норм уголовного права в предупреждении уголовных правонарушений.

Список использованной литературы

1. Общее состояние преступности и противодействие ей на территории Украины за 2020 год (по сравнению со статистическими данными за 2013—2019 годы). URL: <https://naspravdi.today/uk/2021/04/02/zahalnyy-stan-zlochynnosti/>
2. Преступность в Украине: как менялась ситуация в 2013-2020 годах. URL: <https://ru.slovoidilo.ua/2021/01/28/infografika/obshhestvo/prestupnost-ukraine-kak-menyalas-situaciya-2013-2020-godax>
3. Опубликован рейтинг стран по уровню организованной преступности. Украина в группе худших. URL: <https://news.liga.net/world/news/opublikovan-reyting-stran-po-urovnyu-organizovannoy-prestupnosti-ukraina-v-gruppe-hudshih>
4. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
5. Чубарев В.Л. Опасность лиц, совершающих преступные деяния. К.: 1993. 144 с.
6. Шинальський О.І. Покарання в системі засобів протидії злочинності : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.08. К.: 2003. 26 с.
7. Мірошніченко Є.О. Проблеми кримінального права і судочинства. Х.: СПД ФО Сілічева С.О., 2005.148 с.
8. Веллер М. Казнить! Сорок тезисов в осуждение убийцы / М. Веллер // Телеграф, 2002. 11-17 лютого. С. 9.
9. Рощина І.О. Громадська думка як фактор ефективності норм кримінального права у запобіганні злочинності / І.О. Рощина // Право України. 2005.№ 2. С. 52-55.
10. Отмена смертной казни в Республике Беларусь. Минск: Тесей, 2003. 263 с.

IMPACTUL CORUPȚIEI ASUPRA DREPTURILOR OMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Andrei GUȘTIUC,
doctor în drept,
conferențiar universitar al Catedrei „Drept privat”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Ludmila GUȘTIUC,
master în drept, doctorand,
lector universitar al Catedrei „Drept public și securitate a frontierei”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Rezumat

În ultimii ani, încercările Republicii Moldova de a face reforme de integritate par a fi eșuate. Corupția în Republica Moldova afectează guvernarea, activitățile economice, subliniind disparitățile și, în cele din urmă, îi afectează pe cei mai defavorizați, clasa săracă. Drept urmare, respectarea drepturilor omului și lupta împotriva corupției rămân două subiecte asupra cărora Republica Moldova prezintă grave deficiențe. Efectul corupției nu poate fi decât dezastruos, evidențiind lipsa progresului economic și social.

În prezent, lupta împotriva corupției a devenit o prioritate pentru guvernul Republicii Moldova. Republica Moldova susține lupta împotriva diferitelor forme de corupție și ia atitudine sub impulsul Consiliului Europei. În general, până în prezent, rezultatele nu sunt remarcabile în acest domeniu.

Cuvinte cheie: stat de drept, drepturile omului, anticorupție, Consiliul Europei.

Summary

Over the past few years, the Republic of Moldova's attempts to make integrity reforms seemed to be unsuccessful. Corruption in the Republic of Moldova is affecting the government, economic activities, emphasizing disparities and, ultimately, affecting the most disadvantaged, the poor class. As a result, the respect for human rights and the fight against corruption remain two topics on which the Republic of Moldova shows severe deficiencies. The effect of corruption can only be disastrous, highlighting the lack of economic and social progress.

Nowadays, the fight against corruption has become a priority for the government of the Republic of Moldova. The Republic of Moldova is supporting the fight against different forms of corruption and is taking attitude under the impulse of the Council of Europe. Generally speaking, until the present, the results are not remarkable in this field.

Keywords: rule of law, human rights, anticorruption, Council of Europe.

În clasamentul percepției corupției în lume, valabil pentru 2020, Republica Moldova ocupă locul 115 din 180 de țări, 34 de puncte din 100 conform **Raportului Transparency International „Indicele de percepție a corupției în 2020”**¹. Directorul **Transparency International**, Daniel Eriksson, a subliniat că pandemia este o perioadă de care profită guvernele corupte. Starea pandemică a unui stat este echivalentă cu realizarea unei varietăți de acțiuni: procurarea echipamentelor medicale, importarea măștilor de protecție, organizarea campaniilor de vaccinare, organizarea și pregătirea pachetelor de ajutoare destinate persoanelor fizice și juridice ale statului etc. Cele mai corupte state subminează libertatea de exprimare, nu respectă drepturile omului, ceea ce le slăbește capacitatea de a combate corupția.

O situație gravă din domeniul justiției este constatată și de **Indicele Statului de Drept – 2021 (World Justice Project Rule of Law Index 2021)**.² La capitolul statului de drept, Republica Moldova – țara care și-a ales parcursul european și integrarea în UE și, respectiv armonizarea legislației naționale cu legislația Uniunii Europene, ocupă poziția 73 din 139 state. Dacă facem o comparație cu anul 2019, situația actuală este mult mai democratică în Republica Moldova, în sensul că în 2019 Republica Moldova ocupa poziția 82. În ceea ce privește indicele „absența corupției”, Republica Moldova se plasează pe locul 111 din 139 state, iar referitor la „respectarea drepturilor fundamentale” – Republica Moldova se situează pe locul 71 din 139 state. Analizând datele prezentate mai sus, remarcăm o interdependență între corupție și respectarea drepturilor omului. În acest context, afirmăm că corupția are un impact negativ asupra drepturilor omului și conduce la inegalități sociale, la lipsa justiției sociale și la nivelul ridicat al sărăciei. Prin urmare, corupția afectează exercitarea drepturilor omului.

Conform datelor din **Raportul Anual “Economic Freedom of the World: 2021”**, Republica Moldova, ocupă poziția 85 la nivel mondial și poziția 41 dintre cele 45 de state din Europa.³ Efectiv, ocupând poziția 85, suntem plasați aproape de grupul de state cu economie lipsită de libertate. Comparativ cu anul precedent, Moldova plasându-se pe poziția 87, lucrurile au evoluat extrem de lent. Însă rezultatul nu este îmbucurător, deoarece la baza acestuia se află situația dezastruoasă din domeniul justiției. Din aceste motive, Republica Moldova a primit un punctaj redus. Printre problemele de justiție evidențiate de autori, se enumeră: independența judiciară, protecția drepturilor de proprietate, crima organizată și corupția. Corupția rămâne răspândită la toate nivelurile guvernamentale, iar legile anticorupție existen-

¹ <https://www.transparency.org/ro/tiropage/indicele-de-perceptie-coruptiei>

² World Justice Project. Rule of Law Index – 2020, Washington: Editura Washington Project, 2020. <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/>

³ 2021 Index of Economic Freedom. The Heritage Foundation. https://www.heritage.org/index/pdf/2021/countries/2021_IndexofEconomicFreedom-Moldova.pdf

te sunt inadecvate.⁴

Sintetizând rezultatele rapoartelor menționate mai sus, deducem concluzia fundamentală – **problemele din domeniul justiției, în special corupția, generează probleme grave în respectarea drepturilor omului.** Ca consecință, acest fapt blochează prosperitatea societății și buna guvernare.

Într-o abordare generală, corupția și Republica Moldova au devenit sinonime.⁵ Deși sunt multe reglementări în acest domeniu, în acest studiu vom dezvolta atât subiectul interdependenței dintre respectarea drepturilor omului și corupție în Republica Moldova, cât și implicarea organizațiilor internaționale în lupta anticorupție în Republica Moldova.

Încrederea socială în autoritățile de stat depinde de încrederea că demnitarii aleși își vor îndeplini atribuțiile în conformitate cu interesul public, vor promova reglementările necesare pentru a asigura integritatea instituțională și profesională, vor identifica și elimina riscurile de corupție, vor impune răspunderea și vor aplica măsuri punitive corespunzătoare față de cei care încalcă aceste standarde.⁶

Crearea și dezvoltarea unei politici anticorupție la nivel național trebuie să aibă în vedere cerințele europene și internaționale. Uniunea Europeană și partenerii internaționali au investit masiv atât în domeniul prevenirii și combaterii corupției în Republica Moldova, cât și în consolidarea autorităților anticorupție.

Din punct de vedere organizațional, în Republica Moldova lupta împotriva corupției și-a găsit consfințirea în următoarele entități publice:

- Centrul Național Anticorupție;
- Procuratura Generală;
- instanțele judecătorești;
- Autoritatea Națională de Integritate.⁷

Până în prezent, funcționarea eficientă a acestora, însă, rămâne o provocare. În Raportul celei de-a patra runde de evaluare, GRECO a menționat

⁴ 2020 Index of Economic Freedom. The Heritage Foundation. <https://www.heritage.org/index/pdf/2020/countries/moldova.pdf>

⁵ Guștiuc Ludmila. Corupția – element ce periclitează securitatea națională în Republica Moldova. În: Protecția drepturilor omului: mecanisme naționale și internaționale. Materiale ale mesei rotunde cu participare internațională, consacrată Zilei internaționale a drepturilor omului din 8 decembrie 2016. Chișinău: „Elan Poligraf”, 2017. p. 94

⁶ Goinic Daniel. Justiția selectivă și rolul Autorității Naționale de Integritate. În: Justice First, nr. 2. iunie 2021. https://freedomhouse.org/sites/default/files/2021-07/fh-jf_02-Selective-Justice_Rom-v1.pdf

⁷ Într-o abordare mai clară, în anul 2011 a fost creată instituția specială în domeniul anticorupției – Comisia Națională de Integritate, iar în anul 2016, grație adopțării Legii cu privire la Autoritatea Națională de Integritate nr. 132 din 17.06.2016, aceasta din urmă a înlocuit CNI. Misiunea autorității este de a asigura integritatea în exercitarea funcției publice sau funcției de demnitate publică și prevenirea corupției prin realizarea controlului averii și al intereselor personale și privind respectarea

capacitatea slăbită și lipsa de independență ca probleme ce afectează funcționarea instituțiilor majore responsabile de combaterea anticorupție.⁸

În acest context, Consiliul Europei s-a implicat enorm în oferirea asistenței pentru Republica Moldova, având ca scop modernizarea sistemelor de schimb a informațiilor și consolidarea capacității mecanismelor naționale cu privire la prevenirea infracțiunilor de corupție, sporirea sensibilizării publicului și participării în lupta împotriva corupției.

În data de 3 februarie 2021, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a adoptat Raportul final de implementare a Planului de Acțiuni al Consiliului Europei pentru Republica Moldova pentru perioada anilor 2017-2020. În Raport se menționează că, ca urmare a proiectelor implementate, printre rezultatele preliminare figurează consolidarea capacităților Oficiului Avocatului Poporului, fortificarea capacităților Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității, contribuirea la asigurarea unei mai bune protecții a drepturilor copiilor, adoptarea Planului național de acțiuni pentru drepturile omului 2018-2022, îmbunătățirea cadrului juridic în domeniul prevenirii și combaterii spălării banilor și finanțării terorismului (Biroul de recuperare a activelor, Autoritatea Națională de Integritate și Serviciul pentru prevenirea și combaterea spălării banilor), aprobarea Planului de acțiuni sectorial anticorupție în domeniul sănătății și protecției sociale, elaborarea și adoptarea Codului serviciilor media audiovizuale și Concepția națională de dezvoltare mass-mediei din Republica Moldova 2018-2025, care reflectă recomandările Consiliului Europei și alinierea la standardele europene, etc.⁹

Consiliul Europei depune eforturi pentru a susține Republica Moldova în vederea respectării de către aceasta a standardelor Organizației și a statului de drept printr-o serie de mecanisme care monitorizează evoluția Republicii Moldova sub aceste aspecte.¹⁰

Astfel, în viziunea Consiliului Europei, lupta împotriva corupției se bazează pe trei elemente:

- alcătuirea de reguli și standarde europene;
- monitorizarea respectării acestora;
- programe de cooperare tehnică oferite statelor membre.

regimului juridic al conflictelor de interese, al compatibilităților și al restricțiilor. Analizând minuțios prevederile acestui articol, deducem că de activitatea eficientă a Autorității Naționale de Integritate depinde în mare măsură stabilirea indicelui de percepție a corupției în Republica Moldova, deoarece anume această instituție are misiunea de a preveni acest fenomen periculos care afectează grav societatea noastră – corupția.

⁸ <https://rm.coe.int/final-approved-ap-moldova-2017-2020-en-prems-2-/168071bcd2>

⁹ <https://coe.mfa.gov.md/ro/content/fost-adoptat-raportul-final-pentru-implementarea-planului-de-ac%C8%9Biuni-al-consiliului-europei>

¹⁰ <https://www.coe.int/ro/web/chisinau/republiv-of-moldova-and-the-council-of-europe>

Având în vedere nivelul Comitetului de Miniștri, distingem următoarele instrumente în lupta anticorupție:

Programul de acțiune împotriva corupției (1996), elaborat de Grupul Multidisciplinar împotriva Corupției, a fost adoptat de Comitetul Miniștrilor al Consiliului Europei ca urmare a recomandărilor celei de-a 19-a Conferințe a miniștrilor europeni ai justiției desfășurată în Valetta în 1994.

Rezoluția nr. 97 privind Cele douăzeci de principii directoare pentru lupta împotriva corupției (1997). Stabilind drept temei pentru inițiativă, cele douăzeci de principii directoare pentru lupta împotriva corupției, sunt elaborate în cadrul Grupului Multidisciplinar pentru Corupție. Convinse de importanța deosebită a voinței statelor membre ale Consiliului Europei, acestea din urmă vor promova un proces dinamic pentru prevenirea și combaterea eficientă a corupției. În acest sens, Comitetul de Miniștri invită autoritățile naționale să aplice aceste principii în cadrul legislației lor interne, dar și practicile pe care le formulează și să indice Grupului Multidisciplinar pentru Corupție să completeze cât mai rapid elaborarea unor instrumente legale internaționale în conformitate cu Programul de Acțiuni împotriva Corupției.

Rezoluția nr. 99 privind Fondarea Grupului de State împotriva Corupției (GRECO). GRECO a fost creat în 1999 de Consiliul Europei în scopul îmbunătățirii capacității membrilor săi de a lupta împotriva corupției. În prezent, GRECO are 49 de membri (48 de state europene, dintre care 27 sunt state membre ale Uniunii Europene, și Statele Unite ale Americii). Activitatea GRECO este reglementată de statutul său și de regulamentul său intern. GRECO are ca scop ameliorarea capacității membrilor săi de a lupta contra corupției, urmărind implementarea angajamentelor pe care și le-au asumat în acest domeniu pe calea procesului dinamic de evaluare și de constrângere mutuală.¹¹ Fiecare membru numește până la doi reprezentanți, cu drept de vot, în reuniunile plenare. Membrii furnizează, de asemenea, GRECO o listă a experților disponibili pentru efectuarea evaluărilor. Evaluările membrilor GRECO sunt împărțite în runde, fiecare acoperind teme specifice. Prima rundă de evaluare GRECO, desfășurată în anii 2000-2002, a fost focusată pe trei principii din cadrul celor 20 de principii directoare privind lupta împotriva corupției: asigurarea independenței autorităților specializate în combaterea corupției, promovarea specializării și furnizarea de mijloace adecvate autorităților cu atribuții în combaterea corupției.¹² A doua rundă de evaluare desfășurată în 2003-2006 s-a axat pe monitorizarea reglementărilor și procedurilor legate de identificarea, sechestrarea și confiscarea sumelor rezultate corupției, prevenirea și detectarea corupției în administrația publi-

¹¹ Statutul GRECO din 05.05.1998, la care Republica Moldova a aderat prin Legea nr. 297-XV din 22.06.2001

¹² Gațcan Iurii. Mecanisme europene anticorupționale. În: Integrare prin cercetare și inovare. Științe sociale. 26-28 septembrie 2013. Chisinau: CEP USM, 2013. p. 173

că și prevenirea posibilității ca persoanele juridice să fie folosite în calitate de scuturi pentru corupție.¹³ Runda a treia de evaluare, lansată în 2007, are în vizor incriminările prevăzute în Convenția penală privind corupția și transparența finanțării partidelor. GRECO este mecanismul de monitorizare anticorupție cel mai integrator care există la nivel european, la acesta participând toate statele membre ale Uniunii Europene.¹⁴ Al doilea Raport de conformitate, bazându-se pe runda a patra de evaluare „Prevenirea corupției în ceea ce privește parlamentarii, judecătorii și procurorii”, a fost adoptat de către GRECO la 25 septembrie 2020. În urma evaluării, GRECO a conchis că Republica Moldova a tratat într-o manieră satisfăcătoare doar patru din cele optsprezece recomandări cuprinse în Raport. Dintre recomandările rămase, zece recomandări au fost puse parțial în aplicare, iar patru recomandări nu au implementate.¹⁵ Analizând minuțios activitatea GRECO și rezultatele acesteia, putem afirma că formula mecanismului de monitorizare a acesteia este una eficientă, atât prin procesul de evaluare, cât și prin mecanismul colegial de adoptare a deciziilor. Drept dovadă a acestei afirmații servește derularea proiectului „Acțiune împotriva corupției în Republica Moldova”. Proiectul este conceput să producă un impact legislativ de politici și instituțional prin abordarea recomandărilor restante sau parțial implementate din cea de-a patra rundă de evaluare a GRECO.¹⁶ Acțiunile proiectului vor oferi sprijin direct autorităților pentru a remedia deficiențele identificate în cadrul celei de-a patra runde de evaluare GRECO.¹⁷

Recomandarea nr. 1516 Comitetului de Miniștri pentru statele membre cu privire la regulile generale contra corupției în finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale prevede lupta împotriva corupției din cadrul partidelor politice.

Un alt pas important în dezvoltarea instrumentelor de luptă cu corupția este Convenția penală privind corupția¹⁸, adoptată la Strasbourg la 27 ianuarie 1999 și Convenția civilă privind corupția¹⁹, adoptată la Strasbourg la 4 noiembrie 1999, care au fost elaborate în cadrul Programului de acțiune îm-

¹³ Second Evaluation Round. Evaluation Report on Moldova. Strasbourg, 2006. <https://rm.coe.int/16806c996b>

¹⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:52011DC0307&from=CS>

¹⁵ <https://rm.coe.int/fourth-evaluation-round-corruption-prevention-in-respect-of-members-of/16809fec2b>

¹⁶ <https://www.coe.int/ro/web/chisinau/action-against-corruption-in-the-republic-of-moldova>

¹⁷ <https://www.coe.int/ro/web/chisinau/action-against-corruption-in-the-republic-of-moldova>

¹⁸ Convenția penală privind corupția a fost ratificată de Republica Moldova prin Legea nr. 428 din 30.10.2003

¹⁹ Convenția civilă privind corupția a fost ratificată de Republica Moldova prin Legea nr. 542 din 19.12.2003

potriva corupției.

Convenția penală privind corupția are ca scop armonizarea legislației naționale cu privire la incriminarea infracțiunilor de corupție și îmbunătățirea cooperării internaționale în domeniul investigării și urmăririi acestui tip de infracțiuni. În conformitate cu textul Convenției, părțile contractante se obligă să incrimineze corupția activă și cea pasivă a agenților publici naționali, străini și internaționali, a membrilor parlamentelor și adunărilor naționale, internaționale și transnaționale, a judecătorilor naționali, străini și internaționali. De asemenea, Convenția prevede incriminarea corupției active și pasive în sectorul privat, a traficului de influență și a spălării banilor rezultați din delict de corupție. De asemenea, Convenția a introdus un set de reguli în vederea concilierii respectării tratatelor și acordurilor existente cu privire la cooperarea internațională în materie penală, cu necesitatea de a crea o bază legislativă specifică pentru cooperare în lupta împotriva corupției, în special în cazurile în care nu se aplică alte tratate sau acorduri. Respectiva Convenție este un document complex și ambițios, care prevede incriminarea unui spectru larg de infracțiuni de corupție. Organul responsabil pentru monitorizarea implementării Convenției este GRECO. Odată cu adoptarea Convenției, a fost realizată o parte semnificativă a obiectivelor stabilite de către Programul de Acțiune împotriva Corupției (PAC) al Consiliului Europei în domeniul legislației penale.

Convenția civilă privind corupția urmărește scopul ca fiecare parte la convenție să prevadă în dreptul său național căile de atac pentru persoanele care au suferit un prejudiciu ca urmare a corupției, pentru a le permite acestora să-și apere drepturile și interesele, inclusiv posibilitatea de a obține repararea prejudiciului.

Concluzii. Supremația legii, stabilitatea instituțiilor democratice și respectarea drepturilor omului reprezintă principiile fundamentale pe care Consiliul Europei le apără, fiind una dintre instituțiile care participă activ în lupta anticorupție. Apreciem eforturile considerabile ale Consiliului Europei în susținerea Republicii Moldovei în lupta anticorupție și respectarea drepturilor omului. Astfel, în prezența președintelui Republicii Moldova, Maia Sandu, în aprilie 2021 a avut loc lansarea oficială a Planului de acțiuni al Consiliului Europei pentru Republica Moldova pentru anii 2021-2024.²⁰ Scopul principal al Planului de acțiuni constă în susținerea reformelor democratice și implementarea standardelor Consiliului Europei privind statul de drept și respectarea drepturilor omului în Republica Moldova. Cu toate acestea, sunt necesare și eforturile proprii ale Republicii Moldova în domeniul luptei anticorupție și respectarea drepturilor omului.

Sperăm că la finele anului 2021 și pe parcursul anului 2022 vom fi

²⁰ <https://mfa.gov.md/ro/content/planul-de-actiuni-al-consiliului-europei-pentru-republica-moldova-pentru-perioada-2021-2024>

martorii realizării unui șir de măsuri anticorupție prevăzute în Planul de acțiuni al Guvernului Natalia Gavriliță pentru anii 2021-2022²¹:

- consolidarea cadrului legislativ în domeniul integrității și anticorupției;
- instituirea unui mecanism extern de diagnostic, monitorizare și sprijin pentru statul de drept din Republica Moldova;
- combaterea fenomenului plăților informale pentru serviciile de sănătate prin modernizarea guvernantei și managementului instituțiilor medicale din țară;
- continuarea procesului de implementare a recomandărilor GRECO, MONEYVAL și altor comitete de monitorizare ale Consiliului Europei;
- lupta cu contrabanda și corupția ca un deziderat în reglementarea pașnică, politico-diplomatică a conflictului transnistrean.

Referințe bibliografice:

1. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1.
2. Constituția Republicii Moldova: comentariu. Coord. Klaus Sollfrank. Chișinău: Editura Arc, 2012. 576 p. ISBN 978-9975-61-700-0.
3. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 985, 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.128-129/1012.
4. Legea nr. 1104, 06.06.2002 cu privire la Centrul Național Anticorupție. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 91-94.
5. Legea integrității nr. 82, 25.05.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 229-243.
6. Legea nr. 133, 08.07.2011 cu privire la protecția datelor cu caracter personal. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 170-175.
7. Legea nr. 105, 26.05.2016 privind modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 184-192.
8. Legea nr. 428 din 30.10.2003 pentru ratificarea Convenției penale privind corupția. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 229.
9. Legea nr. 542 din 19.12.2003 pentru ratificarea Convenției civile privind corupția. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldovei nr. 6.
10. Legea nr. 297, 22.06.2001 privind aderarea Republicii Moldova la Grupul de State contra Corupției (GRECO). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 67.
11. Acordul de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele mem-

²¹ Hotărârea Guvernului nr. 235 din 13.10.2021 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni al Guvernului pentru anii 2021-2022

- bre ale acestora, pe de altă parte, semnat la Bruxelles la 27 iunie 2014.
12. Legea nr. 112 din 02.07.2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte. În: Monitorul Oficial nr. 185-199.
 13. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 808 din 07.10.2014 cu privire la aprobarea Planului național de acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova-Uniunea Europeană în perioada 2014-2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 297-309.
 14. Hotărârea Guvernului nr. 235 din 13.10.2021 cu privire la aprobarea Planului de acțiuni al Guvernului pentru anii 2021-2022.
 15. Hotărârea Guvernului nr. 377 din 25.04.2018 cu privire la reglementarea cadrului instituțional și mecanismului de coordonare și management al asistenței externe. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 133-141.
 16. Hotărârea Guvernului nr. 1365 din 19.12.2016 privind desemnarea punctului principal de contact pentru Oficiul European de Luptă Antifraudă. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 459-471.
 17. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 24 din 09.10.2014 pentru controlul constituționalității Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, și a Legii nr. 112 din 2 iulie 2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere (Acordul de Asociere RM-UE) (Sesizarea nr. 44a/2014). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 333-338.
 18. Convenția penală privind corupția, adoptată la Strasbourg la 27.01.1999.
 19. Convenția civilă privind corupția, adoptată la Strasbourg la 04.11.1999.
 20. Gațcan I. Mecanisme europene anticorupționale. În: Integrare prin cercetare și inovare. Științe sociale. 26-28 septembrie 2013. Chisinău: CEP USM, 2013. p. 172-174.
 21. Guștiuc L. Corupția – element ce periclitează securitatea națională în Republica Moldova. În: Protecția drepturilor omului: mecanisme naționale și internaționale. Materiale ale mesei rotunde cu participare internațională, consacrată Zilei internaționale a drepturilor omului din 8 decembrie 2016. Chișinău: „Elan Poligraf”, 2017. p. 93-98. ISBN 978-9975-66-565-0.
 22. Statutul grupului de state contra corupției (GRECO) din 05.05.1998.
 23. Evaluările grupului de state contra corupției (GRECO) – <https://www.coe.int/en/web/greco/evaluations>
 24. Regulile de procedură adoptate de GRECO –
 25. <https://rm.coe.int/rules-of-procedure-adopted-by-greco-at-its-1st-ple-nary-meeting-strasbo/168072bebd>
 26. <https://www.ipn.md/>

27. <http://gopacnetwork.org/>
28. <http://csp.md/index.php/evolutii-institutionale-discutate-cu-partenerii-de-dezvoltare>
29. <https://eur-lex.europa.eu/>
30. https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-committee-regions_ro
31. <http://www.anfp.gov.ro>
32. <https://freedomhouse.org/>
33. <https://www.transparency.org.ro/ro/tiropage/indicele-de-perceptie-coruptiei>
34. <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/>
35. https://www.heritage.org/index/pdf/2021/countries/2021_IndexofEconomicFreedom-Moldova.pdf

DREPTUL LA UN MEDIU SĂNĂTOS DIN PERSPECTIVA ANALIZEI PRACTICII CEDO

Evghenia GUGULAN,
*doctorand, asistent universitar al Catedrei „Drept privat”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

Dreptul la un mediu sănătos este un drept universal, un drept al fiecărei persoane dintr-un stat, care este consacrat legislativ. În condițiile actuale, este firesc ca orice persoană să poată să pretindă să trăiască într-un mediu sănătos, nepoluat. Lupta pentru prevenirea poluării și înlăturarea consecințelor acesteia trebuie să fie o îndatorire a tuturor locuitorilor unei țări, unei regiuni, cum este dreptul la un mediu sănătos, echilibrat ecologic exprimat prin caracterul său universal.

Realizarea drepturilor fundamentale ale omului la viață, la sănătatea fizică și morală este de neconceput fără existența unui mediu ecologic curat. Totodată, menținerea unor condiții ecologice favorabile constituie un factor important pentru dezvoltarea durabilă, care are la bază atât obiective economice, cât și sociale și de mediu.

Cuvinte-cheie: dreptul la un mediu înconjurător sănătos, dezvoltarea durabilă, practica CEDO.

Summary

The right to a healthy environment is a universal right, a right of every person in a state, which is legislatively devoted. Under the current conditions, it is natural for any person to be able to claim to live in a healthy, unpolluted environment. The struggle to prevent pollution and the removal of its consequences must be a duty of all inhabitants of a country, a region, such as the right to a healthy environmentally balanced environment expressed by its universal character.

The achievement of fundamental human rights to life, physical and moral health is inconceivable without the existence of a clean environment. At the same time, maintaining favorable ecological conditions is an important factor for sustainable development, which is based on both economic and social and environmental objectives.

Keywords: right to a healthy environment, sustainable development, ECHR practice.

Introducere. Dreptul la mediu se dezvoltă de câteva decenii progresiv, existând pe plan european preocupări importante privind dreptul la mediu sănătos ca drept fundamental al omului. Astfel, dreptul la un mediu sănă-

tos se caracterizează printr-o dinamică deosebită în privința recunoașterii și garantării sale juridice. Proclamat inițial în plan internațional (Declarația de la Stockholm, 1972), consacrat constituțional și/sau legislativ la nivelul statelor, acest drept este receptat pe cale jurisprudențială de Convenția Europeană a Drepturilor Omului [14, p. 65].

Asigurarea dreptului la un mediu natural curat, sănătos și durabil continuă să fie un obiectiv important pentru autoritățile Republicii Moldova.

Un șir de probleme ce necesită o intervenție urgentă, sunt acelea care se referă la: asigurarea și gestionarea eficientă a resurselor de apă, stocarea și colectarea deșeurilor menajere și cele din domeniul gestionării sectorului forestier, protecției și conservării pădurilor. Chestiunile în cauză sunt punctate și în Strategia de mediu [5] a Republicii Moldova pentru anii 2014-2023: „Managementul insuficient al deșeurilor solide cauzează poluarea solului, aerului și a apei; managementul inadecvat al pădurilor și practicile agricole iraționale cauzează degradarea solului și pierderea biodiversității; râurile mici, fântânile sunt puternic poluate din cauza activităților agricole, a infrastructurii de epurare a apelor învechite, a depozitării ilegale a deșeurilor și a dejecțiilor animaliere”.

Constituția Republicii Moldova [2, art. 37] consfințește în mod expres dreptul cetățeanului la un mediu înconjurător sănătos, și anume: „Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive. Statul garantează fiecărui om dreptul la accesul liber și la răspândirea informațiilor veridice privitoare la starea mediului natural, la condițiile de viață și de muncă, la calitatea produselor alimentare și a obiectelor de uz casnic. Tăinuirea sau falsificarea informațiilor despre factorii ce sunt în detrimentul sănătății oamenilor se interzice prin lege. Persoanele fizice și juridice răspund pentru daunele pricinuite sănătății și avutului unei persoane ca urmare a unor contravenții ecologice”.

În aspect comparativ, legea supremă a României [3, art. 35] prevede corespunzător că: „Statul recunoaște dreptul oricărei persoane la un mediu înconjurător sănătos și echilibrat ecologic. Statul asigură cadrul legislativ pentru exercitarea acestui drept. Persoanele fizice și juridice au îndatorirea de a proteja și a ameliora mediul înconjurător”.

Dreptul fundamental la un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic al omului este consacrat în Carta Uniunii Europene privind drepturile fundamentale [1] stipulând la art. 37 intitulat „Protecția mediului” precizând doar că: „Un nivel ridicat de protecție a mediului și ameliorarea calității trebuie să fie integrate în politicile Uniunii Europene și asigurate în conformitate cu principiul dezvoltării durabile”.

Aspecte teoretice. Dreptul la un mediu sănătos poate fi prezentat ca un drept individual, subiectiv sau unul colectiv. Aspectul subiectiv al dreptu-

lui la un mediu sănătos implică dreptul fiecărei persoane la prevenirea poluării, încetarea unor activități care au ca consecință refacerea mediului, precum și repararea daunei suferite de pe urma poluării mediului. Corespunzător, din punct de vedere colectiv, dreptul la un mediu sănătos implică îndatorirea statelor de a garanta exercitarea acestui drept și de a colabora în vederea prevenirii poluării și protecției mediului la nivel regional și internațional.

Analiza terminologiei, „dreptul omului la un mediu înconjurător sănătos și protejat” este importantă datorită necesității reflectării cât mai complete în denumire, atât a conținutului acestui drept cât și a întinderii acestui conținut.

În literatura de specialitate nu există un consens cu privire la denumirea acestui drept, fiind utilizate frecvent denumiri cum ar fi:

– Dreptul la un mediu înconjurător sănătos [8, p.37].

Motivarea acestei denumiri are la bază argumentul după care dreptul fundamental la un mediu sănătos reprezintă premisa realizării altor drepturi fundamentale (cum ar fi: dreptul la viață, la sănătate, la integritate fizică și morală, la muncă, la proprietate etc.); existența dispozițiilor constituționale privind drepturile omului stipulate în tratatele internaționale; existența obligațiilor fundamentale ale statului la refacerea, protejarea și menținerea echilibrului ecologic.

– Dreptul la un mediu sănătos și echilibrat ecologic [11, p. 50-51].

Pentru motivarea acestei opinii, se pleacă de la ideea că mediul trebuie protejat atât pentru protejarea vieții cât și pentru asigurarea calității ei, un astfel de drept ducând la o protecție mult mai largă decât cea care ar putea rezulta doar din dreptul protecției sănătății. Cuvântul „echilibrat” indică dimensiunea naturală, ce se referă la un mediu ecologic global [12, p.29].

– Dreptul la un mediu înconjurător de calitate;

– Dreptul la conservarea mediului înconjurător.

Această formulare este motivată în sensul că participarea cetățenilor la conservarea mediului are un dublu aspect, de drept și de îndatorire, aceștia nefiind doar beneficiari pasivi ci și responsabili de conservarea și protecția mediului înconjurător.

În doctrină se folosesc și alte denumiri cum ar fi: „drept la un mediu înconjurător decent”, „drept la un mediu înconjurător sigur”, „drept la un mediu curat”, „drept la un mediu înconjurător conservat” etc.

Ne raliem opiniei după care denumirile prezente includ doar elemente de conținut ale acestui drept, ele nu au un caracter general, utilizarea lor putând crea neconcordanță între formă, denumire și conținut, datorită lipsei de generalitate. De aceea, pe lângă elemente ca: sănătos, ecologic, curat, echilibrat, de calitate, este indicat să se folosească și noțiunea de „protecție”, care îi poate asigura acestui drept generalitatea optimă. De fapt, toate noțiunile cuprinse în denumirea acestui drept sunt elemente de conținut ale „protec-

ției” pentru că în lipsa acesteia, mediul dispare și în consecință dispar toate adjectivele menționate mai sus în calitate de denumiri.

Pentru aceste considerente, apreciem că formularea corespunzătoare ar fi: „drept la un mediu sănătos, protejat și echilibrat ecologic”.

E de menționat că, deși atât la nivel internațional, cât și regional s-au făcut eforturi în scopul recunoașterii unui asemenea drept ca fiind unul fundamental, totuși în doctrina străină și în instrumentele internaționale nu s-a ajuns la un consens în această problemă.

Până la Conferința Mondială de la Rio de Janeiro din 1992, nici un instrument internațional nu a conținut o recunoaștere expresă a unui asemenea drept al omului. Nu se poate spune, însă, că nu au fost întreprinse tentative de a înlătura acest neajuns. Ca urmare, Declarația privind mediul înconjurător, adoptată la Conferința ONU de la Stockholm din 1972 proclamă principiul conform căruia, „omul are un drept fundamental la libertate, egalitate și la condiții de viață satisfăcătoare, într-un mediu a cărui calitate să-i permită să trăiască în demnitate și bunăstare”.

De asemenea, Carta Mondială a Naturii, document aprobat prin Rezoluția Adunării Generale a ONU din 1982, preciza obligația statelor, autorităților și cetățenilor cu privire la necesitatea păstrării mediului în bune condiții, curat, capabil să asigure o dezvoltare fizică și psihică corespunzătoare.

Carta africană a drepturilor omului și popoarelor, adoptată în 1981, recunoaște implicit (la art. 24) dreptul la „un mediu satisfăcător și global”, ca drept al tuturor popoarelor. Protocolul adițional din 1988 al Convenției europene a drepturilor omului stipulează în art. 11 că „fiecare are dreptul de a trăi într-un mediu sănătos și de a beneficia de serviciile publice esențiale”.

Constituirea Comisiei Mondiale asupra mediului înconjurător a adoptat raportul „Viitorul nostru al tuturor” în care se afirma că „toate ființele umane au dreptul fundamental la un mediu înconjurător suficient pentru asigurarea sănătății lor și bunăstării”, poluarea fiind considerată infracțiune contra umanității.

Pentru aceste considerente, s-a creat opinia necesității recunoașterii expresive a dreptului fundamental al omului la un mediu sănătos și protejat în instrumentele internaționale cu forță juridică obligatorie, pentru că numai astfel s-ar putea da o nouă apreciere, atât protecției mediului, cât și relațiilor internaționale. Se apreciază în directivă că o astfel de recunoaștere s-ar putea realiza printr-o declarație de proclamare și formulare a unui asemenea drept, care va servi ulterior pentru adoptarea unui document internațional cu forță obligatorie.

Raportul juridic în conținutul căruia este inclus dreptul la un mediu sănătos și echilibrat ecologic se stabilește dintre persoana fizică sau persoana juridică, ca titulară de drepturi, și statul pe teritoriul căruia ea își are domiciliul sau reședința. Acest raport juridic și, implicit, dreptul fundamental la care

ne referim apare în momentul dobândirii capacității juridice a titularului, adică la nașterea persoanei fizice sau constituirea unei persoane juridice. Mai mult, în contextul legislației de protecție referitoare la copilul conceput, însă, încă nenăscut s-a poziționat că și acesta este titular al dreptului la un mediu sănătos și echilibrat ecologic, încă de la concepere.

În legătură cu titularul dreptului la un mediu sănătos și protejat, în literatura de specialitate s-au formulat mai multe opinii care rezidă, în consecință, în relația om-natură. Indiscutabil, viitoarea generație constituie viitorul unei națiuni, cât și a întregului univers, de aceea considerăm că copiii se încadrează în mod implicit în această categorie de titulari ai dreptului la un mediu sănătos și echilibrat ecologic.

Cercetarea științifică. În cuprinsul Convenției Europene a Drepturilor Omului nu se regăsește sintagma „mediu înconjurător” și nici aceea de „drept la un mediu sănătos”. Astfel, s-ar putea susține că acest drept nu face parte din categoria drepturilor și libertăților pe care ea le garantează. De altfel, neincluderea acestui drept printre cele reglementate de Convenție nu este surprinzătoare, având în vedere că dezvoltarea industrială de la momentul adoptării ei nu ridică probleme deosebite de mediu. Chiar dacă dreptul la mediu a făcut obiectul a numeroase reglementări internaționale, importanța Convenției și a jurisprudenței CEDO în această materie este determinantă în a stabili în ce măsură dreptul la mediul înconjurător este transformat într-un drept subiectiv apărat de Convenție și în ce măsură indivizii pot invoca dreptul subiectiv la mediu înconjurător sănătos cu obligația corelativă ce revine statelor, în fața organelor Convenției.

Având în vedere importanța acestui drept și necesitatea acoperirii lipsurilor determinate de faptul că el nu se bucură de o consacrare expresă în Convenție, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a recurs la tehnica „protecției prin ricoșeu” [7, p. 602], care a permis extinderea protecției unor drepturi garantate de Convenție la drepturi care nu sunt expres prevăzute de aceasta. Astfel, prin „atracție” de către și sub acoperirea semnificațiilor art. 8 paragraful 1, care recunoaște dreptul oricărei persoane la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței și ale art. 6 paragraful 1, care garantează dreptul la un proces echitabil, jurisprudența CEDO a ajuns la garantarea protecției mediului ca un drept individual sub trei aspecte principale:

- apartenența sa la conținutul dreptului garantat de art. 8 paragr. 1 din Convenție;
- existența unui drept la informare privind calitatea și pericolele pentru mediu;
- existența unui drept la un proces echitabil în această privință.

Pe această linie, începând cu anii 1970, Comisia a început să admită treptat și din ce în ce mai explicit că poluările aduceau atingere dreptului la

viață privată al persoanelor și că „o poluare sonoră poate afecta neîndoielnic bunăstarea fizică a unei persoane și, în consecință, aduce atingere vieții private” și că ea „poate, de asemenea, lipsi persoana de posibilitatea de a se bucura de liniștea domiciliului său”.

Făcând referire la practica judiciară, putem aduce un exemplu când Republica Moldova a fost condamnată în anul 2016 de Curtea Europeană a Drepturilor Omului pentru încălcarea articolului 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului pentru neacordarea despăgubirilor suficiente de instanțele de judecată pentru repararea prejudiciului cauzat sănătății. Persoana vizată în această cauză a ajuns la spital după ce a consumat apă înfestată de la robinet, iar instanțele naționale nu i-au acordat despăgubirile solicitate pentru dauna adusă sănătății [6].

Cauza a fost inițiată prin cererea (nr. 22743/07) depusă la Curte împotriva Republicii Moldova, în conformitate cu prevederile Articolului 34 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale („Convenția”) de către un cetățean al Republicii Moldova, dna Svetlana Otgon („reclamanta”), la 20 aprilie 2007. Guvernul Republicii Moldova („Guvernul”) a fost reprezentat de Agentul său, dl V. Grosu. Reclamanta s-a plâns, în special, de primirea unei compensații insuficiente pentru recunoașterea încălcării drepturilor sale prevăzute de Articolul 8 al Convenției. La 26 octombrie 2005 reclamanta și fiica sa au băut apă de la robinetele din apartamentul lor și la scurt timp după aceasta s-au simțit rău. La 29 octombrie 2005 fiica reclamantei, care la acel moment avea 12 ani, a fost internată în spital cu diagnoza „dizenterie acută gravă”. Reclamanta a fost internată în spital la 31 octombrie 2005, cu același diagnostic. Ea a fost externată din spital la 13 noiembrie 2005, la o zi după externarea fiicei sale. Reclamanta a intentat o acțiune împotriva furnizorului local de servicii („furnizorul”), o întreprindere de stat, cerând 100.000 lei moldovenești („MDL”, echivalentul a aproximativ 6,700 euro la acel moment) pentru compensarea prejudiciului cauzat sănătății acesteia și a inconveniențelor legate de acesta, inclusiv investigațiile ulterioare și dezinfectarea. Reclamanta s-a plâns de punerea în pericol a sănătății sale după ce a băut apă contaminată. Ea a considerat că a existat o încălcare a Articolului 8 al Convenției.

Aprecierea Curții s-a conturat sub următoarea formulă: „După cum Curtea a remarcat în alte ocazii anterioare, conceptul de „viață privată” este un termen larg, nesusceptibil de o definiție exhaustivă. Aceasta cuprinde, *inter alia*, integritatea fizică și psihologică a persoanei (a se vedea, spre exemplu, X și Y c. Olandei, 26 martie 1985, § 22, Seria A nr. 91, Pretty c. Regatului Unit, nr. 2346/02, § 61, CEDO 2002-III și G.B. și R.B. c. Republicii Moldova, nr. 16761/09, § 29, 18 decembrie 2012). De asemenea, aceasta a stabilit că „în Convenție nu există în mod explicit dreptul la un mediu sănătos și liniștit, dar atunci când un individ este în mod direct și serios afectat de gălăgie sau

alte poluări, poate apărea o problemă în baza Articolului 8” (a se vedea, spre exemplu, Powell și Rayner c. Regatului Unit, 21 februarie 1990, § 40, Seria A nr. 172, López Ostra c. Spaniei, 9 decembrie 1994, § 51, Seria A nr. 303-C, Guerra și alții c. Italiei, 19 februarie 1998, § 57, Rapoartele Hotărârilor și Deciziilor 1998-I și Hatton și alții c. Regatului Unit [MC], nr. 36022/97, § 96, CEDO 2003-VIII). Mai mult, „Articolul 8 se poate aplica în cauzele ecologice, dacă poluarea este cauzată în mod direct de către Stat sau dacă responsabilitatea Statului apare ca urmare a lipsei reglementării corespunzătoare a industriei private. Atunci când cauza este analizată cu privire la obligațiile pozitive ale Statului de a întreprinde măsuri rezonabile și corespunzătoare de a asigura drepturile reclamanților garantate de alineatul 1 Articolul 8 sau în ce privește justificarea amestecului unei autorități publice în conformitate cu alineatul 2, principiile aplicabile sunt în mare parte similare” (Hatton și alții, citat mai sus, § 98). Ținând cont de materialele cauzei, Curtea consideră că amestecul în exercitarea drepturilor reclamantei protejate de Articolul 8 al Convenției a avut loc, din moment ce integritatea ei fizică a fost afectată de un mediu nesănătos”.

Consacrarea prin jurisprudența europeană a dreptului la informația de mediu ca o garanție procedurală a dreptului fundamental la un mediu sănătos este în deplină concordanță cu reglementarea acestei probleme prin Convenția de la Aarhus din 1998.

Aceasta garantează dreptul de a avea acces la informație fără ca solicitantul să declare un anumit interes, precum și dreptul publicului de a fi informat de autoritățile publice asupra problemelor de mediu.

Potrivit art. 5 paragraful 1 al Convenției de la Aarhus, „în caz de pericol iminent pentru sănătatea sau mediul înconjurător, imputabil activităților umane sau datorat unor cauze naturale, toate informațiile de natură a permite publicului să ia măsuri pentru a preveni sau limita eventualele pagube și care sunt în posesia unei autorități publice trebuie difuzate imediat persoanelor care riscă să fie afectate”.

Analizând situațiile expuse, putem concluziona că există o necesitate stringentă de a trece de la o recunoaștere implicită la cea expresă a dreptului omului la un mediu sănătos, echilibrat ecologic, fiind consolidat acest drept atât la nivel regional cât și cel internațional.

Concluzii și implicații. Dreptul la un mediu sănătos și echilibrat ecologic poate fi considerat ca fiind un drept fundamental ce aparține tuturor subiecților de drept (persoanelor fizice, persoanelor juridice și statului). Respectarea și garantarea exercitării acestuia urmează să fie asigurată la nevoie și prin forța coercitivă a statului. Recunoașterea la nivel constituțional a unui astfel de drept prezintă importanță pentru economie, pentru legislația mediului și pentru politica de protecție a mediului, urmărindu-se prin drepturile și obligațiile stipulate și trezirea în fiecare cetățean a conștiinței de mediu.

Analizând cele menționate venim cu anumite recomandări în acest sens:

- ✓ eficientizarea politicilor sectoriale pentru a supraveghea, gestionarea și protejarea resurselor de apă; monitorizarea calității apei la nivel național, în mod sistematic și coordonat;
- ✓ intensificarea eforturilor de extindere a rețelei de canalizare și a sistemului de epurare a apelor uzate din țară și în special în localitățile rurale, alături de construcția de noi apeducte;
- ✓ consolidarea capacităților autorităților publice locale pentru a elabora documentația de proiect, pentru obținerea finanțării din partea autorităților naționale de resort competente, în domeniul alimentării cu apă și canalizare a localităților rurale;
- ✓ intensificarea eforturilor pentru a realiza controlul și a evalua situația ecologică din Republica Moldova din punctul de vedere al gestionării deșeurilor și informarea populației despre aceasta;
- ✓ întreprinderea măsurilor urgente pentru a elabora soluții optime pentru problema depozitării deșeurilor din mun. Chișinău;
- ✓ monitorizarea respectării stricte a interdicțiilor instituite la arenda spațiilor de pădure și de concesionare a dreptului de arendă a spațiilor forestiere către alte persoane, dar și întreprinderea de acțiuni legale pentru a readuce pădurile în gestiunea exclusivă a statului și în beneficiul tuturor cetățenilor, întreprinderea de acțiuni necesare pentru a extinde spațiile forestiere;
- ✓ promovarea educației ecologice a tinerei generații la toate nivelele, ca parte componentă a unui sistem educațional modern.

Bibliografie:

1. Carta drepturilor fundamentale a uniunii europene (2010/C 83/02), Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, 30.03.2010.
2. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. Publicat: 12.08.1994 în Monitorul Oficial nr. 1. Data intrării în vigoare: 27.08.1994.
3. Constituția României, Monitorul Oficial nr. 767 din 31 octombrie 2003.
4. Legea nr. 1515 privind protecția mediului înconjurător din 16.06.1993, Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.10 din 01.10.1993.
5. Hotărârea Guvernului nr. 301 din 24.04.2014 cu privire la aprobarea Strategiei de mediu pentru anii 2014-2023 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia. Publicat: 06.05.2014 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 104-109, art. 328.
6. Cauza Otgon c. Republicii Moldova (Cererea nr. 22743/07), Hotărâre Strasbourg 25 octombrie 2016.
7. Bîrsan C. Convenția Europeană a Drepturilor Omului. București: Editura All Beck, 2005.
8. Cloșcă I. Drepturile omului și dreptul umanitar în lumea contemporană.

- În: Revista „Drepturile omului” nr.1-4/1991.
9. Diaconu M. Dreptul la mediu sănătos în constituțiile unor țări ale Uniunii Europene. În: Revista de Științe Juridice. Secțiunea Drept Public, 2006.
 10. Dogaru L. Protecția dreptului la un mediu sănătos în jurisprudența CEDO. În: Revista Curent juridic, 2011.
 11. Duțu M. Dreptul mediului. București: Editura C.H. Beck., 1993.
 12. Lupan E. Tratat de dreptul protecției mediului. București: Editura C.H. Beck, 2009.
 13. Marinescu D. Tratat de dreptul mediului. Ediția a II-a. București: Editura Șansa, 1993.
 14. Nedelcu A., Surdescu O. Reflecții cu privire la constituționalizarea dreptului la un mediu sănătos în Uniunea Europeană. În: Revista de științe politice, volumul XVIII, nr. 7 (149), iulie 2010, p. 65-74. https://www.researchgate.net/publication/338543991_Reflectii_cu_privire_la_constitutionalizarea_dreptului_la_un_mediu_sanatos_in_Uniunea_Europeana
 15. Trușcă P., Trușcă A. Dreptul fundamental al omului la un mediu sănătos în jurisprudența CEDO. În: Revista Transilvană de Științe Administrative 1 (23), 2009, p. 97-120.

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ГРАЖДАНСТВА РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ И РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

Ольга Владимировна ВОЛЧКЕВИЧ,
преподаватель кафедры конституционного и международного
права, Академия МВД Республики Беларусь

В статье рассмотрено содержание понятий гражданства Республики Беларусь и Республики Молдова, способы приобретения и прекращения гражданства данных государств, их отличия в законодательном регулировании, применение утраты гражданства на территории Республики Беларусь и лишения гражданства в Республике Молдова. В статье автор указывает на основания приобретения гражданства Республики Беларусь и Республики Молдова. Автор приводит сравнительно-правовой анализ института гражданства в Республике Беларусь и Республике Молдова.

Ключевые слова: гражданство; прием в гражданство, восстановление в гражданстве, прекращение гражданства; утрата гражданства; лишение гражданства; угроза; суверенитет.

Гражданство является неотъемлемым атрибутом суверенитета государства.

Новые политические реалии породили и новые проблемы, среди которых проблема гражданства имеет особую значимость, поскольку самым непосредственным образом затрагивает интересы государства и его населения. Динамичные изменения последних лет привели к возникновению совершенно новых направлений в институте гражданства. Поэтому их изучение представляет большой не только научный, но и практический интерес.

Наконец, актуальность разработки этой темы предопределяется также тем, что проблема гражданства Республики Беларусь и Республики Молдова в силу их долгого пребывания в одном государстве – СССР, выходит за пределы юрисдикции каждого государства, имея международно-правовой аспект. Соотнесение национального законодательства о гражданстве с основополагающими принципами и нормами международного права является одним из условий его соответствия принятым в цивилизованном мире стандартам.

Особый интерес представляет анализ норм общего права СНГ (Устав СНГ, Конвенция СНГ о правах и основных свободах человека от 26 мая 1995 г., Декларация о международных обязательствах в области прав и основных свобод в странах СНГ от 24 сентября 1994 г. и др. акты). Немаловажным является и обращение к конституционной практике Ре-

спублики Беларусь и Республики Молдова, что дает возможность выработать научно обоснованные меры, в том числе и в рамках СНГ, по дальнейшему совершенствованию механизма регулирования вопросов гражданства. В этом отношении хорошим примером является разработанный Межпарламентской Ассамблеей СНГ рекомендательный законодательный акт «О согласованных принципах регулирования гражданства» от 29 декабря 1992 г., который устанавливает основные принципы гражданства, такие как право на гражданство (ст. 2), равенство гражданства (ст. 4), право обжалования в судебном порядке нарушенных правомочий в вопросах гражданства (ст. 14) [1].

Объектом исследования является институт гражданства в Республике Беларусь и Республики Молдова. Поэтому предметом исследования является выявление наиболее существенных черт, специфических особенностей, направлений и тенденций развития гражданства Республики Беларусь и Республики Молдова. Методологической основой исследования является сравнительно-правовой метод.

Общие вопросы гражданства исследовали С.А. Авакьян, В.Я. Кикоть, О.Е. Кутафин и Н.М. Смородин, О. И. Чуприс, Т. Н. Михалева. Некоторые практические проблемы приобретения и прекращения гражданства рассмотрены С.Н. Бабуриным, А.Н. Головистикой, И.С. Дальдиновой, Е.В. Михайловой, М.М. Харитоновым, В.А. Яковлевым.

В результате распада СССР почти все постсоветские государства закрепили в законах о гражданстве «нулевой вариант» признания гражданства, когда практически все лица, независимо от происхождения, социального и имущественного положения, расовой и национальной принадлежности и других оснований, проживающие на момент вступления этих законов в силу, были признаны автоматически гражданами данных государств. При этом в отдельных законах были установлены и дополнительные условия для признания лица гражданином конкретного государства: факт отсутствия у лица иного гражданства (Литва, Молдова, Узбекистан, Украина); наличие у лица постоянного места жительства на территории страны и постоянного места работы или другого легального источника существования (Молдова); изъявление лицом желания быть гражданином (Молдова, Туркменистан, Узбекистан, Украина) и т.д.

В настоящее время правоотношения по поводу гражданства Республики Молдова регулируются Законом № LP1024/2000 от 02.06.2000, с изменениями от 18.06.2020 (далее – Закон о гражданстве Молдовы). В соответствии с ч. 1 ст. 3 указанного закона гражданство Республики Молдова определяет постоянную политико-правовую связь между физическим лицом и Республикой Молдова, порождающую взаимные права и обязанности [2].

Определение понятия гражданства Республики Беларусь иное, существенно отличается и регулируется ч. 1 ст. 1 Закона Республики Беларусь № 136-З от 01.08.2002, с изменениями 10.12.2020 (далее – Закон

о гражданстве Беларуси). Так, гражданство Республики Беларусь – это устойчивая правовая связь человека с Республикой Беларусь, выражающаяся в совокупности их взаимных прав, обязанностей и ответственности, основанная на признании и уважении достоинства, основных прав и свобод человека [3].

Основаниями приобретения гражданства Республики Молдова в соответствии со ст. 9 Закона о гражданстве Молдовы являются: по рождению; вследствие усыновления; при репатриации; в результате приема в гражданство; вследствие восстановления в гражданстве Республики Молдова.

В Беларуси также пять оснований приобретения гражданства, однако, с перечисленными основаниями приобретения гражданства Молдовы совпадают лишь три: по рождению, в результате приема, вследствие восстановления. Также гражданство Республики Беларусь может быть приобретено в порядке регистрации и по иным основаниям, предусмотренными международными договорами.

С целью обеспечения национальной безопасности и в соответствии со ст. 20 Закона о гражданстве Молдовы государственные органы откажут в приеме в гражданство осужденным к лишению свободы за умышленные правонарушения, имеющим судимости или находящимся под следствием в момент рассмотрения заявления; участвовавшим в репрессиях; совершившим преступления международные, военные или против человечества; сеющим национальную или расовую вражду, распространяющим идеи фашизма, шовинизма или сталинизма; осуществляющим деятельность, направленную на подрыв государственной безопасности, общественного порядка, здоровья и нравственности населения; призывающим к насильственному изменению или свержению общественного строя, закрепленного Конституцией Республики Молдова; причастным к террористической деятельности; являющимся гражданами другого государства.

Республика Беларусь также не признает двойное гражданство и другие формы множественного гражданства. Однако основаниями прекращения рассмотрения заявления о приобретении гражданства в Беларуси являются депортировано, выслано из Республики Беларусь, передано иностранному государству; неоднократно (три и более раз) в течение календарного года подвергалось административным взысканиям на территории Республики Беларусь и не истек срок, по окончании которого оно считается не подвергавшимся административному взысканию; представило ложные сведения и (или) документы, не соответствующие требованиям законодательства, в том числе подложные, поддельные или недействительные; состоит на воинской службе, службе в полиции, органах безопасности, юстиции или иных государственных органах иностранного государства; умерло, признано судом безвестно отсутствующим или объявлено умершим.

Также существенно отличаются основания прекращения гражданства. Основаниями прекращения гражданства Республики Молдова являются выхода из гражданства и лишение гражданства Республики Молдова. В выходе из гражданства отказывается в том числе лицам, призванным или находящимся на срочной военной или альтернативной службе. Лишение гражданства может наступить также по отношению к лицу, вступившему в общественную должность другого государства без ведома и согласия компетентных органов Республики Молдова.

Гражданство Беларуси может быть прекращено в результате выхода и утраты. Основания запрета для выхода и утраты гражданства существенно отличаются от перечисленных в законодательстве Молдовы.

В заключении хотелось бы отметить, что общие черты регулирования правоотношений гражданства закреплены в законодательстве наших государств. Влияние цифровизации является одной из основных предпосылок введения на территории Беларуси и Молдовы биометрических паспортов, как документов, подтверждающих гражданство.

Таким образом, законодательство Беларуси и Молдовы о гражданстве имеет схожие черты (непризнание множественного гражданства), однако определение понятия гражданства, основания его приобретения и прекращения существенно отличаются, как и закрепление положений о гражданстве в нормах Конституции наших государств. В Республике Беларусь гражданство закреплено в ст. 10 I раздела Конституции Республики Беларусь «Основы конституционного строя» и закрепляет запрет лишения гражданства. Статья 17 I главы «Общие положения» II раздела «Основные права и свободы» Конституции Республики Молдова содержит нормы о гражданстве Молдовы и закрепляет запрет произвольного лишения гражданства, что полностью соответствует ст. 15 Всеобщей декларации прав человека.

Библиографические ссылки

1. Рекомендательный законодательный акт «О согласованных принципах регулирования гражданства» [Электронный ресурс] // Электронный фонд правовых и нормативно-технических документов. – Режим доступа: <https://docs.cntd.ru/document/901930781/>. – Дата доступа: 25.11.2021.
2. Закон о гражданстве Республика Молдова [Электронный ресурс] // Парламент Республика Молдова.– Режим доступа: https://www.legislationline.org/download/id/9140/file/MOL_on%20citizenship_ru.pdf/. – Дата доступа: 26.11.2021.
3. Закон «О гражданстве Республики Беларусь» [Электронный ресурс] // Мир права. – Режим доступа: http://world_of_law.pravo.by/text.asp?RN=H10200136/. – Дата доступа: 26.11.2021.

POLITICA UE PRIVIND INSTRUMENTELE JURIDICE ȘI ORGANISMELE NOU CREATE ÎN LUPTA ÎMPOTRIVA SPĂLĂRII BANILOR ȘI FINANȚĂRII TERORISMULUI

Dinu OSTAVCIUC,
*doctor în drept, conferențiar universitar
rector, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI*

Cătălin-Bogdan PĂUN,
*doctor în ordine publică și siguranță națională,
Baroul Prahova, România*

Riscurile de spălare a banilor și de finanțare a terorismului reprezintă o preocupare majoră pentru sistemul financiar al UE și pentru securitatea cetățenilor săi, dar și pentru statele în curs de aderare.

Din 2018, UE are în vigoare norme mai stricte în materie de combatere a spălării banilor. Aceste norme **îngreunează ascunderea fondurilor ilegale** prin straturi de societăți fictive și **consolidează controalele asupra țărilor terțe cu grad ridicat de risc**. Normele consolidează, de asemenea, rolul autorităților de supraveghere financiară și îmbunătățesc accesul la informații și schimbul de informații.

Cu toate acestea, normele trebuie să se adapteze în permanență pentru a face față riscurilor generate de:

- **inovarea tehnologică** – cum ar fi **monedele virtuale**;
- creșterea **integrării fluxurilor financiare** pe piața internă;
- **dimensiunea mondială** a organizațiilor teroriste;
- ingeniozitatea infractorilor pentru a exploata **lacunele sau problemele** din sistem.

În Iunie 2019, Consiliul European a adoptat agenda sa strategică 2019-2024. **Protejarea cetățenilor și a libertăților reprezintă** una dintre cele patru priorități ale sale, concluzia finală a summit-ului fiind următoarea:

„Ne vom consolida activitățile de combatere a terorismului și a criminalității transfrontaliere, valorificând rezultatele obținute până acum în acest sens, îmbunătățind cooperarea și partajarea de informații și dezvoltând și mai mult instrumentele noastre comune.”

Consiliul European – o nouă agendă strategică 2019-2024, 20 iunie 2019

În decembrie 2019, **Consiliul a adoptat priorități strategice** menite să **consolideze** în și mai mare măsură **cadrul UE** pentru combaterea spălării

banilor și a finanțării terorismului.

În mai 2020, Comisia Europeană a răspuns cu un **plan de acțiune**. Acesta stabilește măsurile pentru anul viitor, pentru a îmbunătăți asigurarea respectării normelor UE în acest domeniu și pentru a le supraveghea și coordona mai bine.

La 5 noiembrie 2020, Consiliul a adoptat concluzii privind combaterea spălării banilor și a finanțării terorismului. Concluziile servesc drept orientări, în special pentru stabilirea:

- unui cadru unic de reglementare care armonizează normele UE;
- unei autorități de supraveghere la nivelul UE cu competențe de supraveghere directă;
- unui mecanism de coordonare și sprijin pentru unitățile naționale de informații.

Cea de-a cincea Directivă privind combaterea spălării banilor (UE) 2018/843 a intrat în vigoare în iunie 2018. Aceasta urmărește:

- îmbunătățirea **transparenței** în ceea ce privește proprietatea asupra societăților și a fiduciei;
- înăsprirea controalelor privind **țările terțe cu grad ridicat de risc**;
- abordarea riscurilor legate de **cardurile preplătite și monedele virtuale**;
- consolidarea **cooperării** dintre **unitățile naționale de informații financiare**;
- îmbunătățirea cooperării și a schimbului de informații între **autoritățile de supraveghere a combaterii spălării banilor și Banca Centrală Europeană**.

În octombrie 2018, în completarea ei a venit o directivă care introduce măsuri de combatere a spălării banilor prin intermediul dreptului penal.

Aceste norme încearcă să găsească un echilibru între necesitatea unei mai bune securități și **protecția drepturilor fundamentale și a libertăților economice**. Modificările au aliniat, de asemenea, legislația UE la **standardele internaționale** elaborate în cadrul GAFI.

Grupul de Acțiune Financiară Internațională (GAFI)

Provocările sunt mondiale și necesită o strânsă **cooperare la nivel internațional**. UE colaborează cu partenerii săi în cadrul GAFI pentru a elabora și a pune în aplicare standarde internaționale.

GAFI elaborează și promovează politici de combatere a spălării banilor și a finanțării terorismului și emite recomandări pe care țările ar trebui să le aplice.

Recomandările sale sunt aplicate pe scară largă în UE prin intermediul celei de-a cincea Directive privind combaterea spălării banilor.

Controale privind prevenirea spălării banilor în țările terțe

În conformitate cu Directiva (UE) 2015/849, **Comisia menține o listă** a țărilor din afara UE care au **deficiențe în regimurile lor naționale privind combaterea spălării banilor**. Tranzacțiile financiare cu aceste țări necesită măsuri de precauție suplimentare.

În martie 2019, **Consiliul a respins un proiect de listă** prezentat de Comisie, pe care figurau 23 de țări terțe cu un grad ridicat de risc. Consiliul a considerat că propunerea „nu a fost stabilită printr-un proces transparent și rezilient care să stimuleze în mod activ țările afectate să ia măsuri decisive, respectând totodată dreptul acestora de a fi ascultate”.

În mai 2020, Comisia a prezentat o **metodologie revizuită pentru listarea țărilor terțe cu un grad ridicat de risc**. Comisia a prezentat și o listă actualizată a țărilor terțe cu un grad ridicat de risc – care nu se bazează încă pe metodologia revizuită – intrată în vigoare în iulie 2020.

Se pune accent deosebit pe mecanismele de supraveghere financiară și accesul rapid la informații de acest tip.

În 2019, o serie de inițiative legislative au consolidat și mai mult cadrul juridic al UE.

În mai 2019, cea de-a **cincea directivă privind cerințele de capital** a clarificat rolul autorităților de supraveghere prudențială. Acestea sunt responsabile de identificarea și corectarea deficiențelor instituțiilor financiare implicate în spălarea banilor și în finanțarea terorismului. Autoritățile competente trebuie să ia în considerare aceste preocupări în cadrul activităților lor de supraveghere.

În iunie 2019, a fost adoptată **Directiva privind facilitarea utilizării informațiilor financiare pentru combaterea criminalității**. Aceasta facilitează accesarea și utilizarea de către autoritățile competente a informațiilor financiare și bancare. De asemenea, directiva facilitează accesarea informațiilor din domeniul aplicării legii de către unitățile naționale de informații financiare. Ulterior, în luna decembrie, **rolul Autorității Bancare Europene (ABE) a fost consolidat**. O modificare a regulamentelor de înființare a conferit ABE și autorităților sale de supraveghere o obligație juridică de a contribui la prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării banilor și finanțării terorismului. Mandatul a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2020.

Un factor decisiv în această luptă instituționalizată a UE împotriva fenomenului îngrijorător al spălării banilor, infracțiune care nu de puține ori, este asociată finanțării unor organizații/ grupări radicale cu potențial terorist, îl reprezintă armonizarea legislației interne a statelor membre, cât și a statelor care aspiră la acest statut, cu normele, directivele adoptate în forurile decizionale ale Uniunii, precum și o cooperare eficientă, rapidă și funcțională între organismele cadru și cele corespondente din fiecare stat participant la acest efort comun.

Fenomenul de globalizare la nivel economic, politic și social, a adus cu sine și o „globalizare a fenomenului infracțional” din perspectiva spălării banilor și nu numai. În aceste condiții, UE se află în fața unei provocări și mai mari, în lupta sa contra acestui fenomen „viu”, a cărui evoluție este dificil de anticipat, cu modificări și „mutații”, asemeni unui virus pandemic. La nivelul Uniunii, a fost adoptată o „listă neagră” a țărilor de tip paradis fiscal, care refuză cooperarea în scopul prevenirii și combaterii spălării banilor.

Lista UE a jurisdicțiilor necooperante în scopuri fiscale

Lista adoptată de Consiliul European la 5 octombrie 2021 cuprinde:

- Samoa Americană
- Fiji
- Guam
- Palau
- Panama
- Samoa
- Trinidad și Tobago
- Insulele Virgine Americane
- Vanuatu

UE face eforturi pentru a îmbunătăți **gubernanța fiscală internațională**. Având în vedere caracterul mondial al concurenței fiscale neloiale, aceasta presupune și **abordarea provocărilor externe** cu care se confruntă bazele fiscale ale țărilor din UE.

Lista UE a jurisdicțiilor necooperante în scopuri fiscale este un instrument pentru a combate:

- fraudă sau evaziunea fiscală: neplata sau plata incompletă a impozitelor, cu nerespectarea legii;
- evitarea obligațiilor fiscale: utilizarea de mijloace legale pentru a reduce obligațiile fiscale;
- spălarea banilor: disimularea originii banilor obținuți ilegal.

Lista include țări din afara UE care încurajează **practici fiscale abusive**, reducând în mod drastic veniturile din impozitul pe profit ale statelor membre.

Prin identificarea acestor țări la nivelul UE, statele membre pot acționa împreună pentru a exercita presiuni pentru realizarea de reforme. Scopul listei nu este de a denunța și stigmatiza țările, ci de a încuraja **o schimbare pozitivă la nivelul legislației și al practicilor fiscale ale acestora**, prin cooperare.

Jurisdicțiile care nu respectă încă toate standardele fiscale internaționale, dar care **s-au angajat să facă reforme**, sunt incluse într-un document privind situația actuală (anexa II). Odată ce își îndeplinește toate angajamentele, o jurisdicție este eliminată din lista neagră a statelor

necooperante. UE face eforturi pentru a îmbunătăți **gubernanța fiscală** internațională. Având în vedere caracterul mondial al concurenței fiscale neloiale, aceasta presupune și **abordarea provocărilor externe** cu care se confruntă bazele fiscale ale țărilor din UE.

Este imperios necesar ca la nivelul fiecărui stat să se înființeze o structură care să servească drept centru național integrat pentru solicitarea, primirea, analizarea, valorificarea și comunicarea către instituții similare din alte țări, a rapoartelor de tranzacții suspecte, a informațiilor privind potențiale cazuri de spălare a banilor sau finanțare a terorismului. Această structură centrală trebuie să aibă acces, direct sau indirect, la datele financiare, administrative și de aplicare a legii de care este nevoie pentru îndeplinirea sarcinilor specifice.

Statele trebuie încurajate în demersurile de dezvoltare și sprijinire a unor tehnici investigative speciale, adaptate evoluției criminalității economice, pentru documentarea, anchetarea cazurilor de spălare a banilor. Astfel de tehnici ar putea fi livrarea controlată, operațiuni cu agenți sub acoperire, folosirea unor colaboratori cu identitate protejată, instrumente procesual-penale care au dat randament în investigarea altor infracțiuni grave, cum ar fi traficul de droguri, de persoane sau faptele de corupție. De asemenea, trebuie folosite și alte mecanisme efective, spre exemplu utilizarea cu caracter permanent sau temporar a unor grupuri specializate în investigarea de active și tranzacții financiare, eventual echipe mixte formate din funcționari specializați, care să aibă o comunicare operativă cu structuri similare din alte state, dat fiind caracterul transfrontalier al acestui flagel, intitulat spălarea banilor.

Atunci când desfășoară investigații pentru infracțiuni de spălare a banilor și infracțiuni predicat aferente, autoritățile competente trebuie să poată obține date și documente, informații care să fie folosite eficient în anchetă, în urmăriri penale și acțiuni investigative în acest domeniu. Trebuie creat cadrul legislativ care să le permită folosirea măsurilor asiguratorii pentru obținerea evidențelor ținute de instituțiile financiare și de alte persoane, pentru detectarea potențialilor autori ai acestui gen de infracțiuni, pentru obținerea de probe și luarea măsurilor de confiscare, înghețare a conturilor bancare.

Autoritățile de supraveghere financiară trebuie să aibă conferite competențele legale pentru a monitoriza și a asigura respectarea de către instituțiile financiare a cerințelor de combatere a spălării banilor, inclusiv autoritatea de a desfășura inspecții, controale tematice și generale. Aceste autorități statale trebuie mandatate prin reglementari juridice să poată obține informațiile necesare de la instituțiile financiare, acele date relevante pentru monitorizarea conformității și pentru aplicarea sancțiunilor administrative sau penale adecvate în cazul nerespectării cerințelor și standardelor

legii.

Este esențial în această luptă ca tot mai multe state să recunoască spălarea banilor ca fiind o infracțiune pentru care se aplică legislația privind extrădarea. Fiecare țară, trebuie fie să-și extrădeze propriii cetățeni, fie în cazul în care nu procedează astfel, pe motive de naționalitate, la cererea statului care solicită extrădarea, să transmită cu celeritate cazul către autoritățile sale competente, în scopul desfășurării urmăririi penale asupra infracțiunilor sesizate în cerere. Acele autorități judiciare trebuie să aplice procedurile naționale în aceeași manieră ca și în cazul săvârșirii oricărei alte infracțiuni predicat prevăzută de legislația internă a respectivului stat. Se impune totodată să fie realizată o cooperare rapidă, eficientă, în sensul de a se trece imediat la acțiune ca răspuns la cererile lansate de alt stat, pentru a identifica, bloca, pune sub sechestru judiciar, respectiv pentru a confisca bunurile ce fac obiectul infracțiunii de spălare a banilor.

În mod evident, având în vedere caracterul „pandemic” al acestei infracțiuni, evoluția tehnologică și ingeniozitatea, „perfecționarea profesională permanentă” a autorilor acestui tip de infracțiune, obiectivele și direcțiile de operare propuse anterior nu pot fi realizate într-un interval de timp atât de scurt cum ne-am dori noi, însă fiecare țară are datoria de a-și îmbunătăți și adapta rapid cadrul legislativ intern, precum și mecanismele de cooperare judiciară într-un efort comun de prevenire și combatere a spălării banilor.

ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE PRIVIND PROTECȚIA COPILOR ÎN MEDIUL ONLINE

Marcel BOȘCANEANU,
doctor în drept,
șef al Direcției studii și management al calității
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Rezumat

Tot mai mult, în ultima perioadă, părinții asigură ca copiii lor să aibă acces la mediul online. Acest fapt se datorează în contextul împrejurărilor actuale ca copiii lor să fie în pas cu tehnologia, cât și în contextul perioadei pandemice de a asigura copiii cu acces la studiile online. Această situația a adus, și considerăm că încă va duce, pe lângă oportunitatea de a fi copilul în pas cu tehnologia, la mai mulți factori de risc care vor afecta atât starea de sănătate cât și drepturile copilului. Diversificarea factorilor de risc, în contextul progresului tehnologic actual, impune ca toți membrii societății, începând de la părinți, rude, tehnicieni, specialiști din diferite domenii, să găsească unele modalități de îmbunătățire a situațiilor care pun în pericol prosperitatea familiei în general și copilului, în special. Prin urmare, comunitatea actuală, fiecare prin acțiunile/ responsabilitățile sale, încearcă să asigure o protecție a copilului în mediul online. În contextul intensificării proceselor (indiferent care ar fi ele, sociale, educaționale etc.) în mediul online, ne propunem să analizăm prin acest articol reglementările actuale pe segmentul protecției copilului în mediul online și impactul acestui mediu asupra copiilor.

Cuvinte-cheie: copii, protecția copiilor, mediu online, internet.

Summary

Increasingly, parents are ensuring that their children have access to the online environment. This is due to the context of the current circumstances to the fact that their children are up-to-date with technology and in the context of the pandemic period of ensuring that children have access to online education. This situation has brought, and we believe that it will still lead to the opportunity that the child is up-to-date with technology to several risk factors that will affect both the health and the rights of the child. The diversification of risk factors, in the context of current technological progress, requires that all members of society, from parents, relatives, technicians, specialists in various fields, to find some ways to improve situations that endanger the prosperity of the family in general and the child in particular. Therefore, the current community, through its actions/ responsibilities, tries to ensure the protection of the child in the online environment. In the context of the intensification of processes (regardless what they are, either social, educational, etc.) in the online environment, we intend to analyze in this article the current regulations on the segment of child protection in the online environment and the impact of this environment on children.

Keywords: children, child protection, online environment, Internet.

Introducere. După cum am menționat și în rezumat, reiterăm că una dintre urmările certe ale evoluției accentuate a tehnologiei, care se înregistrează încontinuu de o bună perioadă, implică sub aspectul evoluției domeniului tehnologiei informației, dezvoltării procesului educațional, desfășurării instruirii și inclusiv a internetului ridică și serioasa problemă a adaptării dreptului la acest proces, evoluției protecției copiilor în mediul online astfel încât să reglementeze noile realități și să protejeze copiii în acest relativ nou și tot mai prezent cadru de manifestare a raporturilor juridice.

Într-adevăr, interacțiunile tot mai dese în ultima perioadă (desfășurarea chiar și a procesului de studii online), interacțiunile pe rețele de socializare care au loc în mediul virtual sunt deseori însoțite de elemente cu caracter infracțional, uneori cu un grad mai înalt, alteori cu un grad mai mic, adeseori păgubitoare din multiple puncte de vedere în noul cadru de manifestare informatic. Acestea sunt, după caz, fie ilegalități specifice interacțiunii non-virtuale, care au fost adaptate noului mediu de comitere, fie fapte tipice/ specifice acestui domeniu, practic, noi forme de infracționalitate, evaluate odată cu evoluția generală a tehnologiei, într-un proces care, sub aspect criminologic, poate fi admis, până la punct, a fi unul oarecum normal/ firesc.

Așadar, implicând (alături de nenumărate beneficii) și o lărgire a sferei generale a infracționalității, evoluția tehnologiei, inclusiv a mediului on-line, implică (și) o argumentare a vulnerabilității copiilor (sunt mai predispuși ca alții la victimizare în mediul informatic), precum și o generică predispunere a mediului social, în general, la această veritabilă nouă dimensiune de manifestare a criminalității. Faptul că aceasta cunoaște cu mult mai puține frontiere decât infracționalitatea „clasică” o face, astfel, cu atât mai periculoasă și dificil de analizat/ descoperit, din cauza potențialelor conflicte ce pot să apară între părinți și copii în sugrumarea sa, precum și ca urmare a apariției numeroaselor alte piedici tipice pentru criminalitatea informatică în mediul online (de ex., stocarea datelor, distribuția acestora, transferul de informații etc. – poate face dificilă identificarea clară a locului săvârșirii infracțiunii, aspect de care pot profita/ pe care se pot baza cei care comit astfel de fapte).

Scopul prezentului articol este (după cum s-a fixat și în rezumat) evidențierea aspectelor teoretice și practice privind protecția copiilor în mediul online.

Rezultate obținute și discuții. *Sub aspectul cadrului legal.* Potrivit art. 1 din Convenția ONU, art.1 din Legea nr. 338/1994 privind drepturile copilului [6] sau art. 3 din Legea nr. 140/2013 [7], prin copil se înțelege persoana care nu a împlinit vârsta de 18 ani. Conform Legii nr. 338/1994 privind drepturile copilului – ocrotirea de către stat și societate a copilului, familiei și maternității constituie în Republica Moldova o preocupare politică, socială și economică de prim ordin. În același sens, art. 2 din aceeași lege specifică că statul garantează fiecărui copil dreptul la un nivel de viață adecvat dezvoltării

sale fizice, intelectuale, spirituale și sociale. Statul întreprinde acțiuni în vederea acordării de ajutor părinților, precum și altor persoane responsabile de educația și dezvoltarea copiilor. Protecția drepturilor copilului este asigurată de organele competente respective și de organele de drept [6].

Legislația R. Moldova prevede o modalitate de protecție specială a copiilor și anume prin legea nr. 140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, iar în conformitate cu art. 8 al legii menționate, una din situații când copiii pot fi identificați că se află în situație de risc este că copiii sunt victime ale infracțiunilor [7].

Nu în zadar am vorbit mai sus de drepturile copilului, deoarece odată cu limitarea accesului la mediul online sau alte acțiuni în acest sens ar duce la încălcarea drepturilor copilului *la informare*, dreptul la învățătură, dreptul la dezvoltarea capacităților intelectuale și *dreptul la libertatea gândirii și conștiinței*. Am menționat această situație deoarece este important să găsim echilibrul între protecție și drepturi. Protecția copiilor/ tinerilor împotriva conținutului dăunător online nu ar trebui să restricționeze drepturile copiilor. Împuternicirea copiilor să folosească în mod independent mijloacele digitale în condiții de siguranță și în scopuri proprii necesită îndrumări și sprijin din partea adulților. Participarea online este o parte fundamentală a societății moderne. Copiii și tinerii trebuie să aibă posibilitatea de a influența procesul de luare a deciziilor care le afectează viața.

Într-o altă ordine de idei, ar duce la încălcarea neoficială a drepturilor copilului *la libertatea expresiei, alegere și joacă*. Mediile digitale sunt pline de oportunități de a se juca, de a se distra, de a se întâlni cu prietenii și de a dezvolta abilități digitale. Prin aceste activități, copiii au posibilitatea de a se dezvolta fizic, mental, emoțional și social. Astfel de activități îi pot ajuta să învețe cum să trăiască într-o societate digitală în schimbare rapidă.

Pentru a pune în valoare aceste drepturi, se necesită ca protejarea copiilor împotriva daunelor și a riscurilor în mediile online să fie întotdeauna una dintre principalarele priorități ale adulților, părinților, administrației publice locale/ centrale prin intermediul ministerelor responsabile etc. O relație strânsă, cu discuții deschise între copil și adulți, cu reglementări normative clare și aplicabile protejează copiii de rău. Copiii au nevoie de îndrumări în rotecț privește modul de protejare online, comportamentul adecvat față de ceilalți și comportament adecvat față de ei înșiși.

Digitalizarea rotecției afectează sănătatea și bunăstarea copiilor: impact pe care abia începem să-l înțelegem, și chiar dacă îl vom începe a înțelege va fi cu întârziere. Este important să conștientizăm impactul, să prevenim și să atenuăm efectele potențial dăunătoare pe care tehnologia rotecț le poate avea asupra sănătății și bunăstării copiilor și să căutăm în mod rotecț oportunități de îmbunătățire a sănătății copiilor folosind reglementări normative adaptate la noile realități și noile tehnologii.

În ultimii ani, subiectul protecției copiilor în mediul online a ajuns în vizorul factorilor de decizie, fapt care a impulsionat aprobarea mai multor documente de politici în domeniu. În continuare, ne vom expune asupra celor mai importante.

Una dintre cele mai importante realizări din ultimii ani, ca urmare a implementării politicilor de promovare a siguranței copiilor online, a fost în anul 2017 când Guvernul Republicii Moldova a adoptat pentru prima dată un Plan de acțiuni la nivel național prin HG nr. 212/2017 ce își propunea să promoveze siguranța copiilor online, cu implicarea unui spectru divers de autorități și instituții publice. În scopul garantării siguranței online pentru copii și asigurării utilizării mai eficiente a Internetului de către aceștia, a fost elaborat și aprobat prin HG 212/2017 Planul de acțiuni privind promovarea siguranței pe Internet a copiilor și adolescenților pentru anii 2017-2020 [3]. Documentul a fost aprobat în scopul realizării obiectivelor Strategiei pentru protecția copilului pe anii 2014-2020, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 434 din 10 iunie 2014 [4], precum și a creșterii nivelului de siguranță pe Internet a copiilor și adolescenților în contextul mediatizării unui joc online periculos pentru copii, jocul online cunoscut cu denumirea de „Balena albastură” care a bulversat opinia publică și întreg sistemul de protecție a copiilor, sistemul de drept și sistemul educațional, semnalând necesitatea unor măsuri urgente și consolidate pentru prevenirea unor situații similare.

În aceeași ordine de idei, în anul 2020 au expirat mai multe documente de politici ce vizează protecția copilului și siguranța online. Prin urmare, în viziunea noastră atât în contextul social, cât și cel al politicilor publice, apare necesitatea elaborării/ aprobării/ implementării unor noi politici, planuri de iguran privind promovarea siguranței pe internet a copiilor și adolescenților pentru următorii ani.

Astfel, în acest context, este foarte important să menționăm că protecția copiilor în mediul online este o preocupare și a puterii executive prin intermediul ministerului responsabil de acest segment și anume Ministerul Educației, Culturii și Cercetării (MECC de până la restructurarea Guvernului).

Tot în acest context, în conformitate cu art. 135 al Codului educației nr. 152/2014, acțiunile 2.7.3-2.7.5 din Planul de activitate al MECC pentru anul 2021, în scopul promovării și consolidării eforturilor în vederea asigurării siguranței online a copiilor/ elevilor prin ordinul MECC nr. 872 din 12.07.2021 [8] au fost aprobate pentru pilotare Standardele pentru protecția și siguranța copiilor/ elevilor în mediul online, Planul de acțiuni privind pilotarea Standardelor pentru protecția și siguranța copiilor/ elevilor în mediul online. Prin intermediul acestui ordin, organele locale de specialitate în domeniul învățământului vor oferi suport metodologic în implementarea Standardelor pentru protecția și siguranța copiilor/ elevilor în mediul online de către instituțiile-pilot din teritoriul administrat, vor contribui la diseminarea bunelor

practici privind protecția și siguranța copiilor/ elevilor în mediul online, în cadrul instituțiilor de învățământ general. În viziunea noastră, această acțiune este una foarte benefică însă se recomandă să nu rămână numai la nivel de pilotare ci chiar la nivel de reglementare ordinar.

Sub aspectul statisticii privind siguranța copiilor pe internet, la nivel național, au fost realizate mai multe cercetări criminologice în ceea ce privește siguranța copiilor pe internet. Una din cele mai importante cercetări și cea mai recentă a fost realizată cu susținerea financiară a Ministerului Afacerilor Externe al Norvegiei în cadrul proiectului „Suport pentru autoritățile naționale în promovarea răspunsului politic la traficul de ființe umane, cu respectarea deplină a drepturilor omului și drepturilor persoanelor traficate”/ „Supporting national authorities to advance policy response to trafficking human beings with full respect to human rights and rights of trafficked persons”. Raportul reflectă exclusiv părerile autorului, pe care și le asumă AO Centrul Internațional „La Strada” [10]. Conform acestei cercetări cantitative a Siguranței copiilor pe internet – 2021, realizat prin intermediul unui sondaj online cu autocompletare în rândul copiilor de 9-17 ani. Eșantionul a cuprins un număr de 3829 de copii (din câteva raioane/ structuri administrative din R. Moldova), dintre care: copii cu vârsta cuprinsă între 9-11 ani – 1535, copii cu vârsta cuprinsă între 12-14 ani – 1597, copii cu vârsta cuprinsă între 15-17 ani – 698. Datele au fost colectate în luna decembrie a anului 2020. Astfel, în urma acestei cercetări criminologice s-a atestat următoarea situație:

Centralizarea datelor relevă faptul că participanții la studiul calitativ susțin că au mereu acces la Internet prin intermediul telefonului mobil. Internetul sau dispozitivele mobile sunt utilizate, în mare parte, în trei scopuri: comunicare cu prietenii, studii și jocuri online. Datele sondajului atestă că 60% dintre respondenți pot naviga pe internet oricând doresc sau au nevoie, 22% – pot intra deseori pe Internet, 16% – uneori, iar 1% – niciodată. Odată cu creșterea vârstei, sporește ponderea copiilor care spun că pot utiliza internetul ori de câte ori au nevoie (45% dintre copiii de 9-11 ani și 72% dintre copiii de 15-17 ani) [10]. Tot în acest raport este menționat faptul că 75% dintre respondenți utilizează chat-uri, precum Viber, WhatsApp, Messenger în fiecare zi. Dintre aceștia, 34% au declarat că utilizează chat-uri aproape tot timpul, 20% utilizează chat-uri de câteva ori pe zi, iar 21% – în fiecare zi sau aproape zilnic. O pondere mai mare a copiilor de 15-17 ani utilizează chat-uri aproape tot timpul (46%), comparativ cu copiii de 9-11 ani (22%). De asemenea, cele mai utilizate aplicații de mesagerie și rețele de socializare în rândul copiilor de 9-17 ani sunt: Viber (68%), Instagram (54%), TikTok (53%), Facebook Messenger (28%), WhatsApp (23%), Facebook (23%). Instagram este utilizat de către 27% dintre copiii de 9-11 ani, 67% dintre copiii de 12-14 ani și 85% dintre copiii de 15-17 ani. Viber este cea mai utilizată aplicație de mesagerie în rândul copiilor din Moldova, în special în rândul copiilor de 9-11 ani. În

topul rețelelor de socializare accesate de copii sunt Instagram și TikTok. În anul 2020, fiecare al doilea copil din Moldova a accesat platforma Instagram și TikTok, fiind mai populare în rândul copiilor decât platforma Youtube [10].

Una din situațiile îngrijorătoare în cadrul cercetării calitative este că mai mulți intervievați au declarat că pe rețelele de socializare postează rar fotografiile sau alt conținut. Iar o parte dintre intervievați postează zilnic istorii pe Instagram. Respondenții au afirmat că, de regulă, distribuie fotografiile cu cărți, mâncare, momente din viața de zi cu zi, selfie-uri, filmulețe pe TikTok. Aproximativ jumătate dintre intervievați au profiluri de tip închis pe rețelele de socializare, argumentând că nu vor ca ceea ce postează să fie văzut de multe persoane. Cealaltă jumătate de respondenți are profiluri de tip deschis, motivând că nu au ce ascunde de alte persoane [10].

Îngrijorător este și faptul că comunicarea online cu persoane străine a fost cel mai des menționată de către copiii care au participat la interviuri aprofundate, drept un risc legat de utilizarea internetului. În timp ce toți copiii care au participat la cercetarea calitativă au declarat că pe internet nu trebuie de vorbit cu persoane necunoscute, mai mult de jumătate dintre ei au spus că se întâmplă să comunice online cu persoane necunoscute, iar alții chiar au prieteni pe internet cu care nu s-au văzut în viața reală. 35% dintre copiii intervievați au declarat că au discutat pe internet cel puțin o dată cu o persoană pe care nu au întâlnit-o în viața reală; 18% dintre intervievați s-au văzut în ultimele 12 luni cu persoane pe care le-au cunoscut pe internet. Cu înaintarea în vârstă, crește ponderea copiilor care se văd față în față cu persoane pe care le cunosc online. Rezultatele sondajului arată că, în ultimul an, 8% dintre copiii de 9-11 ani, 23% dintre copii de 12-14 ani și 31% dintre copii de 15-17 ani s-au văzut față în față cu persoane pe care le-au cunoscut doar pe internet. 2% din numărul total de copii care s-au văzut față în față cu persoane pe care le-au cunoscut pe internet au declarat că s-au simțit supărați din cauza celor întâmplate la acea întâlnire; 18% dintre respondenți au afirmat că, în ultimele 12 luni, s-au întâmplat pe internet lucruri care i-au deranjat sau i-au supărat. Dintre ei, 55% au declarat că aceste lucruri s-au întâmplat o dată sau de două ori în ultimele 12 luni, 19% – cel puțin o dată pe lună, 6% – cel puțin o dată pe săptămână și 5% – zilnic sau aproape zilnic. Copiii cărora li s-au întâmplat lucruri neplăcute pe internet au declarat, în proporție de 41%, că au fost destul de supărați sau foarte supărați de această întâmplare. Ultima dată când li s-a întâmplat pe internet ceva ce i-a supărat, 38% dintre copii au discutat despre acest lucru cu prieteni de vârsta lor, 33% – cu părinții, iar 14% – cu frații sau surorile. Totodată, 24% nu au vorbit cu nimeni despre aceasta [10].

O altă statistică îngrijorătoare face referire la faptul că 3% dintre copiii de 9-12 ani au declarat că, în ultimele 12 luni, au primit de la cineva online înregistrări video sau fotografii cu conținut sexual, imagini cu persoane dez-

golite sau care fac sex. La 12-17 ani, riscul de a primi înregistrări video sau fotografii cu conținut sexual, imagini ale persoanelor dezgolite sau care fac sex este de două ori mai mare, comparativ cu riscul la categoria mică de vârstă. La 12-17 ani, 1% dintre copii au declarat că au expediat conținut sexual, imagini sau înregistrări video cu părți intime ale corpului, atunci când li s-a solicitat acest lucru. Totodată, procentajul copiilor cărora li s-a cerut să expedieze imagini sau înregistrări video cu conținut sexual e de 5 ori mai mare, comparativ cu datele în rândul copiilor de 9-12 ani. 39% dintre respondenți au spus că au transmis astfel de imagini persoanei cu care sunt/ erau într-o relație și pe care o cunosc în viața reală, 18% au expediat astfel de imagini unui prieten/ unei prietene pe care îl/ o cunosc în viața de zi cu zi, 13% – unei persoane pe care o cunosc doar online, 9% – unei persoane pe care au cunoscut-o în mediul online și sunt/ erau într-o relație, 7% – unui cunoscut/ unei cunoscute și 5% – unei persoane pe care nu o cunosc. Copiii au transmis astfel de conținut considerând că este ceva normal într-o relație, din curiozitate, pentru că au fost amenințați, pentru a obține bani sau alte lucruri în schimb.

Referindu-se la modul în care le permit copiilor lor să folosească internetul, în cadrul interviurilor, copiii de 9-11 ani au menționat că activitatea lor pe internet e verificată, cu regularitate, de către părinți. Adolescenții de 12-14 ani sunt verificați mai rar, iar cei de 15-17 ani au spus că părinții nu se mai interesează ce fac ei online, însă o făceau când aveau sub 14 ani.

Un alt fenomen întâlnit pe rețelele de socializare poartă denumirea de cyberbullying, adică hărțuire online. Este un act agresiv care utilizează diferite forme de comunicare electronică (rețele sociale, smartphone, computere, tablete, chat, site-uri web etc.) pentru a amenința, a insulta intenționat și repetat o victimă, această victimă în aproape toate cazurile sunt copii. Ea este realizată de un individ sau de un grup de indivizi.

Cyberbullyingul se practică prin e-mailuri, telefoane mobile, rețele sociale, site-uri de partajare a fotografiilor, mesagerii instantanee, forumuri, chat-uri, jocuri online etc. Acestea sunt acte de violență și se fac în scopul amenințării, intimidării sau insultării victimelor-copiii. De exemplu, crearea unui profil fals, trimiterea de mesaje insultătoare repetitive răspândind zvonuri nefondate, postare de fotografii compromițătoare sau video umilitoare, insultarea foarte violentă, creând zvonuri (într-un grup sau într-o rețea socială) împotriva unui alt elev etc... trimiterea intențională a unui mesaj virusat etc. Hărțuirea online este deosebit de periculoasă mai ales pentru că este constantă, publică și greu de evitat de către victime. Poate avea loc oricând – la școală sau acasă – și poate implica grupuri mari de copii [11, p. 3].

Astfel, după cum observăm din datele statistice prezentate mai sus, copiii, prin intermediul conectării la mediul online pot deveni foarte ușor ținta unor persoane rău-intenționate, pot fi foarte ușor influențați de jocurile online de a recurge la diferite gesturi neplăcute care chiar pot duce la sinucidere,

motiv pentru care părinții/ ceilalți membri ai familiei trebuie să acționeze cât mai rapid atunci când află despre existența acestor ilegalități.

Măsuri de protecție și recomandări. În urma celor prezentate mai sus, observăm faptul că astăzi copiii sunt mai puțin îngrijorați sau își pun mai puține întrebări referitoare la ce se întâmplă cu informațiile pe care le publică în mediul online și cine are acces la ele. Dar orice activitate online lasă date în spate, de la reactualizarea profilului, până la tranzacții și achiziții. Acești copii cresc cu alte perspective asupra a ceea ce înseamnă spațiul privat și intimitatea. Pentru ei este vorba mai puțin despre total public sau total ascuns, ci despre abilitatea de a controla ce informație împărtășești și cu cine.

Tot în contextul celor prezentate mai sus cu privire la siguranța copiilor în mediul online, se impun o serie de recomandări adresate atât autorităților sau cadrelor didactice, cât și părinților. Pentru început, se recomandă autorităților și specialiștilor includerea noțiunilor elementare privind siguranța pe internet în programa școlară destinată claselor primare și gimnaziale. Aceștia vor fi îndrumați cu privire la confidențialitatea informațiilor, a datelor personale, dar mai ales cu privire la riscul interacțiunilor cu persoane necunoscute. De asemenea, pot fi incluse informații privind activitățile și comportamentele copiilor pe Internet, precum și siguranța navigării pe Internet, în programele de formare a cadrelor didactice, asistenților sociali și a altor categorii de profesioniști. O altă recomandare ar fi utilizarea unor programe de filtrare și de control parental și încurajarea folosirii lor, în special pentru copiii cu vârste mici.

Pentru cadrele didactice se recomandă negocierea regulilor privind utilizarea Internetului și a telefonului mobil la clasă împreună cu elevii. De asemenea, cadrele didactice trebuie să discute despre riscurile asociate internetului prin oferirea de exemple precum hărțuirea, furtul de date personale sau tentativele de phishing. Tot cadrele didactice trebuie să actualizeze permanent dispozitivele și computerele din cadrul școlii astfel încât aplicațiile, filtrele sau sistemele de protecție să fie funcționale. De asemenea, astăzi se pledează pentru o utilizare corectă a internetului în procesul de învățare, majoritatea școlilor adoptând în prezent o atitudine mult mai deschisă față de platformele online, lucru ce încurajează copiii să devină activi pe internet [5, p. 127].

Dintre toți însă, părinții joacă cel mai important rol în acest proces de protecție în mediul online. Dat fiind faptul că majoritatea tinerilor și a copiilor sunt foarte atrași de internet și pot petrece mult timp navigând sau jucând jocuri, părinții îi pot deconecta prin oferirea unor alternative de petrecere a timpului liber. De asemenea, cunoașterea de către părinți a activităților pe care copiii le desfășoară și a potențialelor pericole care există pe Internet, reduce riscul ca cei mici să se ascundă de aceștia privind experiențele neplăcute petrecute pe internet. Tot părinții pot încuraja copiii să vorbească des-

pre prietenii lor virtuali așa cum vorbesc despre cei reali. În ceea ce privește perceperea realității pe internet, aceasta depinde de fiecare copil în parte cum gestionează aplicațiile. Copiii afișează adesea în mediul online un sine extrovertit și chiar dacă această versiune a sinelui nu este aproape niciodată completă, oferă instantaneitate din diverse unghiuri ale personalității. Existența profilelor online pe platforme diferite creează spațiu câtorva persoane foarte diferite, care reies din aceeași persoană [2, p. 90]. Această situație poate conduce la pericole pentru copii, dovedindu-se faptul că majoritatea dintre cei care au fost la o întâlnire cu o persoană străină de pe internet, au descoperit altceva față de ceea ce se așteptau. Acesta este și unul dintre motivele care stau la baza abuzului, dispariției, morții sau sinuciderii unui copil. De asemenea, contează dacă adultul are sau nu rolul de mediator, sau dacă impune reguli de utilizare a internetului, precum și adecvarea softurilor la nivelul de dezvoltare psihică a copilului. S-a remarcat faptul că majoritatea părinților nu cunosc dispozitivele și produsele pe care le achiziționează pentru copii. O bună cunoaștere a acestora implică și un mai mare control asupra activității copilului pe internet. De pildă, în unele familii se încurajează îmbrățișarea tehnologiei și utilizarea ei ca instrument util. În altele, oamenii sunt mai temători, mai suspicioși și o tratează drept inamic. Alții au atitudini ambivalente. Considerăm că nu trebuie să permitem tehnologiei să ne determine cultura familială, ci doar să o integrăm în moduri distractive, sănătoase și din care să putem beneficia. Dacă ar fi să facem o comparație, învățarea regulilor navigării pe internet a copiilor este asemănătoare învățării regulilor de circulație prin oraș: traficul este inevitabil și din ce în ce mai intens, dar soluția nu este de a sta în casă, ci de a cunoaște regulile de circulație și de a avea grijă.

În încheierea acestui articol putem **concluziona următoarele**: odată cu procesul de dezvoltare a societății, natura problemelor socio-juridice s-a modificat și a căpătat noi valențe. Mijloacele tehnice de care omul modern s-a bucurat, au avut pe lângă beneficii, descoperirea de noi oportunități și aspecte negative. Astăzi, utilizarea internetului de către copii a ajuns atât o necesitate, cât și un mijloc distructiv de utilizare a timpului, cu efecte negative asupra sănătății fizice și mintale, având implicații juridice asupra drepturilor copilului, a bunăstării individuale și sociale. Extinderea acestei problematice privind protecția copiilor în mediul online aduce cu sine noi roluri pe care adulții trebuie să și le asume, venind în sprijinul celor vulnerabili. Unul dintre aceste roluri presupune prevenția prin instruirea copilului cu privire la modalitatea de utilizare corectă a internetului, dat fiind faptul că numărul copiilor care îl utilizează în mod nepotrivit a crescut. Un alt rol este cel de a limita accesul copiilor pe diferite site-uri astfel încât expunerea la imagini cu conținut sexual să fie pe cât posibil inexistentă.

Credem că internetul îmbogățește viața copiilor și le oferă oportunități

de a-și îmbunătăți abilitățile digitale, precum și de a socializa, juca și învăța. Cu toate acestea, copiii sunt deosebit de vulnerabili la amenințările online, cum ar fi agresiunea cibernetică și conținutul necorespunzător. Păstrarea siguranței online a copiilor necesită o abordare integrată în întreaga industrie tehnologică și în societate.

Internetul a schimbat în mod spectaculos modul în care copiii interacționează cu lumea. Ei au acces la un volum copleșitor de informații. Cu toate acestea, mediul online, pe lângă beneficiile evidente, comportă în lipsa unei informări corecte și a unei orientări adecvate, riscuri în fața cărora cei vulnerabili sunt în special copiii. În ultimul deceniu, evoluția utilizării internetului de către copii a fost caracterizată prin două mari direcții, ambele punând în sarcina părinților și a cadrelor didactice un rol crucial în protecția copiilor împotriva riscurilor din mediul online.

Așa cum menționam mai sus, utilizarea în siguranță și responsabilă a internetului de către copii depinde în mare măsură de gradul de implicare a părinților, de modul în care aceștia stabilesc un dialog și o comunicare deschisă privind dificultățile întâlnite pe internet. Copiii au nevoie, în primul rând, de îndrumare și confirmare din partea părinților, că activitățile lor online sunt sigure și utile în educația lor. O măsură complementară pentru protejarea copiilor în timpul utilizării internetului și controlul activității acestora o reprezintă programele de filtrare a conținutului web și de control parental.

O altă problemă importantă pe care o ridică utilizarea rețelelor sociale o reprezintă protecția datelor cu caracter personal. Respectul pentru viața privată și protecția datelor cu caracter personal sunt două elemente esențiale în societatea contemporană bazată pe utilizarea tehnologiilor moderne de informare și comunicare. Orice informație postată online va rămâne accesibilă, cel mai probabil pentru totdeauna. Copiilor trebuie să li se explice ce informații reprezintă date cu caracter personal, când acestea pot fi sau nu transmise, care sunt situațiile când ele nu vor fi niciodată dezvăluite și ce consecințe există când nu respectăm regulile de protecție a informațiilor confidențiale.

Măsurile de protecție a copilului în mediul online și de promovare a siguranței online sunt abordate fragmentar, în diferite documente de politici, fără a exista o legătură logică între acestea. Acest fapt creează impedimente în evaluarea impactului politicilor în domeniul siguranței copiilor online, în determinarea dinamicii pozitive în domeniul de interes, eficientizarea rezultatelor obținute etc.

La nivel național, se atestă un nivel scăzut de cunoaștere și înțelegere a subiectului de către autoritățile responsabile de implementarea politicilor în domeniul siguranței copiilor online. Modelul actual de coordonare a eforturilor în domeniul siguranței copiilor online este absolut ineficient, fapt ce determină abordarea superficială a problemei. În pofida faptului că a fost aprobat un document de politici tematic în domeniul siguranței copiilor online,

lipsește angajamentul ferm al autorităților publice de a implementa acțiunile planificate.

Planul de acțiuni privind pilotarea Standardelor pentru protecția și siguranța copiilor/ elevilor în mediul online aprobat de către MECC, în viziunea noastră, este unul foarte benefic însă se recomandă să nu rămână numai la nivel de pilotare ci chiar la nivel de reglementare ordinar.

Referințe bibliografice:

1. Botezatu E. Siguranța online a copiilor. Studiu de politici publice. Fundația Soros Moldova, AO Centrul Internațional „La Strada”. Chișinău, 2020. 62 p.
2. Dumitrescu D. Nativi digitali. București: Editura Tritonic, 2013. 270 p.
3. Hotărârea Guvernului nr. 212 din 05.04.2017 pentru aprobarea Planului de acțiuni privind promovarea siguranței pe Internet a copiilor și adolescenților pentru anii 2017-2020. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2017, nr. 109-118.
4. Hotărârea Guvernului nr. 434 din 10.06.2014 pentru aprobarea Strategiei pentru protecția copilului pe anii 2014-2020. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 160-166.
5. Iovu M., Roth M. Drepturile copilului, bunăstarea și protecția lor. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 2012. 320 p.
6. Legea Republicii Moldova privind drepturile copilului nr. 338 din 15.12.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr. 13.
7. Legea Republicii Moldova privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți nr. 140 din 14.06.2013. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 167-172.
8. Ordinul MECC nr. 872 din 12.07.2021 cu privire la aprobarea și pilotarea Standardelor pentru protecția și siguranța copiilor/ elevilor în mediul online.
9. Raportul Ministerului Economiei și Infrastructurii, de monitorizare a Planului de acțiuni privind promovarea siguranței pe internet a copiilor și adolescenților pentru anii 2017-2020, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 212 din 05.04.2017. raportul_final_de_monitorizare_a_planului_de_actiuni_privind_promovarea_sigurantei_pe_interne.pdf (accesat la 02.12.2021).
10. Siguranța copiilor pe internet. AO Centrul Internațional „La Strada”. Chișinău, 2021. 15 p. sumar_siguranta_copiilor_pe_internet_1_.pdf (accesat la 02.12.2021).
11. Ghidul siguranței copiilor pe internet.pdf (accesat la 03.12.2021).

NOUL CONCEPT AL OCROTIRII PERSOANEI FIZICE MAJORE CONSACRAT ÎN CONȚINUTUL CODUL CIVIL AL REPUBLICII MOLDOVA

Grigore ARDELEAN
*doctor în drept, conferențiar universitar
al Catedrei Drept privat a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Andrian CREȚU,
*doctor în drept, conferențiar universitar
al Catedrei „Drept privat” a Academiei Ștefan cel Mare a MAI*

Rezumat

De la apariția dreptului, principala sa preocupare, pe lângă cea de a face viața omului mai sigură din punct de vedere juridic, a fost și rămâne a fi protecția lui sub toate aspectele (integritatea fizică și mintală, interesele legitime de orice fel, libertatea de exprimare și deplasare, dreptul la proprietate și alte drepturi patrimoniale etc.).

În mod firesc, această grijă pe care o poartă dreptul față de ființa umană, impune a fi distribuită proporțional tuturor ramurilor din care se compune, fiecare având specificul ei de intervenție, dictată de felul misiunii încredințate. Dintre acestea, rolul cel mai important îi revine dreptului privat, asumat și îndeplinit prin intermediul dreptului civil, susținut în unele privințe de normele dreptului familiei, în special, atunci când se cer a fi ocrotite interesele minorilor.

Cuvinte cheie: persoana fizică, tutore, curator, ocrotire contractuală, mandat de ocrotire în viitor, ocrotire judiciară, drept personal nepatrimonial, drepturi patrimoniale, reprezentare.

Summary

Since the advent of law, his main concern, in addition to making man's life more secure from a legal point of view, has been and remains his protection in all respects (physical and mental integrity, legitimate interests of any kind, freedom of expression and movement, the right to property and other property rights, etc.).

Naturally, this rightful care for the human being requires that it be distributed in proportion to all the branches of which it is composed, each with its own specificity of intervention, dictated by the type of mission entrusted to it. Of these, the most important role is played by private law, assumed and fulfilled through civil law, supported in some respects by the rules of family law, in particular when the interests of minors are required to be protected.

Keywords: natural person, guardian, curator, contractual protection, future protection mandate, judicial protection, non-patrimonial personnel right, patrimonial rights, re-representation.

Introducere. Deși misiunea comună a tuturor ramurilor dreptului o constituie garantare respectării drepturilor omului, ocrotirea juridică a intereselor patrimoniale, dar în principiu, și cele personal nepatrimoniale, constituie preocuparea de bază a dreptului civil. Așa se face, că unele ramuri ale dreptului au o implicație directă în proclamarea, garantarea și apărarea drepturilor persoanei (ramurile dreptului privat având în față ramura dreptului civil), iar altele (ramurile dreptului public - dreptul penal, dreptul contravențional) capătă rolul de supraveghetor al modului de respectare a lor, iar în cazul devierii de la regulile prescrise de primele, sunt obligate să acționeze prin a condamna pe cei ce au admis acest fapt.

În respectiva consecutivitate a expunerii, nu trebuie să uităm de rolul dreptului constituțional ce ține loc de întâietate în asigurarea ocrotirii juridice a persoanei, după care urmează cel al dreptului civil, pe segmentul ocrotirii drepturilor subiective civile. Anume acest segment și reprezintă obiectul de studiu al compartimentului de față – ocrotirea drepturilor subiective civile ale persoanei majore prin mijloace de drept civil.

Scopul articolului se naște din intenția examinării cadrului juridic actual în materia ocrotirii persoane fizice majore, context în care legiuitorul a decis să fie modificat conceptului ce a stat până nu de mult la baza reglementării respectivei instituții.

Metodele și materiale aplicate în procesul studiului fac parte din categoria celor mai diverse, fiind utilizate metodele cele mai eficiente în materia cercetării juridice, dintre care enumerăm: metoda analizei, metoda sintezei, metoda deducției, metoda sistemică, metoda istorică, metoda comparativă, precum și metoda empirică.

Rezultate obținute și discuții. În contextul examinării *instituției ocrotirii persoanei fizice*, prin aceasta trebuie de înțeles procedeu juridic de aplicare a ansamblului mijloacelor de drept civil prin intermediul cărora se asigură recunoașterea și protecția drepturilor civile subiective și intereselor îndreptățite ale ocrotitului, precum și mijloacele de protecție ale persoanei fizice, participante la circuitul civil [9, p. 137].

După cum susținem și în conținutul altor lucrări [6, p. 116], în general, nu există instituție juridică sau normă a dreptului civil care să nu abordeze direct sau implicit problema ocrotirii intereselor legitime ale persoanelor fizice. Or, prin absolut fiecare normă, privită individual sau combinat, dreptul civil contribuie la ocrotirea drepturilor subiective, iar în mod concomitent și a subiectelor cărora le aparțin, adică persoanelor fizice. În concret, normele dreptului civil au misiunea de a ocroti persoanele fizice, în primul rând, prin recunoașterea și apărarea drepturilor subiective civile, iar în al doilea rând, prin toate celelalte instituții ale sale care, în mod implicit, sunt concentrate tot asupra ocrotirii intereselor ei legitime (nulitatea actelor juridice, în special cea relativă care protejează interesul personal al celui implicat în ra-

porturi juridice civile; instituția prescripției extinctive și achizitive, limitarea capacității de folosință de dragul ocrotirii intereselor persoanei; capacitatea de exercițiu restrânsă, reprezentarea legală a persoanei fizice; gestiunea patrimonialului altuia fără mandat etc.).

Cu toate acestea, dacă mijloacele enumerate se aplică deopotrivă în scopul asigurării protecției juridice a intereselor tuturor persoanelor fizice, atunci, în dreptul civil, *instituția ocrotirii persoanei fizice* vizează doar anumite categorii de persoane, în special, cele care din anumite cauze nu sunt în stare să-și exercite drepturile subiective civile de sine stătător, dar nici nu le este permis acesta fapt, din considerente de protecție a lor.

După cum spuneam, exercitarea drepturilor subiective civile și asumarea obligațiilor, precum și recurgerea la mijloacele de apărare a lor, este garantată fiecărei persoane, în preponderență, de normele dreptului civil. În pofida acestui fapt, există categorii de persoane fizice care nu pot beneficia de aceste garanții de sine stătător din cauza vârstei, stării precare de sănătate fizică sau mintală, considerent din care legea civilă a consacrat mijloace speciale de ocrotire a respectivelor categorii de persoane aplicate de cei împuterniciți în acest sens.

Prin urmare, de mijloacele speciale de ocrotire a persoanei fizice pot beneficia doar două mari categorii de subiecți: *minorii*, dar și *persoanele majore* cu anumite deficiențe fizice și psihice ce ar afecta negativ capacitatea lor de înțelegere a esenței, consecințelor și valorii actelor prin care urmează a se angaja în raporturi juridice de orice fel. Deci, în lucrarea de față intenționăm a ne preocupa de instituția ocrotirii persoanelor fizice majore, în condițiile în care conceptul ce stă la baza reglementărilor actuale, între timp, a suferit importante modificări.

De altfel, după esență, instituția ocrotirii judiciare nu este nouă pentru dreptul civil moldav, ea a existat sub un alt format și în Codul civil în versiunea de până la 1 martie 2019, în condițiile în care *persoana care în urma unei tulburări psihice (boli mintale sau deficiențe mintale) nu poate conștientiza sau dirija acțiunile sale poate fi declarată de către instanța de judecată ca incapabilă* (fostul art. 24 din CC). Spunem că ocrotirea judiciară avea o altă fațetă decât actuala, având în vedere că persoanele afectate de boli sau deficiențe mintale erau declarate incapabile, respectiv asupra lor se instituia tutela, ceea ce nu se întâmplă și în versiunea Codului civil modernizat. Aici, respectivele categorii de persoane nu sunt declarate incapabile, ci sunt luate sub ocrotire judiciară sub forma tutelei și curatelei și nu numai, fiind accesibile pentru ele și ocrotirea judiciară provizorie [6, p. 167].

Astfel, după conceptul reglementărilor actuale în materie, **persoanele majore** cu deficiențe fizice, mintale sau psihologice care nu pot, în mod deplin, să conștientizeze acțiunile sale sau nu-și pot exprima voința, sunt ocrotite prin:

- *măsuri de ocrotire contractuale* realizate prin:
 - ocrotitor autorizat;
 - mandat de ocrotire în viitor.
- *măsuri de ocrotire judiciare*, realizate prin:
 - ocrotire provizorie;
 - tutelă și curatelă.

Nominalizam la această ultimă categorie de subiecți și persoanele cu deficiențe fizice. În acest sens, amintim că Codul civil al RM în versiunea de până la 1 martie 2019, consacra pentru această categorie de persoane instituția *curatelei sub forma patronajului* (art. 48 alin. 3), destinată administrării patrimoniului persoanei care nu putea exercita acest drept din cauza stării fizice precare (vârstă, invaliditate). În noua redacție s-a renunțat la această instituție lăsând să se înțeleagă că patrimoniul acestor categorii de persoane ar putea fi administrat fără nici o restricție de către copii acestora în calitate de reprezentanți legali sau de reprezentanții convenționali în baza unui contract de mandat sau în cazul în care acesta nu are copii sau posibilitate de a apela la o asemenea reprezentare, de către curator în cadrul instituției ocrotirii judiciare. Or, potrivit art. 65 alin. 1 CC, persoana fizică care a atins majoratul sau care a dobândit capacitate deplină de exercițiu pe altă cale legală și care, în urma unei boli mintale, a unei **deficiențe fizice**, mintale sau psihologice, nu poate, în mod deplin, conștientiza acțiunile sale ori exprima voința poate beneficia de o măsură de ocrotire, instituită în funcție de starea sau situația sa [6, p. 149].

Prin urmare, examinând redacția actuală a legii civile în scopul identificării criteriilor ce au stat la baza selectării categoriilor de persoane majore supuse ocrotire juridice speciale, constatăm că acestea sunt:

- persoana suferă de o boală mintală;
- suferă de anumite deficiențe:
 - fizice;
 - psihice;
 - psihologice.

Cu toate că aceste categorii de persoane, în conceptul legislației civile de până la 1 martie 2019, erau considerate fără capacitate de exercițiu, mai corect spus, lipsite de această capacitate, actualmente ele pot exercita unele drepturi de sine stătător așa cum o pot face minorii în vârstă de la 7 până la 14 ani, deci, ca și ei, au capacitate restrânsă de exercițiu. Prin urmare, ca și minorii, persoanele cu deficiențe fizice, mintale sau psihologice, beneficiază de ocrotire juridică sub forma tutelei și curatelei garantate de lege, instituite, asigurate și supravegheate de instanța de judecată (măsuri judiciare), dar și de unele măsuri alternative (măsuri de ocrotire contractuale).

Ce ar mai fi important de menționat în contextul compartimentului de față, că rațiunea instituirii măsurilor de ocrotire juridică a categoriilor de

persoane avute în discuție nu se leagă doar de lipsa sau deplinătatea discernământului persoanei, ci și de un șir de alte condiții, cum ar fi: gradul de incapacitate fizică a persoanei, precum și de starea ei emoțională. Or, deși ambele categorii de persoane (cu deficiențe fizice și psihologice) au discernământ (aptitudinea de a înțelege esența și valoarea raporturilor juridice în care s-ar putea angaja), în cazul deficiențelor fizice, persoana nu poate realiza singură acțiunile intenționale, din cauza vârstei sau a dezabilităților locomotorii.

În cazul persoanelor cu deficiențe psihologice, deși dispun de discernământ, acesta poate fi afectat temporar de starea psihologică precară, din cauza căreia poate lua decizii în defavoarea ei, de natură să-i prejudicieze interesele, considerent din care necesită a fi asistată la luarea deciziilor în momente grele pentru ea din punct de vedere psihologic.

Evident, de fiecare dată, la aprecierea situațiilor ce impun instituirea măsurilor de ocrotire a persoanei majore din categoria arătată, instanța de judecată trebuie să i-a în considerare un șir de împrejurări ce ar proba pericolul afectării intereselor ei, respectiv, necesitatea instituirii măsurii de ocrotire – de aceea o parte din ele sunt măsuri de ocrotire judiciară.

Principiile ocrotirii persoanei fizice majore

La baza reglementării instituției ocrotirii persoanei fizice majore cu deficiențe fizice, mintale sau psihologice, de altfel, ca și în cazul fiecărei instituții a dreptului, stau anumite principii cu statut de idei călăuzitoare și obligatorii pentru atingerea scopului urmărit.

Pentru instituția ocrotirii persoanelor avute în discuție, principiile, deși într-un mod haotic și implicit, sunt reglementate prin art. 65 alin. 4-7 CC, pe care vom încerca să le evidențiem:

Principiul legalității presupune, pe lângă faptul, că măsurile de ocrotire a persoanei majore sunt strict reglementate prin lege, ele se instituie și se exercită în condițiile respectării drepturilor și libertăților fundamentale și a demnității persoanei;

Principiul garantării interesului, bunăstării și autonomiei persoanei ocrotite. Or, potrivit art. 65 alin. 4, fraza a II-a CC, măsurile de ocrotire urmăresc interesul și bunăstarea persoanei în privința căreia se instituie și favorizează, pe cât este posibil, autonomia acesteia;

Principiul legitimității și proporționalității imixtiunii în viața privată. Viața sexuală constituie o componentă a vieții private și a libertății individuale, iar orice restricție a acesteia trebuie să fie legitimă, adecvată și proporțională scopului urmărit (art. 65 alin. 5 CC);

Principiul priorității dorințelor și sentimentelor persoanei ocrotite. La luarea oricărei decizii care vizează persoana în privința căreia este instituită o măsură de ocrotire (persoana ocrotită) sau interesele patrimoniale ale acesteia, instanța de judecată, autoritatea tutelară și persoana însărcinată cu ocrotirea (asistentul, mandatarul împuternicit prin mandat de ocrotire în

viitor, ocrotitorul provizoriu, curatorul, tutorele, membrii consiliului de familie) vor acorda prioritate dorințelor și sentimentelor persoanei ocrotite, exprimate de sine stătător sau, la solicitarea acesteia, cu ajutorul persoanei de încredere. Dorințele și sentimentele persoanei ocrotite vor avea prioritate, chiar dacă sunt susceptibile de a expune persoana ocrotită unui anumit risc, cu excepția cazului în care ea se expune unui risc grav ce nu poate fi diminuat prin întreprinderea anumitor măsuri suplimentare;

Principiul garantării dreptului la alegerea persoanei ce va exercita ocrotirea. Persoana de încredere este orice persoană aleasă liber de către persoana ocrotită pentru a fi asistată în comunicare. În absența unei alegeri, persoana de încredere, solicitată de persoana ocrotită, va fi desemnată de către centrul comunitar de sănătate mintală.

Formele de exercitare a măsurilor de ocrotire a persoanei majore

Spre deosebire de formele de realizare a ocrotirii persoanelor majore cu deficiențe mintale, prevăzute de Codul civil în redacția de până la 1 martie 2019, actualmente, acestea și-au găsit o diversificare similară celor din multe state europene și nu numai.

Deci, în temeiul art. 65 alin. 3 CC, măsurile de ocrotire pot fi:

- **contractuale** (*contractul de asistență, mandatul de ocrotire în viitor*); și
- **judiciare** (*ocrotirea provizorie, curatela, tutela*).

Ocrotirea persoanei majore prin măsuri de ordin contractual

După cum spuneam, pentru diversificarea formelor de realizare a ocrotirii persoanelor majore aflate în dificultate, legiuitorul pune la dispoziția acestora mai multe mijloace juridice, dintre care unul este cel de ocrotire prin încheierea unui contract cu persoana autorizată în prestarea unor asemenea categorii de servicii. Și aici, posibilitățile se diversifică, persoana fiind în drept să aleagă între încheierea unui *contract de asistență cu ocrotitorul autorizat* care să o reprezinte în permanență sau să încheie și un *contract de asistență la necesitate*, concomitent sau separat, precum să încheie un *contract de mandat de ocrotire în viitor*.

Ocrotirea persoanei fizice în baza contractului de asistență

Așadar, în acest compartiment vom discuta despre ocrotirea persoanei fizice majore în baza contractului încheiat cu ocrotitorul autorizat, potrivit căruia o va asista în permanență la toate activitățile de reprezentare a intereselor ei, atât în privința persoanei, cât și a patrimoniului ei.

În pofida faptului că legiuitorul în noua redacție a Codului civil admite ocrotirea persoanei majore prin contract de către o persoană alta decât tutore sau curator, această persoană nu poate fi oricine, ci o persoană autorizată în condițiile legii. De regulă, la această formă de ocrotire poate recurge persoanele cu deficiențe psihice sau psihologice, doar ele au capacitate civilă de a încheia o asemenea categorie de contract de sine stătător. Evident, un asemenea contract poate fi încheiat în numele persoanei majore cu deficiențe min-

tale de către o persoană desemnată de centrul comunitar de sănătate mintală.

Pentru ca o persoană să poată presta servicii de ocrotire juridică unei persoanei fizice majore din categoria celor enumerate mai sus, înainte de toate, trebuie să obțină o autorizație în acest sens. Or, potrivit art. 67 alin. 2 CC, autorizația de ocrotitor autorizat poate fi solicitată de către persoana fizică cu capacitate deplină de exercițiu, de instituția de tratament sau de instituția socială, precum și de asociația obștească care, conform statutului, are ca principal gen de activitate apărarea drepturilor și intereselor persoanelor cu boli mintale sau deficiențe fizice, mintale sau psihologice. Autoritatea abilitată să autorizeze, condițiile și modul de autorizare și de desfășurare a activității de ocrotitor autorizat se stabilesc prin regulament aprobat de Guvern.

De regulă, toate formele de ocrotire a persoanei fizice se realizează cu titlu gratuit, ori acesta este un principiu declarat expres de legea civilă în materie (vezi art. 58 din CC).

Tot, de regulă, și ocrotirea persoanei de către ocrotitorul autorizat în baza contractului de asistență, se exercită cu titlu gratuit, dacă în el nu se stabilește contrariul, adică titlu oneros. Or, potrivit art. 72 alin. 6 al CC, *mandatul de ocrotire în viitor și contractul de asistență sunt cu titlu gratuit, dacă nu s-a stipulat altfel*, iar în alin. 1 al aceleiași norme, se spune că persoanele, altele decât ocrotitorul autorizat, exercită cu titlu gratuit măsurile de ocrotire judiciară. Rezultă de aici, că ocrotitorul autorizat poate presta servicii de asistență persoanelor majore cu deficiențe fizice, mintale și psihologice, contra plată.

Prin urmare, dacă măsura de ocrotire judiciară se exercită de către un ocrotitor autorizat, finanțarea se face total din contul persoanei ocrotite. În cazul în care finanțarea măsurii de ocrotire exercitate de către un ocrotitor autorizat nu poate fi asigurată integral de către persoana ocrotită, aceasta se va asigura de către stat, în limitele și în condițiile legii. Cu titlu de excepție, consiliul de familie sau, în absența acestuia, autoritatea tutelară poate să autorizeze alocarea unei remunerații ocrotitorului autorizat pentru îndeplinirea unui act sau unui șir de acte, cerute prin măsura de ocrotire și care implică eforturi pe o perioadă îndelungată sau sunt de o complexitate înaltă, remunerație care ar completa sumele percepute în regim obișnuit, numai dacă acestea se adevăresc a fi insuficiente. Această remunerație se plătește din contul persoanei ocrotite.

Specific contractului de asistență a persoanei majore aflate în dificultate, fizică, mintală sau psihologică este faptul că acesta poate fi rezoluționat oricând. Astfel, orice parte a contractului de asistență poate declara rezoluțiunea fără motive. În cazul instituirii unei măsuri de ocrotire judiciare, instanța de judecată pronunță rezoluțiunea contractului de asistență (art. 75 CC).

În situația în care o persoană din cauza unei deficiențe fizice sau psihice, inclusiv și psihologice sau din necunoașterea esenței juridice a unor acte

pe care urmează a le încheia, la luarea deciziei de angajare în raporturi juridice prin acestea, poate încheia un contract de asistență cu o altă persoană, care poate fi și un ocrotitor autorizat, în baza căruia va fi asistată doar la luarea unor decizii, fără a beneficia de asistență permanentă (ocrotire).

Baza juridică a acestei posibilități se conține în prevederile art. 74 din Codul civil (asistența la luarea deciziei) potrivit căruia, *dacă o persoană are nevoie de ocrotire doar prin asistență la luarea deciziei, aceasta poate să încheie un contract de asistență cu persoana care dorește să o ofere (asistentul¹)*.

Persoana poate avea unul sau mai mulți asistenți. Prin contractul de asistență, asistentul se obligă să fie prezent la încheierea actelor juridice și la luarea altor decizii de către persoana ocrotită, să-i ofere informația și consultația necesară și să o ajute în comunicarea cu terții, indiferent de forma de comunicare. Dacă persoana ocrotită încheie un act juridic în formă scrisă sau autentică, asistentul poate contrasemna, cu indicarea calității și naturii asistenței acordate.

Regulă. *Contractului de asistență i se aplică în mod corespunzător dispozițiile legale cu privire la mandat, însă calitatea de asistent nu acordă împuternicirea de a reprezenta persoana ocrotită, în sensul că nu o poate reprezenta în fața instanței, acest lucru fiindu-i permis, în principal, doar persoanei ce deține licență în acest sens (avocatului).*

Ocrotirea prin mandat de ocrotire în viitor

Trăind în lumea riscurilor și a neprevăzutului, când nu poți fi sigur de ce se întâmplă mâine, mai ales în planul capacității psihice, mai nou (în redacția Codului civil de după 1 martie 2019) legiuitorul creează o bază legală ce ar permite persoanei predispuse la eventuale tulburări psihice sau psihologice ori, pur și simplu, pentru propria siguranță, să încheie un contract de mandat prin care să fie ocrotită în viitor. Este un fel de ocrotire de natură privată, alta decât cea garantată de stat, similară ocrotirii prin instituția ocrotitorului autorizat, dar care se aplică pentru viitor.

Așadar, potrivit art. 76 al Codului civil, persoana fizică care a atins majoratul sau care a dobândit capacitate deplină de exercițiu pe altă cale legală poate împuternici unul sau mai mulți mandatar să o reprezinte în situația în care, în urma unei boli mintale sau deficiențe fizice, mintale sau psihologice, ea nu își va putea, în mod deplin, conștientiza acțiunile ori exprima voința.

Dacă mandantul a împuternicit mai mulți mandatar, el poate decide ca aceștia să acționeze împreună, concomitent, separat sau doar pentru a înlocui un alt mandatar. Mandatului de ocrotire în viitor i se aplică dispozițiile legale cu privire la mandat și dispozițiile legale cu privire la reprezentare în măsura în care nu sunt incompatibile cu dispozițiile secțiunii din Codul civil ce regle-

¹ Partea la contract obligată a presta serviciu de asistență este numită generic – asistent pentru a face diferența între persoana cu statut de ocrotitor legal care, în esență, oferă tot asistență, dar într-un format mai larg și de durată.

mentează instituția mandatului de ocrotire în viitor.

Părțile între care se încheie contractul de mandat cu privire la ocrotirea în viitor sunt: *mandantul* (persoana cu capacitate deplină de exercițiu care solicită ocrotire în viitor) și *mandatarul* (persoana care va exercita în viitor ocrotirea).

Mandatarul. În ce privește mandatarul persoană fizică (subiectul care va exercita în viitor ocrotire) față de ea legea nu impune anumite condiții (să fie autorizată, pregătită în acest domeniu sau să facă parte din cadrul unei instituții specializate), decât să dispună de capacitate deplină de exercițiu și să îndeplinească condițiile legale pe care trebuie să le îndeplinească tutorele (art. 80 alin. 3 din Codul civil). Însă, în privința mandatarului, persoană juridică, se impune ca aceasta să dețină calitate de ocrotitor legal (art. 80 alin. 1 CC).

Mandantul (persoana care solicită ocrotire în viitor). Față de mandant, legea stabilește anumite reguli ce urmează a fi întrunite, în funcție de persoana care solicită ocrotirea în viitor, precum și stabilește interdicții pentru anumite categorii de persoane ce ar intenționa să încheie un asemenea contract. În acest sens, persoana în privința căreia a fost instituită măsura de ocrotire judiciară sub forma tutelei nu poate încheia un mandat de ocrotire în viitor nici personal, nici prin reprezentant (art. 76 alin. 4 CC).

Așadar, pot încheia contracte de mandat de ocrotire în viitor toate persoanele capabile, indiferent de vârstă și de calea pe care au dobândit capacitate deplină de exercițiu, pentru ele sau pentru copiii lor minorii. Or, în temeiul art. 77 din CC, *părinții sau părintele supraviețuitor, care nu au fost supuși măsurii de ocrotire judiciare sub forma tutelei sau curatelei și care exercită ocrotirea părintească asupra copilului minor ori și-au asumat îngrijirea materială și morală a copilului adult, pot împuternici unul sau mai mulți mandadari să reprezinte acest copil în situația în care, în urma unei boli mintale sau deficiențe fizice, mintale sau psihologice, copilul nu își va putea, în mod deplin, conștientiza acțiunile ori exprima voința.*

Mandatul de ocrotire în viitor a copilului produce efecte în cazul în care părinții fie sunt decedați, fie, în urma unei boli mintale sau deficiențe fizice, mintale sau psihologice, nu își pot, în mod deplin, conștientiza acțiunile ori exprima voința.

Mandatului de ocrotire în viitor a copilului i se aplică în mod corespunzător dispozițiile legale cu privire la mandatul de ocrotire în viitor [6, p. 158].

Cu titlu de particularitate, persoana în privința căreia a fost instituită măsura de ocrotire judiciară sub forma curatelei poate încheia un mandat de ocrotire în viitor cu acordul curatorului (art. 76 alin. 3 CC).

În funcție de diversitatea situațiilor și categoriilor de subiecți care vor recurge la încheierea unui mandat de ocrotire în viitor, legiuitorul a stabilit și o diversitate a formei actelor juridice prin care acesta se poate materializa și produce efecte juridice. Prin urmare, în anumite cazuri, mandatul poate fi

încheiat sub forma unei procure, în altele, sub formă de contract, în privința unor subiecți (copii) se impune forma autentică a contractului, iar în toate cazurile enumerate, forma scrisă.

Mandatul de ocrotire în viitor care a început să producă efecte înce-tează în cazul:

a) decesului persoanei ocrotite sau al instituirii unei măsuri de ocroti-re judiciare în privința acesteia, dacă hotărârea instanței de judecată nu pre-vede altfel;

b) decesului mandatarului persoană fizică sau al instituirii unei măsuri de ocrotire judiciare în privința acesteia;

c) intentării procedurii de insolabilitate față de mandatarul persoană juridică sau al lichidării acesteia;

d) pierderii de către mandatar a calității de ocrotitor autorizat;

e) revocării mandatului de ocrotire în viitor prin hotărâre judecăto-rească.

Ținând seama de complexitatea subiectului abordat, respectiv de ri-gorile impuse față de scrierea unui articol științific, în special, pe segmentul volumului acestuia, am decis ca instituția ocrotirii judiciare a persoanei fizice majore să fie cercetată în conținutul altei lucrări.

Referințe bibliografice:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.08.1994, nr. 1.
2. Codul Civil al Republicii al Moldova, adoptat prin Legea nr.1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86.
3. Codul civil al Republicii Moldova, aprobat prin Legea R.S.S. Moldovenești din 26 decembrie 1964. Veștile Sovietului Suprem al R.S.S. Moldovenești, 1964, nr.36.
4. Codul civil al României, aprobat prin Legea 71/2011, republicată. În: Mo-nitorul oficial al României, 15.07.2011, nr. 505, art. 916 alin. 1.
5. Гражданский кодекс Российской Федерации часть 2, от 22 декабря 1995 года. N.14-ФЗ от 26 января 1996 г.
6. Ardelean Grigore. Drept civil. Persoana fizică. Persoana juridică. Ed. Car-tea Militară. Chișinău, 2021, p. 91.
7. Drept civil. Persoanele. Coordonator, I. Trofimov. Tipografia Elena. Chișinău, 2004.
8. Baieș S., Roșca N. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică. Ed. Cartier juridic. Chișinău, 2004.
9. Lupan E., Pop I.S. Tratat de drept civil Persoanele. Ed. C.H. Beck, București, 2007.

НЕДВИЖИМОЕ ИМУЩЕСТВО КАК ПРЕДМЕТ МОШЕННИЧЕСТВА: ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВОЙ ИДЕНТИФИКАЦИИ

В.Я. КОНОПЕЛЬСЬКИЙ,
доктор юридических наук, профессор,
заведующий кафедры уголовного права и
криминологии Одесский государственный
университет внутренних дел, Украина

Елена КУШНАРЁВА,
адъюнкта кафедры уголовного права
криминологии Одесский государственный
университет внутренних дел, Украина

Резюме

В статье раскрываются проблемы определения понятия предмета преступления при совершении мошенничества с недвижимостью, для правильной правовой идентификации. Понятие «недвижимость» – сложное и многогранное и для более точного определения данного термина, автором предлагается распределение объектов недвижимости по группам, исходя из их функционального назначения.

При написании работы, автором проводилось сравнение современного понятия недвижимости с аналогичным понятием в римском праве и его особыми режимами, о разделении права собственности на недвижимое имущество. Осуществляется анализ точек зрения ученых по установлению предмета мошенничества в сфере недвижимого имущества. В контексте выделяются специфические признаки недвижимости для определения предмета преступления и объекта имущественных прав.

Автор приходит к выводу, что преступные деяния, совершаемые в сфере недвижимого имущества, опасны наступлением вредных последствий: нарушением имущественных прав, незаконная государственная регистрация возникновения, перехода или прекращения прав на объекты недвижимости и, соответственно причинение материального ущерба потерпевшему.

Ключевые слова: мошенничество, предмет преступления, права на имущество, недвижимое имущество, преступления против собственности.

Summary

The article reveals the problems of defining the concept of the subject of a crime when committing real estate fraud, for correct legal identification. The concept of “real estate” is complex and multifaceted, and for a more precise definition of this term, the author proposes the distribution of real estate objects into groups, based on their functional purpose.

When writing the work, the author compared the modern concept of real

estate with similar concepts in Roman law and its special regimes, on the division of ownership of real estate. The analysis of the points of view of scientists on the establishment of the subject of fraud in the field of real estate is carried out. In the context, the specific features of real estate are highlighted to determine the subject of crime and the object of property rights.

The author comes to the conclusion that criminal acts committed in the field of real estate are dangerous by the onset of harmful consequences: violation of property rights, illegal state registration of the emergence, transfer or termination of rights to real estate and, accordingly, causing material damage to the victim.

Keywords: fraud, subject of crime, property rights, real estate, crimes against property.

Введение. Предмет преступления играет важную роль как в практике правотворчества, так и правоприменения. Учение о предмете преступления со времени его возникновения до сих пор, всегда отличалось дискуссионными положениями и развивалось благодаря необходимости установления предмета преступления в правоприменительной деятельности или в процессе научного толкования уголовно-правовых норм. Именно поэтому указанное учение не вызывает ни малейшего сомнения в его назначении служить развитию уголовно-правовой теории и совершенствованию юридической практики [1, стр. 192].

Особого внимания заслуживает изучение сферы недвижимого имущества в качестве предмета мошенничества. Такое исследование имеет не только теоретическое, но и практическое значение, поскольку от этого зависит понимание соответствующего объекта уголовно-правовой защиты.

Применяемые методы и материалы. При подготовке статьи автором использованы современные методы научного познания. В частности: диалектический метод – для научного познания социально-правовых явлений, возникающих в сфере недвижимого имущества; историко-правовой, сравнительно-правовой, для анализа национального и зарубежного законодательства о предмете мошенничества, в целом логико-семантический с целью определения понятий «недвижимого имущества» и «предмета мошенничества». Также использован формально-логичный метод для определения отдельных терминов: предмета мошенничества с недвижимостью и признаков недвижимости.

Понятие недвижимого имущества – ключевое для уяснения принципиальных особенностей института права в целом и преступлений, совершаемых относительно этого вида имущества. Недвижимое имущество условно можно разделить на три группы.

Первую группу составляют объекты недвижимости, которые от-

несены туда по своему функциональному назначению. Законодатель земельные участки выделил как самостоятельный и основной вид недвижимости, данная позиция является справедливой и бесспорной, ведь все объекты расположены на земле и неразрывно связаны с ней.

Вторую группу недвижимости составляют объекты, расположенные на земельном участке, перемещение которых невозможно без их обесценивания и изменения их назначения. Законодатель определил это положение в ГК Украины, однако не конкретизировал данные объекты. Объекты, расположенные на земельном участке, можно условно разделить на два вида, а именно: объекты природной недвижимости и объекты, созданные в результате человеческой деятельности. Естественная недвижимость это - водные объекты, леса, многолетние насаждения, не зависящие или не всегда зависящие от результатов человеческой деятельности. При этом следует помнить, что ни участки недр, ни обособленные водные объекты, ни многолетние насаждения, ни даже слой плодородной почвы земли вне связи с землей существовать не могут. В свою очередь, к объектам недвижимости, созданных человеческим трудом, которые имеют непосредственную связь с землей, следует отнести: здания, сооружения, единый имущественный комплекс предприятий и объекты незавершенного строительства.

Третью группу составляют подвижные объекты, на которые законом распространяется правовой режим недвижимого имущества (морские, воздушные суда, космические объекты). Эта группа является вполне самостоятельной, и в нее входят вещи, перечисленные в статье 181 ГК Украины [2, стр. 23-30].

Надо отметить, что в уголовно-правовом контексте не имеется собственного понятия недвижимого имущества, применимого к уголовным правонарушениям против собственности. Исходя из анализа судебно-следственной практики, да и общественного сознания, часть названных выше объектов недвижимости согласно ГК, указанных законодателем как недвижимое имущество, в контексте рассматриваемой проблематики не будет приниматься во внимание. Имеются в виду достаточно колоритные объекты, такие как воздушные, морские и космических суда, а также недра, которые являются предметом регулирования самостоятельной статьи УК Украины.

Римские законодатели весьма интересно решали вопрос о правовом положении помещений в многоквартирных домах (а последние, безусловно, существовали в указанный период). Согласно действовавшим в то время нормам собственник земельного участка приобретал право собственности на все здание и деление последнего могло осуществляться только вертикально с обязательным разделом земельного участка. При этом особый режим распространялся на общие стены,

которые не подлежали разделу и в отношении которых не действовало право запрета совершения каких-либо действий [3, стр. 22].

Недвижимостью в римском праве считались не только земельные участки (*praedia, fundi*) и недра земли, но и все, что было создано чужим трудом на земле собственника. Оно признавалось естественной или имущественной частью поверхности земли (*res soli*). К недвижимости относились, в частности, постройки, посевы, насаждения [4, стр. 43].

Большинство учёных относят к предмету мошенничества не только имущество, но и права на него. Однако существуют случаи, когда после вступления права на чужое имущество виновный может и не иметь возможности реально пользоваться им по разным причинам (например, изменение замков в квартире бывшим владельцем). Однако эти обстоятельства не должны влиять на квалификацию данного правонарушения как оконченного преступления – мошенничества. А в случае признания предметом преступления только имущества указанная квалификация не может считаться верной.

Мы разделяем точку зрения большинства ученых, которые утверждают, что право на имущество может и выступает предметом составов мошенничества. Следует обратить внимание, что в пункте 3 постановления Пленума Верховного Суда Украины «О судебной практике по делам о корыстных преступлениях против частной собственности» от 25 декабря 1992 № 12 говорилось: «Предметом мошенничества и вымогательства является не только имущество, но и право на него (предоставление права требовать выполнения обязательств, документы, предоставляющие право на получение имущества и т.д.)...» [5].

По мнению некоторых учёных, лишь приобретя права на жилье, преступник имеет возможность в дальнейшем осуществлять по отношению к нему гражданско-правовые сделки и получать от этого прибыль. Денежные средства могут выступать предметом мошенничества, связанного с отчуждением частного жилья, но при условии, что правонарушитель завладел деньгами, не получая при этом права на жилье. Это особенно проявляется в случаях, когда правонарушитель заключает соглашение относительно отчуждения жилья таким образом, чтобы в дальнейшем ее можно было в судебном порядке признать недействительной. При таких обстоятельствах действия правонарушителя направлены не на получения права на жилье, а на получение разницы между инвентаризационной стоимостью жилья, указанной в договоре, и фактически выплаченными деньгами, сумма которых в договоре не указывается [6, стр. 112]. В такого рода правонарушениях предметом посягательств при совершении преступлений в сфере оборота жилой недвижимости также являются денежные средства.

Можно определить, что специфические признаки недвижимости

как предмета преступления и объекта имущественных прав состоят в следующем. 1. Недвижимое имущество обладает физическим (географическим, пространственным, вещным) признаком. 2. Недвижимое имущество обладает экономическим признаком, т.е. имеет хотя бы минимальную экономическую ценность (стоимость). 3. Юридический признак недвижимости.

Если исходить из того, что право собственности на недвижимое имущество переходит к лицу в момент государственной регистрации данного права, то можно сформулировать следующий вывод: при определении признаков мошенничества с недвижимым имуществом требуется установить не факт его изъятия, а факт приобретения права собственности на недвижимость, т.е. момент государственной регистрации этого права.

Обобщение существующих позиций и судебной практики позволяет выделить ряд признаков, свидетельствующих о специфике правового статуса недвижимого имущества как предмета преступного посягательства:

- физическая характеристика недвижимого имущества;
- материальная характеристика имущества – невозможность физического завладения недвижимостью без изменения ее статуса;
- государственная регистрация права собственности на имущество;
- факт перехода правомочий владения, пользования и распоряжения.

В силу физических свойств жилой недвижимости в современной уголовно-правовой литературе обоснованно отмечается, что посягательство на нее возможно не во всех формах. Присущие ей физические свойства исключают возможность ее похищения тайным, открытым или насильственным способами, характерными, соответственно, для кражи, грабежа и разбоя. Такие объективно неперемещаемые объекты не могут быть предметом указанных способов хищения еще и в силу своих юридических свойств. Особая экономическая ценность жилой недвижимости определила специальный правовой режим, обеспечивающий публичность и гласность приобретения и перехода прав на такие объекты. Например при самовольном завладении объектом жилой недвижимости виновный не приобретает права собственности, а такое деяние не может рассматриваться в качестве преступлений против собственности, а должно быть квалифицировано в зависимости от способа совершения преступления по другим статьям УК Украины.

Для получения имущественных прав на объект жилой недвижимости виновному не остается другого способа, как обманом или злоупотреблением доверием вынудить владельца к передаче виновному прав

на имущество, что возможно лишь путем мошенничества [7, стр. 27].

Лицо, совершающее мошенничество, приобретает право на имущество заведомо незаконным путем. При этом лицо, приобрело право на имущество таким образом, юридически собственником имущества не становится. Нельзя приобрести право собственности преступным путем. Владельцем можно стать только по основаниям, указанным в гражданском законодательстве Украины. Таким образом приобретение права на имущество не вызывает потери потерпевшим права собственности на это имущество. Именно этим объясняется, почему в законодательном определении мошенничества говорится о приобретении права на чужое имущество, а не о приобретении права собственности на чужое имущество. Приобретению права на имущество присуща большинство признаков, характерных для завладения чужим имуществом, в частности, чужое имущество, противоправность, безвозмездность, причинение ущерба собственнику или иному владельцу имущества, корыстная цель [8, стр. 73].

Одно из значений слова «приобрести» означает «становиться собственником чего-либо, преимущественно покупая» [9, стр. 930]. Таким образом, мошенник в результате совершения противоправных деяний становится владельцем права на чужое имущество. Приобретая такое право, он имеет возможность в дальнейшем исключить его и обратит в свою пользу или в пользу других лиц. В этом случае речь идет о моменте окончания мошенничества, совершенного путем приобретения права на чужое имущество. Этот вопрос учёными решается неоднозначно. Некоторые считают, что с момента получения мошенником документа, на основании владения которым он приобретает право на имущество, преступление признается оконченным независимо от того, удалось ли мошеннику получить по нему соответствующее имущество в натуре или в денежном выражении [10, стр. 128].

Выводы. Таким образом, изучив недвижимое имущество как предмет мошенничества можно сформулировать следующие выводы.

Мошенничество, совершаемое в сфере недвижимого имущества, посягает фактически не на недвижимость как вещь, предмет материального мира с определенными физическими свойствами и правовым статусом, а на совокупность определенных гражданским законодательством имущественных прав, принадлежащих законному владельцу. Такое девиантное поведение со стороны виновных лиц достаточно распространенное и опасное наступлением вредных последствий. При этом основной спецификой правового режима недвижимого имущества выступает обязательная государственная регистрация фактов возникновения, перехода или прекращения прав на объекты недвижимости.

Список литературы:

1. Музика А.А., Лашук Є.В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання: монографія. Київ, 2011. 192 стр.
2. Грущинська Н. Характеристика нерухомого майна як об'єкта цивільного права. Підприємство, господарство і право. 2020. № 2. Стр. 23-30.
3. Ельяшевич В.Б. Очерк развития форм поземельного оборота на Западе. Санкт-Петербург: Типография «Правда», 1913. 78 стр.
4. Витрянский В. В. Договор купли-продажи недвижимости. Недвижимость. Москва, 2000. 604 стр.
5. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про корисливі злочини проти приватної власності» від 25 грудня 1992 р. № 12 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-92> (дата обращения 09.10.2021).
6. Павлова Н.В. Особливості розслідування шахрайства, пов'язаного з відчуженням приватного житла : дис. канд. юрид. наук : 12.00.09. Дніпропетровськ: Держ. ун-т внутріш. справ, 2007. 223 стр.
7. Дикий А.В. Житлова нерухомість як предмет злочинів проти власності. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2014, стр. 27.
8. Мусієнко О. Л. Теоретичні засади розслідування шахрайства в сучасних умовах: монографія. Харків: «Право». 2010. 163 стр.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Укл. і голов. ред. В. Т. Бусел. Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1728 стр.
10. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Особенная часть Под ред. Ю. И. Скуратова, В. Н. Лебедева. Москва, 1996. 832 стр.

RESTRÂNGEREA EXERCITIULUI UNOR DREPTURI SAU AL UNOR LIBERTĂȚI

Igor BANTUȘ,
*doctor în drept, conferențiar universitar
al Catedrei „Drept public și securitate a frontierei”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Conceptul de drepturi și libertăți fundamentale este asociat de obicei cu libertatea persoanei, fenomen primordial și absolut, libertate naturală cu care omul este înzestrat odată cu nașterea și care durează pe tot parcursul vieții.

Dar, odată ce omul este o ființă socială și trăiește în cadrul unui grup de semeni, unde interesele și nevoile acestora sunt diferite, iar uneori chiar intră în contradicții profunde, această libertate naturală capătă un caracter restrâns. În raporturile dintre titularii de drepturi libertatea unuia se oprește acolo unde începe a celuilalt, deoarece condiția inerentă persoanei este relația ei cu alții¹.

În condițiile în care fiecare își va realiza doar libertatea absolută, devine imposibilă atingerea obiectivelor sociale generale, fără de care societatea nu este capabilă să existe și, prin urmare, persoana înșăși.

Pentru asigurarea vieții și a procesului de dezvoltare a societății, se impune unificarea eforturilor acesteia și a fiecărui individ în parte întru realizarea binelui comun, limitând la necesitate comportamentul negativ al membrilor săi sau exercițiul unor drepturi și libertăți.

Astfel, dezvoltarea dreptului este determinată atât de nevoile comunității, cât și de particularitățile condițiilor istorice și sociale în care individul acționează.

În relația dintre drepturi și libertăți, pe de o parte, și societate pe de altă parte, sunt conturate două atitudini extreme: sacrificarea drepturilor și libertăților în interesul ordinii sociale, sau preeminența drepturilor și libertăților, chiar dacă astfel sunt sacrificate interesele și ordinea socială².

Restrângând drepturile și libertățile omului la anumite limite, forme și modalități admisibile de exercitare a lor, legislația îi asigură persoanei exercitarea nestingerită a drepturilor sale, adică garantează libertatea în cadrul acestor limite, stabilește mecanismele de protecție sau restabilire a drepturilor încălcate și contribuie la o conviețuire socială ordonată bazată pe libertate.

¹ Ion Deleanu, *Instituții și proceduri constituționale*. Editura Servo-Sat, Arad, 1998, Vol. I, p. 269-270.

² Ibidem, p. 205.

În actele juridice internaționale, admisibilitatea restrângerii unor drepturi și libertăți a fost proclamată pentru prima dată în Declarația Universală a Drepturilor Omului din 1948³ și implementată în Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor și a Libertăților Fundamentale din 1950⁴.

Totodată, făcând o analiză a acestora putem constata că lipsește o interpretare unică a noțiunii de „restrângere a exercitării drepturilor”. Astfel, în Declarația Universală a Drepturilor Omului (articolul 29, aliniatul 2), în Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale din 1966⁵ (articolul 4) și în Documentul Reuniunii de la Copenhaga a Conferinței privind dimensiunea umană a CSCE din 1990⁶ (articolul 24) – se folosește noțiunea de „îngrădiri” / „limitări” / „restricții”; în Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 1966⁷ (art. 4) – „derogare de la obligații”; în Convenția Americană a Drepturilor Omului din 1969⁸ (art. 27) – „suspendarea garanțiilor”; iar în Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 1950 sunt utilizați în egală măsură doi termeni – „restrângeri” (articolele 9-11, 18) și „derogare de la obligații” (art. 15).

În Constituția Republicii Moldova, termenul „restrângere” este folosit în textul articolului 54, cu toate că și alte articole din Legea fundamentală se referă, de fapt, la restrângerea drepturilor, deși termenul în sine nu este utilizat (articolele 5, 17, 25, 29, 30, 32, 34, 37, 38 etc).

O analiză a normelor constituționale menționate supra ne permite să concluzionăm că acestea se referă, de fapt, la anumite forme de restrângere a drepturilor și libertăților omului.

Statele moderne se caracterizează prin propriile sale sisteme specifice de valori sociale consacrate constituțional, care stau la baza stabilirii restrângerii exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți.

În acest sens, limitele realizării drepturilor și libertăților fundamentale consacrate în majoritatea constituțiilor moderne și exprimate prin stabilirea unor principii comune pentru restrângeri sunt similare, întrucât în sens restrâns vizează protejarea drepturilor și libertățile omului sau interesele societății și statului, iar în sens larg – obținerea unui echilibru rezonabil între interesele individului și interesele statului.

Scopul restrângerii drepturilor și libertăților omului este stabilit chiar în art. 29 alin. 2 din Declarația Universală a Drepturilor Omului care men-

³ Declarația Universală a Drepturilor Omului.

⁴ Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale.

⁵ Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale din 1966.

⁶ Documentul Reuniunii de la Copenhaga a Conferinței privind dimensiunea umană a Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa (CSCE) din 29.06.1990.

⁷ Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 1966.

⁸ Convenția Americană a Drepturilor Omului, adoptată la San José, Costa Rica, la 22 noiembrie 1969.

ționează că „În exercitarea drepturilor și libertăților sale, fiecare persoană este supusă numai îngrădirilor stabilite de lege în scopul exclusiv al asigurării recunoașterii și respectului drepturilor și libertăților celorlalți și în vederea satisfacerii cerințelor juste ale moralei, ordinii publice și bunăstării generale, într-o societate democratică”.

Scopuri similare sunt prevăzute în art. 8, 9, 10, 11 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale în care se dispune că restrângerea trebuie să fie prevăzută de lege și constituie : *„...o măsură necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor și a libertăților altora”*; în art. 4 din Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, se reglementează că limitările trebuie să fie stabilite de lege și *„numai în măsură compatibilă cu natura acestor drepturi și exclusiv în vederea promovării bunăstării generale într-o societate democratică”*, iar în conformitate cu articolele 12, 18, 19, 21, 22 etc. din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, restricțiile aplicate drepturilor și libertăților omului pot fi aplicate doar dacă sunt prevăzute prin lege și *„necesare pentru a ocroti securitatea națională, ordinea publică, sănătatea și moralitatea publică sau drepturile și libertățile altora”*.

Reieșind din reglementările internaționale din domeniul drepturilor omului, legislatorul constituțional a stabilit la art. 54 alin. 2 că *„Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sunt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției”*.

Astfel, temeiurile restrângerii exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți fundamentale ale omului pot fi definite ca circumstanțe condiționate de conceptul libertății individuale și consacrate în Constituția Republicii Moldova și legislația națională. Aceste circumstanțe amenință valorilor protejate constituțional și determină limitele realizării drepturilor și libertăților fundamentale, asigură echilibrul necesar între interesele omului, societății și statului.

Temeiurile restrângerii exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți fundamentale ale omului, consacrate în art. 54 alin. 2 din Constituția Republicii Moldova, au o importanță fundamentală pentru reglementarea juridică în general, stabilesc regimul constituțional al exercitării de către persoană a drepturilor și libertăților sale, în virtutea supremației normelor constituționale în sistemul legislației naționale. Cu toate acestea, trebuie avut în vedere că aceasta este o listă exhaustivă de temeiuri posibile de restrângere a drepturilor și libertăților omului și nu poate fi extinsă, fiind necesară

asigurarea protecției individului contra ingerințelor arbitrare ale statului în exercitarea drepturilor și libertăților sale⁹.

Mai înainte de a examina necesitatea restrângerii într-o societate democratică, trebuie judecată necesitatea acesteia într-o societate liberală. Astfel, dispoziția constituțională ar trebui interpretată în sensul creării unui cadru procedural de limitare a statului, chiar dacă ea pare că autorizează acțiunea acestuia¹⁰.

În același timp, în anumite circumstanțe critice, cauzate fie de iminența declanșării sau declanșarea unor situații excepționale cu caracter natural, tehnogen sau biologic-social, ceea ce face necesară prevenirea, diminuarea și lichidarea consecințelor acestora, fie de existența unui pericol pentru securitatea națională sau ordinea constituțională, ceea ce face necesară apărarea statului de drept, menținerea sau restabilirea stării de legalitate, fie în scopul ridicării capacității de luptă a trupelor și a nivelului de pregătire a populației, economiei și teritoriului respectiv în iminența unei agresiuni armate; fie în cazul notificării declarației de război sau al unei agresiuni armate împotriva Republicii Moldova, în scopul apărării suveranității, independenței, unității, integrității teritoriale și ordinii constituționale, este necesar de a deroga de la anumite dispoziții constituționale și ale altor acte normative și de a se aplica măsuri cu caracter politic, economic, social, de menținere a ordinii publice sau militar pentru asigurarea vieții normale a cetățenilor, prin introducerea unor regimuri juridice speciale de funcționare ale organelor administrației publice centrale și locale, întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor, numite regim al stării de urgență, de asediu sau de război¹¹.

În acest sens, există o redistribuire temporară a drepturilor și obligațiilor reciproce între individ și stat, extinderea puterilor autorităților statului și impunerea unor restrângeri suplimentare cetățenilor. Aici se presupune că gravitatea situației este de așa natură încât nevoia de ordine și securitate devine extrem de acută și depășește motivele legale obișnuite.

Totodată, în asemenea situații este necesar ca statul să își păstreze neutralitatea în cursul procedurii de restrângere a drepturilor ori libertăților. Astfel, esența motivelor care determină restrângerea unor drepturi și libertăți trebuie determinată în mod neutru, iar analiza preponderenței unui drept asupra altuia să fie făcută, de asemenea, după o procedură neutră, depășind o simplă punere în opoziție¹².

⁹ Ioan Muraru, *Protecția constituțională a libertăților de opinie*, Editura Lumina Lex, București, 1999, p. 16-17.

¹⁰ Dan Claudiu Dănișor, Justificarea necesității restrângerii exercițiului drepturilor ori libertăților într-o societate liberală, în *Revista română de drept privat* nr. 1/2014, p. 48-59.

¹¹ Legea privind regimul stării de urgență, de asediu și de război nr. 212 din 24.06.2004.

¹² Dan Claudiu Dănișor, *Op.cit.*, p. 48-59.

SERVICIUL PUBLIC ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ASPECTE TEORETICE ȘI NORMATIVE

Oleg BONTEA,
*doctor în drept, conferențiar universitar
al Catedrei „Drept public și securitate a frontierei”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

În acest articol ne-am propus să efectuăm o analiză a noțiunii de „serviciu public” atât sub aspect doctrinar, cât și sub aspect al reglementării normative. De asemenea, am efectuat o mică incursiune istorică privind evoluția instituției juridice și a noțiunii de serviciu public. O atenție deosebită s-a atras la analiza definiției expuse în legislație, a principiilor care stau la baza acestei noțiuni, precum și a trăsăturilor pe care le prezintă noțiunea, trăsături care îi definesc esența și rolul în cadrul ramurii de drept administrativ.

Cuvinte-cheie: serviciu public, interes public, autoritate publică, administrație publică, activitate publică, interes general drept, administrativ, funcție publică, funcționar public, competențe, atribuții, continuitate, transparență.

Abstract

In this article we set out to perform an analysis of the notion of „public service” both in terms of doctrine and in terms of regulations. We also made a small historical foray on the evolution of the legal institution and the notion of public service. Particular attention was paid to the analysis of the definition set out in the legislation, of the principles underlying this notion, as well as of the features that the notion presents, features that define its essence and role within the branch of administrative law.

Keywords: public service, public interest, public authority, public administration, public activity, general interest, administrative law, civil service, civil servant, competences, responsibilities, continuity, transparency.

Introducere. Noțiunea de *serviciu public* este o noțiune recentă în dreptul administrativ și legislația administrativă din țara noastră. Reputatul jurist și filosof român Mircea Djuvara abordând acest aspect spunea că noțiunea de „serviciu public” este cea mai importantă în această ramură de drept [1, p. 173]. În perioada sovietică termenul folosit era cel de „serviciu de stat”.

Răspunzând la întrebarea cauzei apariției și dezvoltării instituției juridice și a noțiunii de „serviciu public”, Corneliu Manda menționează că „ea a

apărut și s-a dezvoltat treptat pe fondul multiplicării și diversificării nevoilor generale ale societății omenesti, concomitent cu implicarea tot mai accentuată a statului, în vederea asigurării unui nivel corespunzător de trai oamenilor pe care îi reprezintă” [2, p. 200].

Dezvoltând această idee, profesorul I. Popescu Slăniceanu subliniază un lucru destul de important și anume: „un serviciu public este organizat când nevoile unei colectivități, apărute pentru prima dată, sau care au fost realizate înainte de către particulari, îmbracă trăsăturile unei nevoi de interes public, când devine evident un fenomen social. Chiar și în acest caz pentru crearea unui serviciu public este nevoie de o voință politică exprimată într-un act juridic de înființare, act în care se precizează care sunt, și cum se asigură mijloacele materiale și bănești, resursele umane, necesare desfășurării activității și nu în ultimul rând, competența pe care i-o asigură” [3, p. 21].

Metode și materiale aplicate. În cadrul studiului au fost aplicate cumulativ următoarele metode de cercetare: metoda logică, metoda istorică, metoda comparativă, metoda sociologică etc.

Rezultate obținute și discuții. Atingând o dezvoltare maximă la mijlocul sec. XX, serviciul public s-a impus drept fundamentul activității administrației publice, rațiunea de fapt a organizării și funcționării autorităților administrative și a instituțiilor publice, altfel spus, dreptul administrativ nu se poate construi și dezvolta fără noțiunea de serviciu public.

Teoria serviciului public a luat o mare amploare încă de la începutul sec. al XX-lea în Franța, prin contribuția profesorilor Leon Duguit, Roger Bonnard, Henry Berthelemy, Gaston Jeze etc. La început, noțiunea de serviciu public era concepută în două sensuri: **organic și material**. În sens organic, serviciul public se caracterizează printr-o anumită organizare reprezentată printr-o întreprindere gestionată de o administrație, pe când în sens material, serviciul public era considerat orice activitate ce avea drept scop satisfacerea unui interes general [4, p. 1096].

De cele mai multe ori, definițiile date serviciului public înglobau cele două sensuri: organic (adică persoana juridică de drept public) și material (serviciul public propriu-zis oferit populației), ceea ce făcea, în dreptul clasic francez, ca activitate de interes general, gestionată de administrație să fie întotdeauna considerată serviciu public.

O contribuție importantă la analiza noțiunii de serviciu public a adus-o doctrina românească, mai ales cea din perioada interbelică, reprezentată de contribuția unor doctrinari de excepție a științei dreptului, precum Paul Negulescu, Mircea Djuvara, Erast Diti Tarangul ș.a. Analizând lucrările în domeniul a autorilor mai sus menționați, s-a desprins concluzia că administrația reprezintă totalitatea serviciilor publice, iar serviciul public mijlocul prin care administrația își exercită activitatea.

În acest context, Paul Negulescu definea serviciul public ca fiind „un

organism administrativ creat de stat, județ sau comună, cu o competență și puteri determinate, cu mijloace financiare procurate din patrimoniul general al administrației publice creatoare, pus la dispoziția publicului pentru a satisface în mod regulat și continuu o nevoie cu caracter general, căreia inițiativa privată nu ar putea să-i dea decât o satisfacție incompletă și intermitentă” [5, p.123].

Ajungem deci la concluzia că serviciul public reprezintă un sistem funcțional care are drept scop deservirea unei colectivități fie ea națională, fie locală, prin satisfacerea nevoilor societății umane și, mai ales, al statului de drept.

Prima reglementare normativă din țara noastră ce se referea la serviciul public a fost legea nr. 443-XIII din 04.05.1995 care se întitula Legea serviciului public (la moment abrogată). Conform alin. 1, art. 1 din această lege, serviciul public era definit ca „*totalitatea autorităților publice și activitatea persoanelor ce ocupă posturi în aparatul acestor organe, îndreptată spre realizarea împluternicirilor acestor autorități în scopul dezvoltării economiei, culturii, sferei sociale, promovării politicii externe, apărării ordinii de drept și asigurării securității naționale, ocrotirii drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale cetățenilor*”. Deci, din definiția dată de lege, serviciul public nu este altceva decât o activitate îndreptată spre dezvoltarea tuturor domeniile statale, activitate realizată de organele administrației publice ale statului și de persoanele care compun aceste organe, înzestrate cu competență corespunzătoare.

Treptat, concepția asupra noțiunii de serviciu public a evoluat și în legislația Republicii Moldova. Astfel, la art. 2 din Legea contenciosului administrativ nr. 793 din 10.02.2000 se explică noțiunea de serviciu public ca: „activitate de interes public organizată sau autorizată de o autoritate a administrației publice”. Analizând cele două definiții din legile menționate referitoare la noțiunea de serviciu public, profesorul Maria Orlov conchide că „cele două noțiuni nici nu se exclud, nici nu se plasează în opoziție. Fiecare din ele au semnificația sa proprie în contextul instituției juridice din care fac parte: prima se referă la personalul din administrația publică și statutul juridic al acestuia, și a doua – la activitatea de prestare a serviciilor de interes public de către personalul dat” [6, p. 81].

Referitor la personalul din autoritățile publice care, după cum vedem din definiția dată de legea nr. 443-XIII din 04.05.1995, este parte componentă a noțiunii de serviciu public, în literatura de specialitate din România, unii autori evită utilizarea formulei „serviciu public” pentru a nu se confunda cu activitatea de prestare de servicii publice populației, în special cu pluralul acestei expresii „servicii publice” [7, p. 105].

La moment, legea nr. 443-XIII din 04.05.95 cu privire la serviciu public a fost expres abrogată prin legea cu privire la funcția publică și statutul func-

ționarului public nr. 158-XVI din 04.07.2008. Noua lege, după noi, nu aduce nimic nou referitor la definirea și tălmăcirea noțiunii de serviciu public, preluând aproape cuvânt cu cuvânt definiția expusă în art. 2 din Legea contenciosului administrativ nr. 793 din 10.02.2000, și anume: „*serviciu public – activitate de interes public, organizată și desfășurată de către o autoritate publică*”. În continuare, legea definește și noțiunea de *autoritate publică* ca „*orice structură organizatorică sau organ, instituite prin lege sau printr-un alt act normativ, care acționează în regim de putere publică în scopul realizării unui interes public*”.

Dacă analizăm din punct de vedere al esenței noțiunii de „serviciu public” tălmăcite de cele două definiții expuse în cele două legi consecutive, ajungem la concluzia că legea nr. 158-XVI din 04.07.2008, care este la moment în vigoare, nu aduce nici un plus de valoare la acest capitol. Ea pur și simplu separă două noțiuni de „Serviciu public” și cel de „autoritate publică” indisolubil legate între ele, care în vechea lege nr. 443-XIII din 04.05.1995 le cuprindea într-o singură definiție – cea a serviciului public. Considerăm că, în fond, după esență, ele nu se deosebesc prin nimic.

Din păcate, legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public nr. 158-XVI din 04.07.2008 nu dezvoltă aspectul serviciului public, limitându-se doar la definire. Pe de altă parte, obiectul de reglementare a acestei legi îl reprezintă alte aspecte ce țin de funcția publică și statutul funcționarului public. Din acest considerent, această sarcină revine cercetătorilor să facă o elucidare corespunzătoare a noțiunii de serviciu public.

Membrii societății, pentru a conviețui și a activa în condiții normale, au nevoie de a fi asigurați în mod continuu și sistematic cu anumite servicii de ordin social, economic, cultural etc. Statul este creat pentru a asigura membrilor societății apărarea teritoriului, a vieții și bunurilor personale, pentru a satisface necesitățile de instruire, cultură și sănătate a populației, asigurarea bunei funcționări a organelor statale, precum și a instituțiilor publice în domeniul învățământului, culturii, sănătății etc. Pentru realizarea acestor sarcini în cadrul statului se înființează o serie întregă de organisme care au obligația de a realiza în practică aceste necesități în favoarea și pentru întreaga populație a statului, inclusiv a subdiviziunilor sale administrativ-teritoriale. Organismele create de stat pentru a realiza aceste sarcini reprezintă categoria de servicii publice [8, p. 131].

Deci, importanța serviciilor publice este cu atât mai mare pentru societate cu cât statul, ca și dezmembrămintele sale, satul, orașul, raionul apar ca instrumente indispensabile menite să asigure cetățenilor săi acea sumă de bunăstare pe care aceștia nu o pot altfel găsi.

În această ordine de idei, autoritățile administrației publice trebuie să asigure transportul persoanelor și a mărfurilor, să construiască și să întrețină căile de comunicație, să asigure ordinea publică, să apere colectivi-

tatea națională de atacurile din exterior, să asigure învățământul, sănătatea, cultura luând toate măsurile pentru ca cetățeanul să aibă posibilitatea de a avea un trai decent care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare (art. 47 din Constituția Republicii Moldova).

Pornind de la diversitatea atribuțiilor statului modern, se înființează o multitudine de servicii publice, fiecare înfăptuind o anumită atribuție sau direcție de activitate.

Astfel, pentru adoptarea unor norme general-obligatorii, care să reglementeze în mod uniform la nivelul întregii țări cele mai importante raporturi sociale ce apar între membrii societății, statul a înființat serviciul public de legiferare, care în Republica Moldova este un organ monocameral denumit Parlament [9, p. 315].

Pentru soluționarea conflictelor juridice ce apar între membrii societății, precum și stabilirea de sancțiuni concrete pentru cei ce încalcă legea, statul a înființat serviciul public judiciar format din sistemul instanțelor judecătorești (judecătoriile, curțile de apel, Curtea Supremă de Justiție).

În sfârșit, pentru a realiza atribuțiile statului în domeniul executării legilor și a hotărârilor judecătorești, precum și pentru asigurarea ordinii publice, paza granițelor țării și securitatea statului, satisfacerea intereselor de instruire, cultură și sănătate ale populației, asigurarea condițiilor materiale de viață, statul a creat și creează în permanență o diversitate de organisme, de natură administrativă, care înfăptuiesc sarcinile puterii executive prin intermediul administrației publice. Aceste organisme administrative înființate de stat, inclusiv de colectivitățile locale, sunt servicii publice administrative.

Serviciile publice administrative sunt organizate și funcționează ca autorități ale administrației publice, dar pot fi și sub formă de instituții publice, întreprinderi de stat sau municipale. În ultima perioadă unele servicii publice sunt concesionate particularilor, cum ar fi serviciile notariale, serviciile privind asigurarea executării hotărârilor judecătorești, educație, asistență medicală, transport public etc.

Autoritățile administrației publice sunt cea mai importantă categorie de servicii publice care se înființează prin lege sau în baza legii (deseori prin lege organică). De exemplu, Guvernul, ministerele, consiliile locale și primăriile sunt înființate prin legi, iar unele organe din subordinea guvernului se înființează prin hotărâri ale guvernului, adică în baza legii. Această categorie de servicii publice înfăptuiește în principal funcții de conducere (administrare) cu membrii societății.

Tot astfel, *instituțiile publice*, ca servicii publice, se înființează prin lege sau în baza legii (de exemplu, Compania „Teleradio-Moldova” este înființată prin lege (Codul audiovizualului al Republicii Moldova nr. 260-XVI din 27.07.2006), iar instituțiile de învățământ se creează în baza legislației în

domeniul învățământului). Această categorie de servicii publice prestează servicii cu caracter nematerial membrilor societății (învățământ, asistență medicală, asistență socială, cultura și odihna populației etc.)

Întreprinderile de stat și municipale sunt înființate în temei conform legii (cum ar fi Legea cu privire la întreprinderea de stat, nr. 146-XIII din 16 iunie 1994, legea serviciilor publice de gospodărire comunală nr. 1402-XV din 24.10.2002 etc.). Această categorie de servicii publice prestează servicii cu caracter material membrilor societății (servicii comunale, transport public, alimentație publică etc.)

Din punct de vedere material și financiar serviciile publice sunt asigurate în principal din bugetul statului sau al unității administrativ-teritoriale, ori se pot afla la autofinanțare (în speciale întreprinderile).

Înființarea unui serviciu public mai presupune și respectarea unor **principii** de bază ale organizării și funcționării sale. Principiile serviciului public reprezintă acele reguli diriguitoare sau idei de bază care stabilesc limitele organizării și funcționării serviciilor publice. Potrivit art. 5 din legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public nr. 158-XVI din 4 iulie 2008, serviciul public se bazează pe următoarele principii: legalității, profesionalismului, transparenței, imparțialității, independenței, responsabilității, stabilității și loialității.

Majoritatea principiilor serviciului public sunt descrise în Codul de conduită a funcționarului public, aprobat prin Legea nr. 25-XVI din 22.02.2008, deoarece, efectiv, aceste principii sunt realizate de funcționarii publici.

1. Principiul legalității. Conform acestui principiu, funcționarul public, în procesul realizării atribuțiilor sale este obligat să respecte Constituția Republicii Moldova și legislația în vigoare, precum și tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte.

2. Principiul profesionalismului. Potrivit acestui principiu, funcționarul public are obligația să-și îndeplinească atribuțiile de serviciu cu responsabilitate, competență, eficiență, promptitudine și corectitudine, fiind responsabil pentru îndeplinirea atribuțiilor sale de serviciu față de conducătorul său, nemijlocit, față de conducătorul ierarhic superior și față de autoritatea publică.

3. Principiul transparenței. (Conform art. 8 din Codul de conduită a funcționarului public, acest principiu este denumit prin formula accesul la informație). Potrivit acestui principiu, Funcționarul public, potrivit atribuțiilor ce îi revin și conform legislației privind accesul la informație, este obligat:

- să asigure informarea activă, corectă și la timp a cetățenilor asupra chestiunilor de interes public;
- să asigure accesul liber la informație;
- să respecte termenele prevăzute de lege privind furnizarea informației.

Concomitent, funcționarul public este obligat să respecte limitele accesului la informație în scopul protejării informației confidentiale, a vieții private a persoanelor și a securității naționale, și să asigure protecția informațiilor deținute față de accesul sau distrugerea lor nesancționate ceea ce ține de comunicare cu mijloacele mass-media în numele autorității publice este realizată doar de către funcționarul public abilitat cu acest drept.

4. *Principiul imparțialității.* Conform acestui principiu, funcționarul public este obligat să ia decizii și să întreprindă acțiuni în mod imparțial, nediscriminatoriu și echitabil, fără a acorda prioritate unor persoane sau grupuri în funcție de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială. De asemenea, funcționarul public trebuie să aibă un comportament bazat pe respect, exigență, corectitudine și amabilitate în relațiile sale cu publicul, precum și în relațiile cu conducătorii, colegii și subordonații.

5. *Principiul independenței.* Potrivit acestui principiu apartenența politică a funcționarului public nu trebuie să influențeze comportamentul și deciziile acestuia, precum și politicile, deciziile și acțiunile autorităților publice. În exercitarea funcției publice, funcționarului public îi **este interzis:**

- să participe la colectarea de fonduri pentru activitatea partidelor politice și a altor organizații social-politice;
- să folosească resursele administrative pentru susținerea concurenților electorali;
- să afișeze, în incinta autorităților publice, însemne sau obiecte inscripționate cu sigla sau denumirea partidelor politice ori a candidaților acestora;
- să facă propagandă în favoarea oricărui partid;
- să creeze sau să contribuie la crearea unor subdiviziuni ale partidelor politice în cadrul autorităților publice.

6. *Principiul responsabilității.* Deși acest principiu nu este elucidat în Codul de conduită a funcționarului public, conform legislației în vigoare și principiilor dreptului administrativ, se presupune că trebuie să fie destul de clar reglementate formele de răspundere juridică a funcționarului public pentru acțiunile ilegale sau inacțiunile sale. Concomitent cu funcționarul public, subiect al răspunderii patrimoniale ar trebui să fie și autoritatea publică. Există încă situații când sunt instituite funcții publice și încadrați funcționari publici, dar mecanismul de răspundere al acestora nu este pe deplin prevăzut, considerăm că pentru funcționarii publici din autoritățile publice (serviciile publice) ar trebui să fie reglementate așa forme de răspundere juridică precum: răspunderea disciplinară, răspunderea materială, răspunderea patrimonială (civilă) solidară cu autoritatea publică, răspunderea contravențională sau răspunderea penală.

7. *Principiul stabilității.* Acest principiu nu este elucidat de Codul de conduită a funcționarului public, deși el are o importanță deosebită pentru

continuitatea și eficiența activității serviciului public. Potrivit acestui principiu, funcționarii publici sunt divizați în două categorii principale: **funcționari de carieră și funcționari ce dețin o funcție de natură politică** (funcție de demnitate publică). Anume funcționarii de carieră constituie nucleul și forța motrice a autorității publice și ei trebuie să se bucure de stabilitate în funcție, adică pot fi demși pentru fapte ilegale și pentru cazuri expres prevăzute de lege. Profesorul Cobăneanu Sergiu este de opinia că „la această categorie trebuie raportați majoritatea funcționarilor publici, inclusiv conducătorii adjuncți ai autorităților publice. Și doar funcționarii ce dețin funcții de demnitate publică își asumă anumite riscuri politice, adică pot fi demși și din motive politice (cum ar fi membrii guvernului), însă numărul lor trebuie să fie limitat doar la conducători ai autorităților publice ce promovează politici în domeniu. Considerăm, conchide autorul, că legislația noastră are multe de perfecționat pentru realizarea deplină a acestui principiu” [9, p. 154].

8. *Principiul loialității.* Conform acestui principiu, funcționarul public este obligat să servească cu bună-credință autoritatea publică în care activează, precum și interesele legitime ale cetățenilor. De asemenea, funcționarul public are obligația să se abțină de la orice act sau faptă care poate prejudicia imaginea, prestigiul sau interesele legale ale autorității publice.

În literatura de specialitate pot fi întâlnite și alte principii care stau la baza serviciului public. Astfel, în doctrina din Federația Rusă, au fost specificate următoarele principii: *accesul tuturor cetățenilor la serviciul public; principiul priorității drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale cetățenilor în procesul activității serviciului public* [10, p. 114-115].

Doctrina românească identifică următoarele principii de bază ale serviciului public: principiul adaptabilității, principiul neutralității, principiul egalității [2, p.205].

Astfel, *principiul adaptabilității* rezidă în necesitatea adaptării serviciului public la schimbările și exigențele interesului general.

Principiul neutralității semnifică faptul că serviciul public trebuie să funcționeze având ca unic scop satisfacerea interesului general și nu a altor interese ce se constituie în avantajul unora.

Principiul egalității se exprimă prin faptul că toate persoanele interesate pot solicita și beneficia de satisfacerea anumitor nevoi în mod egal, fără diferențieri sau discriminări.

Serviciile publice prestate de autoritățile publice în scopul satisfacerii anumitor nevoi ale membrilor societății au fost și rămân în atenția cercetătorilor. În această ordine de idei, ținem să menționăm că în literatura juridică de specialitate au fost oglindite mai multe caracteristici care stau la baza organizării și funcționării serviciilor publice. Astfel, profesorul Paul Negulescu distinge următoarele caractere esențiale ale serviciului public:

➤ nevoile serviciilor publice ale statului, județului sau comunei sunt

satisfăcute din bugetele administrației respective;

➤ gestiunea financiară a acestor servicii publice este supusă legii contabilității publice;

➤ actele juridice îndeplinite de agenții serviciului sunt acte administrative, iar agenții sau funcționarii serviciului sunt supuși ierarhiei administrative;

➤ serviciul are o funcționare regulată și continuă atât timp cât există (de exemplu, căile ferate, poșta, poliția);

➤ serviciul public cuprinde reguli juridice speciale care îi oferă posibilitatea de a folosi procedee de drept public (de exemplu, exproprierea pentru cauză de utilitate publică, numirea funcționarilor conform legii etc.);

➤ Serviciul public este oferit publicului în mod egal și, de regulă, în mod gratuit, întrucât acesta este alimentat prin impozite;

Cât privește noțiunea de serviciu public, în contextul constituției Republicii Moldova din 1994, ea este întâlnită atât în mod expres, cât și implicit, fie ca activitate, fie ca ansamblu de organe.

Astfel la art. 108 al. 1 se prevede expres că: „*Forțele armate (...) garantează suveranitatea, independența și unitatea, integritatea teritorială a țării și a democrației constituționale*”; art. 109 stabilește că *administrația publică în unitățile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile autonomiei locale, ale descentralizării serviciilor publice*; art. 112 al. 2 menționează că *consiliile locale și primarii activează, în condițiile legii, ca autorități administrative autonome și rezolvă treburile publice din sate și orașe*; art. 113 alin. 1 precizează că „*consiliul raional coordonează activitatea consiliilor sătești și orășenești în vederea realizării serviciilor publice de interes raional*”. De asemenea, art. 59 menționează instituția avocatului poporului, precizând că acesta „*asigură promovarea și protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului*”.

Există mai multe texte constituționale care subliniază existența unui serviciu public în diverse domenii, cum ar fi: **art. 36** – ocrotirea sănătății; **art. 35** – instituțiile de învățământ; **art. 34** – informarea cetățenilor prin mijloacele de informare publică; **art. 60** serviciul legislativ exercitat de către parlament; **art. 115** – înfăptuirea justiției; **art. 124** – apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei, societății și statului prin intermediul procedurilor penale înfăptuite de procuratură; **art. 130** – formarea, administrarea, utilizarea și controlul resurselor financiare ale statului, ale unităților administrativ-teritoriale și ale instituțiilor publice; dreptul exclusiv al Băncii Naționale a Republicii Moldova la emisia monetară.

După cum se observă, nu toate dispozițiile constituționale precizate subliniază servicii publice administrative ca o dimensiune a administrației publice în sens de activitate, ele vizează servicii publice statale.

Concluzii. În rezultatul cercetării se poate conchide că serviciul public este o activitate a autorităților publice pentru satisfacerea unei nevoi de in-

teres general care este de o importanță majoră astfel încât să fie prestată și să funcționeze în mod regulat și continuu. În acest context, serviciile publice sunt supuse unui regim juridic special, numit regim administrativ, organizarea și conducerea cărora au la bază principii speciale care nu se regăsesc în activitatea particulară. Serviciile publice au fiecare câte o specialitate conform nevoii sau interesului respectiv, ele neputând îndeplini în același timp și alte activități în afara celor determinate de lege concomitent cu înmulțirea și diversificarea nevoilor colectivității la nivel național sau local, serviciul public s-a impus treptat prin omniprezența sa, devenind elementul central al administrației publice.

Înființarea unui serviciu public este determinat de existența a două condiții esențiale și anume cerința socială (interesul general) și legea (actul de voință a autorității legiuitoare).

Luând în considerație toate caracterele serviciului public, precum și principiile de organizare și funcționare a lui putem defini serviciu public într-o manieră științifică care se deosebește de cea normativă în felul următor: *o structură organizatorică înființată prin lege sau în baza legii de către stat sau unitatea administrativ teritorială, pentru satisfacerea în mod continuu sau sistematic a unor interese specifice ale membrilor societății, structură organizatorică compusă din personal de specialitate și finanțată, de regulă, din bugetul statului sau bugetul unității administrativ-teritoriale.*

După cum observăm, definiția legală cuprinsă în art. 2 din legea funcției publice și funcționarului public – „*activitate de interes public, organizată și desfășurată de către o autoritate publică*” este una restrictivă în raport cu cea doctrinară. Astfel, din punct de vedere al legislației, serviciile publice sunt considerate doar cele prestate de autoritățile publice, adică acele organe instituite prin lege sau printr-un alt act normativ, care acționează în regim de putere publică în scopul realizării unui interes public. Respectiv, la această categorie nu se includ instituțiile publice și întreprinderile de stat și municipale, care după cum am menționat, tot desfășoară activități de interes public. Considerăm că această scăpare trebuie remediată printr-o revizuire adusă actului normativ în vigoare.

Bibliografie:

1. Djuvara M. Teoria generală a dreptului. Vol. I. București: Editura Socec, 1930.
2. Manda C. Drept administrativ. Tratat elementar. Vol. I, București: Lumina Lex, 2002.
3. Popescu Slăniceanu I. Teoria funcției publice. Brăila: Editura Evrica, 1999.
4. Vedel G., Delvolvé P. Droit administratif. Paris: U.F. Themis, 1982.
5. Negulescu P. Curs de drept constituțional. București, 1927.

6. Orlov M. Drept administrativ. Chișinău: Epigraf, 2001.
7. Orlov M., Belecciu Șt. Drept administrativ. Chișinău: Elena-V.I., 2005.
8. Prisăcaru V. Tratat de drept administrativ. Partea generală. București: ALL, 1996.
9. Cobăneanu S., Bobeica E., Rusu V. Drept administrativ. Chișinău: F.E.-P „Tipografia centrală”, 2012.
10. Бахрах Д.Н. Административное право. Москва, 1997.
11. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 29.03.2016, nr. 78.
12. Legea serviciului public nr. 443-XIII din 04.05.95. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 02.11.1995, nr. 61.
13. Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public nr. 158-XVI din 04.07.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 23.12.2008, nr. 230-232.
14. Legea contenciosului administrativ nr. 793 din 10.02.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.05.2000, nr. 57-58.
15. Codul audiovizualului al Republicii Moldova nr. 260-XVI din 27.07.2006. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.08.2006, nr. 131-133.
16. Legea cu privire la întreprinderea de stat, nr. 146-XIII din 16 iunie 1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 25.08.1994, nr. 2.
17. Legea serviciilor publice de gospodărire comunală nr. 1402-XV din 24.10.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 07.02.2003, nr. 14-17.
18. Codul de conduită a funcționarului public, aprobat prin Legea nr. 25-XVI din 22.02.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 11.04.2008, nr. 74-75.

PROMOVAREA UNEI CULTURI A DREPTURILOR ȘI A EGALITĂȚII ÎN CREAREA UNUI MEDIU SIGUR DE HĂRȚUIREA SEXUALĂ

Liliana CREANGĂ,
*doctor în drept, conferențiar universitar
al Catedrei „Drept public și securitate a frontierei”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Mariana CARABANOV,
*magistru în drept și sociologie,
ofițer principal în cadrul Direcției Managementul
Proiectelor a Inspectoratului General al Poliției,
co-fondatoarea Asociației Femeilor din Poliție*

Rezumat

Cultura locului de muncă este un factor important al hărțuirii sexuale. Ea poate fie să promoveze, fie să combată norme negative privind genul și autoritatea.

Acolo unde comportamentul sexualizat și concretizarea sexuală a femeilor sunt obișnuite, este mult mai probabil ca hărțuirea sexuală să apară. Cu atât mai mult atunci când hărțuirea sexuală în sine este tolerată, sau chiar considerată un proces normal de socializare. Aprobarea tacită a hărțuirii sexuale limitează libertatea femeilor, și contribuie la impunitatea hărțuitorilor, încurajând continuarea agresiunii. Implicarea angajatorului este esențială pentru a combate cauzele hărțuirii și a promova o cultură a egalității, iar instruirea este unul dintre aspectele importante.

Cuvinte-cheie: egalitate de gen, discriminare, hărțuire sexuală, angajat, angajator.

Abstract

Where sexual behavior and sexual materialization of women are common, sexual harassment is more likely to occur. Even more when sexual harassment itself is tolerated, or even considered a normal process of socialization. The tacit approval of sexual harassment limits women's freedom, and contributes to the impunity of harassers, encouraging further aggression. Employer involvement is essential to address the causes of harassment and promote a culture of equality, and training is one of the important issues.

Keywords: Gender equality, discrimination, sexual harassment, employee, employer

Introducere. În Republica Moldova au fost adoptate mai multe legi privind egalitatea de gen, în special la locul de muncă, dar și pentru combaterea violenței și a hărțuirii. Principalul cadru legislativ care promovează

egalitatea de gen și nediscriminarea include:

- Legea cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați (nr. 5-XVI din 9 februarie 2006);
- Legea cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie (nr. 45 din 1 martie 2007);
- Legea cu privire la asigurarea egalității (nr. 121 din 25 mai 2012);
- În 2016, a fost revizuită, prin Legea nr. 71, noțiunea care definește hărțuirea sexuală, aceasta fiind:

- „manifestare a unui comportament fizic, verbal sau nonverbal care lezează demnitatea persoanei ori creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare sau insultătoare în scopul de a determina o persoană la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite, săvârșite prin amenințare, constrângere, șantaj”.

În plus, față de acest cadru legislativ, au fost identificate acțiuni specifice în domenii care necesită o atenție deosebită, Hotărârea Guvernului privind Programul național de implementare a Rezoluției 1325 a Consiliului de Securitate al ONU privind Femeile, Pacea și Securitatea pentru perioada 2018-2021.

În orice societate există o inegalitate sistemică între bărbați și femei. În lume există modele clare de discriminare a femeilor și limitarea accesului femeilor la resurse, oportunități și procese de luare a deciziilor, care le molează viața și societatea în general. Ca urmare a acestor relații inegale de putere, cel puțin una din trei femei din întreaga lume a fost victimă a violenței fizice, impusă să întrețină relații sexuale sau abuzată altfel în timpul vieții.

Prevalența ridicată a femeilor în rândul victimelor hărțuirii sexuale demonstrează că hărțuirea sexuală este legată de problemele de gen.

2. Cauzele și consecințele hărțuirii sexuale

Aproape jumătate (49%) din femeile din Republica Moldova, cu vârsta între 18-74 de ani, au fost supuse hărțuirii sexuale începând cu vârsta de 15 ani. Cele mai frecvente forme de hărțuire sexuală cu care s-au confruntat femeile din Moldova sunt: priviri insistente sau cu jind (25% din femei); atingeri, îmbrățișări sau sărutări nedorite (19%); comentarii indiscrete despre aspectul lor fizic care le-au jignit (19%) [1].

Conceptul de „hărțuire sexuală” este relativ nou, utilizarea acestuia începând abia din anii 1960, deși, spre regret, fenomenul propriu-zis a existat întotdeauna: o atingere, ca și cum din întâmplare, o privire mai insistentă sau fixată pe anumite părți ale corpului, un flirt „nevinovat” sau câteva bancuri având conotație sexuală și mesaj ambiguu. Problema devine gravă atunci când asemenea conduite fie vin din partea unor colegi, fie din partea șefului de la locul de muncă, fiind însoțite de condiționarea unei majorări de salariu sau a unei promovări într-o altă funcție. Este dificil să iei o decizie: riscul de a fi concediată pentru că nu ai „cedat” e foarte mare.

Potrivit unui studiu, cele mai grave forme de hărțuire sexuală la locul de lucru sau de studii sunt comise de către persoanele aflate în funcții de conducere, colegii de serviciu și profesori. Colegii de serviciu, cel mai frecvent, manifestă comportamente abuzive, cu tentă sexuală – de la forme mai ușoare (îmbrățișări, limbaj/ glume cu conotație sexuală) până la forme mai grave, care presupun săruturi și atingeri nepotrivite sau chiar amenințări în scopul de a avea relații sexuale [2].

Prin hărțuire sexuală se înțelege orice comportament nedorit, având legătură cu faptul că asupra unei persoane se exercită presiuni de natură sexuală, care au ca scop și/sau efect lezarea demnității persoanei și crearea unui mediu de intimidare, ostilitate, umilire sau ofensare. Este vorba de solicitarea unor favoruri sexuale, de exprimarea unor observații indecente sau de comiterea unor gesturi și acțiuni jenante, care intimidează persoana vizată. Asemenea comportamente – verbale și non-verbale au loc, cel mai frecvent, în situațiile când există o inegalitate de putere și o inegalitate de poziții între cei implicați. Ceea ce diferențiază net hărțuirea sexuală de alte tipuri de comportamente prin care se exprimă atracția sexuală este faptul că presiunile sexuale nu sunt dorite de persoanele asupra cărora sunt exercitate, ba dimpotrivă, ele provoacă sentimente de umilire și jignire, conduite de evitare a persoanei care inițiază asemenea acțiuni etc.

Astfel, pentru ca un anumit comportament să fie calificat drept hărțuire sexuală, este important ca acesta să întrunească mai multe caracteristici, și anume:

- să fie un comportament de natură sexuală (verbal și/sau non-verbal);
- să fie indezirabil și neplăcut persoanei vizate;
- să reprezinte motivația pentru o decizie care afectează persoana hărțuită;
- să aibă ca scop lezarea demnității persoanei și crearea unei ambianțe tensionate, de umilire și intimidare.

Hărțuirea sexuală reprezintă cauza și consecința relațiilor inegale, stabilite istoric, între femei și bărbați, iar stereotipurile de gen, legate în special de rolurile de gen ale bărbaților și femeilor sunt încă adânc înrădăcinate în societatea contemporană.

Cercetarea asupra hărțuirii sexuale demonstrează că aceasta este legată de o lipsă de claritate privind rolurile femeii și ale bărbatului și rolurile în muncă. În cel mai rău caz, hărțuirea sexuală apare dintr-o nevoie de putere sau dominație și din dorința exercitării controlului asupra altora. Se raportează că femeile cu ocupații care sunt destinate, în mod tradițional, fie femeilor, fie bărbaților se confruntă în mai mare măsură cu hărțuirea sexuală decât cele cu ocupații neutre din punct de vedere al genului [3].

Există numeroase motive pentru care o angajată poate suporta

hărțuirea sexuală, fără să raporteze acest abuz. Mai întâi, denunțarea publică a hărțuirii poate afecta viitoarele perspective de încadrare în muncă, ținând cont de stereotipul adânc înrădăcinat că femeile tind să inventeze acuzații de abuz sexual. Angajatul se poate teme de repercusiuni și incriminări, cum ar fi etichetarea ca „persoană cauzatoare de probleme”. Astfel, se plătește un preț profesional și personal mare prin dezvăluirea publică a acuzațiilor care, în unele cazuri, poate implica un scandal public. Această teamă este exacerbată de dinamica puterii dintre angajat și angajator. Se poate ca angajata să nu aibă de ales, decât să îndure hărțuirea din cauza dependenței sale financiare de locul de muncă și de faptul că nu are acces la oportunități alternative de angajare [4].

În consecință, hărțuirea sexuală/ hărțuirea pe criteriu de sex influențează negativ calitatea muncii prestate și scade productivitatea. În mediile tolerante la hărțuire se pot înregistra schimbări importante în ceea ce privește performanța. În primul rând, performanța individuală scade, modificându-se, implicit, atitudinea față de muncă. Această ipostază atrage adesea și scăderea randamentului echipei. Demotivarea și frustrările sunt, de cele mai multe ori, contagioase, ele putând deveni adevărate epidemii în acele organizații care nu sunt conștiente de relația dintre mulțumirea și sentimentul de siguranță la locul de muncă și performanță.

În Republica Moldova, datele statistice arată că, actualmente, fiecare a cincea femeie angajată este supusă unor forme subtile de hărțuire sexuală la locul de muncă (priviri nepotrivite, îmbrățișări fără permisiune, glume/ limbaj cu conotație sexuală), iar 4 femei din 100 se confruntă cu forme grave de hărțuire (insistența de a întreține relații sexuale pentru recompensă, folosirea forței sau a amenințărilor pentru a avea relații sexuale etc.). Totodată, circa 20% dintre femei s-au confruntat cu amenințări sau solicitări de a întreține relații sexuale la locul de studii. În pofida incidenței mari a cazurilor de hărțuire sexuală, doar 15% dintre femei au denunțat asemenea cazuri. Nivelul redus de raportare este determinat de sentimentul de autoculpabilizare, gradul redus de încredere în organele de control, dar și de atitudinea populației – 60,5% consideră că persoanele hărțuite sunt vinovate de aceste experiențe.

3. Hărțuirea sexuală în poliție: Studii internaționale

Deși este un fenomen negativ și ilegal, cu urmări grave, cu regret, hărțuirea sexuală continuă să aibă loc în medii care au ca responsabilitate prevenirea și combaterea infracțiunilor, așa cum sunt organele de aplicare a legii. Din păcate, hărțuirea sexuală este un fenomen răspândit în majoritatea departamentelor de aplicare a legii din întreaga lume. Aceasta scade productivitatea organizațională și are un impact semnificativ asupra mediului profesional. În exercițiul de aplicare a legii, când ofițerii trebuie să lucreze ore lungi și să îndeplinească sarcini periculoase, hărțuirea sexuală scade satisfacția

la locul de muncă și are un impact negativ asupra misiunii, siguranței și rezultatelor.

În ciuda acestor consecințe negative, variate sondaje și studii de specialitate au demonstrat niveluri ridicate de hărțuire sexuală în departamentele de poliție din întreaga lume:

- un studiu realizat în rândul femeilor din poliție din 35 de țări a arătat că 77% au suferit hărțuire sexuală din partea colegilor;
- într-un studiu care a implicat un mare departament de poliție din Midwest (SUA), fiecare femeie interviuată a fost supusă hărțuirii verbale;
- într-un sondaj din 2008, mai mult de jumătate dintre polițiste au suferit hărțuire sexuală în departamentele de poliție din Australia, Marea Britanie și SUA [5].

De-a lungul anilor, au fost efectuate diverse studii pentru a determina măsura în care polițistele sunt supuse hărțuirii sexuale/ de gen, constatându-se că 60-70% dintre polițiste au avut experiența hărțuirii sexuale/ de gen. Un studiu din 1985, realizat de Asociația de Poliție, a demonstrat că 67% dintre polițiste erau victime ale hărțuirii sexuale, și un alt sondaj similar a arătat că 68% au declarat că au fost hărțuite sexual de către un coleg. Interesant este însă că doar aproximativ 4-6% din ele au raportat vreodată cazuri de hărțuire. Această lipsă de raportare poate fi direct atribuită codului tăcerii în agențiile de aplicare a legii și represaliilor severe care apar atunci când femeile raportează anumite abateri [6].

Cercetările existente sugerează că acolo unde sunt mai mulți bărbați ca forță de muncă, se poate crea un mediu favorabil pentru glume cu conotații sexuale și lăudăroșenie. În literatura de specialitate au fost unele opinii că o mare parte din acest tip de „comportament” este perceput ca „distracție inofensivă”, menită să atenueze astfel o parte din stresul de la locul de muncă. Cu toate acestea, este evident, din cercetările profesorului Brown, că prezența „bătăii de joc” contribuie la apariția unor forme grave de hărțuire sexuală [7]. Conform unui studiu efectuat în Poliția din Japonia, 34,8% din 106 polițiste au menționat că au fost hărțuite la locul de muncă [8].

Cercetătorii străini Seklecki și Paynich (2007) au descoperit că cele mai frecvente comportamente de hărțuire pe care le-au trăit polițistele au inclus: glume/ istorii de prost gust și încercarea de a avea o relație sexuală cu respondentă, în ciuda obiecțiilor ei. Somvadee și Morash (2008) au descoperit că 87% dintre polițiste au raportat că au auzit glume sugestive sau ofensatoare, iar 21% au declarat că colegii lor de muncă au încercat să stabilească o relație sexuală cu ele. În acest studiu, cel mai frecvent tip de hărțuire, experimentat de-a lungul carierei unei polițiste, au fost glumele cu conotații sexuale.

95% dintre femei și-au amintit că au avut de-a face cu acest tip de hărțuire, la un moment dat, de-a lungul carierei lor [9].

Căpitanul George V. Robinson, de la Departamentul de Poliție din Ocala, Florida, a efectuat recent un studiu cuprinzând peste 1.200 de polițiște din Florida și a constatat că 61% au declarat că fuseseră hărțuite sexual la locul de muncă. De fapt, 40% dintre ele au indicat că materialele cu tentă sexuală sau glumele orientate sexual sunt lucruri ce au loc zilnic. Din păcate, multe dintre respondente au considerat că, pentru a avea succes în carieră, trebuie să îndure aceste comportamente inacceptabile.

Un studiu similar a dezvăluit, într-un mare departament municipal de poliție dintr-un stat din sud-estul SUA, că 68% dintre respondente au raportat că au fost hărțuite la locul de muncă. Hărțuirea sexuală și hărțuirea în bază de gen sunt două dintre principalele motive pentru care femeile renunță la o carieră în poliție. Acest comportament ilegal nu doar contribuie la reducerea numărului de femei în Poliție, dar deseori reprezintă cauza unui stres sever. Agențiile de aplicare a legii sunt acționate frecvent în judecată pentru hărțuire sexuală. De exemplu, în 1991, un oraș din California a trebuit să plătească 3,1 milioane de dolari în favoarea a două polițiște care au fost hărțuite sexual de către colegi. În 1996, o sergentă de poliție a primit 1,2 milioane de dolari, într-un dosar împotriva polițiștilor bărbați, care mai întâi au hărțuit-o și apoi au determinat-o să se concedieze [10].

Dintre polițiștele care au suferit de pe urma hărțuirii sexuale, doar 3,2% au declarat că au depus plângeri oficiale. Acest rezultat a fost în concordanță cu situația poliției din Statele Unite, deși raportul din Japonia a fost mai mic decât cel din Statele Unite (15-20%). De remarcat că doar 3,2% dintre femeile victime au indicat că au protestat direct față de hărțuitori (verbal, prin e-mail etc.). Pe de altă parte, 34,7% dintre femeile victime au declarat că au ales să „nu facă nimic”. De asemenea, 43,2% dintre femeile victime au indicat că au încercat să protesteze doar implicit. Principalele motive pentru reacția de a „nu face nimic” au fost, în general, identice cu cele din Statele Unite. Preocuparea că „nu s-ar face nimic, în ciuda acțiunii mele” a fost cea mai comună (42,4%), urmată de „teama de represalii de către hărțuitor sau teama că acțiunea mea ar putea înrăutăți situația (36,4%)” și „îngrijorarea că aș suferi un dezavantaj din cauza acțiunii mele (27,3%)”. Aceste caracteristici au fost, în mare parte, aceleași printre victimele hărțuirii de gen și ale atenției sexuale nedorite.

Un studiu special care să analizeze percepțiile și experiențele polițiștelor din Republica Moldova privind fenomenul hărțuirii sexuale din Poliție a fost realizat recent. Cercetarea a fost realizată în contextul recomandării Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității, la inițiativa Asociației Femeilor din Poliție, datorită suportului oferit în cadrul Programului de granturi IMPULS, finanțat de Suedia și implementat de Centrul de Drept al Femeilor. Acest studiu este important, deoarece reprezintă o platformă de consultare și dialog cu femeile din Poliție, privind

expunerea propriilor opinii referitor la aceste comportamente și identificarea celor mai eficiente metode de prevenire a fenomenului hărțuirii sexuale în Poliție. Prin realizarea acestei cercetări, s-a reiterat angajamentul de a nu tolera nici un comportament care lezează demnitatea persoanei și creează un mediu intimidant și ostil, inclusiv în mediul polițienesc.

Pentru atingerea scopului și a obiectivelor cercetării, s-a optat pentru o abordare complexă din punct de vedere metodologic. Studiul s-a bazat pe analiza datelor primare, colectate prin intermediul metodelor cantitative și calitative (ancheta pe bază de chestionar și interviul aprofundat).

Pentru stabilirea existenței/ inexistenței hărțuirii sexuale în Poliție și a factorilor care o determină, a fost realizat un sondaj în rândul femeilor din Poliție, al funcționarilor cu statut special sau al persoanelor civile din diferite regiuni ale țării. Chestionarul a fost completat de 215 femei angajate în Poliție prin mai multe modalități:

- participarea la seminare de informare despre rolul femeilor în Poliție, care au avut loc la B/li, Cahul i Chișinău, în perioada ianuarie-februarie 2020;
- expedierea chestionarului reprezentantelor din diferite subdiviziuni ale Poliției (aprilie-mai 2020);
- plasarea în grupul Viber al membrilor Asociației Femeilor din Poliție (iulie-august 2020).

Perioada de colectare a datelor a fost ianuarie-august 2020.

Investigațiile s-au axat pe analiza spectrului de factori – individuali, sistemici, sociali, culturali etc. – care determină percepțiile femeilor angajate în Poliție privind existența sau inexistența hărțuirii sexuale în Poliție și permite identificarea celor mai eficiente soluții pentru prevenirea acestui fenomen.

Reieșind din această realitate, s-a considerat oportun de a iniția o primă tentativă și de a pune în discuție aspecte legate de prevenirea acestui fenomen în Poliția din Republica Moldova.

Concluzie. Hărțuirea sexuală este o experiență extrem de traumatizantă, indiferent de domeniul în care are loc. Ea afectează sănătatea fizică, psihică și emoțională, precum și viața profesională a persoanelor hărțuite. Angajatele Poliției care au avut experiența unor situații/ comportamente de hărțuire sexuală au descris sentimentele trăite ca dezgust, frustrare, furie, dezamăgire, frică, jenă, acestea fiind semne ale unei stări de dezechilibru atât pentru angajate, cât și pentru instituție. Din aceste considerente, este important ca managerii să investească în prevenirea unor asemenea situații și menținerea stării de echilibru între persoanele angajate.

În calitate de soluții pentru depășirea situațiilor discriminatorii, comi-se sub forma hărțuirii sexuale menționăm:

- desfășurarea studiilor periodice pe un eșantion mai mare de persoane din Poliție, cu implicarea bărbaților. Pentru a asigura confidențialitatea

și a încuraja persoanele să participe, este necesară elaborarea unor chestionare on-line. Chestionare ar putea fi introduse și pentru persoanele care se concediază, pentru a identifica dacă hărțuirea sexuală nu a fost o posibilă cauză a părăsirii sistemului;

➤ recunoașterea existenței unor cazuri de hărțuire sexuală în Poliție și a posibilelor consecințe ale fenomenului asupra stării de sănătate și eficienței efectivului polițienesc;

➤ organizarea instruirilor pentru efectivul Poliției – nu doar pentru angajații/ angajatele cu funcții de execuție, dar și pentru cei/ cele cu funcții de conducere;

➤ încurajarea femeilor din Poliție de a raporta orice caz de hărțuire sexuală;

➤ asigurarea funcționării unui mecanism sigur de raportare și investigare a cazurilor de hărțuire sexuală la locul de muncă;

➤ Transmiterea unor mesaje clare de toleranță zero față de hărțuirea sexuală.

Referințe bibliografice:

1. Bunăstarea și siguranța femeilor. Raportul privind rezultatele din Moldova, OSCE, 2019.
2. Cum prevenim și reducem hărțuirea sexuală la locul de muncă și studii, Recomandări de politici, Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare, Centrul de Drept al Femeilor, Chișinău, 2018.
3. Manual de formare pentru judecători și procurori privind asigurarea accesului femeilor la justiție, Uniunea Europeană, Consiliul Europei, septembrie 2017, p. 71. Disponibil: <https://rm.coe.int/tm-general-part-women-s-access-to-justice-rom-web/16808e9a3c>.
4. Cum prevenim și reducem hărțuirea sexuală la locul de muncă și studii. Recomandări de politici elaborate de Fundația Est-Europeană Moldova, Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare, Centrul de drept al Femeilor, p. 3. Disponibil: http://cdf.md/files/resources/131/9468_cpdcdf_analiza_hartuirea_sexuala_final.pdf.
5. <https://lawenforcementlearning.com/course/sexual-harassment-in-the-workplace/>.
6. National Center for Women & Policing Recruiting & Retaining Women: A Self-Assessment Guide for Law Enforcement was funded by a grant from the Bureau of Justice Assistance, Grant #99-LD-VX-0003. A Division of the Feminist Majority Foundation, p. 133. Disponibil: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/bja/185235.pdf>.
7. În 2016, 1.776 de membri ai personalului poliției UNISON din departamentele de poliție din Întreaga Anglie, Scoția și Țara Galilor s-au oferit

voluntar să participe la un sondaj online. Ei reprezintă 5,3% din membrii personalului poliției UNISON și 2,1% din totalul personalului polițist angajat în Marea Britanie. Sondajul nu a acoperit ofițerii de poliție// E timpul să ștergeți hărțuirea sexuală în poliție, un rezumat al studiului de cercetare a LSE / UNISON Disponibil: <https://www.unison.org.uk/content/uploads/2018/08/UNISON-LSE-report-Time-to-stamp-out-sexual-harassment-in-the-police-1.pdf>.

8. Exploring Sexual Harassment in the Police Force in Japan: A Comparative Study between Japan and the United States, p. 260, Disponibil: <https://core.ac.uk/download/pdf/159504225.pdf>.
9. Brodeur V. Female Law Enforcement Officer's Experiences of Workplace Harassment, 2018. Disponibil: <https://scho-larworks.lib.csusb.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1698&context=etd>.
10. National Center for Women & Policing Recruiting & Retaining Women: A Self-Assessment Guide for Law Enforcement was funded by a grant from the Bureau of Justice Assistance, Grant #99-LD-VX-0003. A Division of the Feminist Majority Foundation, p. 133. Disponibil: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/bja/185235.pdf>.

CARACTERISTICA ȘI DELIMITAREA INFRAȚIUNILOR DE TRATAMENT INUMAN, TRATAMENT DEGRADANT ȘI TORTURĂ

Ion CARACUIAN,
*doctorand, specialitatea Drept procesual-penal,
Școala doctorală Științe juridice și relații internaționale, USEM*

Introducere. Interzicerea torturii și altor forme de tratament cu cruzime, inuman sau degradant, în dreptul internațional, protejează persoana de încălcarea gravă a integrității sale fizice și psihice prin acțiuni sau inacțiuni, care sunt atribuite statului.

Interzicerea torturii și altor forme de rele tratamente a fost codificată în diferite acte universale și tratate regionale cu privire la drepturile omului, inclusiv:

– art. 5 din Declarația Universală a Drepturilor Omului¹ prevede: „Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante”;

– art. 1 din Convenția ONU împotriva Torturii² stabilește că „Tortura este orice act prin care se provoacă unei persoane, cu intenție, o durere sau suferințe puternice, de natură fizică sau psihică, în special cu scopul de a obține, de la această persoană, sau de la o persoană terță, informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis sau este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de face presiune asupra unei terțe persoane, sau pentru orice alt motiv bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau suferință sunt provocate de către un agent al autorității publice sau orice altă persoană care acționează cu titlu oficial, sau la instigarea sau cu consimțământul expres sau tacit al unor asemenea persoane. Acest termen nu se referă la durerea ori suferințele rezultate exclusiv din sancțiuni legale, inerente acestor sancțiuni sau ocazionate de ele”;

– art. 3 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale³ stabilește: „Nimeni nu poate fi supus torturii, nici tratamentelor inumane ori degradante”;

¹ Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată și proclamată la 10.12.1948 de Adunarea Generală a ONU

² Convenția ONU împotriva torturii adoptată la New York la 10.12.1984, Republica Moldova a aderat la 31.05.1995

³ Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale adoptată la Roma la 04.11.1950, Republica Moldova a aderat la 12.09.1997

– art. 2 din Convenția ONU împotriva Torturii impune statelor părți să adopte măsuri legislative, administrative, judiciare și de alt gen în legislația internă pentru a preveni tortura în orice teritoriu aflat sub jurisdicția sa;

– art. 1 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale impune statelor membre să asigure garantarea drepturilor și libertăților consfințite prin Convenție tuturor persoanelor aflate sub jurisdicția lor.

Dreptul de nu fi supus la rele tratamente și tortură este consfințit în art. 24 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova prin sintagma: „Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante”.

Evident este faptul că odată cu ratificarea Convențiilor și Tratatelor internaționale, statele membru își asumă un anumit set de obligațiuni.

Respectiv, urmare a ratificării Declarației Universale a Drepturilor Omului, a Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și a Convenției ONU împotriva Torturii, Republica Moldova și-a asumat cel puțin 2 obligații:

- obligația negativă care se exprimă prin interzicerea absolută a relelor tratamente și torturii;

- obligația pozitivă care se redă sub două aspecte: procedural – care prevede investigarea efectivă a maltratărilor și material – care presupune luarea tuturor măsurilor necesare întru prevenirea maltratărilor.

În această lucrare ne-am propus să efectuăm o analiză doar a unor aspecte ce rezultă din obligația negativă a statului.

Astfel, întru asigurarea respectării obligației negative a statului, mai multe acte normative naționale au fost ajustate la prevederile celor internaționale.

Respectiv, exceptând prevederile constituționale, într-o configurare diferită, acest principiu și drept fundamental „interzicerea absolută a relelor tratamente și torturii” a fost prevăzut și în alte acte normative, după cum urmează:

- art. 4 alin. (2) din Codul penal⁴ stabilește: „Legea penală nu urmărește scopul de a cauza suferințe fizice sau de a leza demnitatea omului. Nimeni nu poate fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante”;

- art. 10 alin. (3) din Codul de procedură penală⁵ prevede: „În desfășurarea procesului penal, nimeni nu poate fi supus la tortură sau la tratamente cu cruzime, inumane ori degradante, nimeni nu poate fi deținut în condiții umilitoare, nu poate fi silit să participe la acțiuni procesuale care lezează

⁴ Codul penal al Republicii Moldova din 18.04.2002, republicat în baza Legii nr. 277-XVI din 18.12.2008

⁵ Codul de procedură penală al Republicii Moldova din 14.03.2003

demnitatea umană”;

- art. 167/1 din Codul de executare⁶ stabilește: „Se interzice supunerea oricărei persoane aflate în executarea unei pedepse la tortură, tratamente cu cruzime, inumane sau degradante ori la alte rele tratamente”;

- art. 5 alin. (3) din Codul contravențional⁷ prevede: „Legea contravențională nu urmărește cauzarea de suferințe fizice sau lezarea demnității omului. Nimeni nu poate fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante”;

- art. 4 alin. (2) din Legea nr. 320/2012 cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului⁸ stabilește: „Poliția nu aplică, nu încurajează și nu tolerează tortura, tratamentul inuman sau degradant”.

Cea mai importantă realizare pe plan legislativ, întru respectarea obligației negative a statului și a recomandărilor forului internațional constă în modificarea părții speciale a Codului penal.

Astfel, prin textul a două Legi distincte cu nr. 66/05.04.2012 și nr. 252/08.11.2012, a fost perfecționat cadrul legal în materie de combatere a torturii și a altor rele tratamente.

Așa, Codul penal a fost modificat prin includerea unui articol nou, 166/1 – Tortura, tratamentul inuman sau degradant, – care a determinat un impact triplu în legislația penală a Republicii Moldova:

- noțiunile de tratament degradant și tratament inuman au fost reglementate și codificate penal;

- pentru prima dată, infracțiunile de tratament degradant, tratament inuman și tortură au fost plasate în Capitolul III „Infracțiuni contra Libertății, Cinstei și Demnității Persoanei”;

- sancțiunile penale pentru aceste componente de infracțiune sunt destul de semnificative, cele pentru tortură fiind ridicate la nivelul sancțiunilor infracțiunii de omucidere.

Respectiv, Codul penal prevede:

Articolul 166/1. Tortura, tratamentul inuman sau degradant

(1) Cauzarea intenționată a unei dureri sau a suferinței fizice ori psihice, care reprezintă tratament inuman ori degradant, de către o persoană publică sau de către o persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice, sau de către orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau cu consimțământul expres ori tacit al unei asemenea persoane se pedepsește cu închisoare de la 2 la 6 ani cu privarea dreptului de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 3 la 5 ani.

(2) Acțiunile prevăzute la alin.(1):

a) săvârșite cu bună știință asupra unui minor sau asupra unei femei

⁶ Codul de executare al Republicii Moldova din 24.12.2004

⁷ Codul contravențional al Republicii Moldova din 24.10.2008

⁸ Legea cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului din 27.12.2012

gravide ori profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate, bolii, handicapului fizic sau psihic ori altui factor;

- b) săvârșite asupra a 2 sau a mai multor persoane;
- c) săvârșite de 2 sau de mai multe persoane;
- d) săvârșite prin folosirea armei, instrumentelor speciale sau a altor obiecte adaptate acestui scop;
- e) săvârșite de o persoană cu funcție de răspundere sau de o persoană cu funcție de demnitate publică;
- f) care din imprudență au cauzat o vătămare gravă sau medie integrității corporale sau sănătății;
- g) care din imprudență au cauzat decesul persoanei sau sinuciderea acesteia se pedepsesc cu închisoare de la 3 la 8 ani sau cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 5 la 10 ani.

(3) Tortura, adică orice faptă intenționată prin care se provoacă unei persoane o durere sau suferințe fizice sau psihice puternice cu scopul de a obține de la această persoană sau de la o persoană terță informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis ori este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a exercita presiune asupra ei sau asupra unei terțe persoane, sau din orice alt motiv, bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau suferință este provocată de către o persoană publică sau de către o persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice, sau de către orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau cu consimțământul expres sau tacit al unei asemenea persoane se pedepsește cu închisoare de la 6 la 10 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 8 la 12 ani.

(4) Acțiunile prevăzute la alin.(3):

- a) săvârșite cu bună știință asupra unui minor sau asupra unei femei gravide ori profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate, bolii, handicapului fizic sau psihic ori altui factor;
- b) săvârșite asupra a 2 sau a mai multor persoane;
- c) săvârșite de 2 sau de mai multe persoane;
- d) săvârșite prin folosirea armei, instrumentelor speciale sau a altor obiecte adaptate acestui scop;
- e) săvârșite de o persoană cu funcție de răspundere sau de o persoană cu funcție de demnitate publică;
- f) care din imprudență au cauzat o vătămare gravă sau medie integrității corporale sau sănătății;
- g) care din imprudență au cauzat decesul persoanei sau sinuciderea

acesteia se pedepsește cu închisoare de la 8 la 15 ani cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 10 la 15 ani.

Concomitent, pentru a exclude practicile vicioase, care rezultau în aplicarea eronată, în unele cazuri, a legii penale în sensul infracțiunilor de tortură, depășirea atribuțiilor de serviciu sau constrângerea de a face declarații, s-a decis abrogarea art. 309/1 și lit. a), c) de la alin. (2) art. 328, iar art. 309 din Codul penal a fost expus într-o nouă redacție.

Actualmente, art. 309 este expus în următoarea redacție:

Articolul 309. Constrângerea de a face declarații

Constrângerea persoanei, prin amenințare sau prin alte acte ilegale, de a face declarații, de a încheia acord de recunoaștere a vinovăției, constrângerea, în același mod, a expertului de a face concluzia sau a traducătorului, sau a interpretului de a face o traducere sau interpretare incorectă de către persoana care constată infracțiunea, ofițerul de urmărire penală, procuror sau de către judecător, dacă aceasta nu constituie tortură, tratament inuman sau degradant, se pedepsește cu închisoare de la 2 la 6 ani sau cu amendă în mărimi de la 1150 la 1350 de unități convenționale, în ambele cazuri cu privarea dreptului de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de 5 ani.

Analiza juridico-penală a infracțiunilor de tortură și tratament inuman sau degradant

Sub aspectul tehnicii legislative, art. 166/1 din Codul penal este alcătuit din două variante-tip de infracțiuni și două șiruri de circumstanțe agravante identice pentru ambele infracțiuni. Respectiv, la alin. (1) art. 166/1 din Codul penal este incriminată fapta de tratament inuman și/sau tratament degradant, iar la alin. (3) art. 166/1 din Codul penal este incriminată fapta de tortură. Fiecăreia dintre cele două infracțiuni le corespunde câte șapte circumstanțe agravante cu conținut identic, dar prevăzute la aliniate diferite, după cum: alin. (2) și, respectiv, alin. (4) ale art. 166/1 din Codul penal. Acest mod de abordare a elementelor circumstanțiale agravante are menirea de a diferenția răspunderea penală în unison cu gradul de pericol social diferit pentru tratamentul inuman și/sau degradant și, pe de altă parte, pentru tortură.

Elementele constitutive ale infracțiunii de tratament inuman și/sau degradant, infracțiuni prevăzute la alin. (1) art. 166/1 din Codul penal:

– **Obiectul infracțiunii de tratament inuman sau degradant**

Obiectul juridic special are un caracter dualist, adică implică atât un obiect juridic principal, cât și un obiect juridic secundar.

Obiectul juridic principal este reprezentat de relațiile sociale cu privire la demnitatea persoanei; or, generic, tratamentul inuman și/sau degradant face parte din categoria relexorilor tratamente ce subzistă într-un comportament reprobabil ce aduce atingere gravă demnității umane. Prin demnitate umană

trebuie de înțeles autoaprecierea persoanei întemeiată pe aprecierea societății.

Obiectul juridic secundar îl formează relațiile sociale cu privire la integritatea fizică sau psihică a unei persoane.

Obiectul material al infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 166/1 din Codul penal poate să existe doar în eventualitatea, în care fapta prejudiciabilă se manifestă prin cauzarea unei dureri sau suferințe fizice unei persoane. În această ipoteză, entitatea materială asupra căreia se îndreaptă fapta prejudiciabilă de cauzare a unei dureri sau suferințe fizice este corpul persoanei. În contrast, dacă fapta prejudiciabilă ia forma cauzării unei suferințe psihice unei persoane, psihicul uman este obiectul influențării nemijlocite infracționale și, de vreme ce acesta este lipsit de corporalitate, în ipoteza respectivă, obiect material nu există.

Victima infracțiunii de tratament inuman sau degradant poate fi persoana aflată în dependență față de făptuitor, care este supusă unor măsuri de constrângere având la bază exercițiul autorității publice, fiindu-i efectiv aplicat tratamentul inuman sau degradant precum și persoana supusă unei constrângeri psihice datorită aplicării tratamentului inuman sau degradant unei alte persoane. În ipoteza respectivă, victimă a infracțiunii (persoana terță) se atestă în măsura în care există o persoană efectiv supusă tratamentului inuman sau degradant.

– **Latura obiectivă a infracțiunii de tratament inuman sau degradant:**

- Fapta prejudiciabilă constă într-o acțiune sau inacțiune de cauzare a unei dureri sau suferințe, fizice sau psihice unei persoane;
- Urmarea prejudiciabilă constă în durerea sau suferința, fizică ori psihică cauzată unei persoane;
- Legătura de cauzalitate dintre fapta prejudiciabilă și urmarea prejudiciabilă.

Din punct de vedere juridic, între noțiunea „tratament inuman” și noțiunea „tratament degradant” există anumite distincții. Cel mai relevant criteriu pentru a diferenția cele două tipuri de tratamente este nivelul suferințelor sau durerilor cauzate victimei. Astfel, nivelul suferințelor sau durerilor cauzate victimei în cazul tratamentului inuman se situează pe o poziție mai gravă decât în cazul tratamentului degradant.

Tratamentul degradant se manifestă prin fapta care creează victimei sentimentul de fobie (teamă), de neliniște, de inferioritate, de natură a o umili sau înjosi și, eventual, de a-i înfrânge astfel rezistența fizică și/sau psihică.

Tratamentul inuman se manifestă prin fapta care provoacă victimei leziuni (prejudiciu corporal efectiv) sau suferințe fizice sau psihice, susceptibile de a produce intense tulburări psihice.

La această etapă, este necesar de specificat că noțiunile de tratament inuman și tratament degradant specificate supra nu sunt reflectate nici într-

un act normativ sau lege, ele fiind o creație profesional-practică.

Acțiunea de cauzare a unei dureri sau suferințe, fizice sau psihice unei persoane poate fi: fizico-mecanică (înțepare, lovire, cauterizare etc.); chimică (administrarea de substanțe narcotice, psihotrope etc.); biologică (inocularea culturilor de microorganisme provocatoare de boli infecțioase); psihică (hipnoză, șoc psihic etc.).

Inacțiunea de cauzare a unei dureri sau suferințe, fizice sau psihice unei persoane reprezintă omisiunea de a îndeplini anumite acțiuni juridicește obligatorii, obiectiv necesare și realmente posibile: neadministrarea medicamentelor, nealimentarea etc.

Urmarea prejudiciabilă ce constă în durere reprezintă reacția psihofiziologică a organismului, produsă ca efect al unei puternice excitări a terminațiilor nervoase din elementele corporale umane (organe și țesuturi), exprimându-se în senzații fizice negative cu grad variat de pronunțare.

Urmarea prejudiciabilă ce constă în suferință reprezintă trăirile negative profunde, catalizate de excitanți fizici sau psihici.

Suferința fizică presupune starea ce induce alterări funcționale și/sau leziuni ale elementelor corporale umane. Aceasta poate fi determinată de foame, sete (deshidratarea organismului), hipotermie (răcirea corpului), hipertermie (sufocarea din cauza expunerii organismului la călduri înalte), iradiere (expunerea organismului la radiație ionizată) etc. Suferința psihică presupune starea psiho-traumatică generată de aplicarea unor factori psihogeni care influențează asupra psihicului uman. La categoria factorilor care pot cauza suferințe psihice putem raporta: amenințarea, oricare ar fi ea: cu aplicarea violenței, cu distrugerea sau deteriorarea bunurilor, cu răspândirea unor știri defăimătoare; batjocura manifestată prin atitudinea obraznică și disprețuitoare față de persoana victimei sau a unei persoane apropiate ei; insulta, expectorarea (scuiparea) etc. Totuși, suferința fizică și suferința psihică constituie stări ce se află într-o strânsă conexiune, uneori imposibil de demarcat. Bunăoară, foamea poate să cumuleze nu numai extenuarea de natură fizică, dar și de natură psihică sau introducerea în organismul persoanei a unei substanțe cu efect halucinogen implică atât extenuarea fizică, cât și pe cea psihică.

– Latura subiectivă a tratamentului inuman sau degradant.

Acest element al infracțiunii se caracterizează prin vinovăție sub formă de intenție. La rândul său, intenția în cazul infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 166/1 din Codul penal poate fi atât directă, cât și indirectă. Aceasta deoarece, nici scopul, dar nici motivul infracțiunii nu constituie semne facultative obligatorii ale alin. (1) art. 166/1 din Codul penal.

De regulă, scopul infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 166/1 din Codul penal rezidă în tendința făptuitorului de a umili ori de a înjosi victima, iar motivele pot fi diverse: răzbunare, interes material, carierism, vanitate,

perceperea eronată a atribuțiilor de serviciu etc.

– **Subiectul infracțiunii de tratament inuman sau degradant.**

Aici apare persoana fizică responsabilă, care la momentul comiterii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani. Însă nu oricare persoană fizică responsabilă, care la momentul săvârșirii infracțiunii a împlinit vârsta de 16 ani, poate fi subiect al infracțiunii date. Or, legiuitorul a prevăzut expres în dispoziția alin. (1) art. 166/1 din Codul penal un subiect calificat (special): 1) persoana publică; 2) persoana care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice; 3) orice altă persoană care: a) acționează cu titlu oficial; b) acționează cu consimțământul expres sau tacit al unei asemenea persoane.

Potrivit alin. (2) art. 123 din Codul penal, prin „persoană publică” se înțelege: funcționarul public, inclusiv funcționarul public cu statut special (colaboratorul serviciului diplomatic, al serviciului vamal, al organelor apărării, securității naționale și ordinii publice, altă persoană care deține grade speciale sau militare); angajatul autorităților publice autonome sau de reglementare, al întreprinderilor de stat sau municipale, al altor persoane juridice de drept public; angajatul din cabinetul persoanelor cu funcții de demnitate publică; persoana autorizată sau investită de stat să presteze în numele acestuia servicii publice sau să îndeplinească activități de interes public.

Prin „persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice” se înțelege persoana din cadrul unei structuri organizatorice, sau din cadrul unui organ, instituite în afara legii (autoproclamate), care își arogă regim de putere publică. De exemplu, autoritățile autoproclamate transnistrene.

Prin „orice altă persoană care acționează cu titlu oficial” se înțelege persoana care nu se atribuie nici la categoria persoanei publice, dar nici nu este persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice, însă, datorită modului de instituire a activității exercitate, dobândește caracter oficial. La această categorie s-ar atribui educatorii de la instituțiile preșcolare și învățătorii de la școli.

Prin „orice altă persoană care acționează cu consimțământul expres sau tacit al unei persoane care acționează cu titlu oficial” se înțelege acel particular care acționează în baza unei inițiative consimțite, indiferent cui aparține această inițiativă – persoanei care dispune de titlu oficial sau particularului.

Elemente constitutive ale infracțiunii de tortură, alin. (3) art. 166/1 din Codul penal

– **Obiectul infracțiunii de tortură.**

Ca și în cazul infracțiunii de tratament inuman sau degradant, are un caracter dualist.

Obiectul juridic principal este reprezentat de relațiile sociale cu privire la demnitatea persoanei. Ca și tratamentul inuman sau degradant, tortura, de asemenea, face parte din categoria rețelilor tratamente ce subzistă într-un comportament reprobabil ce aduce atingere gravă demnității umane.

Obiectul juridic secundar îl formează relațiile sociale cu privire la integritatea fizică sau psihică a unei persoane.

Obiectul material al infracțiunii prevăzute la alin. (3) art. 166/1 din Codul penal poate să existe doar în eventualitatea în care fapta prejudiciabilă se manifestă prin provocarea unei dureri sau suferințe fizice puternice unei persoane. În acest caz, entitatea materială asupra căreia se îndreaptă fapta prejudiciabilă de provocare a unei dureri sau suferințe fizice puternice este corpul persoanei. Dimpotrivă, dacă fapta prejudiciabilă ia forma provocării unei suferințe psihice puternice unei persoane, psihicul uman este obiectul influențării nemijlocite infracționale și, de vreme ce acesta este lipsit de corporalitate, în ipoteza respectivă obiect material nu există.

Victima infracțiunii de tortură este persoana aflată în dependență față de făptuitor, care este supusă unor măsuri de constrângere având la bază exercițiul autorității publice, fiindu-i efectiv aplicată tortura precum și persoana supusă unei constrângeri psihice datorită aplicării torturii unei alte persoane. În ipoteza respectivă, victimă a infracțiunii (persoana terță) se atestă în măsura în care există o persoană efectiv torturată.

– **Latura obiectivă a infracțiunii de tortură.**

Fapta prejudiciabilă se manifestă printr-o acțiune sau inacțiune de provocare a unei dureri sau suferințe puternice, fizice sau psihice unei persoane.

Urmarea infracțională presupune durerea sau suferința puternică, fizică ori psihică provocată unei persoane.

Legătura de cauzalitate dintre fapta prejudiciabilă și urmarea prejudiciabilă

În fond, din punct de vedere structural, latura obiectivă a infracțiunii de tortură este asemănătoare cu latura obiectivă a infracțiunii de tratament inuman sau degradant, cu particularitatea că infracțiunea prevăzută la alin. (3) art. 166/1 din Codul penal implică un rezultat infracțional mai grav decât cel de la alin. (1) art. 166/1 din Codul penal. Or, așa cum stabilește legiuitorul, în cazul infracțiunii de tortură, durerea sau suferința trebuie să fie puternică.

Delimitând infracțiunea prevăzută la alin. (1) art. 166/1 din Codul penal și cea de la alin. (3) art. 166/1 din Codul penal, subiecții oficiali de aplicare concretă a legii penale trebuie să se conducă de așa-numitul „prag” sau nivel minim de severitate. Astfel, există o scară graduală ierarhizată, potrivit căreia tortura reprezintă cea mai gravă formă a relexor tratamentelor, fiind urmată de tratamentul inuman, după care se situează și tratamentul degradant. Astfel, nivelul durerilor sau suferințelor fizice ori psihice cauzate victimei în cazul torturii se situează pe o scară mai mare decât în cazul tratamentului inuman și, implicit, a celui degradant. De aceea, urmarea prejudiciabilă – ca criteriu esențial de delimitare între infracțiunea prevăzută la alin. (1) art. 166/1 din Codul penal și cea de la alin. (3) art. 166/1 din Codul penal – trebuie să fie

examinată cu implicarea activă și nemijlocită a victimei.

Deoarece „pragul de gravitate” presupune o apreciere relativă prin esența sa, subiecții oficiali de aplicare concretă a legii penale, adică procurorii, urmează să se conducă de mai multe circumstanțe, care, luate în ansamblu, pot fi apreciate ca întrunind trăsăturile nivelului de gravitate. În special, aceste circumstanțe se referă la: intensitatea acțiunii sau inacțiunii de cauzare a unei dureri sau suferințe fizice sau psihice unei persoane; durata aplicării acestora; efectele faptei asupra fizicului și psihicului persoanei; mijloacele aplicabile; metoda de operare; ambianța acțiunii sau inacțiunii de cauzare a unei dureri sau suferințe fizice sau psihice unei persoane; sexul; vârsta; starea de sănătate a victimei etc. Toate în ansamblu pot să ne ilustreze dacă durerea sau suferința este sau nu puternică. Deci, pentru a fi „puternică”, durerea sau suferința trebuie să atingă un nivel de intensitate și atrocitate. De regulă, corespunderea acestor cerințe este rezultatul cumulării de către făptuitor a mai multor acțiuni sau inacțiuni, săvârșite cu intenție unică și cu un singur scop. De exemplu, plasarea unei pungi de polietilenă pe capul victimei, urmată de lovituri cu o butelie de plastic umplută cu apă și expunerea la sunete puternice stridente în timp ce victima este forțată să stea în picioare într-o poziție penibilă etc.

Reieșind din jurisprudența CEDO, dar și din jurisprudența națională, o listă exhaustivă a acțiunilor, ce se atribuie la tortură, nu există. Totuși, dintre cele mai cunoscute modalități faptice, care au un grad de suferința puternică, pot fi menționate: spânzurătoarea palestiniană; șocuri electrice; falaka; violul; acțiunile violente cu caracter sexual (homosexualitatea și satisfacerea poftelor sexuale în forme perverse); îmbrăcarea pe cap a măștii antigaz, cu blocarea pătrunderii aerului; legarea picioarelor și mâinilor la spate cu suspendarea victimei pe o bară metalică, capetele căreia sunt plasate pe două mese (așa-numita rândunica); conectarea sârmelor de metal pe urechi sau degetele de la mâini, picioare și electrocutarea în timp ce se toarnă apă rece peste corpul victimei; lovituri grave, combinate cu refuzarea îngrijirii medicale; simularea unei execuții; insufierea puternică întru pierderea încrederii în ziua de mâine etc.

Infrațiunea de tortură prevăzută la alin. (3) art. 166/1 din Codul penal este materială. Ea se consumă din momentul producerii durerii sau suferinței puternice fizice ori psihice.

Ca și în cazul infrațiunii de tratamente inumane sau degradante, metoda, modul, locul, timpul, ambianța, mijlocul comiterii infrațiunii nu constituie semne obligatorii ale laturii obiective a infrațiunii de tortură. Nici instrumentele infrațiunii nu au relevanță la încadrare, cu excepția cazului, când tortura se comite prin folosirea armei, a instrumentelor speciale sau altor obiecte adaptate în acest scop. În această ipoteză se impune încadrarea juridică a faptei în conformitate cu lit. d) alin. (4) art. 166/1 din Codul penal.

- Latura subiectivă a infracțiunii de tortură.

Latura subiectivă se caracterizează prin intenție. De remarcat că, spre deosebire de tratamentul inuman sau degradant, în cazul infracțiunii de tortură, numai intenția directă, nu și cea indirectă, reflectă atitudinea făptuitorului față de fapta prejudiciabilă. Or, reieșind din instrumentarul juridico-penal în vigoare, și anume: din modul de descriere al scopului și motivului infracțiunii prevăzute la alin. (3) art. 166/1 din Codul penal, rezultă că, fie scopul, fie motivul infracțiunii constituie semne secundare obligatorii ale laturii subiective.

Inserarea unui scop și a unui motiv special în conținutul constitutiv al infracțiunii prevăzute la alin. (3) art. 166/1 din Codul penal reflectă caracterul determinat al conduitei infracționale, considerent din care infracțiunea de tortură poate fi comisă doar cu intenție directă. Mai mult ca atât, prezența unui scop sau a unui motiv special ne mărturisește despre caracterul hotărât al faptei, care nu este un scop ori un motiv în sine, ci un mijloc de atingere a rezultatului final. Acest rezultat, precum și însăși fapta și urmările prejudiciabile, ca mijloc de atingere a scopului propus sau a motivului de operare, sunt dorite de către făptuitor. De aceea, scopul sau motivul special al faptei este compatibil doar cu intenția directă.

Deoarece scopul sau motivul infracțiunii de tortură reprezintă condiția obligatorie de survenire a răspunderii penale în conformitate cu alin. (3) art. 166/1 din Codul penal, acestea trebuie să constituie obiect al probatoriului.

Scopul infracțiunii de tortură are un caracter tripartit alternativ:

- 1) obținerea de la persoana supusă torturii sau de la o persoană terță informații sau mărturisiri;
- 2) pedepsirea pentru un act pe care persoana supusă torturii sau o terță persoană l-a comis sau este bănuită că l-a comis;
- 3) intimidarea sau exercitarea presiunii asupra persoanei supusă torturii sau asupra unei terțe persoane.

Motivul infracțiunii de tortură se bazează pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea: gen, rasă, culoare, origine etnică sau socială, caracteristici genetice, limbă, religie sau convingeri, opinii politice sau de orice altă natură, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere, handicap, vârstă, orientare sexuală, stare civilă, situație familială etc. Existența unui alt motiv decât cel discriminator (de exemplu, interesul material, motivul sadic etc.) nu caracterizează profilul infracțiunii de tortură. Astfel, dacă motivul infracțiunii nu este fundamentat pe una dintre formele de discriminare, dar nici nu se acționează în baza unuia dintre cele trei scopuri, se consideră că fapta nu întrunește elementele componenței infracțiunii; or, lipsește latura subiectivă.

În același timp, încadrarea juridică a faptei potrivit alin. (3) art. 166/1 din Codul penal nu este condiționată de realizarea scopului infracțiunii sau a motivului infracțiunii. Aceasta înseamnă ca la momentul comiterii acțiunii sau infracțiunii de provocare a unei dureri sau suferințe puternice fizice sau

psihice unei persoane, făptuitorul trebuie doar să urmărească unul dintre cele trei scopuri sau să opereze în baza unui motiv bazat pe orice formă de discriminare. Realizarea efectivă a scopului ori satisfacerea motivului infracțiunii va fi luată în considerație doar la individualizarea pedepsei.

– Subiectul infracțiunii de tortură.

Subiectul acestei infracțiuni este persoana fizică responsabilă care la momentul comiterii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani. Ca și în cazul infracțiunii de tratament inuman sau degradant, infracțiunea de tortură implică un subiect calificat (special): 1) persoana publică; 2) persoana care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice; 3) orice altă persoană care: a) acționează cu titlu oficial; b) acționează cu consimțământul expres sau tacit al unei asemenea persoane. Toate interpretările referitoare la subiectul infracțiunii de tratament inuman sau degradant sunt valabile și pentru subiectul infracțiunii de tortură.

Circumstanțele agravante ale infracțiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant (alin. (2) și (4) art. 166/1 din Codul penal):

a) săvârșite cu bună-știință asupra unui minor sau asupra unei femei gravide ori profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate, bolii, handicapului fizic sau psihic ori altui factor (lit. a) alin. (2) și lit. a) alin. (4) art. 166/1 din Codul penal).

În raport cu circumstanța agravantă prevăzută la lit. a) alin. (2) art. 166/1 și lit. a) alin. (4) art. 166/1 din Codul penal, distingem trei modalități normative:

- săvârșirea infracțiunii cu bună-știință asupra unui minor;
- săvârșirea infracțiunii cu bună-știință asupra unei femei gravide;
- săvârșirea infracțiunii profitând de starea de neputință cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate, bolii, handicapului fizic sau psihic ori altui factor.

b) săvârșite asupra a două sau a mai multor persoane (lit. b) alin. (2) și lit. b) alin. (4) art. 166/1 din Codul penal).

Circumstanța agravantă de la lit. b) alin. (2) art. 166/1 și lit. b) alin. (4) art. 166/1 din Codul penal desemnează o pluralitate de victime. Pentru a opera circumstanța respectivă, făptuitorul trebuie să manifeste o intenție unică în raport cu torturarea, supunerea la tratament inuman sau degradant a cel puțin două persoane, indiferent dacă această intenție se realizează simultan sau consecvent. De asemenea, intenția de torturare, cauzare de daune sau suferințe, fizice sau psihice ce constituie tratament inuman sau degradant a două sau a mai multor persoane trebuie să se formeze în conștiința făptuitorului până la torturarea sau supunerea la tratament inuman sau degradant a primei victime sau în procesul de torturare ori supunere la tratament inuman sau degradant a primei victime. Dacă fapta este săvârșită după ce a fost depășit acest moment, cele săvârșite vor constitui concurs de infracțiuni.

c) săvârșite de două sau de mai multe persoane (lit. c) alin. (2) și lit. c) alin. (4) art. 166/1 din Codul penal).

Circumstanța agravantă de la lit. c) alin. (2) și lit. c) alin. (4) art. 166/1 din Codul penal desemnează o circumstanță obiectivă, constituind o pluralitate de făptuitori. Agravarea răspunderii penale în ipoteza tratamentului inuman sau degradant și în ipoteza torturii săvârșite de două sau mai multe persoane se fundamentează pe ideea unificării eforturilor a câtorva persoane, care își concentrează activitatea prejudiciabilă în vederea realizării intenției infracționale.

Deoarece infracțiunea de tratament inuman sau degradant (alin. (1) art. 166/1 din Codul penal), și infracțiunea de tortură (alin. (3) art. 166/1 din Codul penal) constituie infracțiuni cu componentă specială, circumstanța agravantă „săvârșite de două sau de mai multe persoane” va opera doar în cazul în care pluralitatea de făptuitori vor întruni cerințele subiectului special al infracțiunii. O persoană, care nu are semnele subiectului infracțiunii cu componentă specială, așa cum este cazul infracțiunii de tortură, tratament inuman sau degradant, nu poate săvârși respectivele infracțiuni.

Urmează să aplicăm răspunderea penală în baza acestei circumstanțe agravante, dacă tortura, tratamentul inuman sau degradant au fost săvârșite de cel puțin două persoane. În funcție de calitatea lor, putem distinge următoarele configurații de ipoteze:

- realizarea laturii obiective a infracțiunii de către cel puțin două persoane, dintre care, ambii sunt agenți ai statului (persoane ce țin de autoritățile publice ale statului): persoana publică; persoana care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice; orice altă persoană care acționează cu titlu oficial (de exemplu, realizarea laturii obiective de către un ofițer de urmărire penală împreună cu un procuror);

- realizarea laturii obiective a infracțiunii de către cel puțin două persoane, dintre care, unul este agent al statului (persoana care ține de autoritățile publice ale statului): persoana publică; persoana care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice; orice altă persoană care acționează cu titlu oficial, împreună cu un particular care acționează cu consimțământul expres sau tacit al unor persoane care acționează cu titlu oficial (de exemplu, realizarea laturii obiective de către un ofițer de urmărire penală împreună cu un particular, având calitatea procesuală de parte vătămată pe un alt dosar sau un student care se afla în biroul ofițerului);

- realizarea laturii obiective a infracțiunii de către cel puțin două persoane, dintre care ambii nu se atribuie la persoane ce țin de autoritățile publice ale statului, deci sunt particulari care acționează cu consimțământul expres sau tacit al unor persoane care acționează cu titlu oficial (de exemplu, realizarea laturii obiective de către doi deținuți care acționează cu consimțământul expres sau tacit al persoanei din efectivul de trupă și corpul de comandă al

sistemului penitenciar).

Persoanele care numai au contribuit la săvârșirea infracțiunii în calitate de organizatori, instigatori sau complici nu pot cădea sub incidența circumstanței agravante „de două sau mai multe persoane”. Acestea vor răspunde pentru participatie la infracțiunea de tortură, tratament inuman sau degradant, prin coroborare cu art. 42 alin. (3), (4) sau (5) din Codul penal.

d) săvârșite prin folosirea armei, instrumentelor speciale sau a altor obiecte adaptate acestui scop (lit. d) alin. (2) și lit. d) alin. (4) art. 166/1 din Codul penal).

Subiecții oficiali de aplicare în concret a legii penale urmează să stabilească, în concordanță cu alin. (1) art. 129 din Codul penal, coroborat cu prevederile Legii privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, nr. 130 din 08.07.2012, precum și în baza raportului de expertiză, dacă obiectele folosite în cadrul faptelor de tortură, tratament inuman ori degradant reprezintă sau nu o armă, iar în prezența unor temeieri legale, acțiunile persoanei, care a aplicat arma în procesul comiterii infracțiunii prevăzute la art. 166/1 din Codul penal, trebuie calificate suplimentar conform art. 290 din Codul penal (purtarea, păstrarea, procurarea, fabricarea, repararea sau comercializarea ilegală a armelor și munițiilor, sustragerea lor). Concursul de infracțiuni dintre cele două infracțiuni este posibil în cazul în care instrumentul aplicabil a fost apreciat ca fiind armă de foc, cu excepția armei de vânătoare cu țeavă lisă, pentru care făptuitorul nu dispunea de autorizație. În conformitate cu art. 2 din Legea privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, prin „armă” trebuie de înțeles obiectul sau dispozitivul, conceput sau adaptat, prin care un plumb, un glonț ori un alt proiectil sau o substanță nocivă gazoasă, lichidă ori în altă stare, pot fi descărcate cu ajutorul unei presiuni explozive, gazoase sau atmosferice ori prin intermediul unor alți agenți propulsori, în măsura în care se regăsește în una din categoriile prevăzute la anexa nr. 1 din Lege. Tipul de armă nu are importanță la reținerea agravantelor de la lit. d) alin. (2) ori lit. d) alin. (4) art. 166/1 din Codul penal, motiv din care, oricare dintre tipurile de arme enumerate la anexa nr. 1 din Legea privind regimul armelor și al munițiilor cu destinație civilă, pot constitui instrumente aplicate în contextul infracțiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant.

Pe lângă armă, ca instrument de comitere a torturii, tratamentului inuman sau degradant, răspunderea penală se va agrava și atunci când se face uz de instrumente speciale sau de obiecte adaptate în acest scop. Astfel, prin instrumente speciale destinate torturării sau tratamentului inuman sau degradant înțelegem obiectele speciale (uneltele, dispozitivele sau aparatele), care prin natura lor dispun de calități vulnerante constructive, de exemplu: dispozitive pentru șocuri electrice (baston electric, cătușe cu șocuri electrice); sprayuri cu substanțe chimice; scaunul metalic înzestrat cu ace menite să străpungă pielea fără a produce, însă, răni letale; cușcă de metal, dotată pe interior

cu un sistem complicat de ace care, odată cu închiderea ușii, pătrund în corpul victimei, penetrând membrele, abdomenul, pieptul fără a-i provoca decesul etc.

Drept obiecte adaptate pentru comiterea torturii, tratamentului inuman sau degradant pot fi considerate obiectele (uneltele, dispozitivele sau aparatele) care prin natura lor nu dispun de calități vulnerante, însă, suportând o transformare și ajustare din timp sau nemijlocit în timpul comiterii faptei prejudiciabile, au obținut atare calități, devenind periculoase pentru integritatea fizică sau psihică a persoanei. La această categorie pot fi menționate: un segment al unui furtun de cauciuc, în interiorul căruia a fost turnat plumb sau fier; o butelie de plastic umplută cu apă; cablu la care a fost atașat un mâner etc.

e) săvârșite de o persoană cu funcție de răspundere sau de o persoană cu funcție de demnitate publică (lit. e) alin. (2) și lit. e) alin. (4) art. 166/1 din Codul penal).

În conformitate cu prevederile alin. (1) art. 123 din Codul penal, prin „persoană cu funcție de răspundere” se înțelege persoana căreia, într-o întreprindere, instituție, organizație de stat sau a administrației publice locale ori într-o subdiviziune a lor, i se acordă, permanent sau provizoriu, prin stipularea legii, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor autorității publice sau a acțiunilor administrative de dispoziție ori organizatorico-economice. Coraportul dintre noțiunea „persoană cu funcție de răspundere”, definită în alin. (1) art. 123 din Codul penal și noțiunea „persoană publică”, definită în alin. (2) art. 123 din Codul penal, este de tip parte-întreg; or, conținutul noțiunii „persoană publică” este atotcuprinzător. Astfel, orice persoană cu funcție de răspundere este, implicit, o persoană publică, însă nu orice persoană publică este neapărat o persoană cu funcție de răspundere. Datorită paralelismului existent, prioritate va avea întregul (persoana publică). Deci, atunci când făptuitorul este o persoană publică, fiind în același timp persoană cu funcție de răspundere, fapta va fi calificată în baza variantei-tip (alin. (1) art. 166/1 din Codul penal sau alin. (3) art. 166/1 din Codul penal). Circumstanța agravantă de la lit. e) alin. (2) art. 166/1 din Codul penal și lit. e) alin. (4) art. 166/1 din Codul penal își va găsi aplicabilitate doar atunci când făptuitorul este persoană cu funcție de demnitate publică. Potrivit alin. (3) art. 123 din Codul penal, prin „persoană cu funcție de demnitate publică” se înțelege: persoana al cărei mod de numire sau de alegere este reglementat de Constituția Republicii Moldova sau care este investită în funcție, prin numire sau prin alegere, de către Parlament, Președintele Republicii Moldova sau Guvern, altă persoană cu funcție de demnitate publică stabilită prin lege, persoana căreia persoana cu funcție de demnitate publică i-a delegat împuternicirile sale. În acest context, relevant este faptul ca procurorul, la identificarea necesității calificării acțiunilor persoanei cu funcție de demnitate publică, să rezulte exclusiv din prevederile legislației penale, exceptând-o pe cea extrapenală. În

acest sens, raportând art. 1 alin. (1), art. 3 alin. (2) la art. 123 alin. (3) din Codul penal, stabilim că lista funcțiilor de demnitate publică, anexă la Legea nr. 199/16.07.2010 cu privire la statutul persoanelor cu funcție de demnitate publică, poate fi aplicabilă în materie penală doar în limitele ce nu contravin prevederilor legislației penale.

f) care din imprudență au cauzat o vătămare gravă sau medie integrității corporale sau sănătății (lit. f) alin. (2) și lit. f) alin. (4) art. 166/1 din Codul penal).

În contextul acestei circumstanțe agravante, distingem o pluralitate de urmări prejudiciabile: urmări prejudiciabile primare care sunt succedate de urmări prejudiciabile secundare. Urmările primare sunt acele consecințe efective care caracterizează tortura (dureri sau suferințe puternice, fizice sau psihice) sau tratamentul inuman sau degradant (dureri sau suferințe fizice sau psihice), pe când urmările secundare se manifestă prin vătămare gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății. Față de urmările primare, făptuitorul manifestă intenție, iar față de urmările secundare făptuitorul manifestă imprudență, exprimată în neglijență sau în încredere exagerată. Deci, infracțiunea dispune de două forme de vinovăție. Dacă, săvârșind tortura, tratamentul inuman sau degradant, făptuitorul a cauzat intenționat vătămare gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății, cele comise trebuie calificate prin concurs: alin. (1) art. 166/1 din Codul penal sau alin. (3) art. 166/1 din Codul penal și art. 151 ori 152 din Codul penal.

g) care din imprudență au cauzat decesul persoanei sau sinuciderea acesteia (lit. g) alin. (2) și lit. g) alin. (4) art. 166/1 din Codul penal).

În raport cu urmările prejudiciabile care se subscriu circumstanței agravante de la lit. g) alin. (2) și lit. g) alin. (4) art. 166/1 din Codul penal, făptuitorul manifestă imprudență, exprimată în neglijență sau în încredere exagerată. Deci, infracțiunea dispune de două forme de vinovăție. Dacă, săvârșind tortură, tratament inuman sau degradant, făptuitorul a lipsit victima intenționat de viață, cele comise trebuie calificate prin concurs: alin. (1) art. 166/1 din Codul penal sau alin. (3) art. 166/1 din Codul penal și art. 145 din Codul penal.

Concluzii și viziuni de perspectivă. În concluzie, se poate menționa că legislația Republicii Moldova corespunde și este în concordanță cu prevederile tratatelor internaționale însă într-o îmbunătățirea cadrului legal sub aspect de claritatea și previzibilitatea legii, ar urma de elaborat un proiect de lege prin care să fie modificată prevederea de la lit. e) alin. (2) și lit. e) alin. (4) ale art. 166/1 din Codul penal prin excluderea sintagmei „de o persoană cu funcție de răspundere sau”.

De asemenea, tot pentru respectarea principiului previzibilității legii, ar fi necesar ca noțiunile de tratament inuman și tratament degradant, posibil chiar în varianta redată în prezenta lucrare, să fie ridicate la rang de lege.

OBLIGAȚIILE POZITIVE ALE STATULUI DE A INVESTIGA FAPTELE CE ATENTEAZĂ LA VIAȚĂ ȘI SĂNĂTATEA PERSOANELOR AFLATE ÎN CUSTODIA STATULUI

Lilian BACALÎM,
doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
avocat

Rezumat

Omenirii i se amintește în permanență că viața umană este lucrul cel mai sacru din univers. Declarația Universală a Drepturilor Omului adoptată de ONU după al Doilea Război Mondial, fiind cea mai apropiată de o constituție globală, afirmă că dreptul la viață este valoarea fundamentală a omenirii.

Articolul 24 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova prevede că „Statul garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritate fizică și psihică” [2].

Dreptul la viață este proclamat ca valoare universală și consemnat în mai multe acte legislative internaționale la care Republica Moldova este parte: Declarația Universală a Drepturilor Omului, Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, Convenția internațională cu privire la drepturile copilului etc. În mod incontestabil, dreptul la viață apare ca esențial în sistemul drepturilor și libertăților fundamentale apărute prin actele de vocație internațională pentru că, fără consacarea și protejarea efectivă a acestui drept, protecția celorlalte drepturi ar rămâne fără obiect.

Statul, prin intermediul instituțiilor sale – poliția, procuratura, instanțele judecătorești, serviciile medicale și de asistență socială, de ocrotire a drepturilor – are obligația zădărnirii acțiunilor ce pun în pericol viața, sănătatea, integritatea fizică și psihică a persoanei, precum și investigarea eficientă a faptelor care au adus atingerea acestor valori.

Cuvinte-cheie: procuror, viață, integritatea fizică, tortură

Summary

Mankind is constantly reminded that human life is sacramental in the whole universe. The Universal Declaration of Human Rights adopted by the UN after World War II, being the closest to a global constitution, states that the right to life is mankind's fundamental value.

Art. 24 (1) of the Republic of Moldova's Constitution stipulates that „The state guarantees the right to life and physical and mental integrity to every human being” [2].

The right to life is proclaimed as a universal value and recorded in several international legislation acts to which the Republic of Moldova is a party: the Universal Declaration of Human Rights, the International Covenant on Civil and Political Rights, the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, International Convention on the Rights of the

Child, etc. The right to life is undeniably essential in the system of fundamental rights and freedoms defended by acts of international vocation, without the effective devotion and protection of this right the protection of other rights would become devoid of purpose.

The state, through its institutions – the police, the prosecutor's office, the courts, the medical and social assistance services, the protection of rights – has the obligation to defeat actions that endanger human's life, health, physical and mental integrity, as well as to effectively investigate facts that have infringed these values.

Keywords: prosecutor, life, physical integrity, torture.

Obligațiile statului de a investiga faptele ce atentează la viața și sănătatea persoanei

Atât legislația națională cât și cea internațională nu dispune de acte normative care explicit ar reglementa și sistematiza obligațiile pozitive ale statelor în materia respectării drepturilor omului. CEDO stipulează un comportament general care dă naștere unei serii de obligații. Acestea sunt deduse din Hotărârile Curții Europene pronunțate ca rezultat al examinării derogărilor de la prevederile Convenției.

Profesorul englez, Alastair Mowbray, în lucrarea sa „The development of positive obligations under the European Convention on Human Rights by the European Court of Human Rights”, pe lângă alte obligații, reflectă obligații pozitive formulate de Curte deduse din art. 2 (dreptul la viață), art. 3 (interdicția torturii).

Autorul specifică următoarele obligații deduse din art. 2: planificarea și controlul operațiunilor forțelor de securitate, măsurile polițienești protective, promovarea serviciilor medicale, investigarea omorurilor. În privința art. 3, sunt scoase în evidență obligațiile de luare a măsurilor protective, asigurarea condițiilor acceptabile de detenție, asigurarea unor servicii medicale corespunzătoare pentru deținuți, investigarea plângerilor de rele tratamente din partea agenților statului [1].

Reiterând necesitatea protecției eficiente și reale a drepturilor și libertăților fundamentale, Republica Moldova are obligația de a adopta cadrul normativ funcțional în măsura în care investigarea faptelor ce atentează la viața și sănătatea persoanei, să asigure respectarea obligațiilor ce decurg din jurisprudența Curții.

Art. 2 din Convenția împotriva torturii și altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante prevede că statul este obligat să ia măsuri legislative, administrative, judiciare și alte măsuri eficiente pentru a împiedica comiterea unor acte de tortură pe teritoriul de sub jurisdicția sa [3]. Textul Convenției prescrie că nu poate exista nici o excepție de la această prevedere.

În punctul 46 din Hotărârea Curții de la Strasbourg în cauza *Pisari v. Republica Moldova și Federația Rusă* din 21.04.2015, a fost reiterat că, „Articolul 2, care protejează dreptul la viață și stabilește circumstanțele în care poate fi justificată uciderea unei persoane, este considerat drept una dintre prevederile fundamentale ale Convenției, de la care nu se permite nicio derogare. Prin urmare, circumstanțele în care poate fi considerată ca fiind justificată provocarea morții unei persoane trebuie interpretate în mod restrictiv. Obiectul și scopul Convenției, ca un instrument de protecție a ființelor umane, prevăd, de asemenea, ca articolul 2 să fie interpretat și aplicat astfel încât să facă garanțiile sale practice și efective” [4].

Cu referire la subiectul în cauză, în pct. 55 din Hotărârea Curții în cauza *Corsacov contra R. Moldova* din 4 aprilie 2006, Instanța de jurisdicție internațională scoate în evidență o altă obligație impusă statelor, statuând că „atunci când unei persoane îi sunt cauzate leziuni corporale, în timp ce ea se află în detenție, orice astfel de leziune va crea o puternică prezumție că acea persoană a fost supusă maltratării. Ține de sarcina statului să dea o explicație plauzibilă despre circumstanțele în care au fost cauzate leziunile corporale, neîndeplinirea căreia ridică o problemă clară în temeiul articolului 3 al Convenției. Achitarea polițiștilor după ce au fost acuzați de maltratarea unei persoane nu va scuti statul de sarcina probațiunii, în conformitate cu articolul 3 al Convenției, de a dovedi că leziunile corporale suferite de această persoană în timp ce se afla sub controlul poliției nu au fost cauzate de polițiști” [5].

Eficientizarea în Republica Moldova a mecanismelor de sesizare, raportare și investigare a relelor tratamente în privința persoanelor aflate în custodia statului

Potrivit alin. (1) pct. 5) art. 270 din Codul de procedură penală, „Procurorul exercită urmărirea penală în cazurile infracțiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant, prevăzute la art.166¹ din Codul penal” [6].

În scopul creării unor mecanisme de examinare a plângerilor privind actele de tortură și alte rele tratamente, cât și elaborarea cadrului normativ în vederea instituirii obligației de a raporta procurorului cazurile de acte de tortură sau alte rele tratamente de către lucrătorii instituției ce asigură detenția persoanelor, prin Ordinul comun nr. 77/ 572/ 408/ 639-o/ 197/ 1589 al PG, MJ, MAI, SV, CNA și MS, la 31.12.2013 a fost aprobat *Regulamentul cu privire la procedura de identificare, înregistrare și raportare a pretinșelor cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant*.

Una dintre salvagărdările fundamentale împotriva torturii a fost reglementată și în Codul de executare prin includerea în conținutul art. 175¹ alin. (2), care stipulează că persoana reținută în condițiile alin. (1) este supusă

imediat examenului medical la intrarea și la ieșirea din locul de detenție, precum și la cerere, inclusiv pe cont propriu, pe toată perioada detenției. Examenul medical se efectuează în condiții de confidențialitate [7].

Prin Legea nr.106 din 26.05.2016, în vigoare din 24.06.2016, art. 262 din Codul de procedură penală a fost completat cu alin.(4¹), potrivit căruia, „Orice declarație, plângere sau alte informații ce oferă temei de a presupune că persoana a fost supusă acțiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant, prevăzute la art. 166¹ din Codul penal, urmează a fi prezentate sau transmise imediat procurorului pentru a fi examinate în conformitate cu art. 274 alin. (3¹) din prezentul cod” [6].

Pe lângă cele menționate, relevant este și faptul că persoanele aflate în detenție au și posibilitatea expedierii cererilor/ plângerilor procurorului sau altor instituții prin intermediul căsuțelor poștale, instalate în locuri accesibile pe teritoriul instituțiilor penitenciare, iar acces la acestea îl au doar reprezentanții Poștei.

Este de menționat că pe parcursul anilor, în Republica Moldova se crease o situație deloc favorabilă care, din considerentul că Legea penală, pentru fapte de rele tratamente, este suficient de dură, iar aplicarea forței fizice, mijloacelor speciale și a armelor din dotare nu întotdeauna era proporțională deoarece nu se cunoșteau exact liniile de demarcare între limite legale și ceea ce înseamnă depășirea acestora, au fost cazuri când reprezentanții organelor de forță în loc să aplice Legea specială, intrau într-o stare de blocaj și erau supuși unor acțiuni violente.

Astfel, prin Ordinul interdepartamental nr. 4/44/17-0/6/1/4 din 11.01.2018 al Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Justiției, Ministerului Finanțelor, Centrului Național Anticorupție, Serviciului de Informații și Securitate și Serviciului de Stat de Curieri Speciali, a fost aprobat Ghidul privind intervenția profesională în exercițiul funcției (*publicat în Monitorul Oficial nr. 68-76 din 02.03.2018*).

Ghidul de referință are ca scop uniformizarea practicilor, procedurilor și tehnicilor corecte de pregătire, organizare și executare a măsurilor privind aplicarea forței fizice, a mijloacelor speciale și a armei de foc de către personalul abilitat.

Reiterând cele expuse, concluzionez că la această etapă, mecanismele de sesizare, raportare și investigare a relelor tratamente în privința persoanelor aflate în detenție sunt eficiente și aplicabile la necesitate.

În procesul sesizării, raportării și investigării faptelor de rele tratamente în privința persoanelor aflate în custodia statului un rol cheie este atribuit persoanelor care denunță actele de tortură. Aspectul în cauză este integrat în „Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018-2022”, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 89/2018.

Documentul în cauză scoate în evidență și necesitatea fortificării capacității sistemului de protecție a persoanelor care denunță actele de tortură.

În acest sens, urmează să fie identificate și analizate aspecte de ordin material și procedural, în partea ce ține de implementarea unui mecanism fiabil ce ar asigura protecția cuvenită a victimelor și terților care denunță faptele de rele tratamente, precum și o investigare eficientă a acestor tratamente.

Concluzii și recomandări: În vederea asigurării în termeni proximi a măsurilor de protecție a victimelor și persoanelor care denunță actele de tortură, consider că ar trebui modificată legislația procesual-penală și execuțională, în partea ce ține de acordarea unor drepturi speciale procurorului (figură procesuală competentă să investigheze cazurile de tortură).

Astfel, în situația când sunt reclamate rele tratamente care au avut loc într-o instituție publică sau privată, procurorului responsabil de investigarea sesizărilor despre acte de tortură trebuie să i se acorde dreptul de acces liber, necondiționat, în entitățile respective, pentru a putea efectua acțiuni procesual-penale necesare unei anchete efective și în termeni restrânși. Spre exemplu, pentru efectuarea cercetării la fața locului, audierilor, verificării declarațiilor și altor procedee probatorii efectuate în incinta unei unități publice sau private, pentru investigarea pretinselor rele tratamente, să nu fie necesar consimțământul conducerii/ proprietarului acestei unități, așa cum stipulează art. 279 alin. (2) din Codul de procedură penală ori alte restricții prevăzute de art. 181 alin. (2) și alin. (3) din Codul de executare.

În continuare, *referitor la* măsurile de protecție ce pot fi aplicate persoanelor care au tangență cu investigarea relor tratamente, potrivit art. 215 din Codul de procedură penală, hotărârea cu privire la aplicarea măsurilor de protecție este obligatorie pentru organul abilitat cu protecția martorilor. Articolul 215 alin. (1) din CPP se completează prin Legea cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal nr. 105-XVI din 16.05.2008, în al cărei text, la art. 5, este prevăzut organul abilitat cu protecția martorilor – subdiviziune a MAI.

Luând în considerație statistica judiciară cu privire la cauzele de tortură, tratament inuman sau degradant, apar în calitate de subiecți activi ai infracțiunii date, în mare parte, angajați subordonați Ministerului Afacerilor Interne.

Prin urmare, în situația investigării cauzelor de rele tratamente săvârșite de angajați ai poliției, ar fi inadecvată asigurarea măsurilor de protecție față de participanții la proces și a altor persoane de către alți angajați din cadrul MAI, existând riscul intimidărilor intermediare, deconspirării identității persoanelor protejate sau altor fapte ce nemijlocit ar încălca confidențialitatea urmăririi penale.

Propun revizuirea cadrului normativ și crearea unui organ autonom și independent care va asigura securitatea participanților la proces și a altor persoane.

Față de persoanele condamnate la închisoare care au denunțat acte de tortură, pot fi aplicate măsuri de protecție cum ar fi izolarea acestora de factorii de risc, prin plasarea în celule special amenajate, în care să poată avea acces doar șeful penitenciarului, procurorul, după caz, medicul pentru acordarea asistenței medicale.

În scopul excluderii riscurilor aplicării torturii, tratamentelor inumane sau degradante, se impune modificarea instituției expulzării prevăzută de art. 105 din Codul penal. Din analiza textului de lege reiese că legiuitorul a fost reticent în a conferi previzibilitate condițiilor în care persoanelor li se poate interzice rămânerea pe teritoriul țării, precum și interdicțiile expulzării persoanei. Situațiile în cauză, mult mai bine sunt reglementate în legislația contravențională (*art. 439/5 din Codul contravențional*), unde expres este prevăzut că contravenientul nu poate fi expulzat în statul în pricina căruia există dovezi că în statul respectiv, acesta va fi persecutat din motive de apartenență rasială, națională, religioasă, din cauza convingerilor politice sau va fi supus tratamentului inuman și degradant, torturii ori pedepsei capitale, astfel, ambele norme, penală și contravențională, urmează a fi coroborate între ele, asigurându-se reglementarea instituției expulzării uniform și nediscriminatoriu [8].

Astfel, în calitate de condiție ce urmează a fi luată în considerație de către instanță la examinarea posibilității expulzării persoanei, conform art. 105 alin. (3) din Codul penal, este doar dreptul la respectarea vieții private, fiind trecute cu vederea și alte interdicții pentru expulzarea persoanei condamnate, consacrate expres în actele internaționale la care Republica Moldova este parte, existând riscul eventualelor încălcări de către stat a obligațiilor negative, prin prisma art. 2 și art. 3 din CEDO.

Bibliografie

1. Mowbray A.R. The Development of Positive Obligations under the European Convention on Human Rights by the European Court of Human Rights. Oxford-Portland-Oregon: Hart Publishing, 2004. 239 p. <https://www.bloomsburycollections.com/book/the-development-of-positive-obligations-under-the-european-convention-on-human-rights-by-the-european-court-of-human-rights/ch2-article-2-right-to-life>, vizitat la 19.11.2021.
2. Articolul 24 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova.
3. Convenția împotriva torturii și altor pedepse sau tratamente cu cru-

zime, inumane sau degradante, Adoptată și deschisă spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite prin Rezoluția 39/46 din 10 decembrie 1984, în vigoare din 26 iunie 1987, ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 473-XIII din 31.05.95, în vigoare din 28 decembrie 1995.

4. Hotărârea CEDO în cauza Pisari v. Republica Moldova și Federația Rusă, nr. 42139/12, 21.04.2015.
5. <http://despre.csj.md/index.php/jurisprudenta-cedo>, (vizitat la 20.11.2021).
6. Hotărârea CEDO în cauza Corsacov contra R. Moldova din 4 aprilie 2006. <http://despre.csj.md/index.php/jurisprudenta-cedo>, (vizitat la 22.11.2021).
7. Art. 262 alin. (41), art. 270 alin. (1) pct. 5), art.274 alin.(31) din Codul de procedură penală.
8. Articolul 1751 alin. (1), (2) din Codul de executare.
9. Articolul 439/5 din Codul contravențional.

EXISTĂ ABILITATE ÎN DIZABILITATE

Mariana PAVLENCU,
*doctor în drept, conferențiar universitar
al Catedrei „Drept public și securitate a frontierei”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Ana-Maria REVENCO,
*studentă, anul II, Facultatea drept, ordine publică
și securitate civilă a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

Discriminarea pe motiv de dizabilitate este un tratament diferențiat aplicat de indivizi și grupuri de indivizi, care nu se bazează pe un merit individual, ci pe presupuneri și stereotipuri sistemice, structurale sau de atitudine cu privire la un handicap fizic sau mental. În anii următori, handicapul va fi o preocupare și mai mare, deoarece prevalența sa este în creștere. Acest lucru se datorează îmbătrânirii populației și deci este un risc mai mare de handicap la persoanele în vârstă, precum și creșterii globale a unor maladii cronice precum diabetul, bolile cardiovasculare, cancerul și tulburările de sănătate mintală.

Cuvinte-cheie: discriminare, stereotip, handicap, indivizi, tratament, maladie.

SUMMARY

Discrimination on the grounds of disability is a differentiated treatment applied by individuals and groups of individuals, which is not based on individual worth, but on systemic, structural or attitude assumptions and stereotypes about a physical or mental disability. In the coming years, disability will be an even bigger concern, as its prevalence is increasing. This is due to an aging population and therefore a higher risk of disability in the elderly, as well as a global increase in chronic diseases such as diabetes, cardiovascular disease, cancer and mental health disorders.

Keywords: discrimination, stereotype, disability, individuals, treatment, illness.

Introducere. Persoanele cu dizabilități au existat întotdeauna, indiferent de perioada istorică, culturală, areal, iar atitudinea față de această categorie dezavantajată s-a schimbat de la marginalizare și excludere socială până la acceptare și integrare comunitară

Dizabilitatea este o provocare tot mai mare pentru Republica Moldova din cauza procesului de îmbătrânire a populației, a riscului de accidente, precum și a numărului în creștere al cazurilor de afecțiuni cronice (diabet, boli

cardiovasculare, tumori ș.a.).

Ratificarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități de către Republica Moldova în anul 2010 a marcat schimbări importante în domeniul dizabilității, s-a reușit înregistrarea mai multor progrese în ceea ce privește incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități.

Ratificând Convenția, Republica Moldova și-a asumat angajamentul de a respecta și pune în practică principiile documentului, inclusiv asigurându-se ca noile proiecte de acte legislative/ normative, precum și politicile promovate în diferite domenii să corespundă prevederilor Convenției.

Materiale și metode aplicate. Pentru elaborarea studiului au fost aplicate diferite metode de cercetare științifică: metode de analiză, deductive și inductive, statistică, de sinteză, comparație etc.

Cu toate că au fost întreprinse mai multe acțiuni și sunt mai multe realizări concrete în domeniu, mai este necesar în continuare de întreprins măsuri în vederea implementării prevederilor Convenției ONU și a recomandărilor acesteia.

În prezent, un pas important pe acest segment este și adoptarea actualei Hotărâri a Guvernului nr. 723/2017, prin care a fost aprobat *Programul național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022* și Planul de acțiuni privind implementarea acestuia [1]. Acest Program prevede o abordare intersectorială în incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități și asigurarea respectării drepturilor fundamentale ale acestora în egală măsură cu ceilalți cetățeni în toate domeniile vieții sociale, fapt ce ne permitem să înțelegem că fiecare persoană cu dizabilitate urmează să fie acceptată cu abilitatea sa.

Necesitatea elaborării prezentului Program a fost determinată de problemele cu care se confruntă persoanele cu dizabilități din Republica Moldova, care sunt deseori ignorate pe seama dizabilității de care o au, și necesită crearea unor condiții indispensabile implementării Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, precum și în vederea implementării recomandărilor, observațiilor experților Comitetului ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, care au audiat Republica Moldova în perioada 21-22.03.2017 la Geneva, precum și a observațiilor, recomandărilor experților internaționali cu referire la respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova [2].

O realizare importantă a organelor de stat este că la data de 4 noiembrie 2021 Parlamentul Republicii Moldova a ratificat *Protocolul Opțional la Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități*. Astfel, deputații au susținut inițiativa comună a persoanelor cu dizabilități și a organizațiilor societății civile pentru care aceștia au pledat de mai mulți ani. Centrul pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități (în continuare CDPD) salută aceas-

tă decizie a Parlamentului și consideră că cu siguranță va contribui în mod substanțial în ceea ce privește asigurarea realizării drepturilor persoanelor cu dizabilități [3].

Ca urmare a ratificării *Protocolului Opțional la Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități*, a căror drepturi prevăzute de Convenția ONU au fost lezate, vor fi în drept să depună plângeri în mod individual Comitetului ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități împotriva Guvernului Republicii Moldova, pentru repunerea sa în drepturi, ceea ce va constitui un avantaj pentru persoanele cărora le-au fost încălcate drepturile pretinse.

În acest context, CDPD insistă pentru ca Parlamentul Republicii Moldova să stabilească un mecanism la nivel național privind punerea în aplicare a deciziilor Comitetului ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, deoarece în prezent conform Codului de procedură civilă al RM un astfel de mecanism este prevăzut doar pentru Hotărârile Curții Europene pentru Drepturile Omului, sperăm că în timpul cel mai apropiat va fi creat [4].

Toți cunoaștem că drepturile omului reprezintă principalele condiții care permit fiecărei persoane să-și dezvolte și să aplice cât mai eficient calitățile sale fizice, intelectuale, morale, socioafective și spirituale. Drepturile decurgând din aspirația tot mai pronunțată a omenirii la o viață în care să fie respectată și protejată demnitatea și valoarea fiecărui individ.

Toți suntem diferiți, dar în același timp, egali. Semnul de egalitate care s-ar pune în relațiile pe care le împărtășim cu cei din jurul nostru nu vine din spațiul pe care-l ocupăm și nici din ceea ce considerăm că ceilalți așteaptă de la noi. Semnul de egalitate este dat de respectul față de cei de lângă noi și de posibilitatea de comunicare pe care trebuie să o valorificăm.

Unul dintre cele mai importante principii în acest domeniu putem să-i zicem că este principiul nediscriminării, care este inserat, practic, în toate tratatele și documentele internaționale de protecție a drepturilor omului. Universalitatea recunoașterii și apărării drepturilor omului impune în mod necesar aplicarea lor egală pentru toți indivizii. „*Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi*” proclamă primul articol al Declarației Universale a Drepturilor Omului [5]. Aceasta înseamnă că drepturile și libertățile fundamentale sunt recunoscute tuturor indivizilor, fără nicio deosebire, adică fără nicio discriminare.

Conform datelor statistice, în prezent peste 177 de mii de cetățeni ai Republicii Moldova sunt persoane cu dizabilități, ei reprezintă 6,7% din populația totală a țării cu reședință obișnuită, iar copiii cu dizabilități constituie 1,9% [6].

Numărul exact al acestora, totuși, poate fi mult mai mare, ori acesta este estimat în baza beneficiarilor de pensii pentru dizabilitate și a alocațiilor sociale.

Omul se constituie dintr-un univers unic, irepetabil, deosebit de complex, fiecare individ reușind să realizeze pe parcursul vieții doar o mică parte din ceea ce reprezintă potențialul său. În același timp, toți oamenii sunt absolut egali, cu șanse, drepturi și perspective egale: nu suntem cu nimic mai buni sau mai prejos decât oricare dintre semenii noștri. Incontestabil, omul are un potențial enorm de autoafirmare, de creație și de perfecționare.

Chiar dacă în societate există stereotipuri privind abilitățile persoanelor cu dizabilități, totuși puțini cunosc că persoanele cu dizabilități au calități deosebite, aptitudini extraordinare și talente uimitoare. Au o viață pe care vor să și-o trăiască, au emoții, ambiții și dorințe, pentru că sunt oameni la fel ca toți. Sunt printre ei mulți cu suflute frumoase și caractere nobile, cu povești de viață impresionante și care au nevoie de suportul și încurajarea noastră, nu de judecata și indiferența noastră. Chiar dacă sunt diferiți, ei nu au nevoie de mila semenilor, au nevoie de recunoașterea lor ca membri cu drepturi depline în viața social-economică. Pentru aceasta este absolut necesară implicarea întregii societăți în întreaga activitate desfășurată de specialiști, prin asumarea unui rol activ în împiedecarea discriminării pe criterii de dizabilitate.

Din păcate această mentalitate discriminatorie față de persoanele cu dizabilități persistă și în prezent, pentru că aceste concepții sunt foarte greu de schimbat, mai ales în Republica Moldova unde aceste persoane încă sunt, în mod deliberat, evitate și sunt lipsite de considerație.

1. Din fericire, există printre noi persoane cu dizabilități care ne demonstrează, practic în fiecare zi, că sunt utili, puternici, adevărate modele de urmat și care merită tot respectul nostru. Chiar dacă fizic nu sunt complet sănătoși, noi trebuie să înțelegem că în orice dizabilitate există și abilitate [7]. Fiecare în parte își cunoaște acea abilitate pe care o poate folosi într-o activitate la care se pricepe mai mult, îi place și pe care o poate desfășura în ciuda constrângerilor de natură medicală pe care le are. Atâta timp cât capacitățile psihologice funcționează, ei pot face o mulțime de lucruri la fel ca o persoană sănătoasă.

Atunci când cineva reușește cu ușurință să facă ceva frumos și fără efort un anumit lucru, de exemplu să sară coarda sau să scrie frumos, se spune că are o abilitate. Despre cei care nu pot să facă aceleași lucruri sau le fac mai greu, cu stângăcie uneori, spunem că nu au aceeași abilitate sau că au o dizabilitate.

De ce oare timiditatea nu poate fi considerată că este o dizabilitate. Pentru că în situația când persoana este timidă simte cum i se înroșesc urechile, obrazii, lumea o privește, așteaptă să audă ce spune, să vadă ce face, iar persoana nu își găsește cuvintele potrivite și singurul lucru pe care și-l dorește este să se facă nevăzut. Un alt exemplu ar fi bălbâiala sau chiar momentele stupide în care poate nimeri orice persoană atunci când se împiedică

și lumea râde de ea. După cum conștientizăm sunt niște momente incomode pentru fiecare din noi. Iată prin câteva exemple putem să înțelegem cât de neplăcută este starea lăuntrică a persoanelor care uneori pot simți ce înseamnă umiliță.

Dar timiditatea, împiedicatul, bâlbâiala sunt niște situații (dizabilități) care cu ușurință pot fi învinse și înlocuite cu abilități, ca de exemplu cu siguranța, curajul și îndrăzneala.

Pe când în cazul persoanelor cu dizabilități, care pot face aceleași lucruri ca și oricine, însă poate nu la fel de repede, ușor sau bine le vine foarte anevoios să se mențină într-o societate care de multe ori le privește ca pe niște neputincioși și nu acceptă de fapt rezultatul abilității lor.

Din păcate, copiii sunt cel mai grav afectați de această discriminare. Ei nu înțeleg faptul că sunt diferiți de marea majoritate a populației. Nu pot să țină pasul cu cei de vârsta lor, înțeleg mai greu și se exprimă mai greu. Pentru a-i ajuta pe acești copii, dar și pe adulții cu probleme, e nevoie de un efort comun, de o sensibilizare a întregii societăți privind vulnerabilitățile acestor micuți. Să facem în așa fel încât să le facilităm integrarea în societate, să le oferim încredere ca să înțeleagă că nu sunt singuri. Copilul cu dizabilități trebuie să facă parte din societate. Nu putem să-l ascundem, nu are nevoie de mila noastră, ci de sprijinul nostru, permițându-i să trăiască alături de ceilalți copii, ca parte integrantă a comunității [8].

Copilul cu dizabilități nu reprezintă un final de drum, ci este doar începutul unei mari provocări: aceea de a proteja drepturile fundamentale ale copilului, de a-i recunoaște și accepta posibilitățile, dar și limitele, de a-i oferi șanse de integrare. Copilul cu dizabilități reprezintă o altă individualitate și trebuie abordat tocmai din această perspectivă. În special copiii cu dizabilități ne dovedesc că sunt adevărate comori care, printr-un zâmbet sau o îmbrățișare, ne arată că fiecare zi poate fi remarcabilă. Depinde doar de noi cum ne reușește să-i sprijinim ca să ajungă acolo unde visează [9].

Visurile unui copil nu țin cont de rasă, naționalitate, dizabilitate... În spatele unei nevoi speciale se află întotdeauna un copil frumos, dornic să descopere lumea. Copilul căruia noi, de cele mai multe ori, îi vedem doar dizabilitatea visează să fie eroul din desene animate, astronaut, medic sau orice altceva care să dovedească lumii că poate face lucruri mărețe. Poate fi fascinat de un instrument muzical, de mediul înconjurător, de universul culorilor așternute pe hârtie sau pânză, de cosmos sau de animale și, mai presus de orice, își dorește să se joace și să fie iubit. Așa sunt toți copiii, așa se dezvoltă și așa iau naștere visurile [10].

Ne naștem goi și neputincioși, pe măsură ce creștem ajungem să avem curaj, să ne cultivăm deprinderi, iscusință – un bun prilej de a ne simți mândri, de a avea încredere în forțele noastre, în capacitățile noastre de autoafir-

mare. Căci inevitabil suferim când suntem subapreciați, desconsiderați. Însă și oamenii care se nasc cu unele deficiențe sau care în urma unor împrejurări nefericite rămân cu o anumită dizabilitate au întotdeauna posibilități imense de a le depăși, de a se realiza plenar. Și de cele mai multe ori chiar ei sunt cei care ajung să valorifice mult mai fructuos resursele organismului uman.

Cu regret, semenii noștri, care obțin succesul în urma unui efort mult mai mare, în virtutea unor afecțiuni sau a unor lipsuri de ordin fiziologic, intelectual, sunt mult prea des condamnați, acuzați de cei din jur sau adeseori disprețuiți. Doar pentru că ei nu pot să-și formeze atât de ușor anumite abilități, priceperi, iar unele deprinderi, chiar de ordin elementar, devin imposibile pentru tot restul vieții, din cauză că le fusese afectat un anumit sistem, vital al organismului.

Corect ar fi ca neputințele lor să nu ne „deranjeze”, ci să admirăm tenacitatea lor în obținerea succesului. Persoanele cu dizabilități nu pot face unele lucruri cu ușurință, cu îndemânare și pricepere (după cum nici noi nu aveam de la început aceste calități) și sunt nevoite să muncească într-o măsură infinit mai mare. Până la urmă le efectuează, dar de cele mai multe ori cu stângăcie și cu eforturi colosale [11].

Trebuie să acceptăm că ne naștem diferiți și trăim diferit, în funcție de calitățile și defectele cu care am fost înzestrați, inegalitatea fiind o realitate de zi cu zi cu care învățăm să trăim. Probabil că una dintre cele mai acute și vizibile forme ale inegalității este dizabilitatea. Oamenii sunt ființe sociale iar interacțiunea este un proces natural de zi cu zi, indiferent de diferențele dintre noi. Cu toții ne simțim inconfortabili în jurul persoanelor cu dizabilități, nu din cauza dizabilității în sine, ci pentru că nu știm cum să ne comportăm atunci când suntem în prezența unei persoane cu deficiențe. Trebuie să înțelegem că o persoană cu dizabilități este exact ca orice altă persoană, ca tine și ca mine. Ei au aceleași aspirații interioare, aceleași temeri, aceleași simțiri, trăiri și nevoi ca tine. Noi, toți, țintim spre obiective similare. Singura diferență este că unele persoane au mai multe limitări, sau alte limitări, față de altele.

Toți oamenii sunt născuți liberi și egali în demnitate și drepturi. De aceea, persoanele cu dizabilități nu trebuie să fie discriminate, ci să beneficieze de șanse egale. Pentru a putea atinge aceleași condiții de trai ca și ceilalți cetățeni, persoanele cu dizabilități au nevoie de mai mult sprijin din partea comunității. Este important să conștientizăm că fiecare dintre noi trebuie să aibă o conduită care să contribuie la eliminarea barierelor și să ducă la o mai bună integrare în societate a persoanelor cu dizabilități. Regretabil este faptul că discriminarea duce cu sine la marginalizarea și lezarea în drepturi, judecarea, condamnarea și lipsirea de șansa de a duce un trai decent.

Psihologii susțin că succesul în viață, educația și locul de muncă al persoanelor care se confruntă cu o dizabilitate depind de așteptările celor din

jurul lor dar și de gradul de atitudine pozitivă de care au parte [12]. Cu cât noi credem că ei sunt capabili, cu atât mai mult le vom inspira o încurajare mai mare.

Concluzii și recomandări. Când întâlnim oameni cu diferite deficiențe indiferent că sunt cu deficiențe de vedere, locomotorii sau de auz, s-ar putea să devenim prea ezitanți în alegerea cuvintelor și comportamentul față de acea persoană. Să nu uităm că fiecare individ este diferit. Unele persoane vor găsi ușor o modalitate de a interacționa și de a socializa așa cum alții vor găsi că este foarte dificil să se adapteze. Întotdeauna este bine să ne amintim că o persoană cu dizabilități este în primul rând o persoană, el sau ea, este ca oricine altcineva, singura diferență fiind limitările legate de dizabilitatea sa. Persoanele cu dizabilități, ca și toți ceilalți de altfel, preferă să ne concentrăm pe abilitățile lor nu pe deficiențele pe care le au ei.

Să depășim prejudecățile și să apreciem persoana în primul rând. Să evităm privirile, gesturile și cuvintele care arată milă sau uneori chiar superioritate. Atitudinile și comportamentele sunt cele mai dificile bariere de depășit de către persoanele cu dizabilități.

Referințe bibliografice:

1. Hotărârea Guvernului nr. 723 din 08.09.2017 cu privire la aprobarea Programului național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=101863&lang=ro (accesat la 12.10.21).
2. Moldova a raportat la ONU despre cum respectă drepturile persoanelor cu dizabilități. <https://moldova.un.org/ro/13351-moldova-raportat-la-onu-despre-cum-respecta-drepturile-persoanelor-cu-dizabilitati> (accesat la 15.10.21).
3. Parlamentul a ratificat Protocolul Opțional la Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități. <https://www.jurnal.md/ro/news/7367b4ab0334f999/parlamentul-a-ratificat-protocolul-optional-la-conventia-onu-privind-drepturile-persoanelor-cu-dizabilitati.html> (accesat la 10.11.21).
4. Protocolul Opțional UN CRPD Ratificat!!! <https://cdpd.md/protocolul-optional-un-crpd-ratificat/>
5. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la 10 decembrie 1948. https://www.ohchr.org/en/udhr/documents/udhr_translations/rum.pdf (accesat la 07.11.21).
6. Biroul Național de statistică Persoanele cu dizabilități în Republica Moldova în anul 2019. <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&id=6827&idc=168> (accesat la 12.10.21).

7. Nu există persoane cu dizabilități, există societăți care creează bariere. <https://moldova.europalibera.org/a/un-reportaj-despre-necazurile-oamenilor-cu-dizabilit%C4%83%C8%9Bi-din-r-moldova-diana-r%C4%83ileanu-radio-europa-liber%C4%83/31546120.html> (accesat la 15.10.21).
8. Fiecare copil are dreptul să crească într-un mediu familial favorabil și afectuos. <https://www.unicef.org/moldova/ce-facem/protec%C5%A3ia-copilului> (accesat la 07.11.21).
9. Manual de drept european privind drepturile copilului, 2015. https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_rights_child_ROM.pdf (accesat la 03.11.21).
10. Ghid Cum să devii un părinte mai bun pentru copilul tău. https://mecc.gov.md/sites/default/files/ghid_pentru_parintii_care_educa_copii_cu_varsta_sub_3_ani.pdf (accesat la 29.10.21).
11. Educația incluzivă. Repere metodologice. https://motivatie.md/media/Publicatii/Carti_brosuri_rapoarte_analiza/Educatie_incluziva_w2.pdf (accesat la 19.10.21).
12. Zece lucruri pe care nu le cunoașteți despre persoanele nevăzătoare. <https://www.orcam.com/ro/blog/10-lucruri-pe-care-nu-le-stiai-despre-persoanele-nevazatoare/> (accesat la 17.11.21).

ANALIZA ETIMOLOGICĂ ȘI CONCEPTUALĂ A FENOMENULUI DE „LOBISM”

Veronica ARNĂUT,
doctor în drept, lector universitar
al Catedrei „Drept public și securitate a frontierei”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Rezumat

Articolul supune analizei procesul de formare a unei instituții juridice atât de importante cum este lobismul, stabilește sursa de proveniență a termenului, semnificația sa și elucidează principalele caractere, tipuri și metode de manifestare a lobismului în societate, fiind evidențiate, totodată, deosebirile între lobism și așa concepte cum ar fi advocacy, corupția și traficul de influență, pentru a nu admite confuzii.

Cuvinte-cheie: Lobby, lobism, lobist, grup socio-profesional, reprezentare de interese, grup de interese, advocacy.

Summary

The article analyzes the forming process of such an important legal institution such as lobbying, establishes the source of the term, its meaning and elucidates the main characters, types and methods of lobbying in society, highlighting the differences between lobbying and such concepts as advocacy, corruption and influence peddling, so as not to cause confusion.

Keywords: Lobby, lobbying, lobbyist, socio-professional group, interest representation, interest group, advocacy.

Lupta pentru influență s-a întâmplat în fiecare societate organizată de la începutul civilizației, fie că a fost în Roma Antică, fie în statele contemporane. Întrucât ramura legislativă stabilește reglementările într-o societate complexă, este logic ca diverse organizații, întreprinderi, persoane fizice, grupuri comerciale sau de caritate și altele care sunt afectate de aceste norme, să exercite cât mai multă influență pentru a avea reglementări favorabile cauzei lor. Într-o discuție purtată în cadrul portalului american de radio NPR [1], un lexicograf al Dicționarului Oxford al limbii engleze consideră că termenul „lobism” are rădăcini etimologice în structura fizică a Parlamentului britanic, în al cărui lobby (din engleză: lobby – hol, sală de așteptare) se adunau persoanele publice înainte și după dezbaterile parlamentare, unde membrii publicului își pot întâlni reprezentanții în această sală și, respectiv, au ajuns să fie cunoscuți, prin metonimie, ca lobiști.

Dicționarul Oxford al limbii engleze citează numeroase utilizări documentate ale cuvântului cu mult mai timpurii, inclusiv în Pennsylvania, cca. 1808. Conceptul de lobism este elucidat și în dicționarele românești, care includ astfel de noțiuni ca „lobby”, „lobbyism”, „lobbism”, „lobism”, toate formulările reprezentând același sens. Astfel, „lobby” reprezintă un „[g]rup de persoane care influențează în parlament, în guvern etc. adoptarea unor hotărâri; grup de presiune [...]” [2, s.v. „lobby”].

De asemenea, „lobismul” este definit ca fiind un „[s]istem de influențare a parlamentarilor sau a funcționarilor superiori de stat de către anumite *grupuri de interes* prin intermediul unor agenți (lobiști), care își desfășoară activitatea [...] în vederea adoptării unor hotărâri favorabile acestor grupuri” [2, s.v. „lobism”].

Termenul de „grup de interes” a fost introdus pentru prima dată în 1908 de către doctrinarul american Arthur Bentley pentru a defini „indivizi, organizații sau instituții unite într o singură structură care încearcă să influențeze politica publică” [3, p. 133]. Abordarea inovatoare a lui Bentley determina activitatea legislativă ca fiind rezultatul unor compromisuri între grupurile de interes care urmăreau obiectivele proprii. Prin persistenta concurență dintre ele și prin exercitarea presiunii asupra puterilor de stat, aceste grupuri influențează adoptarea deciziilor statale, care încetează să mai fie prerogativa instituțiilor autorizate.

În literatura de specialitate este admis că „reprezentarea intereselor” și „grupurile de interes” sunt concepte mai generale și neutre, în timp ce termenii „lobism” și „lobist” poartă, adesea, o viziune negativă, deși scopul activității lor (promovarea intereselor în organele decizionale) poate fi absolut identic [4, p. 212]. Aceste afirmații ne demonstrează că nu ar trebui să diferențiem conceptele de „lobist” și „grup de interes”, întrucât acestea sunt esența aceluiași fenomen, iar toate interpretările contradictorii sunt explicate de percepția instituției lobismului prin prisma clișeului conform căruia „a face lobby = promovarea unui interes propriu”. De aici și interpretarea negativă a acestui termen, deoarece percepția generală este că un interes personal vine întotdeauna în contradicție cu interesul comun/ universal. Prin urmare, prevalarea preferinței unei minorități asupra celei a unei majorități, automat devine un lucru negativ.

Pentru a distorsiona viziunile negative, Comisia Europeană a preluat modelul american de percepție a lobismului de către societate și autorități și a urmărit scopul de a conferi acestuia, în cadrul Uniunii Europene, un aspect care se conformează reglementărilor normativ-juridice și aspectelor morale de activitate. Astfel, prin intermediul Cărții verzi „Inițiativa europeană în materie de transparență” [5], Comisia Europeană stipulează că „lobismul este o parte legitimă a sistemului democratic, indiferent dacă este realizat de cetățeni sau companii individuale, organizații ale societății civile și alte gru-

puri de interese sau firme care lucrează în numele unor terți”. De asemenea, se atenționează asupra faptului că lobiștii pot contribui la aducerea în vizorul instituțiilor europene a unor probleme importante.

Deși, ca profesie, noțiunea se bucură *a priori* de viziuni opozabile în rândurile opiniei publice, observăm că, la nivel conceptual, lobismul nu este altceva decât o modalitate prin care se exprimă dreptul fundamental al persoanelor de a se adresa factorilor de decizie, fiind reglementat expres, în legile fundamentale, sub denumirea de drept de petiționare, prevăzut inclusiv în Constituția Republicii Moldova [6].

Acest fenomen e posibil în condițiile extinderii accesului la puterea de stat, pe baza pluralismului politic, care este caracteristic regimurilor democratice.

Potrivit literaturii de specialitate din statele unde lobismul este un fenomen relativ nou, cum ar fi spațiul rusesc, definiția lobismului se bazează, în mare parte, pe experiența acumulată deja în studii străine. Astfel, lobismul este interpretat ca fiind o instituție specifică a sistemului legislativ, care este un mecanism de influență practicat de organizații cu privire la procesul de luare a deciziilor de către diverse autorități [7, p. 57].

Potrivit mișcării internaționale anticorupție *Transparency International*, lobismul reprezintă o interacțiune directă sau indirectă cu persoanele publice, demnitarii publici sau reprezentanții acestora, pentru a influența procesul decizional în activitatea legislativă [8, p. 6].

Lato sensu, lobismul presupune acțiunea de a influența decizia altora, indiferent dacă decizia respectivă este una personală, a unui grup de indivizi ori a unei societăți comerciale sau de natură guvernamentală. *Stricto sensu*, avem de-a face cu acțiunea unor persoane sau grupuri de persoane, fiecare având interese diverse și specifice, prin care aceștia urmăresc influențarea deciziilor luate în cadrul legislativ. De asemenea, lobismul poate interveni atât înainte de luarea deciziei, cât și în timpul procesului decizional, ori chiar ulterior, la etapa implementării. Lobismul, în general, reprezintă o activitate cu scopul de a încerca să „influențeze sau să fluctueze” decizia unei persoane publice spre o acțiune specifică dorită, adesea tangențială cu un act legislativ concret [9, p. 13]. În acest sens extensiv, un lobist este persoana care încearcă să influențeze legislația în numele unui interes clar determinat.

Făcând cunoștință cu o vastă amplasare de definiții doctrinare, consider oportun de a supune analizei definițiile legale.

În acest sens, Comisia Europeană a publicat o definiție oficială a reprezentării de interese (activității de lobby) la nivel european în *Comunicarea Comisiei din 21 martie 2007 privind acțiuni întreprinse în aplicarea cărții verzi „Inițiativa europeană în materie de transparență”* [10]. Definiția preluată din comunicare, a exprimat lobismul ca fiind „orice activități menite să influențeze elaborarea legislației și procesele decizionale ale instituțiilor europene”.

La rândul său, Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția) definește lobismul ca fiind acțiunea indivizilor și grupurilor private, fiecare cu interese specifice și variate, care încearcă să influențeze deciziile la nivel legislativ sau executiv [11, p. 4].

Reprezentarea de interese constituie fie o parte a activității instituțiilor care au un obiectiv principal diferit, fie este principalul obiectiv al organizațiilor a căror *raison-d'être* constituie lobismul propriu-zis. Principalii actori ai reprezentării europene de interese sunt asociațiile naționale, europene și internaționale din toate sectoarele vieții economice și sociale, întreprinderi private, firme de avocatură, consultanți în *public affairs* (consultanți politici), organizații neguvernamentale și think tank-uri.

În Statele Unite ale Americii, legea definește lobismul într-o manieră restrictivă, utilizând principii fixe cu privire la actori și aspectele financiare. Respectiv, *Legea transparenței activităților de lobby (Lobbying Disclosure Act)* [12], definește explicit contactele de lobby (*lobby contacts*) ca fiind orice comunicare scrisă sau orală, precum și pregătirea și planificarea comunicării respective, adresată unei persoane oficiale din cadrul puterii legislative sau executive, realizată în numele unui client sau angajator și care are ca scop formularea, modificarea sau adoptarea unui act normativ federal de către Congresul SUA, a unui act de natură administrativă, politică publică sau orice poziție oficială de către guvernul Statelor Unite.

La nivelul Canadei, activitățile de lobby sunt reglementate de *Legea privind lobismul (Lobbying Act)* [13]. Legea federală de lobby definește lobismul ca fiind orice comunicare plătită cu un funcționar public despre „formularea, elaborarea sau modificarea propunerilor legislative, proiectelor de lege sau rezoluțiilor, reglementărilor sau programelor federale; acordarea de subvenții federale, contribuții sau alte beneficii financiare; precum și atribuirea unui contract de guvern federal” sau instituirea unei întâlniri între un client și un titular al unei funcții publice.

Activitățile de lobby sunt vizate să modeleze și să influențeze procesul de planificare a legislației și aceasta implică o serie de tehnici și strategii sofisticate. După cum Brulle sugerează [14, p. 125], lobiștii și firmele de lobby se angajează în activități extinse de monitorizare în raport atât cu modificările minore de reglementare, cât și cu problemele generale. Ulterior, furnizează persoanelor publice sau persoanelor cu funcție de demnitate publică informații, statistici, prognoze, materiale de fond, documente și rapoarte în efortul de a promova interesele lor în legătură cu legislația.

După cum am putut observa *supra*, chiar dacă termenul de lobby este o noțiune destul de des utilizată în limbajul academic și juridic, el nu are încă un conținut clar și general acceptat. În acest sens, este important de a stabili o delimitare între conceptul de lobby și alte noțiuni, cum ar fi cea de advocacy, corupție și trafic de influență.

Deși activitățile de lobby și advocacy au multe puncte comune ce vizează în special adoptarea sau modificarea unor decizii, norme sau reglementări, diferența fundamentală dintre cele două ar consta în obiectivul urmărit.

Plastic vorbind, „lobby se referă exclusiv la activități de influențare a legislației, în timp ce advocacy se referă la activități complexe de influențare a anumitor comportamente în cadrul societății, inclusiv comportamentul autorităților care se exprimă prin legi” [15, p. 8].

Astfel, advocacy diseminează informații, incluzând încercările de a convinge persoanele publice sau cu funcție de demnitate publică, precum și publicul și mass-media pentru a promova o cauză anumită și să o susțină, însă atunci când această activitate devine concentrată pe un act legislativ specific, fie în susținerea acestuia, fie în opoziție, această activitate se transformă din advocacy în lobby.

În aceeași ordine de idei, nu oricare formă de interacțiune cu funcționarii publici poate fi asimilată cu activitatea de lobism, ci doar acea activitate care se conformează standardelor etice corespunzătoare și se realizează în limitele reglementării normativ-juridice a activității desfășurate. Astfel, există un șir de confuzii care, fiind repetate, duc la crearea unor principii ale unei viziuni eronate. După cum a statuat Comisia Europeană, activitățile de lobby nu includ nicio judecată de conotație negativă, fiind necesar de a recurge la o distincție clară între o acțiune legitimă și un act de corupție: lobismul este o componentă centrală și legitimă a procesului democratic în cadrul tuturor sistemelor democratice liberale. În susținerea acestei afirmații este citat un raport al *Transparency International Romania* care afirmă: „Corupția este definită ca abuzul puterii pentru câștiguri private” [16, p. 40], fapt ce contravine principiilor lobismului, care promovează interesele colective ale diverselor grupuri socio-profesionale.

Abordarea care ar pune semnul egalității între lobby și infracțiuni generice legate de traficul de influență, ar fi la fel de eronată. Fiind o activitate nereglementată prin norme exhaustive în cadrul Republicii Moldova și a multor altor state, activitatea de lobism se asociază frecvent cu traficul de influență, care este o infracțiune reglementată de Codul Penal al Republicii Moldova [17]. În acest mod, se confundă o activitate neinstituționalizată, dar permisă cu respectarea anumitor condiții, cu o activitate ilegală și sancționată penal. Fapta incriminată ca trafic de influență presupune acțiunea unei persoane fizice, ce pretinde că are influență asupra unei persoane publice sau persoane cu funcție de demnitate publică, care acționează în secret pentru a determina funcționarul, asupra căruia se exercită influența, să realizeze acțiunile ce constituie latura obiectivă a infracțiunii. Nu contează dacă va fi exercitată influența și nici dacă se realizează sau nu rezultatul dorit. Activitățile de lobby însă, remunerate sau nu, sunt transparente, își propun o influență reală (și nu doar iluzorie) asupra proceselor decizionale și urmăresc obiective clar

definite prin contractul de lobby. De asemenea, în cadrul infracțiunii de trafic de influență este incriminată constrângerea exercitată asupra demnitarului public și prin care se încearcă modificarea ilegală a unei decizii în favoarea solicitantului sau a unui terț aflat în relație cu acesta. Lobismul, însă, presupune activități de influențare a deciziei autorităților publice prin comunicare deschisă, acțiuni și argumente, inclusiv de natură tehnocratică, dar și de relații publice. Cu alte cuvinte, transparența impusă subiecților și înregistrarea acțiunilor întreprinse de aceștia sunt de natură să ofere detalii despre interesele specifice reprezentate prin lobism, despre mijloacele de finanțare și despre strategia de atingere a obiectivelor. Toate aceste elemente disting net lobismul de infracțiuni.

Elucidând într-o manieră multiaspectuală fenomenul de lobism, formulând și prezentând noțiuni ale acestuia, trăsături care cuprind în ansamblu modalitatea sa de manifestare, precum și diferența dintre lobism și fenomene conexe, consider oportun de a statua asupra unei definiții unice prin care *lobismul este perceput ca fiind procesul prin care indivizii și grupurile își promovează interesele față de legiuitor cu scopul de a influența elaborarea legislației și a proceselor decizionale ale instituțiilor de stat*. Orice persoană sau grup de persoane care încearcă să influențeze o decizie legislativă, în limitele prevederilor legale, este angajat în activitatea de lobby și poate fi considerat un lobist.

Bibliografie:

1. Sheidlower J. A lobbyist by any other name? // NPR discussion of Ulysses Grant and origins of the term lobbyist (sursă electronică): <https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=5167187>, [02.10.2021].
2. Dicționarul explicativ al limbii române. Ed. a II-a revăzută și adăugită. Academia Română, Institutul de Lingvistică, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009.
3. Bentley A. The Process of Government: A Study of Social Pressures. New Jersey, Creative Media Partners LLC, 2019.
4. Greenwood J. Interest Representation in the European Union. Basingstoke, 2011.
5. Cartea verde „Inițiativa europeană în materie de transparență”, Brussels, 3.5.2006, COM/2006/0194, (sursă electronică): <<https://op.europa.eu/s/n5JR>>, [08.09.2021].
6. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, în Monitorul Oficial nr. 1 din 12.08.1994.
7. Муращенко С. В. Институт лоббизма в условиях трансформации политической системы современной России. Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук, Тула,

- 2009.
8. Transparency International Report. Lobbying in Europe. Hidden Influence, Privileged Access, 2015.
 9. Hrebener R., Morgan B. Lobbying in America: a reference handbook. ABC-CLIO, California, 2009.
 10. Comunicarea Comisiei Europene din 21 martie 2007 privind acțiunile întreprinse în aplicarea cărții verzi „Inițiativa europeană în materie de transparență”. Brussels, 21.3.2007, COM/2007/0127 final (sursă electronică): < <https://op.europa.eu/s/n5JI> >, [09.08.2021].
 11. European Commission for Democracy through Law. Report on the role of extra-institutional actors in the democratic system (lobbying). Venice, 2013.
 12. Lobbying Disclosure Act. Public Law 104-65-DEC.19.1995 109-statute p. 691.
 13. Lobbying Act. R.S., 1985, c. 44 (4th Supp.), s. 1 2006, c. 9, s. 66.
 14. Brulle R.J. Institutionalizing Delay: Foundation Funding and the Creation of U.S. Climate Change Counter Movement Organizations // Climatic Change, № 122, 2014.
 15. Kalniņš V. Transparency in Lobbying: Comparative Review of Existing and Emerging Regulatory, Regimes // Policy Association for an Open Society, 2011.
 16. Tănăsescu E.S. (coord.). Lobby în România vs. Lobby în UE. Institutul European din România, București, 2015.
 17. Codul Penal al Republicii Moldova din 18.04.2002, în Monitorul Oficial nr. 72-74 din 14.04.2009.

RELAȚIA DINTRE SOCIETATEA CIVILĂ ȘI INSTITUȚIILE DE STAT LA ETAPA ACTUALĂ

Olga DOBĂ,
master în drept,
lector universitar al Catedrei „Drept public și securitate a frontierei”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Rezumat

Societatea civilă este cel mai simplu termen pentru a descrie un întreg sistem de structuri, care implică cetățeanul în diferitele sale ipostaze de membru într-o organizație neguvernamentală (necomercială), într-un sindicat sau într-o organizație patronală.

Societatea civilă este formată din cetățeni, asociații sub diferite forme, care au aceleași interese și care își dedică timpul, cunoștințele și experiența pentru a-și promova și apăra aceste drepturi și interese.

Societatea civilă este unul dintre actorii-cheie care influențează conținutul dezbaterilor publice despre politica externă și cea de securitate națională a unui stat. Republica Moldova nu este o excepție în acest sens.

În același timp, este evident și faptul că societatea civilă este o forță socială solidă de care statul nu poate să nu țină cont. Ba mai mult, însuși statul, evitând relațiile de reciprocitate cu societatea civilă și dialogul social cu unele componente ale acesteia, neapărat se declanșează diverse tensiuni, crize și confruntări sociale între aceste două identități.

Cuvinte-cheie: societate, democrație, stat, cetățeni, organizații neguvernamentale, legislație, drept, politică.

Summary

Civil society is the simplest term to describe a whole system of structures, involving the citizen in its various membership positions in a non-governmental (non-commercial) organization, trade Union or employers' organization.

Civil society is made up of citizens, associations in various forms, who have the same interests and who devote their time, knowledge and experience to promoting and defending these rights and interests.

Civil society is one of the key actors influencing the content of public debates about a state's foreign and national security policy.

The Republic of Moldova is not an exception to this. At the same time, it is also clear that civil society is a strong social force that the state cannot disregard.

Moreover, the state itself avoids reciprocal relations with civil society and social dialog with some of its components; it is essential to trigger various tensions, crises and social clashes between these two identities.

Keywords: society, democracy, state, people, non-governmental organizations, legislation, law, justice, politics.

Noțiunea de „societate civilă” a făcut carieră abia în ultimii ani. Între timp, însă, ele s-au ivit în comentariile politice, în paginile de opinie ale ziarelor și mass-media, unde apare cu impresionantă regularitate. Dar nu putem spune că este vorba de o noțiune utilizată unitar.

La o analiză mai atentă, noțiunea comportă mai multe semnificații, de ea fiind legate diferite doleanțe, așteptări principii și obiective. Prin urmare, reprezentanții societății civile urmăresc atingerea unor valori comune în favoarea interesului public. De asemenea, spre deosebire de instituțiile de stat, acestea sunt niște entități private asemenea reprezentanților mediului de afaceri.

Cunoaștem că la baza societății civile se află „angajamentul civic”, care constă în participarea actorilor privați în sfera publică, ea se realizează prin interacțiunea organizațiilor societății civile, și a cetățenilor în general, cu autoritățile publice, diverse instituții și reprezentanți ai businessului, în procesul de luare a deciziilor care afectează bunăstarea publică a societății [1, p. 19].

Astfel, angajamentul civic presupune participarea societății civile în procesele de dezbateră a politicilor, prestarea de servicii publice, administrarea bunurilor publice și, nu în ultimul rând, monitorizarea acțiunilor întreprinse de stat.

Un mediu corespunzător pentru buna funcționare a angajamentului civic trebuie să includă două dimensiuni fundamentale:

- prima dintre acestea este cadrul regulator care include toate prevederile, politicile și aranjamentele legale care reflectă dreptul cetățenilor la asociere, abilitățile lor de a mobiliza sursele financiare, accesul lor la informație și regulile ce prevăd participarea lor la negocierile și dezbaterile publice;
- cea de-a doua dimensiune include cultura politică, la baza căreia stau valorile ce țin de natura autorităților publice, rolul indivizilor și ale grupurilor de indivizi din viața publică și modelele de roluri ale actorilor publici care prevalează cel mai mult [2, p. 10].

În condițiile tranziției societății de tip totalitar la o societate liberă și democratică, problema interconexiunii și divizării funcțiilor dintre stat și societatea civilă a devenit una dintre cele mai imperioase. Aceasta pentru că în fostele țări comuniste viața publică a fost monopolizată de stat și sugrumată de organele puterii, iar societatea civilă nu a căpătat niște parametri și caracteristici definitorii.

De altfel, diverse discordanțe dintre stat și societatea civilă există nu numai în societățile posttotalitare, dar și în cele democratice. Aici, însă vom menționa că problema interacțiunii dintre stat și societatea civilă constituie una dintre cele mai importante probleme ale societăților contemporane. Ea a apărut odată cu apariția societății civile, adică cu divizarea societății în sfera statală și cea nestatală (publică, asociativă) a activității umane (sec. XVI-

XVII). Societatea civilă de la apariția sa devine, de fapt, un factor complex și multidimensional al existenței umane.

În prezent, problema discutată mai sus se află în centrul atenției politologilor, sociologilor, filosofilor, juriștilor și altor reprezentanți ai științelor socio-umane. Cui îi aparține primatul în societate: statului sau societății civile? Aceste și alte probleme îi frământă pe tot mai mulți cercetători științifici [3, p. 8].

Referindu-ne la situația reală din societățile de tranziție, tot mai mulți cercetători subliniază că prioritar, de fapt, este acel segment al societății căruia îi aparține puterea. Însă puterea reală în unele țări comuniste, în opinia unor specialiști occidentali, aparține unei oligarhii restrânse, constituită din lideri politici, bancheri, magnați ai mass-media, industrie și birocrati, pentru care esențial este interesul material în favoarea personală.

Majoritatea specialiștilor în materia vizată subliniază faptul că societatea civilă și statul pot fi prezentate ca două identități sociale opuse una alteia care reflectă diverse aspecte și porțiuni ale vieții unei societăți civile. Unul dintre cei mai cunoscuți cercetători în problematica societății civile, profesorul S.P. Peregudov, arată că sfera relațiilor dintre societate și stat constituie nucleul sistemului politic. Anume în această sferă pot fi realizate principiile democrației, se poate forma strategia economico-socială și politică la nivel național și se desfășurează procesul real de administrare a întregii societăți [4, p. 9].

În literatura științifică există mai multe abordări ale relațiilor dintre societatea civilă și stat. Una dintre acestea constă în aspectul „*cantitativ*” și cel „*calitativ*” al relațiilor dintre ele. Dacă primul aspect *cantitativ* reflectă nivelul „absorbirii” societății de către stat, a doua dimensiune *calitativă* este legată de mecanismul interacțiunii dintre stat și societatea civilă, de eficiența interdependenței acestora.

Precum se știe, fiecărui stat îi este caracteristică tendința de a lărgi atribuțiile și funcțiile sale, ceea ce, desigur, poate avea anumite consecințe negative atât pentru existența democrației într-o anumită societate, cât și pentru o guvernare politică eficientă a acesteia.

De altfel, intervenția, expansiunea, agresiunea și amestecul statului socialist în problemele economice, sociale și spirituale în fostele țări comuniste au condus nemijlocit la etatizarea și birocratizarea tuturor domeniilor de activitate ale societății și individului, la reducerea activității publice și deci a societății civile în ansamblu.

La fel se cere menționat aparte faptul că intervenția limitată a statului în perioada de tranziție de la un sistem social-economic și politic la altul a condiționat mai multe consecințe grave de ordin economic, social și cultural în societățile de tranziție, inclusiv în Republica Moldova, avându-se în vedere declanșarea crizelor economice, decăderea culturii naționale, apariția multor

tensiuni sociale și confruntări politice etc.

Deja se cunoaște, că fiecărui stat îi este caracteristică tendința de a lărgi atribuțiile și funcțiile sale, ceea ce, desigur, poate avea anumite consecințe negative atât pentru existența democrației într-o anumită societate, cât și pentru o guvernare politică eficientă a acesteia.

La drept vorbind, opiniile expuse asupra problemei locului și rolului formațiunilor politice în relațiile cu societatea civilă și statul nu sunt contradictorii, ci se completează reciproc una cu alta. Rolul politic al partidelor și mișcărilor social-politice constă în faptul că ele, funcționând la nivelul societății civile (celulele primare) și la cel al statului (parlament și guvern), asigură legătura dintre aceste două identități sociale, participă indirect sau nemijlocit la procesul legislativ și executarea puterii, influențând clasa politică în adoptarea anumitor decizii politice [5,p. 140].

În funcție de formele de interacțiune dintre societatea civilă și stat, instituțiile societății civile pot fi divizate în *instituții autonome* și *instituții independente*. Dacă *instituțiile autonome* apar și funcționează în sfera privată a vieții sociale, *instituțiile independente* sunt în general create și susținute de către stat. Față de instituțiile autonome și cele independente, statul se manifestă drept element organizatoric de funcționare și de reglementare a raporturilor instituționale. Drept exemplu, în acest sens poate servi activitatea legislativă a statului și a societății civile care îngreășește instituțiile autonome de intervenția excesivă a statului în viața privată a societății.

Desigur, societatea civilă elaborează și alte mecanisme de reglementare a raporturilor dintre instituțiile sale și cele statale, cum ar fi mecanismele morale, social-psihologice etc.

Se pare că cea mai răspândită formă de colaborare între societatea civilă și stat în țările democratice occidentale și în cele de tranziție este parteneriatul social (principiu, de altfel, însușit și aplicat pentru prima dată tot în Suedia și mai apoi în alte țări europene), care rămâne a fi metoda principală de soluționare a problemelor apărute în procesul relațiilor de muncă în condițiile economiei de piață. Alternativa acestui principiu este demult cunoscută, și anume – forme acute de tensiuni și confruntări sociale dintre muncă și capital cu consecințe negative pentru ambele părți și deci pentru întreaga societate.

De aceea, cum am mai menționat mai sus, relațiile dintre subiecții sociali se formează la diferite niveluri (de la guvern până la întreprindere), purtând diferite forme, uneori pașnice, negociabile, uneori greviste, de confruntare, fapt deja demonstrat de practica implementării nu prea îndelungate a principiului parteneriatului social în țara noastră.

Referindu-ne strict la Republica Moldova, vom menționa că promovarea dialogului social se înscrie în modelul de parteneriat social în țările Europei de Est, fiindu-i caracteristică crearea organelor tripartite la diferite nive-

luri, piața muncii și legislația muncii nefiind suficient dezvoltate.

Cei trei parteneri sociali din republică (Guvern, Sindicate și Patronat) încearcă să promoveze noi modalități de colaborare (între societatea civilă și stat) în scopul implementării unei politici tripartite conștiente întru protejarea socială și economică a cetățenilor țării noastre.

Republica Moldova se află la etapa în care evoluția integrării europene depinde de capacitatea și disponibilitatea societății civile de a transpune în viață principiile democrației participative. Ca urmare, subiectul referitor la societatea civilă trebuie readus pe agenda de lucru a factorilor de decizie, a donatorilor internaționali, a mediului de afaceri și chiar a societății, per ansamblu [6, p. 99].

În consecință, este necesară reflectarea complexității problemelor cu care se confruntă reprezentanții sectorului neguvernamental. Se impune mai ales examinarea și evaluarea compatibilității cadrului legal național cu necesitățile obiective ale organizațiilor neguvernamentale și efectuarea unei analize profunde a situației actuale a societății civile.

În acest sens, se va pune în discuție subiectul privind actorii cu care interacționează societatea civilă și sprijinul financiar acordat de aceștia, obstacolele tehnice și instituționale cu care se confruntă ONG-urile etc [7, art.1,3].

În genere, toate regimurile democratice presupun o interacțiune strânsă între societatea civilă și stat, care constituie fundamentul stabilității politice și economico-sociale în societate.

Totodată, persoanele politice sunt motivate de re alegerea lor, însă ei din păcate favorizează o soluție pe termen scurt, atunci când funcționarii au tendința de a abuza de poziția lor de monopol, de a se rupe de realitate, de a considera că banul public nu are preț.

Totuși, se poate afirma că societatea civilă joacă un rol considerabil în emergența unei noi maniere de a face politica de care umanitatea are o nevoie urgentă pentru a face față cu succes actualelor provocări. Aceasta, prin organizațiile sale, are capacitatea de a schimba politica la toate nivelurile – local, național, regional și global – transformând lupta pentru putere într-un proiect de dialog și de cooperare între oameni, între state, între civilizații.

Amplificarea rolului societății civile, într-o anumită măsură, semnifică restrângerea competențelor statului în domenii în care organizații ale acestuia își asumă responsabilități sporite și promovarea spațiilor publice de de liberare.

Deși pare paradoxal, adevărata reformă a statului și a acțiunii publice rezidă în societatea civilă.

În acest scop, trebuie căutate soluții adecvate la o serie de probleme pe care le ridică derularea optimă a activității în orice domeniu. Printre acestea se numără și următoarele:

- ca orice formă de putere, o instanță publică, oricare ar fi ea, tinde să

meargă până la capătul puterii sale și să abuzeze de aceasta pentru a-și exercita dominația asupra domeniului său de responsabilitate;

- proliferarea legislativă este pe cât de ineficace pe atât de paralizantă;
- creșterea birocrăției poate depersonaliza, stopa inițiativa personală și transforma cetățenii în asistați;
- acțiunea publică suportă presiunile care se exercită asupra instanțelor publice la toate nivelurile, are o reactivitate scăzută în raport cu evenimentele neprevăzute și a multiplelor disfuncționalități care ajung la efecte perverse (fraudă, corupție) [8, p. 11].

Concluzia finală a acestui articol reflectă faptul că societatea civilă din Republica Moldova se află într-o situație dificilă din punct de vedere instituțional, financiar, legal și chiar de imagine.

În pofida acestor lacune sectorul neguvernamental continuă să activeze în interesul public, chiar dacă opinia publică este ignorantă și reticentă față de aceasta.

În conformitate cu datele și argumentele supuse cercetării, ne dăm bine seama că legislația în vigoare are nevoie de amendamente profunde suplimentare pentru a putea corespunde necesităților și cerințelor sectorului civil.

Deși instituțiile de stat s-au declarat deschise pentru cooperarea cu organizațiile neguvernamentale, lansând în acest sens diferite mecanisme, rezultatele acestora sunt destul de modeste.

Acest lucru se întâmplă din motivul că nu se respectă în practică prevederile acestor mecanisme, iar societatea civilă se află la o anumită distanță față de procesul real de luare a deciziilor.

În plus, statul acordă un sprijin financiar neînsemnat, în comparație cu celelalte surse de finanțare de care dispun organizațiile neguvernamentale. Practic, nimic nu poate influența instituțiile de stat pentru a fi realmente deschise și cooperante cu societatea civilă.

Încercările făcute de stat în vederea construirii unui dialog constructiv cu ONG-urile din Moldova sunt generate de decizii politice și nicidecum de conștientizarea de către acestea a rolului și ponderii reale a celui „de-al treilea sector” în dezvoltarea societății și avansarea acesteia pe calea transformărilor și reformelor democratice.

De asemenea, în cadrul cercetării, conchidem faptul că durabilitatea financiară a organizațiilor nu trebuie să se rezume preponderent pe suportul financiar din partea donatorilor internaționali. Societatea civilă va deveni și mai vulnerabilă față de aceste resurse. De aceea, aceasta trebuie să mizeze pe fonduri locale alternative, pe sprijin financiar din partea mediului de afaceri și, de asemenea, pe rezultatele propriei activități economice.

În final, vom sublinia că diferite modele și forme de interacțiune dintre societatea civilă și stat, fiind bine asigurate prin diverse proceduri de coor-

donare a intereselor și pozițiilor între subiecții sociali pot reduce la minim contradicțiile apărute între aceste două identități sociale.

Referințe bibliografice

1. Mureșan M., Dușu P. Societatea civilă – actor nonstatal major, București: Editura Universității Naționale de Apărare Carol I, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, 2006. 138 p.
2. Budurina-Goreacii C. Rolul instituțiilor societății civile în dezvoltarea comunității locale. Cazul Republicii Moldova. Teza de doctor în științe politice. Chișinău, 2019, 185 p.
3. Ghid practic pentru societatea civilă. Spațiul societății civile și sistemul Națiunilor Unite de protecție a Drepturilor Omului, Oficiul Înaltului Comisar pentru Drepturile Omului, Palais des Nations, CH 1211 Geneva 10 – Elveția octombrie 2014, 31 p.
4. https://www.ohchr.org/Documents/AboutUs/CivilSociety/CS_space_UNHRSysytem_Guide_Romanian.pdf (accesat la 08.12.2021).
5. Graur G., Antoci A. Rolul polițistului în aplanarea conflictelor din societatea civilă. În: Revista Națională de Drept Numărul 7 (201), 2017. ISSN 1811-0770 august 2017 CZU 351.74 Vol. p. 55-60.
6. Marin C. Societatea civilă: între mit politic și pledoarie socială. Chișinău: Editura Epigraf, 2002.196 p.
7. Țirdea B. Societatea Civilă în Republica Moldova. Chișinău: Tipografia Centrală, 2020. 120 p.
8. Legea nr. 205 din 28.09.2012 pentru aprobarea Strategiei de dezvoltare a societății civile pentru perioada 2012-2015 și a Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei. Publicat: 04.01.2013 în Monitorul Oficial nr. 1-5 art. 04 Parlamentul Republica Moldova https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=22384&lang=ro
9. (accesat la 09.12.2021).
10. Nimu A., Pîrvulescu C. Societate civilă, democrație și construcție instituțională. București: Editura Polirom, 2016. 244 p.

PROTECȚIA DREPTULUI LA SĂNĂTATE PRIN PRISMA ASIGURĂRII ACCESULUI LA MEDICAMENTE

Mihaela BEJENARI,
*doctorand, asistent universitar al Catedrei „Drept privat”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Motto:

*„Farmacia este sora medicinei, nu fiică a comerțului”
(Carol Davila, 1859)*

Rezumat

Această lucrare, prin prisma protecției drepturilor consumatorului de medicamente, evaluează aspectele legislative și juridice ale pieței de a satisface dreptul la protecția sănătății în una dintre componentele sale esențiale: accesul la medicamente.

Dreptul la sănătate reprezintă unul dintre drepturile fundamentale ale omului, fiind un drept natural și inalienabil, capabil să garanteze accesul la serviciile de sănătate, prin echitate și calitate a acestor servicii fiecărui cetățean care le solicită.

Cuvinte-cheie: dreptul la sănătate, acces la medicamente, consumator.

Summary

The present work, in terms of protecting the rights of the consumer of medicines, evaluates the legislative and legal aspects of the market to satisfy the right of health protection in one of its essential components: access to medicines.

The right to health is one of the fundamental human rights, being a natural and inalienable right, able to guarantee access to health services, through equity and quality of these services to every citizen who requests them.

Keywords: the right of health, access to medicine, consumer.

Generalități. Dreptul la ocrotirea sănătății, sau cum mai este numit dreptul la sănătate [4, p. 197], este un drept fundamental al omului, natural și inalienabil, capabil să garanteze accesul la serviciile de sănătate, prin echitate și calitate a acestor servicii fiecărui cetățean care le solicită.

Pentru prima dată, acest drept a fost recunoscut în Constituția Organizației Mondiale a Sănătății, al cărei Preambul proclamă: o stare perfectă de sănătate pe care poate să o atingă un om constituie un drept fundamental al

oricărei ființe umane, indiferent de rasă, religie, opinii politice, situație economică sau socială [1].

În dreptul internațional al drepturilor omului, dreptul la sănătate este denumit dreptul la cel mai înalt standard de sănătate fizică și mentală și este definit de următoarele tratate internaționale, la care Republica Moldova este parte:

- art. 25 (1) din Declarația Universală a Drepturilor Omului;
- art. 12 (1) din Pactul pentru drepturi economice, sociale și culturale;
- art. 5 (e), (iv) din Convenția pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială;
- art. 11 (1) f), art. 12, 14 din Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei;

- art. 24 din Convenția privind drepturile copilului;
 - art. 25 din Convenția cu privire Drepturile Persoanelor cu Dizabilități.
- Actele internaționale de specialitate în domeniu sunt [2]:

- Convenția unică asupra stupefiantelor, adoptată la New York la 30 martie 1961 și Protocolul de modificare a acestei convenții, adoptat la Geneva la 25 martie 1972;
- Convenția asupra substanțelor psihotrope, adoptată la Viena la 21 februarie 1971;
- Convenția ONU contra traficului ilicit de stupefiante și substanțe psihotrope, adoptată la Viena la 20 decembrie 1988.

În temeiul acestor acte, statul și-a asumat angajamentul la nivel internațional să asigure fiecărui individ acces la servicii de sănătate calitative. Acest fapt poate fi realizat doar prin crearea unui sistem medical sigur și viabil atât pentru medici, cât și pentru pacienți.

Constituția Republicii Moldova, ca act normativ suprem al statului, consfințește acest drept și stabilește în art. 36 minimul asigurărilor medicale oferite de stat ca fiind gratuite. Legea privind ocrotirea sănătății, de asemenea, garantează asistența medicală calitativă tuturor indivizilor, indiferent de venituri etc. Alături de acest act normativ, cu detalii asupra sistemului de ocrotire a sănătății vine Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală, în art. 4 al căreia se garantează asistența medicală obligatorie de stat.

Dreptul la ocrotirea sănătății. Conform principiilor Organizației Mondiale a Sănătății, o funcție importantă a sistemului de ocrotire a sănătății este răspunderea acestuia la așteptările și necesitățile populației, care urmează a fi abordate într-o manieră justă și echitabilă în contextul drepturilor universale ale omului la viață și sănătate. Astfel, dreptul la sănătate este dreptul fiecărei persoane de a avea acces și a utiliza serviciile instituțiilor, mărfurile și condițiile necesare pentru atingerea stării optime de sănătate. Legislația în vigoare stabilește responsabilitatea statului pentru protejarea sănătății,

prosperității și securității cetățenilor, iar sistemul de sănătate publică își asumă responsabilitatea socială pentru sănătatea generală și utilizarea cât mai eficientă a resurselor pentru realizarea scopurilor sanitare universale. Asigurarea dreptului la sănătate include în mod obligatoriu garantarea accesului, echității, calității și continuității asistenței medicale fiecărui cetățean.

Totuși, acest drept presupune un șir de obligații specifice pentru stat, inclusiv:

- sistem de sănătate, care oferă oportunități egale de a se bucura de cel mai înalt nivel posibil de sănătate;
- dreptul la prevenire, tratament și control al maladiilor;
- acces la medicamentele esențiale;
- sănătate maternă, a copilului și reproductivă;
- acces egal și în timp util la servicii de sănătate de bază;
- informație și educație de sănătate;
- participarea populației la procesul de luare a deciziilor în sistemul de sănătate (nivel de comunitate și național).

O altă obligație care incumbă statului în ceea ce privește asigurarea dreptului la cel mai înalt standard de sănătate fizică și mentală se referă la faptul că toate serviciile de sănătate trebuie să fie disponibile, accesibile, acceptabile și de bună calitate.

Ținem să menționăm faptul că asigurarea dreptului omului la sănătate a depășit demult faza de încorporare în cadrul legal național a standardelor internaționale. Majoritatea mecanismelor ONU de monitorizare a drepturilor omului, au constatat că, în general, cadrul legal din țară corespunde exigențelor drepturilor omului stabilite la nivel internațional. În același timp, s-au înregistrat restanțe la capitolul protecția dreptului la sănătate prin prisma asigurării accesului la medicamente. Existența și nesoluționarea adecvată a acestor probleme prezentau și continuă să prezinte un pericol pentru buna realizare a dreptului la sănătate al cetățenilor din țara noastră.

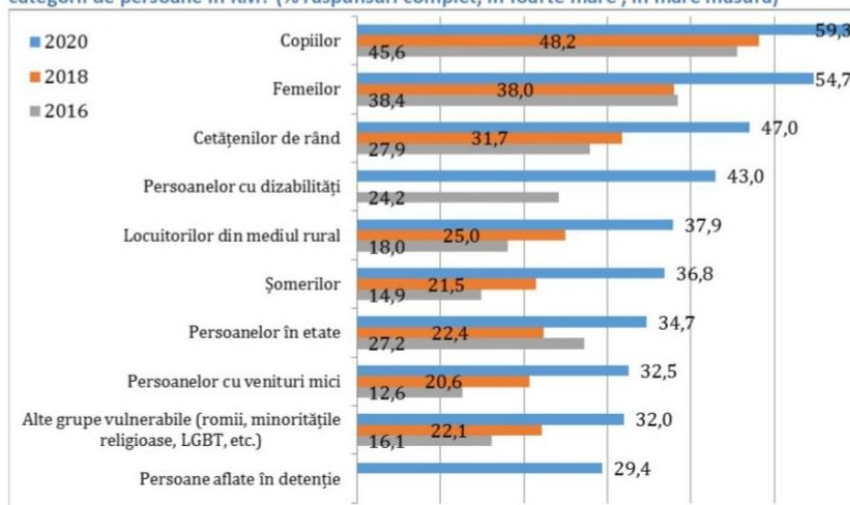
Problemele care generează încălcări alarmante ale dreptului la ocrotirea sănătății cu impact sever asupra accesului la medicamente, calității și continuității serviciilor medicale sunt constatate cu preponderență în asigurarea echității în acoperirea cu fonduri din cadrul asigurărilor obligatorii de asistență medicală; în procedura de examinare a petițiilor și erorilor medicale; în desfășurarea procedurii de acreditare în sănătate și de atestare a medicilor și farmaciștilor; în respectarea de către lucrătorii medicali a dreptului la viața privată a pacienților; în eficiența sistemului existent de control și profilaxie a tuberculozei, în măsurile insuficiente de ocrotire a sănătății reproducerii și sănătății sexuale. Totodată, sistemul de sănătate este profund marcat de pericolul iminent al corupției, fenomen condiționat de sărăcie și lipsa unor instrumente eficiente de luptă cu corupția.

Potrivit studiului elaborat de CBS-Research la solicitarea Oficiului

Avocatului Poporului (Ombudsman) „Percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova” [5, p. 35], asigurarea de către stat a dreptului la ocrotirea sănătății a diferitor grupuri de persoane este percepută diferit de către respondenți. Totodată, se observă o creștere a opiniilor pozitive în raport cu toate grupurile de persoane, menționate în studii, iar creșterea în raport cu anii precedenți variază între 10 și 20 p.p.

Respondenții sunt mai puțin de acord cu această afirmație în cazul persoanelor aflate în detenție, grupurilor vulnerabile (romi, minorități religioase, LGBT etc.), persoanelor cu venituri mici, cu în jur de 30% de răspunsuri privind asigurarea deplină sau în mare măsură a dreptului la ocrotirea sănătății pentru aceste grupuri de persoane (Figura 15).

Figura 15. În ce măsură credeți că statul asigură dreptul la ocrotirea sănătății următoare categorii de persoane în RM? (% răspunsuri complet, în foarte mare, în mare măsură)

Deocamdată nu există un mecanism viabil și echitabil de depunere și examinare a plângerilor pacienților în cadrul sistemului de sănătate din Republica Moldova. Pentru a fi repuși în drepturi, unii pacienții apelează la Oficiul Avocatului Poporului, mecanism viabil și echitabil de depunere și examinare a plângerilor pacienților în cadrul sistemului de sănătate din Republica Moldova, în ultimul timp atestându-se o creștere a adresărilor pe acest subiect.

Accesul la medicamente. Medicamentele esențiale sunt un instrument vital pentru îmbunătățirea și menținerea sănătății. Politica de stat în domeniul medicamentului are ca obiectiv principal asigurarea pieței farmaceutice cu medicamente eficiente, inofensive, de bună calitate și accesibile, în conformitate cu necesitățile reale ale societății, ținându-se cont de frecvența maladiilor și de programul de dezvoltare a ocrotirii sănătății publice. Alte

obiective prioritare ale Politicii aplicate în acest sector sunt reglementarea utilizării raționale a medicamentelor și asigurarea accesului nediscriminatoriu al tuturor cetățenilor la medicamentele esențiale [3].

Accesibilitatea presupune că în cazul în care există instituții care livrează servicii de sănătate, acestea trebuie să fie accesibile pentru cetățeni fără discriminare. Accesibilitatea este compusă din 4 termeni, care se intersectează: nediscriminarea, accesibilitatea fizică, accesibilitatea economică, accesibilitatea informațională.

Calitatea este elementul care dă substanță dreptului la sănătate. Nu este suficient ca serviciile de sănătate să fie disponibile, accesibile și acceptabile. Dacă acestea sunt de o calitate proastă și ineficiente, toate eforturile pentru crearea lor sunt în zadar.

Transpunerea în practică a protecției dreptului la sănătate prin prisma asigurării accesului la medicamente, este un deziderat, iar societatea civilă, instituțiile internaționale oferă suport în acest sens, inclusiv privind monitorizarea respectării drepturilor omului. Măsurarea percepției populației asupra situației drepturilor omului la sănătate în Republica Moldova reprezintă un instrument important în identificarea, din perspectiva cetățeanului de rând, a problemelor existente în domeniu, a evoluțiilor din ultimii ani și planificarea de noi acțiuni strategice în scopul îmbunătățirii situației existente.

În Republica Moldova se atestă situația în care capacitatea instituțională și financiară a statului a fost depășită de necesitățile în servicii de sănătate, iar administrația publică centrală sau locală este supusă presiunilor de a soluționa multitudinea de probleme cu care se confruntă sistemul de sănătate.

Piața produselor farmaceutice prezintă anumite elemente specifice, în comparație cu piețele pentru alte bunuri și servicii, care limitează aplicarea deplină a mecanismelor economiei de piață bazate pe interacțiunea liberă dintre cerere și ofertă. Această realitate impune supravegherea atentă din partea autorităților statului a modului de funcționare a pieței și asigurarea unor intervenții prompte în situația în care sunt identificate cazuri de concurență neloială care favorizează unul sau mai mulți actori de pe piață în detrimentul celorlalți participanți. Suplimentar, deși necesitatea existenței unor reglementări specifice pieței farmaceutice în scopul asigurării inofensivității și calității produselor comercializate nu este pusă la îndoială, este totuși imperativ ca aceste norme să fie cât mai puțin restrictive pentru funcționarea liberă a mecanismelor economiei de piață. Reglementarea excesivă și lipsa mecanismelor pe deplin funcționale creează distorsiuni pe piața farmaceutică, care duc la monopolizarea acestui sector pe segmentul importului de produse farmaceutice, și generează un mediu concurențial slab pe segmentul de comercializare cu amănuntul. Astfel, consumatorii sunt puși în situația să achite prețuri nejustificat de mari pentru medicamentele procurate în țară,

iar prețurile mari creează la rândul lor premise pentru apariția produselor farmaceutice contrafăcute.

Cadrul instituțional imperfect aplicat în prezent este principala cauză a prețurilor exagerate la produsele farmaceutice. Încercarea de limitare, exclusiv pe cale administrativă, a prețurilor la medicamente și intervenția excesivă a autorităților în funcționarea mecanismelor economiei de piață are efecte negative, care duc la majorarea exagerată a prețurilor pe care le achită consumatorii, iar Republica Moldova are doar de pierdut ca urmare a subdezvoltării sectorului de producere a medicamentelor, care nu este susținut suficient de către autorități.

Este important ca organele din sectorul public să administreze finanțarea în așa mod încât Guvernul să poată acoperi necesitățile crescânde în servicii de sănătate, determinate de schimbările demografice și epidemiologice, tehnologii și produse farmaceutice costisitoare etc. Or, managementul eficient al resurselor financiare continuă să aibă un rol crucial în furnizarea de servicii de sănătate adecvate din punct de vedere calitativ și cantitativ.

Printre factorii care ar influența accesul la medicamentele esențiale se înscrie autorizarea pentru punere pe piață a medicamentelor, autorizarea importului, politicile de prețuri și rambursare, înregistrarea prețului în Catalogul național de prețuri de producători la medicamente etc.

Problemele emergente în domeniul costurilor serviciilor de sănătate, calității, constrângerilor resurselor în sectorul public, serviciilor de sănătate și accesului la medicamente au determinat acțiuni din partea Guvernului în direcția adoptării unor strategii de reformă. Într-o conferință de presă din 26 octombrie 2021, Ministrul Sănătății, Ala Nemerenco a oferit informații cu privire la accesul populației la medicamente [6]. Prin urmare, în cadrul politicilor sale, Guvernul s-a angajat să întreprindă măsuri de protejare a producătorului local de medicamente și de promovare a unor concepte de reducere a cheltuielilor menite să contribuie la diminuarea prețurilor la medicamente și să asigure accesibilitatea lor economică.

Astfel, au fost implementate trei măsuri importante, după cum urmează:

1. *Realizarea acțiunilor de modificare a procedurii de înregistrare a medicamentelor în Nomenclatorul de Stat al medicamentelor.*

Actualmente, numărul de medicamente înregistrate în Nomenclator a scăzut considerabil în ultimii ani din cauza multitudinii de reglementări care au fost efectuate la procedura de înregistrare, care era destul de complicată, adesea cu interes. Cifrele vorbesc de la sine – dacă în anul 2015 am avut 6072 de medicamente înregistrate în Nomenclator, în anul 2021 – 3979 de medicamente.

Cu privire la aspectul autorizării medicamentelor de origine europeană, la fel, se atestă o scădere dramatică a nivelului de molecule, și din totalul de poziții autorizate în 2016 – 1029 de molecule europene constituie 703

poziții, în comparație cu 670 de poziții autorizate pe parcursul anului trecut, dintre care numai 39% erau europene.

Evident, faptul că pandemia a influențat foarte mult viața cetățenilor și sistemul de sănătate a avut nevoie să sporească cât mai rapid accesul unor medicamente pe piața Republicii Moldova, care să fie noi, inovative, destinate tratamentului Covid-19. Astfel, Ministerul Sănătății a prezentat modificarea cadrului normativ existent în vederea implementării a trei proceduri rapide de înregistrare a medicamentelor, spre deosebire de procedura ordinară care are un termen de 210 zile.

1. *Procedura condiționată* pentru medicamente necesare în situații de urgență, inclusiv vaccinuri și pentru afecțiuni cu importanță majoră pentru sănătatea publică. Timpul de evaluare a dosarelor pentru aceste medicamente este de 10 zile lucrătoare.

2. *Procedura accelerată* de recunoaștere unilaterală pentru produsele medicamentoase autorizate de către instituții internaționale recunoscute ca Agenția Europeană pentru Medicamente (EMA), dar și alte țări cu autorități regulatorii stringente precum Elveția, Marea Britanie, Canada, Japonia. Timpul de evaluare a dosarelor pentru aceste medicamente este de 10 zile lucrătoare.

3. *Procedura colaborativă* pentru medicamentele care sunt precalificate de OMS. Timpul de evaluare a dosarelor pentru aceste medicamente este de 45 de zile.

În urma modificărilor menționate mai sus, se propune evitarea dublării evaluării dosarelor, reducerea perioadei de aprobare a acestora în anumite cazuri, precum și garantarea dreptului la sănătate prin prisma facilitării accesului populației la medicamente.

II. *Propunerile de modificare a termenului de import a medicamentelor*, de asemenea, se va efectua în cazul în care certificatul de înregistrare pentru oarecare medicament a expirat și este depus de către companie pentru reînnoire. În contextul epidemiologic actual, termenul de 6 luni s-a prelungit la 12 luni.

III. *Actualizarea Listei naționale a medicamentelor esențiale și includerea unor medicamente noi.*

Prima listă națională a medicamentelor esențiale a fost aprobată în anul 1996, ulterior aceasta fiind revizuită de 4 ori. Primul și unicul Regulament cu privire la Lista Națională a Medicamentelor Esențiale (LNME) a fost aprobat în anul 2007.

Ținem să menționăm, cu regret, că până în prezent, în total au fost aprobate 4 ediții ale LNME, ultima versiune a listei a fost aprobată în 2011, de vreme ce cadrul normativ existent stipulează revizuirea LNME o dată la doi ani.

Astfel, a fost actualizată Lista națională a medicamentelor esențiale

și au fost incluse unele medicamente noi. Această acțiune este o necesitate imperativă pentru sistemul de sănătate, deoarece constituie temei de bază pentru selectarea medicamentelor, acoperă integral tot spectrul de medicamente care sunt incluse în: Formularul farmacoterapeutic național, Lista medicamentelor compensate din fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală, Lista de medicamente achiziționate în cadrul tuturor programelor naționale și Lista de medicamente achiziționate de către instituțiile medico-sanitare publice.

Accesul la medicamente esențiale în Republica Moldova constituie și o provocare financiară pentru sistemul de sănătate și pentru fiecare consumator de medicamente. Una din măsurile care sunt necesare de a fi întreprinse pentru asigurarea accesibilității economice a medicamentelor este aprobarea politicilor de prețuri la medicamente, modalitatea de formare a prețurilor la medicamente și calculul adaosului comercial. Totuși, cheltuielile suportate de pacienți la procurarea medicamentelor parțial compensate destinate tratamentului bolilor cronice au scăzut cu peste 50%, în noiembrie 2021 urmare a aplicării unei noi metodologii de calcul. Noul mecanism de calcul al sumelor compensate pentru medicamente, aplicat din 1 noiembrie 2021, are scopul de a spori accesul populației la produse farmaceutice și de a micșora cheltuielile gospodăriilor casnice pentru medicamente. Metodologia presupune stabilirea unui singur plafon de compensare – suma fixă compensată. Astfel, prețul medianic cu amănuntul al preparatelor parțial compensate, în funcție de denumirea comună internațională și doză, este acoperit în proporție de 100% din fondurile AOAM.

Concluzii și recomandări. În temeiul rezultatelor acestei cercetări, conchidem că este evident necesară o monitorizare amplă și minuțioasă din partea autorităților responsabile de piața farmaceutică pentru a lua decizii spre facilitarea accesului la medicamente esențiale, în baza unor evidențe concludente și colectate sistematic. Lipsa hotărârilor judecătorești este justificată de lipsa unui act normativ care ar reglementa activitatea de promovare a medicamentelor. Rapiditatea cu care în ultima perioadă s-a dezvoltat piața farmaceutică și cea a serviciilor farmaceutice, determină imperativul ajustării la fel de rapide a mecanismelor de reglementare juridică cu lărgirea spectrului de instrumente de reglementare a acestor activități. Considerăm necesar elaborarea unui Proiect de Lege cu privire la medicamente, în scopul asigurării populației Republicii Moldova cu medicamente accesibile, de bună calitate, eficiente și inofensive, având în vedere că Legea cu privire la medicamente a fost aprobată în anul 1997 (nr. 1409 din 17.12.1997), prin alinierea obiectivelor Politicii de stat și strategiilor de dezvoltare aplicate în domeniul medicamentului și ajustarea cadrului legal conform recomandărilor Directivelor Europene.

Unul din factorii care ar contribui la creșterea accesului la medicamen-

te esențiale este aplicarea TVA zero sau diferențiate, practică folosită în țările din Europa. La moment, medicamentele esențiale sunt supuse TVA în mărime de 8%, valoare identică și pentru alte medicamente și care contribuie la majorarea costului final al acestora. Revizuirea reglementărilor pentru formarea prețurilor la medicamente prin diferențierea abordărilor pentru medicamentele esențiale versus celelalte medicamente ar facilita creșterea accesului la acestea.

Deocamdată nu există un mecanism viabil și echitabil de depunere și examinare a plângerilor pacienților în cadrul sistemului de sănătate din Republica Moldova. În acest sens, este imperios crearea de către Ministerul Sănătății a unui organ independent de expertiză profesională medicală care să examineze cererile sau reclamațiile pacienților în mod obiectiv.

Referințe bibliografice:

1. Constituția Organizației Mondiale a Sănătății, 17 mai 1976, adoptată la cea de-a 39-a sesiune a Organizației Mondiale a Sănătății, originalul pe portalul oficial al OMS – www.who.int.
2. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 252 privind aderarea Republicii Moldova la unele convenții internaționale în domeniul ocrotirii sănătății din 03.11.1994. În Monitorul Oficial din 01.12.1994 nr. 16 art. 172.
3. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova cu privire la aprobarea politicii de stat în domeniul medicamentului nr. 1352-XV din 03.10.2002. În Monitorul Oficial: 07.11.2002 nr. 149 art. 1161.
4. Creangă I., Gurin C. Drepturile și libertățile fundamentale. Sistemul de garanții. Chișinău: F.E.P. Tipografia Centrală, 2005. 400 p.
5. Vremiș M., Vladicescu N., Vieru P. Studiu „Percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova”. Chișinău, 2021. 80 p.
6. <https://rlive.md/ministerul-sanatatii-ofera-detalii-despre-accesul-populatiei-la-medicamente/?fbclid=IwAR0f9tM29xEYAmHELrjZT1LYUSYVq978Aqz5c9nV-qlW2KlFcUIdeCL1vJM>

ABORDĂRI TEORETICO-PRACTICE PENTRU RAPORTURILE DE MUNCĂ ÎN PERIOADA STĂRII DE URGENȚĂ (COVID 19)

Oxana EȘANU,
master în drept, doctorand,
asistent universitar al Catedrei „Drept privat”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Rezumat

Situația în care ne aflăm reprezintă o provocare pentru noi toți, dar o provocare și mai mare este impusă angajatorului, care urmează să facă față și să se adapteze la situație pentru a-și păstra nu doar resursele financiare, dar prioritar – resursele umane – fără de care nu va putea relansa activitatea propriu-zisă de antreprenor. Din acest motiv, angajatorii împreună cu salariații au fost nevoiți să opteze pentru diferite regimuri de muncă, cum ar fi: munca la domiciliu, program segmentat de muncă, program individualizat de muncă, cu un regim flexibil de muncă, timp de muncă parțial.

Cuvinte-cheie: provocare, resurse umane, angajatori, salariați, regim de muncă.

Summary

The situation in which we are is a challenge for all of us, but an even greater challenge is imposed on the employer, who is to stand up to and adapt to the situation in order to preserve not only their financial resources, but as a matter of priority – human resources – without which it will not be able to relaunch the actual work of the entrepreneur. For this reason, employers and employees have had to opt for different work regimes, such as remote work, segmented working hours, flexible working arrangements with individualized working hours, part-time work.

Key words: challenge, human resources, employers, employees, working arrangements.

Cu siguranță, situația în care ne aflăm reprezintă o provocare pentru noi toți, dar o provocare și mai mare este impusă angajatorului, care urmează să facă față și să se adapteze la situație pentru a-și păstra nu doar resursele financiare, dar prioritar – resursele umane – fără de care nu va putea relansa activitatea propriu-zisă de antreprenor. În cele ce urmează, vom încerca să acordăm o apreciere soluțiilor posibile pentru relațiile de muncă, dar și să atenționăm asupra unor interpretări greșite sau omiteri din partea angajatorilor, în mod special pe perioada stării de urgență – măsură contra pandemiei COVID-19. Astfel, cu acordul scris al salariatului, în conformitate cu

art. 68 Codul muncii, angajatorul are dreptul provizoriu, pe perioada stării de urgență, să modifice/ stabilească regimuri sau tipuri noi de muncă pentru salariat, în baza acordurilor adiționale la contractul individual de muncă, și anume:

Munca la domiciliu (art. 290-292 Codul muncii). Este cel mai aplicabil remediu folosit de angajatori ca urmare a declarării stării de urgență, unde prestarea muncii salariaților poate fi ușor prestată și de la domiciliu. Însă, examinând mai multe cazuri de implementare a muncii la domiciliu, putem constata că mulți angajatori nu au fost pregătiți sau consultați corect pentru a opera modificările necesare în contractul individual de muncă – care ar putea conduce la apariția a unor litigii individuale de muncă în viitor.

Program segmentat de muncă (art. 100 alin. (9) Codul muncii). Pentru acest regim de muncă pot opta angajatorii unde prezența salariaților în cadrul companiei este necesară pentru o perioadă scurtă (spre exemplu semnarea actelor de primire-predare, examinarea calității materiei prime), iar restul obligațiilor de muncă fiind posibil de prestat de la domiciliu. Program individualizat de muncă, cu un regim flexibil de muncă (art. 100 alin. (7) Codul muncii). Acest regim se recomandă de aplicat pentru unitățile unde munca nu poate fi prestată de la domiciliu și se implementează cu scopul de a micșora aglomerația în același loc și în același timp de salariați. Prin programele individualizate, angajatorul este în drept să stabilească diferite ore a începerii programului de muncă, a pauzei de masă. În acest context, pentru a oferi o mai mare flexibilitate pentru angajatori, se recomandă Comisiilor de a oferi posibilitate angajatorilor pe perioada stării de urgență de a stabili o durată a pauzei de masă mai mică de 30 de minute, cu condiția acordării a cel puțin 2 pauze de masă a câte 15 de minute.

Timp de muncă parțial (art. 97 din Codul muncii). Este o măsură, în comparație cu cele menționate supra, care va afecta direct și cuantumul salariului plătit. Concomitent cu micșorarea timpului efectiv lucrat, angajatorul nu va mai avea obligația să plătească salariul ca și pentru un regim complet de muncă. Astfel, zilele de muncă într-o săptămână pot fi reduse chiar și până la o singură zi pe săptămână. Să nu uităm și de prevederea, puțin ciudată, a alin. (2) art. 97 Codul muncii, prin care obligă angajatorul să accepte timpul de muncă parțial solicitat de către o femeie gravidă, salariat care are copii în vârstă de până la 10 ani sau copii cu dezabilități (inclusiv aflați sub tutela sa) ori a salariatului care îngrijește un membru al familiei bolnav, în conformitate cu certificatul medical.

Schimbarea temporară a locului și specificului muncii (art. 73 Codul muncii). Este unul dintre puținele mecanisme care poate fi folosit de către angajator fără a avea nevoie de acordul preventiv al salariatului, însă el poate fi aplicat pe o perioadă ce nu poate depăși o lună de zile, și doar în situațiile prevăzute de art. 104 alin. (2) Codul muncii, și anume pentru angajatorii din

domeniul aprovizionării cu apă și energie electrică, de canalizare, servicii poștale, de telecomunicații și informatică, a căilor de comunicație și a mijloacelor de transport în comun, a instalațiilor de distribuire a combustibilului, a unităților medico-sanitare, precum și pentru preîntâmpinarea unei avarii de producție ori pentru înlăturarea consecințelor unei avarii de producție sau a unei calamități naturale. Trimiterea în deplasare în interes de serviciu (delegarea) (art. 70, 174-176 Codul muncii). La prima vedere, trimiterea în deplasare în interes de serviciu nu ar ajuta cu nimic angajatorii pentru a preveni pandemia COVID-19 sau oferi niște soluții. Însă situația se schimbă diametral opus când suntem în situația unor angajatori cărora le aparține fie o rețea de magazine alimentare, stații PECO, farmacii etc., care în virtutea stării de urgență trebuie să asigure în continuare populația cu serviciile sale. Astfel, dat fiind faptul că legiuitorul în aprilie 2016, a exclus posibilitatea permutării ce putea fi operată fără acordul salariatului (permutarea salariatului la un alt loc de muncă, în aceeași funcție, în cadrul aceleiași localități), în situația în care angajatorul s-ar afla în situația de lipsă de personal la o subdiviziune, ar putea aplica trimiterea în interes de serviciu a anumitor salariați de la o subdiviziune la alta. Este de menționat faptul că în conformitate cu art. 70 Codul muncii, deplasarea în interes de serviciu pe o perioadă de până la 60 de zile calendaristice, se poate aplica fără acordul salariatului. Reducerea provizorie a salariului. Desigur că vorbim de acest mecanism doar ca urmare a agravării situației economice a angajatorului, cât și a percepției principiului solidarității de către salariați. Anume salariații sunt cei care-și vor alege și ei soarta împreună cu angajatorul său – activitatea căruia a fost afectată urmare a pandemiei de COVID-19. Salariații, fie că vor insista pe păstrarea mărimii salariului pe care l-au avut garantat și vor risca ca în decurs de 2-4 luni să aibă statut de persoane ce se află în căutarea unui nou loc de muncă, SAU vor fi solidari cu starea economică a angajatorului și vor accepta acea micșorare de salariu propusă provizoriu de angajator și poate prin aceasta îi va mai oferi o răsuflare în plus pentru a-și reveni din criza produsă de COVID-19 și să le asigure în continuare un loc de muncă.

În funcție de domeniul și specificul activității angajatorului, raporturile de muncă pot fi suspendate (întrerupte temporar). În funcție de natura juridică care conduce la necesitatea suspendării contractului individual de muncă, vă prezentăm următoarele temeuri: Carantina (art. 76 lit. d) Codul muncii). Acest temei de suspendare urmează a fi examinat prin comasarea prevederilor Legii nr. 10 din 03.02.2009 privind supravegherea sănătății publice și a Legii nr. 289 din 22.07.2004 privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale. Astfel, salariaților cărora le va fi eliberat certificat de concediu medical din cauza carantinei în conformitate cu prevederile art. 14 alin. (2) din Legea 289, contractele individuale se suspendă de drept în temeiul art. 76 lit. d) din Codul

muncii. Salariații beneficiază în această perioadă (dacă întrunesc condițiile pentru statutul de persoană asigurată – art. 6 din Legea 289) din contul Bugetului de asigurări sociale de stat de indemnizație similară ca și în cazul bolii sau traumatismului. Nu putem să susținem interpretarea precum că angajatorii din localitățile în care se stabilește carantină de către Comisii urmează în mod direct să suspende contractele de muncă cu salariații săi. Este o interpretare greșită din următoarele considerente:

Carantina face parte din categoria suspendării de drept a raporturilor juridice de muncă, altfel spus, indiferent de dorința sau nedorința părților, acest raport juridic de muncă urmează a fi suspendat. În cazul în care am proceda la suspendarea automată a tuturor raporturilor de muncă din localitatea în care s-a stabilit carantina – nu ar mai lucra nici un magazin alimentar, instituție medicală, farmacie, stații Peco etc. În conformitate cu pct. 6 lit. e) al Instrucțiunii privind instituirea regimului de carantină în localități, pe perioada stării de urgență aprobată prin Dispoziția nr. 6 din 26 martie 2020 a Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova, se „interzice aflarea persoanelor în afara domiciliului și în spațiul public cu excepția: deplasărilor în interes de serviciu, atunci când activitatea nu poate fi desfășurată la distanță,...”. După cum se poate observa, însăși instrucțiunea permite continuarea raporturilor de muncă și sub nici o măsură nu impune suspendarea contractelor individuale de muncă în baza carantinei. În opinia noastră, raportul de muncă urmează la fel să fie suspendat în baza regimului de carantină și pentru salariatul care-și are domiciliul în una din localitățile în care a fost instituită carantina, iar angajatorul își are sediul în altă localitate. Fiind în imposibilitate de a se deplasa la locul de muncă în altă localitate din cauza carantinei, acestui salariat la fel urmează să-i fie acordat certificat de concediu medical pe bază de carantină.

Forța majoră (art. 76 lit. f) Codul muncii) este unul din temeiurile care a stârnit cele mai mari polemici în rândul consultanților și specialiștilor HR. Suntem sau nu în drept să suspendăm raporturile de muncă ca urmare a pandemiei COVID-19? Una din păreri este că angajatorii a căror activitate a fost interzisă/ sistată prin deciziile Comisiei au dreptul să suspende toate contractele de muncă, făcând trimitere la art. 904 din Codul civil. Nu putem fi de acord cu această poziție din următoarele considerente:

Codul muncii prin art. 76 lit. f) impune ca această forță majoră „să fie confirmată în modul stabilit”. La moment, nu există o procedură legală prin care angajatorul poate confirma existența forței majore pentru raporturile de muncă, fiind posibilă doar prin constatarea unei fapte ce are valoare juridică în instanța de judecată. Comisia pentru Situații Excepționale la fel nu a venit cu o procedură de stabilire a forței majore ca urmare a pandemiei COVID-19;

Fără posibilitatea confirmării forței majore, la fel nu putem stabili dacă este o forță majoră care impune suspendarea contractului individual de mun-

că (art. 76 lit. F) Codul muncii) sau poate chiar încetarea raportului juridic de muncă (art. 82 lit. J) Codul muncii); Pentru angajatori, nu recomandăm, la moment, aplicarea acestui temei de suspendare pe motiv că îi va putea costa cu mult mai mult despăgubirile solicitate de către salariați în instanța de judecată.

Staționarea (art. 801 Codul muncii). Angajatorii activitatea cărora a fost direct interzisă prin deciziile Comisiilor urmează să sisteze raporturile juridice de muncă afectate în conformitate cu art. 801 alin. (1) lit. a) Codul muncii. Sintagma „activitate de producție” din definiția dată de legiuitor nu trebuie să fie un impediment de aplicare și urmează să fie interpretat în sens larg al activității de întreprinzător. Aplicând acest mecanism, angajatorul trebuie să asigure în continuare, pe perioada staționării, plata unei indemnizații echivalentă a 2/3 din salariul de bază stabilit salariatului, dar nu mai mic decât salariul minim lunar stabilit în sectorul real al economiei. În caz de staționare, după cum am menționat mai sus, statul urmează să compenseze 100% din plățile aferente salariului plătit (impozit pe venit, contribuții de asigurări sociale, prime de asigurări obligatorii de asistență medicală).

Șomaj tehnic (art. 80 Codul muncii). Acest mecanism poate fi implementat, pentru o perioadă ce nu depășește 4 luni, în situația în care angajatorul poate demonstra motivele economice care conduc la necesitatea instaurării șomajului tehnic (spre exemplu sistarea activității principalului beneficiar al serviciilor prestate, lipsa cererii pe piață, lipsa spațiului în depozit etc.).

În situația în care salariații nu-și exprimă acordul de suspendare, angajatorul urmează să le asigure o plată de minim 50 la sută din salariul stabilit, iar salariații sunt obligați să stea la dispoziția angajatorului și să presteze munca în conformitate cu necesitatea/ volumul de muncă indicat de angajator. Modul în care urmează salariații să stea la dispoziția angajatorului, volumul de muncă care urmează a fi îndeplinit, precum și indemnizația exactă pentru această prestație, în conformitate cu art. 80 alin. (5) Codul muncii, va face obiectul unui ordin emis de către angajator. La fel, trebuie să menționăm că șomajul tehnic poate fi aplicat pe o parte a duratei săptămânale de muncă/ pe anumite zile ale săptămânii de muncă (spre exemplu ziua de miercuri și vineri să fie declarate șomaj tehnic, luni, marți și vineri – zile normale de muncă). Nu este corectă concluzia că angajatorul poate aplica staționarea unui singur salariat, pe când șomajul tehnic nu poate fi aplicat întregii subdiviziuni sau tuturor salariaților. Probabil, această interpretare eronată se datorează faptului că însuși staționarea poate fi datorată din vina unui singur salariat (art. 801 alin. (1) lit. c) Codul muncii) și în definiția angajatorului a menționat acest tip de staționare – staționarea din vina salariatului. Șomajul tehnic cu siguranță poate fi aplicat și pentru un singur salariat. Ce facem dacă subdiviziunea, sau poate chiar toată unitatea are un singur salariat? Cu siguranță nici un angajator nu și-ar dori din start să înceteze raporturile de

muncă cu salariații care atât de greu i-a identificat, perfecționat profesional și l-au asigurat permanent cu forța de muncă pentru a-și permite desfășurarea activității de antreprenor, în funcție de situația financiară a fiecărui angajator – atunci când resursele financiare vor fi pe terminate, iar venituri așa și nu vor fi – angajatorul va fi în drept să înceapă procedura de disponibilizare a personalului. La moment, angajatorii nu au nici un impediment legal de a înceta contractele individuale de muncă, indiferent de motivul invocat, fie un temei de încetare de drept (art. 82 Codul muncii), acordul părților (art. 821 Codul muncii), inițiativa din partea salariatului (art. 85 Codul muncii) sau chiar concedierea salariatului (art. 86 Codul muncii). Este de menționat faptul că în conformitate cu alin. 9) din art. 2 al Hotărârii Parlamentului prin care s-a declarat starea de urgență, Comisia pentru Situații Excepționale va fi în drept să interzică dreptul salariaților de a înceta raporturile de muncă din inițiativă proprie.

Referințe bibliografice:

1. Codul muncii al Republicii Moldova, articolele: 290, 97, 80, 76 lit. d, f, 68, 292, 100 alin (9), (7), 97 alin. (2), 73, 104 alin. (2), 70, 174, 76 lit. (d), 82, 85, 86.
2. Legea nr. 10 din 03.02.2009 privind supravegherea de stat a sănătății publice, art. 2.
3. Legea nr. 289 din 22.07.2004 privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale, art. 6, art. 14 alin. (2).
4. Dispoziția nr. 6 din 26 martie 2020 a Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova.
5. Hotărârea Parlamentului cu privire la starea de urgență art. 2.
6. Hotărârea nr. 64 din 26 octombrie 2021 a Comisiei Naționale Extraordinară de Sănătate Publică.

VĂTĂMAREA DREPTURILOR OMULUI PRIN ACTIVITATE ADMINISTRATIVĂ: CONCEPT ȘI PARTICULARITĂȚI

Igor ȘEVCENCO,
doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” al MAI

Rezumat

Articolul este consacrat realizării unei analize a cadrului legislativ în vigoare și a doctrinei în domeniu în vederea conturării conținutului conceptului de vătămare a drepturilor omului prin activitate administrativă și elucidării particularităților acestuia, pornind mai ales de la esența activității administrative și formele acesteia.

Cuvinte-cheie: drepturile și libertățile omului, vătămare a drepturilor omului, activitate administrativă, act administrativ, fapt administrativ, act administrativ individual, act administrativ normativ, act real, operațiune administrativă.

Abstract

The article is devoted to an analysis of the current legislative framework and the doctrine in the field in order to outline the content of the concept of harm to human rights through administrative activity and elucidate its particularities, starting especially from the essence of administrative activity and its forms.

Keywords: human rights and freedoms, harm to human rights, administrative activity, administrative act, administrative act, individual administrative act, normative administrative act, real act, administrative operation.

Introducere. Problema vătămării drepturilor omului prin activitate administrativă este una extrem de importantă și actuală la moment, cel puțin din câteva considerente: în primul rând, însăși noțiunea de „activitate administrativă” a fost reconfigurată odată cu adoptarea *Codului administrativ al Republicii Moldova* în anul 2019 [1], ceea ce implică necesitatea studierii acesteia, iar în al doilea rând, în același Cod, legiuitorul definește noțiunea de „drept vătămat”, stipulând că existența acestuia permite persoanei să se adreseze cu acțiune în instanța de judecată, în procedura contenciosului administrativ.

Importanța subiectului este atât de natură teoretică (în doctrină, acesta fiind destul de puțin cercetat), cât și de natură practică, întrucât în cadrul

¹ Codul administrativ al Republicii Moldova nr. 116 din 19.07.2018. În: Monitorul Oficial nr. 309-320 din 17.08.2018 (actualizat prin Legea nr. 13 din 12.03.21, M096-99/09.04.21).

procedurii de contencios administrativ reclamantul este obligat, după cum vom vedea mai jos, să demonstreze/probeze vătămarea ce i-a fost adusă drepturilor sale prin activitatea administrativă.

Scopul studiului. Din considerentele enunțate, în cele ce urmează ne propunem să realizăm o analiză a cadrului legislativ în vigoare și a doctrinei în domeniu în vederea conturării conținutului conceptului de *vătămare a drepturilor omului prin activitate administrativă* și elucidării particularităților acestuia, pornind mai ales de la esența activității administrative și formele acesteia.

Rezultate obținute și discuții. După cum s-a enunțat în partea introductivă, subiectul propus spre cercetare în prezenta lucrare, cuprinde două segmente importante: primul – *activitatea administrativă* și al doilea – *vătămarea drepturilor omului*. În continuare, le vom aborda consecutiv pe ambele.

În general, *activitatea administrativă* reprezintă un subiect destul de bine studiat în doctrina dreptului administrativ (cu precădere românească), acesta putând fi atestat în majoritatea manualelor de drept administrativ sub diferite denumiri, precum [2]: „activitatea autorităților administrației publice”, „activitatea organelor administrației publice”, „formele de realizare a activității executive”, „actele administrației”, „actele de drept administrativ” (sau „formele de îndeplinire a administrației publice” [3]) etc.

În esență, *activitatea administrației publice* a fost desemnată în doctrina românească cu un termen general – *faptul administrativ*, care „din perspectiva științei administrației, definește multitudinea de activități îndeplinite la nivelul administrației publice, având atât un caracter juridic, cât și un caracter nejuridic” [4].

Spre deosebire de arealul românesc, în doctrina rusă, se operează cu noțiunea de „activitate administrativă” (numită și activitate juridico-administrativă) prin care se înțelege: „activitatea executivă, realizată în baza normelor de drept administrativ, de către organele puterii executive a statului și organele administrației publice locale, care prin intermediul serviciilor publice pe care le gestionează, realizează funcțiile statului în limitele competențelor lor” [5]; „activitatea organelor puterii executive și de autoadministrare locală, orientată spre asigurarea executării normelor legislației naționale decătore alți subiecți de drept administrativ” [6]. Pentru a se accentua varietatea

² Iorgovan A. Tratat de drept administrativ. Vol. II. Ed. a III-a. București: All Beck, 2002, p. 4.

³ Brezoianu D. Drept administrativ român. București: All Beck, 2004, p. 60.

⁴ Apostol Tofan D. Drept administrativ. Vol. II. București: All Beck, 2004, p. 7.

⁵ Мазурин С. Ф., Прокофьев К. Г. Социальное управление и административно-правовая деятельность. Лекция. В: Мир политики и социологии, 2018, №1, p. 118.

⁶ Стахов А. И. Административное право России в 2 ч. Часть 1. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: Издательство Юрайт, 2019, p. 131; Евсикова Е. В. Административное право: современный терминологический словарь. Симферополь: ИТ «АРИ-АЛ», 2020, p. 8.

activităților autorităților administrației publice, în arealul menționat, se operează cu noțiunea de „forme de administrare publică” [7] sau „forme de realizare a puterii executive” [8] (prin *formă* desemnându-se „acțiunea exteriorizată a organelor puterii executive, realizată în limitele competenței acestora” [9] sau „forma externă de manifestare a activității organului puterii executive sau a funcționarului public, realizată în limitele competenței, care generează anumite consecințe” [10]).

Din cele menționate se poate observa că, în ambele medii academice, practic se folosește aceeași terminologie relevantă pentru desemnarea diversității activității administrative a autorităților publice – „forme de realizare a administrării publice”. Cu toate acestea, atestăm unele diferențe la capitolul identificării *formelor concrete de realizare a administrării publice*.

Astfel, cu referire la doctrina românească, menționăm că în una dintre cele mai reprezentative lucrări din perioada postbelică (semnată de către prof. R. Ionescu), sunt menționate șase forme de activitate ale organelor administrației de stat [11]: *actul administrativ, actul juridic unilateral ce nu realizează puterea de stat, actul juridic contractual, operațiunea administrativă, operațiunea de tehnică administrativă și operațiunea direct productivă*.

În timp, formele concrete de manifestare a activității executive au fost analizate prin prisma *teoriei faptului juridic*, pornindu-se în special de la clasificarea faptelor juridice (în sens larg) în *acte juridice și fapte materiale juridice*, ultimele cuprinzând evenimentele și acțiunile omenești (licite și ilicite) [12]. Ca urmare, s-a argumentat că conținutul „faptului administrativ” este format din patru elemente: „acte juridice, operațiuni tehnico-materiale, fapte material-juridice și acte politice” (sau „acte juridice, acte cu caracter exclusiv politic, fapte materiale juridice și operațiuni materiale tehnice” [13]).

⁷ Бородин С. С., Громько С. С. Административное право. Общая и Особенная часть: курс лекций/ ГУАП. СПб., 2007, р. 161; Корякин И.И. Административное право: учебное пособие. Якутск: Издательский дом СВФУ, 2018, р. 70.

⁸ Ермаков В.Г., Касаткина Е.М. Административное право Российской Федерации: учебно-методическое пособие. Елец: Елецкий государственный университет им. И.А. Бунина, 2015, р. 178.

⁹ Административное право /Под ред. Ю. М. Козлова, Л. Л. Попова. Москва: Юрист, 2002, р. 256.

¹⁰ Корякин И.И. Административное право: учебное пособие. Якутск: Издательский дом СВФУ, 2018, р. 70; Ермаков В.Г., Касаткина Е.М. Административное право Российской Федерации: учебно-методическое пособие. Елец: Елецкий государственный университет им. И.А. Бунина, 2015, р. 179.

¹¹ Ionescu R. Drept administrativ. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1970, р. 215 – apoud Iorgovan A. Tratat de drept administrativ. Vol. II. Ed. a III-a. București: All Beck, 2002, р. 3.

¹² Drăganu T. Actele de drept administrativ. București: Editura Științifică, 1980, р. 16-17 – apoud Iorgovan A. Tratat de drept administrativ. Vol. II. Ed. a III-a. București: All Beck, 2002, р. 4.

¹³ Petrescu R. N. Drept administrativ. Cluj-Napoca: Accent, 2004, р. 275.

În această optică, s-a subliniat că noțiunea de *fact administrativ* desemnează activitățile juridice, activitățile nejuridice, precum și toate activitățile de conducere, de organizare a executării și de executare în concret, îndeplinite de organele administrației de stat [14].

În viziunea altor autori, cele patru forme sunt reduse doar la trei, menționându-se că activitatea autorităților administrației publice, ca organe executive ale statului, se realizează prin diverse *acte juridice* (de exemplu, acte juridice civile, acte de dreptul muncii, acte de drept financiar etc.), precum și prin *operații administrative și fapte materiale* [15]. Observăm că în această viziune sunt excluse „actele cu caracter exclusiv politic”. În opinia noastră, excluderea dată este justificată prin faptul că aceste acte nu țin de esența „administrării”, ci de esența „guvernării”, care, spre deosebire de prima, comportă în exclusivitate un caracter politic. La rândul său, numai prin activitatea de „administrare” se realizează executarea propriu-zisă a legii. În acest sens, în doctrină se subliniază că „a administra” înseamnă „a face acte juridice care stabilesc drepturile și obligațiile respective ale persoanelor publice și ale particularilor și a realiza masa operațiunilor intelectuale și materiale pe care le solicită satisfacerea interesului general” [16].

În paralel, în doctrina rusă, drept *forme de realizare a puterii executive* sau *forme de realizare a administrării publice* sunt recunoscute a fi [17]: *emitterea/adoptarea de acte administrative* (normative și individuale), *realizarea altor acțiuni cu caracter juridic* (cum ar fi: eliberarea licențelor și a permisurilor, înregistrarea de stat a persoanelor juridice, a bunurilor etc., eliberarea de acte oficiale, precum acte de stare civilă, de identitate etc. [18]) și încheierea de contracte administrative.

Toate aceste activități constituie categoria *formelor juridice* de realizare a administrării publice, care este suplimentată de o altă categorie – *formele nejuridice* de realizare a administrației publice [19], din care fac parte *activitățile organizaționale* (precum, realizarea de studii, generalizări, instruire, consultări, antrenamente în rândul personalului etc.) și *activitățile tehnico-materiale* (precum, întocmirea de rapoarte, dări de seamă, elaborarea proiectelor de acte, multiplicarea și îndosărierea actelor etc.) prin care

¹⁴ Santai I. Drept administrativ și știința administrației. Curs litografiat. Sibiu, 1981, p. 7 – apud Iorgovan A. Tratat de drept administrativ. Vol. II. Ed. a III-a. București: All Beck, 2002, p. 4-5.

¹⁵ Brezoianu D. Drept administrativ român. București: All Beck, 2004, p. 60.

¹⁶ Apostol Tofan D. Drept administrativ. Vol. II. București: All Beck, 2004, p. 2.

¹⁷ Административное право /Под ред. Ю. М. Козлова, Л. Л. Попова. Москва: Юрист, 2002, p. 256; Ермаков В.Г., Касаткина Е.М. Административное право Российской Федерации: учебно-методическое пособие. Елец: Елецкий государственный университет им. И.А. Бунина, 2015, p. 181.

¹⁸ Бородин С. С., Громыко С. С. Административное право. Общая и Особенная часть: курс лекций/ ГУАП. СПб., 2007, p. 162.

¹⁹ Корякин И.И. Административное право: учебное пособие. Якутск: Издательский дом СВФУ, 2018, p. 70; Бородин С. С., Громыко С. С. Административное

se contribuie la realizarea administrării publice ^[20] (fiind astfel calificate ca forme ajutătoare).

Potrivit unor autori ruși ^[21], drept forme propriu-zise de realizare a administrării publice pot fi recunoscute doar cele juridice, întrucât doar prin intermediul acestora se realizează funcția principală a puterii executive – organizarea aplicării și aplicarea concretă a legii. Din acest considerent, anume aceste forme se și numesc *forme de realizare a puterii executive* sau *forme administrativ-juridice* (în timp ce celelalte forme – *nejuridice* – sunt denumite *forme de activitate internă a aparatului administrativ*).

În contextul sublinierii semnificației distincte a *formelor juridice de realizare a puterii executive*, unii autori ruși precizează că acestea presupun activități de elaborare a actelor normative, activități de executare a actelor normative (prin elaborarea de acte administrative individuale) și activități de încheiere a contractelor administrative ^[22].

În fine, important este ca *formele* în care se manifestă autoritățile administrației publice să fie prevăzute de lege sau alte acte normative, în caz contrar acestea riscă să fie anulate sau contestate ^[23].

O abordare similară a tipurilor de forme de realizare a administrării publice poate fi atestată și în doctrina românească, în care se subliniază destul de justificat că organele administrației de stat își concretizează activitatea ^[24]:

fie în *forme care sunt producătoare de efecte juridice proprii* (forme concrete de realizare a activității executive producătoare de efecte juridice ^[25]), în sensul că schimbă ceva din situația juridică a unor subiecte de drept,

fie în *forme care nu sunt concepute și realizate cu acest scop nemijocit* (forme ale activității executive care nu produc efecte juridice proprii ^[26]).

În prima categorie de forme au fost cuprinse *actele administrative*,

право. Общая и Особенная часть: курс лекций/ ГУАП. СПб., 2007, р. 161-162; Ермаков В.Г., Касаткина Е.М. Административное право Российской Федерации: учебно-методическое пособие. Елец: Елецкий государственный университет им. И.А. Бунина, 2015, р. 179.

²⁰ Бородин С. С., Громыко С. С. Административное право. Общая и Особенная часть: курс лекций/ ГУАП. СПб., 2007, р. 165.

²¹ Ермаков В.Г., Касаткина Е.М. Административное право Российской Федерации: учебно-методическое пособие. Елец: Елецкий государственный университет им. И.А. Бунина, 2015, р. 179.

²² Корякин И.И. Административное право: учебное пособие. Якутск: Издательский дом СВФУ, 2018, р. 71.

²³ Бородин С. С., Громыко С. С. Административное право. Общая и Особенная часть: курс лекций/ ГУАП. СПб., 2007, р. 161.

²⁴ Iorgovan A. *Tratat de drept administrativ*. Vol. II. Ed. a III-a. București: All Beck, 2002, р. 6.

²⁵ Iovănaș I. *Dreptul administrativ și elemente ale științei administrației*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1977, р. 210-211.

²⁶ Iovănaș I. *Dreptul administrativ și elemente ale științei administrației*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1977, р. 210-211.

contractele administrative, actele civile, actele de drept al muncii și faptele juridice materiale, iar în a doua categorie operațiunile tehnico-administrative (activitățile /operațiunile, faptele/ direct productive, care nu sunt operațiuni de administrare” [27]) și actele exclusiv politice ale organelor administrative [28].

Prezintă importanță în ordinea dată de idei și faptul că, în funcție de regimul juridic aplicabil, doctrinarii români [29] delimitează două mari categorii de forme concrete de activitate a organelor administrației publice: a) *forme cărora li se aplică regimul administrativ de putere* (exclusiv sau alături de alt regim juridic) și b) *forme cărora nu li se aplică regimul administrativ de putere*. În această ordine de idei, drept fapt administrativ se recunoaște a fi numai prima categorie de forme care cuprinde: 1) actul administrativ; 2) contractul administrativ; 3) operațiunea administrativă. În sfera celei de-a doua categorie de forme, sunt incluse: 1) actele juridice efectuate de organele administrației publice în virtutea capacității juridice civile; 2) operațiunile tehnico-administrative și 3) operațiunile direct productive.

Referitor la *operațiunile și faptele materiale* ale autorităților administrației publice, acestea sunt clasificate în [30]: *operațiuni tehnico-administrative* (de putere, de administrație internă, ce pot fi la rândul lor *producătoare de efecte juridice și neproducătoare de efecte juridice*); *operațiuni de realizare a serviciilor publice* (în domenii variate) și *operațiuni tehnico-materiale* (în domeniul economic și industrial).

Operațiunile și faptele materiale ale autorităților administrației publice se delimitează de actele juridice ale acestora prin *trăsături comune și specifice*. Ca *trăsături comune*, se reține, în primul rând, că acestea sunt activități materiale și nu manifestări exprese de voință de a da naștere, a modifica sau a stinge drepturi și obligații, iar în al doilea rând, faptul că ele intervin, de regulă, în legătură cu emiterea și executarea actelor juridice ale autorităților administrației publice. În plus, se mai precizează că efectele juridice pe care le produc *operațiunile administrative* nu se datorează voinței ce se află la baza realizării lor, ci voinței legii, care prevede posibilitatea sau, după caz, necesitatea acestora [31]. Astfel, în unele cazuri, legea este cea care atribuie efecte juridice unor *fapte materiale*, caracterizate ca transformări în lumea materială înconjurătoare datorată producerii de efecte juridice, indepen-

²⁷ Iorgovan A. *Tratat de drept administrativ*. Vol. II. Ed. a III-a. București: All Beck, 2002, p. 6.

²⁸ Iovănaș I. *Dreptul administrativ. Activitatea administrației publice. Controlul exercitat asupra activității administrației publice*. Arad: Editura Servo-Sat, 1997, p. 9.

²⁹ Iorgovan A. *Tratat de drept administrativ*. Vol. II. Ed. a III-a. București: All Beck, 2002, p. 8.

³⁰ Iorgovan A. *Tratat de drept administrativ*. Vol. II. Ed. a III-a. București: All Beck, 2002, p. 13.

³¹ Apostol Tofan D. *Drept administrativ*. Vol. II. București: All Beck, 2004, p. 6.

dent de existența unei manifestări de voință în acest scop. În plus, nu numai *acțiunea*, dar și *inacțiunea* poate determina anumite modificări în lumea materială, adică poate produce efecte juridice ^[32] (bunăoară, cum ar fi tăcerea administrației).

Pornind de la aceste momente, devine clar că și aceste forme de realizare a administrării publice prezintă o importanță teoretică și practică distinctă, ceea ce ne determină să ne reținem atenția asupra acestora.

O prezentare destul de clară și desfășurată a *operațiunilor administrative* (numite și operații administrative) și a *faptelor materiale* (numite și operații materiale) atestăm la cercetătorul român D. Brezoianu ^[33], în opinia căruia cea mai mare parte din activitatea organelor administrației publice este alcătuită din *operații administrative*, precum și din *operații materiale*.

Operațiile administrative prezintă o deosebită însemnătate, deoarece cu ajutorul lor au loc emiterea, executarea și controlul executării actelor administrative, precum și al altor acte juridice. Operațiile administrative fac parte din sfera mai largă a operațiilor de tehnică administrativă, care sunt utilizate și de alte organe ale statului, organizații nestatale și chiar de persoane fizice. *Operațiile administrative* se deosebesc de acestea întrucât sunt realizate numai de organele administrației publice, dar și se aseamănă cu ele prin conținutul lor material (de exemplu, aplicarea unei ștampile).

Unele *operații administrative* sunt înfăptuite în realizarea puterii de stat (de exemplu, sigilarea unui bun), în timp ce altele nu implică aceasta (de pildă multiplicarea și îndosarierea unor acte). Anumite operații administrative sunt simple activități materiale (ca datarea unui act), în timp ce altele reprezintă și o manifestare de voință (de exemplu, diferitele avize care se acordă pentru emiterea actelor administrative, în care se exprimă voința persoanelor care au acordat aceste avize).

În fine, autorul subliniază că numărul mai mare al operațiilor administrative în comparație cu cel al actelor administrative se explică prin aceea că, pentru elaborarea și executarea unui singur act administrativ, sunt necesare numeroase și variate operații administrative. Mai mult, fără operațiile administrative nu este posibilă nici elaborarea și nici executarea, nu numai a actelor administrative, dar nici a actelor celorlalte organe ale statului, atunci când executarea lor este realizată de organele administrației publice ^[34].

Totodată, ținând seama de sarcina generală a organelor administrației publice de a executa legea, operațiile administrative și operațiile (faptele) materiale prezintă o însemnătate de prim ordin în ceea ce privește însăși înfăptuirea administrației publice, desășurarea în cele mai bune condiții a

³² Petrescu R. N. Drept administrativ. Cluj-Napoca: Accent, 2004, p. 276.

³³ Brezoianu D. Drept administrativ român. București: All Beck, 2004, p. 95-98.

³⁴ Brezoianu D. Drept administrativ român. București: All Beck, 2004, p. 96.

relațiilor sociale [35].

În continuare, autorul citat precizează că *operațiile administrative* pot interveni în diferite faze ale procesului de elaborare și executare a actelor administrative, și anume, în cea de pregătire, de emitere, de executare a actelor administrative, precum și în ceea ce privește controlul executării acestora, după cum urmează [36]:

în *faza de pregătire*, intervine o serie de operații administrative privind evidența datelor și documentarea (de exemplu, statistici, rapoarte, referate, studii, expertize etc.; procese-verbale de constatare a existenței unor fapte, pe baza cărora se va emite un act administrativ);

în *faza de emitere a actelor administrative*, pot interveni: întocmirea proiectelor de acte, avizarea acestor proiecte, operații cu ocazia votării actului (printre care convocarea organului colegial, stabilirea ordinii de zi, întocmirea proceselor-verbale de ședință etc.), operații necesare formei actului (de pildă, ștampilarea, datarea, înregistrarea, uneori, traducerea în altă limbă etc.);

în *faza de executare* intervine, de asemenea, o varietate de operații administrative, precum: operații de comunicare a actelor administrative (prin publicare în presă, afișare, comunicare la radio/televiziune, înmânarea de înștiințări individuale etc.). Tot la această fază, în caz de neexecutare benevolă a actelor administrative, pot fi aplicate o serie de măsuri administrative coercitive, cu scopul obținerii executării actelor administrative (de exemplu, tratamentul medical forțat, ținerea în carantină, reținerea unor persoane pentru cercetări, confiscarea de bunuri, sechestrarea acestora, popriri, blocarea conturilor etc.).

Pentru a se verifica modul cum au fost executate actele administrative, poate fi utilizată o gamă largă de *operații administrative de control*, precum: percheziții corporale și domiciliare, descinderi la fața locului, verificări de acte, inventarieri, expertize etc. De multe ori, operațiile de control sunt urmate de emiterea unor acte administrative, astfel încât aceste operații pot fi incluse, de asemenea, și în grupa operațiilor de pregătire și de elaborare a actelor administrative [37].

Din cele menționate, se poate observa că și *operațiile administrative* produc anumite efecte juridice, și anume efectele prevăzute de normele juridice care le reglementează (astfel, organul care a solicitat un aviz conform este obligat să emită actul administrativ cu respectarea strictă a acestuia; nesemnarea unui act administrativ generează nulitatea acestuia etc.) [38]. Acest moment denotă și justifică semnificația deosebită și necesitatea

³⁵ Brezoianu D. *Drept administrativ român*. București: All Beck, 2004, p. 97.

³⁶ Brezoianu D. *Drept administrativ român*. București: All Beck, 2004, p. 96-97.

³⁷ Brezoianu D. *Drept administrativ român*. București: All Beck, 2004, p. 97.

³⁸ Brezoianu D. *Drept administrativ român*. București: All Beck, 2004, p. 97.

operațiilor administrative pentru desfășurarea activității administrative de către autoritățile publice.

După cum s-a menționat mai sus, organele administrației publice înfăptuiesc, pe lângă *operații administrative*, și alte *operații (fapte) materiale*. În esență, trebuie de precizat că *operațiile administrative* nu sunt altceva decât *operații materiale*, dar de un anumit gen. *Operațiile administrative* sunt legate, în general, de emiterea, executarea și controlul executării unui act administrativ sau a unui alt act juridic concret, determinat, în timp ce *operațiile materiale* propriu-zise sunt înfăptuite în exercitarea unor atribuții ale organelor administrației publice, fără a avea o legătură directă cu un anumit act administrativ sau un alt act juridic, emis de organele administrației publice sau de alte organe de stat (de exemplu, semnarea și ștampilarea unui certificat medical sunt operații administrative privind emiterea aceluși certificat, în timp ce consultațiile medicale sunt operații materiale pentru realizarea atribuțiilor ce revin cadrelor medicale; de asemenea, operațiile legate de eliberarea unei diplome de absolvire a unei instituții de învățământ sunt operații administrative, în timp ce ținerea unei prelegeri, efectuarea unor lucrări de laborator, desfășurarea unui seminar etc. sunt operații materiale privind exercitarea funcției de personal didactic). Evident, în unele cazuri, distincția poate fi făcut destul de greu, de aceea problema trebuie rezolvată de la caz la caz, în mod diferențiat [39].

Important este, după cum subliniază autorul citat, că atât *operațiile administrative*, cât și alte *fapte materiale* (operațiile materiale) dau naștere, față de cel care le săvârșește, unei situații de răspundere juridică, în cazul în care, prin săvârșirea acestor operații, persoanele repective au încălcat dispozițiile legale, ele răspund penal, administrativ, disciplinar sau civil, în funcție de gravitatea încălcării și de efectele produse prin această încălcare. Chiar și pentru erorile din culpă, persoanele respective răspund (de pildă, în cazul unui tratament medical necorespunzător) [40]. Aspectul în cauză este unul foarte important, însă dată fiind complexitatea acestuia, ne rezervăm dreptul de a-l dezvolta mai amplu și detaliat cu ocazia unor demersuri științifice viitoare.

La moment, ținem să generalizăm cele expuse și să achiesăm la opinia cercetătorilor care se expun pentru recunoașterea următoarelor forme de realizare a administrării publice: *acte administrative* (normative, individuale și contracte administrative), care implică o manifestare de voință a autorităților în regim de putere publică, orientată spre generarea de efecte juridice în interes public, *operațiile/operațiunile administrative* (care pot fi cu caracter juridic și nejuridic), prin care se asigură elaborarea, executarea și controlul actelor administrative și *actele materiale* (cu caracter organizatoric, tehnic etc.) cu ajutorul cărora se asigură realizarea efectivă a tuturor celorlalte for-

³⁹ Brezoianu D. Drept administrativ român. București: All Beck, 2004, p. 97-98.

⁴⁰ Brezoianu D. Drept administrativ român. București: All Beck, 2004, p. 97.

me de administrare publică.

Incontestabil, în cadrul acestor forme concrete de realizare a administrației publice locul central îl ocupă *actul administrativ*. Cu toate acestea, celelalte forme nu trebuie neglijate, întrucât, dat fiind faptul că de ele depinde pregătirea, elaborarea și executarea actelor administrative, este clar că de modul de realizare a acestor forme depinde valabilitatea sau nevalabilitatea actelor administrative adoptate de autorități, legalitatea sau ilegalitatea acestora și a executării lor. Mai mult, adeseori anume în cadrul acestor forme de realizare a administrării publice se admite încălcarea/vătămarea drepturilor omului de către autorități, moment ce justifică acordarea unei atenții sporite asupra corectitudinii și legalității realizării lor.

Pornind de la reperetele teoretice enunțate, considerăm că în context, ar fi necesar să vedem și poziția legiuitorului, expusă cu precădere în *Codul administrativ al Republicii Moldova* [⁴¹] (în continuare CA al RM). Spre deosebire de legislația abrogată (*Legea contenciosului administrativ* nr. 793/2000 [⁴²]), *Codul administrativ al RM* definește câteva concepte relevante pentru subiectul abordat de noi și anume: *activitate administrativă*, *act administrativ individual*, *act administrativ normativ*, *operațiune administrativă* și *actul real*.

Astfel, potrivit art. 5 din *Codul administrativ al RM*, „*activitatea administrativă* reprezintă totalitatea actelor administrative individuale și normative, a contractelor administrative, a actelor reale, precum și a operațiunilor administrative realizate de autoritățile publice în regim de putere publică, prin care se organizează aplicarea legii și se aplică nemijlocit legea”. Așadar, *activitatea administrativă* realizată de către autoritățile administrației publice se exprimă în următoarele forme: acte administrative normative și individuale; contracte administrative; acte reale și operațiuni administrative. În principiu, observăm că legiuitorul a transpus în lege teoria doctrinară referitoare la formele de realizare a administrării publice.

Referitor la *actul administrativ individual*, conform art. 10 alin. (1) din *CA al RM*, acesta este definit ca „orice dispoziție, decizie sau altă măsură oficială întreprinsă de autoritatea publică pentru reglementarea unui caz individual în domeniul dreptului public, cu scopul de a produce nemijlocit efecte juridice, prin nașterea, modificarea sau stingerea raporturilor juridice de drept public”.

La rândul său, *actul administrativ normativ*, potrivit art. 12 din *CA al RM*, este „actul juridic subordonat legii adoptat, aprobat sau emis de o autoritate publică în baza prevederilor constituționale sau legale, care nu se supune controlului constituționalității și stabilește reguli de aplicare obligatorii pen-

⁴¹ Codul administrativ al Republicii Moldova nr. 116 din 19.07.2018. În: Monitorul Oficial nr. 309-320 din 17.08.2018 (actualizat prin Legea nr. 13 din 12.03.21, MO96-99/09.04.21).

⁴² Legea contenciosului administrativ nr. 793 din 10.02.2000. Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 57-58 din 18.05.2000.

tru un număr nedeterminat de situații identice”.

Contractul administrativ, în lumina art. 13 din CA al RM, este „contractul care poate da naștere, modifica sau stinge un raport juridic de drept public, dacă legea nu prevede altfel”.

Actul real îl găsim definit și explicat în art. 14 din CA al RM, după cum urmează: „(1) Actul real este activitatea administrativă de drept public care nu are drept scop o reglementare concretă sau abstractă, ci un rezultat real. (2) Sînt acte reale, în special, informațiile, avertizările sau recomandările autorităților publice și acțiunile întreprinse de acestea.”

În fine, *operațiunile administrative*, conform definiției legale cuprinse în art. 15 din CA al RM, sunt „manifestările de voință sau activitățile autorităților publice care nu produc ca atare efecte juridice”.

La o privire superficială asupra acestor definiții legale (în special, a actului real și a operațiunii administrative), observăm că ele diferă considerabil de definițiile și abordările doctrinare. Lucrul acesta nu este întâmplător, întrucât legiuitorul național în procesul legislativ de elaborare și adoptare a *Codului administrativ al RM*, s-a inspirat din doctrina și legislația Germaniei (în timp ce teoriile enunțate mai sus, care în mare parte sunt preluate și în doctrina autohtonă, provind din arealul științific rusesc și românesc, în acest ultim caz, fiind destul de puternică influența doctrinei franceze).

Toate aceste momente, vorbesc destul de clar despre necesitatea și importanța revizuirii doctrinei a instituției „activitatea administrativă” în arealul autohton. Justificarea în acest caz nu este doar una teoretică. Necesitatea dată este dictată și de practica raporturilor de drept administrativ și contencios administrativ, mai ales din perspectiva apărării drepturilor și libertăților omului vătămate de către autorități în cadrul activității administrative.

În contextul dat, sunt relevante normele cuprinse în art. 17 și art. 20 din CA al RM, potrivit cărora:

„Drept vătămat este orice drept sau libertate stabilit/stabilită de lege căruia/căreia i se **aduce atingere prin activitate administrativă**” (art. 17);

„Dacă **printr-o activitate administrativă** se încalcă un drept legitim sau o libertate stabilită prin lege, acest drept poate fi revendicat printr-o acțiune în contencios administrativ, cu privire la care decid instanțele de judecată competente pentru examinarea procedurii de contencios administrativ, conform prezentului cod” (art. 20).

Sub aspect comparativ, amintim dispoziția art. 1 alin. (2) din *Legea contenciosului administrativ* nr. 793/2000 (abrogată), potrivit căreia: „Orice persoană care se consideră vătămată într-un drept al său, recunoscut de lege, de către o autoritate publică, **printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri**, se poate adresa instanței de contencios administrativ competente pentru a obține anularea actului, recu-

noșterea dreptului pretins și repararea pagubei ce i-a fost cauzată”.

Așadar, se poate observa că dacă anterior intrării în vigoare a *Codului administrativ al RM*, drept vătămătoare de drepturi și libertăți erau recunoscute de legiuitor *actul administrativ și nesoluționarea în termenul legal a unei cereri*, atunci în prezent acesta admite că vătămarea acestor valori este posibilă prin orice activitate administrativă (din cele patru enunțate și definite în cod), recunoscând astfel dreptul persoanelor vătămăte în toate cazurile să se adreseze pentru protecție în instanța de contencios administrativ. Desigur, acest moment este binevenit, întrucât denotă o protecție juridică și judiciară mai amplă a drepturilor particularilor în raporturile lor cu autoritățile publice, dar totodată, ridică mari semne de întrebare și dileme în practică, întrucât la nivel teoretic nu s-a reușit până ce explicarea concepției Codului administrativ și interpretarea textului normativ al acestuia.

Dincolo de problema conținutului și esenței „activității administrative”, o importanță distinctă prezintă și conceptul de „vătămare a drepturilor omului” în cadrul acestei activități. Deci, cum propriu-zis pot fi vătămăte drepturile și libertățile omului de către autoritățile administrației publice în activitatea administrativă desfășurată?

O explicație teoretică strictă a acestei întrebări (sau un răspuns), la moment, în doctrină nu am atestat (ceea ce presupune că ea/el poate și exista!). În încercarea de a ne expune propria viziune, menționăm că vătămarea drepturilor/libertăților poate să ia:

- fie forma nerecunoașterii de către autoritate a dreptului/libertății persoanei recunscut/recunoscută de lege;
- fie forma anulării de către autoritate a dreptului/libertății persoanei recunscut/recunoscută de lege;
- fie forma limitării ilegale a exercitării dreptului/libertății persoanei recunscut/recunoscută de lege.

În primul caz, drept exemplu poate servi situația în care, în cadrul unei proceduri administrative, autoritatea publică ignoră dreptul la audiere al participantului la procedură (destinatarul actului administrativ ce urmează a fi adoptat), recunoscut acestuia prin norma cuprinsă în art. 94 alin. (1) din CA al RM.

În cel de-al doilea caz, drept exemplu poate servi situația în care autoritatea publică competentă de ținerea *Registrului public al bunurilor imobile*, executând hotărârea instanței de judecată prin care s-a decis declararea nulității a ½ cotă-parte din Titlul de autentificare a dreptului deținătorului de teren (înregistrat conform legii), radiază în întregime dreptul de proprietate asupra terenului din Registrul în cauză.

În cel de-al treilea caz, drept exemplu poate servi situația în care autoritatea publică, recunoscând printr-un act administrativ individual dreptul destinatarului acestuia la o prestație bănească, îl execută cu o întârziere exa-

gerată (contrar normelor legale) fără a avea un temei legal în acest sens.

În opinia noastră, cunoașterea formelor sau modalităților de vătămare a drepturilor și libertăților este extrem de importantă și necesară din mai multe considerente. Bunăoară, pornind de la aceasta devine mai clar ce poate solicita persoana vătămată de la autoritate, inclusiv prin intermediul instanței de judecată, în vederea apărării drepturilor sale. La fel, în asemenea condiții este mai facil de demonstrat caracterul ilegal al activității administrative în cadrul căreia s-a admis vătămarea. Totodată, odată clarificat acest aspect, este mai ușor de apreciat dacă vătămarea adusă drepturilor/libertăților a produs și careva prejudicii materiale titularului acestora, fiind posibilă astfel evaluarea corectă și probarea suficientă a acestuia.

În concluzie, ținem să reiterăm necesitatea absolută de a dezvolta în doctrina autohtonă teoria activității administrative și problema vătămării drepturilor omului în cadrul acesteia, pentru ca astfel să existe fundamentul științific necesar, indispensabil pentru o justiție administrativă corectă și echitabilă.

Referințe bibliografice:

1. Apostol Tofan D. Drept administrativ. Vol. II. București: All Beck, 2004 (368 p.) ISBN 973-655-560-7.
2. Brezoianu D. Drept administrativ român. București: All Beck, 2004 (616 p.) ISBN 973-655-427-9
3. Codul administrativ al Republicii Moldova nr. 116 din 19.07.2018. În: Monitorul Oficial nr. 309-320 din 17.08.2018 (actualizat prin Legea nr. 13 din 12.03.21, MO96-99/09.04.21).
4. Drăganu T. Actele de drept administrativ. București: Editura Științifică, 1980.
5. Iorgovan A. Tratat de drept administrativ. Vol. II. Ed. a III-a. București: All Beck, 2002 (640 p.) ISBN 973-655-144-X.
6. Ionescu R. Drept administrativ. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1970.
7. Iovănaș I. Dreptul administrativ și elemente ale științei administrației. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1977 (354 p.).
8. Iovănaș I. Dreptul administrativ. Activitatea administrației publice. Controlul exercitat asupra activității administrației publice. Arad: Editura Servo-Sat, 1997 (184 p.) ISBN 973-98295-2-X
9. Legea contenciosului administrativ nr. 793 din 10.02.2000. Publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 57-58 din 18.05.2000.
10. Petrescu R. N. Drept administrativ. Cluj-Napoca: Accent, 2004.
11. Santai I. Drept administrativ și știința administrației. Curs litografiat. Sibiu, 1981.

12. Административное право /Под ред. Ю. М. Козлова, Л. Л. Попова. Москва: Юрист, 2002 (728 p.)
13. Ермаков В.Г., Касаткина Е.М. Административное право Российской Федерации: учебно-методическое пособие. Елец: Елецкий государственный университет им. И.А. Бунина, 2015 (285 p.).
14. Бородин С. С., Громыко С. С. Административное право. Общая и Особенная часть: курс лекций/ ГУАП. СПб., 2007 (432 p.) ISBN 5-8088-0227-X
15. Корякин И.И. Административное право: учебное пособие. Якутск: Издательский дом СВФУ, 2018 (192 p.) ISBN 978-5-7513-2505-3
16. Мазурин С. Ф., Прокофьев К. Г. Социальное управление и административно-правовая деятельность. Лекция. В: Мир политики и социологии, 2018, №1 (p. 113-122) ISSN 2218-7499
17. Стахов А. И. Административное право России в 2 ч. Часть 1. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: Издательство Юрайт, 2019 (311 p.). ISBN 978-5-534-07148-1
18. Евсикова Е. В. Административное право: современный терминологический словарь. Симферополь: ИТ «АРИАЛ», 2020 (400 p.) ISBN 978-5-907376-43-4

PROBLEME ACTUALE PRIVIND GESTIONAREA DEȘEURILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Mihaela PASCAL,
*doctorand, asistent universitar al Catedrei „Drept privat”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

REZUMAT

Formarea și dezvoltarea legislației de mediu au fost și continuă să fie influențate puternic de o serie de factori externi determinați de procesele obiective ale globalizării și internaționalizării problemelor ecologice. Fiind abia la etapa de constituire, domeniul gestionării integrate a deșeurilor în Republica Moldova întâmpină multiple provocări, începând cu infrastructura aproape inexistentă, continuând cu deficitul de finanțare, cadrul normativ în curs de dezvoltare și statistici incoerente. În acest sens, completarea și eficientizarea etapelor care constituie lanțul managementului integrat al deșeurilor este gajul funcționării corecte a întregului sistem, iar promovarea unei noi abordări în privința finanțării sistemului de management integrat al deșeurilor va permite construcția unei infrastructuri moderne, bazate pe principiile autonomiei și proximității.

Cuvinte-cheie: managementul deșeurilor, ierarhia deșeurilor, protecția mediului, colectare, deșeuri medicale, pandemie.

SUMMARY

The formation and development of environmental legislation have been and continue to be strongly influenced by a number of external factors driven by objective processes of globalization and the internationalization of environmental issues. Being only at its inception, the field of integrated waste management in the Republic of Moldova faces multiple challenges, implementation with almost non-existent infrastructure, continuing with the funding deficit, the developing regulatory framework and inconsistent statistics. In this sense, completing and improving the steps that make up the integrated waste management chain is the key to the proper functioning of the whole system, and promoting a new approach to financing the integrated management system will build a modern infrastructure based on the principles of autonomy and proximity.

Keywords: waste management, waste hierarchy, environmental protection, collection, medical waste, pandemic.

Protecția mediului este o problemă a tuturor, este problema redresării, conservării și ocrotirii mediului în scopul restrângerii și eliminării surselor de poluare, în cadrul dezvoltării armonioase a societății. O importantă sursă de poluare în acest sens, la nivel național, o reprezintă gestiunea și ma-

nagementul precar al deșeurilor, al căror impact asupra mediului este ireversibil. Astfel, netratarea corespunzătoare a deșeurilor poate avea consecințe devastatoare pentru sănătatea umană și pentru apă, sol și aer.

Proгноza pentru anul 2050 nu este una pozitivă, în special în cazul țărilor slab sau în curs de dezvoltare. Cantitatea de deșeuri generate în aceste țări se va tripla în următorii 30 de ani, astfel încât lipsa unui sistem de management integrat al deșeurilor funcțional va bloca tranzitarea spre modele verzi și circulare de dezvoltare.

În Uniunea Europeană, legislația și politica în domeniul deșeurilor au condus la îmbunătățiri majore în ceea ce privește gestionarea deșeurilor și, în același timp, stimulează inovarea în domeniul colectării separate a deșeurilor și al reciclării, limitează utilizarea depozitării deșeurilor și încurajează schimbarea comportamentului consumatorilor. Directiva UE privind deșeurile și Directiva privind depozitele de deșeuri conțin un set de norme menite să prevină și să reducă impactul negativ al generării și gestionării deșeurilor.

Comisia face în permanență eforturi de modernizare a acestor norme astfel încât acestea să fie adaptate la economia circulară și la era digitală. În același timp, Comisia a oferit sprijin continuu statelor membre pentru a pune în aplicare în mod corespunzător legislația existentă, făcând uz de competențele sale de asigurare a respectării legii, acolo unde este necesar. Acest lucru este esențial pentru a proteja sănătatea cetățenilor UE și pentru a păstra mediul curat.

Directiva-cadru privind deșeurile stabilește câteva principii de bază de gestionare a deșeurilor și definește ierarhia deșeurilor în Uniunea Europeană. Potrivit acestei ierarhii, tratarea deșeurilor ar trebui să parcurgă următoarele etape: prevenire, reutilizare, reciclare, recuperare, eliminare. Depozitarea deșeurilor este opțiunea cea mai puțin recomandabilă și ar trebui limitată la minimumul necesar. În conformitate cu normele UE, ar trebui să se renunțe treptat la eliminarea deșeurilor prin depozitare și, acolo unde acest lucru nu poate fi evitat, este nevoie de un control adecvat pentru a se garanta că depozitele de deșeuri sunt sigure pentru sănătatea umană și pentru mediu [1].

Cu toate acestea, problema managementului deșeurilor la nivel global devine tot mai acută. Numai în anul 2016, în întreaga lume au fost produse peste 2 miliarde de tone de deșeuri, totodată, peste 2 miliarde de locuitori nu au acces la servicii de salubritate, iar prognoza pentru următorii 30 de ani în țările slab sau în curs de dezvoltare, printre care se află și Republica Moldova, nu este deloc îmbucurătoare – cantitatea de deșeuri se va tripla. Pentru a preveni un astfel de scenariu, dar și pentru a menține sub control managementul deșeurilor la nivel local este nevoie de un plan concret care să corespundă mai multor criterii.

Republica Moldova, o țară mică, situată în partea de sud-est a Europei, mai bine de 25 de ani și-a trasat ca unul din obiectivele strategice, reduce-

rea deșeurilor prin utilizarea cât mai eficientă a materiei prime, în semn de conștientizare a riscurilor atribuite asupra mediului, sănătății, dar și a economiei naționale [2].

La momentul actual, prioritățile și acțiunile în domeniul gestionării deșeurilor la nivel național sunt cuprinse în Strategia de gestionare a deșeurilor în Republica Moldova 2013-2027. Documentul a fost elaborat și adoptat în scopul dezvoltării infrastructurii și a serviciilor necesare pentru a proteja în mod adecvat mediul la nivel global, național și local de efectele asociate cu managementul deșeurilor generate de cetățeni, întreprinderi și instituții, precum și pentru stabilirea cadrului legal și instituțional necesar pentru a sprijini alinierea treptată a practicilor Republicii Moldova de gestionare a deșeurilor la cele ale Uniunii Europene [3].

Fiind abia la etapa de constituire, domeniul gestionării integrate a deșeurilor în Republica Moldova întâmpină multiple provocări, începând cu infrastructura aproape inexistentă, care a înregistrat o stagnare îndelungată încă din perioada sovietică și care nu corespunde cerințelor actuale de protecție a mediului. Printre problemele-cheie se numără deficitul de finanțare, cadrul normativ în curs de dezvoltare, statistici incoerente, toate acestea pe fundalul unei creșteri a volumului de deșeuri generate.

Fiind un domeniu care nu a beneficiat de surse financiare pe măsura necesităților investiționale, acesta s-a dezvoltat foarte sporadic și insuficient. Însă odată cu semnarea Acordului de finanțare pentru domeniul gestionării deșeurilor între Republica Moldova și Banca Europeană de Investiții în anul 2019, a apărut oportunitatea de a construi un sistem integrat de gestionare a deșeurilor, conform practicilor din țările Uniunii Europene. Deși deja este în vigoare Legea deșeurilor, care a transpus parțial Directiva Cadru a Uniunii Europene privind deșeurile, cadrul normativ în domeniu încă este în proces de elaborare.

Astfel, responsabilitatea pentru activitățile de gestionare a deșeurilor revine generatorilor acestora, în conformitate cu principiul „poluatorul plătește” sau, după caz, producătorilor, în conformitate cu principiul „responsabilitatea producătorului”.

La moment, astfel de servicii sunt create preponderent în localitățile urbane și mai rar în cele rurale. Chiar și acele servicii care există nu acoperă toate procesele ciclului de gestionare a deșeurilor. În mare parte se rezumă doar la colectare, transportare și depozitare. Reglementarea procesului de eliminare a deșeurilor prin depozitare după noile standarde, care să răspundă cerințelor de protecție a mediului, este în curs de elaborare, astfel că la momentul actual depozitarea se realizează în mod clasic, fiind surse importante de poluare a solului, apelor și aerului [4].

Potrivit Biroului Național de Statistică, pe parcursul anului 2020, în Republica Moldova, numărul localităților care au beneficiat de servicii de co-

lectare a deșeurilor municipale (provenite din activitatea casnică, magazine, hoteluri, restaurante) a constituit 314 localități, dintre care 54 sunt municipii și orașe, iar 260 – sate.

Dacă sistemul managementului deșeurilor încă este prezent în orașe, atunci nu putem afirma același lucru și despre sate. Cum am menționat și mai sus, de servicii de colectare a deșeurilor beneficiază doar 260 de sate din 844 înregistrate la noi în țară (fără localitățile din Stânga Nistrului), ceea ce constituie 30,8%. Dacă e să ne referim la orașe, atunci acest indice se ridică la 81,81%. Din 66 de orașe, 54 sunt asigurate cu servicii de salubritate a deșeurilor.

Astfel, în anul 2020, la nivel național, rata de conectare a populației la servicii de salubritate a constituit 52,9%. Iar cele 1137 de depozite de deșuri raportate de către Inspectoratul pentru Protecția Mediului contaminează și degradează o suprafață de circa 1222 ha de pământ [5].

Aceste dificultăți vizibile cu care se ciocnesc o mare majoritate a localităților din Republica Moldova, în special zonele rurale, necesită implementarea unui sistem de management integrat al deșeurilor la nivel local. Problema cea mai mare este că, la momentul actual, nu există un sistem național care să gestioneze gunoiul produs de oameni în sate. Sunt localități în care nu există serviciu de colectare a deșeurilor. În același timp, multe localități întâmpină dificultăți în ceea ce privește luarea deciziilor privind managementul deșeurilor, inclusiv la nivel de deblocare a investițiilor necesare pentru a dezvolta un sistem în acest sens, ca obiectiv-cheie al Strategiei de Gestionare a Deșeurilor 2013-2027. Pe de altă parte, APL-urile sunt responsabile conform cadrului legal pentru stabilirea unui sistem integrat de management al deșeurilor. În acest context, putem deduce că dezvoltarea unei rețele a serviciilor de salubritate a deșeurilor în localitățile țării este foarte importantă [6].

Deșeurile din plastic au reprezentat una din cele mai vădite surse de poluare asupra mediului și până la declanșarea pandemiei COVID-19, greu de gestionat. Spre regret, pandemia a declanșat un pericol eminent la adresa securității de mediu, din cauza producției și consumului unor cantități enorme de materiale de protecție, printre care și măștile. Pe timp de pandemie, instituțiile medicale din Republica Moldova au acumulat zilnic de două ori mai multe deșuri medicale, decât în perioade în care sistemul medical funcționa în regim normal.

Cel mai cuprinzător acord internațional de mediu privind deșeurile periculoase, precum și alte deșuri, care are drept scop protecția sănătății publice și a mediului, este Convenția de la Basel privind controlul transportului transfrontalier al deșeurilor periculoase și a eliminării acestora, la care Republica Moldova a devenit parte la 2 iulie 1998, în baza Hotărârii Parlamentului Republicii Moldova nr. 1599-XIII din 10 martie 1998 privind aderarea Repu-

blicii Moldova la această Convenție.

Cu toate acestea, spre deosebire de sticlele din plastic (din care aproximativ 25% sunt reciclate la nivel global), pentru măștile devenite deșeu nu există nici o îndrumare/ metodologie oficială cu privire la tehnologia de reciclare, fapt pentru care, cel mai probabil, acestea ajung să fie eliminate ca deșeuri solide.

Astfel, drept exemplu, până la pandemie, la Spitalul Clinic Municipal de Boli Contagioase pentru Copii din municipiul Chișinău se adunau câte 100-300 de kg de deșeuri infecțioase pe lună, iar de la începutul pandemiei, se acumulează între 555 și 800 de kg pe lună. În lunile august-septembrie 2020, de pe teritoriul spitalului se eliberează deșeurile de 3-4 ori pe săptămână, dublu față de perioadele anterioare [7].

Un element esențial în situația declanșării pandemiei de coronavirus, îl reprezintă manipularea în condiții de siguranță și eliminarea finală, eficientă, a acestor deșeuri pentru a reduce la minimum posibilele efecte secundare asupra sănătății și mediului. Managementul reușit al deșeurilor biomedicale și medicale periculoase este un proces complex care implică un spectru larg de acțiuni: identificarea, colectarea, separarea, depozitarea, transportarea, tratarea, eliminarea corespunzătoare, precum și aspecte importante asociate, inclusiv dezinfecția, protecția și instruirea personalului.

Conform Regulamentului sanitar privind gestionarea deșeurilor rezultate din activitatea medicală, fiecare producător de deșeuri este responsabil de gestionarea deșeurilor în mod sigur, de colectarea separată și împachetarea deșeurilor rezultate din activitatea medicală, de stocarea temporară și transportarea în condiții sigure a deșeurilor, tratarea și eliminarea finală. În același timp, producătorul de deșeuri medicale este obligat să ducă o evidență a datelor și informațiilor privind deșeurile produse și gestionarea acestora, educarea și formarea personalului [8].

Separarea deșeurilor spitalicești, colectarea, îndepărtarea și tratarea la fața locului fac obiectul reglementărilor naționale, deși punerea în aplicare a acestora se confruntă cu multiple provocări. Mai multe instituții medicale utilizează propriile incineratoare și autoclave, însă capacitatea acestora nu este întotdeauna suficientă. De asemenea, nu există incineratoare municipale pentru tratarea deșeurilor medicale. Există câteva companii private care prestează servicii de gestionare a deșeurilor pentru instituțiile medicale, dar standardul lor de funcționare, în unele cazuri, nu îndeplinește nici cerințele directivei UE 2000/76/CE privind incinerarea deșeurilor, nici liniile directoare din acest domeniu ale OMS. Spre deosebire de deșeurile medicale nepericuloase, deșeurile medicale periculoase nu pot fi aruncate la rampele de gunoi municipale. Actuala politică națională de gestionare a deșeurilor prevede închiderea treptată a rampelor de gunoi municipale până în anul 2027 și înlocuirea acestora cu noile rampe de gunoi/ depozite de deșeuri regionale,

însă punerea în aplicare în termenul stabilit a acestor prevederi este puțin probabilă [9].

Totodată, până în anul 2030 se dorește crearea sistemului integrat de gestionare a deșeurilor, reducerea pe cap de locuitor a impactului negativ rezultat din gestionarea deșeurilor municipale, creșterea ponderii populației care beneficiază de sistem gestionat sigur de evacuare a deșeurilor, creșterea ponderii deșeurilor reciclate etc. Astfel, stabilirea unei strategii este imperioasă în vederea gestionării mai eficiente a deșeurilor și a resurselor care vor ajuta orașele să creeze oportunități de afaceri, de ocupare a forței de muncă, de trai și de tranziție către o economie circulară.

Terghiversarea implementării unui sistem de management integrat al deșeurilor va genera o serie de costuri, mai ales în plan socio-economic. Cu referire la domeniul economic, menționăm în primul rând ratarea unor oportunități legate de apariția unor piețe noi în urma exploatării eficiente a deșeurilor prin reciclare și compostare. De asemenea, neimplementarea sistemului nu va permite obținerea unor importante beneficii în plan social, prin crearea unui număr important de locuri de muncă. Republica Moldova nu va reuși să atragă un volum impunător de investiții necesare pentru dezvoltarea infrastructurii de gestionare a deșeurilor.

Completarea și eficientizarea etapelor care constituie lanțul managementului integrat al deșeurilor (colectarea, depozitarea temporară, transportul, tratarea, reciclarea, valorificarea, eliminarea prin înhumare, incinerare sau alte procedee) – este gajul funcționării corecte a întregului sistem. Promovarea unei noi abordări în privința finanțării sistemului de management integrat al deșeurilor (prin introducerea unui sistem corect și echitabil de taxe pentru deșeuri și prin favorizarea investițiilor din mediul privat) va permite construcția unei infrastructuri moderne, bazate pe principiile autonomiei și proximității.

Aplicarea acestor principii poate fi favorizată prin introducerea și dezvoltarea unor forme noi de descentralizare, după cum ar fi sistemul de intercomunalitate care și-a dovedit eficacitatea în țările dezvoltate, în gestionarea locală a unor domenii importante – gestionarea deșeurilor, aprovizionarea cu apă potabilă și cu servicii de sanitație, transportul public și altele.

Bibliografie:

1. Starea mediului în Republica Moldova 2015-2018, raport realizat de Agenția de mediu, Chișinău 2020.
2. Hotărârea de Guvern nr. 301 din 24.04.2014 cu privire la aprobarea Strategiei de mediu pentru anii 2014-2023 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia, în MO nr. 104-109 art. 328 din 06.05.2014.
3. Gaibu S. Cantaragiu I. Gumene V. Coșeru I. Implementarea mecanismelor

de Responsabilitate Extinsă a Producătorilor pentru asigurarea reciclării deșeurilor. Chișinău, 2020.

4. Legea nr. 209 din 29.07.2016 privind deșeurile, în MO nr. 459-471 art. 916 din 23.12.2016.
5. Gestionarea deșeurilor – o problemă vizibilă pentru Moldova. Articol realizat în cadrul Proiectului „Statistica deșeurilor – facilitator-cheie pentru economia circulară” finanțat de Agenția Austriacă pentru Dezvoltare, din fondurile Cooperării Austriece pentru Dezvoltare.
6. Hotărârea de Guvern nr. 301 din 24.04.2014 cu privire la aprobarea Strategiei de mediu pentru anii 2014-2023 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia, în MO nr. 104-109 art. 328 din 06.05.2014.
7. Revista „Sănătatea”, disponibilă pe: <http://sanatateinfo.md/News/Item/9498>
8. Hotărârea Guvernului nr. 696 din 11.07.2018 pentru aprobarea Regulamentului sanitar privind gestionarea deșeurilor rezultate din activitatea medicală, în MO nr. 295-308 art. 835, din 10.08.2018.
9. Proiectul Băncii Mondiale „Răspuns de urgență la COVID-19 în Republica Moldova”.
10. Legea nr. 1515 din 16.06.1993 privind protecția mediului înconjurător. Publicată: 30.10.1993 în Monitorul Oficial nr. 10 art. 283.
11. Legea nr. 89 din 11.06.2020 pentru ratificarea Contractului de finanțare dintre Republica Moldova și Banca Europeană de Investiții privind implementarea Proiectului „Deșeuri solide în Republica Moldova” în MO nr. 180-187 art. 343 din 17.07.2020.
12. Hotărârea Guvernului nr. 99 din 30.01.2018 pentru aprobarea Listei deșeurilor, în MO nr. 33-39 art. 115 din 02.02.2018.
13. Hotărârea Guvernului nr. 561 din 31.07.2020 pentru aprobarea Regulamentului privind ambalajele și deșeurile de ambalaje, în MO nr. 212-220 art. 743 din 21.08.2020.

ASIGURAREA DREPTULUI LA LIBERA CIRCULAȚIE ÎN CONTEXTUL PANDEMIEI PROVOCATE DE COVID-19

Sergiu SOCEVOI,
*jurist al Serviciului juridic
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Piotr DIUVENJI,
*asistent universitar al Catedrei „Instruire militară
și intervenții profesionale” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

În perioade de criză, cum ar fi pandemia provocată de Coronavirus, sunt necesare măsuri drastice și decisive pentru salvarea oamenilor din toată lumea. Libertatea de circulație reprezintă unul dintre cele mai vechi drepturi de care beneficiază omul. Însă, pandemia a generat limitări serioase a acestui drept, implicit impunerea obligației de a nu circula. Inițial limitările au fost la nivel de recomandare iar ulterior, au devenit măsuri obligatorii impuse prin forța coercitivă a legii. În această situație, exista o nevoie crescută a guvernelor de a monitoriza și controla circulația publicului, ceea ce conduce la limitarea libertății individuale.

Totuși, putem observa că toate statele au luat măsuri de limitare a circulației, însă nu putem constata cu certitudine eficiența acestora. Unele și aceleași măsuri adoptate în vederea limitării circulației nu pot da aceleași rezultate pentru toate statele.

Cuvinte cheie: Pandemie, drept, circulație, limitare

Summary

In times of crisis, such as the pandemic caused by the Coronavirus, drastic and decisive measures are needed to save people from all over the world. Freedom of movement is one of the oldest human rights benefits. However, the pandemic has generated serious limitations of this right, implicitly imposing the obligation not to circulation. Initially, the limitations were at the level of recommendation and later, they became mandatory measures imposed by the coercive force of the law. In this situation, there is an increased need for governments to monitor and control the movement of the public, which leads to the restriction of individual freedom.

However, we can see that all states have taken measures to restrict traffic, but we cannot ascertain with certainty their effectiveness. Some and the same measures taken to restrict traffic cannot give the same results for all states.

Key words: Pandemic, right, movement, limitation

Pandemia are un impact semnificativ pentru toți. Aceasta, nu este doar o problemă de sănătate publică, ci și afectează substanțial drepturile omului. Primele măsuri impuse și acceptate la nivel mondial au fost restricțiile de circulație a populației.

Restricțiile unilaterale ale mobilității transfrontaliere au fost unele dintre primele măsuri luate de statele membre ale Uniunii Europene împotriva răspândirii virusului. Astfel de măsuri dau naștere la preocupări legitime cu privire la status quo-ul anumitor drepturi și libertăți care sunt esențiale Uniunii Europene: libertatea de circulație a persoanelor și libertatea de circulație a mărfurilor.

Un aspect deosebit de important ce vizează închiderea frontierelor pentru toți cetățenii, reprezintă spațiul Schengen. Libera circulație a persoanelor constituie una dintre libertățile fundamentale ale pieței interne, care reprezintă un spațiu fără frontiere interne, în care libertatea este asigurată în conformitate cu dispozițiile tratatului. Pentru a se putea exercita în condiții obiective de libertate și demnitate, dreptul tuturor cetățenilor Uniunii la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre ar trebui să fie acordat și membrilor familiilor acestora, indiferent de cetățenie [1, Preambul, p. 1].

În această ordine de idei, menționăm că situația provocată de pandemie a condus la închiderea tuturor frontierelor și respectiv la nerespectarea prevederilor Directivei 2004/38/CE a parlamentului european și a consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii uniunii și membrii familiilor acestora.

Astfel, câteva din măsurile adoptate de guvernele membre UE, sunt: reintroducerea controalelor la frontieră de către statele membre; interdicții privind mijloacele de transport internațional de pasageri (de exemplu, suspendarea zborurilor, serviciul de tren, intrarea cu mașina sau autobuzul, intrarea în porturi din toate sau din anumite țări), interdicții de ieșire și intrare pentru persoane care nu îndeplinesc anumite condiții.

Totuși, în Codul frontierelor Schengen este prevăzut o cale legală de limitare a liberii circulații, la art. 6, controlul la frontiere există nu numai în interesul statului membru la ale cărui frontiere externe se aplică, ci și în interesul tuturor statelor membre care au eliminat controlul la frontierele lor interne. Controlul la frontiere ar trebui să contribuie la combaterea imigrației ilegale și a traficului de ființe umane, precum și la prevenirea oricărei amenințări la adresa securității interne, a ordinii publice, a sănătății publice și a relațiilor internaționale ale statelor membre [2, art. 6, p. 2].

Totodată, Codul frontierelor prevede expres în conținutul său la art. 25, reintroducerea controlului la frontierele interne ar putea fi necesară, în mod excepțional, în cazul unei amenințări grave la adresa ordinii publice sau a securității interne la nivelul spațiului fără controale la frontierele interne sau la nivel național, în special în urma unor incidente sau amenințări tero-

riste sau din cauza amenințării pe care o prezintă criminalitatea organizată [2, art. 25, p. 3].

Din textele analizate, desprindem concluzia că nu au fost prevăzute expres situații ce pot apărea din motive de securitate a sănătății publice.

Totuși, legislația Europeană, a prevăzut o asemenea situație delicată în Directiva 2004/38/CE a parlamentului european și a consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii uniunii și membrii familiilor acestora, unde la art. 29 este prevăzut că, singurele boli care justifică măsuri de restricționare a liberei circulații sunt bolile cu potențial epidemic, astfel cum sunt acestea definite de documentele relevante ale Organizației Mondiale a Sănătății, precum și alte boli infecțioase sau parazitare contagioase, dacă acestea fac obiectul unor dispoziții de protecție ce se aplică resortisanților din statul membru gazdă [1, art. 29, p. 1].

De asemenea, o serioasă completare legislativă a posibilității de a impune măsuri restrictive de circulație, este oferită de Protocolul nr. 4 la Convenția Europeană a Drepturilor Omului, unde este prevăzut că, oricine se găsește în mod legal pe teritoriul unui stat are dreptul să circule în mod liber și să-și aleagă în mod liber reședința sa. Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare într-o societate democratică pentru securitatea națională, siguranța publică, menținerea ordinii publice, prevenirea faptelor penale, protecția sănătății sau a moralei, ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora [3, art. 2].

Criza provocată de virusul Covid – 19, se încadrează în temeiul justificării sănătății publice și implicit de restricționare a liberei circulații. De fapt, măsurile impuse restricționează mobilitatea persoanelor pe segmentul de intrare, ieșire sau circulație pe teritoriul statului. Nu în ultimul rând este necesar de menționat că, numeroase state, inclusiv și Republica Moldova, au adoptat acte coercitive ce au impus limitări severe de circulație. Prin urmare, câteva din aceste limitări sunt, interzicerea de a părăsi locuința fără un scop justificat, circulația pe timp de noapte, deplasări în afara orașului de reședință, ș.a.

Pe plan național, dreptul la libera circulație în țară este garantat. Ori-cărui cetățean al Republicii Moldova îi este asigurat dreptul de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din țară, de a ieși, de a emigra și de a reveni în țară [4, art. 27].

Totuși, ținând cont de prevederile legale menționate, mai multe state (România, Letonia, Armenia), printre care și Republica Moldova au activat art. 15 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care permite derogarea de la aplicarea acesteia în condițiile stării de urgență.

Convenția indică expres faptul că, în caz de război sau de alt pericol pu-

blic ce amenință viața națiunii, orice Înalță Parte Contractantă poate lua măsuri care derogă de la obligațiile prevăzute de prezenta Convenție, în măsura strictă în care situația o impune și cu condiția ca aceste măsuri să nu fie în contradicție cu alte obligații care decurg din dreptul internațional [5, art. 15].

În opinia Comisiei de la Veneția, experiența a arătat că cele mai grave încălcări ale drepturilor omului tind să se producă anume în contextul unei situații de urgență, or, statele pot fi predispuse, sub pretextul stării de urgență, să-și folosească puterea de derogare în alte scopuri sau într-o măsură mai mare decât este justificată de exigența situației [6, §§ 51, 71].

În același context, potrivit Comisiei de la Veneția, securitatea statului și a instituțiilor sale democratice, precum și siguranța funcționarilor săi și a populației reprezintă interese publice și private vitale care merită a fi protejate și pot conduce la o derogare temporară de la anumite drepturi ale omului și la o separare extraordinară a puterilor în stat. Cu toate acestea, competențele legate de starea de urgență au fost utilizate în mod abuziv de guvernele autoritare pentru a se menține la putere, pentru a reduce opoziția la tăcere și pentru a restricționa drepturile omului în general. Prin urmare, stabilirea unor limite stricte cu privire la durata, circumstanțele și domeniul de aplicare a acestor competențe sunt esențiale. Securitatea statului și siguranța publică pot fi garantate în mod eficient numai într-o democrație care respectă cu strictețe principiile statului de drept [7, § 51].

Starea de urgență este prin definiție excepțională și temporară. Deci, ea trebuie să fie una provizorie. Regulile introduse în timpul stării de urgență trebuie să fie limitate în timp. Aceste reguli nu trebuie să dureze mai mult decât urgența în sine și nu pot deveni permanente [8, § 65]. Cu referire la acest aspect, notăm că statele care au derogat de la Convenție, în scurt timp și-au reasumat obligația de respectare a tuturor drepturilor și obligațiilor prevăzute de aceasta.

Comisia de la Veneția a menționat că starea de urgență nu implică suspendarea temporară a principiului preeminenței dreptului și nu îi autorizează pe cei care sunt la putere să acționeze astfel încât legea să fie încălcată, pentru că sunt obligați să respecte aceste principii permanente și preeminența dreptului trebuie să prevaleze. Prin definiție, democrația și statul de drept implică garantarea drepturilor politice și libertăților personale, precum și un sistem eficient de separare și colaborare a ramurilor puterii în stat [6, §§ 13, 31].

Atunci când o măsură restricționează drepturile omului, restricțiile trebuie să fie definite cât se poate de precis și să fie necesare și proporționale cu obiectivul urmărit. Restricțiile drepturilor și libertăților omului și derogările referitoare la drepturile omului trebuie totuși reglementate de lege. Legea trebuie să indice în ce cazuri limitările drepturilor omului pot fi justificate, pentru a crea garanții împotriva abuzului din partea puterii de a stabili restricții sau măsuri derogatorii pentru alte scopuri sau într-o măsură mai

mare decât este permis de legislația internă și de Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Aceasta constituie o garanție vitală a menținerii democrației și a preeminenței dreptului [6, §§ 7, 35].

Având în vedere cele descrise menționăm despre necesitatea respectării absolute a drepturilor omului, indiferent de circumstanțele existente. Totodată, în cazul invocării unor excepții din motive serioase, de fiecare dată este necesar de respectat principiul proporționalității, iar drepturile omului să fie în prim plan.

Bibliografie:

1. Directiva 2004/38/CE a parlamentului european și a consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii uniunii și membrii familiilor acestora.
2. Regulamentul 2016/399 al parlamentului european și al consiliului din 9 martie 2016 cu privire la Codul Uniunii privind regimul de trecere a frontierelor de către persoane (Codul Frontierelor Schengen).
3. Protocolul nr. 4 la Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, recunoscând anumite drepturi și libertăți, altele decât cele care figurează deja în convenție și în primul Protocol adițional la convenție, 16 septembrie 1963.
4. Constituția Republicii Moldova, 29 iulie 1994.
5. Convenția Europeană a Drepturilor Omului, 4 noiembrie 1950.
6. Opinia Comisiei de la Veneția nr. 359/2005 cu privire la protecția drepturilor omului în situațiile de urgență, CDL-AD(2006)015.
7. Lista criteriilor statului de drept, Veneția, 11-12 martie 2016, CDL-AD(2016)007.
8. Opinia Comisiei de la Veneția nr. 838/2016 cu privire la proiectul legii constituționale a Franței „Privind protecția Națiunii”, CDL-AD(2016)006.

RĂSPUNDEREA JURIDICĂ A FAPTEI DE DEZORDINE ÎN MASĂ POTRIVIT LEGISLAȚIEI REPUBLICII MOLDOVA, ROMÂNIEI ȘI MARIEI BRITANIEI

Igor SOROCEANU,

*doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

Evenimentele publice, sub diversele sale forme de manifestare, au devenit tot mai dese întâlnite în realitatea obiectivă. Ele practic au devenit o obișnuință în marea majoritate a statelor – atunci când apare o nouă viziune, inițiativă, problemă.

Uneori, din diverse motive, aceste evenimente posedă un caracter mai puțin legitim, transformându-se în dezordini în masă. Aceste acțiuni sunt considerate a fi ilegale și pasibile răspunderii juridice.

Cuvinte-cheie: întrunire, caracter pașnic, participanți la eveniment, dezordini în masă, răspunderea juridică.

Summary

Public events, in their various forms of manifestation, have become more and more common in objective reality. They have practically become a habit in the vast majority of states – when a new vision, initiative, problem arises.

Sometimes, for various reasons, these events have a less legitimate character, turning into mass disorder. These actions are considered to be illegal and subject to legal liability.

Keywords: meeting, peaceful, event participants, mass riots, legal liability.

Introducere. La etapa actuală, societatea noastră este divizată în mai multe grupe de persoane care gândesc diferit, posedă idei și opinii diferite. În vederea obținerii unui succes și pentru a ajunge la un echilibru statornic, aceștia folosesc cea mai răspândită armă a democrației – întrunirile. Dreptul la desfășurarea întrunirilor este unul fundamental, consacrat în Legea Supremă a Statului și este garantat tuturor persoanelor. Libertatea întrunirilor pașnice aparține fiecărui cetățean, nu doar a celor care dețin o funcție de răspundere. Cadrul normativ actual posedă reglementări progresive, raliat la cele mai bune practici din domeniul asigurării dreptului la desfășurarea întrunirilor. Ca urmare a situației politice, economice și sociale care predomină la moment în Republica Moldova, dreptul la desfășurarea întrunirilor reprezintă un element esențial al opiniei publice, care are drept scop de a

valorifica, apăra și promova idealurile și a menține importanța valorilor societății democratice.

Însă, cu regret, aceste întruniri capătă uneori o nouă trăsătură, cea a ilegalității, care în final se transformă în dezordini în masă.

Gradul de investigare a problemei la momentul actual, scopul cercetării. Aspectul esențial pentru care a fost supus actualmente analizei și studierii tematicii din prezentul demers științific constă în necesitatea de a evidenția, remarca și plasa pe prim-plan în viziunea cititorilor a modalităților normative de incriminare a infracțiunii dezordinii în masă în legislația altor state.

Unul din scopurile de primă valoare a respectivului articol științific îl reprezintă informarea și prezentarea în fața publicului larg, atât a cititorilor, cât și a cercetătorilor științifici, a variantelor-tipice legislative ale faptelor antisociale comise pe teritoriul altor state care atentează la securitatea publică.

Materiale utilizate și metode aplicate. Materialele utilizate la structurarea și asamblarea științifică a articolului cu titlul *Răspunderea penală a infracțiunii de dezordini în masă potrivit legislației Republicii Moldova, României și Marii Britanii* o reprezintă punctul titlative al Legii penale a Republicii Moldova. Totodată, într-un mod prioritar, s-a acordat o atenție sporită legislației statului român și celei engleze care conțin elemente esențiale și formează obiectul de bază al prezentului studiu.

Metodele științifice aplicate în procesul studiului și elaborării prezentului demers științific fac parte din categoria celor mai diverse, fiind utilizate metodele cele mai eficiente în materia cercetării juridice. Astfel, în prim-plan, s-a acordat prioritate metodei analizei și celei comparative. Ulterior, în vederea prezentării unei structuri și esențe cuprinzătoare a articolului, au fost efectuate apelări științifice la metodele sintezei și deducției, inclusiv la metoda istorică.

Rezultatele obținute și discuții. Evenimentul public este o întrunire, miting, demonstrație, manifestare socială, politică, economică, culturală, artistică, sportivă, cu caracter religios, prilejuită de vizite oficiale, precum și alte activități care se desfășoară în locuri publice cu participarea mai multor persoane. Dar ordinea publică e starea de legalitate, de echilibru și pace socială, prin care se asigură securitatea publică și a persoanei, a colectivităților și a bunurilor, sănătatea și morala publică și care permite exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei, precum și funcționarea eficace a instituțiilor în statul de drept. Iar asigurarea ordinii publice reprezintă ansamblul de măsuri și acțiuni întreprinse în timpul evenimentelor publice pentru respectarea legalității, prevenirea și curmarea dezordinilor în masă și/sau a manifestărilor de violență. Totodată, menținerea ordinii publice este un ansamblu de măsuri, activități și acțiuni organizate și desfășurate zilnic pentru asigurarea funcționării normale a autorităților statului, protejarea și

respectarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor, a normelor de conduită civică, a regulilor de conviețuire socială, a celorlalte valori sociale, precum și a patrimoniului public și privat [11, pct. 3].

În pofida acestor deziderate, uneori, evenimentele publice, de la o simplă manifestație pașnică, poate să degenereze într-un conflict de amploare, care duce la apariția dezordinilor în masă. Aceste acțiuni sunt considerate a fi ilegale și sunt pasibile de răspunderea penală.

Conform Legii penale a Republicii Moldova, dezordinea în masă reprezintă o faptă ilicită, căreia i se aplică și sancțiunea penală. Potrivit articolului 285, cu denumirea generică *Dezordini în masă* din cadrul capitolului XIII, cu denumirea marginală *Infrafracțiuni contra securității publice și a ordinii publice* din Codul penal al Republicii Moldova, legiuitorul a instituit răspunderea penală pentru asemenea fapte ilegale.

Astfel, organizarea sau conducerea unor dezordini în masă, însoțite de aplicarea violenței împotriva persoanelor, de pogromuri, incendieri, distrugerii de bunuri, de aplicarea armei de foc sau a altor obiecte utilizate în calitate de armă, precum și de opunere de rezistență violentă sau armată reprezentanților autorităților, se pedepsește cu închisoare de la 4 la 8 ani – în condițiile art. 285 alin. (1) din Codul penal al Republicii Moldova. Totodată, participarea activă la săvârșirea acțiunilor date se pedepsește cu închisoare de la 3 la 7 ani, potrivit art. 285 alin. (2) din Codul penal al Republicii Moldova.

Iar chemările la nesupunere violentă activă cerințelor legitime ale reprezentanților autorităților și la dezordini în masă, precum și la săvârșirea actelor de violență împotriva persoanelor, se pedepsesc cu amendă în mărime de la 550 la 850 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 2 ani – conform art. 285 alin. (3) din Codul penal al Republicii Moldova [1, art.285].

Dezordinile în masă sunt o modalitate a activității extremiste – bazată pe idei, doctrine, curente unilaterale extreme – a unor persoane care urmăresc să-și impună programul prin măsuri violente sau radicale. Prin dezordini în masă se înțeleg acele acțiuni care dezorganizează activitatea normală a întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor, paralizează graficul de circulație al transportului sau prin care se opune rezistență reprezentanților autorităților [6, p. 628].

Obiectul infrafracțiunii este ceea ce se atentează prin fapta infrafracțională, adică spre ce este îndreptată infrafracțiunea, ce încalcă și cui îi cauzează sau este în stare să-i cauzeze vreun prejudiciu. Doctrina autohtonă definește obiectul infrafracțiunii ca fiind totalitatea valorilor sociale și relațiilor sociale create în jurul acestei valori care sunt prejudiciate ori vătămate prin fapta infrafracțională [10, p. 109].

Astfel, obiectul juridic special al infrafracțiunii prevăzute la art. 285 alin. (1) CPRM îl formează relațiile sociale cu privire la neadmiterea organizării

sau conducerii unor dezordini în masă. Iar la art. 285 alin. (2) CPRM, obiectul juridic special este unul complex. Obiectul juridic principal îl constituie relațiile sociale cu privire la neadmiterea participării active la dezordinile în masă; obiectul juridic secundar fiind relațiile sociale cu privire la una din următoarele valori sociale: integritatea corporală sau sănătatea persoanei; substanța, integritatea sau potențialul de utilizare a bunurilor. În condițiile art. 285 alin. (3) CPRM, obiectul juridic special al infracțiunii în cauză îl constituie relațiile sociale cu privire la prevenirea adresării chemărilor la nesupunere violentă activă cerințelor legitime ale reprezentanților autorităților sau la dezordini în masă, ori la săvârșirea actelor de violență împotriva persoanelor [7, p. 581-585].

Latura obiectivă constă în totalitatea condițiilor cerute de norma de incriminare privitoare la actul de conduită pentru existența infracțiunii. În literatura de specialitate se menționează că latura obiectivă este caracterizată de manifestările exterioare prin care se realizează acțiunea sau inacțiunea și se produc urmări prejudiciabile. Deci, putem menționa că latura obiectivă reprezintă aspectul exterior al comportamentului persoanei ce a comis infracțiunea [9, p. 156].

Latura obiectivă a infracțiunii instituite la art. 285 alin. (1) CPRM constă în fapta prejudiciabilă exprimată în acțiunea de organizare sau conducere a unor dezordini în masă, însoțite de aplicarea violenței împotriva persoanelor, de pogromuri, incendieri, distrugeri de bunuri, de aplicarea armei de foc sau a altor obiecte utilizate în calitate de armă, precum și de opunere de rezistență violentă sau armată reprezentanților autorităților. La art. 285 alin. (2) CPRM, acest element al componentei de infracțiune constă în fapta prejudiciabilă care se exprimă în acțiunea de participare activă la aplicarea violenței împotriva persoanelor, la pogromuri, incendieri, distrugeri de bunuri, de aplicarea armei de foc sau a altor obiecte utilizate în calitate de armă ori la opunerea de rezistență violentă sau armată reprezentanților autorităților. Latura obiectivă a infracțiunii specificate la art. 285 alin. (3) CPRM constă în fapta prejudiciabilă exprimată în acțiunea de adresare a chemărilor la nesupunere violentă activă cerințelor legitime ale reprezentanților autorităților sau la dezordini în masă, ori la săvârșirea actelor de violență împotriva persoanelor [7, p. 581-585].

Latura subiectivă a infracțiunii este o totalitate de semne ce caracterizează partea interioară, lăuntrică, a infracțiunii și reflectă procesele psihice ce au loc în conștiința și voința infractorului [12, p. 16]. Prin urmare, analizând infracțiunea dezordinii în masă, la toate formele ei de manifestare, putem conchide că aceasta se manifestă într-o intenție directă.

Subiect al infracțiunii este recunoscută persoana care a comis o faptă prevăzută de legea penală și care, grație faptului că posedă toate semnele prevăzute de lege pentru această categorie de subiect, este pasibil de răspun-

derea penală. Într-o accepțiune mai simplă, subiect al infracțiunii este cel ce a comis infracțiunea [13, p. 72].

Astfel conchidem că subiectul infracțiunii la dezordini în masă la cele trei variante-tipice incriminate la art. 285 CPRM este, „persoana fizică responsabilă, care, la momentul săvârșirii infracțiunii, a împlinit vârsta de 14 ani” [8, p. 551].

În corespundere cu legislația României, libertatea cetățenilor de a-și exprima opiniile politice, sociale sau de altă natură, de a organiza mitinguri, demonstrații, manifestații, procesiuni și orice alte întruniri și de a participa la acestea este garantată prin lege. Asemenea activități se pot realiza numai pașnic și fără niciun fel de arme. Astfel, prin conceptul adunărilor publice în concordanță cu legea română, înțelegem acele mitinguri, demonstrații, manifestații, competiții sportive, procesiuni și altele asemănătoare, ce urmează să se desfășoare în piețe, pe căile publice ori în alte locuri în aer liber, se pot organiza numai după declararea prealabilă prevăzută de legislația în vigoare. Pentru competițiile sportive internaționale, precum și pentru manifestările sportive internaționale, declararea prealabilă este obligatorie, indiferent de locul de desfășurare al acestora [3, art. 1].

Consecvent cu aceasta, este de menționat că în statul român adunările publice trebuie să se desfășoare în mod pașnic și civilizat, cu protecția participanților și a mediului ambiant, fără să stânjenească folosirea normală a drumurilor publice, a transportului în comun, cu excepția celor autorizate, funcționarea instituțiilor publice sau private, a celor de învățământ, cultură și sănătate, a unităților economice ori să degereze în acțiuni turbulente de natură a pune în primejdie ordinea și liniștea publică, siguranța persoanelor, integritatea corporală, viața sau bunurile acestora ori ale domeniului public, și nu pot fi continuate după ora 23:00, caz în care intră sub incidența dispozițiilor Legii nr. 61/1991 pentru sancționarea faptelor de încălcare a unor norme de conviețuire socială, a ordinii și liniștii publice [3, art. 2].

Totodată, sunt interzise adunările publice prin care se urmărește:

a) propagarea ideilor totalitare de natură fascistă, comunistă, rasistă, șovină sau ale oricăror organizații terorist-diversioniste, defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la ură națională sau religioasă, incitarea la discriminare, la violență publică și la manifestații obscene, contrare bunelor moravuri;

b) organizarea unei lovituri de stat sau altei acțiuni contrare siguranței naționale;

c) încălcarea ordinii, siguranței sau moralității publice, a drepturilor și libertăților cetățenilor ori punerea în pericol a sănătății acestora [3, art.9].

Încălcarea procedurilor legitime de desfășurare a adunărilor publice atrage după sine răspunderea juridică.

Așadar, constituie contravenții următoarele fapte, dacă nu sunt săvârșite în astfel de condiții încât, potrivit legii penale române, să întruneas-

că elementele constitutive ale unor infracțiuni:

- a) organizarea și desfășurarea de adunări publice nedeclarate, nefnregistrate sau interzise;
- b) nerespectarea orelor de desfășurare, traseelor de deplasare sau locului și perimetrului destinat adunării publice;
- c) neluarea de către organizatori a măsurilor de întrerupere a adunării publice, când constată că au intervenit fapte cu caracter ilicit;
- d) participarea la adunări publice nedeclarate sau interzise și urmate de refuzul părăsirii locurilor de desfășurare a acestora, la avertizările și somațiile organelor de ordine făcute potrivit legii;
- e) instigarea prin orice mijloace, inițierea sau recurgerea la acțiuni violente sau alte manifestări, cu intenția de zădărniciere ori tulburare, în orice mod, a adunărilor publice;
- f) refuzul de a părăsi imediat adunarea, dacă măsura a fost dispusă de conducătorii acțiunilor;
- g) organizarea sau participarea la contramanifestații desfășurate în același timp și în același loc cu adunările publice declarate, indiferent de modul lor de exprimare;
- h) introducerea sau desfacerea băuturilor alcoolice în locurile destinate desfășurării adunărilor publice, pe toată durata acestora;
- i) refuzul de a părăsi imediat adunarea la solicitarea organelor de ordine, potrivit legii.

Elementul sancționator al acestor ilegalități, în corespundere cu legislația română, este cu amendă de la 1.000 de lei la 10.000 de lei pentru contravențiile prevăzute la lit. a)-c); cu amendă de la 500 de lei la 5.000 de lei pentru contravențiile prevăzute la lit. d), e), f), g), h) și i) și, după caz, se sancționează organizatorii sau persoanele fizice responsabile pentru conducerea adunărilor publice în cazul contravențiilor prevăzute la lit. a)-c) [3, art. 26].

Pentru asigurarea climatului de ordine și liniște publică necesar desfășurării normale a activității economice și social-culturale și promovarea unor relații civilizate în viața cotidiană, cetățenii sunt obligați să aibă un comportament civic, moral și responsabil, în spiritul legilor țării și al normelor de conviețuire socială [4, art. 1].

Totodată, mai constituie contravenție săvârșirea oricăreia dintre următoarele fapte, dacă nu sunt comise în astfel de condiții încât, potrivit legii penale, să fie considerate infracțiuni:

- 1) săvârșirea în public de fapte, acte sau gesturi obscene, proferarea de injurii, expresii jignitoare sau vulgare, amenințări cu acte de violență împotriva persoanelor sau bunurilor acestora, de natură să tulbure ordinea și liniștea publică sau să provoace indignarea cetățenilor ori să lezeze demnitatea și onoarea acestora;
- 2) constituirea unui grup format din trei sau mai multe persoane, în

scopul de a săvârși acțiuni ilicite, contrare ordinii și liniștii publice și normelor de conviețuire socială, precum și actele de încurajare sau sprijinire, sub orice formă, a unor astfel de grupuri de persoane, care incită la dezordine socială;

3) apelarea, în mod repetat, la mila publicului, de către o persoană aptă de muncă, precum și determinarea unei persoane la săvârșirea unor astfel de fapte;

4) aruncarea asupra unei persoane, construcții sau asupra unui mijloc de transport cu obiecte de orice fel, cu substanțe inflamante, iritant-lacrimogene sau cu efect paralizant, corosive sau care murdăresc, dacă nu s-au produs vătămări ale integrității corporale sau sănătății, ori pagube materiale;

5) organizarea, îngăduirea sau participarea la jocuri de noroc – altele decât cele autorizate potrivit legii – de natură să lezeze bunele moravuri;

6) atragerea de persoane, sub orice formă, săvârșită în localuri, parcuri, pe străzi sau în alte locuri publice în vederea practicării de raporturi sexuale cu acestea spre a obține foloase materiale, precum și îndemnarea sau determinarea, în același scop, a unei persoane la săvârșirea unor astfel de fapte;

7) acceptarea sau tolerarea practicării faptelor prevăzute la pct. 6) în hoteluri, moteluri, campinguri, baruri, restaurante, cluburi, pensiuni, discoteci sau în anexele acestora de către patronii sau administratorii ori conducătorii localurilor respective;

8) comercializarea armelor cu aer comprimat sau cu gaze comprimate, a arbaletelor, arcurilor pentru tir, pescuit sau vânătoare în alte locuri decât în magazinele autorizate să efectueze operațiuni cu arme de foc și muniții;

9) vânzarea armelor cu aer comprimat sau cu gaze comprimate, a arbaletelor, arcurilor pentru tir, pescuit sau vânătoare persoanelor care nu au împlinit vârsta de 18 ani, persoanelor care au săvârșit acte de violență menționate în cazierul judiciar, precum și persoanelor care suferă de boli neuropsihice menționate în certificatul de sănătate eliberat de policlinica teritorială;

10) menținerea evidenței de către magazinele autorizate a cumpărătorilor armelor prevăzute la pct. 8) în registre speciale, vizate de organele de poliție, în care vor fi menționate datele de stare civilă, domiciliul, seria și numărul actului de identitate ale cumpărătorului, numărul cazierului judiciar, numărul certificatului de sănătate neuropsihică, cu denumirea policlinicii teritoriale, precum și caracteristicile armei vândute. Dacă cumpărătorul este titular al unui permis de armă, este scutit de obligația de a prezenta cazierul judiciar și certificatul de sănătate neuropsihică, iar dacă cumpărătorul este titular al unui permis de conducere, acesta este obligat să prezinte numai cazierul judiciar;

11) alarmarea publicului, a organelor specializate pentru a interveni în caz de pericol ori a organelor de menținere a ordinii publice, prin darea sem-

nalelor de pericol sau, după caz, prin solicitarea intervenției la fața locului, fără motiv întemeiat;

12) întreruperea curentului electric sau stingerea, fără drept, a lămpilor ce servesc la iluminatul public pe străzi, în parcuri, săli de spectacol sau în alte locuri publice;

13) pătrunderea, cu încălcarea normelor legale de acces, în sediile autorităților publice centrale și locale, instituțiilor publice, instituțiilor de învățământ și spațiilor aparținând acestora, indiferent de destinația lor, regiilor autonome, societăților comerciale [2], partidelor sau altor formațiuni politice, organizațiilor guvernamentale și neguvernamentale, ambasadelor și reprezentanțelor altor state ori ale organizațiilor internaționale de pe teritoriul României, precum și ocuparea fără drept a terenurilor aparținând ambasadelor și reprezentanțelor sau a terenurilor situate în perimetrul acestora ori refuzul de a le părăsi la cererea organelor de ordine;

14) scrierea sau desenarea, fără drept, pe pereții clădirilor, pe garduri sau pe obiecte de folosință comună aflate în locuri publice, deteriorarea prin orice mijloc a acestora, precum și dezlipirea sau distrugerea, fără drept, a reclamelor, anunțurilor și afișelor legal expuse în locuri anume destinate;

15) nerespectarea măsurilor de ordine sau a regulilor stabilite pentru buna desfășurare a manifestărilor cultural-sportive;

16) deteriorarea, ridicarea sau mutarea, fără drept, a semnelor sau indicatoarelor de orientare turistică și rutieră ori a celor care semnalează existența unui pericol pentru viața persoanelor;

17) lăsarea în libertate ori fără supraveghere a animalelor care pot prezenta pericol pentru persoane sau bunuri;

18) refuzul consumatorului de a părăsi un local public în care se consumă băuturi alcoolice, după ora de închidere sau la cererea îndreptățită a unui salariat al localului;

19) servirea consumatorilor cu băuturi alcoolice în localurile publice și în afara acestora, în zilele și la orele când, potrivit dispozițiilor legale, acestea sunt închise sau este interzisă desfacerea băuturilor alcoolice ori după ora de închidere stabilită prin autorizația de funcționare;

20) servirea și consumul băuturilor alcoolice în localuri publice și în afara acestora pe timpul desfășurării adunărilor publice, grevelor, manifestărilor sportive, cu excepția spațiilor în care sunt organizate evenimente pentru celebrarea revelionului, zilelor unităților administrativ-teritoriale, ale categoriilor socio-profesionale sau pentru promovarea unor produse alimentare sau nealimentare, precum și a perimetrelor special amenajate și delimitate unde se desfășoară manifestări cultural-artistice cu acces controlat;

21) desfacerea, comercializarea și consumul băuturilor alcoolice în locurile publice, la intrarea în curțile și în interioarele lor, cum sunt: spitale și alte unități sanitare, centre de plasament al minorilor, unități și instituții de

învățământ și educație, lăcașuri de cult și instituții religioase aferente cultelor care interzic consumul băuturilor alcoolice în practicarea religiei respective, pe trotuarele sau aleile de acces ale acestora;

22) servirea cu băuturi alcoolice, în localurile publice, a consumatorilor aflați în vădită stare de ebrietate, precum și a minorilor;

23) consumul de băuturi alcoolice în următoarele locuri publice: drumuri publice, parcuri, stadioane și terenuri sportive, instituții culturale, săli de spectacole, instituții sau unități economice, toate mijloacele de transport în comun, autogări, gări și aeroporturi, de stat și private, sau alte locuri prevăzute de lege. În incinta acestor locuri publice se pot consuma băuturi alcoolice prin delimitarea unor spații special amenajate pentru consumarea băuturilor alcoolice, prin hotărârea conducerilor locurilor publice respective. Sunt exceptate localurile de alimentație publică și turism, cum sunt: restaurante, baruri și discoteci. În locurile publice enumerate se interzice cu desăvârșire consumul de băuturi alcoolice de către persoanele care nu au împlinit vârsta de 18 ani;

24) provocarea ori participarea efectivă la scandal, în locuri sau localuri publice;

25) tulburarea, fără drept, a liniștii locuitorilor prin producerea de zgomote cu orice aparat sau obiect ori prin strigăte sau larmă;

26) tulburarea liniștii locatarilor între orele 22:00-8:00 și 13:00-14:00 de către orice persoană prin producerea de zgomote, larmă sau prin folosirea oricărui aparat, obiect ori instrument muzical la intensitate mare în localurile sau în sediile persoanelor juridice, în locuințele persoanelor fizice sau în oricare alt loc din imobile cu destinația de locuințe ori situat în imediata vecinătate a acestora;

27) organizarea de petreceri cu caracter privat și utilizarea de aparatură muzicală la intensitate de natură a tulbura liniștea locuitorilor, în coraturi, alte amenajări sau în spațiu neacoperit, situate în perimetrul apropiat imobilelor cu destinația de locuințe sau cu caracter social, în mediul urban;

28) alungarea din locuința comună a soțului sau soției, a copiilor, precum și a oricărei alte persoane aflate în întreținere;

29) nerespectarea măsurilor de ordine luate de organele competente în caz de calamități naturale sau alte pericole publice;

30) nerespectarea măsurii de suspendare;

31) refuzul unei persoane de a furniza date pentru stabilirea identității sale sau de a se prezenta la sediul poliției, la cererea ori la invitația justificată a organelor de urmărire penală sau a organelor de ordine publică, aflate în exercitarea atribuțiilor de serviciu;

32) îndemnul sub orice formă al minorilor la săvârșirea de contravenții;

33) neluarea de către părinți sau de către persoanele cărora li s-a încredințat spre creștere și educare un minor în vârstă de până la 16 ani sau

care au în îngrijire un alienat ori debil mintal a măsurilor necesare pentru a-l împiedica de la fapte de vagabondaj, cerșetorie sau prostituție;

34) lăsarea fără supraveghere a unui bolnav mintal periculos, de către persoanele care au îndatorirea de a-l îngriji sau de a-l păzi, precum și neanunțarea organelor sanitare sau ale poliției în caz de scăpare de sub pază sau supraveghere;

35) neasigurarea de către responsabili sau patroni, prin personal propriu ori specializat, a ordinii publice în localuri publice, hoteluri, moteluri, campinguri, cluburi, pensiuni, discoteci și în alte locuri de distracție sau de agrement pe care le conduc, precum și refuzul acestora de a acorda sprijin organelor în drept pentru restabilirea în locurile respective a ordinii publice ori pentru luarea măsurilor împotriva persoanelor care au încălcat legea;

36) împiedicarea, sub orice formă, a organelor însărcinate cu menținerea ordinii publice de a-și îndeplini obligațiile de serviciu privind legitimarea sau conducerea unei persoane la sediul poliției ori al altui organ de stat sau de a lua măsurile necesare pentru menținerea ori restabilirea ordinii publice [4, art. 2].

Răspunderea contravențională pentru faptele ilicite menționate mai sus este cu amendă de la 100 de lei la 500 de lei, pentru contravențiile prevăzute la pct. 3), 4), 11), 14), 17), 18), 22), 33) și 34); cu amendă de la 200 de lei la 1.000 de lei, pentru cele prevăzute la pct. 1), 12), 16), 24), 25) și 28); cu amendă de la 500 de lei la 1.500 de lei, cele prevăzute la pct. 2), 5) – 10), 13), 15), 19), 20), 26), 29), 31) și 32); cu amendă de la 2.000 de lei la 3.000 de lei, faptele prevăzute la pct. 27) și 30); cu amendă de la 100 de lei la 500 de lei, faptele prevăzute la pct. 21) și 23); cu amendă de la 3.000 de lei la 6.000 de lei, faptele prevăzute la pct. 35) și 36).

În cazurile în care faptele prevăzute la pct. 1), 2), 4) și 24) ale art. 2 sunt săvârșite în incinta unei instituții de învățământ, a unei instituții de sănătate ori destinate ocrotirii speciale a unor categorii de persoane defavorizate, sancțiunile aplicabile sunt amenzile de la 1.000 de lei la 3.000 de lei.

În cazul săvârșirii contravențiilor prevăzute la art. 2 pct. 7) și 20) se dispune și măsura suspendării activității localului public pe o perioadă cuprinsă între 10 și 30 de zile. Iar în cazul repetării contravențiilor prevăzute la art. 2 pct. 19), 21), 22) și 26) se dispune, de asemenea, măsura suspendării activității localului public pe o perioadă cuprinsă între 10 și 30 de zile. În cazul săvârșirii contravenției prevăzute la art. 2 pct. 30) se dispune retragerea autorizației de funcționare a localului public.

Suspendarea activității localului public ori retragerea autorizației de funcționare a acestuia se dispune de către organul care a eliberat autorizația, la propunerea organului constatator, căruia i se comunică în scris măsura luată, în termen de 5 zile de la data sesizării. În cazul contravențiilor prevăzute la art. 2 pct. 32), 33) și 34), sesizarea se poate face și de către organele de

ocrotire socială. Totodată, sancțiunea amenzii poate fi aplicată și persoanei juridice [4, art. 3] și [5].

Dezordinile în masă în Marea Britanie reprezintă o infracțiune specială și distinctă pentru care legea prevede mobilul bazat pe prejudecată ca element constitutiv.

Răspunderea penală pentru asemenea faptă, este instituită în cadrul secțiunilor 29-32 ale Legii din 1998 privind Criminalitatea și Tulburarea Liniștii Publice.

Astfel, în conformitate cu legea Marii Britanii menționată mai sus, a fost instituită legitim o nouă categorie de fapte infracționale, printre care: atacul provocat de pagube materiale, hărțuirea, infracțiuni de încălcare a ordinii publice, faptele ilicite agravante ale rasismului și cele comise din motive religioase.

În context, este important de menționat că faptele ilegale săvârșite pe teritoriul Marii Britanii ce încalcă ordinea publică sunt considerate acțiuni ilicite, care cad sub reglementarea prevederilor Legii din 1998 privind Criminalitatea și Tulburarea Liniștii Publice.

Concluzie. Ca urmare a analizei efectuate, este de concluzionat că acțiunile care încalcă buna orânduire publică, egalitatea, echilibrul și pacea socială sunt considerate ca dezordini în masă. Aceste fapte socialmente periculoase sunt pasibile răspunderii juridice. În Republica Moldova, aceste ilegalități cad sub incidența art. 285 CPRM, în România ele se califică conform Legii nr. 60 din 23 septembrie 1991 privind organizarea și desfășurarea adunărilor publice și Legii nr. 61 din 27 septembrie 1991 pentru sancționarea faptelor de încălcare a unor norme de conviețuire socială, a ordinii și liniștii publice, iar în Marea Britanie sunt prevăzute în limitele secțiunilor 29-32 ale Legii din 1998 privind Criminalitatea și Tulburarea Liniștii Publice.

Referințe bibliografice:

1. Codul penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74 din 14.04.2009, în vigoare potrivit ultimelor modificări și ajustări din 21.12.2021;
2. Legea României nr. 31 din 16 noiembrie 1990 privind societățile comerciale // Monitorul Oficial al României nr. 126-127 din 17 noiembrie 1990;
3. Legea României nr. 60 din 23 septembrie 1991 privind organizarea și desfășurarea adunărilor publice // Monitorul Oficial al României nr. 186 din 14 martie 2014;
4. Legea României nr. 61 din 27 septembrie 1991 pentru sancționarea faptelor de încălcare a unor norme de conviețuire socială, a ordinii și liniștii publice // Monitorul Oficial al României nr. 125 din 18 februarie 2020;
5. Legea României nr. 192 din 25 octombrie 2019 pentru modificarea și

- completarea unor acte normative din domeniul ordinii și siguranței publice // Monitorul Oficial al României nr. 868 din 28 octombrie 2019.
6. Barbăneagră Alexei, Alecu Gheorghe, Berliba Viorel și alții, Comentariul Codului penal al Republicii Moldova, Chișinău, Ed. Sarmis, 2009, numărul total de pagini: 860, ISBN 978-9975-105-20-0;
 7. Brînză Sergiu și Stati Vitalie. Tratat de drept penal. Partea specială, Volumul II, Chișinău, Ed. F.E.P. „Tipografia Centrală”, 2015, numărul total de pagini: 1300, ISBN 978-9975-53-470-3;
 8. Brînză Sergiu, Ulianovschi Xenofon, Stati Vitalie, Țurcan Ion și Grosu Vladimir. Drept penal. Partea specială. Volumul II, ediția a II-a, Ed. Combinatul poligrafic – Cartierul juridic, 2005, numărul total de pagini: 804, ISBN 9975-79-325-8;
 9. Botnaru Stela, Șavga Alina, Grosu Vladimir și Grama Mariana, Drept penal. Partea generală, Volumul I, ediția a III-a, Chișinău, Ed. F.E.P. „Tipografia Centrală” (Cartier juridic), 2006, numărul total de pagini: 624, ISBN 978-9975-79-409-1;
 10. Copețchi Stanislav și Hadîrcă Igor, Calificarea infracțiunilor, Chișinău, Ed. Î.S.F.E.P. „Tipografia Centrală”, 2015, numărul total de pagini: 352, ISBN 978-9975-53-547-2;
 11. Instrucțiunea privind organizarea și executarea activităților de menținere, asigurare și restabilire a ordinii publice, aprobată prin ordinul Ministerului Afacerilor Interne nr. 515 din 08.12.2021;
 12. Șterbeț Valeria, Brînză Sergiu și Stati Vitalie, Drept penal. Suport de curs, Chișinău, Ed. Institutul Național al Justiției, 2008, p. 16, numărul total de pagini: 215, ISBN 978-9975-66-093-8;
 13. Vasiloii Djulieta și Bujor Valeriu, Drept penal. Partea generală. Teoria infracțiunii, Chișinău, Ed. Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, 2019, numărul total de pagini: 125, ISBN 978-9975-3195-8-4

EVOLUȚIA ISTORICĂ A OBLIGAȚIILOR FISCALE ÎN SPAȚIU CARPATO-DANUBIANO-PONTIC, ÎN PERIOADA MEDIEVALĂ

Vladimir VASILIȚA,

*master în drept, doctorand, Șef al Serviciului juridic al Academiei
„Ștefan cel Mare” a MAI*

Adriana MARIAN,

*master în drept, consultant principal al Secției juridice a Ministerului
Infrastructurii și Dezvoltării Regionale*

Rezumat

Fiscalitatea este un fenomen remarcabil în economia de piață prin pârgurile tradiționale de care dispune în realizarea veniturilor statului, dar și pentru dezvoltarea, modernizarea și prosperarea unei societăți. Impozitele au fost cunoscute încă din antichitate, iar în urma acestei analize vom observa evoluția lor pe teritoriul țării noastre, dezvoltându-se printr-un proces complex și durabil.

Cuvinte-cheie: obligații, impozite, taxe, tribut.

Résumé

La fiscalité est un phénomène essentiel dans l'économie du marché grâce aux moyens qu'elle nous offre pour le développement et la prospérité de la société. Les impôts ont été connus encore depuis l'antiquité et après cette analyse on va observer leur évolution dans notre pays, car ils ont eu un processus de développement assez complexe.

Mots-clés: obligations, les impôts, les taxes, l'hommage

Introducere. Impozitele în spațiul românesc își au amprenta odată cu destrămarea comunei primitive, apariția proprietății private, scindarea societății în clase sociale, dezvoltarea forței de producție și a relațiilor marfă-bani, apariția statalității și crearea aparatului de stat cu scop de soluționare a conflictelor dintre clase, dar și protejarea intereselor economice, comerciale etc.

Metodele și materiale utilizate. În procesul elaborării acestui articol au fost utilizate următoarele metode, cum ar fi: metoda istorică – studiind fenomenele istorice cum au evaluat în cursul timpului într-o ordine cronologică; analiza – prin intermediul căreia am examinat amănunțit problemele cu privire la obligații; sinteza – îmbinând mai multe elemente pentru obținerea unui rezultat general; comparației – care ne permite să analizăm două sau mai multe procese, aspecte. Materialele utilizate ce au servit la constituirea acestei lucrări sunt monografiile cercetătorilor autohtoni, români.

Rezultate obținute și discuții. După retragerea romană, așa-numită aureliană (în a. 275), comunitățile daco-romane și-au continuat existența pe teritoriul vechii Dacii, în condițiile istorice noi. Timp de un mileniu, societatea s-a confruntat cu o serie de triburi migratoare, care au invadat pe rând teritoriul Daciei: goții (în a. 295-297), hunii (în a. 376), avarii (în a. 567), slavii (sec. VI), bulgarii (în a. 679), unгурii (în a. 896) etc. Popoarele migratoare, în perioadele pătrunderii lor, erau într-o stare de organizare tribală, inferioară formei de organizare a băștinașilor. Preocuparea lor de bază era jaful, iar populația învinsă era obligată la plata tributului (o parte din produsele câmpului, vite).

Documentele istorice atestă că statele medievale românești s-au format pe parcursul unei perioade îndelungate, și anume la începutul și mijlocul sec. XIV, în urma unor condiții interne dar și externe favorabile: formarea relațiilor feudale, creșterea demografică a populației, creșterea economiei, extinderea relațiilor comerciale etc. Pe lângă cele menționate, au existat și unele personalități remarcabile, cu o capacitate organizatorică și militară ca: Basarab I., Bogdan I. ș.a.

Sistemul fiscal din această perioadă este conturat în funcție de statutul individului în societate. Astfel, boierimea, drept clasă privilegiată a societății, se bucura de imunitate fiscală, în schimb, erau nevoiți să fie credincioși și supuși autorității supreme, să participe la Sfatul domnesc sau la Adunarea generală, să vină la oaste cu vasalii săi. Din pătura privilegiată făceau parte și slujitorii cultului religios, care la fel erau scutiți de impozite [1, p. 50].

Cea mai numeroasă categorie socială erau țăranii, supuși diferitor obligațiilor fiscale – produse, bani sau prestații de muncă. Dărilor în produse sau *dijmele*, mai erau numite *desetine*, care se percepeau în **vite, pește, cereale, albinărit**. Prestațiile în muncă față de stat erau numite munci sau slujbe (erau de la 3 la 12 zile), în aceste zile țăranii participau la construcția drumurilor, cetăților, morilor. Dărilor în bani era un impozit personal, din diferite taxe, din răscumpărarea *dijmelor* sau *slujbelor*. Inițial, acest impozit a fost numit **bir** și era stabilit în funcție de situația socială a persoanei [2, p. 78]. În Țara Românească, țăranii mai erau obligați să îndeplinească *boierescul*, iar în Transilvania, acesta se numea *robotă*. Tot în Transilvania țăranii munceau gratuit o zi pe an la secerat și cosit [3, p. 45]. Suplimentar, țăranii plăteau agenților administrativi și judiciari, care se ocupau de infractori.

Este de menționat că, în această perioadă, domnitorul, în calitate de șef al statului, era împuternicit cu cele mai importante atribuții, dintre care și fiscale, stabiile *dărilor*, de comun acord cu Sfatul domnesc stabiile *birul*, acorda scutiri de dări. Un rol remarcabil îl avea „**Marele vameș**”, care era unul din dregători care aduna veniturile din vămile țării.

La începutul secolului XV situația se agravează în Transilvania, țăranii

erau supuși la tot mai multe dări față de stat, boieri și cler. Situația grea a țăranilor transilvăneni a provocat o mare răscoală la Bobâlna în 1437. Pentru a înăbuși tulburările, nobilimea maghiară, secuii și sașii și-au unit eforturile. Uniunea celor trei categorii privilegiate a și creat baza sistemului politic din Transilvania, excluzând românii ortodocși din viața politică a țării [3, p. 152].

Secolul XV se caracterizează printr-o mulțime de războaie duse împotriva otomanilor pentru independența țărilor române. Spre mijlocul secolului al XVI-lea, în Principatele Române se instaurează suzeranitatea otomană, astfel, în acest context, este de menționat că principatele române, datorită capacității înalte de apărare nu au fost transformate în pašalâcuri otomane. În schimb, erau obligate la plata haraciului și diferitor dări către sultan.

Legislația islamică prevedea patru categorii de surse ale veniturilor statului otoman, printre care cea provenită din perceperea dărilor de la populația non-musulmană supusă otomană (**ahl-i zimma**), de la comunitățile non-musulmane legate de sultanul otoman printr-un act de reciprocitate (**musta'min**), de la populațiile non-musulmane care își răscumpărau pacea și de la vama percepută negustorilor non-musulmani. Principiile legislative islamice stabileau și direcțiile de consum al acestor venituri:

- pentru solda și înzestrarea oastei care luptă împotriva non-musulmanilor;
- pentru subvențiile dregătorilor militari, judecătorești, religioși;
- pentru plata serviciilor de menținere a ordinii publice;
- pentru lucrările în folosul public (poduri, drumuri, canalizări).

Categoriile de venituri menționate au ocupat un prim loc în sistemul financiar otoman, dintre care fac parte și *haraciul* țărilor române, însăși legislația islamică face trimitere la bunurile plătite pentru *răscumpărarea păcii*.

În comparație cu alte state, în Țările Române s-a aplicat un regim politic particular, chiar și din punct de vedere financiar, populația celor trei state a fost încadrată în statutul de *zimmî*, fără ca acestea să-și piardă individualitatea statală. Dacă la sud de Dunăre obligațiile financiare ale non-musulmanilor erau îndeplinite individual, iar responsabili de executarea lor erau dregătorii locali otomani, în Țările Române sarcinile fiscale erau îndeplinite colectiv, iar răspunzători de aceasta în fața statului otoman erau domnitorii [4].

Unii istorici menționează că primul *haraci* plătit de Țara Românească a fost în 1394, de către Vlad Uzurpatorul după bătălia de la Rovine, apoi de către Mircea cel Bătrân, în urma expediției lui Mehmed I în 1417. Lipsit de susținerea statelor europene, domnitorul a fost nevoit să ceară pace, astfel, în schimbul unui tribut de 3.000 de galbeni, otomanii garantau integritatea țării, instituțiile, credința și limba [5, p. 67].

În Moldova, istoricii consideră că primul tribut a fost plătit de Petru Aron, în 1456 în valoare de 2.000 de galbeni [6, p. 251]. Însă, persistă ideea că

relația de vasalitate între Moldova și Poarta Otomană s-a instaurat în 1512, printr-un tratat încheiat între Bogdan al III-lea și Selim I prin care Moldova își păstrează statalitatea în schimbul unui tribut anual de 4.000 de galbeni, 40 de cai, 40 de șoimi de vânătoare și acordarea ajutorului militar [1, p. 66].

Odată cu instaurarea dominației otomane asupra Țărilor Române, s-a agravat situația țăranilor, care erau supuși numeroaselor obligații. În Transilvania, se plătea regalității darea în bani, prestau lucrări publice la cetăți, drumuri; bisericilor – *dijma*; nobilimii – *censul* (de regulă în bani), daturile sau darurile, munca, numită apoi *zile de robotă*, *dijma* din porci și albiți. În Țara Românească, țăranii erau obligați la cens, daruri, muncă, *dijma* din porci și albiți și datul oilor. Obligația în muncă a fost stabilită o zi pe an, în 1437, la seceră sau coasă, iar până în 1514 s-a ajuns la o zi pe săptămână [7, p. 100].

O personalitate remarcabilă a acestei perioade este Vlad Țepeș supranumit Dracula, domn al Țării Românești, care până în 1459 trimitea anual tribut în valoare de 10.000 de galbeni de aur, iar în anul 1462 Poarta a cerut, pe lângă tribut, să-i aducă neapărat 500 de băieți. Prin urmare, domnitorul refuză să trimită acest număr de băieți, ceea ce a dus la tulburarea relațiilor dintre Poartă și domnitor, iar în vara acestui an sultanul atacă țara [8, p. 116].

În anul 1524, în Țara Românească, Radu de la Afumați reia domnia cu sprijinul boierilor închinându-se în fața Porții și acceptând majorarea tributului de la 12.000 la 14.000 de ducați [9, p. 111].

În prima jumătate a secolului al XVI-lea are loc majorarea semnificativă a haraciului în Moldova, de la 10.000 de galbeni în 1538 la 53.389 de galbeni între 1574-1575 [4]. Aceste majorări se datorează atât crizei otomane, cât și inițiativei de sporire a haraciului venit din partea domnitorilor, care nu urmăreau în primul rând apărarea țării, ci a scaunului pe care îl ocupau, sau într-o formă mai restrânsă efectele luptelor interne pentru tron.

Împuternicit cu atribuții de colectare a diferitor dări în Țara Românească și în Țara Moldovei era unul din dregători „**Marele Vistier**”, pe când în Transilvania sistemul fiscal avea în frunte un **trezorier** [3, p. 55].

La începutul secolului al XVII-lea, Imperiul Otoman își exercită autoritatea, mai mult formal, acceptând domni aleși de țară, scad darurile și chiar nepercepând haraciul. În această perioadă crește semnificativ rolul boierimii în conducerea statului, având privilegii fiscale, erau scutiți de unele dări. Un cronicar din secolul al XVII-lea vorbește despre boierimea moldoveană ca de „**niște lupi flămânzi ... care despuiau pe bieții oameni mai rău decât tâlharii**” [7, p. 155]. În urma celor relatate, observăm atitudinea răutăcioasă a boierimii din acea perioadă față de țăranime, care sunt apăsați de o fiscalitate excesivă cauzată în cea mai mare parte de feudalii locali.

Dacă în secolul al XVI-lea și începutul sec. al XVII-lea boierimea dispunea de imunitate fiscală, în anul 1636 Vasile Lupu i-a impus la plata birului. În

a doua jumătate a secolului, după răscoala Țărilor Române, regimul otoman se accentuează, astfel, cerințele Porții cresc considerabil. Cu excepția haraciului, sporesc peșcheșurile, darurile. Așadar, feudaliilor li s-au impus dări ca: goștina, darea cailor, desetina. Clerul era obligat să plătească dări atât în folosul statului, cât și în folosul mitropoliei și episcopiei. Nemeșii, fiind micii proprietari de pământ, erau impuși la o dare specială „nemeșească”, precum și la plata altor dări: sulgiul, darea de unt, miere. Curtenii, fiind o categorie privilegiată, la fel erau supuși obligațiilor fiscale – *desetina, darea cailor*. Țăranii, ca pătura cea mai numeroasă, plăteau dijma față de feudali, față de stat, prestațiile față de stat fiind de vreo 5 ori mai mari comparativ cu perioada precedentă. Țăranii erau obligați la renta în muncă care se mărește de la 12 la 24 de zile pe an.

În Țara Românească, în anul 1688 a fost ales domn Constantin Brâncoveanu. El a avut una din cele mai lungi domnii din istoria țării și, totodată, una din cele mai tragice. Pe timpul domniei sale, a inițiat reforma fiscală, în anul 1701 bazată pe generalizarea „*ruptei*”, de a încheia înțelegeri cu un grup de contribuabili prin care mulțimea dărilor era înlocuită cu o sumă fixă, plătită la anumite termene (4 termene în cazul reformei date). Reforma fiscală de la 1701 a dus la creșterea numărului contribuabililor din Țara Românească, dar și la eliminarea, în mare parte, a abuzurilor săvârșite de numeroșii dregători cu atribuții fiscale.

În anul 1710, ca domn al Moldovei a fost investit Dimitrie Cantemir, care în perioada de domnie a întreprins o reformă fiscală, reducând o serie de dări ce apăsau mica boierime și țărănime, precum: *birul steagului, dădiile mazililor, dijma pe miere*.

După campania ruso-moldo-turcă din vara anului 1711 de la Stănilești, în Țările Române s-a instaurat regimul turco-fanariot. Regimul a fost constituit începând cu anul 1711 în Moldova și 1716 în Țara Românească, autonomia lor fiind grav afectată. În urma acestor schimbări, domniile fanarioți erau numiți direct de la Constantinopol, durata domniilor fiind în general scurtă, numirea și confirmarea fiind remunerată de o sumă mare de bani – mucarerul mare și mucarerul mic.

O personalitate remarcabilă a acestei perioade a fost Constantin Mavrocordat, printre primii domnitori fanarioți, ce a implementat modernizarea societății în Moldova și Țara Românească. La 7 februarie 1741 emite un Hrisov domnesc, ce prevedea un vast program de reforme ale mai multor domenii printre care și cel fiscal.

Reforma fiscală înfăptuită de Constantin Mavrocordat prevedea desființarea impozitului pe vite mari cornute (văcăritul), a cuniței (impozite pe cai), pogonăritului (impozite pentru fiecare pogon cu plantație de viță-de-vie ce echivala cu o jumătate de hectar), și stabilirea unui impozit unic, achitat

în patru rate. Suma birului, care revenea unei familii, era de 105 parale (5 parale alcătuia „rășura” – plata pentru persoanele care strângeau impozitul). În cadrul fiecărei localități suma totală era împărțită la plată conform averii fiecărei familii. Cei care dispuneau de avere mai mare plăteau mai mult.

Prin reforma sa fiscală, Constantin Mavrocordat revenea la sistemul ruptei în patru sferturi, practică anterior de Antioh Cantemir (în a. 1700), Constantin Brâncoveanu (în a. 1701), Nicolae Mavrocordat (în a. 1710), Mihai Racoviță (în a. 1723) și Grigore II Ghica (în a. 1726-1733).

Din cauza cerințelor mari din partea Porții, domnitorul a fost nevoit să încalce prevederile reformei, iar numărul sferturilor era împărțit până la 6, apoi până la 8. Documentele istorice atestă că birul plătit de Constantin Mavrocordat, pentru a nu fi numit peste Țara Românească un alt Domn, era de 100.000 de parale, iar suma de 959.500 de parale pe an ca bir curat, ca poclon de *Bairam* [10, p. 283].

Conform acestei reforme, boierimea, ca clasă privilegiată, se bucura de renta în bani și muncă din partea țăranilor. Boierii cu dregătorii înalte au fost scutiți de plata birului, iar Hrisovul domnesc din anul 1742 a stabilit salarii acestora. Totodată, neamurile – copiii boierilor, plăteau o dare fixă, mai mică decât birul. Ruptașii erau o categorie socială ce plăteau o dare fixă, stabilită în patru rate. Curtenii și călărașii își pierd privilegiile, fiind supuși la plata dijmei și prestarea boierescului. În această perioadă, din cauza fiscalității mari, sărăcește și clerul. Situația se înrăutățește și la orășeni, care erau obligați să presteze dări față de stat, dijma, dări și prestații feudalilor. Obligațiile țăranilor se măresc, pe lângă dijma, prestau boierescul, care în anul 1766 s-a stabilit la 12 zile pe an, în anul 1777 s-au mai adăugat 2 zile, iar către anul 1805 boierescul s-a mărit până la 36 de zile pe an [5, p. 87].

Ca efect al acestui regim, observăm că Poarta a intensificat o exploatare economică a Moldovei și Valahiei, mărinind obligațiile financiare, a stabilit un control drastic asupra comerțului, a mărit tributul de la 65.000 de taleri în anul 1711, la 260.000 de taleri în anul 1777 pentru Moldova, iar pentru Țara Românească, în anul 1777, tributul era de 300.000 de taleri. Pe lângă acestea domnitorii plăteau sume enorme în calitate de peșcheșuri (cadouri), de *geai-gear* (confirmare la domnie) [11, p. 74].

Concluzii. Generalizând, acele categorii de obligații fiscale care au existat în diferite perioade de referință, putem conchide că instaurarea dominației otomane a avut un impact negativ asupra comunității române, care s-a reflectat asupra tuturor categorii sociale, în special asupra țăranilor care erau dependenți atât de stat, cât și de feudalii lor.

Referințe bibliografice

1. Coptileț V. Istoria dreptului românesc (perioada antică, medie și modernă). Chișinău: Ed. CEP, 2012. 270 p.
2. Bantuș I., Bantuș M. Istoria statului și dreptului Republicii Moldova (curs de lectii). Chișinău: Ed. Reclama, 2001, 182 p.
3. Dragnev D., Gonța Gh. Istoria medie a românilor. Chișinău: Ed. Civitas, 1997, 191 p.
4. Revista de Istorie, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, Tom. 30, august, 1977, nr. 8.
5. Aramă E., Coptileț V. Istoria dreptului românesc. Chișinău: Ed. Tipografia Centrală, 2012, 286 p.
6. Manea M., Adrian Pascu ș.a. Istoria Românilor. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1999, 400 p.
7. Daicoviciu H., Teodor P., ș.a. Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până la revoluția din 1821. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1998, 192 p.
8. Matei H.C., Constantiniu F., ș.a. Istoria României în date. Chișinău: Ed. Crai-nou, 1992, 305 p.
9. Tanasă Gh., Arsene Șt. Gh. Istoria Românilor. Epoca antică și medievală. Culegere tematică școlară. Chișinău, 1993, 224 p.
10. Iorga N. Istoria Românilor. Chișinău: Ed. Universitas, 1992, 398 p.
11. Certan E., Moiseev I., ș.a. Istorie, Chișinău: Ed. Univers Pedagogic, 2006, 208 p.

MECANISME PROCESUALE PENTRU PROTECȚIA ȘI ASISTENȚA VICTIMELOR INFRAȚIUNILOR POTRIVIT LEGISLAȚIEI ȘI PRACTICII JUDICIARE ALTOR STATE

Natalia PAUSTOVSCAIA,
*lector al Catedrei „Procedură penală, criminalistică
și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Dumitru POPUȘOI,
doctorand al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Articolul prezintă o analiză comparativă între prevederile legislative ale Republicii Moldova în domeniul protecției și asistenței victimelor infracțiunilor și prevederile și practica altor state, care fac parte din sistemele de drept anglo-saxon, dar și romano-germanic. Articolul stabilește principalele probleme legate de repararea prejudiciului cauzat victimei în urma unei infracțiuni, care este una dintre cele mai importante probleme în asigurarea drepturilor și intereselor legitime ale acesteia, alte prevederi privind drepturile materiale și procesuale, protecția, precum și alte aspecte consacrate problemelor victimelor infracțiunilor.

Cuvinte-cheie: acțiune civilă, proces penal, victimă, parte vătămată, prejudiciu material, prejudiciu moral, compensarea cheltuielilor.

Introducere. Repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune este o problemă importantă în procesul de înfăptuire a justiției, dar și în restabilirea echității sociale, astfel ca anume victima să obțină o satisfacție echitabilă. Este de notat că repararea acestui prejudiciu, la etapa actuală, poate fi realizată pe două căi: 1) încasarea prejudiciului cauzat prin infracțiune de la făptuitor (despăgubirea) și 2) încasarea compensației victimelor infracțiunilor din contul statului. Prin considerarea circumstanței că deseori despăgubirea victimei din contul infractorului a prejudiciului cauzat prin infracțiune, deseori rămâne a fi stabilită doar în actele judecătorești, finalmente nefiind executată din varii motive, compensare rămâne o alternativă acordată de către stat imperios necesară.

În acest context, se deduce că valorificarea drepturilor materiale și procesuale ale victimelor infracțiunilor nu va fi posibilă fără ajustarea cadrului legal național la standardele și practicile internaționale. În măsura în care sistemul de compensare va deveni funcțional și consolidat, va deveni posibilă perspectiva extinderii treptate a categoriilor de victime, care să beneficieze de compensarea financiară din partea statului pentru infracțiunile comise în privința lor.

În vederea identificării unui mecanism funcțional de compensare a victimelor infracțiunilor aplicabil Republicii Moldova, s-a realizat o analiză comparativă a legislațiilor și practicilor altor state, care fac parte din sistemele de drept anglo-saxon, dar și romano-germanic.

Metode aplicate și materiale utilizate. În cursul elaborării studiului s-a ținut cont de regulile principale ale realizării unei cercetări ce implică în mod necesar utilizarea anumitor metode de cercetare specifice fiecărui subiect în parte. În cazul nostru, au fost utilizate pe larg metoda analizei, prin care se efectuează analiza problematicii și a particularității garanțiilor procesuale reglementate pentru victimele în legislația altor state, metoda deducției, prin care se realizează o constatare a problemelor în realizarea drepturilor victimelor în urma infracțiunilor potrivit practicilor altor state, metoda comparativă de analiză, utilizată în scopul examinării posibilității de implementare a noilor idei și mecanisme ce vor asigura eficientizarea drepturilor victimelor infracțiunilor.

Materialele utilizate sunt: actele legislative și normative din alte state, acte legislative naționale în domeniu, doctrina și alte studii conexe.

Rezultate obținute și discuții. De învedereat, repararea prejudiciului cauzat victimei în urma unei infracțiuni este una dintre cele mai importante probleme în asigurarea drepturilor și intereselor legitime ale acesteia.

Potrivit legislației procesual-penale, victima unei fapte care constituie componentă de infracțiune este în drept să ceară, în condițiile Codului de procedură penală, să-i fie reparate prejudiciile morale, fizice și materiale.

Astfel, principalul mecanism juridic, prin intermediul căruia o persoană care a suferit un prejudiciu cauzat prin infracțiune solicită repararea acestuia în cadrul procesului penal declanșat, ca urmare a constatării infracțiunii respective, reprezintă acțiunea civilă în procesul penal.

Cu părere de rău, practica judiciară ne demonstrează că înaintarea acțiunii civile nu garantează soluționarea acestei acțiuni și, ca rezultat, repararea prejudiciului cauzat victimelor în urma infracțiunii. Acest fapt este legat în mare parte de două circumstanțe: în primul rând, lipsa bunurilor sau veniturilor la persoane recunoscute vinovate în săvârșirea unei infracțiuni, în urma căreia a fost cauzat prejudiciu, or, făptuitorul nu a fost identificat de organul de urmărire penală.

Ca urmare, circumstanțele vizate privează victima de orice speranță la repararea prejudiciului cauzat acesteia în urma săvârșirii unei infracțiuni. Mai mult ca atât, victima se află într-o poziție disproporționată cu bănuitul, învinutul și inculpatul, fiind astfel considerată de fapt ca un participant secundar la procesul penal.

În acest sens, în ultimul deceniu, eforturile și atenția mai multor juriști din multe țări este îndreptată spre dezvoltarea și implementarea unui mecanism de despăgubire integrală sau parțială a prejudiciului cauzat prin

infracțiune de către stat.

În această ordine de idei, este relevant de remarcat că în executarea dispozițiilor constituționale, care stipulează că cetățenii Republicii Moldova beneficiază de protecția statului, statul este obligat să apere, prin organele sale specializate, drepturile și interesele cetățenilor. În cazul în care cetățeanul devine victima unei infracțiuni, statul are datoria de a asigura despăgubirea ei.

Prima țară care a legiferat în 1963 și a implementat în practica judiciară mecanismul compensărilor financiare a victimelor infracțiunilor din partea statului a fost Nouă Zeelandă, după care a urmat Marea Britanie în 1964. Ulterior, acestui proces s-au alăturat unele țări europene și țările din America de Nord [1]. Ca exemplu, în Statele Unite ale Americii este recunoscut că compensarea prejudiciului cauzat prin infracțiune este coloana vertebrală a sistemului de justiție.

La nivel federal, cadrul legal îl constituie mai multe acte legislative, ca exemplu: Legea cu privire la protecția victimelor și martorilor infracțiunilor din 12 octombrie 1982, care reglementează principii de bază, precum tratamentul echitabil al victimelor infracțiunilor, Declarația drepturilor victimelor infracțiunilor, care reglementează întregul sistem de protecție socială a victimelor infracțiunilor și Legea cu privire la drepturile victimelor infracțiunilor și restituirea prejudiciului cauzat din 1990, în care o atenție deosebită se acordă problemelor despăgubirii prejudiciului cauzat prin infracțiune.

Mai mult, aproape în toate statele au fost adoptate propriile acte legislative pentru acordarea despăgubirilor victimelor infracțiunilor. Potrivit legislației la nivelul acestor state federale, dreptul la compensarea prejudiciului, în primul rând pentru infracțiuni violente, precum și la asistența socială necesară îl au nu numai victimele infracțiunilor, ci și rudele acestora, precum și cei care au încercat să prevină sau contracareze comiterea infracțiunii. Procedura compensărilor nu prevede ca condiție obligatorie existența hotărârii judiciare prin care să fie soluționată acțiunea civilă prin admiterea ei. Totodată, efectuarea compensărilor nu depinde de faptul dacă a fost ori nu identificat autorul infracțiunii, ori de constatarea stării de iresponsabilitate a făptuitorului din cauza unei boli psihice [2].

Compensarea de către stat acoperă cheltuielile legate de tratamentul părții vătămate și îngrijirea acesteia, înmormântarea părții vătămate, plata sumelor de asigurare, indemnizațiilor și pensiilor, ajutorul social membrilor familiei întreținătorului decedat.

Astfel, regula generală a Statelor Unite ale Americii este că statul să compenseze despăgubirile victimelor doar daunele fizice, aduse ca urmare a unei infracțiuni săvârșite prin violență.

Totuși, în unele state precum California, Maryland, New York, concomitent cu prevederile descrise, legislația reglementează și achitarea compen-

sărilor pentru prejudiciul adus proprietății victimei [3].

V.E. Kvashis și L.V. Vavilova, în monografia sa, publicată încă în 1994, dedicată legislației străine privind protecția victimelor infracțiunilor, au accentuat faptul că politica legislativă a Statelor Unite a avut o mare influență asupra dezvoltării statutului penal-juridic al victimei în țările UE. Această țară, potrivit acestor autori, este un lider în dezvoltarea drepturilor victimei [4].

În Marea Britanie există două forme de compensare a prejudiciului victimelor infracțiunii: 1) achitarea prejudiciului de către persoana vinovată în comiterea infracțiunii, fapt confirmat prin emiterea sentinței judecătorești; 2) compensarea achitată de către stat. În acest caz, la fel cum este reglementat și în legislația SUA, nu are importanță dacă a fost sau nu reținut autorul infracțiunii, sau dacă a fost confirmată vinovăția lui în săvârșirea infracțiunii prin sentință. În orice caz, victima unei infracțiuni are drepturi la despăgubirea prejudiciului cauzat din partea statului.

Relevant este de menționat că mărimea compensării achitate se stabilește reieșind din gravitatea prejudiciului cauzat, potrivit reglementărilor prevăzute în Instrucțiunea elaborată în cadrul Ministerului Afacerilor Interne din anul 1988.

Ca exemplu, pentru o zgârietură, în funcție de dimensiune, se achită o compensare în mărime de 50 de lire sterline; pentru pierderea dintelui din față se achită 1000 de lire sterline; pentru fractură nazală se achită 550 de lire sterline, pentru fractura oaselor maxilare se achită 1750 de lire sterline; pentru caz de viol – 5000 de lire sterline; pentru pierderea vederii la un ochi – 13000 de lire sterline etc [3].

Protecția victimelor infracțiunilor săvârșite cu violență constituie o preocupare a organismelor europene, precum și a statelor Europei. Interesul față de subiectul în cauză pornește de la rațiuni de solidaritate socială, iar scopul care este urmărit în acest sens vizează înlăturarea sau, cel puțin, minimizarea consecințelor negative în viața persoanelor care au devenit victime ale acestor fapte.

Ca exemplu, cu scopul soluționării problemei protecției victimelor infracțiunilor, încă la 11 mai 1976, în Republica Federală Germania a fost adoptată Legea privind despăgubirea victimelor infracțiunilor violente (OEG), care reglementează dreptul la despăgubiri, ce este asigurat pentru prejudicii aduse ca urmare a comiterii unei infracțiuni violente [5]. Considerăm că această lege a permis o valorificare solidă a statutului procesual al victimei unei infracțiuni.

Potrivit legii vizate, despăgubirile sunt prevăzute pentru orice infracțiune comisă cu violență (de exemplu, agresiune fizică, abuz sexual, atac terorist, omor) în temeiul OEG. Despăgubirile pot fi plătite victimelor sau rudelor acestora. Cetățenii străini, la fel, au dreptul la despăgubiri dacă sunt

cetățeni ai unui stat membru al Comunității Europene.

Cuantumul compensărilor și perioada achitării sunt reglementate de Legea federală privind asistența (*Bundesversorgungsgesetz*). Astfel, pentru stabilirea cuantumului compensației financiare acordate de către stat pentru prejudiciul cauzat prin infracțiune, nemijlocit din acțiunile violente prin care a fost săvârșită fapta infracțională, se iau în calcul:

- cheltuielile medicale, serviciile de îngrijire;
- accesoriile medicale (de exemplu, proteze, proteze dentare, scaun cu rotile);
- prestațiile lunare de pensie, care pot fi sau nu în funcție de venituri, pentru părțile vătămate și supraviețuitori;
- cheltuielile de înmormântare;
- prestațiile sociale suplimentare pentru persoanele defavorizate din punct de vedere economic (de exemplu, asistență pentru îngrijire, ajutor suplimentar pentru subzistență) [5].

Pe lângă aceasta, de la începutul anilor 1980, Uniunea Creștin-Democrată, Ministerul Sănătății, Ministerul Protecției Sociale și Familiei a promovat activ proiecte de lege care ar permite alocarea mijloacelor financiare în susținerea victimelor infracțiunilor. Totodată, în Germania erau înstituite aziluri pentru victimele infracțiunilor violente. Au fost create servicii sociale, care se ocupau cu profilactica victimizării și informarea populației. Potrivit inițiativei Societății Mondiale Victimologice din Mönchengladbach, în 1987 a fost creată baza de date privind reflectarea informației despre victimele infracțiunii, prevederile legale cu referire la caz [5].

În acest context relevant, este de accentuat că unul din cele mai performante Centre pentru activități de cercetare în domeniul victimelor infracțiunilor se află în Țările de Jos, unde sunt create peste 45 de servicii specializate sociale care oferă asistență victimelor infracțiunilor. Un departament special al Ministerului Justiției este implicat în activități în toate domeniile de protecție a drepturilor victimelor infracțiunilor.

În Franța există 85 de servicii specializate finanțate de către stat și mai există peste 140 de centre pentru victimele violenței sexuale [6].

La 03 ianuarie 1988, legislația procesual penală a Republicii Franceze a fost completată cu o secțiune nouă (de la art. 706³ până la art. 706¹³) care reglementează procedura achitării sumelor compensatorii victimelor infracțiunilor. Victimele au dreptul la compensarea din partea statului chiar până la remiterea dosarului în instanța de judecată. Ulterior, statul încasează în regres de la condamnat toate cheltuielile suportate în legătură cu repararea prejudiciului cauzat.

Astfel, în practica Uniunii Europene, această modalitate de reparare a prejudiciului cauzat victimelor infracțiunii se numește institutul subrogării. Dictionarul explicativ definește subrogarea ca: „Operație juridică prin care o

persoană substituie pe alta în cadrul unui raport juridic, urmând ca drepturile și obligațiile celui substituit să revină subrogatului”.

Potrivit art. 131-24 din Codul penal al Republicii Franceze, statul răspunde de dauna sau de partea de daună care a fost provocată altuia de un condamnat și care reiese direct din punerea în executare a unei hotărâri privind aplicarea pedepsei – muncă neremunerată în folosul comunității. Statul se substituie de drept drepturilor **victimei**. Acțiunile în regres sunt aduse în fața instanțelor judecătorești [7].

În Belgia a fost creat Serviciul public Federal pentru Justiție, care în structura sa are mai multe departamente și comitete care apără interesele victimelor, inclusiv Direcția generală pentru legislație, drepturi și libertăți fundamentale și Direcția generală a centrelor juridice.

Comisia pentru asistență financiară victimelor unor infracțiuni violente (*Commission pour l'aide financière aux victimes d'actes intentionnels de violence/ Commissie voor financiële hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden*) a fost instituită printr-o lege adoptată la 1 august 1985. Această Comisie are un rol important în acordarea ajutorului financiar victimelor infracțiunilor săvârșite prin violență și are următoarele atribuții:

- oferă sprijin financiar victimelor infracțiunilor săvârșite prin violență și, în anumite cazuri, familiilor acestora;
- prevede o procedură de ajutor financiar pentru victimele infracțiunilor săvârșite în alt stat membru al Uniunii Europene;
- poate oferi asistență chiar dacă agresorul este necunoscut sau nu răspunde de faptele sale;
- nu poate acorda asistență dacă infracțiunea este comisă din imprudență sau din neglijență.

În Flandra și Bruxelles există 11 centre de ajutor social (*Centra Algemeen Welzijnswerk — CAWs*), fiecare având un departament care oferă asistență psihologică și juridică victimelor infracționalității [5].

Consider că în Suedia există unul din cel mai reușite mecanisme și o practică eficientă care asigură compensarea prejudiciului victimelor infracțiunilor.

Așadar, potrivit legislației procesual penale și altor acte legislative din Suedia, orice persoană care este victima infracțiunii are, în general, dreptul la despăgubiri. Astfel, victima are trei opțiuni principale de compensare. În primul rând, victimei i se pot acorda despăgubiri stabilite de instanță prin sentință, în al doilea rând, despăgubirile pot fi plătite prin diferite tipuri de asigurări.

În al treilea rând, statul suedez poate oferi despăgubiri victimei prin intermediul planului guvernamental de despăgubire, cunoscut sub denumirea de Despăgubirea victimelor pentru prejudiciile produse ca urmare a unei infracțiuni, prin intermediul Autorității de Compensare și Sprijinire a Victi-

melor Infracțiunilor [8].

De compensări beneficiază victimele infracțiunilor comise cu aplicarea violenței și poate pretinde la despăgubiri pentru vătămări corporale, inclusiv pentru daune fizice și psihice. Compensația acoperă și pierderea de venituri, precum și cheltuielile pentru orice reabilitare necesară recuperării în urma traumei suferite, inclusiv pentru pierderea sau deteriorarea proprietății și pierderile pur financiare.

În mare parte, compensarea prejudiciului produs în urma unei infracțiuni să realizează de către companiile de asigurare, dacă victima beneficiază de asigurare prin contractul încheiat.

Compensarea prejudiciului cauzat victimelor infracțiunii în cazuri când făptuitorul nu este stabilit sau când victima nu beneficiază de asigurare este prevăzută în Planul Guvernamental de Compensare pentru daune produse de o infracțiune (Brottskadelag 2014:322). Victima are dreptul de a fi despăgubită pentru vătămări corporale de către toate sistemele menționate mai sus. În momentul în care victima primește despăgubiri pentru vătămări corporale, se acoperă inclusiv pierderile de venituri. Pierderile de venituri apar atunci când victima nu este capabilă să lucreze, în special ca urmare a unei traume produse. În Suedia, pierderile de venituri cauzate de boală sau de vătămare sunt în general acoperite de asigurarea publică de sănătate.

Concomitent, în Suedia a fost creat Fondul pentru Victimele Infrațiunilor, care are drept scop oferirea susținerii, inclusiv materiale. Acest Fond este susținut de cercetători, ONG-uri, organisme publice, instituții private. Fondul este finanțat în special și din sume achitate de către condamnați. În special, condamnații care au comis o infracțiune pentru care este prevăzută pedeapsa cu închisoare sunt obligați să plătească o sumă forfetară de 500 SEK către Fond [8].

Dreptul la compensații pentru daunele cauzate victimelor infracțiunilor în Bulgaria este reglementat în Codul de procedură penală, Legea privind asistența și compensarea financiară a victimelor infracțiunilor, Legea privind protecția persoanelor aflate în pericol ca rezultat al procedurilor penale etc. Dreptul general al victimei la compensații pentru daunele suferite poate fi exercitat prin mai multe căi: prin înaintarea acțiunii civile în cadrul unei urmăriri penale sau prin acțiunea civilă în litigiul civil. Constatăm că în Bulgaria procedura este asemănătoare cu legislația procesual penală a Republicii Moldova.

Potrivit articolului 3, paragraful 3 din Legea privind asistența și compensarea financiară a victimelor infracțiunilor, compensația financiară de stat se acordă doar pentru daune materiale și numai victimelor infracțiunilor de terorism, tentativă de omor, omor calificat, infracțiunea intenționată care a avut ca urmare vătămarea corporală gravă a victimei, abuz sexual, viol, trafic de ființe umane, infracțiunile comise de un grup criminal organizat, pre-

cum și alte infracțiuni grave intenționate care au provocat decesul sau vătămarea corporală gravă a victimei. Compensația financiară acoperă costurile îngrijirilor medicale care nu sunt acoperite de Fondul Național de Asigurări în Sănătate, veniturile pierdute, cheltuielile de judecată, pensiile pierdute, cheltuielile funerare, precum și alte prejudicii materiale (Articolul 14). Fondul compensează daune materiale până în cuantumul sumei de 10.000 BGN; pierderea pensiei alimentare este de până la 10.000 BGN pentru fiecare copil aflat în întreținere (Articolul 13). Compensațiile de stat sunt asigurate de către Consiliul Național pentru Asistență și Compensare a Victimelor Infracționalității, care este un organism interinstituțional cu rol în simplificarea practicilor privind victimele și care desfășoară activități de informare [9].

Consiliul Național de Asistență și Compensare a Victimelor Infracționalității este organul de stat responsabil pentru plata compensațiilor acordate de stat. De asemenea, acordă asistență victimelor cetățeni bulgari aflați pe teritoriul unui alt stat membru al UE în completarea cererilor de compensații financiare și le îndrumă către autoritățile competente din respectivul stat membru; de asemenea, sprijină cetățenii altor State Membre care au reședința legală în Bulgaria, care au fost victime ale infracțiunilor săvârșite pe teritoriul Republicii Bulgaria și care au dreptul la despăgubiri financiare. Asociația Organizațiilor care Sprijină Victimele Infracționalității oferă informații despre activitatea organizațiilor sale componente din diferite regiuni și este un reprezentant permanent în cadrul Consiliului Național pentru Asistență și Compensare a Victimelor Infracționalității [8].

În Italia, procedura de compensare a prejudiciului victimelor infracțiunii este asemănătoare cu procedura existentă în Republica Moldova. Astfel, posibilitatea ca victimele infracțiunilor să obțină compensații financiare este reglementată în mai multe instrumente legislative. Potrivit art. 185 din Codul penal al Republicii Italiene, pentru toate infracțiunile trebuie să se garanteze repararea prejudiciului, în conformitate cu normele de drept civil. Dacă o infracțiune a provocat un prejudiciu material sau moral, compensația trebuie plătită de făptuitor sau de orice altă persoană care, în temeiul dreptului civil, se face responsabilă pentru acțiunile infractorului.

Victimele pot opta între două căi de a obține repararea prejudiciului suferit. Pe de o parte, acestea pot înainta cerere să fie recunoscute ca parte civilă în cadrul unui proces penal. Pe de altă parte, victimele pot înainta cereri de chemare în judecată privind compensarea financiară conform procedurii delictual civile.

În ceea ce privește posibilitatea ca victimele să obțină compensații financiare de stat, instrumentele legislative relevante includ Decretul legislativ nr. 204/2007 și Legea nr. 122/2016, care prevede obligația statului de despăgubire a victimelor infracțiunilor intenționate săvârșite cu violență. Articolul 11 din legea vizată prevede că de dreptul la despăgubire beneficiază vic-

timele infracțiunilor violente, violență sexuală și vătămări corporale grave. Victimele altor infracțiuni au dreptul la despăgubiri pentru cheltuielile legate de tratament ca urmare a infracțiunii [9].

Ca urmare a analizei practicii aplicării mecanismelor compensatorii victimelor infracțiunii, putem remarca că în țările europene dezvoltarea statutului procesual al victimei nu s-a realizat așa de rapid ca în Statele Unite al Americii. Totuși, în Uniunea Europeană (UE), victimele infracțiunilor pot obține despăgubiri pentru vătămarile și/sau prejudiciile suferite, indiferent de locul în care a fost săvârșită infracțiunea pe teritoriul UE. Fiecare stat membru al UE are propriul său sistem de compensare a victimelor pentru prejudiciile pe care le-au suferit ca urmare a faptului că au fost victime ale unei infracțiuni. Astfel, prima măsură adoptată la nivelul UE pentru protejarea drepturilor victimelor, inclusiv a compensației, este Decizia-cadru a Consiliului din 15 martie 2001 privind statutul victimelor în cadrul procedurilor penale.

În scopul garantării drepturilor minime pentru victimele infracțiunilor, prezenta Decizie stabilește dispoziții prin care se garantează victimelor dreptul de a fi audiate, posibilitatea de a participa la procedurile judiciare, protecția și compensația.

În ceea ce privește compensația, Decizia-cadru a Consiliului impune fiecărui stat membru să se asigure ca victimele infracțiunilor să aibă dreptul la o decizie într-un termen rezonabil privind despăgubirea din partea făptuitorilor în cadrul procedurilor penale. Totodată, statele membre se impun să ia măsurile adecvate pentru a determina infractorul să ofere victimelor o compensație corespunzătoare [10].

Ulterior, Directiva 2004/80/CE privind despăgubirea victimelor infracționalității a fost adoptată pentru a permite persoanelor care sunt victime ale infracțiunilor să solicite despăgubiri financiare indiferent de locul în care a fost săvârșită infracțiunea în Uniunea Europeană. Obiectivul Directivei 2004/80/CE este de a aborda dificultățile victimelor în ceea ce privește accesul la o compensație corespunzătoare, care poate fi problematică fie pentru că infractorul nu dispune de resursele financiare necesare, fie nu a fost posibilă identificarea sau pedepsirea infractorului. Directiva solicită tuturor statelor membre să instituie o schemă de compensare a victimelor infracțiunilor violente, comise cu intenție, pe teritoriile lor, care să garanteze compensarea echitabilă și adecvată a victimelor. Intrată în vigoare la data de 26 august 2004, Directiva a impus tuturor statelor membre instituirea unor sisteme naționale care să ofere compensații corecte și adecvate până la data de 1 iulie 2005. În timp ce organizarea și funcționarea unor astfel de scheme au fost lăsate la discreția fiecărei țări membre a UE, Directiva a instituit, de asemenea, un sistem de cooperare între autoritățile naționale în scopul facilitării accesului la compensații pentru victimele din întreaga UE. Conform acestui

sistem de cooperare, victimele infracțiunilor comise într-un alt stat membru decât cel în care trăiesc în mod obișnuit pot solicita o compensație financiară conform următoarei proceduri.

În 2012, UE a realizat un alt pas important în sensul asigurării drepturilor victimelor infracțiunilor prin adoptarea Directivei 2012/29/UE de stabilire a unor standarde minime privind drepturile, sprijinul și protecția victimelor infracțiunilor, care a înlocuit Decizia-cadru a Consiliului din 2001.

Această Directivă, care a intrat în vigoare în noiembrie 2015, constituie în prezent piatra de temelie a politicii UE privind drepturile victimelor. În ceea ce privește compensațiile, Directiva cere statelor membre să se asigure că victimele sunt informate cu privire la mai multe aspecte, inclusiv cu privire la modalitatea și condițiile în care pot avea acces la compensații, încă de la primul lor contact cu autoritățile competente. Un aspect important este acela că Directiva prevede dreptul victimelor de a obține o decizie privind despăgubirea din partea autorului infracțiunii într-un termen rezonabil în cursul procedurilor penale și prevede că statele membre trebuie să promoveze măsuri pentru a determina infractorii să ofere victimelor despăgubiri corespunzătoare [10].

Institutul asigurării drepturilor victimelor este un fenomen complex și controversat. Mecanismele ineficiente de protecție de stat a victimelor pe fondul creșterii rapide a criminalității creează probleme sociale grave. Protejarea drepturilor victimelor ar trebui să devină nu numai o obligație constituțională a statului, ci și o obligație civilă a societății însăși.

În 2016, Republica Moldova și-a asumat un mecanism de reabilitare a victimelor infracțiunilor elaborând Legea nr. 137 din 29 iulie 2016 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor și putem concluziona că Republica Moldova începe doar să facă tentative timide de a reforma legislația în domeniile de protecție a drepturilor victimelor. Precizăm că până la adoptarea Legii nr. 137 din 29 iulie 2016 *cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor*, legislația Republicii Moldova nu garanta victimei nici un temei de reabilitare. Adoptarea acestei legi permite crearea cadrului legal pentru asigurarea unor condiții minime de reabilitare a victimelor infracțiunilor, precum și pentru protecția și asigurarea respectării drepturilor și intereselor legitime ale acestora. Totodată, Legea nr. 137 reglementează și categoriile de victime ale infracțiunilor cărora li se aplică prevederile sale, organizarea și funcționarea mecanismului de protecție și reabilitare a victimelor infracțiunilor, modul și condițiile de compensare financiară de către stat a prejudiciului cauzat prin infracțiune [11].

Relevant este de menționat că potrivit dispoziției pct. 16) alin. (1) art. 60 al Codului de procedură penală în redacția anterioară (2003) rezulta că statul era obligat să răspundă patrimonial în toate cazurile față de partea vătămată prin infracțiune. Prin reglementarea citată, legiuitorul a ținut cont de

faptul că statul este obligat să apere, prin organele sale specializate, drepturile și interesele persoanei. Acest drept indiscutabil al victimei urma să fie realizat în circumstanțele în care făptuitorul nu era stabilit sau se află în imposibilitatea de a repara prejudiciul cauzat.

Statul, însă, nu și-a putut asuma angajamentul de a repara prejudiciul material în locul făptuitorului. Codul de procedură penală nu stipula modalitatea de reparare din contul statului a prejudiciului cauzat prin infracțiune, limitele minime și maxime ale compensațiilor, nu a fost adoptată nici o lege, care să indice cuantumul de cheltuieli ce pot fi reparate sau restituite părții vătămate din contul statului, în bugetul de stat nefiind alocate resurse financiare în acest scop.

Ca urmare, norma prenotată a fost exclusă prin Legea nr. 154-XVI din 21 iulie 2005 „Pentru modificarea și completarea unor acte legislative” din Codul de procedură penală. Ulterior, Curtea Constituțională a Republicii Moldova, prin hotărârea nr. 12 din 4 iulie 2006, a recunoscut constituțional art. LXXVI din Legea nr. 154-XVI și a conchis că norma legală cuprinsă în pct. 16) alin. (1) art. 60 al Codului de procedură penală în redacția anterioară avea un caracter general, impunând statului în toate cazurile obligația de răspundere patrimonială față de victimele infracțiunilor și încălcând astfel principiul caracterului personal al răspunderii penale.

Curtea a considerat necesară adoptarea unei legi care ar reglementa măsuri de informare, de consiliere psihologică și de asistență juridică gratuită a victimelor infracțiunilor, precum și acordarea de către stat a compensațiilor financiare în cazul unor infracțiuni. De altfel, în multe state, protecția victimelor infracțiunilor este garantată prin legi speciale.

Reiterăm că în acest sens a fost adoptată Legea nr. 137 din 29.07.2016 *cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunii*, care reglementează mecanismul de reabilitare a victimelor, care oferă garanții legislative întru acordarea unui suport calitativ, atât moral, cât și fizic și material, persoanelor care au avut de suferit în urma infracțiunilor, acestea fiind: consilierea informațională; consilierea psihologică; asistența juridică gratuită; compensarea financiară de către stat a prejudiciului cauzat prin infracțiune. Însă, prevederile capitolului III, secțiunea a 4-a din legea prenotată care reglementează limitele compensării financiare, procedura acordării compensării financiare, au intrat în vigoare doar de **la 1 ianuarie 2018**.

Așadar, potrivit art. 12 alin. (2) din Legea vizată, au dreptul la compensație financiară acordată de către stat victimele infracțiunilor prevăzute la următoarele articole din Codul penal: art. 145 (omor intenționat), art. 146 (omor săvârșit în stare de afect), art. 149 (lipsirea de viață din imprudență), art. 151 alin. (4) (vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății soldată cu decesul persoanei), art. 158 (traficul de organe, țesuturi și celule umane), art. 164 alin. (3) lit. b) (răpirea unei persoane care a

cauzat din imprudență o vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății ori decesul acesteia), art. 165 (traficul de ființe umane), art. 166 alin. (3) (privațiunea ilegală de libertate), art. 166¹ (tortura, tratamentul inuman sau degradant), art. 167 (sclavia și condițiile similare sclaviei), art. 168 (munca forțată, în cazul în care infracțiunea este săvârșită asupra unui minor), art. 171-175 (infracțiuni privind viața sexuală), art. 201 (violența în familie), art. 206 (traficul de copii), art. 208¹ (pornografia infantilă), art. 208² (recurgerea la prostituția practică de un copil).

Cu toate acestea, considerăm că în prezent există un decalaj imens între valoarea prejudiciului real acordat și suma primită efectiv. Mai mult, practica judiciară arată că, în foarte puține cazuri, în general se soluționează acțiunea civilă. Cu părere de rău, victima nu poate conta pe despăgubiri dacă făptuitorul nu este identificat sau se ascunde de organul de urmărire penală.

În al treilea rând, făptuitorul de multe ori nu dispune în mod obiectiv de mijloace financiare sau se eschivează de la repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune. Totodată, există și situații când, ca urmare a unei infracțiuni, victima a suferit vătămări grave asupra sănătății sale, atunci tratamentul și reabilitarea sa ulterioară necesită un timp îndelungat însoțit de costuri financiare considerabile. În asemenea cazuri, victima are nevoie de suport financiar în termen restrâns, nefiind în stare să aștepte condamnarea făptuitorului. Aplicarea măsurilor asiguratorii în vederea reparării prejudiciului cauzat în urma infracțiunii la fel nu garantează soluționarea acțiunii civile. În astfel de situații, victima rămâne față în față cu nenorocirea sa. Din considerentele expuse, se deduce logic asistența imediată a victimei din partea statului cu identificarea ulterioară a modalităților de încasare a mijloacelor bănești din contul făptuitorului.

Concluzii: În fiecare an, în Republica Moldova, mii de cetățeni devin victime ale infracțiunilor. Din păcate, constatăm că legiuitorul este mai preocupat de drepturile făptuitorilor, condițiile de deținere a condamnaților decât de drepturile celor care le-au devenit victime, această situație nu este în totalitate adecvată obiectivelor unui stat democratic. Ca comparație, în Republica Moldova, timp de aproape trei ani, funcționează un mecanism compensatoriu pentru deținuți. Norma adoptată în 2019 prevedea mai multe căi de reparare a prejudiciului: reducerea termenului de pedeapsă sau despăgubiri bănești, echivalentul a cinci euro pentru o zi, adică puțin peste o sută de lei. În trei ani, aproape 400 de persoane au fost eliberate în baza acestei legi. În ceea ce privește despăgubirile financiare: acestea au ridicat peste 4 milioane de lei sau 200 de mii de euro. Dar, cu părere de rău, nu dispunem de date privind sumele acordate ca compensare financiară victimelor infracțiunilor.

Asigurarea unei protecții eficiente a drepturilor victimelor infracțiunii este o sarcină urgentă și obligația constituțională a statului. Numai atunci când viața umană este apreciată cu demnitate se vor schimba multe în soci-

etatea noastră.

Acordarea compensațiilor din partea statului pentru victimele infracțiunilor violente provoacă polemici aprinse în rândurile practicienilor. În primul rând, acestea sunt raportate momentului acordării compensației. Corespunzător, în eventualitatea în care compensarea va fi acordată la momentul obținerii de către victimă a statutului de *parte vătămată* în procesul penal, va persista riscul aprecierii acestei compensări ca fiind în legătură directă cu adoptarea unei sentințe definitive de condamnare a făptuitorului pentru infracțiunea violentă comisă. În aceste condiții, se deduce că statutul părții vătămate în procesul penal este unul relativ, precum și a învinuitului/ inculpatului. Or, acest statut se diminuează odată cu adoptarea de către instanțe a unei sentințe de achitare.

Chiar și așa, considerăm că dacă victima a fost prejudiciată printr-o infracțiune violentă, indiferent de soarta/ statutul persoanei aflate pe banca acuzaților (implicită fiind perspectiva achitării acesteia), statul oricum rămâne cu garanții nerealizate în fața victimei prejudiciate, stabilite la art. 23, art. 53 din Constituția Republicii Moldova/ dreptul la viață, integritatea fizică și psihică, logică fiind și responsabilizarea acesteia prin acordarea unei compensări.

În altă ordine de idei, se conturează problema identificării fondului pentru acordarea acestor compensații. Or, în repetate rânduri a fost amânată intrarea în vigoare a prevederilor capitolului III, secțiunea a 4-a din Legea nr. 137 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunii, anume pe motivul inexistenței fondurilor bugetare pentru aceste compensații.

Totodată, este dificilă planificarea și realizarea alocărilor bugetare anuale în acest scop, luând în considerație deficitul bugetar constant din ultima perioadă.

Cu toate acestea, ar fi demn de preluat mecanismele de creare a fondurilor din practica altor state, cum ar fi, o parte din penalitățile pecuniare achitate de către conducătorii mijloacelor de transport să fie direcționate acestui fond, sau o altă oportunitate ar fi direcționarea unei părți din penalitățile achitate pentru încălcările fiscale sau încălcările admise în activitatea financiar-bancară.

Sigur, un adevărat impact benefic pentru această categorie de victime poate fi realizat și pe calea instituirii unui mecanism cu clare criterii de identificare a victimelor demne de compensare prin prisma prejudiciului efectiv cauzat prin infracțiunea comisă.

Referințe bibliografice:

1. Ирвин Уоллер. Жертвы преступлений: правосудие для их поддержки и защиты. Helisinki, 2003, p. 6.
2. Algeria Tsitsoura. Victims of Crime – Council of Europe and United Na-

- tions Instruments. Changing Victim Policy: The United Nations Victims Declaration and Recent Development in Europe. HEUNI publications no. 16, Helsinki, 1989, p. 199.
3. Юношев Станислав. Государственные компенсации жертвам преступлений: зарубежный опыт и российские перспективы. Вестник Самарского Государственного университета № 11/2 (122), 2014, стр. 213.
 4. Квашиш В. Вавилова Л. Поможем жертвам преступлений. Российская юстиция, №4, 1994, стр. 160.
 5. https://e-justice.europa.eu/content_if_my_claim_is_to_be_considered_in_this_country-491-de-ro.do?member=1.
 6. Квашиш В.Е., Вавилова Л.В. Зарубежное законодательство и практика защиты жертв преступлений. М., 1996, стр. 25.
 7. <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Franta-RO.html>.
 8. Silvia Berbec, președinte Asociația Pro Refugiu, avocat în Baroul București, România (Capitolele I, III, IV, VI) Elena Lazar, Avocat în Baroul București, România (Capitolele I, II, IV și V) și alții. Mecanismul de referire pentru asistența victimelor infracțiunilor în cazurile interne și transfrontaliere, 2018, p. 45.
 9. Silvia Antoaneta Berbec, Președinte Asociația Pro Refugiu, Avocat Baroul din București, România, Gabriel Diaconu, psihiatru, Director medical MindCare, Centrul de Excelență pentru Psihiatrie și Psihoterapie, București, România, Miriana Ilcheva, Analist principal, Programul Juridic, Center for the Study of Democracy, Bulgaria, Ghid privind compensația financiară a femeilor victime ale infracțiunilor, 2019, p. 9-10.
 10. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, Decizia-cadru a Consiliului din 15 martie 2001 privind statutul victimelor în cadrul procedurilor penale, disponibilă pe site-ul: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32001F0220&from=EN>.
 11. Legea nr. 137 din 29.07.2016 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunii, Publicat: 09.09.2016 în Monitorul Oficial nr. 293-305 art. nr. 618. Data intrării în vigoare: 09.03.2017.

SECȚIUNEA II

Rolul poliției și a altor organe de drept în asigurarea ordinii și securității publice

VOCAȚIA OFIȚERULUI DE INVESTIGAȚII ÎN ALEGEREA LINIEI DE COMPORTAMENT PRIVIND EFECTUAREA ASI ÎN CONTEXTUL ACTUALELOR REFORME

Alexandru PARENIUC,
*doctor în drept, conferențiar universitar,
șef adjunct al Direcției studii și management al calității
a Academiei „Ștefan cel Mare”*

Nicolae GULCEAC,
*asistent universitar al Catedrei Instruire militară
și intervenții profesionale a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

Articolul cuprinde o analiză succintă a comportamentului ofițerului de investigații și vocația acestuia în alegerea tacticii de efectuare a cercetării infracțiunilor presupuse sau săvârșite prin prisma activității speciale de investigații.

Cuvinte-cheie: activitatea specială de investigații, aptitudini, abilități, dezvoltare, carieră, experiență, chemarea, munca și scopul, prevenirea criminalității, vocația, talent.

Summary

The article contains a brief analysis of the behavior of the investigating officer and their vocation in choosing tactics to investigate crimes presumed or committed through the special activity of investigations.

Keywords: special investigation activity, skills, abilities, development, career, the experience, call, work and purpose, crime prevention, vocation, talent.

Aproape nu există faptă aflată în activitatea Poliției în care să nu fie folosite acțiuni de investigații (cu caracter secret și/sau public) pentru a identifica autorii ori pentru a stabili cauzele și împrejurările, care au determinat și au favorizat săvârșirea infracțiunilor. Activitatea specială de investigații (în continuare ASI) efectuată în scopul culegerii de informații necesare pentru prevenirea și combaterea criminalității, asigurarea securității statului, ordinii publice, apărarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor, descoperirea și cercetarea infracțiunilor – este o modalitate rapidă și eficientă de obținere a informațiilor de interes operativ, fiind folosită foarte frecvent de către toate serviciile și formațiunile Poliției. „Ea nu este numai o metodă de obținere a informațiilor, ci este și o excelentă varietate de verificare și completare a acestora” [1, p. 11].

Evoluția criminalității, diversitatea formelor prin care aceasta se manifestă ca și gravitatea unora dintre ele, au determinat că prevenirea acestui flagel să devină o chestiune de ordin planetar. Se poate spune că în afară de criza morală și cea economică, criminalitatea continuă să fie cea de-a treia mare problemă cu care se confruntă majoritatea țărilor lumii. De aceea, astăzi, toate statele lumii, toate organismele internaționale, guvernamentale și nonguvernamentale cu atribuții în domeniul prevenirii și combaterii criminalității sunt preocupate să găsească modalități prin care să poată cel puțin stăpâni, diminua sau controla, dacă nu stopa acest fenomen.

În cele ce urmează ne propunem să abordăm linia de comportament al ofițerului de investigații și vocația sa privind efectuarea activității speciale de investigații în vederea aprecierii modului în care aceasta poate fi utilizată în procesul investigării/ cercetării infracțiunilor „... *presupuse sau săvârșite...*” [2].

Practica activității subdiviziunilor specializate ale Poliției și ale altor subiecți ce efectuează ASI în vederea combaterii criminalității demonstrează că anume prin realizarea măsurilor speciale de investigații, metodelor investigativ-operative este posibilă relevarea oportună a intențiilor criminale, a acțiunilor infracționale în curs de pregătire, precum și a tentativelor de infracțiuni. Totodată, ASI permite nu numai de a depista faptele ilicite în curs de pregătire, dar și de a realiza măsurile speciale de investigații necesare pentru a curma sau a preveni comiterea lor. La fel, prin intermediul ASI devine posibilă constatarea deplină a circumstanțelor infracțiunii săvârșite, a motivelor care au favorizat săvârșirea ei, precum și obținerea de date și probe care ar asigura demonstrarea vinovăției făptuitorilor. În cele din urmă, efectuarea activității speciale de investigații, metodelor investigativ-operative în procesul colectării informațiilor primare și documentării lor permite de a întreprinde activități în vederea asigurării reparării prejudiciului (moral, material) cauzat prin infracțiune.

Analiza aspectelor menționate mai sus identifică ipoteza că activitatea specială de investigații constituie trei aspecte, de fapt trei etape ale unui proces unitar:

- a) culegerea informațiilor;
- b) verificarea informațiilor;
- c) valorificarea informațiilor.

Etapele nominalizate se succed în ordinea enunțată, se presupun și se completează reciproc, ca laturi ale aceluiași întreg ce are drept finalitate prevenirea faptelor antisociale, identificarea autorilor infracțiunii/lor și maritorilor acestora, recuperarea pagubelor și administrarea probatoriului, elucidarea altor cauze care sunt puse în fața Poliției și altor subiecți care efectuează ASI spre o soluționare competentă. De aceste activități depinde succesul sau insuccesul ASI, prin faptul că valorificarea corectă a unei informații are drept rezultat încununarea cu succes a numeroase activități ce au premers

obținerea ei, după cum valorificarea ei necorespunzătoare poate aduce grave prejudicii atât cauzei în speță, cât și activității în ansamblu.

Din aceste considerente, ASI este pe cât de spectaculoasă, pe atât și de dificilă. Ea solicită la maximum talentul, inteligența, îndrăzneala, temeritatea ofițerilor de investigații și presupune o temeinică pregătire, cunoștințe din cele mai diverse domenii, dar mai cu seamă din minunatul și controversatul univers al comportamentului omenesc. Munca de culegere investigativă de informații este o datorie a fiecărui ofițer de investigații în beneficiul binelui social, urmărindu-se prin ea, de fapt, o mai eficientă protecție a cetățenilor în fața infraționalității, care, mai ales pe fondul crizelor economice și morale, tinde să ia amploare.

Carierea și vocația sunt două aspecte foarte importante pentru fiecare ofițer de investigații, prin care se vor dezvolta mai multe cunoștințe, abilități, valori, aptitudini, competențe care au legătură cu munca pe care o va face și nu numai. În timp ce cariera este drumul pe care îl face funcționarul subdiviziunii specializate în cadrul unei autorități care efectuează activitatea specială de investigații și până unde poate ajunge pe cale ierarhică, acceptând toate oportunitățile primite, pornind de la cel mai de jos post până la cel mai înalt posibil, vocația este cu mult mai mult de atât.

Vocația scoate tot ce este mai bun în tine. Este ca și cum în fiecare zi scoți în evidență, fără un efort anume, tot ceea ce știi să faci, folosind toată trusa ta de abilități, de talente cu care te-a înzestrat natura și pe care le-ai dezvoltat de-a lungul vieții. În vederea atingerii acestor eforturi și cum a menționat Ministra Afacerilor Interne Ana Revenco „*Angajații din cadrul sistemului afacerilor interne trebuie să fie o mândrie pentru cetățenii țării noastre, iar prioritatea noastră este să asigurăm un salariu mai bun, condiții de muncă mai bune și dotări performante*” [3], ofițerii de investigații ai subdiviziunilor specializate care efectuează ASI trebuie să dispună de un devotament fără rezerve față de statul Republica Moldova, perseverență, onestitate, nepărtinire, conștiinciozitate, simțul răspunderii pentru misiunea încredințată.

Se cunoaște că „*ofițerul de investigații care efectuează activitatea specială de investigații își realizează sarcinile în mod independent...*” [4], iar tactica de colectare a informației prin metoda investigării arată că, în acest proces, factorii de ordin psihologic joacă un rol principal. În majoritatea cazurilor succesul depinde de iscusința ofițerului de investigații de a stabili contactul psihologic în timpul comunicării, de a influența asupra sferei psihologice conștiente și inconștiente. Acest lucru se întreprinde în mai multe scopuri, unul din ele fiind provocarea persoanei pentru prezentarea informației confidențiale necesare.

Cunoașterea legităților psihologice, utilizarea în cadrul ASI a anumitor metode psihologice determinate, ajută în activitatea funcționarilor autorităților ale căror subdiviziuni specializate efectuează ASI să reglementeze și să

cruțe relațiile cu persoanele cointeresate mai vast; să înțeleagă motivele comportamentului lor, pentru a cunoaște realitatea obiectivă, pentru a o aprecia corect și pentru a folosi rezultatele cunoașterii în activitatea lor practică.

Este bine știut că *Psihologia* nu este o știință abstractă, care se ocupă cu anumite probleme teoretice dificile, ci un element important în formarea oricărui specialist cult” [5, p. 44]. Practic nu există nici un domeniu de activitate a omului, unde implicarea Psihologiei n-ar favoriza această activitate.

„Cunoașterea Psihologiei este extrem de importantă pentru stabilirea adevărului. Pentru a cunoaște adevărul, pentru a face concluziile corespunzătoare, nu este de ajuns de a cunoaște și respecta cerințele Psihologiei. Cunoașterea lor acordă posibilitatea de a controla procesele proprii cognitive, emoționale pentru a verifica și a direcționa aceste procese altor persoane pentru a primi soluții corecte. Aspectul principal în activitatea funcționarilor subdiviziunilor operative este lucrul cu persoanele care încadrează un șir de aspecte legate reciproc: studierea și aprecierea persoanei, stabilirea și dezvoltarea cu ei a contactelor psihologice, influența psihologică personală asupra lor etc.” [6, p. 3].

Acumularea cunoștințelor psihologice devine un element important în rândurile funcționarilor Poliției. Comunicarea permanentă cu persoanele care posedă calități psihologice negative, necesitatea de a afla fapte și circumstanțe care provoacă emoții negative – toate acestea esențial complică procesul de cunoaștere și pot provoca abateri de la adevăr.

Legile Psihologiei ajută la determinarea măsurilor/ metodelor, care înlătură sau esențial reduc influența condițiilor negative de cunoaștere, ajută la crearea unor asemenea condiții de activitate ce vor înlătura greșelile privind aprecierea (evaluarea) faptelor de către funcționarii subdiviziunilor specializate.

Pentru stabilirea adevărului nu este necesar numai de a cunoaște care schimbări se produc în psihicul persoanelor nominalizate, dar și ce ar putea influența corect asupra lor, pentru a primi de la ei informații care ar oglindi obiectiv elementele reflectate de ei.

Pentru realizarea acestei metode de influență, funcționarii subdiviziunilor specializate ale autorităților care efectuează ASI au nevoie nu numai de cunoștințe psihologice semnificative, dar și de o pregătire psihologică specială, fără de care este imposibil de a determina metoda de influență, de a evalua rezultatele ei, de a schimba direcțiile proceselor psihice ale persoanelor prin intermediul cărora se stabilește adevărul obiectiv. Aceste noțiuni în ansamblu sunt negreșit capabile să lărgească viziunea funcționarilor subdiviziunilor specializate și să-i ajute în combaterea criminalității, conceperii nejustificat de îngustă și unilaterală a aspectelor ce țin de organizarea luptei contra criminalității, a prevenirii infracțiunilor, a reducerii intensității proceselor criminale etc.

Procedeele psihologice de cercetare largesc diapazonul activităților speciale de investigații/ investigativ-operative ale ofițerilor de investigații pentru relevarea, preîntâmpinarea și curmarea activității criminale a unor persoane concrete, fapt ce necesită sprijin nu numai pe date obiective – dar și pe factori subiectivi prin care se manifestă această activitate.

Eșecurile încercărilor de a stabili un control asupra criminalității și de a elabora mecanisme corespunzătoare cu adevărat eficace constituie un motiv suficient de a afirma că la noi în Republica Moldova lipsește însăși ideologia de contracarare și control eficient asupra criminalității. Mai mult decât atât, multe aspecte ale bazelor conceptuale privind combaterea criminalității s-au învechit și nu mai sunt funcționale. Astăzi este importantă încercarea de a da un impuls înnoirii arsenalului de idei investigative cu caracter conceptual-operativ, de a depune eforturi întru pregătirea ofițerilor de investigații pentru astfel de schimbare.

În concluzie, linia de comportament al ofițerului de investigații la cercetarea infracțiunilor este una aparte și se caracterizează prin nevoia de a împăca mai multe aspecte de ordin juridic, ontologic și estetic, profesional; și de sacrificiu în același timp, căci să fii ofițer de investigații la noi în țară reprezintă un act de curaj ce presupune renunțarea la un trai confortabil și liniștit. Însă mulți dintre cei care au făcut acest pas simt o chemare care le va permite să implementeze în viață acele idealuri pe care le-au preluat. În aceasta constă cheia introspecției și a analizei pe care trebuie să și-o facă cel ce aspiră să devină ofițer de investigații. El trebuie să se cerceteze bine pe sine, să posede un înalt nivel de dezvoltare multilaterală: cunoaștere temeinică a profesiei îmbrățișate, a valorilor spirituale naționale și general umane, perfecționare permanentă a cunoștințelor de specialitate.

Bibliografie:

1. Mejinschi V. ș.a. Activitatea investigativ-operativă a OAI. Chișinău, 2009. 400 p. CZU 351.74(478), ISBN 978-9975-930-70-3.
2. Codul procesual penal al RM, art.1, alin.(2). Publicat: 07.06.2003 în Monitorul Oficial nr. 104-110 art. nr. 447.
3. Activitatea MAI – realizări și priorități | Ministerul Afacerilor Interne (gov.md)
4. Legea RM nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații. Art.6, alin.(3).
5. Месяцев В.Н. Основы общей и медицинской психологии. – Москва, 1968. с. 44.
6. Чуфаровский Ю.В. Психология в оперативно-розыскной деятельности. Право и закон. – Москва, 1996.

IMPACTUL CONSUMULUI DE BĂUTURI ALCOOLICE ASUPRA COMPORTAMENTULUI VIOLENT

Vitalie IONAȘCU,
*doctor în drept, conferențiar universitar,
prodecan al Facultății drept, ordine publică și securitate civilă
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Alexandru FRUNZĂ,
*doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

Infractorii violenței consumă băuturi alcoolice în mod regulat și sistematic, fapt ce influențează în mod direct formarea negativă a personalității lor. Acest viciu determină, în mod direct, deformarea proceselor de integrare socială a unui individ într-o colectivitate, diminuarea sau chiar întreruperea diferitor relații social-pozitive și apariția diferitor situații cu caracter criminogen.

Astfel, considerăm că într-un mediu în care se consumă băuturi alcoolice crește probabilitatea săvârșirii actelor de violență, fapt căruia ar trebui să i se acorde o atenție sporită în procesul de realizare a măsurilor generale, speciale și individuale de prevenire a acestui fenomen.

Cuvinte-cheie: alcool, ebrietate, consum, abuz, violență, comportament, agresivitate, conflict, copii, cultură, dependență, nervozitate, iritabilitate, furie.

Summary

Violent offenders consume alcohol regularly and systematically, which directly influences the negative formation of their personality. This vice directly determines the deformation of the processes of social integration of an individual in a community, the diminution or even the interruption of different social-positive relations and the appearance of different criminogenic situations.

Thus, we believe that in an environment where alcoholic beverages are consumed, the probability of committing acts of violence increases, which should be given more attention in the process of carrying out general, special and individual measures to prevent this phenomenon.

Keywords: alcohol, drunkenness, consumption, abuse, violence, behavior, aggression, conflict, children, culture, addiction, nervousness, irritability, anger.

Introducere. Consumul de alcool are o importanță majoră în viața socială a oamenilor, contribuind la sociabilitate și consolidarea relațiilor sociale dintre membrii unei comunități. Alcoolul deseori este asociat cu distracția, recrearea, sărbători și festivități¹. În societatea moldovenească, majoritatea

¹ Sorin M. Rădulescu, Cristina Dâmboeanu. Consumul și abuzul de alcool ca problemă

festivităților, care adună un anumit cerc de persoane, sunt celebrate cu fast prin mese copioase de la care nu lipsesc băuturile alcoolice. Este greu de imaginat cum ar putea fi celebrată o nuntă, cumetrie, zi de naștere, picnic, sărbătoare tradițională sau oficială, fără consum de alcool.

Consumul, moderat și neproblematic, de alcool constituie o normă în majoritatea culturilor, în timp ce consumul abuziv sau abstenență sunt conduite anormale².

Consumul de băuturi alcoolice este determinat și de statutul Republicii Moldova de țară agrară în care viticultura și vinificația sunt ramuri importante în economie³. În aceste condiții crește nivelul de comercializare a băuturilor alcoolice, iar volumul de alcool comercializat determină în mod direct consumul acestuia ceea ce sporește alte efecte negative în societate⁴.

Diferite cercetări⁵ ne relevă faptul că consumul de alcool în țară este similar modelelor de consum internațional. În baza datelor privind consumul înregistrat de alcool, din totalul de 6,3 litri de consum (înregistrat) de alcool pur per persoană în Republica Moldova, 65% sunt băuturile spirtoase, 30% sunt berea și 5% sunt vinul (OMS, 2014). Consumul de bere este în creștere continuă de la începutul anilor 2000, pe când consumul de vin este în descreștere, în pofida faptului că Republica Moldova este tradițional o țară producătoare de vin (OMS, 2014).

Alte studii au stabilit că 69% din populație consumă vin, 19% consumă bere și 8% din populația cu vârsta cuprinsă între 16 și 55 ani preferă băuturi alcoolice tari (Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, 2015).

Prevalența consumatorilor înrăiți de alcool, de asemenea, este mare și în Republica Moldova. Fiecare al cincilea consumator de alcool cu vârsta 18-69 de ani (19,5%) consumă episodic excesiv alcool; 2 adică 29,0% de bărbați și 9,2% de femei consumă, cel puțin o dată pe lună, șase sau mai multe porții de alcool (Biroul Regional al OMS pentru Europa, 2014b).

Totodată, se constată că consumul de alcool în rândul tinerilor din Republica Moldova este în creștere. Datele naționale indică că „în 2014, 28% de copii cu vârsta de 11 ani, 43% de copii cu vârsta de 13 ani, 73% de copii cu vârsta de 15 ani și 82% de tineri cu vârsta de 17 ani au consumat alcool

socială și medicală. În: „Revista Română de Sociologie”, serie nouă, anul XVII, nr. 5-6, București, 2006, p. 435.

² Ibidem, p. 436.

³ Vîlcova, Ana. Abuzul de alcool ca problemă medico-socială în Republica Moldova. În: Anale Științifice ale USMF „Nicolae Testemițanu”. Ed. a 12-a. Chișinău: CEP Medicina, 2011, vol. 2: Probleme actuale de sănătate publică și management, pp. 335.

⁴ Țîrlea M., Ciobanu A., Obreja G. Nota de evidențe pentru politici. Informarea amendamentelor la legislația privind controlul alcoolului direcționate spre reducerea consumului nociv de alcool în Republica Moldova (WHO EVIPNet Europe). Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2019, p. 11. Datele CIP sunt disponibile la <http://apps.who.int/iris>.

⁵ Ibidem, p. 9.

cel puțin o dată pe parcursul vieții”⁶. În 2012, 73% de copii și adolescenți cu vârsta 10-19 ani au consumat alcool. În plus, în 2014, circa 13,5% de băieți și 7,4% de fete cu vârsta 11-17 ani consumau vin de casă săptămânal sau mai des, iar 8,3% de băieți și 2,0% de fete consumau bere săptămânal sau mai des⁷. În 2012, doar 6,4% de adolescenți cu vârsta cuprinsă între 10 și 19 ani consumau alcool săptămânal sau mai des.

Aceleași surse stabilesc că „Fiecare al zecelea copil cu vârsta de 11 ani, fiecare al patrulea copil cu vârsta de 13 ani, 44% de copii cu vârsta de 15 ani și 59% de tineri cu vârsta de 17 ani au fost în stare de ebrietate cel puțin o dată pe parcursul vieții lor”⁸.

Această creștere se datorează probabil faptului că nivelul de accesibilitate a alcoolului pentru copiii din Republica Moldova (inclusiv vinul de casă) este mare. Conform evidențelor studiate, circa 46% de elevi din clasa a 8-a și a 9-a din Republica Moldova (copii cu vârsta de 16 ani) pot ușor sau foarte ușor să acceseze cel puțin o băutură alcoolică și doar 15% au răspuns că acest lucru este imposibil. Elevii din centrele urbane mari (58%) pot obține produse alcoolice mai ușor decât cei din zonele urbane mici (49%) și zonele rurale (42%). Evidențele naționale indică că 35,5% de elevi pot ușor sau foarte ușor obține băuturi de tip „alcopop”; 29,9% de elevi pot obține vin; 27,4% de elevi pot obține bere și 10,8% pot obține băuturi alcoolice tari. Ca excepție, în centrele urbane mari, accesibilitatea la diverse tipuri de băuturi alcoolice variază: cele mai accesibile sunt băuturile de tip „alcopop” (46,0%), urmate de bere (37,0%), vin (34,2%), și băuturi tari (14,9%)⁹.

Deși există diferite opinii precum că un consum moderat al alcoolului, nivel care încă nu a fost stabilit cu exactitate, ar avea influențe pozitive asupra organismului totuși un consum abuziv este asociat mai mult cu o serie de consecințe negative de ordin medical, social, economic, cultural etc¹⁰.

⁶ Lesco G (2015). Behavioral and Social Determinants of Adolescent Health. Summary Report of the Health Behavior in School-aged Children (HBSC) Study in the Republic of Moldova. Chișinău: United Nations (<https://www.euro.who.int/en/health-topics/Life-stages/child-and-adolescent-health/health-behaviour-in-school-aged-children-hbsc/news/news/2016/5/first-hbsc-national-report-in-republic-of-moldova> , accesat la 20 octombrie 2021).

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem.

⁹ National Centre for Health Management, EMCDDA (2016). Alcohol, Drugs and Tobacco Use among Students in 8th and 9th grades, Republic of Moldova 2015. Chișinău: Ministry of Health, Labour and Social Protection of the Republic of Moldova (http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_249296_EN_ENP%20ESPAD%20final%20report_Moldova.pdf, accesat la 20 octombrie 2021).

¹⁰ Luna națională a informării despre efectele consumului de alcool. Analiză de situație. Iulie 2018, p. 4. (https://www.dsptimis.ro/promovare/ln_alcool_18_analiza.pdf, accesat la data de 24.11.2021)

Prin urmare reiese că, în prezent, una dintre cele mai frumoase tradiții și obiceiuri din Republica Moldova, cea de fabricare și consum de băuturi alcoolice a devenit o problemă gravă pentru comunitate.

Metodologia cercetării. La baza elaborării cercetării au fost utilizate numeroase metode și principii. Au fost utilizate următoarele metode: metoda analizei, metoda documentară, metoda studiului comparat, metoda logică etc.

Analiza profundă a tuturor aspectelor și conceptelor a fost posibilă datorită aplicării următoarelor principii: principiul științific, principiul obiectivității precum și principiul dialectic.

Idei principale ale cercetării. Unii cercetători consideră că „majoritatea motivelor care îndeamnă oamenii să întrebuițeze alcool sunt legate de nivelul scăzut al culturii comunicării între oameni și a petrecerii timpului liber”¹¹. Conform acestei opinii, în psihologia populației Republicii Moldova s-a conturat părerea că fără un „belșug” de băuturi alcoolice întâlnirile cu prietenii, celebrarea zilelor onomastice, a sărbătorilor nu are sens. Respectiv, o astfel de stare a lucrurilor formează împrejurări favorabile dezvoltării comportamentelor agresive și violente cu caracter criminogen.

Consumul dăunător de alcool este răspunzător anual de 17.000 de morți în accidente de trafic (unul dintre trei accidente), 27.000 de morți accidentale (accidente domestice sau profesionale, căderi, înec), 2.000 de omucideri (patru din zece crime), 10.000 de sinucideri (una din șase cazuri), 45.000 de decese cauzate de ciroză hepatică, 50.000 de decese cauzate de cancer (din care 11.000 datorate cancerelor mamare la femei), 200.000 de morți legate de depresie și alte 17.000 din cauza altor tulburări mintale¹². Prevalența tulburărilor determinate de alcool în rândul populației de 15 ani și peste este semnificativ sub media UE, ceea ce ridică problema sub diagnosticării sau a subraportării. În România, prevalența bolilor legate de alcool este de 2,4%, iar ponderea alcoolismului este de 1,3% versus 7,5%, respectiv 4% la nivelul UE. Conform Ministerului Sănătății (2011), valorile la nivel național sunt superioare celor comunicate în studiile internaționale. „În România, mor anual peste 17.000 de oameni din cauza consumului de alcool, iar peste jumătate dintre aceștia mor în perioada activă a vieții lor (între 20 și 64 de ani) [...] Mortalitatea la vârsta adultă [...] atribuibilă consumului de alcool în România este de trei ori mai mare la bărbați, respectiv de 1,5 ori mai mare la femei, comparativ cu UE15 [...] accidentele (mortalitate de trei ori peste media UE15), bolile cardiovasculare (mortalitate de două ori media UE15 – statele

¹¹ Zeca Ionela – Cerasela. Personalitatea infractorului: Aspecte criminologice. Teză de doctor în drept, Chișinău, 2015, p. 140-141. (http://www.cnaa.md/files/theses/2015/23450/ionela_zeca_thesis.pdf, accesat la data de 27.11.2021).

¹² Alcohol in Europe. A Public Health Perspective. A Report for the European Commission. The Use of Alcohol in Europe. Aut: Anderson P., Baumberg B, p. 2-6; https://ec.europa.eu/health/archive/ph_determinants/life_style/alcohol/documents/alcohol_europe_en.pdf, accesat la 12.11.2021.

membre noi – și de opt ori media UE15) și ciroza hepatică (mortalitate peste dublul țărilor UE15)”. România înregistrează cea mai înaltă rată standardizată a mortalității atribuibile alcoolului din UE în rândul femeilor și locul 4 la bărbați. Peste 14% din anii potențiali de viață în rândul populației feminine și 25,4% la bărbați sunt pierduți prin decese legate de alcool. Aproximativ 4% din deficitul speranței de viață la femei și 18% la bărbați este atribuit alcoolului, în condițiile în care România înregistrează una dintre cele mai reduse speranțe de viață din UE. România ocupă locul 2 (după Lituania) din punct de vedere al victimelor agresiunilor fizice legate de consumul de alcool¹³.

Efectele consumului excesiv de alcool se răsfrâng în primul rând asupra conduitei persoanei care deseori este orientată în sens negativ.

La general, unele studii stabilesc că efectele consumului de alcool asupra conduitei se distribuie, în mod neomogen, în cadrul diferitelor societăți, existând o mare variație culturală în modul în care oamenii se comportă atunci când beau¹⁴.

Societățile care au credințe și așteptări pozitive despre alcool (de exemplu, cele „non temperate” sau mediteraneene) se confruntă cu mai puține probleme legate de consum; credințele și așteptările negative despre alcool (de exemplu, cele bazate pe „temperanță” sau nordice) sunt asociate cu mai multe probleme legate de consumul de alcool¹⁵.

În multe țări, mai ales din Europa, există semne timpurii ale unei schimbări către credințe mai negative/ ambivalente în cadrul culturilor legate de consumul de alcool, culturi anterior pozitive/ integrate. Aceasta poate produce o creștere a problemelor legate de alcool.

Majoritatea problemelor legate, în mod „obișnuit” cu consumul de alcool – crimă, violență, accidente, abuzul contra partenerei, boală etc.) sunt corelate, mai degrabă, cu băutura excesivă (anormală), decât cu cea moderată (normală)¹⁶.

Totuși în literatura de specialitate se relevă faptul că consumul acestui drog are mai mult o multitudine de influențe negative¹⁷, practic în orice domeniu, scade randamentul în activitatea profesională, deteriorează relațiile de familie, afectează relațiile extrafamiliale, sporește agresivitatea prin comportamente violente, determină tulburării de comportament, afectează grav sănătatea persoanei prin afectarea tuturor sistemelor care alcătuiesc orga-

¹³ Ibidem, p. 5-6.

¹⁴ Sorin M. Rădulescu, Cristina Dâmboeanu. Consumul și abuzul de alcool ca problemă socială și medicală. În: „Revista Română de Sociologie”, serie nouă, anul XVII, nr. 5-6, București, 2006, p. 435.

¹⁵ Ibidem, p. 347.

¹⁶ Social and Cultural Aspects of Drinking. Key Findings, Social Issues Research Centre Oxford, U.K., 2002, p. 2-6

¹⁷ Carmen Lopez Sánchez ș.a. Îndrumar privind alcoolul, tutunul și alte droguri, Ed. Ministerul de Interne prin Centrul de Resurse Juridice, 2002, p. 21.

nismul uman, pune în pericol viața și sănătatea persoanelor care nu sunt alcoolici sau care nu consumă regulat băuturi alcoolice.

Studiind literatura criminologică identificăm o relație bine conturată între consumul de alcool și comportamentul agresiv și violent al indivizilor.

V. Bujor și coautorii sunt de părerea că beția și alcoolismul sunt unele din componentele devianței sociale. Ei definesc devianța socială drept „comportament cu un caracter relativ de masă care reprezintă o abatere de la normele stabilite de jure sau de facto într-o societate”¹⁸.

În accepțiunea autorilor sus-menționați, beția din punct de vedere fiziologic se manifestă prin consumul sistematic și abuziv de băuturi alcoolice care evoluează în alcoolism caracterizat printr-o dependență totală de alcool.

Alți cercetători la fel consideră că alcoolismul este o formă de comportament deviant răspândit în masă fiind un catalizator al infracțiunilor de mare violență în special a celor comise în grup fiind caracterizate prin nemotivare și cruzime de o intensitate sporită¹⁹.

Se apreciază că o direcție importantă în domeniul cercetării impactului factorilor biologici asupra comportamentului criminal este studierea cazurilor în care agresorii au anumite devieri fizice sau psihice care influențează conduita lor criminală²⁰. O mare parte din cercetători sunt de părerea că consumul în exces al băuturilor alcoolice, pe lângă psihopatia, narcomania și alte traume ale sistemului nervos, face parte din anomalii care nu exclud responsabilitatea infractorilor violenți.

În acest context, autorii Tănăsescu I., Tănăsescu G. și Tănăsescu C, consideră că starea de bună-dispoziție, asociată cu părerea exagerată despre propriile însușiri, pe fondul unei tulburări de personalitate, reduce capacitatea de apreciere a individului, astfel că se ajunge la accidente grave de circulație, la săvârșirea unor crime sau la comiterea de violuri. Prin urmare, și activitatea profesională are un randament scăzut, iar ca urmare a dezinhibiției, individul este apt să comită acte și fapte anormale și teribile²¹.

Urmare a dobândirii dependenței față de consumul abuziv de alcool, efectele negative se transpun în actele individuale, indiferent de poziția socială sau de gradul instrucției la care a ajuns alcoholicul. Efecte negative produce și abstenența (amnezie, stare de iritare, tendință de suicid), cauzele care determină imposibilitatea consumului urmând să fie înlăturate plin comite-

¹⁸ Bujor V. ș.a. Elemente de criminologie. Chișinău: Academia MAI al RM „Ștefan cel Mare”, 1997, p. 18.

¹⁹ Tughineanu A. Analiza criminologică a infracțiunilor de mare violență săvârșită în grup. Teză de doctor în drept, Chișinău, 2018, p. 140. (http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53295/teza_css_tighineanu-final.pdf, accesat la data de 27.11.2021).

²⁰ Gladchi Gh. Criminologie generală. manual pentru facultățile de drept. Chișinău: Muzeum, 2001. 312 p.

²¹ Tănăsescu Iancu, Tănăsescu Gabriel și Tănăsescu Camil, Tipologii criminogene. București: Editura C.H. Beck. 2007, p. 37.

rea de infracțiuni, încălcarea restricțiilor medicale sau sociale sau prin apatie comportamentală.

Cercetătorii consideră că, fiind mai frecvent la bărbați, consumul de alcool depinde și de obișnuință în familie, de interdicțiile unor religii, de modul de respectare a regulilor educaționale, de vârsta persoanei, de condițiile de ambient (fără locuință, necăsătorit etc.).

Intoxicația alcoolică și abținerea pot genera starea de delirium tremens, care se manifestă prin tremurături, tulburări audio-vizuale (individul vede insecte și animale de care vrea să scape)²².

Majoritatea cercetătorilor sunt de părerea că „consumul abuziv de băuturi alcoolice are efecte asupra sistemului nervos manifestate prin defecte cognitive, tulburări de memorie, de conduită și comportament antisocial, în special la tineri, iar la bătrâni determină efecte deprimante. Prin urmare, alcoolismul se manifestă sub forma unor atitudini dereglate, dezordonate, indifferente față de normele și interdicțiile sociale”²³.

Rolul determinant al consumului abuziv de alcool în cazurile de comportamente violente este condiționat de influența negativă asupra psihicului, intelectului, emoțiilor, voinței, motivației comportamentale ale agresorului, ceea ce constituie cauze și motive subiective ale comportamentului infracțional.

Autorul I. Gheorghiu-Brădeț consideră că „beția, contribuind la depri-marea provizorie a regulatorilor psihici și morali ai comportamentului uman, adesea devine cauză nemijlocită a comiterii faptelor antisociale”²⁴.

La început, consumul de alcool provoacă un efect de relaxare însoțit de euforie sau dezinhibare. Cercetările în acest domeniu relevă faptul că „consumatorul se simte extrovertit și volubil deoarece alcoolul acționează asupra creierului scăzând neliniștea, simțul responsabilității și conștiința, prin urmare cel care bea nu este stăpân pe actele sale și nici nu poate aprecia scăderea judecății și aptitudinilor sale”²⁵.

Persoana, aflându-se în stare de ebrietate, își pierde capacitatea de a percepe în mod adecvat, mediul înconjurător, oamenii și acțiunile lor. Astfel de stări sunt foarte periculoase deoarece determină escaladarea conflictelor de orice natură care se soldează cu consecințe materiale, fizice sau chiar morale.

În astfel de situații, indivizii își pierd capacitatea de autocontrol, devin obraznici și nepoliticoși. Prin urmare, comportamentul lor, în mare par-

²² Tănăsescu Iancu, Tănăsescu Gabriel și Tănăsescu Camil, *Tipologii criminogene*. București: Editura C.H. Beck. 2007, p. 37.

²³ *Ibidem*, p. 41.

²⁴ Gîrleanu, I. *Coordonatele psiho-sociale ale delincvenței juvenile în perioada tranziției*. Timișoara: Ed. Ando-Tours, 1996. 134 p. p. 270.

²⁵ Carmen López Sánchez ș.a. *Îndrumar privind alcoolul, tutunul și alte droguri*, Ed. Ministerul de Interne prin Centrul de Resurse Juridice, 2002, p. 21.

te, este determinat de impulsuri egocentrice, instincte josnice, amorale și tendințe antisociale care în stare normală, sau mai bine spus „trează”, sunt stăpânite prin prisma abordărilor, relațiilor și obiceiurilor moral-pozitive²⁶.

Unii autori susțin ideea că „comportamentul persoanelor care consumă abuziv băuturi alcoolice poate fi modificat ca urmare a stării de amnezie, în raport cu faptele a căror brutalitate și cruzime devin condamnabile, atât moral cât și juridic”²⁷.

Deci consumul abuziv de alcool este un factor determinant care influențează și favorizează comportamentul agresiv și violent al indivizilor.

Exemple reprezentative sunt cazurile de violență în familie din Republica Moldova, săvârșite în special de către agresorii care consumă băuturi alcoolice. În acest context există și un mit popular care se referă la faptul că „consumul abuziv de alcool cauzează violență în familie”.

În diferite studii este relevat faptul că „una dintre trăsăturile caracteristice ale agresorului din familie o constituie atitudinea lui față de consumul de băuturi alcoolice sau de substanțe narcotice iar alcoolismul este o anomalie socială care joacă un rol important în etiologia fenomenului violenței în familie”²⁸.

Totuși nu există nici un argument și nici o confirmare care să dovedească ferm că anume alcoolul este o cauză directă a violenței în familie. Nu este o cauză directă a violenței în familie, dar în anumite situații poate fi un factor care determină sau chiar amplifică actele de violență²⁹. În această ordine de idei, este important să specificăm că nu fiecare persoană care consumă băuturi alcoolice este neapărat violentă³⁰.

Rezultatele obținute de către unii cercetători prin efectuarea de sondaje selective³¹ [p. 183] ne-au oferit dovezi care susțin legătura dintre consumul de

²⁶ Larii Iu., Cojocar R., Ionașcu V., Rotaru I. Criminalitatea violentă în Republica Moldova: tendințe generale, cauze și condiții. Chișinău: Academia MAI al RM „Ștefan cel Mare”, 2018, 40 p.

²⁷ Tănăsescu Iancu, Tănăsescu Gabriel și Tănăsescu Camil, Tipologii criminogene. București: Editura C.H. Beck. 2007, p. 38.

²⁸ Ильяшенко А.Н. Противодействие насильственной преступности в сем: уголовно-правовые и криминологические аспекты. Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук, Государственное учреждение „Всероссийский научно-исследовательский институт МВД России”, Москва, 2003. 492 p.

²⁹ Ionașcu V. Infracțiunea de violență în familie: reglementări normative, analiză criminologică și măsuri de prevenire. Studiu monografic. Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, 2021(F.E. – p. „Tipografia centrală”), p. 99.

³⁰ Ciobanu Ig. Criminologie. Vol. II. Chișinău: Ed. Cartdidact, 2004, p. 12.

³¹ Studiu reprezentativ, realizat în Republica Moldova, în perioada 22.11.2016-25.12.2016, pe un eșantion de aproximativ 300 de persoane, membri ai echipelor multidisciplinare teritoriale (polițiști, asistenți sociali, medici de familie, primari și alți specialiști) în cadrul proiectului „Consolidarea capacităților membrilor echipelor multidisciplinare comunitare din cadrul Sistemului Național de Referință pentru protecția și asistența victimelor și potențialelor victime ale traficului de ființe umane

alcool în exces și violența în familie. În acest registru de idei se relevă faptul că „în majoritatea cazurilor de violență în familie consumul de băuturi alcoolice este un factor determinant”³². Prin urmare, s-a constatat că „circa 95,97% din respondenți au confirmat faptul că în majoritatea cazurilor de violență în familie agresorii erau în stare de ebrietate alcoolică și doar în cazul a 4,03% dintre cauzele de violență în familie agresorii nu erau în stare de ebrietate”³³.

Analizând periodicitatea consumului băuturilor alcoolice „19,35% din cei chestionați au afirmat că agresorii familiali consumă băuturi alcoolice periodic, 3-4 ori pe lună, 35,48% au afirmat că agresorii consumă băuturi alcoolice sistematic, adică cel puțin 3 ori pe săptămână, iar 41,12% consideră că agresorii consumă în fiecare zi”³⁴.

Aceleași surse³⁵ ne-au permis să facem o analiză referitoare la starea agresorilor în momentul săvârșirii actelor de violență. Astfel, s-a stabilit că în momentul actului de violență agresorii, în mare parte, în proporție de 93,9%, erau în stare de ebrietate și doar 6,10% erau absolut treji³⁶. Din cei aflați în stare de ebrietate 19,94% erau în stare de ebrietate ușoară, 40,45% în stare de ebrietate medie și 33,58% erau în stare de ebrietate avansată³⁷.

În aceeași ordine de idei, cercetătorul rus A. Iliashenko, prezintă în lucrarea sa o serie de date statistice care confirmă ipoteza că „în majoritatea cauzelor de violență în familie din Rusia agresorii consumă abuziv băuturi alcoolice”³⁸. Astfel, cercetările respective evidențiază ideea că „agresorii fa-

în lucrul cu beneficiarii acestuia, cu accent sporit pe victimele violenței în familie”, organizat de către Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei în parteneriat cu Organizația Internațională pentru Migrație. În: Ionașcu V. *Infrațiunea de violență în familie: reglementări normative, analiză criminologică și măsuri de prevenire*. Studiu monografic. Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, 2021 (F.E. – p. „Tipografia centrală”), p. 183.

³² Ibidem.

³³ Carmen López Sánchez ș.a. *Îndrumar privind alcoolul, tutunul și alte droguri*, Ed. Ministerul de Interne prin Centrul de Resurse Juridice, 2002, p. 21.

³⁴ Ionașcu V. *Infrațiunea de violență în familie: reglementări normative, analiză criminologică și măsuri de prevenire*. Studiu monografic. Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, 2021 (F.E. – p. „Tipografia centrală”), p. 99.

³⁵ Ibidem, p. 9.

³⁶ Studiu reprezentativ, realizat în Republica Moldova, în perioada 22.11.2016-25.12.2016, pe un eșantion de aproximativ 300 de persoane, membri ai echipelor multidisciplinare teritoriale (polițiști, asistenți sociali, medici de familie, primari și alți specialiști) în cadrul proiectului „Consolidarea capacităților membrilor echipelor multidisciplinare comunitare din cadrul Sistemului Național de Referință pentru protecția și asistența victimelor și potențialelor victime ale traficului de ființe umane în lucrul cu beneficiarii acestuia, cu accent sporit pe victimele violenței în familie”, organizat de către Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei în parteneriat cu Organizația Internațională pentru Migrație.

³⁷ Ionașcu V. *Infrațiunea de violență în familie: reglementări normative, analiză criminologică și măsuri de prevenire*. Studiu monografic. Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, 2021 (F.E. – p. „Tipografia centrală”), p. 183.

³⁸ Ветрова Н.И. Ляпунова Ю.И. *Уголовное право. Общая часть. Учебник*, Москва: Изд. Новый Юрист, 1997, p. 241

miliali în momentul săvârșirii infracțiunii se aflau în stare de ebrietate, în 76,5% din cazuri, dintre care 11,8% consumau băuturi alcoolice de 3-4 ori pe lună, 30,2% – cel puțin de 3 ori pe săptămână, iar 34,5% consumau băuturi alcoolice în mod abuziv în fiecare zi”.

În concluzie, aceste constatări ne oferă o explicație referitoare la mecanismul săvârșirii actelor de violență care, în opinia lui V. Bujor și a coautorilor, „sub influența alcoolului este dereglată activitatea celulelor nervoase, inclusiv a celor cerebrale. Astfel, sunt dezorganizate procesele de excitație și inhibiție. Drept urmare, conștiința și voința nu mai controlează pe deplin comportamentul agresorului, din care cauză el devine descătușat, nereținut, impulsiv, grosolan, iar pornirile amorale și antisociale care erau suprimate, stăpânite și respinse în stare de trezire, acum răbufnesc și determină, într-o bună parte a cazurilor, o conduită ilicită infracțională”³⁹.

Conform acestor constatări, infractorii violenței consumă băuturi alcoolice în mod regulat și sistematic, fapt ce influențează în mod direct formarea negativă a personalității lor. Acest viciu determină, în mod direct, deformarea proceselor de integrare socială a unui individ într-o colectivitate, diminuarea sau chiar întreruperea diferitor relații social-pozitive și apariția diferitor situații cu caracter criminogen.

Unii cercetători consideră că persoanele care suferă de alcoolism cronic se caracterizează prin:

- stare excesivă de nervozitate;
- iritabilitate sporită;
- accese de furie și agresivitate;
- nivel redus de emotivitate;
- cruzime;
- egoism;
- afectare a capacităților volitive;
- diminuarea intereselor și capacităților intelective etc.⁴⁰.

Astfel, considerăm că într-un mediu în care se consumă băuturi alcoolice crește probabilitatea săvârșirii actelor de violență, fapt căruia ar trebui să i se acorde o atenție sporită în procesul de realizare a măsurilor generale, speciale și individuale de prevenire a acestui fenomen.

Surse bibliografice:

1. (<https://www.euro.who.int/en/health-topics/Life-stages/child-and-adolescent-health/health-behaviour-in-school-aged-children-hbsc/news/news/2016/5/first-hbsc-national-report-in-republic-of-moldova>, accesat la 20 octombrie 2021).

³⁹ Bujor V. ș.a. Elemente de criminologie. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, 1997. 86 p.

⁴⁰ Братусь Б.С. Психологический анализ изменений личности при алкоголизме. Москва: Издательство Московского Университета, 1974, p. 40 și 47

2. Alcohol in Europe. A Public Health Perspective. A Report for the European Commission. The Use of Alcohol in Europe. Aut: Anderson P., Baumberg B., p. 2-6. https://ec.europa.eu/health/archive/ph_determinants/life_style/alcohol/documents/alcohol_europe_en.pdf, accesat la 12.11.2021.
3. Behavior in School-aged Children (HBSC). Study in the Republic of Moldova. Chișinău: United Nations.
4. Bujor V. ș.a. Elemente de criminologie. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, 1997.
5. Carmen López Sánchez ș.a. Îndrumar privind alcoolul, tutunul și alte droguri, Ed. Ministerului de Interne prin Centrul de Resurse Juridice, 2002.
6. Ciobanu Ig. Criminologie. Vol. II. Chișinău: Ed. Cartdidact, 2004.
7. Gîrleanu I. Coordonatele psiho-sociale ale delicvenței juvenile în perioada tranziției. Timișoara: Ed. Ando-Tours, 1996.
8. Gladchi Gh. Criminologie generală. Manual pentru facultățile de drept. Chișinău: Museum, 2001.
9. Ionașcu V. Infracțiunea de violență în familie: reglementări normative, analiză criminologică și măsuri de prevenire. Studiu monografic. Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, 2021(F.E. – p. „Tipografia centrală”).
10. Larii I. ș.a. Criminalitatea violentă în Republica Moldova: tendințe generale, cauze și condiții. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, 2018.
11. Lesco G. Behavioral and Social Determinants of Adolescent Health. Summary Report of the Health, 2015.
12. Luna națională a informării despre efectele consumului de alcool. Analiză de situație. Iulie 2018, p. 4. (https://www.dsptimis.ro/promovare/ln_alcool_18_analiza.pdf, accesat la data de 24.11.2021).
13. National Centre for Health Management, EMCDDA (2016). Alcohol, Drugs and Tobacco Use among Students in 8th and 9th Grades, Republic of Moldova 2015. Chișinău: Ministry of Health, Labour and Social Protection of the Republic of Moldova (http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_249296_
14. Social and Cultural Aspects of Drinking. Key Findings, Social Issues Research Centre Oxford, U.K., 2002.
15. Rădulescu S. M., Dâmboeanu C. Consumul și abuzul de alcool ca problemă socială și medicală. În: „Revista Română de Sociologie”, serie nouă, anul XVII, nr. 5-6, București, 2006.
16. Studiu reprezentativ, realizat în Republica Moldova, în perioada 22.11.2016-25.12.2016, pe un eșantion de aproximativ 300 persoane, membri ai echipelor multidisciplinare teritoriale (polițiști, asistenți sociali, medici de familie, primari și alți specialiști) în cadrul proiectului „Consolidarea capacităților membrilor echipelor multidisciplinare comunitare din cadrul Sistemului Național de Referință pentru protecția și asistența victimelor și potențialelor

- victime ale traficului de ființe umane în lucrul cu beneficiarii acestuia, cu accent sporit pe victimele violenței în familie”, organizat de către Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei în parteneriat cu Organizația Internațională pentru Migrație. În: Ionașcu V. *Infrațiunea de violență în familie: reglementări normative, analiză criminologică și măsuri de prevenire*. Studiu monografic. Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, 2021 (F.E. – p. „Tipografia centrală”).
17. Tănăsescu I., Tănăsescu G., Tănăsescu C. *Tipologii criminogene*. București: Editura C.H. Beck. 2007.
 18. Tughineanu A. *Analiza criminologică a infrațiunilor de mare violență săvârșită în grup*. Teză de doctor în drept, Chișinău, 2018. p. 140. (http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53295/teza_css_tighineanu-final.pdf, accesat la data de 27.11.2021).
 19. Țîrlea M., Ciobanu A., Obreja G. *Nota de evidențe pentru politici. Informarea amendamentelor la legislația privind controlul alcoolului direcționate spre reducerea consumului nociv de alcool în Republica Moldova (WHO EVIPNet Europe)*. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2019, p. 11. Datele CIP sunt disponibile la <http://apps.who.int/iris>.
 20. Vilcova A. *Abuzul de alcool ca problema medico-socială în Republica Moldova*. În: *Anale Științifice ale USMF „Nicolae Testemițanu”*. Ed. a 12-a. Chișinău: CEP Medicina, 2011, vol. 2: Probleme actuale de sănătate publică și management.
 21. Zeca I. C. *Personalitatea infractorului: Aspecte criminologice*. Teză de doctor în drept, Chișinău, 2015. p. 140-141. (http://www.cnaa.md/files/theses/2015/23450/ionela_zeca_thesis.pdf, accesat la data de 27.11.2021).
 22. Братусь Б. С. *Психологический анализ изменений личности при алкоголизме*. Москва: Издательство Московского Университета, 1974.
 23. Ветрова Н. И., Ляпунова Ю. И. *Уголовное право. Общая часть*. Учебник. Москва: Изд. Новый Юрист, 1997.
 24. Ильяшенко А. Н. *Противодействие насильственной преступности в сем: уголовно-правовые и криминологические аспекты*. Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук, Государственное учреждение „Всероссийский научно-исследовательский институт МВД России”, Москва, 2003.

MANAGEMENTUL SITUAȚIILOR DE CRIZĂ ÎN DOMENIUL ORDINII ȘI SECURITĂȚII PUBLICE PRIN PRISMA RESPECTĂRII DREPTURILOR OMULUI

Ianuș ERHAN,
*doctor în drept, conferențiar universitar,
prorector pentru formare profesională
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

În ultimii 30 de ani, transformările profunde prin care a trecut țara noastră, de orice gen, au favorizat schimbări importante în structura, evoluția și dinamica fenomenului infracțional, implicit în domeniul ordinii și securității publice. Fenomenele negative care afectează starea de legalitate, ordinea și securitatea publică se află într-o permanentă schimbare, lucru care poate genera diferite crize în domeniul dat.

Situațiile de criză pot apărea în orice domeniu, unele având un impact major, altele mediu sau chiar minor. Unele pot avea un impact imediat, iar în alte situații efectul acestora poate fi resimțit ulterior. Conștientizarea crizelor, evaluarea și aprecierea, monitorizarea și anticiparea acestora implică un complex de măsuri, efort, resurse și cunoștințe pentru gestionarea eficientă și corectă a lor, lucru absolut valabil și necesar, mai ales în domeniul ordinii și securității publice.

Anul 2020 ne-a demonstrat că crizele au devenit o normalitate. Trăim într-o perioadă când crizele se suprapun fără oprire și se află în continuă schimbare, fiind dificil de a prognoza punctul final al acestora. Un adevăr comun și neplăcut care trebuie recunoscut este că viteza cu care vine o criză s-a schimbat. Incidentele care anterior obișnuiau să dureze ore, înainte să apară în sursele media, acum durează doar câteva minute pentru a ajunge la sursele de informare publică. S-a schimbat și cadența crizei. Nu mai există timp pentru ca o situație îndoielnică de utilizare a forței sau anumite incidente să dureze, dar pot escalada rapid în ochii publicului.¹

Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2020 menționează că respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, libertatea, democrația, statul de drept, egalitatea și nediscriminarea sunt interdependente și se consolidează reciproc. Un regim puternic al statului de drept este vital pentru protejarea drepturilor omului, iar statul de drept poate fi realizat pe deplin doar într-un me-

¹ Chris Hsiung, Three Strategies for Crisis Leadership. În revista Police Chief, februarie 2021 p. 30

diu care protejează drepturile omului.²

Potrivit cadrului legal în perimetrul căruia își desfășoară activitatea, Ministerul Afacerilor Interne (în continuare – MAI), participă specific, în condiții de normalitate, dar și în situații de criză, la îndeplinirea funcției generale de poliție a statului, asigură ordinea și securitatea publică, apărarea avutului public și privat, securitatea frontalieră, managementul migrației și azilului, protecția civilă, managementul situațiilor excepționale și apărarea împotriva incendiilor.³

Conform notei anuale de activitate a MAI, în scopul asigurării legalității și ordinii de drept în cadrul evenimentelor publice, prevenirii și gestionării situațiilor de criză în domeniul ordinii publice, coordonării/ dirijării operaționale integrate cu forțele și mijloacele autorităților administrative și instituțiilor din subordinea Ministerului, coordonării acțiunilor acestuia cu alte autorități ale statului abilitate cu competențe în prevenirea și combaterea criminalității, a fost asigurată planificarea misiunilor autorităților administrative în cadrul desfășurării a 12 evenimente la nivel național.

Totodată, pentru perioada anului 2020 a fost raportată planificarea măsurilor și activităților necesare în contextul a 16555 de evenimente publice, comparativ cu 23089 de evenimente publice monitorizate în perioada anului 2019, inclusiv:

1. 8685 de evenimente cu caracter social-politic (2019 – 13778), dintre care: 769 mitinguri/acțiuni de protest (2019 – 504) și 11 delegații oficiale (2019 – 35);
2. 1050 de evenimente cu caracter cultural-artistic (2019 – 3932);
3. 261 de evenimente cu caracter sportiv (2019 – 1138);
4. 6559 de evenimente cu caracter religios (2019 – 4241).⁴

După cum vedem, gestionarea evenimentelor publice, în cadrul cărora pot avea loc diferite situații de criză, implică un efort considerabil al statului, prin intermediul autorităților responsabile, inclusiv prin alocarea resurselor necesare, în special cele umane și logistice, care sunt de cele mai multe ori limitate și dispersate.

În acest context, în baza cercetărilor efectuate, cât și a propriei experiențe, ne-am propus să analizăm **managementul situațiilor de criză în domeniul ordinii publice prin prisma respectării drepturilor omului**.

Pentru aceasta, mai întâi, urmează să definim acei termeni specifici situațiilor de criză ce pot avea loc în domeniul ordinii publice.

În literatura de specialitate există o diversitate de opinii privind con-

² Raport privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2020. Chișinău, 2021, p. 6

³ Raport privind analiza funcțională a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Chișinău, 2015, p. 7

⁴ Nota anuală de activitate a Ministerului Afacerilor Interne pentru anul 2020. Chișinău, 2021, p. 40-41

ceptul de „ordine publică”, însă toate proclamă apărarea și protejarea drepturilor și libertăților omului în conformitate cu legile în vigoare. Se poate aprecia că ordinea publică este o stare de legalitate, de echilibru și de pace socială prin care se asigură liniștea publică, siguranța persoanei, a bunurilor, sănătatea și morala publică, a cărei menținere se realizează prin măsuri de constrângere specifice forțelor de poliție.

În aceste condiții, *ordinea publică* este o stare de drept, conținutul său fiind legat de prevederile legale, ceea ce permite realizarea și menținerea echilibrului bazat pe consens social, apărarea și respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, apărarea avutului public și privat și apărarea valorilor supreme în scopul promovării și afirmării progresului social într-o societate democratică.⁵

Documentul de politici sectorial, și anume Strategia națională de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020 stabilește „ordinea publică – ca fiind componenta ordinii de drept care exprimă starea de funcționare eficace a instituțiilor statului de drept, de respectare a drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, a proprietății publice și private, asigurată prin ansamblul necesar de reglementări juridice, norme comportamentale, valori sociale și instituții specifice, inclusiv pentru restabilirea echilibrului perturbat.”⁶

La rândul său, ordinea publică este strâns legată de conceptul de **securitate publică** care „este starea de încredere, pace și coeziune socială, lipsă de pericole și amenințări referitoare la viața, libertatea, bunăstarea și prosperitatea populației și comunității, asigurată prin acțiuni specifice de către autoritățile abilitate.”

Ce ține de **sistemul de ordine și securitate publică**, acesta este cadrul conceptual, de reglementare, organizatoric, funcțional și relațional al ordinii și securității publice, precum și resursele alocate ordinii și securității publice.

Cu alte cuvinte, sistemele de ordine publică sunt menite să vegheze la menținerea stării de echilibru în societate, această stare are la bază normele și reglementările pe care societatea le consideră necesare pentru ca procesele și fenomenele care îi caracterizează evoluția să aibă o anumită predictibilitate, iar sensul de dezvoltare al societății să corespundă liniei de așteptare a majorității indivizilor.⁷

⁵ Cuhutencu Ion. Managementul ordinii publice în situații de normalitate și de criză din perspectiva de țară membră a UE și NATO. Editura Ministerului Administrației și Internelor. București, 2010, p. 20

⁶ Hotărârea Guvernului nr. 354 din 31.05.2017 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia, publicată la 02.06.2017 în Monitorul Oficial nr. 171-180, art. 430

⁷ Cuhutencu Ion. Managementul ordinii publice în situații de normalitate și de criză din perspectiva de țară membră a UE și NATO, Editura Ministerului Administrației și Internelor, București, 2010, p. 19

După cum observăm, definițiile menționate supra se referă la diferite elemente/ componente: stare, legalitate, instituții, prevederi și reglementări, ordinea publică fiind procesul, iar scopul/ rezultatul care urmează a fi atins în cadrul acestui proces, prin îmbinarea elementelor menționate, nu este altceva decât securitatea publică.

La rândul său, ordinea publică implică trei procese/ componente distincte, dar interdependente, cum ar fi:

1. **menținerea ordinii publice** – ansamblul de măsuri și acțiuni organizate și desfășurate cotidian pentru protejarea și respectarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor, a normelor de conduită civică, a regulilor de conviețuire socială, a celorlalte valori sociale, a patrimoniului public și privat, precum și pentru funcționarea normală a autorităților statului;

2. **asigurarea ordinii publice** – ansamblul de măsuri și acțiuni întreprinse în timpul evenimentelor publice pentru respectarea legalității, prevenirea și curmarea dezordinilor în masă și/sau a manifestărilor de violență;

3. **restabilirea ordinii publice** – ansamblul de măsuri și acțiuni întreprinse în timpul evenimentelor publice pentru readucerea situației la starea de normalitate, atunci când se produc dezordini în masă cu diferite intensități.

Din analiza noțiunilor date, stabilim că acestea diferă între ele, reieșind din gradul de intensitate și impactul pe care îl pot avea anumite riscuri și amenințări asupra ordinii publice proporțional cu acele măsuri și acțiuni realizate de autoritățile responsabile ca răspuns la acestea.

Astfel, la capitolul riscuri și amenințări la adresa ordinii și securității publice se atribuie fenomenele, procesele, evenimentele, situațiile sau condițiile interne ori externe care pot determina, influența, ori periclita direct ordinea și securitatea publică, apariția și evoluția crizelor în domeniu.

Conform doctrinei, constituie amenințări, riscuri și pericole generatoare de crize îndeosebi: manifestarea unor tensiuni și tulburări având la bază relațiile politice, social-economice, interconfesionale și interetnice, de la acte spontane de violență la adresa ordinii și liniștii publice, care pot genera în confruntări violente între grupuri, mai mult sau mai puțin organizate și organismele legale ale statului; pregătirea, desfășurarea unor acțiuni de distrugere sau incendiere a unor valori deosebite, a clădirilor, instalațiilor sau a amenajărilor din domeniul public, a instituțiilor publice, agresarea autorităților statului; acțiuni de defăimare a țării, prezentarea nereală a realității, îndemnul la conflict, violență publică, la separare teritorială; orice alte fapte care aduc atingere prevederilor legale sau a normelor de conviețuire socială, prin care se poate crea un pericol public și generează sentimente de îngrijorare și nesiguranță civică.⁸

⁸ Cladiu Marius Toma. Teza de doctorat „Dinamica crizelor ce pot afecta ordinea publică și managementul acestora --rezumat, Ministerul Afacerilor Interne, Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”. Teză elaborată în vederea obținerii titlului de Doctor în domeniul Ordine publică și siguranță națională, București, 2016, p. 9-10

Conform Strategiei naționale de apărare și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de apărare pentru anii 2018-2022, prin situație de criză înțelegem faza din evoluția unei societăți, marcată de mari dificultăți generate de apariția unuia sau a unor incidente, evenimente la nivel național și/sau internațional ori de amenințări, riscuri și vulnerabilități la adresa valorilor, intereselor și necesităților actorilor implicați, care impun soluții urgente și eficiente de rezolvare a acestor situații pentru revenirea la starea de normalitate. Aceasta se manifestă prin: întreruperea sau afectarea activității politice, sociale, economice sau de altă natură; punerea în pericol a cetățenilor sau a factorilor materiali; expunerea la riscuri majore de securitate a populației sau a unei colectivități; propagarea de la nivel regional la cel național a efectelor crizei, cu afectarea concretă a securității, obiectivelor și intereselor strategice ale statului.⁹

Ce ține de noțiunea de **criză în domeniul ordinii și securității publice**, înțelegem acea situație care prin natură, complexitate, amploare și intensitate, amenință sau pune în pericol viața și sănătatea populației, mediul, patrimoniul public și privat și face necesară adoptarea măsurilor specifice prevăzute de legislația în vigoare, prin acțiunea integrată a autorităților statului competente în domeniu.

La fel, definită prin prisma deciziilor, criza este o situație în care sunt amenințate obiectivele principale, timpul de reacție este limitat, iar factorii de decizie sunt luați prin surprindere de derularea evenimentelor.

Suntem de acord cu poziția că orice abordare a problematicii gestionării crizelor pleacă de la acceptarea următoarelor reguli: crizele sunt inevitabile; crizele trebuie planificate, în sensul că trebuie convenită anticipat o serie de proceduri de gestionare, stabilit un cadru legislativ general și obiectivele majore ce trebuie urmărite pentru restabilirea situației normale; gestionarea crizelor este parte a atribuțiilor autorităților din domeniu.

Practic, orice tentativă de gestionare a crizelor presupune un set de măsuri și acțiuni prin care se încearcă aducerea evenimentelor sub controlul autorităților din domeniu. Aceste proceduri și activități acoperă o gamă foarte largă de măsuri, începând cu obținerea informațiilor și evaluărilor, stabilirea obiectivelor ce urmează a fi atinse, elaborarea și compararea opțiunilor de acțiune, implementarea deciziilor, până la analiza reacțiilor posibile ale părților implicate.¹⁰

⁹ Hotărârea Guvernului nr. 134 din 19.07.2018 pentru aprobarea Strategiei naționale de apărare și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de apărare pentru anii 2018-2022, publicată la 03.08.2018 în Monitorul Oficial nr. 285-294, art. 441

¹⁰ Cladiu Marius Toma. Teza de doctorat „Dinamica crizelor ce pot afecta ordinea publică și managementul acestora – rezumat, Ministerul Afacerilor Interne, Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”. Teză elaborată în vederea obținerii titlului de Doctor în domeniul Ordine publică și siguranță națională, București, 2016, p. 16

Referitor la *managementul integrat al crizelor în domeniul ordinii publice*, acesta constituie ansamblul de mecanisme, proceduri și activități prin care factorii de decizie, abilitați prin lege, stabilesc și pun în aplicare în mod unitar măsurile necesare pentru prevenirea și controlul crizelor în domeniul ordinii publice, precum și pentru înlăturarea efectelor acestora, în scopul revenirii la starea de normalitate. În acest sens, gestionarea crizelor de ordine publică reprezintă ansamblul acțiunilor și măsurilor de management integrat, organizate, planificate și desfășurate unitar și coerent pentru administrarea situațiilor specifice, prin coordonarea deciziilor și acțiunilor.

Totodată, managementul ordinii publice și cel al situațiilor de criză constituie procesul care stabilește procedurile și activitățile planificate și desfășurate menite să ducă la gestionarea crizei, să oprească evoluția ei viitoare și să găsească o soluție acceptabilă, iar esența managementului ordinii publice în situații de criză o constituie reacția promptă și adecvată la evenimentul care amenință sau afectează direct ordinea publică.¹¹

La rândul său, acțiunile de răspuns la criza de ordine publică sunt acele măsuri predefinite, planificate din timp sau adoptate în urma unei decizii, prin care se asigură revenirea la starea de normalitate și care cuprind proceduri de implementare detaliate, aplicabile imediat de către structurile abilitate.

Managementul crizelor constituie un ansamblu organizat de concepte, principii, funcții, reguli, norme, structuri, metode, instrumente și tehnici prin care sunt explicate și dirijate fenomenele ce se produc la nivelul societății. Managementul crizelor este cel care declanșează, conduce și dirijează gestionarea, în funcție de caracteristicile, trăsăturile și direcțiile de manifestarea a acestora.

Astfel, orice tentativă de gestionare a crizelor presupune măsuri și acțiuni prin care se încearcă aducerea evenimentelor sub controlul autorităților, iar pentru MAI aceste activități și proceduri acoperă o paletă largă și diversificată de măsuri, începând cu obținerea informațiilor, stabilirea obiectivelor, elaborarea și compararea opțiunilor de acțiune, de implementare a deciziilor, până la analiza reacțiilor posibile ale părților implicate.¹²

Totodată, coordonarea deciziilor și acțiunilor de menținere, asigurare și restabilire a ordinii publice vizează corelarea activităților specifice, gestionarea fluxului informațional, luarea deciziilor în baza analizei riscurilor, precum și cooperarea între forțele de ordine, forțele de sprijin și forțele com-

¹¹ Cuhutencu Ion. Managementul ordinii publice în situații de normalitate și de criză din perspectiva de țară membră a UE și NATO, Editura Ministerului Administrației și Internelor, București 2010, p. 22

¹² Cladiu Marius Toma. Teza de doctorat „Dinamica crizelor ce pot afecta ordinea publică și managementul acestora – rezumat, Ministerul afacerilor interne, Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”. Teză elaborată în vederea obținerii titlului de Doctor în domeniul Ordine publică și siguranță națională, București, 2016, p. 18

plementare.

Respectiv, în cadrul managementului **situațiilor de criză în domeniul ordinii publice** sunt implicate trei categorii de forțe, și anume forțele de ordine – subdiviziuni ale autorităților administrative și instituțiilor din subordinea MAI, investite cu atribuții de menținere, asigurare și restabilire a ordinii publice; forțe de sprijin – subdiviziuni ale autorităților administrative și instituțiilor din subordinea MAI, care exercită în mod curent alte atribuții decât cele de menținere, asigurare și restabilire a ordinii publice, dar pot fi utilizate pentru îndeplinirea acestui tip de misiuni, precum și forțe complementare – organe și autorități ale administrației publice centrale și locale, precum și alte organizații, care, prin activități specifice, pot acorda asistență forțelor de ordine și forțelor de sprijin.

În acest context, ordinea și siguranța publică se asigură, prin totalitatea măsurilor luate de forțele de ordine, pentru menținerea, asigurarea și, în ultimă instanță, restabilirea ordinii publice. Forțele de ordine, la rândul lor, reprezintă cadrul instituțional al sistemului de ordine și securitate publică, respectiv este unul determinant în procesul de gestionare a crizelor în acest domeniu, iar din analiza întreprinsă, evidențiem două autorități publice cu competențe directe și nemijlocite în acest sens, și anume Poliția și Inspectoratul General de Carabinieri.

Ce ține de mecanismul instituțional de gestionare a situațiilor de criză în domeniul ordinii publice conform Hotărârii Guvernului nr. 1206 din 02.11.2016¹³ a fost creat **Centrul Național de Coordonare Integrată a Acțiunilor de Ordine Publică**, care este o structură interinstituțională de suport decizional, de nivel național, fără statut de persoană juridică, constituită pentru gestionarea crizelor de ordine publică și evenimentelor publice cu grad de risc sporit. Centrul Național funcționează sub autoritatea Guvernului și dispune de statut de comisie guvernamentală permanentă.

Componentele de bază ale Centrului sunt Consiliul de decizie, Grupul comun analitic și Centrul de coordonare, iar componentele de suport sunt Grupul tehnologii informaționale și transmisiuni și Grupul logistic, care toate împreună asigură complexul de măsuri și spectrul de activități necesare funcționării acestui Centru.

La rândul său, Consiliul de decizie exercită următoarele atribuții:

1. asigură managementul integrat al crizelor în domeniul ordinii publice, inclusiv autorizarea acțiunilor de răspuns;
2. adoptă decizii privind managementul integrat al crizelor în domeniul ordinii publice și asigură punerea acestora în aplicare, după caz, prin acte normative ale Guvernului, Ministerului Afacerilor Interne și/sau ale

¹³ Hotărârea Guvernului nr. 1206 din 02.11.2016 cu privire la Centrul Național de Coordonare Integrată a Acțiunilor de Ordine Publică, publicată la 04.11.2016 în Monitorul Oficial nr. 379-386 art. 1303.

autorităților publice reprezentate în Centrul Național, în conformitate cu prevederile legislației în vigoare;

3. coordonează acțiunile de ordine publică în timpul evenimentelor publice cu grad sporit de risc;

4. recomandă Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova necesitatea declarării stării de urgență, în condițiile Legii privind regimul stării de urgență, de asediu și de război, în cazul escaladării crizei în domeniul ordinii publice și existenței pericolului iminent pentru securitatea națională sau ordinea constituțională;

5. solicită, în cadrul cooperării, participarea la gestionarea crizelor în domeniul ordinii publice a autorităților publice stabilite, potrivit atribuțiilor ce le revin prin lege.

Raportul privind analiza funcțională a MAI, elaborat în anul 2015, a descris ipotezele pentru starea de normalitate de funcționare, cât și în condiții de criză internă. Respectiv, în condiții de criză se impun anumite proceduri distincte, grupate după următoarele categorii:

a) acțiunea structurilor MAI pe timpul crizei de nivel local în domeniul ordinii și securității publice;

b) acțiunea structurilor MAI în contextul crizei combinate atât în domeniul ordinii, securității publice, cât și al situațiilor excepționale;

c) acțiunea structurilor MAI pe timpul crizei de nivel național în domeniul ordinii și securității publice, generate pe fondul situațiilor de conflict internațional/ regional.¹⁴

În această ordine de idei, Ministerul, prin intermediul autorităților administrative subordonate, entităților responsabile, mecanismelor și procedurilor stabilite, este primul chemat să asigure managementul situațiilor de criză în domeniul ordinii și securității publice, obligatoriu și necondiționat respectând drepturile și libertățile omului garantate de legislație.

În practica internațională se consideră că statele sunt responsabile pentru garantarea drepturilor omului, chiar și atunci când se iau anumite măsuri pentru asigurarea și restabilirea ordinii publice, iar guvernele trebuie să respecte întotdeauna anumite drepturi fundamentale ale omului.

În acest sens, orice Guvern are datoria să mențină sau să restabilească legea și ordinea prin mijloace legitime. Obligația de a respecta aceste „mijloace legitime” denotă faptul că chiar și în timpul eforturilor de restabilire a ordinii publice în situații de neliniște sau conflict, statul trebuie să protejeze garanțiile fundamentale la care indivizii au dreptul în temeiul instrumentelor internaționale și naționale privind drepturile omului.¹⁵

¹⁴ Raport privind analiza funcțională a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Chișinău 2015, p. 224-225.

¹⁵ <https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/public-order/> (accesat la 07.10.2021).

Libertatea individuală și siguranța persoanei este un principiu al statului de drept, care garantează tuturor persoanelor că percheziționarea, reținerea sau arestarea pot avea loc numai în cazurile prevăzute de lege și cu respectarea procedurii prevăzute de lege.¹⁶

Se consideră pe bună dreptate că evenimentele în masă implică cele mai mari riscuri pentru ordinea publică, care pot duce la varii și complexe crize. Astfel, evenimentele date sunt cea mai accesibilă modalitate de a atinge nevoile unui grup mare de oameni întrunit în baza unor interese și activități comune. În același timp, acestea sunt o amenințare potențială pentru viața și sănătatea tuturor participanților.

Pe de altă parte, libertatea de întrunire pașnică este un drept fundamental al omului, consacrat în multiple instrumente (texte) internaționale privind drepturile omului. Astfel, dreptul la întrunire pașnică cu scopul de a protesta, demonstra, celebra, comemora și, în general, de a comunica în mod colectiv autorităților și altor cetățeni părerile, stă la baza sistemelor democratice funcționale. Acest drept este strâns legat de alte pietre de temelie ale democrației și pluralismului, precum libertatea de exprimare și libertatea de asociere. Facilitarea dreptului la libertatea de întrunire pașnică poate fi o provocare pentru autorități. Este o provocare îndeosebi pentru poliție, care are responsabilitatea primară de a crea condițiile pentru desfășurarea unei întruniri, asigurând în același timp menținerea ordinii publice și neobstrucționarea în mod disproporționat a drepturilor și libertăților altor persoane.¹⁷

Legislația prevede expres că, dacă în timpul desfășurării întrunirii, unii participanți încalcă ordinea publică, organizatorul, în caz de necesitate împreună cu poliția și/sau cu carabinierii, îi va îndepărta pe aceștia.¹⁸

Totodată, Poliția trebuie să rămână întotdeauna conștientă de faptul că orice utilizare a forței împotriva participanților la o adunare poate genera o reacție de furie sau chiar agresiune din partea acestora, ceea ce ar servi doar la escaladarea situației. Din acest motiv, intenția și acțiunea planificată a poliției ar trebuie să fie comunicate deschis. Utilizarea forței, în situațiile în care este posibil, trebuie să fie precedată de o avertizare prealabilă corespunzătoare. Poliția trebuie să fie întotdeauna vigilentă pentru a detecta agresiunea împotriva membrilor unor anumite grupuri din cadrul întrunirilor datorită sexului, vârstei, dizabilităților, apartenenței etnice, religiei, naționalității sau orientării sexuale, pentru a asigura faptul că toți participanții își pot exercita dreptul la întrunire pașnică.¹⁹

¹⁶ Raport privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2020. Chișinău, 2021, p. 21-22.

¹⁷ Ghidul drepturilor omului pentru asigurarea ordinii publice la întruniri, p. 7 <https://www.osce.org/files/f/documents/6/0/439178.pdf> (accesat la data de 02.10.2021).

¹⁸ Legea nr. 26 din 22-02-2008 privind întrunirile, publicată la 22.04.2008 în Monitorul Oficial nr. 80 art. 261.

¹⁹ Ghidul drepturilor omului pentru asigurarea ordinii publice la întruniri, p. 17-18.

Responsabilitatea statului de a proteja și facilita dreptul la libertatea de întrunire pașnică nu înseamnă că întrunirile pașnice nu pot fi limitate sau reglementate în mod rezonabil pe căi legale, din motive ce țin de securitatea națională sau siguranța publică, ordinea publică, sănătatea publică sau protecția drepturilor și libertăților celorlalți. Totuși, orice astfel de restricționări trebuie să fie necesare și proporționale.

De cele mai multe ori, intervenția trebuie să fie graduală și să răspundă formelor de manifestare violente sau nonviolente; cooperarea forțelor participante la restabilirea ordinii publice și a ordinii constituționale trebuie să aibă permanent în vedere și alte criterii decât cele pe baza cărora s-au organizat; analiza atentă, cauzală și structural-operativă a conceptelor de securitate, criză, risc, vulnerabilitate și mai ales interferența acestora.

Astfel, conform prevederilor legale, dacă organizatorul întrunirii nu se supune cererii reprezentantului autorității administrației publice locale sau nu reușește sistarea întrunirii, reprezentantul în cauză va cere dispersarea participanților. În cazul în care, după cererea reprezentantului autorității administrației publice locale, participanții la întrunire nu părăsesc locul întrunirii, poliția și/sau carabinierii vor avertiza participanții asupra posibilității aplicării mijloacelor speciale și a dispersării forțate a întrunirii, acordând un termen rezonabil conformării acestei cereri, după care se va repeta cererea de dispersare a participanților.²⁰

În cazul în care, după cererea repetată de dispersare, participanții la întrunire nu părăsesc locul întrunirii, la solicitarea reprezentantului autorității administrației publice locale, poliția și/sau carabinierii vor întreprinde măsurile legale pentru dispersarea întrunirii cu întocmirea unui proces-verbal, în care indică motivul și temeiul dispersării. Cu alte cuvinte, se pun în aplicare acele prevederi și proceduri legale legate de restabilirea ordinii publice.

Ce ține de interzicerea unei întruniri, aceasta poate fi interzisă numai în circumstanțe excepționale care pot include situații în care există un pericol semnificativ și real al apariției unor acte infracționale sau a dezordinii publice, o amenințare iminentă la securitatea națională, sau în situațiile în care scopul întrunirii este de a instiga la ură sau violență, de a-i intimida sau amenința pe alții sau de a nega în mod intenționat dreptul altora la exercitarea drepturilor lor legitime.

Legislația stabilește expres că sunt interzise întrunirile prin care se urmărește:

- a) îndemnarea la război de agresiune, la ură națională, rasială, etnică sau religioasă;
- b) incitarea la discriminare sau violență publică;
- c) subminarea securității naționale sau a integrității teritoriale a țării,

²⁰ Legea nr. 26 din 22.02.2008 privind întrunirile, publicată la 22.04.2008 în Monitorul Oficial nr. 80 art. 261.

săvârșirea infracțiunilor, încălcarea ordinii publice sau organizarea tulburărilor în masă, încălcarea moralității publice, a drepturilor și a libertăților altor persoane ori punerea în pericol a vieții sau a sănătății acestora.²¹

Faptul că există posibilitatea ca o întrunire să se confrunte cu o contrademonstrație violentă sau chiar să fie atacată direct de către persoane cu viziuni contrare, nu ar trebui, ca principiu, să ducă la interzicerea întrunirii pașnice. În astfel de cazuri este responsabilitatea poliției de a proteja întrunirea pașnică împotriva atacurilor sau violenței contrademonstrațiilor. O interzicere generală a tuturor întrunirilor la un anumit loc sau pentru o anumită perioadă ar constitui probabil o restricție disproporționată a dreptului la întrunire pașnică.²²

Prin această analiză a dreptului la întrunire, putem concluziona că managementul situațiilor de criză și gestionarea acestora trebuie să aibă mereu în vedere supremația legii, respectarea prevederilor constituționale și a prevederilor legale, a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului rezultate din documentele interne și internaționale.

În practica internațională sunt stabilite mai multe recomandări legate de gestionarea situațiilor de criză în domeniul ordinii publice, și anume:

1. dezvoltarea parteneriatelor cu alte agenții de prim răspuns, înaintea producerii unei crize, cu garantarea sprijinului reciproc atunci când este nevoie;

2. asigurarea capacității de comunicare eficientă și eficace între toate autoritățile partenere;

3. valorificarea necesității de comandă unificată și multi-agenție pentru gestionarea incidentelor și crizelor;

4. definirea rolurilor înainte de apariția unei crize, inclusiv determinarea organizației principale și agențiile care vor acorda sprijin pentru anumite tipuri de incidente;

5. îmbinarea agilității și flexibilității;

6. acordarea atenției la cerințele angajaților, atât pe plan intern (ture lungi, mediu stresant, pericole fizice) cât și extern (de exemplu, necesitățile familiare, diferite boli etc.) cu oferirea resurselor necesare pentru a ajuta angajații să-și păstreze starea morală bună și de pregătire profesională corespunzătoare în timpul perioadelor ce implică o intensitate mare.²³

Ridicarea problemei și aspectelor legate de protecția drepturilor și libertăților omului, în contextul ordinii și securității publice, dar, în special, în cadrul managementului situațiilor de criză implică integrarea acestora în cele mai importante documente de planificare ale statului.

Astfel, conform Programului de activitate al Guvernului la capitolul

²¹ Legea nr. 26 din 22.02.2008 privind întrunirile, publicată la 22.04.2008 în Monitorul Oficial nr. 80 art. 261.

²² Ghidul drepturilor omului pentru asigurarea ordinii publice la întruniri, p. 21.

²³ Mark Bonfield and Jared Rapp. Leadership in the Face of Fire. p. 36. În revista Police Chief, februarie 2021

„Afaceri interne” al Blocului „Politici sectoriale” este stabilită „promovarea drepturilor și libertăților omului printr-o sinergie comună”, cât și „eliminarea și reducerea riscurilor și amenințărilor în sectorul de ordine publică și securitate, frontieră și intervenții de urgență, în special relele tratamente și tortură, rețineri ilegale, discriminarea, neglijență, abuzuri sau/și corupție.”²⁴

La rândul său, Planul de acțiuni al Guvernului pentru anii 2021-2022, în partea introductivă prevede expres că a fost elaborat în vederea realizării obiectivelor de dezvoltare durabilă setate în Programul de guvernare „Moldova vremurilor bune”,²⁵ precum și angajamentelor internaționale ale Republicii Moldova, în mod special celor ce derivă din Acordul de Asociere între RM și UE și Agenda de Dezvoltare Durabilă 2030. Planul de acțiuni ghidează activitatea Guvernului spre realizarea obiectivelor asumate, inclusiv „asigurarea integrității teritoriale, ordinii și securității”, iar „supremația legii și respectarea drepturilor și a libertăților omului reprezintă valori supreme garantate.”

Totodată, Planul de acțiuni menționat supra își propune eliminarea și reducerea riscurilor și amenințărilor în sectorul de ordine publică și securitate, frontieră și intervenții de urgență, în special relele tratamente și tortură, rețineri ilegale, discriminarea, neglijență, abuzuri sau/și corupție.²⁶

Reieșind din acest deziderat, dezvoltarea documentelor de politici necesare pentru eficientizarea activității MAI pornind de la analiza amenințărilor, constituie o prioritate, cât și o etapă obligatorie, în vederea garantării drepturilor și libertăților omului, în general, în domeniul ordinii și securității publice, iar, în particular, gestionării crizelor ce pot apărea în acest domeniu.

Astfel, în condițiile în care tendința de schimbare și escaladare a fenomenului infracțional, a riscurilor și amenințărilor la securitatea națională, la ordinea și securitatea publică va rămâne și în viitor credem că se impune perfecționarea sistemului de asigurare a ordinii publice, a siguranței persoanei și a securității publice și, în primul rând, a administrării eficiente și eficace a autorităților care asigură ordinea publică, cât și stabilirea unor proceduri clare și exacte de gestionare a situațiilor de criză în acest domeniu.

Nu în ultimul rând, cunoașterea, înțelegerea și aplicarea corectă a prevederilor legale în sensul protecției drepturilor și libertăților omului de către toți angajații MAI este un deziderat prioritar, dar și un proces complex ce implică asigurarea instruirii, realizarea dotărilor corespunzătoare, descrierea procedurilor interne și asigurarea punerii în aplicare a acestora.

²⁴ https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/programul_de_activitate_al_guvernului_moldova_vremurilor_bune.pdf. p. 45-47.

²⁵ Hotărârea Parlamentului nr. 88 din 06.08.2021 pentru aprobarea Programului de activitate al Guvernului și acordarea votului de încredere Guvernului, Publicată la 06.08.2021 în Monitorul Oficial nr. 190 art. 201.

²⁶ https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/programul_de_activitate_al_guvernului_moldova_vremurilor_bune.pdf. p. 45-47.

Bibliografie:

1. Hsiung C. Three Strategies for Crisis Leadership. În: Revista Police Chief, februarie 2021.
2. Toma C.M. Teza de doctorat „Dinamica crizelor ce pot afecta ordinea publică și managementul acestora” – rezumat, Ministerul Afacerilor Interne, Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”, București, 2016.
3. Cuhutencu I. Managementul ordinii publice în situații de normalitate și de criză din perspectiva de țară membră a UE și NATO, București: Editura Ministerului Administrației și Internelor, 2010.
4. Hotărârea Guvernului nr. 1206 din 02.11.2016 cu privire la Centrul Național de Coordonare Integrată a Acțiunilor de Ordine Publică, publicată la 04.11.2016 în Monitorul Oficial nr. 379-386 art. 1303.
5. Hotărârea Guvernului nr. 354 din 31.05.2017 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de ordine și securitate publică pentru anii 2017-2020 și a Planului de acțiuni privind implementarea acesteia, publicată la 02.06.2017 în Monitorul Oficial nr. 171-180, art. 430.
6. Hotărârea Guvernului nr. 134 din 19.07.2018 pentru aprobarea Strategiei naționale de apărare și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de apărare pentru anii 2018-2022, publicată la 03.08.2018 în Monitorul Oficial nr. 285-294, art. 441.
7. Hotărârea Parlamentului nr. 88 din 06.08.2021 pentru aprobarea Programului de activitate al Guvernului și acordarea votului de încredere Guvernului, publicată la 06.08.2021 în Monitorul Oficial nr. 190 art. 201.
8. Legea nr. 26 din 22-02-2008 privind întrunirile, publicată la 22.04.2008 în Monitorul Oficial nr. 80 art. 261.
9. Bonfield M., Rapp J. Leadership in the Face of Fire. În: Revista Police Chief, februarie 2021.
10. Nota anuală de activitate a Ministerului Afacerilor Interne pentru anul 2020, Chișinău, 2021.
11. Raport privind analiza funcțională a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Chișinău 2015.
12. Raport privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2020, Chișinău, 2021.
13. <https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/public-order/> (accesat la 07.10.2021).
14. Ghidul drepturilor omului pentru asigurarea ordinii publice la întruniri, <https://www.osce.org/files/f/documents/6/0/439178.pdf> (accesat la data de 02.10.2021).
15. https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/programul_de_activitate_al_guvernului_moldova_vremurilor_bune.pdf (accesat la 07.10.2021).

ROLUL EMPATIEI FUNCȚIONARULUI PUBLIC CU STATUT SPECIAL ÎN CREAREA CONTACTULUI PSIHOLAGIC CU SUBIECȚII RAPORTURILOR JURIDICE

Aliona BIVOL,

*doctor în psihologie, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Științe manageriale, socio-umane și comunicare
profesională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

Funcționarii publici cu statut special implementează empatia ca un remediu în stabilirea contactului psihologic cu subiecții raporturilor juridice. În funcție de participant la proces este utilizată empatia cognitivă, intuitivă, emoțională. Empatia aplicată corect și potrivit tipului subiectului raporturilor juridice asigură succesul deblocării comunicării. Imitarea dispozițiilor celeilalte persoane formează o sincronizare a emoțiilor și sentimentelor. În raport cu unii făptași, empatia se aplică prin canalul rațional, ceea ce determină un contact psihologic eficient în procesul de descoperire a adevărului.

Cuvinte-cheie: empatie, contact psihologic, funcționar public cu statut special, canal rațional, canal emoțional, aptitudine de empatizare.

Summary

Civil servants with special status implement empathy as a remedy in establishing psychological contact with the subjects of legal relationships. Depending on the participant in the process, cognitive, intuitive, emotional empathy is used. Empathy applied correctly and appropriately to the type of subject of legal relations ensures the success of unblocking communication. Imitating the other person's dispositions forms a synchronization of emotions and feelings. In relation to some offenders, empathy is applied through the rational channel, which determines an effective psychological contact and the discovery of the truth.

Keywords: empathy, psychological contact, civil servant with special status, rational, emotional channel, empathy ability.

Esența activității organului de drept este evidențiată de relaționarea permanentă cu diferite persoane. Din această perspectivă, în realizarea cu succes a obligațiilor de serviciu prin formarea contactului psihologic, se impune implementarea unei abilități psihologice, pe lângă altele, a empatiei, deoarece este un instrument cu ajutorul căruia oamenii, cunoscându-se pe sine, îi interpretează și citesc pe ceilalți.

Numeroși psihologi s-au consacrat prin cercetări științifice dedicate

fenomenului de empatie, dar debutul în analiza acestui fenomen a fost efectuat de către Th. Lipss, care l-a redat prin: „a te simți pe sine în celălalt”.

Marii psihologi J.P. Guilford (1959), K.B. Clark (1980), C. Rogers (1962) descriu empatia prin prisma unei capacități sau abilități de a distinge emoțiile, dispozițiile psihice ale unei alte persoane, totodată, percepția corectă a lăuntricului interlocutorului, precum și a trăsăturilor caracteristice proprii.

Cercetătorul S. Marcus (1997) afirmă că empatia este acel fenomen psihic de identificare parțială sau totală, conștientă sau inconștientă a unei persoane cu un model de comportament uman perceput sau evocat, favorizând un act de înțelegere și comunicare implicată, precum și o anumită contagiune afectivă (1997, p. 37). Autorul menționează că empatia are un rol enorm în comunicarea interpersonală, deoarece ajută la înțelegerea interlocutorului, gândurilor, trăirilor lui. În opinia acestuia, empatia, ca posibilitate de pătrundere în cadrul intern de referință al altuia, poate contracara manifestările agresive, permițând apariția unei toleranțe de ascultare și de luare în considerație a argumentelor. Acestea sunt o condiție de optimizare a relațiilor.

Wojciech Załuski (2017), M.P. Benjamin, S.J. Brown (2016) descriu câteva tipuri de empatie, care se manifestă în funcție de situațiile și nevoia de a empatiza cu anumite persoane. Astfel, empatia are aplicabilitate prin nivelele cognitiv, emoțional și intuitiv.

Magia antrenării unui anumit tip de empatie în relaționare constă în implementarea ei la momentul potrivit în funcție de interlocutor. Referindu-mă la funcționarul public cu statut special, acesta trebuie să aplice, în raport cu bănușii, empatia cognitivă, cu victimele – cea emoțională, cu cetățenii – intuitivă.

Definită empatia cognitivă ca înțelegere a emoției altei persoane, precum și ce ar putea aceasta să gândească, are un rol semnificativ în interpretarea emoțiilor care însoțesc gândurile și ideile persoanei. Empatia cognitivă face să fie mai eficientă comunicarea, deoarece ajută la transmiterea informației într-un mod care ajunge să fie percepută mai bine de către interlocutor.

Empatia emoțională (cunoscută și ca empatie afectivă) este capacitatea de a împărtăși sentimentele unei alte persoane. Unii au descris-o drept „durerea ta, din inima mea”. Acest tip de empatie ajută la construirea conexiunii emoționale cu ceilalți. Această abilitate de a răspunde cu o emoție adecvată la starea mintală manifestată de către o persoană, devine un pilon important în crearea contactului psihologic cu victimele infracțiunii, cu cetățenii etc.

Empatia plină de compasiune (cunoscută și sub denumirea de preocupare empatică) depășește simpla înțelegere a altora și împărtășirea sentimentelor lor: de fapt, determină luarea de măsuri, ajutorarea celorlalți.

Conform lui Joseph A. DeVito (1988), empatia are o valoare enormă

în înțelegerea motivațiilor, trăirilor și atitudinilor, precum și speranțele și așteptările ce țin de viitor. Prin empatie omul e capabil să pătrundă emoțional și intelectual în experiența altuia.

Autorii P.H. Maucorps, R. Bassoul (1960) reflectă esența empatiei prin procese cognitive și efort imaginativ, care, având o motivație accentuată, ajută la înțelegerea profundă și anticiparea acțiunilor persoanei.

Din analiza lucrărilor cercetătorilor se desprinde că fenomenul de empatie se manifestă ca abilitate și poate fi dezvoltată, aceasta antrenând procese cognitive, afective și componente prin intermediul cărora se realizează introiecția comportamentelor celorlalți.

În ceea ce privește legătura dintre empatie și comunicare, este abordată de către C. Rogers (2007), S. Marcus (1997), ca fiind un element indispensabil în modelarea relațiilor interpersonale. Sinteza abordărilor teoretice despre empatie inspiră spre convingerea că acest fenomen psihic are o valoare funcțională în formarea contactelor interpersonale, deoarece pune în evidență natura psihică a interlocutorului.

Din acest punct de vedere C. Rogers (2007), în mod deosebit specifică ideea că oricare relație comunicațională trebuie să debuteze cu un contact psihologic între interlocutori, care are la origine un fenomen psihologic precum empatia.

Analiza definițiilor și cercetărilor științifice despre formarea contactului psihologic între participanții la comunicare, conduce spre raționamentul că există o legătură profundă între proiectarea empatiei și elementele contactului psihologic (Анисимова, 2019; Долгова, Мельник и др., 2015; Feudtner, 2020; Vossen, Piotrowski et al., 201; Fagiano, 2018).

În opinia lui Л.Б. Филонов (1982), contactul psihologic se bazează pe complementaritatea reciprocă a participanților în scopul ajungerii la un acord și include secvențe de schimbări ale stărilor psihologice ale participanților la contact. Schimbările sunt determinate de rezistențele psihologice formate în procesul de comunicare. Aceste rezistențe generează fluctuații emoționale. Autorul menționează că este strict necesar de stabilit o legătură psihologică în procesul de comunicare, deoarece preîntâmpină frustrarea, anxietatea, stresul.

Referindu-mă la activitatea funcționarului public cu statut special din perspectiva empatiei și a contactului psihologic, legătura dintre acestea este evidentă din considerentul că reprezentantul legii trebuie să implice toate abilitățile profesionale pentru a obține informația necesară pe diferite cazuri în timp minim și cu maximă veridicitate. Prin implementarea abilității de empatizare, în funcție de personalitatea participantului la actul juridic, aceste cerințe profesionale pot fi realizate cu succes.

Pornind de la aceea că instituirea contactului psihologic la nivel profesional cu un interlocutor, conținând componente valoroase, atrage atitudini pozitive, respectarea drepturilor în relația comunicațională.

Debutul în contactul psihologic se efectuează prin intermediul temelor de discuție interesate partenerului de comunicare. O altă cerință este crearea condițiilor de mediu care facilitează stabilirea contactului, adică alegerea timpului, locului, situației care asigură implementarea strategiei de comportament comunicațional. Crearea contactului vizual și evaluarea stării psihologice prin comunicarea verbală și nonverbală (mimică, intonație, gesturi), elemente care demonstrează motivație în comunicarea relațională. Organul de drept este obligat să dea dovadă de capacitatea de a asculta eficient și activ. Aceste componente ale contactului psihologic, fiind însoțite de un anumit tip de empatie descoperă comportamentul persoanei, dar și facilitează procesul juridic.

În legătură cu cele expuse mai sus, elementele psihologice constitutive ale contactului interpersonal în relațiile juridice sunt:

1. identificarea, care semnifică asemuirea cu interlocutorul, presupunerea despre starea interioară a celuilalt și încercarea de a se poziționa în locul lui;

2. empatia, perceperea emoțională a problemelor celuilalt și interpretarea rațională;

3. contaminarea, supunerea conștientă și inconștientă cu anumite stări psihologice a celuilalt;

4. persuasiunea, sugestibilitatea, influența emoțională asupra interlocutorului;

5. convingerea, fundamentată de argumentarea logică a unor evenimente pentru ca cealaltă persoană să accepte părerea proprie. Influența intelectuală asupra conștiinței persoanei prin apelarea la gândirea critică a interlocutorului;

6. imitarea, copierea aspectelor comportamentale ale interlocutorului.

În toate componentele psihologice eminentemente se percepe influența și implicarea empatiei în stabilirea contactului psihologic cu interlocutorii. Componentele psihologice fundamentează empatia prin prisma diferitor procese psihice: emoționale, cognitive, motivaționale, intuitive, reprezentative. Oricare ar fi subiectul conversației, raportul este absolut necesar. Fără stabilirea unui contact pozitiv cu interlocutorul, devine imposibilă atingerea obiectivului urmărit. Cu atât mai mult, formarea contactului pozitiv cu interlocutorul favorizează o „conducere a lui” proprie din partea reprezentantului legii în obținerea informației necesare.

Despre implicarea empatiei în contactul psihologic este menționată de către cercetătoarea E.A. Воробьева (2003), care afirmă că elementul principal de formare treptată a contactelor psihologice este realizarea armoniei între cei care sunt în contact la toate cele trei niveluri structurale ale contactului psihologic. Dispoziția emoțională a unui potențial partener – nivelul perceptiv, prima etapă; acumularea acordului între contacte – nivelul comunicativ, etapa a doua; găsirea intereselor comune între contacte – nivelul in-

teractiv, a treia etapă. Receptorul și emițătorul aflându-se pe aceeași undă, cel de-al doilea se va simți înțeles și susținut în acțiunile sale.

Б.В. Чуфаровский (2001) acordă atenție deosebită empatiei în relaționarea comunicațională. Autorul scrie că formarea relațiilor stabile este determinată de factorii de încredere și bunăvoință. „Dezvoltarea contactului cu obiectul de interes al organului de drept se încheie cu stabilirea unor relații de încredere, înțelese ca mod specific de izolare socială și psihologică a oamenilor implicați într-un proces de comunitate, „Noi”. O relație de încredere în cele din urmă suprimă complet toți factorii negativi care se pot forma în psihicul obiectului de interes”. Cu toate acestea, trebuie remarcat faptul că în stabilirea și dezvoltarea contactelor psihologice între oameni, în anumite cazuri, apar bariere psihologice. În funcție de trăsăturile de personalitate (psihologice, raționale, de vârstă etc.), aceste bariere pot acționa sub formă de indiferență, neîncredere, ostilitate, incompatibilitate. Barierele pot fi înlăturate prin abilitatea de empatie.

Rolul empatiei în stabilirea contactului psihologic cu subiecții raporturilor juridice este argumentat de:

1. imitarea inconștientă sau conștientă a emoțiilor văzute la alții, ceea ce presupune înțelegerea, perceperea interlocutorului;
2. adoptarea aceleiași mimici, gesturile, tonul vocii și alte aspecte non-verbale, denotă asemuirea cu interlocutorul;
3. recunoașterea la nivelul propriu a dispozițiilor celeilalte persoane formează o sincronizare a emoțiilor și sentimentelor;
4. menținerea unui echilibru emoțional și psihologic între interlocutori;
5. deblocarea barierelor comunicării cu victimele, martorii și cu unii făptași;
6. anticiparea comportamentului subiectului judiciar și chiar acțiunea corespunzătoare asupra acestuia;
7. menținerea unei imagini profesionale la nivel înalt;
8. formarea unor relații de încredere reciprocă;
9. persuadarea interlocutorului prin impactul emoțional și convingerea prin apelarea la combinația dintre emoții și raționamente;
10. depășirea impedimentelor de comunicare, cum ar fi: intelectuale, emoționale, motivaționale.

Scopul cercetării. Evidențierea rolului empatiei în stabilirea contactului psihologic și investigarea nivelului de manifestare a canalelor empatiei, nivelului general de empatie al reprezentanților legii, care în activitatea profesională stabilesc contact psihologic cu diferiți subiecți din proces.

Metodologia cercetării. Studiul științific a fost efectuat cu ajutorul testului profesional a lui V. Boyko (18, p. 486) de determinare a nivelului general de empatie, precum și evidențierea a 6 scale sau canale ale empatiei.

Canalul „Rațional” al empatiei se focalizează pe concentrarea atenției, gândirii asupra unei alte persoane în analiza trăsăturilor specifice acesteia.

Referitor la canalul „Emoțional”, acesta se caracterizează prin scufundarea în câmpul energetic uman atunci când apare rezonanța emoțională. În timp ce componenta afectivă se referă la înțelegerea stării emoționale a altei persoane, componenta cognitivă se referă la înțelegerea emoțiilor altei persoane.

Cel „Intuitiv” reprezintă capacitatea de a anticipa intuitiv comportamentul unui interlocutor, de a acționa fără a avea suficiente informații despre el, bazându-se pe subconștient.

Canalul „Montajele”, care contribuie ori împiedică empatia, corespunzător facilitează ori îngreunează celelalte canale empatice. Eficiența empatiei scade, dacă omul încearcă să evite contactele personale, consideră greșit de a manifesta curiozitate față de altă persoană sau s-a convins pe sine că trebuie să aibă o atitudine rezervată față de trăirile și problemele celor din jur. Montajele empatice sunt în strânsă legătură cu convingerile omului. Și din contra, dacă nu ar fi piedici din partea montajelor personalității, canalele empatiei ar acționa mai activ și mai sigur.

Aptitudinea penetrantă a empatiei este apreciată ca fiind o aptitudine comunicativă importantă a omului, care permite să creeze o atmosferă deschisă, de încredere, sufletească, ceea ce contribuie la relaxarea interlocutorului și creșterea nivelului de empatie, dar atmosfera încordată, superficialitatea, suspiciunea împiedică manifestarea empatiei.

O altă componentă este „Identificarea empatică”, care reprezintă capacitatea de a înțelege pe altul pe baza coretrăirii, punerii pe sine în locul interlocutorului.

Eșantionul cercetat a fost format din angajați ai MAI – 44 de persoane, cu vârsta între 30-45 ani.

Rezultatele și analiza lor

Procesul de chestionare a durat de la 20 de minute la 35 de minute. Chestionații au reflectat asupra itemilor testului lui Boyko. Rezultatele individuale au fost analizate și prelucrate statistic pentru a avea o imagine generală despre empatie. În tabelul nr. 1 sunt prezentate rezultatele generale de exprimare a empatiei.

Tabelul 1. Nivel general de empatie la angajații chestionați

Înalt	Mediu	Scăzut	Foarte scăzut
0	8 (18%)	25 (57%)	11 (25%)

Din tabel se desprinde că 36 (82%) de angajați au nivel general de empatie Scăzut și Foarte scăzut. Nivelul redus de empatie poate fi explicat prin o necunoaștere a efectelor de implementare a empatiei în raport cu subiecții sau o insuficiență de dezvoltare. Totodată se desprinde concluzia că însuși

activitatea funcționarului public cu statut special implică multe confruntări riscante cu diferiți făptași, ceea ce știrbește din cotele mari de empatie.

O altă opinie în favoarea rezultatelor cercetării reprezentanților legii este că ei nu întotdeauna trebuie să exprime capacitatea de a empatiza la cote mari, deoarece unii subiecți juridici pot fi agresivi, violenți, înrăiți, ostili. În asemenea cazuri, empatia accentuată exprimată de reprezentantul legii ar putea prejudicia sieși ca personalitate, însă capacitatea empatică scăzută ajută la o raționalizare mai profundă a acțiunilor și faptelor subiectului din proces. În cazul în care reprezentanții legii contactează cu pătimișii infracțiunilor e necesar ca ei să dezvolte abilitatea de a empatiza pentru a se putea interioriza în suferințele emoționale ale victimelor incidentelor, accidentelor, cetățenilor nevoiași de ajutor emoțional. Fiind o componentă stringentă în formarea contactului psihologic, deoarece ea ajută la perceperea trăirilor emoționale ale victimelor, angajații vădesc o imagine profesională înaltă.

Rezultă că deși nivelul general de empatie este redus, funcționarul public cu statut special implementează abilitatea de empatie, deoarece ea se manifestă continuu în cadrul procesului de interpretare a unei activități, de relaționare etc. Bineînțeles, deducem că în funcție de tipul subiectului raporturilor juridice, cu unii interlocutori (infractori), funcționarii publici aplică empatia în măsură limitată, iar cu alții (victime) – empatia este evidențiată semnificativ. Dozele mici de empatie sunt funcționale în stabilirea contactului psihologic cu subiecții din proces la păstrarea poziției de persoane cu autoritate care ocrotesc norma de drept.

Totodată, rezultatele testului au scos în evidență nivelele de manifestare a canalelor empatiei.

Rezultatele analizei valorilor numerice pentru fiecare canal al empatiei sunt prezentate în tabelul 2.

Tabelul 2. Distribuția chestionaților în funcție de nivelul de manifestare a canalelor empatiei

	Canalele empatiei	Nivel înalt (4, 5, 6)	Nivel redus (0, 1, 2, 3)
1.	Canalul rațional	14 (32%)	30 (68%)
2.	Canalul emoțional	14 (32%)	30 (68%)
3.	Canalul intuitiv	6 (14%)	38 (86%)
4.	Montajele empatiei	20 (45%)	24 (54%)
5.	Abilitatea penetrantă a empatiei	29 (66 %)	15 (34%)
6.	Identificarea	16 (36%)	28 (64%)

Din tabel se observă că cei mai mulți angajați au nivel de empatie redus la canalele rațional (68%), intuitiv (86%), emoțional (68% de persoane).

Aptitudinea penetrantă a empatiei exteriorizată în stabilirea contactu-

lui psihologic comunicațional, permite crearea unei atmosfere deschise, de încredere cu subiecții cercetați, se denotă la 66% de angajați, fiind la nivel înalt. Prin urmare, angajații au competențe de stabilire a relațiilor comunicaționale deschise, de pătrundere în esența contactului cu interlocutorii. Comparând rezultatele manifestării aptitudinii de empatizare și afirmația nr. 1 din test „Eu am deprinderea să studiez fețele și comportamentul oamenilor, să înțeleg caracterul, deprinderile și capacitățile lor” se denotă o corelare procentuală semnificativă, deoarece din toți chestionații, 41 (93%) au oferit răspuns afirmativ la acest item. Utilizând empatia ca un truc de stabilire a contactului psihologic cu audienții, reprezentatul legii dezvoltă încredere și evită barierele de comunicare. Totodată, ei au menționat că ușor pot câștiga încrederea oamenilor, ceea ce arată că aplică cu succes empatia, cu toate că sunt proiectate în doze mici, canalele intuitiv și cognitiv.

Un punct important în stabilirea contactului psihologic este depășirea impedimentelor de comunicare, așa cum ar fi: intelectuale, emoționale, motivaționale.

Împotrivirea de a colabora, atitudinea rezervată față de reprezentantul legii, teama de pedeapsă creează bariere de ordin motivațional în comunicare. Prin aplicarea empatiei cognitive și intuitive, funcționarul public cu statut special poate ghici următoarele acțiuni ale interlocutorului.

Bariera emoțională poate fi cauzată de sentimentele negative față de reprezentantul legii: frică, agresivitate, furie, precum și de stările emoționale trăite de făptași din acțiunea ilegală comisă (teamă, frustrare, supărare, insensibilitate emoțională etc.). Empatia emoțională intervine cu aportul de interpretare a emoțiilor lui în decodificarea comportamentului simulat.

În ceea ce privește „Identificarea empatică” cu subiecții actului juridic, se observă la 28 (64%) de funcționari publici o exteriorizare la nivele scăzute, fiind argumentate de evitarea de a se contamina cu emoții și stări psihologice ale unor răufăcători pentru păstrarea sănătății mintale.

Din toți respondenții, aproximativ 70% nu întâmpină piedici în a interpreta mimica și intonația interlocutorului, ceea ce denotă că funcționarii publici prin canalele empatiei, chiar dacă nu sunt manifestate la nivele înalte, anticipează și interpretează stările psihologice exprimate prin comportamentul expresiv. Nivele reduse de manifestare a canalelor empatiei nu creează impedimente în instituirea contactului psihologic prin comunicarea nonverbală și sunt funcționale în interpretarea nonverbalului.

Un succes semnificativ va fi în crearea contactului psihologic cu subiecții din proces prin persuadarea interlocutorului, apelând la sensibilizarea interlocutorului prin oglindirea emoțiilor de către funcționarii publici. Efectul de convingere persuasivă a receptorului în oferirea de depoziii se observă la combinarea empatiei raționale și emoționale.

Totodată, dezvoltarea și implementarea canalelor empatice cognitiv

și intuitiv condiționează anticiparea anumitor comportamente și manifestări agresive ale făptașilor.

Empatia emoțională este recomandată a fi aplicată în raport cu victimele infracțiunilor, îndeosebi, cu cele care au fost traficate sau expuse diferitor tipuri de violență, cu copii delincvenți și victime, cu cetățenii care au nevoie de ajutorul reprezentanților legii: rezolvarea de conflicte, în agresiune verbală, tentative de suicid, pierderi de bunuri etc.

Funcționarii publici cu statut special implementează empatia ca un remediu în stabilirea contactului psihologic cu subiecții raporturilor juridice și nesemnificativ este interiorizată. În funcție de participantul la proces, se utilizează empatia cognitivă, intuitivă, emoțională. De asemenea, trebuie instruită și dezvoltată ca să fie aplicată în corespundere cu tipul de subiect al raporturilor juridice.

Concluzii:

1. Nivelul general de empatie a funcționarilor publici cu statut special este redus.

2. Funcționarii publici manifestă empatie ca aptitudine de pătrundere în stabilirea relațiilor interpersonale.

3. Stabilirea contactului psihologic are loc prin manifestarea canalelor empatiei în funcție de tipul de subiect al procesului juridic.

4. Empatia aplicată corect și potrivit interlocutorului determină succesul stabilirii contactului psihologic.

5. Empatia ajută la descoperirea emoțiilor subiecților din proces și fundamentează manevrarea psihologică cu ei în aflarea adevărului.

6. În contact psihologic cu unii făptași, empatia trebuie să se manifeste prin canalul rațional.

7. Empatia profesională consolidează procesul de persuasiune asupra persoanelor din raportul juridic.

8. Funcționarii publici cu statut special implementează empatia ca un remediu în stabilirea contactului psihologic cu subiecții raporturilor juridice și nesemnificativ este interiorizată.

9. În funcție de participantul la proces, se utilizează empatia cognitivă, intuitivă, emoțională.

Bibliografie:

1. Marcus S. Empatie și personalitate. București, 1997.
2. Potîng A. Empatia între inteligență și înțelepciune. Chișinău: Pro-Didactica, nr. 2-3 (36-37), 2006. p. 19-21.
3. Коновалова В.Е. Допрос: Тактика и психология. Учебное пособие. Харьков, 1999.

4. Bivol A., Plăcintă N. Psihotecnici de comunicare în asigurarea ordinii de drept. Chișinău, 2020.
5. Guilford J.P. Personality. New York, Mc. Gra-Hill Book Company, INC, 1959.
6. Maucorps P.-H., Bassoul R., Empathie et connaissance d'autrui. Monographies françaises de Psychologie. Centre national de la Recherche scientifique, 13, Paris VII, 1960, 93 p.
7. Clark K.B. Empathy: a Neglected Topic in Psychological Research // American Psychologist. 1980, V. 35, P.187-190.
8. Rogers C. L'empathie. Psychothérapie et relations humaines. 1962, Vol. 1, p. 197.
9. Feudtner C. Empathy in Action, MD, PhD, Pediatrics, 2020, p.145.
10. Анисимова Е. В. Эмпатия и ее роль в межличностном взаимодействии в подростковом возрасте, Psychology. Historical-critical Reviews and Current Researches, 2019, Vol. 8, Is., 6A, p.244-255.
11. Эмпатия : монография / В.И. Долгова, Е.В. Мельник, Москва, Перо, 2014, 185 с.
12. Fagiano M. Pluralistic Conceptualizations of Empathy, The Journal of Speculative Philosophy, 30(1):27, 2016, p. 28-44.
13. Benjamin M.P. Cuff, Sarah J. Brown. Empathy, A Review of the Concept, 2016, Emotion Review, 8(2), p.144-153.
14. Wojciech Załuski. On Three Types of Empathy: the Perfect, the Truncated, and the Contaminated, Jagiellonian University in Krakow, Logos i Ethos, 2017, 2, (46), s. 51-66.
15. Филонов Л. Б. Психологические способы установления контактов между людьми: Методика контактного взаимодействия. М., 1982.
16. Воробьева Е.А. Профессионально-психологические особенности контактности следователей в условиях допроса. Автореф. дисс. канд. психол. Наук, 2003.
17. Чуфаровский Ю.В. Психология оперативно-розыскной деятельности. Москва, 2001.
18. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. Учебное пособие, Самара: Издательский Дом «БАХРАХ-М», 2001, с. 668.

ATITUDINI, VALORI ȘI COMPORTAMENT ÎN ACTIVITATEA POLIȚISTULUI DE SECTOR

Anatolie CANANĂU,
*doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Drept polițienesc și securitate publică”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Vasile ZAVATIN,
*doctor în drept, conferențiar universitar
al Catedrei „Drept polițienesc și securitate publică”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

***„Guvernarea democratică este mai importantă
pentru reforma poliției decât reforma poliției
pentru guvernarea democratică”***

David H. Bayley

Rezumat

Datorită caracterului funcțiilor sale, activitatea polițistului de sector, este una publică ce implică o permanentă conlucrare cu populația. Nu poate fi considerată normală o atare stare de lucruri dacă polițistul de sector se limitează doar la segmentul delincvent al societății. Acesta trebuie să realizeze exclusiv activitatea de prevenire a faptelor ilegale și de deservire a populației în vederea soluționării diferitor probleme și nu activitatea de coerciție, ceea ce în mare parte se desfășoară la moment. Astfel, în contextul democratizării societății moldovenești, factorii de decizie din cadrul MAI ar trebui să revizuiască actele normative și strategiile de organizare și desfășurare a activității polițistilor de sector, similar practicilor pozitive internaționale care pun accent pe parteneriatul activ cu comunitatea ceea ce va spori încrederea cetățenilor în forțele poliției, iar polițistii de sector vor obține un aliat puternic în confruntarea sa cu criminalitatea.

Cuvinte-cheie: polițist, district, misiune, ajutor, cetățean, prevenire, comunitate, parteneriat, activitate comunitară, siguranță, securitate.

Summary

Due to the character of their functions, the activity of the district policeman is a public one that implies a permanent collaboration with the population. Such a state of affairs cannot be considered normal if the district policeman is limited only to the delinquent segment of society. It must carry out exclusively the activity of preventing illegal acts and serving the population in order to solve various problems and not the activity of coercion, which is largely carried out at the moment. Thus, in the context of democratization of society in the Repub-

lic of Moldova, decision-makers within the MIA should review normative acts and strategies regarding the organization and conduct of district police, similar to positive international practices that emphasize active partnership with the community. It will increase citizens' confidence in police forces and district policeman will gain a strong ally in its fight against crime.

Keywords: police, district, mission, help, citizen, prevention, community, partnership, community activity, safety, security.

Introducere. Actualmente, poliția reprezintă acea instituție publică specializată a statului care are misiunea de a apăra drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei prin activități de menținere, asigurare și restabilire a ordinii și securității publice, de prevenire, investigare și de descoperire a infracțiunilor și contravențiilor [1, art. 2]. Din aceste considerente, activitatea poliției într-un stat de drept, bazat pe supremația legii, este extrem de importantă într-o comunitate.

Acțiunile zilnice ale funcționarilor publici cu statut special trebuie să fie permanent în corespundere cu prevederile legislației în vigoare și orientate spre interesele cetățenilor, or unicul barometru de apreciere al activității poliției este comunitatea. De modul de soluționare a multor situații de conflict în care este implicată, depinde în mare măsură și atitudinea membrilor comunității față de instituția poliției.

Astfel, angajații serviciilor de securitate publică, numită și „poliția locală”, în special șefii de post, ofițerii de sector, subofițerii de sector și alții, acei succesori ai legendarei funcții de „*inspector de sector*” trebuie să constituie panteonul ideal al subtilei și sensibilei misiuni a poliției în ansamblul societății contemporane.

Este recunoscut faptul că în prezent polițiștii sunt afectați de o criză de imagine fără precedent din anumite cauze atât subiective cât și obiective. Totodată, poliția este afectată din interior de o criză instituțională care cuprinde mai multe componente (fluctuația excesivă a cadrelor, lipsa specialiștilor, reforme și schimbări neînchinate etc.).

În astfel de condiții nefavorabile, polițiștii de sector sunt nevoiți să activeze într-o perioadă care se caracterizează prin relații sociale, economice și politice tensionate. Într-o atare situație, misiunea de respectare a personalității umane și a demnității persoanei, de apărare a dreptului la exprimare liberă, a proprietății private și a libertății de aplicare strictă a legii în toate domeniile, fără a se prejudicia, fără motiv, interesele cuiva, de cooperare cu comunitatea, devine una foarte dificilă.

Totuși, este un adevăr incontestabil faptul că polițiștii de sector în îndeplinirea atribuțiilor lor de serviciu nu se pot lipsi de susținerea și ajutorul populației. De aceea, un imperativ în activitatea polițiștilor de sector îl constituie crearea unui parteneriat stabil și durabil cu comunitatea și exponenții ei.

Materiale și metode aplicate. La realizarea cercetării drept suport metodologic au servit legile, hotărârile Guvernului, instrucțiunile și actele departamentale. Se evidențiază cu părere de rău un șir de lacune care la nivel teoretic nu au obținut atenția corespunzătoare pentru a fi investigate, fapt care denotă o stringentă îndreptare a atenției atât a practicienilor, cât și a teoreticienilor asupra problemei date. În procesul studiului dat au fost utilizate următoarele metode de cercetare științifică: analiza sistemică, analiza logică, analiza comparativă, sinteza și clasificarea.

Rezultate obținute și discuții. În virtutea funcțiilor sale, activitatea polițistului de sector, este una publică ce implică o permanentă conlucrare cu populația. Nu poate fi considerată normală o atare stare de lucruri dacă polițistul de sector se limitează doar la segmentul delincvent al societății. În astfel de împrejurări există riscul de a diviza poliția și societatea civilă în două tabere diferite a căror relații se vor agrava continuu. Nesimțind prezența poliției, în special prin persoana inspectorului de sector, în diferite împrejurări, populația va răspunde cu același nihilism în cazurile în care i se va solicita intervenția. De aici și importanța majoră a apropierei polițistului de sector de populație. Rezultatul nu poate fi decât unul pozitiv pentru ambii subiecți.

Parteneriatul cu comunitatea va spori încrederea cetățenilor în forțele poliției, iar polițiștii de sector vor obține un aliat puternic în confruntarea sa cu criminalitatea pe sectorul deservit.

Pentru realizarea acestor obiective polițistul de sector trebuie să mențină în permanență *legătura cu populația* prin intermediul diverselor contacte atât la nivelul individual, cât și la cel de grup. Comunitatea trebuie să fie informată adecvat și permanent despre activitatea poliției, precum și este necesar ca ea să aibă acces și să fie atrasă în luarea unor decizii ce țin de menținerea ordinii și securității publice ori de conviețuirea socială.

Nefiind doar un reprezentant al unui organ coercitiv, ofițerul de sector trebuie să țină cont de cerințele și așteptările cetățenilor. Populația așteaptă, în primul rând, ca polițistul de sector să intervină în cazurile de aplanare a conflictelor, de limitare a daunelor materiale, de acordare a ajutorului și asistenței în situațiile necesare etc. Bineînțeles că această activitate trebuie îmbinată armonios cu activitatea de contracarare a criminalității, ambele fiind importante.

În condițiile Republicii Moldova, polițiștii de sector se lovesc de o stigmatizare totală din partea populației, fiind lipsiți de elementarul ajutor și susținere în acțiunile sale. Asemenea stare are la bază mai multe determinante.

În primul rând, exercitând de-a lungul timpului sarcini preponderent coercitive, poliția a rămas în conștiința societății ca un organ realmente represiv. Deseori, strategiile de activitate ale unor polițiști de sector nu sunt întotdeauna adecvate, bazându-se preponderent pe activitatea de comba-

tere a criminalității, neglijând sau subestimând activitatea de prevenire a ilegalităților.

Un alt factor este consecința militarizării excesive, precum și a efectelor, impresiilor rămase din timpul miliției sovietice care, fiind un organ exclusiv coercitiv, sfida prin acțiunile sale respectarea celor mai elementare drepturi și libertăți ale omului.

Totodată, pe lângă sprijinul, ajutorul acordat zilnic cetățenilor, ofițerul de sector este nevoit să intervină în diferite situații de aplanare a conflictelor ori a reținerilor și arestărilor în care în majoritatea cazurilor este obligată să recurgă la utilizarea forței fizice, mijloacelor speciale ori a armii de foc. Această situație a avut o influență *distorsionată asupra misiunii sociale a polițiștilor de sector.*

Luând în considerație și faptul că cel puțin 50% dintre persoanele care au avut a face cu ofițerii de sector rămân nemulțumite, deoarece se poate face dreptate doar la una din părți implicată în conflict, atunci cota celor ce vor avea unele rețineri în conlucrarea cu organele de poliție va fi foarte mare în cadrul unei comunități.

Pentru a schimba imaginea actuală a ofițerului de sector și pentru a obține rezultatele scontate se cere o activitate tenace și migăloasă. Important este de a conferi activității ofițerilor de sector o orientare modernă utilizată în prezent de organele de poliție occidentale, orientare fundamentată pe două componente de bază:

- relațiile de parteneriat cu societatea civilă, și
- soluționarea problemelor de comun acord cu cetățenii.

Aceste afirmații au la bază ipoteza precum că cetățenii care vădesc un comportament adecvat pot fi antrenați în activitatea ofițerului de sector prin participarea lor nemijlocită ori prin susținerea acțiunilor poliției. De asemenea, se presupune că cetățenii, de comun acord cu ofițerii de sector, vor participa la identificarea unor noi căi și mijloace de soluționare a problemelor referitoare la criminalitate.

Cu alte cuvinte, astăzi este inimaginabilă activitatea poliției de ordine publică fără sprijinul oferit de populație. Dar și societatea, la rândul ei, nu se poate lipsi de suportul oferit de polițiștii de sector. Tocmai de aceea, pentru a atinge un grad sporit de securitate a cetățenilor este nevoie de a utiliza la maximum posibilitățile de colaborare între poliție și societate.

În această ordine de idei, sunt apreciate și necesare diferite proiecte sau strategii de cooperare cu comunitatea, cum ar fi exemplul „supravegherii de vecinătate”. Remarcăm că „Supravegherea de Vecinătate” este un model econom și eficient, bazat pe sentimentul de solidaritate comunitară și ajutor reciproc, conceput pentru a spori gradul de securitate și prevenire a infracționalității la nivel de comunitate, care are la bază modelul practicilor estoniene în domeniul asigurării securității comunitare [2].

Într-un cadru mai larg, modelul de supraveghere comunitară mai este numit „supravegherea infraționalității” sau „supravegherea infraționalității în vecinătate” și este aplicat de organizații civice, care urmăresc prevenirea infraționalității în comunitate. O astfel de organizație nu este viabilă dacă membrii acesteia nu intervin direct în prevenirea posibilelor acte de delincvență sau violență în vecinătatea lor. În funcție de acțiunile societății, numărul de fapte ilegale este în creștere sau scădere. Totuși, eliminarea totală a infrațiilor nu e posibilă. Supravegherea de vecinătate contribuie la reducerea posibilităților de realizare a infrațiilor [3, p. 2].

Un alt proiect cu misiune asemănătoare este „Activitatea polițienească comunitară”, considerat unul din obiectivele efinitel [4] în strategia de reformare a Ministerului Afacerilor Interne.

Poliția comunitară este definită drept „o politică și o strategie orientată către un control mai eficient și efectiv al criminalității, către o calitate mai bună a vieții, către servicii mai bune ale Poliției și legitimitatea Poliției, prin bazarea proactivă pe resursele comunității, care caută să schimbe condițiile ce cauzează infraționalitatea. Aceasta presupune necesitatea unui nivel mai mare de răspundere a Poliției, o cotă mai mare pentru participarea publicului în luarea deciziilor și un nivel mai mare de preocupare pentru drepturile și libertățile civile” [5, anexa nr. 1, cap. 4].

Activitatea polițienească comunitară reprezintă un parteneriat, în primul rând, cu cetățenii, pentru identificarea și soluționarea problemelor pe un anumit teritoriu, un răspuns la nevoile și cerințele comunității. Poliția de sector nu poate soluționa orice problemă în mod independent, în special cele care vizează securitatea sau siguranța publică. În acest sens, implicarea populației poate determina, ca efect, identificarea și dezvoltarea soluțiilor pentru problemele existente în comunitate. Colaborarea și coordonarea activităților preventive cu alți parteneri, analizarea problemelor și găsirea soluțiilor pentru aceste probleme reprezintă în fapt esența activității polițienești comunitare.

Deși această inițiativă este una apreciată și recunoscută drept o practică pozitivă internațională, constatăm cu regret că în Republica Moldova această strategie nu și-a confirmat eficiența deoarece în primul rând s-a dovedit a fi incompatibil cu sistemul de facto al activității poliției și totodată a fost tratată mai mult ca un „angajament” formal față de Uniunea Europeană în contextul reformei justiției, într-un final fiind abandonată din cauza disensiunilor politice.

Chiar și în astfel de condiții, inițiativele de cooperare trebuie să vină din partea poliției. Aici un rol important îl are subdiviziunea poliției de ordine și securitate publică care permanent în activitatea prestată colaborează cu cetățenii. În acest sens, actele departamentale [6, cap. I, pct. 2] definesc secția securitate publică drept o „subdiviziune specializată, structurală, cu

atribuții de organizare, dirijare, monitorizare și control al activității în domeniul securității publice, conform competenței teritoriale, corespunzător împărțirii administrativ-teritoriale a țării”.

În conformitate cu aceleași prevederi, misiunea de bază a secțiilor de securitate publică cuprinde:

a) interacțiunea cu membrii comunității și exponenți reprezentativi ai acesteia (autoritățile administrației publice centrale și locale) și organizarea interacțiunii dintre subdiviziunile și membrii comunității întru realizarea climatului de securitate publică;

b) prevenirea faptelor ilegale generatoare de infracțiuni și contravenții;

c) controlul asupra domeniilor activității licențiate, potrivit competențelor stabilite de legislația în vigoare;

d) acordarea serviciilor calificate populației pe domeniile de activitate;

e) transpunerea și implementarea politicilor statului referitoare la prevenirea faptelor ilegale generatoare de infracțiuni și contravenții, precum și în domeniul securității publice [6, cap. I, pct. 7].

După cum observăm, activitatea de bază a unui polițist de sector este prevenirea faptelor ilegale prin interacțiunea cu membrii comunității pe care o deservește prin activități proactive. În realitate, activitatea polițiștilor de sector se bazează pe măsuri de coerciție și de combatere a criminalității. Probabil și această stare de fapt contribuie la formarea imaginii polițiștilor de sector.

Din aceste considerente, suntem de părerea că polițiștii de sector trebuie să realizeze exclusiv activitatea de prevenire a faptelor ilegale și de deservire a populației în vederea soluționării diferitor probleme și nu activitatea de coerciție, ceea ce în mare parte se desfășoară la moment. Pe cale de consecință, factorii de decizie din cadrul MAI ar trebui să revizuiască acatele departamentale și strategiile de organizare și desfășurare a activității polițiștilor de sector.

Referindu-ne la activitatea zilnică, atât a polițiștilor de sector, cât și a angajaților serviciului de patrulare, le revine sarcina de a consolida relația poliție-comunitate. Fiind în permanență în *preajma cetățenilor*, acești subiecți, pe lângă activitatea de menținere a ordinii publice și de contracarare a criminalității, mai au și misiunea de a stabili și de a statornici un contact cât mai strâns între poliție și comunitate. Dar, pentru a iniția și susține această relație, este necesar ca poliția să manifeste o atenție sporită problemelor comunității. În primul rând, de la polițistul de sector se așteaptă acordarea ajutorului cetățenilor în diferite situații. Acest fapt servește drept condiție de stabilire a unui contact eficient cu populația și îi predispune pe cetățeni la o colaborare mai intensă cu poliția. Acordând asistența necesară victimelor, potențialelor victime, martorilor, persoanelor în etate, copiilor, primarilor, asistenților sociali, familiilor vulnerabile și altor categorii de persoane care

necesită ajutor, polițiștii de sector vor contribui, implicit, la sporirea sentimentului de securitate în societate. Astfel, cetățenii conștientizează activitatea poliției ca una orientată spre preocupările lor personale rămânând cu impresia că poliția lucrează activ pentru ei. În asemenea împrejurări, cetățenii vor manifesta o dorință *mult mai mare de a acorda ajutor* polițiștilor de sector în contracararea criminalității furnizând informații prețioase referitoare la comiterea crimelor ori la identificarea autorilor lor. În acest mod va spori încrederea cetățenilor în poliție, precum și va crește gradul de cooperare între comunitate și funcționarii de poliție.

Polițiștii de sector trebuie să fie conștienți de faptul că succesul și calitatea în îndeplinirea atribuțiilor de serviciu depind în mare măsură de relațiile corecte cu populația. Totodată, obligativitatea acordării ajutorului necesar cetățenilor decurge și din actele normative care reglementează activitatea poliției [1, art. 4, alin. (1)], conform cărora, activitatea poliției se desfășoară exclusiv în baza și pentru executarea legii, în interesul persoanei, al comunității și în sprijinul instituțiilor statului, pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale și demnității umane, prevăzute în Declarația Universală a Drepturilor Omului, în Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, în Codul european de etică al poliției și în alte acte internaționale, în conformitate cu principiile legalității, respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, imparțialității și nediscriminării, controlului ierarhic permanent, răspunderii personale și profesionalismului, transparenței, respectării secretului de stat și a altor informații oficiale cu accesibilitate limitată.

În concluzie, activitatea polițiștilor de sectoare trebuie să fie axată preponderent pe problemele și interesele comunității, iar pentru ca acestea să fie soluționate corespunzător trebuie să fie cunoscute în detaliu.

De fapt, conform principiilor activității polițienești comunitare, polițistul trebuie să fie acea persoană care vine din același mediu social, este cunoscut de comunitate drept o persoană de încredere care se bucură de autoritate, respect și aprecieri pozitive. Anume un astfel de polițist ar putea cunoaște toate problemele care afectează comunitatea și ar putea fi susținut de membrii acesteia în activitatea de prevenire și combatere a criminalității.

Raportând această idee la starea lucrurilor de fapt a polițiștilor de sector din Republica Moldova, constatăm o strategie total incorectă a autorităților, care decurge din inerție și respectiv care ne oferă rezultatele pe care le avem în prezent, criza imaginii, profesionalism scăzut și, într-un final, o criză a cadrelor în acest sistem. La nivel local se atestă multe situații în care un polițist de sector este nevoit să deservească două sau mai multe localități, compensând lipsa polițiștilor.

Totodată, problema este agravată de politica deficitară de recrutare a polițiștilor de sector. De exemplu, funcția de subofițer de sector face parte

din categoria C din nomenclatorul funcțiilor stabilite pentru angajații poliției [7, anexa nr. 1]. Conform normelor stabilite [7, pct. 25, alin. (5)], pretendentul la funcția de subofițer de sector (C01-C03) trebuie să dispună de studii gimnaziale pentru anumite specialități prevăzute în fișa postului, liceale sau profesional tehnice/ echivalente.

În această ordine de idei, apare problema că un angajat cu studii gimnaziale, liceale sau tehnice, trebuie să desfășoare activități de urmărire penală, de procedură contravențională, speciale de investigații, de comunicare și interacțiune la diferite nivele (interpersonale, cu colegi de serviciu, cu reprezentanți ai diferitor autorități publice etc.), iar în anumite situații în două sau mai multe localități.

Este evident că în atare condiții va fi afectată grav instituția polițistului de sector ceea ce ar trebui să determine factorii de decizie din cadrul MAI să revizuiască politicile sale cu referire la activitatea polițiștilor de sector.

1. În primul rând, ar trebui revizuite practicile de recrutare a persoanelor care urmează să fie angajate în funcția de polițist de sector. În acest context, considerăm că trebuie selectate persoane care au abilități avansate de comunicare la orice nivel (personal sau instituțional) cu studii superioare juridice sau alte domenii conexe.

2. Există o necesitate stringentă de a reduce sarcinile și competențele de serviciu punându-se accent preponderent pe activități și misiuni de prevenire a problemelor și a faptelor ilicite. Se face necesar ca un polițist de sector să se transforme dintr-un „agent al aplicării legii” într-un „agent al păcii”, o astfel de orientare ar contribui foarte mult la schimbarea imaginii în comunitate iar această schimbare îi va asigura acel parteneriat necondiționat al societății în activitatea de contracarare a criminalității.

3. Este necesar de creat condiții prielnice și favorabile pentru a opri fluctuația cadrelor din acest domeniu. Totodată, conform practicilor pozitive internaționale, factorii de decizie din cadrul MAI ar trebui să stabilească anumite condiții pentru ca un polițist de sector să activeze o perioadă îndelungată într-o comunitate (5-6 ani și mai mult) fapt ce îi va permite să cunoască comunitatea în ansamblu cu toate problemele și necesitățile ei, îi va permite să consolideze relații de cooperare și parteneriat în diferite scopuri social utile, concomitent influențând în *sens pozitiv* și activitatea de contracarare a criminalității.

4. Acordarea importanței și atenției sporite la asigurarea logistică, la pregătirea profesională inițială și continuă și alte necesități personale sau de serviciu în contextul realizării cu succes a misiunii stabilite.

Surse bibliografice:

1. Legea Republicii Moldova nr. 320 din 27.12.2012 cu privire la activi-

- tatea Poliției și statutul polițistului. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 42-47 din 01.03.2013. (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110355&lang=ro#, accesat la data de 21.09.2020).
2. <https://supravegheredevicinatate.wordpress.com/> (accesat la data de 18.09.2020).
 3. Ghid practic pentru cei interesați de securitatea comunitară „Supravegherea de vecinătate”, implementat de Asociația Obștească „Eco-Răzeni” din Moldova în parteneriat cu Asociația „Neighbourhood Watch” din Estonia, cu sprijinul financiar al Programului Est fără Frontiere al Fundației Soros-Moldova și al Ministerului Afacerilor Externe al Estoniei, prin intermediul Fondului de Dezvoltare și Ajutor Umanitar, Chișinău, 2013. (https://www.soros.md/files/publications/documents/ghid_supraveghere-de-vecinatate_moldova.pdf, accesat la data de 18.02.2020).
 4. http://irp.md/activity/community_police/108-politia-comunitara-prioritate-in-reforma-penala-din-r-moldova.html (accesat la data 18.09.2020).
 5. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 100 din 30.01.2018, pentru aprobarea Concepției și a Planului de acțiuni pe anii 2018-2020 privind activitatea polițienească comunitară. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 33-39 din 02.02.2018, anexa nr. 1, cap. 4. (https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=102108&lang=ro, accesat la data de 18.09.2020).
 6. Ord. IGP al MAI al RM nr. 365 din 24.10.2016 cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Secțiilor securitate publică, Sectoarelor și Posturilor de poliție din cadrul subdiviziunilor Inspectoratului General al Poliției.
 7. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 460 din 22.06.2017 pentru punerea în aplicare a prevederilor Legii nr. 288 din 16 decembrie 2016 privind funcționarul public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 214-215 din 23.06.2017.

ROLUL POLIȚIEI ÎN ACTIVITATEA DE PREVENIRE A INFRAȚIUNILOR DE PUNGĂȘIE

Alexandru CICALA,
doctor în drept, conferențiar universitar
al Catedrei „Activitate specială de investigații și anticorupție”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Rezumat

În demersul nostru științific, am oglindit rolul angajaților poliției în lupta cu infracțiunile de pungășie. Datele empirice, opiniile unor cercetători din domeniul criminologic ne-au permis să identificăm cauzele și condițiile ce stau la baza comiterii acestui fenomen, totodată în limitele competenței funcționale ale angajaților din sfera polițienească au fost înaintate și descrise instrumentele și metodele de intervenție ale acestora pentru realizarea unor măsuri de prevenire eficiente a furturilor din buzunar, poșete și din bagaje.

Cuvinte-cheie: furt, pungășie, buzunar, poșetă, cauze și condiție, factori criminogeni, poliție, prevenire generală, prevenire individuală, flagrant.

Summary

In our scientific approach, we have mirrored the role of police officers in the fight against burglary. Empirical data, the opinions of some researchers in the field of criminology allowed us to identify the causes and conditions underlying this phenomenon, while within the limits of the functional competence of police employees were submitted and described the tools and methods of their intervention to achieve effective measures to prevent theft of pockets, purses and luggage.

Keywords: theft, robbery, pocket, purse, causes and condition, criminogenic factors, police, general prevention, individual prevention, flagrant.

Introducere. Având în vedere activitățile infracționale caracteristice perioadei pe care o parcurgem, pe fonul unor neajunsuri existente de ordin economic, social, politic, juridic, și mai nou pandemic, efectivul Poliției a întreprins, și la moment, și în continuare întreprinde un șir de activități orientate spre lupta cu criminalitatea, prevenirea infracțiunilor la orice nivel, totodată respectând principiile de bază ale drepturilor și libertăților constituționale ale persoanei, precum și plasarea tuturor cetățenilor pe o linie de egalitate în fața legii.

Vădit este faptul că povara cea mai mare cât privește prevenirea tuturor infracțiunilor le revin structurilor polițienești prin intermediul instrumentelor oferite de către legislație. În activitatea zilnică, subdiviziunile po-

liției organizează și întreprind măsuri împreună cu reprezentanții tuturor structurilor din domeniul public cât și privat, orientate la relevarea, curmarea, prevenirea a infracțiunilor contra persoanei, a celor patrimoniale etc.

În activitatea poliției, munca de prevenire a infracțiunilor patrimoniale reprezintă una din principalele direcții de activitate ce se desfășoară zilnic, în baza planurilor strategice și programelor elaborate în acest sens. Grija sporită față de problemele protejării drepturilor patrimoniale rezultă din unele circumstanțe și caracteristice acestor infracțiuni. Totodată, infracțiunile patrimoniale sunt cele mai răspândite fapte ilicite, plasându-se în structura criminalității în medie de 54%, fiind atribuite și la categoria celor mai puțin periculoase infracțiuni.

Metode și materialele aplicate. În procesul elaborării studiului a fost folosit materialul doctrinar, literatura de specialitate criminologică și de investigație, materialele dosarelor penale privind infracțiunile de pungășie. De asemenea, investigarea acestui fenomen a fost posibilă prin aplicarea mai multor metode de cercetare științifică ale teoriei dreptului și criminologiei: metoda logică, metoda analizei comparative, analiza sistemică, statistică etc. Totodată, au fost utilizate lucrările savanților autohtoni, informații empirice precum și materialele științifice ale doctrinarilor altor state.

Conținut de bază: în cadrul structurilor polițienești, mai exact în cadrul serviciilor de investigații, sunt constituite linii de muncă atât în raport cu obiectivul urmărit de infractori și cu locul comiterii faptei, cât și în raport cu modurile de operare folosite de infractori.

Criminalitatea pe lina furturilor de buzunare evidențiază o evoluție constantă a numărului de infracțiuni înregistrate, iar aria latenței, spre deosebire de alte infracțiuni, este într-o continuă creștere și din atare considerente infracțiunile de pungășie se situează pe primul loc în rândul infracțiunilor de natură judiciară. Astfel, una din sarcinile de bază ale poliției judiciare este relevarea atentatelor criminale, în primul rând, a faptelor criminale latente, despre existența cărora nu se cunoaște în baza surselor oficiale. Conform estimărilor efectuate de criminologi, nivelul criminalității latente depășește de câteva ori numărul infracțiunilor înregistrate oficial.

Activitatea de relevare a infracțiunilor de pungășie include trei componente: identificarea persoanelor care le-au comis, stabilirea în acțiunile lor a semnelor infracțiunii pentru a soluționa problema pornirii urmăririi penale, identificarea sau stabilirea locului aflării bunurilor obținute ca urmare a sus-tragerii și stabilirea părții prejudiciate [4, p. 14].

Îndeplinirea acestei sarcini este corelată de punerea în aplicare a activității de căutare operativă ca una din tipurile activității speciale de investigație în cursul căreia are loc colectarea proactivă a informațiilor primare despre semnele activității infracționale și a persoanelor implicate [6, p. 6].

Cum am precizat anterior, o parte considerabilă de infracțiunilor de

pungășie rămân latente deoarece sunt prezente câteva cauze, după cum urmează:

✓ **Cauze obiective**, la care se referă: 1) starea sănătății victimei sau a martorului infracțiunii, motiv pentru care nu a fost posibilă sesizarea organelor de drept cu privire la infracțiunea comisă; 2) se afla în locuri unde era dificil sau imposibil de a lua legătura cu reprezentanții organelor de drept; 3) avea insuficientă informație despre infracțiune (a văzut doar lipsa bunurilor personale, nu și momentul când făptașul le-a sustras, considerând fie că aceste bunuri au fost pierdute sau uitate undeva), de aceea nu a putut califica un astfel de comportament ca fiind infracțional; 4) despre infracțiunea comisă, victima a considerat că este vinovată și nu dorește să anunțe organele de drept; 5) obiectul sustras nu este de preț considerabil sau suma de bani sustrasă este foarte mică [8].

✓ **Cauze subiective**, pot fi următoarele: 1) lipsa încrederii din partea victimelor sau a martorilor în activitatea poliției și procesul de demascare a infractorilor; 2) nihilismul juridic, în particular convingerea deplină că organele de drept nu vor reacționa la informația privind infracțiunea comisă și, din aceste considerente, nu este oportun de a pierde timpul în zadar; 3) existența verosimilității descoperirii unor fapte reprobabile sau ilicite, comise cândva de victimă sau de martor; 4) tendința „de a se răfui” cu infractorul cu propriile forțe; 5) frica față de infractori, care ar putea ulterior să se răzbune pe victimă sau pe membrii săi de familie; 6) compătimirea infractorului, în special dacă infracțiunea este comisă de către un minor, o persoană în etate sau de o persoană bine cunoscută; 7) persoana consideră prejudiciul cauzat prin comiterea infracțiunii ca fiind ne semnificativ și nu dorește să piardă timpul pentru comunicarea cu reprezentanții organelor de drept; 8) frica sau neîncrederea unor persoane, care în trecut au fost victime sau martori ai unei infracțiuni comise de reprezentanții organelor de drept [7, p. 606-613].

Furtul din buzunare a fost și, din păcate, este apreciat ca o infracțiune „neînsemnată sau mărunță”, fără un pericol social deosebit, de către mulți polițiști. Însă este cert faptul că victimele acestui gen de fapte sunt cetățenii care aparțin păturii modeste a societății, cu posibilități materiale medii, care călătoresc cu mijloace de transport în comun și frecventează locuri aglomerate, de exemplu, piețe, magazine sau marile complexe angro [1, p. 268].

În literatura de specialitate criminologică [5, p. 62], sunt distincte mai multe categorii de victime, însă voi descrie doar caracteristicile victimelor ce sunt proprii infracțiunii de pungășie. Astfel, după părerea noastră, victima infracțiunii de pungășie deseori reprezintă categoriile de persoane care precipită declanșarea acțiunii răufăcătorului. În acest caz, între infractor și victimă nu există o legătură anterioară, dar comportamentul neglijent al celei din urmă incită pe infractor la comiterea infracțiunii. Afișarea nejustificată a opulenței, și aici ne referim la momentul când portmoneul victimei este vă-

zut întâmplător de făptuitori, neasigurarea corespunzătoare a bunurilor, sau sunt plasate în mod involuntar în fața pungașilor, deplasarea în transportul public în orele de vârf sau supraaglomerate, plasarea telefoanelor mobile, banilor, portmoneelor în buzunarul din spate sau cel lateral, fapt ce favorizează procesul de sustragere etc. Evident, și din aceste cazuri, o parte din vină aparține victimei, căci, prin comportamentul neglijent, lipsa de grijă față de propria persoană sau bunuri, o fac să devină victimă ușoară pentru infractori.

De obicei „meseria de hoț de buzunare” este însușită de la un infractor cu experiență în spate sau în „școli” specializate care deseori sunt centralizate în instituțiile penitenciare. Infractorii, înainte de a merge în teren, se pregătesc, îmbrăcând anumite haine pentru a distra atenția, cu pungi sau ținând în mână haine, indiferent de anotimp sau timpul de afară.

Pregătirea hoților în vederea săvârșirii furturilor din buzunare mai presupune, pe lângă factorii enumerați mai sus și următoarele:

- ✓ identificarea locurilor și traseelor „profitabile” (de obicei care duc spre centrele comerciale, piețe sau care pornesc de la garile auto sau de tren, adică unde sunt prezenți oamenii cu bani);

- ✓ procurarea și folosirea obiectelor care să-i ajute la ascunderea acțiunilor de sustragere (obiecte de îmbrăcăminte, sacoșe cu cărți, mape etc.);

- ✓ cunoașterea angajaților de poliție care sunt responsabili de prevenirea și descoperirea infracțiunilor de pungășie;

- ✓ identificarea potențialelor victime [1, p. 274].

Modurile de operare folosite de către hoții din buzunare și poșete depind de locul unde acționează și victima aleasă. Conform practicii judiciare, cel mai adesea victimele provin din rândurile celor de sex feminin, plecând-se de la ideea că femeile fac majoritatea cumpărături și că acestea dau dovadă de cea mai mare neglijență în asigurarea protecției poșetelor sau buzunarelor.

Ținând cont de opinia conform căreia cea mai bună metodă de prevenire a infracțiunilor în cauză este reținerea hoțului în flagrant, urmată de condamnarea și izolarea lui de societate, cea mai eficientă va fi metoda preventivă ce prevede acțiuni de relevare și înlăturare a factorilor obiectivi și subiectivi de natură să favorizeze săvârșirea actelor de pungășie.

În altă ordine de idei, susținem cu convingere că, pentru desfășurarea unor activități eficiente de prevenire a furturilor din buzunare, este necesară implicarea nemijlocită a angajaților poliției, or identificarea și stabilirea cauzelor și condițiilor ce sunt proprii fenomenului vizat este una din atribuțiile de bază a unor servicii polițienești.

Pentru desfășurarea cu succes a măsurilor de prevenire a furturilor de buzunare, consider că este necesar de identificat factorii criminogeni care generează comiterea acestui fenomen.

Factorii criminogeni specifici ce contribuie la săvârșirea acestor infracțiuni, se referă la personalitatea pungașilor și procedeele utilizate de ei la

sustragerea banilor și bunurilor altor persoane, situațiile de vulnerabilitate în care se află victimele, locul și timpul potrivit pentru comiterea pungășiilor [9, p. 68] etc.

În urma studierii practicii judiciare privind infracțiunile de pungășie, am identificat următoarele cauze și condiții:

- ✓ neatenția victimei la păstrarea bunurilor personale;
- ✓ prezența victimei în locurile supraaglomerate, autobuze, troleibuze, piețe, centre comerciale, gări auto etc.

- ✓ organizarea proastă în activitatea unor organizații, întreprinderi și instituții (de comerț, de transport, culturale, sportive etc.) în urma cărora în locurile de comercializare a mărfurilor, biletelor, în unitățile de transport, locurile de intrare-ieșire din edificii și teritorii închise unde se creează rânduri mari, înghesuieți și alte condiții ce înlesnesc săvârșirea pungășiilor;

- ✓ subaprecierea pericolului social real al pungășiei;
- ✓ munca insuficientă a angajaților poliției în procesul de reținere în flagrant a făptuitorilor;

- ✓ interacțiunea și cooperarea insuficientă între subdiviziunile specializate și alte subdiviziuni ale Poliției în lupta cu fenomenul pungășiei;

- ✓ gradul redus de pregătire antiinfracțională a anumitor persoane, fapt care favorizează și încurajează infractorii;

- ✓ comportamentul nepăsător al unor cetățeni.

Dorim să precizăm că hoții de buzunare selectează și studiază în prealabil victima, ocolesc persoanele care manifestă vigilență. Victimele acestor gen de infracțiuni efectiv creează condițiile necesare pentru realizarea intențiilor infracționale de către pungăși (se înghesuie, se împing unul pe altul, plasează banii și alte obiecte în locuri ușor accesibile pentru hoții de buzunare etc.).

Susținem pe deplin ipoteza expusă de autorul român Bujor Florescu și susținută de majoritatea lucrătorilor practici care sunt implicați în lupta cu pungășiile din sfera polițienească, precum că din punct de vedere practic, activitatea hoților de buzunare nu poate fi prevenită ci cel mult îngreunată. Din atare motiv, cea mai eficientă măsură de prevenire a infracțiunilor de pungășie considerăm a fi supravegherea pe infractori încă de la punerea în libertate sau identificarea intenției de a sustrage pentru a-i prinde în flagrant în timpul săvârșirii infracțiunii de pungășie [2, p.285].

Activitatea preventivă a pungășiei trebuie să cuprindă măsuri îndreptate spre înlăturarea și neutralizarea cauzelor și condițiilor menționate mai sus. De aceea, în cadrul activităților de prevenire, angajații poliției și reprezentanți ai societății civile pot desfășura următoarele categorii de măsuri:

a) **Măsuri de prevenire generale, orientate spre propaganda juridică și pregătirea antiinfracțională a populației.** Prin convorbiri, lecții, publicații în mass-media, cetățenilor li se explică esența, pericolul social al

pungășiei, al indivizilor ce comit astfel de fapte și consecințele săvârșirii lor. Concomitent, populația se informează despre cauzele și condițiile care duc la săvârșirea furturilor din buzunare și poșete, menționând rolul cetățenilor în prevenirea lor și propunându-le respectarea unor măsuri de securitate antifurt, cum ar fi:

- evitarea purtării asupra lor a unor sume mari de bani fără necesitate, plasarea banilor și obiectelor prețioase în locuri inaccesibile pentru străini, având la dispoziție doar sume ne semnificative necesare pentru cumpărături mici și achitarea călătoriei;

- respectarea vigilenței, asigurarea supravegherii bunurilor;

- ocolirea înghesuieiilor fiind atenți și reacționând adecvat la comportamentul persoanelor ce le creează;

- apelul la ajutorul altor cetățeni pentru reținerea și predarea către poliție a indivizilor suspectați de pungășie;

- nu lăsați bagajele fără supraveghere în transport sau în alte localități pe care le frecvențați;

- în timp ce mergeți după cumpărături în transportul public, nu vă lăudați cunoscătorilor în ce privește intențiile dumneavoastră comerciale;

- la magazin, piață sau alte locuri, de unde doriți să faceți cumpărături, îmbrăcați-vă modest, fără multe bijuterii sau obiecte care atrag atenția infractorilor;

- Schimbați banii în locuri autorizate [3].

Totodată, în cadrul acestei categorii putem include activitățile de distribuție în mediul populației a materialelor informative referitoare la prevenirea infracțiunilor de pungășie, elaborarea și expedierea în adresa organelor, organizațiilor, instituțiilor și întreprinderilor a unor sesizări, cerând realizarea unor măsurilor ce țin de competența lor, orientate spre înlăturarea cauzelor și condițiilor ce favorizează comiterea faptelor de pungășie.

După caz, angajații poliției recomandă instalarea în locurile respective a tehnicii de video de control și supraveghere, a căror prezență este un factor de prevenire și de documentare a activității ilicite a diferitor categorii de delincvenți.

În vederea prevenirii actelor de pungășie, angajații poliției mai pot aplica și alte măsuri, cum ar fi:

- asigurarea ordinii publice, prevenirea faptelor ilicite patrimoniale cu utilizarea diferitor forțe, organizând patrularea echipelor polițienești și gărzilor populare, supravegherea situației în locurile unde pot fi comise fapte de pungășie și depistarea persoanelor al căror comportament naște suspiciuni;

- plasarea în unitățile de transport public a materialelor informative privind faptele de pungășie, cu oglindirea datelor de contact ale angajaților poliției responsabili pe segmentul vizat, pentru o intervenție cât mai rapidă a

acestora;

- orientarea reciprocă între subdiviziunile polițienești, despre hoții de buzunare deja reținuți pe asemenea fapte în scopul depistării și documentării acestora;

- instruirea cadrelor de poliție cu privire la moduri de operare, psihologia infractorilor, prezentarea albumelor foto angajaților ce intră în serviciul de prevenire și combatere a infracțiunilor de pungășie;

- analiza infracțiunilor de pungășie deja comise cu autori neidentificați și întocmirea unor planuri de măsuri speciale de investigații cu trasarea sarcinilor concrete, care să fie pus în fața unui grup special creat pentru asemenea cazuri și prinderea în flagrant a acestor elemente;

b) **Măsuri de prevenire individuale orientate spre împiedicarea celor predispuși a săvârși infracțiuni.** Eficacitatea activității de prevenire a pungășiei presupune și aplicarea unui ansamblu de măsuri cu caracter individual-educativ, îndreptate spre identificarea tuturor persoanelor predispușe de a săvârși infracțiuni de pungășie și aplicarea măsurilor educative asupra acestora în scopul schimbării modului de lor viață, formării convingerii personale de a renunța la realizarea intențiilor ilicite.

Pentru realizarea acestor categorii de măsuri pot fi desfășurate și alte activități suplimentare celor expuse mai sus (monitorizarea hoților, înregistrarea acestora cu ajutorul tehnicii criminalistice, verificarea periodică a pungășilor la domiciliu pentru verificarea alibiurilor la infracțiunile de pungășie comise, desfășurarea diferitor activități în locurile favorabile comiterii furturilor din buzunare și în locurile frecventate de persoanele predispușe la săvârșirea acestor infracțiuni pentru demascarea acestora și introducerea în albumele foto, folosirea experienței cadrelor de poliție, care au activat timp îndelungat pe această linie de muncă și care pot furniza date valoroase despre infractori, modul de operare și anturajul acestora, întreprinderea unui ansamblu de măsuri întru identificarea persoanelor care duc un mod de viață parazitar, cerșetori, prostituate atragerea atenției asupra lor, posibil fiind faptul că aceștia să comită furturi sau să fie complici ai pungășilor etc.).

Este cert faptul că potențialii pungăși se stabilesc din rândul indivizilor condamnați anterior pentru furturi din buzunare și poșete, printre cei față de care, pentru săvârșirea pungășiei, au fost aplicate alte măsuri prevăzute de lege, precum și în mediul altor categorii de risc (narcomani, cei care fac abuz de alcool, amatorii de jocuri de noroc).

Efectul scontat al activității de prevenire a infracțiunilor de pungășie prin reeducarea persoanelor predispușe la comiterea infracțiunilor date poate fi atins numai atunci când în privința persoanei luate la evidență a fost acumulată toată informația referitoare la semnele care dovedesc prezența comportamentului deviant, modul de viață, obiceiurile și ocupațiile, relațiile cu prietenii și cunoscuții, condițiile și genul activității profesionale, particula-

ritățile individuale [5, p. 144].

Față de aceste persoane, ținând cont de caracteristicile individuale ale fiecăreia din ele, se aplică măsurile educative care pot contribui la reorientarea lor, la formarea intereselor pozitive și simțului de respect față de lege.

O atenție aparte în activitatea de prevenire a acestor infracțiuni, angajații poliției trebuie să o acorde persoanelor tinere, a căror pondere în rândul pungașilor înregistrează o tendință de creștere. În fiecare caz aparte este necesar de stabilit factorii criminogeni care au determinat implicarea acestora în activitatea infracțională utilizând, pentru înlăturarea lor și reeducarea persoanei, posibilitățile, după caz, ale angajaților poliției, părinților, rudelor, cadrelor didactice, colegilor de serviciu și persoanelor ce se bucură de autoritate [10, p. 35].

După cum demonstrează practica judiciară, din punctul de vedere al reeducării, hoții de buzunare prezintă o categorie aparte care necesită aplicarea unui ansamblu special de măsuri individuale de prevenire și influență. Pentru majoritatea pungașilor, activitățile infracționale desfășurate sunt percepute ca o meserie, un mod de obținere a surselor de existență, dar nu este o tulburare psihologică a persoanei (cleptomania). De aceea, acțiunile de prevenire individuale aplicate față de persoanelor anterior condamnate pentru pungășie, obligatoriu vor fi însoțite de o pregătire minuțioasă de către angajații poliției și stabilirea tuturor circumstanțelor și detaliilor necesare privind modelarea personalității pungașilor și intențiile infracționale.

c) **Documentarea și reținerea în flagrant a pungașilor.** Cum am precizat anterior, anume această activitate reprezintă o metoda sigură de prevenire a infracțiunilor de pungășie. Este de precizat că această formă ajută și la prevenirea comiterii altor infracțiuni. Această activitate se realizează după documentarea, cu ajutorul martorilor, prin utilizarea mijloacelor tehnice, a acțiunilor de pregătire sau tentativă (tăierea genții, buzunarului), încercările nereușite de scoatere a portmoneului sau a altor obiecte.

În concluzie, dorim să precizăm că activitatea de prevenire a infracțiunilor de pungășie reprezintă un fenomen complex, în care pot fi implicați pedagogi, psihologi, medici și angajații din administrația publică locală ș.a., însă, după părerea noastră, sarcina de bază aparține angajaților poliției. Cunoștințele, aptitudinile și „instrumentele” ce sunt proprii acestei profesii pe alocuri reprezintă bariera determinantă de stopare acestui fenomen infracțional.

Opinia savanților autohtoni din țară, cât și de peste hotare, coincide referitor la cea mai sigură metodă de prevenire a infracțiunilor de furt din buzunar, fiind reținerea hoțului în flagrant, urmată de condamnarea și izolarea lui de societate.

Referințe bibliografice:

1. Barbu N. D. *Investigații criminale Craiova*: Ed. SITECH, 2015. 457 p.
2. Florescu B. *Curs de investigații criminale*. Arad: Ed. Concordia, 2007. 438 p.
3. Cebotari S. Măsurile de prevenire a infracțiunilor contra patrimoniului gen pungășie și furt. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/44-47.pdf (vizitat la 10.11.2021).
4. Cicala A. *Activitatea specială de investigații. Reprezentări schematice și definiții*. Chișinău: Ed. Departamentul Editorial-Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, 2021. 154 p.
5. Cicala A. *Analiza criminologică și prevenirea infracțiunilor de omor*. Chișinău: Ed. Departamentul Editorial-Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, 2021. 174 p.
6. Glavan B. *Activitatea specială de investigații. Lecții de fond*. Chișinău, 2019. 265 p.
7. Varvarici G. Cauzele și condițiile criminalității latente. Conferința științifico-practică internațională, 4 decembrie 2020. p. 606-613.
8. Богданов А. В. Особенности совершения карманных краж в городских условиях и их классификация. <file:///C:/Users/Usr/Downloads/osobennosti-sovershaeniya-karmannyh-krazh-v-gorodskih-usloviyah-i-ih-klassifikatsiya.pdf> (vizitat 10.11.2021).
9. Кокорева Л. *Методика расследования карманных краж, совершенных в общественном транспорте. Диссертация юридических наук*, 2010. 215 с.
10. Протопопов А. Л. *Расследование карманных краж*. Санкт-Петербург: СПб. МИЭП, 2011. 92 с.

PARTICULARITĂȚILE GARANTĂRII DREPTURILOR PARTICIPANȚILOR LA PROCESUL CONTRAVENȚIONAL ȘI ERORILE ADMISE DE AGENTUL CONSTATATOR ÎN CADRUL PROCEDURII CONTRAVENȚIONALE DE EXAMINARE A ACCIDENTULUI RUTIER

Andrian CREȚU,
*doctor în drept, conferențiar universitar
al Catedrei „Drept privat” a Academiei Ștefan cel Mare a MAI*

Rezumat

Deși Codul contravențional este pus în aplicare pentru o perioadă ce depășește 12 ani, dar și până la momentul de față ne întâlnim cu o multitudine de probleme care vizează tălmăcirea și aplicare a normelor procesual-contravenționale.

Aceasta se datorează faptului că în ce privește contravențiile, practica este caracterizată de o tendință de simplificare a acțiunilor de documentare, iar pe de altă parte, aceasta este o urmare a percepției greșite a procedurii contravenționale ca fiind una administrativă.

Urmarea la aceste percepții greșite este că contravenția, care este o faptă cu consecințe dăunătoare mai neînsemnate decât infracțiunea, dar care rămâne a fi totuși o faptă penală, este percepută drept faptă ce poate fi examinată într-un mod mai simplist. De multe ori aceasta dăunează calității actului de justiție, dar și încalcă drepturile victimei.

Cuvinte-cheie: proces contravențional, accident rutier, drepturile omului.

Summary

Although the Code contravention is implemented for a period exceeding 12 years, but until now we see a multitude of issues aimed at the signing and application of procedural-contravention rules.

This is due to the fact that in terms of contraventions, the practice is characterized by a tendency to simplify documentation actions, and on the other hand it is a result of the misconception of the contravention procedure as an administrative one.

Following these misconceptions is that the contravention, which is a deed with consequences less harmful than the offense, but which remains a criminal act, is perceived as a deed that can be examined in a simpler way. It often harms the quality of the act of justice, but also violates the victim's rights.

Keywords: contravention process, road accident, human rights.

Introducere. Abordarea problematicii examinării accidentelor rutiere reprezintă o chestiune de interes atât pentru dreptul contravențional cât

și pentru dreptul penal.

De fapt, componentele de contravenție prevăzute de articolul 242 Cod contravențional și cea prevăzută de articolul 264 Cod penal, presupun de facto aceleași acțiuni, însă diverse consecințe [1].

În același timp, procesul de examinare a cauzelor contravenționale legate de comiterea contravenției prevăzute de articolul 242 al Codului contravențional este caracterizat de o tendință de simplificare a acțiunilor de documentare. Pe de o parte, aceasta este o urmare a percepției greșite a procedurii contravenționale ca fiind una administrativă, iar pe de altă parte, aceasta se trage din faptul că contravenția, care este o faptă cu consecințe dăunătoare mai neînsemnate, este percepută drept faptă care poate fi examinată într-un mod mai simplist.

Scopul cercetării constă în identificarea argumentelor care să asigure baza empirică a aplicării corecte a legislației procesual-contravenționale pe cazurile de comitere a accidentelor rutiere, dar și a asigurării respectării drepturilor procesuale a persoanei în privința căreia s-a pornit procesul contravențional.

Rezultatele obținute și discuții

În corespundere cu prevederile articolului 425 al Codului contravențional, probele sunt elemente de fapt, dobândite în modul stabilit de Codul contravențional, care servesc la constatarea existenței sau inexistenței contravenției, la identificarea făptuitorului, la constatarea vinovăției și la cunoașterea altor circumstanțe importante pentru justa soluționare a cauzei.

În calitate de probe se admit elementele de fapt constatate prin intermediul procesului-verbal de ridicare a obiectelor și documentelor, procesul-verbal de percheziție, procesul-verbal privind cercetarea la fața locului, procesele-verbale privind alte acțiuni procesuale efectuate în conformitate cu prezentul cod, explicațiile persoanei în a cărei privință a fost pornit proces contravențional, depozițiile victimei, ale martorilor, înscrisurile, înregistrările audio sau video, fotografiile, corpurile delictive, obiectele și documentele ridicate, constatările tehnico-științifice și medico-legale, raportul de expertiză. Sunt admisibile probele pertinente, concludente și utile, administrate în conformitate cu Codul contravențional. Nu pot fi admise ca probe datele care au fost obținute prin încălcarea esențială a drepturilor și libertăților constituționale ale persoanei, inclusiv a dreptului la apărare sau a dreptului la interpret/ traducător.

În corespundere cu prevederile articolului 425 al Codului contravențional, procesului contravențional, se aplică în mod corespunzător prevederile Codului de procedură penală cu privire la mijloacele de probă și la procedeele probatorii, cu excepțiile prevăzute de Codul contravențional. Nu pot fi admise ca probe acelea care au fost obținute prin încălcarea esențială a drepturilor și libertăților constituționale ale contravenientului.

La examinarea accidentului rutier, agentul constatator trebuie să constate o serie de împrejurări, cum ar fi faptul că contravenientul a încălcat regula de circulație rutieră, să administreze probe sau corpuri delictive care să confirme existența faptei. Astfel, agentul constatator trebuie să administreze probe referitoare la:

- a) existența unui prejudiciu;
- b) mărimea prejudiciului;
- c) traiectoria de deplasare a unităților de transport;
- d) locul de tamponare a unităților de transport;
- e) viteza de deplasare a unităților de transport;
- f) posibilitatea conducătorilor auto de a evita tamponarea;
- g) alte circumstanțe și împrejurări ce au importanță pentru aprecierea acțiunilor tuturor participanților la accidentul rutier.

Acestea sunt regulile care guvernează procesul de examinare sau, altfel spus, procesul de administrare a probelor în cazurile cu privire la accidente rutiere.

Totuși, așa cum am mai menționat, în practica examinării acestor cazuri se produc anumite erori, unde ne vom referi la principalele din ele în continuare.

Chestiunea cu privire la începutul procesului. Comparativ cu procesul penal, unde începerea urmăririi penale trebuie să fie consemnată într-un act procesual distinct, procesul contravențional începe în momentul sesizării despre comiterea faptei contravenționale sau în momentul autosesizării făcute personal de către agentul constatator.

Este greșit să gândim că un proces contravențional nu a început, numai datorită faptului că agentul constatator încă nu s-a convins definitiv despre faptul dacă a fost comisă contravenția și cine este făptuitorul vinovat.

Despre faptul că un proces contravențional a pornit denotă acțiunile procesuale pe care le realizează agentul constatator. Astfel, odată ce agentul constatator a citat partea, prin urmare, procesul contravențional este pornit, deoarece citarea reprezintă o acțiune procesuală ce obligă părțile în proces. Odată ce agentul constatator a solicitat ca participantul la proces să fie supus alcoolestului, prin urmare, această acțiune reprezintă o acțiune procesuală, mai mult ca atât, Codul contravențional o apreciază ca măsură procesuală de constrângere [2].

În așa fel, odată ce agentul constatator a venit la fața locului producerea accidentului rutier, prin urmare, toate acțiunile pe care acesta le realizează în contextul examinării cazului, sunt nu altceva decât acțiuni procesuale. Cercetarea la fața locului reprezintă o acțiune procesuală contravențională. Ridicarea obiectelor și documentelor reprezintă acțiuni procesuale. Ridicarea înregistrărilor video și ridicarea unității de transport reprezintă acțiuni procesuale contravenționale. Iar aceasta denotă că toate aceste acțiuni pro-

cesuale urmează a fi efectuate în ordinea și condițiile prevăzute de Codul contravențional.

Chestiunea referitoare la comunicarea faptului că a fost pornit un proces contravențional. Urmare la faptul că este pornit procesul contravențional, toți participanții la procesul contravențional trebuie să cunoască despre faptul că este antrenat în proces și că are o anumită calitate. Trebuie să constatăm că în multe din cazurile examinate de instanțe, agentul constatare nu comunică participanților la proces că aceștia se află în cadrul unui proces contravențional unde ei au anumite drepturi și obligații.

Frecvent, făptuitorul nici nu cunoaște că este persoană bănuită de comiterea contravenției și care anume sunt acțiunile pe care agentul constatare i le impută.

De cele mai dese ori, aceasta se reflectă în timpul redus de examinare a cazului, precum și în faptul că persoanei în privința căreia este pornit procesul nu i se aduc la cunoștință drepturile sale procesuale și nici nu i se oferă timp pentru a face explicații sau a formula cereri și demersuri.

Nu mai puțin important este și faptul că persoanei în privința căreia s-a pornit procesul contravențional, să i se ofere dreptul de a face explicații asupra cazului. Și asta trebuie să fie realizat până la adoptarea deciziei de sancționare de către agentul constatare. Astfel, dacă agentul constatare a comunicat persoanei în privința căreia s-a pornit procesul contravențional drepturile sale procesuale în calitate de contravenient, iar înainte de aceasta nu a audiat-o și nu a administrat nici o probă care să demonstreze acest fapt, doar bizuindu-se pe practica sa în ce privește accidentele rutiere, o astfel de apreciere este arbitrară.

În baza unicei probe care este administrată în cauza contravențională – procesul-verbal de cercetare la fața locului, în lipsa altor acte sau probe care să motiveze aprecierea calității procesuale a fiecăruia din participanți la evenimentul rutier, este firesc de întrebare care sunt motivele să i se atribuie persoanei calitatea de contravenient și, prin urmare, care sunt motivele ca celuilalt participant la accidentul rutier să i se atribuie calitatea de victimă? Răspunsul este unul evident – nu există nici o motivație, decât o apreciere arbitrară, nefondată și neîntemeiată.

Sunt constatate și cazuri în care audierea este finalizată în același moment când este adoptată decizia pe caz.

Astfel, agentul constatare realizează audierea contravenientului începând cu orele 19:15 și până la 19:35, iar procesul-verbal cu privire la contravenție l-a finalizat, adoptând decizia pe caz tot la orele 19:35. De aici constatăm că, încă nefinalizând audierea contravenientului, agentul constatare deja concomitent întocmea și procesul-verbal cu privire la contravenție și chiar și a înscris textul deciziei pe caz, finalizând acest proces concomitent cu finalizarea audierii contravenientului. Aceasta denotă caracterul formal al

audierii, dar și al deciziei pe caz.

Ori, adoptarea unei decizii concomitent cu audierea contravenientului, fără a-i oferi dreptul să cunoască în ce este învinuit, reprezintă o încălcare gravă a prevederilor articolului 6 al Convenției din 04.11.1950 pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, potrivit căreia orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Același articol 6 al Convenției din 04.11.1950 pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale stabilește că orice acuzat are, în special, dreptul a) să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa; b) să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale; d) să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării [3].

Chestiunea referitoare la audierea agentului constatatator ca martor pe caz. Deși acest procedeu nu este caracteristic fazei de examinare a cazului de către agentul constatatator, totuși instanțele recurg foarte frecvent, atunci când cazul se examinează în ordinea articolului 448 Cod contravențional [4], la audierea în calitate de martor a agentului constatatator care a examinat cazul, dar care nu mai are calitate de agent constatatator în virtutea faptului că este concediat sau degrevat din această funcție. În așa fel, declarațiile martorului, care anterior în acest proces a participat în calitate de agent constatatator, dar care totuși a fost audiat în calitate de martor, nu pot fi acceptate drept probe. Motivul este că acestea, în primul rând, sunt expuse în vederea îndreptării faptului adoptării de către acesta a unei decizii. În cel de-al doilea rând, martorul/ agentul constatatator nu putea fi audiat ca martor din motiv că acesta anterior a avut calitatea de agent constatatator pe caz, și anume procesul-verbal întocmit de acesta servește obiect al examinării în ordinea articolului 448 al Codului contravențional.

Chestiunea referitoare la „două schițe” ale accidentului rutier. În practica multor subdiviziuni există practici de întocmire a mai multor schițe ale locului faptei, ca anexă a procesului-verbal de cercetare a accidentului rutier. Una din schițe este întocmită în cadrul cercetării la fața locului, și consemnată de către toți participanții la evenimentul rutier, iar cea de-a doua este întocmită ulterior finalizării cercetării la fața locului, de regulă în biroul de serviciu al agentului constatatator, care după caz poate fi sau poate să nu fie consemnată de toți participanții.

Chiar dacă între aceste două schițe nu există divergențe esențiale, oricum schița întocmită în biroul de serviciu al agentului constatatator, ulterior

cercetării la fața locului, aceasta nu are valoare probantă. Totodată, dacă se identifică și divergențe, oricare ar fi acestea, acest fapt poate fi catalogat drept act de falsificare a probelor.

Dincolo de aceste argumente, schema accidentului, care este întocmită ulterior finalizării cercetării la fața locului, nu poate fi apreciată și luată ca bază pentru adoptarea deciziei drept probă din motiv că acest document este întocmit ulterior momentului finalizării cercetării la fața locului și nu reprezintă un act care să consemneze actul de procedură – cercetarea la fața locului. În așa fel, în acest act este diferit momentul întocmirii documentului, fapt care admite posibilitatea de a considera că acest document ar putut fi întocmit și după adoptarea deciziei. Potrivit prevederilor articolului 94 al Codului de procedură penală [5], asemenea categorii de acte nu pot servi drept probă care stă la baza pronunțării hotărârii.

Chestiunea referitoare la audierea participanților la proces. O practică vicioasă pe care o constatăm în procesul de examinare a accidentelor este cea legată de lipsa unei audieri propriu-zise, deoarece, de fapt, participantul face declarații în mod autonom, iar audierea de către agentul constatare nu are loc în realitate. Participantul la accident face niște explicații, de regulă în încăpere aparte, chiar și se poate întâmpla ca declarațiile să nu le consemneze el personal, însă acestea sunt acceptate și apreciate ca audiere. De fapt, fiecare participant trebuie să fie audiat în parte în condițiile de audiere pe care le stabilește Codul contravențional, în prezența agentului constatare și cu dirijarea întregului proces.

Chestiunea referitoare la accesul terților la materialele cauzei contravenționale. Deși procesul contravențional reprezintă un proces în cadrul căruia este examinată chestiunea privind comiterea unei fapte ilicite pasibile de răspundere de drept public, analogic cu cea penală, după cum am mai menționat, acestui proces nu i se atribuie „atenția” corespunzătoare. Astfel, în practica cazurilor contravenționale, agenții constatare, în mod eronat, oferă accesul la materialele cauzei contravenționale la persoane, care nu au dreptul de a avea acces la materialele acestor cauze. Ne referim în primul rând la accesul pe care îl au șefii de subdiviziuni din cadrul autorității de unde face parte agentul constatare, unde agentul constatare are calitatea de subaltern. De cele mai dese ori, șeful însuși are calitatea de agent constatare. Dar, având în vedere că în procedura contravențională nu există calitatea de șef al agentului constatare, căruia să-i fie atribuite competențe de verificare și control al materialelor cauzei contravenționale, prin urmare, șeful, nemijlocit, sau alt superior nu are dreptul să aibă accesul la materialele din cauza contravențională. Astfel, practica promovată, cu regret în cadrul autorităților, inclusiv și cea de stabilire și prelungire a termenelor de examinare a cauzei reprezintă o practică vicioasă, care printre altele încalcă și dreptul la protecția datelor cu caracter personal ale martorilor, victimei, contravenientului și ale

altor persoane antrenate în proces. La fel, această practică se referă și la oferirea tuturor materialelor accidentului rutier companiilor de asigurare, la cererea lor, și deoarece articolul 21 al Legii cu privire la asigurarea obligatorie de răspundere civilă pentru pagube produse de autovehicule stabilește că în dosarul de daune se includ în mod obligatoriu copiile de pe documentele de constatare a faptului și a circumstanțelor în care s-a produs accidentul, întocmite de lucrătorii organelor de poliție, ai unităților de pompieri, ai procuraturii, ai instituțiilor medicale [6] și nicidecum nu se referă la întregul dosar contravențional. Prin urmare, organul de poliție nu este în drept să elibereze toate materialele cauzei contravenționale, ci doar pe cele care au referință la constatarea faptului și a circumstanțelor în care s-a produs accidentul.

În concluzie, este necesar de menționat faptul că deși de la punerea în aplicare a noului Cod contravențional au trecut mai mult de 12 ani, cu regret, personalul angajat al autorităților care asigură procesul de documentare a faptelor contravenționale, lucrează încă după regulile vechiului proces contravențional sovietic, chestiune care în opinia noastră urmează a fi eradicată din rădăcini. Aceasta poate fi făcută prin prisma aplicării stricte a reglementărilor din Codul contravențional și din Codul de procedură penală.

Referințe bibliografice:

1. Slisarenco I. Accidentul rutier în Dreptul penal. Chișinău: Globe Edit, 2019, p. 16-17.
2. Articolul 432 al Codului contravențional, adoptat la 24.10.2008, MO 3-6/15 din 16.01.2009.
3. Convenția din 04.11.1950 pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, Tratatate internaționale 1/341, 1998.
4. Articolul 448 al Codului contravențional, adoptat la 24.10.2008, MO 3-6/15 din 16.01.2009.
5. Articolul 94 al Codului de procedură penală, adoptat la 14.03.2003, MO nr. 104-110/447 din 07.06.2003.
6. Articolul 21 al Legii nr. 414 din 22.12.2006 cu privire la asigurarea obligatorie de răspundere civilă pentru pagube produse de autovehicule, Monitorul Oficial 32-35/112 din 09.03.2007.

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ПРИМЕНЕНИЯ ВОЕННОЙ СИЛЫ ДЛЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ВНУТРЕННЕЙ БЕЗОПАСНОСТИ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ (XIX – НАЧАЛО XX ВВ.)

Рустем Загирович АМИРОВ,
кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедры истории и теории государства и права
Уфимского юридического института МВД России

Аннотация

В статье рассматривается правовая основа применения военной силы для обеспечения внутренней безопасности Российской империи в XIX – начале XX веков. Анализируются положения отдельных нормативных правовых актов, регламентирующих порядок призыва войск для содействия гражданским властям в обеспечении общественного порядка и безопасности. Дается их оценка на предмет соответствия нормам современного национального и международного права.

Ключевые слова: полиция, полицейские функции, воинские формирования, военная сила, общественный порядок, внутренняя безопасность.

Annotation

In this research paper the author examines the legal basis of the use of military force to ensure the internal security of the Russian Empire in the 19th - early 20th centuries. The study includes the analysis the provisions of special normative legal acts regulating the procedure for conscription of troops to assist civilian authorities in ensuring public order and security. That provisions are estimated for compliance with the norms of modern national and international law.

Keywords: police, police functions, military formations, military force, public order, internal security.

Обеспечение общественного порядка и безопасности является предметом регулирования как национального, так и международного права. Соответствующие правовые нормы определяют круг субъектов, осуществляющих данную деятельность и объем их полномочий. Кодекс поведения должностных лиц по поддержанию правопорядка, принятый Резолюцией Генеральной Ассамблеи ООН 34/169 от 17 декабря 1979 г. (далее: Кодекс), к таковым лицам относит, в том числе, представителей военных властей при возложении на них полномочий полиции. Кодекс допускает применение силы (в том числе и военной, исходя из смысла ст. 1) и огнестрельного оружия лишь в случае крайней необходимости. Соответствующая исключительная мера должна основываться на

принципе пропорциональности [2]. Таким образом, привлечение военнослужащих к выполнению полицейских функций признается в качестве общемировой практики (исторически сложившейся).

В Российской империи использование воинских формирований в качестве полицейской силы было связано как с исторической традицией (начиная с княжеской дружины), так и с отсутствием или недостаточностью полицейских служащих. Несмотря на создание регулярной полиции и военно-полицейских формирований, армейские подразделения продолжали систематически привлекаться к выполнению полицейских функций [1].

В соответствии с «Общим наказом гражданским губернаторам» от 3 июня 1837 г. они наделялись полномочиями по призыву войск:

В случае «появления разбойнической шайки и при самом получении сведений о составившихся скопищах воров, о дезертирах или иных беглых и бродягах, когда действия местных полиций к искоренению их окажутся недостаточными или слабыми». На воинские команды возлагались задачи по ликвидации таких «шайк и скопищ», обеспечение безопасности передвижения по путям сообщений (§ 55).

Если возникали беспорядки и неповиновение законной власти. Гражданским губернаторам предписывалось прекращать беспорядки главным образом «посредством внушений, объяснений и увещаний». Привлечение воинских команд использовалось как превентивная мера в форме демонстрации силы. В случае необходимости они расквартировывались в населенном пункте и находились на содержании местного населения в качестве его наказания (§ 56) [4].

В соответствии с «Временным наказом уездным полициям» от 16 августа 1861 г. (далее: Наказ), в чрезвычайных случаях (под ними понималось «открытое сопротивление распоряжениям власти, когда оно не может быть прекращено иначе, как содействием войска и употреблением оружия») и «при безотлагательной необходимости», войска могли вызываться исправником или городничим самостоятельно. Полиция имела право непосредственно обращаться за помощью к военным в случаях совершения грабежей, убийств и т.п. или угрозы совершения актов насилия; когда действия полиции не могли остановить распространение беспорядков. В иных случаях правовым основанием для применения военной силы являлось исключительно решение губернатора. Полевые войска привлекались лишь в случае недостаточности внутренней стражи.

В Наказе особо отмечалось, что «испытываются прежде употребления силы другия средства для возстановления порядка» для убеждения неповинующихся в необходимости прекращения беспорядков. Детально регламентировался порядок применения оружия военнослу-

жащими (пп. 12–14). Оно применялось только на основании разрешения губернатора, а в исключительных случаях – по приказу чинов полиции (если «при прибытии войска неповинующиеся были застигнуты в совершении насильственных действий») и после тоекратного предупреждения. Без предупреждения оружие применялось только при падении на военнослужащих и при угрозе жизни лиц, подвергшихся насилию со стороны участников беспорядков. Воинские команды действовали самостоятельно лишь при отсутствии руководства со стороны полномочных должностных лиц (исправника, городничего или иного уполномоченного чиновника).

Запрещалось применение внесудебных репрессий. С восстановлением порядка убитие военной команды осуществлялось по личному усмотрению губернатора [5].

В целях более детальной регламентации порядка действий войск, вызываемых для оказания содействия местным органам власти, 4 сентября 1861 г. монархом было утверждено «Наставление военным начальникам в случаях употребления войск для умирения народных волнений и беспорядков». Данным актом были дополнены положения «Временного наказа уездным полициям» в части применения оружия военнослужащими [6].

Военнослужащие, привлекаемые к обеспечению правопорядка и общественной безопасности, также руководствовались нормами Устава о гарнизонной службе, Устава о полевой службе в военное время. Военное командование было уполномочено давать «сверх того дополнительные, смотря по обстоятельствам, Наставления войскам». Соответствующие нормы нашли отражение в Своде законов Российской империи (т. II ст. 646) и Своде военных постановлений (ч. 3 кн. 1 ст. 463).

В соответствии со статьей 316 Общего учреждения губернского в случае недостаточности сил полиции или неэффективности ее действий по «искоренению» разбойнических шаек, воров, дезертиров, беглых и бродяг, губернаторам предоставлялось право привлекать войска по своему усмотрению. Порядок привлечения воинских формирований подробно регламентировался «Правилами о порядке призыва войск для содействия гражданским властям» (далее: Правила), изложенными в приложении к ст. 316.

Войска могли призываться гражданскими властями при недостаточности сил полиции для обеспечения порядка и внутренней безопасности (для охраны общественного порядка при проведении массовых мероприятий; в случае стихийных бедствий, эпидемий, эпизоотий; для конвоирования арестантов; для поимки беглых арестантов и дезертиров; для поимки и задержания преступников; для предупреждения или прекращения массовых беспорядков и т.д.). Право призыва войск на

основании статей 1 и 3 предоставлялось генерал-губернаторам, губернаторам, градоначальникам, исправникам, полицмейстерам, а также сенаторам при осуществлении ревизии губерний. Исправники и полицмейстеры непосредственно могли обращаться к начальнику гарнизона только при необходимости оказания содействия со стороны военных в исполнении судебных приговоров. В случаях, указанных в ст. 1, они могли призывать войска только с согласия губернатора или градоначальника. Исключением являлись «случаи крайней неотложной необходимости» и «если волнение, беспорядки и возмущение распространяются, несмотря на распоряжения полиции».

Решение о применении оружия против участников беспорядков, когда другие средства были исчерпаны, также принималось гражданским начальством. При этом оговаривалось, что при отсутствии такового на месте беспорядков «прибывший с войском военный начальник распоряжается по своему усмотрению». Правила рекомендовали военному командованию «прибегать вообще к увещательным средствам, насколько таковые им признаются возможными». Подробно регламентировался порядок применения огнестрельного оружия «только в случае неизбежной необходимости, когда никакими другими способами нельзя будет прекратить беспорядок» [7, стр. 31, 177 – 180].

Исторические документы сохранили различные факты применения рассматриваемых юридических норм, в том числе в связи с массовыми народными волнениями, происходившими на территории Бессарабии. Например, в связи с отказом крестьян Хотинского уезда исполнять издельную повинность, уездный исправник в донесении от 27 мая 1870 г. на имя бессарабского губернатора генерал-майора Е. Е. Гангардта просил расквартировать «для усмирения» по одному батальону в каждом селении. В его распоряжение были командированы два батальона от 15-й пехотной дивизии. Военная сила применялась как превентивная мера для предупреждения возможных беспорядков на территориях, прилегающих к району крестьянских волнений. С этой целью воинские команды направлялись «на постоянную экзекуцию и в другие селения по указанию надобности». При этом уездному исправнику предписывалось «в селениях, не повинующихся требованиям закона, внятно прочитать при полном собрании общества законы, устанавливающие наказание за неповиновение и сопротивление распоряжениям правительства и полицейской власти» [3, стр. 55, 56].

Князь С. Д. Урусов, будучи губернатором Бессарабии в 1903–1904 гг., достаточно критично оценивал деятельность городской и уездной полиции, говоря о низком качестве ее кадрового состава как с точки зрения профессионализма, так и склонности к получению взяток. Им отмечалось отсутствие должного взаимодействия между полицией и

войсками в охране общественного порядка, при том что «господа офицеры переезжали в грязную погоду через улицу верхом на городских». Губернатор обратил внимание на устаревание отдельных норм «Правил о призыве войск для содействия гражданским властям» (7 февраля 1906 г., в связи с революционными событиями, царем была утверждена новая редакция Правил), что не позволяло оперативно задействовать воинские формирования и регламентировать их действия одновременно в различных частях города. Указанные недостатки проявились еще при предыдущем губернаторе Р.С. фон Раабене во время пресечения еврейского погрома в Кишиневе. По оценке Урусова, существующие Правила «давали полную возможность войскам бездействовать во время беспорядков, не подвергаясь при этом никакой ответственности», в связи с чем акты насилия в отношении еврейского населения продолжались с 6 по 7 апреля 1903 г. Полиция также не предпринимала активных действий против погромщиков. Однако порядок был быстро восстановлен после получения начальником гарнизона генералом Бекманом права на применение военной силы и производство арестов.

Для повышения эффективности применяемых мер по восстановлению порядка новым бессарабским губернатором было предложено внести некоторые дополнения в действующие Правила. Соответствующая норма предусматривала обязанность командиров воинских частей, призываемых для содействия гражданским властям, действовать самостоятельно при пресечении беспорядков, угрожающих жизни и имуществу обывателей. Однако такой порядок перекладывал ответственность с гражданских властей на военных, с чем военное министерство не могло согласиться. Исходя из этого Урусов смог реализовать свое предложение лишь посредством личной договоренности с генералом Бекманом, с согласия командующего Одесским военным округом Мусина-Пушкина и в обход военного министерства. Для суточного дежурства в Кишиневе определялись воинские подразделения в составе роты и эскадрона. Места их дислокации сообщались полицмейстеру и приставам. Вызов войск мог осуществлять любой полицейский чин, наделенный таким правом губернатором. Дежурное подразделение должно было выдвинуться в указанный район в течение десяти минут, не дожидаясь приказа военного командования. На случай задействования значительных военных сил они распределялись по участкам города в соответствии с заранее разработанным планом.

«Очень важно, - писал в своих мемуарах С.Д. Урусов, - конечно, в таких случаях иметь за собой силу в виде „ultimae rationis“, дисциплинированной воинской части; но силу эту следует держать в буквальном смысле слова за собой, а не впереди себя, с целью употребить ее только в крайнем случае, в виде действия, а не в виде аргумента». Благодаря

такой позиции губернатору удалось прекратить волнения крестьян селений Белецкого и Оргеевского уездов, не применяя против них военную силу [8].

Таким образом, анализ положений отдельных нормативных правовых актов Российской империи, регламентирующих полицейские функции вооруженных сил, позволяет сделать вывод о том, что они отражали главным образом классовую сущность государства и права. Однако при этом содержащиеся в них юридические нормы согласуются с современными нормативными правовыми актами, международными документами в сфере обеспечения безопасности, в том числе, с Кодексом поведения должностных лиц по поддержанию правопорядка (прежде всего в части закрепления принципов исключительности и пропорциональности применения военной силы).

Библиография:

1. 1. Амиров Р. З. Полицейские функции армии Российского государства в XVIII – первой четверти XIX веков : монография / Р. З. Амиров. – Уфа: Уфимский юрид. ин-т МВД РФ, 1999. – 109 с.
2. 2. Кодекс поведения должностных лиц по поддержанию правопорядка (принят Резолюцией Генеральной Ассамблеи ООН 34/169 от 17 декабря 1979 г.). URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/code_of_conduct.shtml (дата обращения: 10.11.2021).
3. 3. Крестьянское движение в России в 1870-1880 гг. – М.: Наука, 1968.
4. 4. Полное собрание законов Российской империи: Собрание 2-е: с 12 декабря 1825 г. по 28 февраля 1881 г. Т. 12. Ч.1. № 10303. – Санкт-Петербург: типография Второго отделения Собственной Его Императорского Величества канцелярии, 1838.
5. 5. Полное собрание законов Российской империи: Собрание 2-е: с 12 декабря 1825 г. по 28 февраля 1881 г. Т. 36. Ч.2. № 37348. – Санкт-Петербург: типография Второго отделения Собственной Его Императорского Величества канцелярии, 1863.
6. 6. Полное собрание законов Российской империи: Собрание 2-е: с 12 декабря 1825 г. по 28 февраля 1881 г. Т. 36. Ч.2. № 37389. – Санкт-Петербург: типография Второго отделения Собственной Его Императорского Величества канцелярии, 1863.
7. 7. Свод законов Российской империи. Кн. 1. Т. 2. Общее учреждение губернское. – СПб., 1912.
8. 8. Урусов С. Д. Записки Губернатора. – М.: Издательство В. М. Саблина, 1907. URL: http://www.oldchisinau.com/lib/urusov/urusov-zapiski_gubernatora.html. (дата обращения: 10.11.2021).

ASIGURAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR PERSOANEI ÎNTRU MIT ȘI REALITATE ÎN PROCESUL ASIGURĂRII ORDINII PUBLICE

Iurie BULAI,
*doctor în drept, conferențiar universitar
al Catedrei „Procedură penală, criminalistică
și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

Articolul este consacrat particularităților ce țin de aspectele de asigurare a drepturilor și libertăților persoanei.

Autorii scot în evidență particularitățile activității organelor afacerilor interne și măsurilor desfășurate de acestea. Sunt abordate unele carențe în activitatea organelor de poliție ce afectează drepturile și libertățile precum și factorii ce le generează. Aceste aspecte, în opinia autorilor, vor contribui la minimizarea acestor carențe, precum și evitarea pe viitor a survenirii consecințelor acestora.

Cuvinte-cheie: drepturi și libertăți, întruniri în masă, reținere, proces-verbal.

Summary

The article is devoted to issues related to ensuring the rights and freedoms of the person.

The authors highlight the particularities of the activity of the internal affairs bodies and the measures carried out by them. Some deficiencies in the activity of the police bodies that affect the rights and freedoms as well as the factors that generate or generated them are addressed. These aspects, in the opinion of the authors, will contribute to the minimization of these deficiencies, as well as the avoidance of their occurrence in the future.

Keywords: rights and freedoms, mass meetings, detention, minutes.

Introducere. Asigurarea ordinii și securității publice reprezintă pentru orîșicare stat de drept un deziderat actual și vital. În drumul sinuos al R. Moldova spre un stat de drept sunt suficiente aspecte ce solicită analiză și soluționare. Unul dintre acestea fiind asigurarea drepturilor și libertăților persoanei.

În virtutea abilităților oferite de stat poliția este instituția care are o postură dublă, pe de o parte asigurarea/ garantarea libertăților cetățeanului, iar pe de altă parte limitarea sau constrângerea acestora în caz de abateri sau acțiuni ilegale. Acest fapt impune ca activitatea poliției să fie desfășurată la un nivel înalt de competență și de profesionalism care ar permite asigurarea

sarcinilor menționate mai sus eficient și calitativ.

Scopul cercetării de a scoate în evidență unele carențe în activitatea poliției, care afectează drepturile și libertățile cetățenilor, aspecte remarcate frecvent și de plângerile cetățenilor R. Moldova la CtEDO. Vom scoate în evidență cauzele și condițiile acestora în tentativa de identifica aspecte de perfecționare și soluționare.

Baza metodologică a cercetării este alcătuită din metode de anchetare, analiză a diferitor cercetări, a conținutului materialelor cauzelor penale, practicii CtEDO și a datelor statistice.

Reformele și politica social-economică a autorităților R. Moldova lipsite de coerență, continuitate și finalitate au generat frecvente manifestații în masă organizate de diferite mișcări și partide politice.

De remarcat că ordinea socială este un element al vieții sociale, format din multe elemente relativ independente, care în totalitatea lor reprezintă un mecanism social complex. Prin urmare, înțelegerea esenței, conținutului ordinii publice, corelarea acesteia cu alte grupuri conexe de relații publice, cum ar fi siguranța publică, bunăstarea publică, ordinea și legalitatea, are o importanță teoretică și practică deosebită pentru un stat de drept.

Cu siguranță, activitatea unor elite politice nu este lipsită de neajunsuri dar care într-un stat cu mecanism social viu sunt identificate de diferite păături sociale și profesionale și atenționate în vederea soluționării sau lansării unui dialog social. În situația unei apatii sociale remarcate prin lipsa de atitudine din partea autorităților, se desfășoară a doua etapă a întrunirii și manifestații în masă care să atragă atenția spre problema existentă și necesitatea soluționării acesteia. În cazul unor elite mature, acestea de obicei reacționează lansând un dialog social în vederea identificării soluțiilor, în caz contrar, acestea au toate șansele să degenereze în dezordini în masă.

Actualmente, aspectele ce vizează locul și rolul poliției în protejarea drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor în timpul demonstrațiilor în masă capătă o relevanță deosebită. Dat fiind faptul că gestionarea manifestațiilor în masă solicită profesionalism, ce solicită dezvoltarea perpetuă a competențelor funcționale și operaționale.

După cum afirmă pe bună dreptate cercetătorul ucrainean **B.H. Бесчастный**, prerogativele de conducere și gestionare în mecanismul organizatoric și juridic complex de protecție a drepturilor și libertăților omului în contextul manifestațiilor în masă revine organelor afacerilor interne. Această particularitate a Ministerului Afacerilor Interne ca organ al administrației publice este condiționată nu doar de faptul că organizează (face planuri, calculează repartizarea forțelor și mijloacelor, elaborează rute de mișcare, măsuri în cazul diverselor opțiuni de desfășurare a evenimentelor, realizează recunoaștere), dar realizează și în mod direct/ nemijlocit protecția ordinii publice, asigurând astfel ordinea juridică [2, p. 52].

În trecutul apropiat, R. Moldova a avut experiențe dureroase în 1989, 2009. Recentă fiind oferită de evenimentele din 7 aprilie 2009 în care au avut de suferit atât cetățenii cât și forțele de ordin atât fizic cât și ca imagine. Astfel, nimeni nu poate aspira spre un viitor mai bun dacă nu ține cont de lecțiile istoriei. Reieșind din cele menționate, considerăm oportun să reevaluăm câteva informații utile de analiză a prestației structurilor de forță și conducătorilor subdiviziunilor MAI la evenimentele din aprilie 2009 oferite de Mihai Cebotaru, Marin Lisî.

Astfel, acești autori menționează un șir de lacune observate și deduse, printre care: unele instituții speciale ale statului (SIS) au știut din timp (cu două – săptămâni până la 07.04.09) despre manifestările preconizate, însă nu a fost clară poziția autorităților vizavi de inacțiunile manifestate în asigurarea securității edificiilor de stat; totodată, contrar competențelor atribuite, organele afacerilor interne nu au dispus de informații despre evenimentele ce trebuiau să aibă loc, fie că nu au reacționat adecvat, în cazul deținerii informației; nu s-a făcut văzut rolul conducerii MAI, serviciilor operative, celor de ordine publică, CGP al mun. Chișinău și altor forțe participante la prevenirea și curmarea manifestărilor în masă desfășurate (mai ales în timpul devastării și incendierii clădirilor Parlamentului și Președinției); conducerea MAI nu a întreprins măsuri eficiente de conlucrare cu liderii opoziției și alți lideri politici, membrii partidelor politice și ai altor forțe pentru a opri sau reorienta forțele distructive participante la evenimente; subdiviziunile implicate (funcționarii poliției, efectivul trupelor de carabinieri și studenții Academiei) activau dispersat și nu se observa conducerea unică, strategică a efectivului; în multe cazuri, forțele polițienești implicate activau unilateral, ceea ce permitea manifestanților și instigatorilor să-i deposeze pe polițiști de scuturi, bastoane de cauciuc, să le provoace leziuni corporale etc.; unii conducători (din explicațiile depuse) au recunoscut că ei și subalternii lor activau fără a cunoaște forțele polițienești vecine implicate, fără a conlucra cu ele, nu cunoșteau dispozițiile conducerii MAI și ale superiorilor pe obiectivele strategice; din convorbirile avute cu conducătorii forțelor implicate în curmarea dezordinilor în masă s-a constatat că majoritatea forțelor OAI au fost prost instruite, fără a cunoaște situația operativă reală, concretă, creată la moment; au fost implicate în menținerea ordinii publice cu întârziere, când deja nu se mai putea face nimic; majoritatea conducătorilor MAI, CGP, CPS au venit în haine civile și apoi s-au retras fie în spatele subalternilor fie în adiacent; colaboratorii de poliție și trupele de carabinieri nu puteau să mânăiască scuturile (inclusiv pentru a se apăra); o greșeală strategică a fost admiterea arborării drapelului Uniunii Europene și României pe clădirile de bază. Dacă s-a ajuns la concluzia de a arbora drapelul, consultațiile (dialogul) au fost organizate cu doi tineri pe care nimeni nu-i știa (nici MAI, nici liderii „opoziției”); când a început să ardă incinta Parlamentului și au apărut pompierii, nimeni din

polițiști sau alte forțe nu a întreprins măsuri de protecție a automobilelor pompierilor, pentru ca ultimii să localizeze și să stingă focurile din fața Parlamentului și birourilor (etajele) care erau în flăcări; din secvențele demonstrate de toate canalele de televiziune, s-au observat clar acțiunile colaboratorilor de poliție după orele 24:00, ceea ce a confirmat versiunile despre aplicarea ilegală a forței și a persoanele decedate; poziția nesociabilă cu societatea civilă, mass-media și alte organisme, referitoare la redarea situației în fapt, a persoanelor reținute și arestate, care ulterior au declarat că asupra lor a fost aplicată forța fizică în incinta comisariatelor de poliție (din declarațiile persoanelor reținute); admiterea desfășurării proceselor de judecată pe cazurile persoanelor reținute, direct în incintele comisariatelor de poliție, care a prejudiciat grav imaginea MAI; acțiunile și măsurile provocatoare care au tensionat situația în societate.

În perioada preelectorală și în campania electorală propriu-zisă a alegerilor parlamentare din 2009, MAI a întreprins un șir de măsuri care nu au confirmat competențele atribuite și au dus la încălcarea principiilor constituționale privind asigurarea drepturilor și libertăților universale ale omului, democrației și pluralismului politic, egalității cetățenilor în fața legii și autorităților publice, prezumției nevinovăției ș.a.

Astfel, au fost îngrădite drepturile cetățenilor de a-și exprima liber opiniile, fiind cunoscute zeci de cazuri când la indicația conducerii MAI un șir de persoane erau hărțuite deschis și tratate ca criminali în fața societății fără sentința definitivă a instanței de judecată, precum și interzise manifestările pașnice prin obstrucționarea și intimidarea alegătorilor care participau la mitingurile opoziției etc. [3, p. 38-41].

Experiența din 2009 impune reevaluarea și înaintarea unor recomandări care ar permite evitarea consecințelor și afectarea drepturilor și libertăților cetățenilor precum și imaginii organelor de drept. În cadrul asigurării ordinii și securității publice, considerăm că poliția trebuia să întreprindă următoarele măsuri/ acțiuni:

- de protecție a vieții, sănătății, onoarei, demnității și bunurilor;
- de asigurare a ordinii în locuri publice în vederea asigurării și garantării securității personale și publice;
- de reacționare operativă la sesizările vizând acțiunile ilegale;
- să asigure și să desfășoare o comunicare cu autoritățile publice cu privire la evenimentele/ manifestațiile preconizate cu caracter public și care au un potențial pericol pentru securitatea publică și personală;
- de efectuare a măsurilor speciale de investigație și legale în vederea identificării, prevenirii curmării infracțiunilor;
- de instruire a șefilor de subdiviziuni prin crearea/ modelarea unor situații;
- crearea statului major operativ care ar viza modul de conducere și

cooperare cu subdiviziunile în cazul unor aplicații practice;

- de instruire permanentă a subdiviziunilor (colaboratorilor), menite să asigure ordinea și securitatea publică precum și restabilirea acesteia în caz de dezordini în masă;

- de dotarea tehnică, logistică a subdiviziunilor cu echipament ș.a. necesare asigurării ordinii și securității publice.

- structurile de poliție abilitate cu asigurarea ordinii și securității publice să acționeze activ și anticipat în vederea:

- sporirii și lansării capacităților de intervenție a subdiviziunilor abilitate/ factorilor de decizie;

- efectuarea măsurilor de prevenire și reacționare promptă la tentativele de declanșare a încălcării în masă a ordinii publice;

- efectuarea calculului de forțe, mijloace necesare și recunoașterea teritoriului

În cazul survenirii, totuși, a dezordinilor publice de realizat:

- orientarea și dirijarea promptă și activă a forțelor și mijloacelor subdiviziunilor implicate în asigurarea ordinii publice.

- manevrarea promptă, prin asigurarea și desfășurarea operativă a dislocării, redislocării, intervenția operativă a forțelor implicate în restabilirea ordinii publice;

- asigurarea unei coordonări prompte și calitative cu conducătorii acestora și centrul unic de comandă al forțelor implicate în curmarea dezordinilor în masă.

Dezvoltarea societății și digitalizarea acesteia presupune lansarea acțiunilor de supraveghere a surselor mass-media și rețelelor de socializare care în 2009 au fost utilizate la instigarea spre dezordini în masă. Aceasta presupune supravegherea atentă a intensității, caracterului, informațiilor/ evenimentelor modului de derulare atât cu caracter fizic public, cât și online. Un aspect vital în prevenirea dezordinilor în masă este acumularea sistematică de către structurile abilitate cu desfășurarea măsurilor speciale de investigație a informațiilor și analiza acestora, asigurarea unei colaborări și schimb de date reciproc între instituțiile abilitate ale statului – MAI, SIS, Procuratura etc.).

Acestea impun analiza și înaintarea tuturor posibilelor scenarii de desfășurare a evenimentelor/ măsurilor cu caracter public până la cea mai proastă variantă, cu analiza/ anticiparea și pregătirea conducătorilor/ subdiviziunilor abilitate de asigurare a ordinii și securității publice de reacționare la orișicare din acestea. Acțiunile în masă au un caracter dinamic, în scurt timp, din caracter pașnic, acestea pot evolua în acțiuni cu caracter violent ca în cazul evenimentelor din 2009. Acest fapt a fost condiționat de existența unor tineri și grupuri de instigatori activi, fapt care impune MAI să întreprindă acțiuni de identificare și anihilare/ blocare a acestora.

Acțiunile/ evenimentele cu caracter public pot fi lansate de reprezentanți ai unei ramuri/ domeniu, fapt ce impune desfășurarea unei cooperări cu structurile de resort din domeniu, lansarea unui dialog cu factorii de decizie din instituțiile, organizațiile din cadrul cărora sunt implicați funcționari în acțiunile/ măsurile publice.

În cazul în care liderii, promotorii acțiunilor/ evenimentelor sunt politicieni și lansarea a avut loc prin mass-media/ rețele de socializare cu acordul sau fără acordul acestora să realizeze prompt conclucrarea cu liderii prezenți la aceste măsuri/ evenimente publice, implicarea grupurilor de dialog în discuții cu protestatarii extrem de activi. Realizarea acestor măsuri ar permite că populația să-și poate exprima pașnic opinia și s-ar evita survenirea unor dezordini în masă cu consecințe corespunzătoare.

Un alt aspect ce solicită abordare și are un impact asupra drepturilor și libertăților persoanei este măsura de constrângere aplicată de poliție – „reținerea”. Aspectele de reglementare legală ale acesteia nu trezesc dubii. Problematika constă în aspecte de documentare a acesteia. Acest aspect este remarcat pe bună dreptate și de cercetătorii autohtoni T. Osoianu, M. Vidaicu care menționează: lipsirea ilegală de libertate, neglijarea vădită a procedurii de reținere și a drepturilor bănuțului reținut sunt constatate în decizii definitive și irevocabile ale instanțelor naționale, dat fiind faptul că în procesul-verbal de reținere sunt consemnate informații denaturate [4 p. 33-34].

Alt aspect ce se remarcă este faptul că persoanele care sunt reținute în virtutea unor circumstanțe trebuie să fie fixate procesual în trei ore de la momentul reținerii și înregistrat în trei ore de la momentul aducerii la sediul organului de urmărire penală. Totuși în practica organelor afacerilor interne se întâlnesc frecvent situații când în procesul-verbal de reținere nu este indicat corect timpul reținerii *de facto* și cel de aflare a bănuțului în custodia poliției, depășindu-se termenul prevăzut de lege, 3 ore pentru perfectarea procesului-verbal de reținere.

Un alt aspect sesizat, este faptul că persoana *de facto* este lipsită de libertate sau capacitatea de a efectua unele acțiuni înainte de reținere, în cazul percheziției (ca acțiune de urmărire penală, persoana care o efectuează are dreptul să interzică persoanelor aflate în încăperea sau la locul unde se efectuează percheziția, precum și persoanelor care au intrat în această încăperea sau au venit în acest loc, să plece ori să comunice între ele sau cu alte persoane până la terminarea percheziției). Acest fapt duce *de facto* la creșterea reală a termenului în care *de facto* persoana este lipsită de libertate.

Astfel, jurisprudența CtEDO specifică că reținerea ca formă de privare de libertate are loc când persoana este efectiv sesizată să cedeze libertatea sa de mișcare și nu se rezumă la noțiunea clasică de arest ori detenție. Astfel, scopul protecției, prevăzute în Articolul 5 CEDO, depășește simpla privare de libertate în sensul clasic al cuvântului și nu acoperă exclusiv privarea fizică de

libertate prin detenție (Creangă v. România, cererea nr. 29226/03, hot. 15.06.2010) [5]. În acest context, considerăm rezonabil faptul că acest termen ar trebui inclus în calculul termenului de reținere.

Încălcarea acestor aspecte sunt condiționate de: calitatea aspectului analitic și organizatoric al măsurilor; volumul de lucru/ cauzelor penale (aflate în gestiune) și regimul în care activează colaboratorii de poliție; nivelul de pregătire al unor colaboratori de poliție; asigurarea logistică care se răsfrânge asupra timpului de efectuare a măsurilor. Aceste aspecte impun evaluarea, pe de o parte, a volumului de lucru sau a numărului de colaboratori la care este distribuit, reevaluarea aspectelor de pregătire și perfecționare profesională și dotare a subdiviziunilor MAI

Unele dintre aspectele menționate mai sus dar care considerăm că solicită abordare sunt măsuri numite de colaboratorii de poliție control corporal/ al bagajelor/ mijloacelor de transport. Astfel, în cazul asigurării ordinii publice sau desfășurarea unor operațiuni/ măsuri precum și situația unor bănuieli, colaboratorii poliției stopează și efectuează controlul corporal/ al bagajelor/ mijloacelor de transport prin contact fizic.

Astfel, aceștia s-au condus anterior de prevederile unor dispoziții/ ordine ale MAI, spre exemplu, ordinul nr. MAI 108 din 28.02. 2017 ce vizează doar controlul corporal/ al bagajelor. În capit. IV, Descrierea procedurii, pct. 1, Noțiuni generale despre controlul corporal preventive, se stipulează: Controlul corporal preventiv asupra persoanei este o măsură de intervenție ce constă în verificarea prin palpare și observare vizuală a corpului, a îmbrăcămintei și a încălțămintei, în scopul descoperirii obiectelor, substanțelor sau produselor a căror deținere și circulație sunt interzise. Controlul corporal preventiv se efectuează în cazurile prevăzute de lege, asupra persoanei participante la întruniri publice sau în alte locuri în care este interzis accesul cu arme, produse ori substanțe periculoase, asupra persoanei care se află în stare de inconștiență, precum și al bagajului acesteia [6].

După cum observăm, se operează cu termeni care nu sunt consfințiți nici într-un act normativ, lege/ cod care ar argumenta/ legifera aplicabilitatea măsurilor respective de control; totodată, se operează prin manipulări fizice ce atentează la inviolabilitatea persoanei. Fiind respectiv caracterizate de apărători ca un afront al aspectelor legale și o modalitate stângace de a legifera unele acțiuni ce pot fi calificate ca o atentare asupra inviolabilității persoanei.

Ordinul MAI nr. 4 din 11.01.2018 este un act normativ interdepartamental/ comun pentru Centrul Național Anticorupție cu nr. 6 din 11.01.2018/ Ministerul Justiției nr. 44 din 11.01.2011/ Serviciul de informație și securitate nr. 1 din 11.01.2011/ Serviciul de protecție și pază de stat. Acest Ordin interdepartamental servește ca reper pentru activitatea funcționarilor din instituțiile respective și vizează aprobarea Ghidului privind intervenția pro-

fesională în exercițiul funcției care, de asemenea, reiterează aceleași noțiuni – control corporal/ al bagajelor, percheziția corporală.

Respectiv, le prevede și reglementează capitolul IV, Secțiunea 1 Acțiuni coercitive cu aplicarea forței fizice reglementează Controlul corporal preventiv și modul de efectuare a acestuia în pct. 63-69, în Secțiunea 2 pct. 72, Controlul bagajelor și, respectiv, Secțiunea 3 Percheziția corporală în pct. 71-77 [7].

Problema constă că deseori colaboratorii de poliție/ carabinerii confundă aceste aspecte realizând controlul/ percheziția corporală în afara măsurilor cu caracter public și cu încălcarea prevederilor stipulate care duce la încălcarea drepturilor și libertăților, a inviolabilității personale. Un astfel de exemplu, stabilirea persoanelor în stare de ebrietate care nu solicită intervenția poliției sunt supuse unor asemenea proceduri cu sintagma identificării personalității și documentării stării de ebrietate. Aceste acțiuni sunt carențe în activitatea poliției și afectează grav în primă instanța imaginea acesteia în fața populației care necesită de a fi înlăturate. Acest fapt se va realiza când se va modifica accentul de pe aspectul cantitativ, numărul de procese și cota procentuală de apreciere a prestației/ calității activității poliției la cel profilactic de prevenție și prevenire în ideea că polițistul nu-i bastonul statului, ci este scutul cetățeanului merit să-l protejeze și susțină în circumstanțe complexe. Totodată, considerăm că în cazul unor măsuri cu caracter public/ măsurilor operațiunilor polițienești, să fie create condiții în care examinarea corpului/ al bagajelor/ mijloacelor de transport să fie realizată prin utilizarea scannerelor certificate, care să excludă contactul fizic și doar în cazul identificării unor obiecte interzise/ potențial periculoase să fie efectuat controlul/ contactul fizic al acestora în condiții care ar asigura „intimitatea fizică” și respectarea cerințelor legale. La realizarea acestui aspect, să fie operate modificări în actele normative/ ordinul interdepartamental/ comun ce reglementează aceste aspecte. Acest fapt ar asigura legalitatea și corectitudinea etică a acestor măsuri.

Concluzii. În fine, considerăm că nivelul de asigurare a drepturilor și libertăților persoanei este un barometru al democrației într-un stat. Identificarea cauzelor și condițiilor ce pot prejudicia aceste valori în cadrul unui stat ce tinde să devină de drept un imperativ și deziderat al organelor și forțelor de ocrotire a dreptului.

Bibliografie:

1. Codul de procedură penală al R. Moldova.
2. Бесчастный В. Н., кандидат наук по государственному управлению, доцент, начальник Донецкого юридического института, заслуженный юрист Украины Вопросы охраны общественного порядка во

- время проведения массовых манифестаций. În: Materialele conferinței științifico-practice internaționale „Asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în timpul manifestațiilor cu caracter de masă”, 28-29 ianuarie 2010. 300 p.
3. Cebotaru M., Lisî M. Lacunele admise de către forțele de ordine (inclusiv MAI) în perioada evenimentelor post electorale din aprilie 2009 care au avut loc în R. Moldova. În: Materialele conferinței științifico-practice internaționale „Asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în timpul manifestațiilor cu caracter de masă”, 28-29 ianuarie 2010. 300 p.
 4. Osoianu T., Vidaicu M. Reținerea persoanei de către poliție: Concluziile unei cercetări = Rights of Suspects in Police Detention: A Research Conclusion. Chișinău: Cartier, 2015 (Tipogr. „Bons Offices”). 368 p.
 5. <https://jurisprudencedo.com/Creanga-c.-Romaniei-Politist-privat-ilegal-de-libertate.html> și <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Cauza-Creanga-impotriva-Romaniei-MC.pdf> consultat 23.11.2021 orele 16.45.
 6. Ordinul MAI nr. 108 din 28.02. 2017.
 7. Ordinul MAI nr. 4 din 11.01.2011.

REZISTENȚA LA STRES ȘI FRICĂ A POLIȚISTULUI ÎN EXERCIȚIUL FUNCȚIEI

Ghenadie PREȚIVATÎI,
doctorand, asistent universitar
al Catedrei „Drept polițienesc și securitate publică”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Anaștie CANANĂU,
doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Drept polițienesc și securitate publică”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Rezumat

Polițiștii în majoritatea cazurilor intervin acolo unde de obicei sunt fapte rele, negativism, intoleranță, violență, ilegalitate și neliniște! Poate puțini s-au întrebat ce se ascunde în spatele meseriei. Ce resentimente au adunat și ce au trăit pe parcursul activităților de zi cu zi. Câți copii morți au văzut? Câte cazuri de suicid au descoperit? Câte conflicte au atenuat? Poate mai puțin se gândesc la cealaltă parte a monedei, căci e mai ușor de blamat, de judecat decât de înțeles. Deseori aceștia ajung cu rezervorul emoțional epuizat! Prin urmare, aceasta se răsfrânge asupra comportamentului acestora, iar consecințele se fac simțite de oamenii dragi care-i înconjoară, familie, colegi și subalternii săi. Astfel, devin mai greu de înțeles și ținta criticilor! Nu o fac intenționat atunci când greșesc, sau când nu reușesc să se ridice la nivelul așteptărilor societății.

Cuvinte-cheie: stres, frică, serviciu, poliție, conflicte.

Summary

The police in most cases intervene where there are usually bad deeds, negativity, intolerance, violence, illegality and unrest! Perhaps few have wondered what lies behind the trade. What resentments they gathered and what they experienced during their daily activities. How many dead children have they seen? How many suicide cases have they discovered? How many conflicts have they alleviated? Maybe they think less about the other side of the coin, because it's easier to blame, to judge than to understand. They often end up with exhausted emotions! Therefore, it affects their behavior, and the consequences are felt by the loved ones around them, family, colleagues and subordinates. Thus, the target of the critics also becomes more difficult to understand! I don't do it intentionally when I'm wrong, or when I fail to live up to society's expectations.

Keywords: stress, fear, work, police, conflict.

Introducere. Despre stresul profesional s-a vorbit în numeroase rânduri, dar ceea ce are caracter de legitate este faptul că sunt profesii în care efectele produse de acesta pot fi atenuate, dar niciodată eradicate. Modul în care

suportă stresul, este specific fiecărui individ și are legătură atât cu dotarea psihică a fiecăruia, cât și cu mediul fizic în care își desfășoară activitatea. Combaterea stresului profesional este pe lista de priorități a celor ce gestionează domeniul de activitate al unui anumit grup, dar realizarea acestui obiectiv necesită mijloace specifice fiecărei categorii profesionale, iar în unele cazuri nu poate fi combătut deoarece ar presupune desființarea respectivei profesii.

Metode și materiale aplicate. Expunerea analitico-comparativă a relatărilor din experiența personală dar și din spusele altor angajați, metoda inductivă, deductivă și interpretării logice la subiectul dat.

Rezultate obținute și discuții. Cineva a visat toată copilăria să devină polițist pentru a prinde criminali, cineva după serviciul în forțele armate nu s-a regăsit în viața civilă, iar cineva pur și simplu nu și-a găsit un alt loc de muncă și a decis să lucreze puțin în forțele de ordine. Fiecare din aceste persoane, este înmatriculată la Academia „Ștefan cel Mare” cu un sentiment de siguranță și se bucură mai ales când absolveste această instituție. Un ofițer de poliție debutant, în ținută de gală, este de obicei plin de entuziasm și pozitivitate. Începe o nouă viață, un nou loc de muncă – serviciul în organele afacerilor interne. Apare un nou ritm de viață, un nou program, noi relații, noi prieteni, noi sarcini. Vișul devine realitate. Dar se schimbă mediul înconjurător, prietenii din copilărie dispar treptat, pentru că acum ești foarte ocupat și nu ai timp să comunici cu ei; la academie ți-ai făcut prieteni noi și în cele mai dese cazuri, pe viață. Treptat, ceea ce se întâmplă este că pur și simplu nu ai prieteni „non-polițiști”. Ca și în cântecul lui Gosha Volgodsky – „мои друзья менты...”

Deci, ești ofițer de poliție debutant, în consecință, ești un nou-venit sau un începător, la fel ca în școală în clasa întâi. Desigur, nu ai șase ani, ci mai degrabă douăzeci și trei, dar ești începător și trebuie să studiezi totul cu sârguință. Trebuie să câștigi credibilitate și să-ți iei locul în sistem. De obicei, toți începătorii învață de la mentori, care au deja experiența necesară. Dar dacă o persoană din serviciu face o treabă excelentă cu îndatoririle sale oficiale, aceasta nu înseamnă că se descurcă bine cu viața personală. Cu toate acestea, acest lucru nu deranjează pe nimeni, mai ales pe un începător, pentru că pentru un polițist nou este mult mai important să câștige credibilitate și să învețe cum să-și facă bine treaba. După un anumit timp, ești înconjurat doar de polițiști și tu însuși ești la fel ca ei. În consecință, se formează o anumită viziune asupra lumii. Și în ciuda faptului că crești în profesie și carieră, devine dificil să ai o viață personală adecvată. Relațiile de familie se strică sau se deteriorează adesea. La serviciu este disciplină, prieteni și sprijin, dar acasă e mizerie și deordine. Astfel, nu există o relație normală, nici cu soția sau soțul, nici cu copiii, și bineînțeles, cu părinții. Și dacă cariera a început cu idealism, motivație și entuziasm, atunci mai târziu se poate transforma în cinism, pesimism și negativism, sau în general, în alte „...isme”, inclusiv alcoolism.

Conform afirmațiilor lui Atkinson și Hilgard, în termeni generali, stresul nu reprezintă altceva decât trăirea unor evenimente percepute ca pericu-

loase pentru bunăstarea fizică și psihică a unei persoane. Aceste evenimente sunt numite agenți stresanți, iar reacțiile oamenilor la ele sunt numite răspunsuri la stres [1, p. 221].

După cum sublinia savantul H. Selve, „stresul, ca proces de mobilizare și apărare a organismului în fața unor situații neașteptate, se concretizează în reacții extrem de diferite de la un individ la altul și de la o situație la alta”. Răspunsurile sunt deci individuale și nu neapărat negative, există persoane pentru care stresul este „sarea și piperul vieții”, factor puternic energizant.

Potrivit statisticilor Agenției Europene pentru Siguranță și Sănătate în Muncă, în UE, mai mult de unul din patru angajați este afectat de stresul legat de muncă sau sindromul de epuizare [2].

Studiul condițiilor de muncă în Europa, în ultima decadă, relevă o incidență crescută a bolilor profesionale în relație cu stresul. În marea majoritate a cazurilor, efectele sunt nocive și chiar principial primejdioase. Investigațiile au relevat, în principal, cinci categorii de efecte potențiale ale stresului [3]:

- efecte subiective: anxietate, agresivitate, apatie, plictiseală, deprimare, oboseală, indispoziție, scăderea încrederii și stimei de sine, nervozitate, sentimentul de singurătate;

- efecte comportamentale: predispoziție spre accidente, alcoolism, abuz de cafea, ieșiri emoționale, tendința de a mânca și/sau fuma excesiv, comportament impulsiv, ros nervos;

- efecte cognitive: scăderea abilității de a adopta decizii raționale, concentrare slabă, scăderea atenției, hipersensibilitate la critică, blocaje mentale;

- efecte fiziologice: creșterea glicemiei, a pulsului, a tensiunii arteriale, uscăciunea gurii, transpirații reci, dilatarea pupilelor, valuri de căldură și de frig;

- efecte organizaționale: absenteeism, demisii, productivitate scăzută, izolare, insatisfacție în muncă, reducerea responsabilității și a loialității față de organizație.

Dintre consecințele cele mai frecvente și evidente resimțite la nivelul indivizilor și, implicit, al organizației, amintim: oboseala specifică stresului organizațional; individul supus acestui tip de oboseală poate parcurge următoarele faze:

- faza de alarmă, în care se manifestă tendințele accentuate spre iritabilitate, susceptibilitate, dificultăți de concentrare, tulburări de memorie, insomnii;

- faza de agitație, în care apar suprareacțiile individului, manifestă o totală lipsă de încredere în alții; un soi de răutate îl împinge la comportamente marcate de agresivitate, dorința de a acapara și a rezolva singur toate problemele îl face să piardă simțul măsurii; controlul devine sufocant; este interesat, în special, de detalii.

Orice persoană care exercită o profesie se află într-un continuu proces de transformare și evoluție psihică, atât sub aspectul personalității, cât și a principalelor procese psihice, care fac recomandabil un individ pentru o anumită profesie. În acest sens, mediul în care își desfășoară activitatea un indi-

vid (și în acest caz nu se are în vedere spațiul fizic de desfășurare a activității) afectează structurarea personalității pe perioada respectivă. Astfel, în cazul unor anumite categorii profesionale (cum este și cazul celei de polițist), a-ți exercita profesia înseamnă să ai contact și să îți desfășori activitatea în mediul infracțional, or această expunere nu este lipsită de consecințe, dacă acționezi pe termen lung. Astfel, ca prim efect pot apărea deviații comportamentale, cu rol adaptativ, pentru a asigura integrarea optimă a individului la mediul în care își desfășoară activitatea. Ca o consecință a acestei adaptări, subiectul poate dezvolta trăsături de caracter cum ar fi duritatea, limbajul vulgar, comunicarea succintă și la mod imperativ, uneori violența, neluând în calcul eventualele vicii ce pot apărea pe acest fond, sau comportamente neconforme din punct de vedere etic sau moral, care au și rol inhibitor. În acest caz avem de-a face cu o empatizare nerecomandabilă, dar cu efect adaptativ în planul desfășurării activității. Plasarea în mai multe roluri a unei persoane, în plan social, dă naștere unor situații atipice, astfel aceeași persoană care își desfășoară activitatea în mediul infracțional, face parte dintr-o familie asupra căreia se răsfâng, în primul rând, noile trăsături psihice dobândite. Coexistența celor două ipostaze ale individului poate determina disfuncționalități în relațiile cu familia, de genul dificultăților de comunicare, nepotrivirea orarului, lipsa empatiei și afectează în mod negativ toate aspectele presupuse de apartenența la o familie. De aici iau frecvent naștere dezechilibrele emoționale. Dedublarea celui care își desfășoară activitatea în medii necorespunzătoare are ca rezultat apariția de eșecuri în plan profesional sau familial și uneori în ambele planuri [4].

Satisfacția muncii este o condiție corelată cu eficiența profesională și de aceea este luată în considerare ca un indicator semnificativ. De asemenea, ca elemente explicative relevante de luat în considerare: atașamentul față de valorile organizației (nivelul de identificare cu acestea) și, respectiv, nivelul conflictului între responsabilitățile și sarcinile de muncă și responsabilitățile ce revin subiecților față de familie. E ușor de înțeles faptul că resursele de timp și energie ale unui individ au anumite limite și orice consum realizat în favoarea uneia dintre părți se concretizează cu un deficit de cealaltă parte. Preocuparea pentru îndeplinirea sarcinilor și responsabilităților care revin individului la locul de muncă e firească, dar atunci când timpul și energia solicitată pentru a duce la bun sfârșit munca afectează viața de familie, apare frustrarea și pe acest fond e favorizată apariția sindromului de epuizare [5].

Dobândirea experienței în muncă este însă condiționată de exercitarea activității pentru care vrei să te specializezi. În acest caz, intervine factorul uman sub aspectul atitudinii grupului sau indivizilor grupului față de noul venit. Aceștia întâlnesc o atitudine care le este puțin favorabilă membrilor grupului, în sensul că nu au parte de o „ucenicie” propriu-zisă și sunt implicați încă de la început în activități al căror demers îl cunosc prea puțin, sau deloc sub aspect practic. În acest sens, prin intermediul tutelei profesionale se încearcă soluționarea problemei integrării în grup și a inițierii în activitate.

Neajunsul acesteia este însă acela că tutorele este prins în activități profesionale care uneori nu-i acordă timpul necesar să le poată explica pe etape, secvențial, celui pe care îl tutelează. La rândul său, cel tutelat poate să nu fie de acord cu metodele folosite de tutore și să nu îi acorde atenția cuvenită, astfel apărând dificultăți de comunicare și înțelegere. Este de aceea imperativ ca tutela să îi implice în egală măsură pe tutore și pe cel tutelat și să le ofere ambilor motivația corespunzătoare. În acest sens, ar fi necesară sondarea gradului de interes atât a tutorilor, cât și a celor tutelați în legătură cu activitățile în care sunt implicați. Este evident că stagiile de practică urmate în timpul școlarizării au o importanță covârșitoare în formarea deprinderilor de muncă specifice activității pe care o va desfășura după absolvire. Nu este mai puțin importantă conștientizarea viitorilor lucrători a riscurilor specifice profesiei de apărător al ordinii publice.

Există o acțiune de prevenire a celor abordate mai sus. Adică, dacă știi cum se poate termina cutare sau cutare acțiune, trebuie să schimbi ceva, și atunci rezultatul va fi diferit. Dar de ce autoritățile publice competente nu fac nimic pentru a preveni un impact emoțional negativ asupra polițiștilor? Chiar și în ciuda faptului că în unele structuri există un suport psihologic bun (psihologi, capelani etc.) rezultatul lasă încă de dorit. De ce? Pentru că, practic, toate programele se concentrează pe efectele stresului, nu pe cauzele acestuia. Pe de altă parte, pregătirea fizică a ofițerului de poliție este foarte importantă și există multe activități pentru aceasta. Acest lucru este foarte bun și corect, deoarece toată lumea vrea să se întoarcă acasă pe propriile picioare, fără bandaje sau traume.

Un fapt interesant este că leziunile fizice sunt imediat vizibile și, de regulă, se vindecă în mare parte. Dar traumele psihice, emoționale, sunt invizibile și creează dureri mentale profunde, care creează apoi consecințe fizice. Sunt mult mai adânci decât rănilor de înjunghiere sau de gloanțe. Da, desigur, intervențiile medicale și recuperarea nu sunt cel mai plăcut lucru, dar trauma emoțională profundă este mult mai gravă decât o vătămare fizică pentru că s-ar putea să nu se vindece niciodată!

Or, menținerea ordinii și liniștii publice, combaterea fenomenului infracțional nu sunt absolvite de risc și deformări profesionale. Specificul psihologic de executare a obligațiilor de serviciu de către poliție constă în declanșarea anumitor stări, crize, conflicte interne, precum și realizarea lor în condiții cu tensiune psihoneurotică și fizică excesivă. Aceasta determină afectarea sănătății psihosomatice și mentale prin micșorarea rezervelor de funcționare a organismului care influențează negativ randamentul de muncă. Starea de criză intervenită după aplicarea armei de foc și a forței fizice intensifică manifestarea stresului și inadaptablea la mediul normal de viață. Angajații denotă comportament neobișnuit, acționează irațional, lăsându-se pradă trăirilor emoționale de moment sau chiar acuză deznădejde, disperare și frică. În șirul consecințelor psihologice sesizate de angajații MAI, după apli-

carea armei de foc și a forței fizice, mai pot fi incluse: anxietatea, fobia, atacul de panică, depresia, instabilitatea emoțională, apatia. Aceste stări psihologice sunt generate de situația inedită și consecințele juridico-penale ulterioare.

Sindromul stresogen posttraumatic sesizat de polițiștii expuși riscului profesional necesită a fi tratat urgent, deoarece perturbază profund sfera socială și emoțională. Restabilirea stării psihologice prin ajutorarea reaprecierii afective a experienței traumatice de către polițist reprezintă obiectivul major, îndeosebi când arma de foc sau forța fizică au produs prejudicii sau leziuni persoanelor implicate în infracțiuni. Scopul psihoterapeutic al angajaților cu sindrom stresogen posttraumatic este axat pe eliberarea de prezentări disfuncționale, controlul reacțiilor emoționale, încurajarea capacităților de adaptare a eului [6].

Strategiile de adaptare la stres pentru funcționarii publici sunt de două tipuri: centrate pe emoții și, respectiv, centrate pe problemă. În literatura de specialitate se apreciază că strategiile centrate pe emoție sunt dominant neadaptative, în timp ce strategiile centrate pe problemă sunt dominant adaptative. Se constată că în adaptarea la stres, un rol benefic îl are centrarea pe problemă și reinterpretarea pozitivă și care poate duce, în consecință, la experiențe de muncă pozitive [7, p. 15].

Concluzii. Este de apreciat și chiar de admirat lucrarea capelanilor în serviciile de ordine publică (de exemplu Ucraina, Statele Unite ale Americii etc.), care constă în creșterea nivelului de sprijin moral și psihologic, pentru prevenirea posibilelor probleme personale și interpersonale care pot duce la epuizare și alte tendințe negative în comportamentul angajaților. Aceștia sunt instruiți cum să acorde asistență personalului în procesul de cunoaștere de sine, adaptarea la condițiile specifice activității, dar și depășirea situațiilor de criză. Toate acestea au ca scop stabilirea unui echilibru, atât la locul de muncă cât și acasă, pentru a-și îndeplini cu succes misiunea.

Bibliografie

1. Atkinson R., Hilgard E. Introducere în psihologie. Yale: Cengage Learning, 2005.
2. <https://osha.europa.eu/ro/front-page>, Agenția Europeană pentru Securitate și Sănătate în Muncă.
3. Corduhan C. Stresul psihic. În: Revista „Psihologia,” nr. 6/1993.
4. http://academy.police.md/assets/files/pdf/2010_2627%20octombrie_evaluarea_preven_riscurilor.pdf (accesat la data de 20.11.2021).
5. Floru R. Stresul psihic. București: Editura Enciclopedică Română, 1974.
6. И. Малькина-Пых, Экстремальные ситуации. Справочник практического психолога, Москва, 2006.
7. Băban A. Stres și personalitate. Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 1998.

STATUTUL, LOCUL ȘI ROLUL POLIȚIEI COMUNITARE ÎN CADRUL POLITICILOR DE ORDINE PUBLICĂ ORIENTATE CĂTRE COMUNITATE

Olga POSTOVAN,
*master în drept, asistent universitar
al Catedrei „Drept polițienesc și securitate publică”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

Activitatea polițienească comunitară reprezintă în sine o filosofie (un mod de gândire) și o strategie organizațională (ca formă de implementare a acestei filosofii), care împuternicește poliția și societatea cu abilitatea de a interacționa sub diverse aspecte și forme, scopul de bază al acestui deziderat fiind realizarea în practică a principiului potrivit căruia „reprezentanții organelor de drept sunt mereu în slujba cetățeanului”.

Prevenirea comiterii faptelor antisociale, crearea unui climat general de ordine, liniște și siguranță publică în viața de zi cu zi a cetățenilor, soluționarea problemelor și a solicitărilor tuturor potrivit așteptărilor membrilor comunității, reprezintă doar câteva exemple de sarcini importante atribuite în acest sens în competența poliției comunitare ca model clasic de parteneriat între cetățeni și poliție, centrat pe identificarea, cercetarea și soluționarea problemelor în interiorul unei colectivități cu interese, credințe și o viață comună.

Cuvinte-cheie: Poliție comunitară, concept, specificitate, descentralizare, strategie, comunitate, campanii de informare, implicare activă, disponibilitate, contact permanent, transparență, echilibrul social.

Summary

Community policing is a philosophy (a way of thinking) in itself and an organizational strategy (as a form of implementation of this philosophy), which grants the police and the society the power to interact in various aspects and forms, the basic purpose of this desideratum being the implementation in practice of the principle according to which „the representatives of the law enforcement authorities are always at the service of the citizen”.

Preventing the perpetration of antisocial activities, creating a general climate of order, peace and public safety in the daily lives of citizens, solving problems and demands of all according to the expectations of community members, are just a few examples of important tasks assigned to the community police in this regard as a classic pattern of partnership between citizens and the police, focused on identifying, researching and solving problems within a community with common interests, beliefs and life.

Keywords: Community police, concept, specificity, decentralization, strategy, community, information campaigns, active involvement, availability, permanent contact, transparency, social balance.

Introducere. În ultima perioadă, asistăm la o creștere constantă a așteptărilor realiste ale cetățenilor cu privire la activitatea desfășurată de către poliție. Incidentele cu utilizarea nejustificată (abuzivă) a forței fizice, mijloacelor speciale și a armelor de foc au dus la creșterea neîncrederii cetățenilor în munca polițiștilor și, în timp ce forțele de ordine s-au concentrat mai mult pe urmărirea și reținerea infractorilor, societatea cere, din ce în ce mai mult, o mai mare apropiere a poliției de problemele cu care se confruntă aceasta.

La general, oamenii au diferite stereotipuri cu privire la activitatea polițiștilor unii considerând că polițiștii sunt responsabili și dedicați activității profesionale iar alții fiind convinși că reprezentanții organelor de drept sunt autoritari și predispuși să abuzeze de împuternicirile conferite de lege în virtutea funcției deținute. Un lucru este cert, și anume că imaginea actuală a polițistului este diferită de cea care era acum 40-50 ani (acel polițist prietenos care ținea lecții tinerilor despre cum să petreacă eficient timpul liber, care ajuta un copil să traverseze strada, o bătrânică să-și achite serviciile comunale etc).

La moment, cetățenii sunt în așteptarea unei poliții orientate spre comunitate, care să pună accent pe relațiile de colaborare între polițiști și membrii comunității, pentru a identifica și soluționa problemele locale.

Metode și materiale aplicate. Pentru realizarea scopurilor și obiectivelor cercetării, ținând cont complexitatea temei investigate, am utilizat ca metode de cercetare: metoda istorică, logică, sistematică, a deducției și cea comparativă.

Scopul cercetării. În conținutul articolului ne propunem drept scop să descriem rolul poliției comunitare în cadrul politicilor de ordine publică orientate către comunitate prin abordarea multilaterală și complexă a statutului acesteia în baza modelelor de activitate polițienească comunitară implementate, aplicate și testate, atât în plan regional European cât și pe cele două continente americane, identificând principalele diferențe conceptuale care au la bază specificul comunității în care funcționează aceste modele.

De asemenea, în aceeași ordine de idei, un alt scop al cercetării rezidă în aceea că, prezentând statutul, locul și rolul poliției comunitare în cadrul politicilor de ordine publică orientate către comunitate, să preluăm experiența diferitor state în acest domeniu și să optăm pentru cele mai eficiente modele de activitate polițienească comunitară aplicabilitatea cărora, în plan național, va permite consolidarea sentimentului de securitate și încredere în cadrul comunităților și sporirea eficienței Poliției Republicii Moldova.

Rezultate și discuții. Orice stat este obligat să asigure tuturor cetățenilor săi o stare generală de siguranță, liniște și de ordine, atât de necesare fiecărei persoane. Cuvântul „Órdine s. f.” provine de la latinescul „ordo inis”, care semnifică „Dispoziție, aranjament al unor lucruri, al unor fapte, făcut după anumite reguli etc.; organizare, înșiruire” [7, p. 378].

Securitatea statului și a tuturor cetățenilor săi, siguranța persoanei, ordinea și liniștea publică, reprezintă valori sociale primordiale ce stau la baza existenței, organizării și funcționării oricărui stat de drept în cadrul căruia reglementarea multiaspectuală a relațiilor sociale, disciplină, ordine de drept reprezintă cerințe firești ale democrației.

În opinia cercetătorului T. Drăganu, „ordinea socială are menirea de a servi interesul salutar al omenirii, prin promovarea prosperității acesteia”, ordinea social-statală, subînțelegând, în acest sens, o stare de rănduială echilibrată, între factorii statali și sociali, inclusiv individuali, înfăptuită prin instituirea și respectarea unor reguli, principii și norme necesare pentru prosperarea vieții social-statale [2, p. 16].

În această ordine de idei, cercetătorul E. Bianu menționează că trebuie să fie înțeles fiecăruia dintre noi faptul că: „Starea de ordine internă generală a statului, presupune echilibru și armonie, între organizarea și funcționarea instituțiilor statului și nevoile, aspirațiile cetățenilor, deoarece, numai o stare echilibrată a vieții interioare a statului, asigură posibilitatea progresului și a prosperității societății” [1, p. 22].

În ultima perioadă, asistăm la o situație când problema siguranței cetățeanului și a ordinii de drept este una de mare popularitate și actualitate, în special în plan regional european, reprezentând un subiect al diferitor conferințe naționale și internaționale în domeniu, aflându-se, de asemenea, și în centrul preocupărilor autorităților publice, ca piloni fundamentali ce condiționează buna funcționare a instituțiilor de stat.

În continuitatea celor expuse mai sus, menționăm faptul că în cadrul implementării politicilor de ordine publică orientate către comunitate, în sistemul de instituții de stat cu competențe exclusive în acest domeniu, un rol deosebit revine poliției Republicii Moldova care, în conformitate cu prevederile legislației naționale în vigoare, reprezintă o „instituție publică specializată a statului, în subordinea Ministerului Afacerilor Interne, care are misiunea de a apăra drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei prin activități de menținere, asigurare și restabilire a ordinii și securității publice, de prevenire, investigare și de descoperire a infracțiunilor și contravențiilor” [6, art. 2].

Constituit în anul 2013, ca autoritate administrativă din subordinea Ministerului Afacerilor Interne, Inspectoratul General al Poliției a fost desemnat ca autoritate centrală de administrare și control a Poliției și, nemijlocit, ca responsabil și cu un rol esențial în ceea ce privește activitatea de implementare a politicilor statului în domeniul menținerii, asigurării și restabilirii ordinii și securității publice, protecției drepturilor și intereselor legitime ale persoanei și comunității, prevenirii, investigării și descoperirii infracțiunilor și a contravențiilor, înfăptuirii justiției, asistenței populației și autorităților administrației publice locale [5, Anexa nr. 1, pct. 2].

Având misiunea exclusivă de coordonare și organizare a activităților

orientate spre aplicarea măsurilor de menținere a ordinii și securității publice, în vederea creșterii siguranței cetățenilor, a eficientizării procesului de prevenire și combatere a fenomenului infracțional, a identificării și contracarării atentatelor la viața, libertatea, sănătatea și integritatea persoanelor, la proprietatea privată și publică, la alte interese legitime ale comunității, pe diverse domenii de activitate ca:

- ↳ *menținerea, asigurarea și restabilirea ordinii și securității publice, protecția drepturilor și intereselor legitime ale persoanei și comunității;*
- ↳ *prevenirea infracțiunilor și contravențiilor;*
- ↳ *investigarea infracțiunilor și contravențiilor, precum și urmărirea penală;*
- ↳ *asigurarea înfăptuirii justiției;*
- ↳ *asistența populației și autorităților administrației publice locale;*
- ↳ *organizarea activității Poliției.*

Activitatea Inspectoratului General al Poliției, de la constituire și până în prezent, a fost supusă unor analize funcționale detaliate din partea diverselor grupuri de experți internaționali și, de fiecare dată, a fost apreciată ca fiind una foarte bună, deși se lăsa de înțeles că este loc și de mai bine.

Implementarea cu succes a practicilor europene în diverse domenii ca: gestionarea migrației și azilului, combaterea crimei organizate și transfrontaliere, prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, managementul frontierelor, a fost apreciată ca reprezentând pași importanți ce au condus direct la liberalizarea regimului de vize însă, cu părere de rău, au fost identificate și un șir de probleme ce țin de organizarea și funcționarea structurilor subordonate MAI al RM ce au drept consecință scăderea nivelului de încredere al cetățenilor în poliție, intervenindu-se în acest sens printr-o serie de recomandări (implementarea de noi concepte moderne) ce ar orienta Poliția către comunitate, cum ar fi *Community Policing* (activitatea polițienească comunitară).

Ce reprezintă poliția comunitară? Când și în ce stat a fost testat și implementat pentru prima dată acest concept? În ce state există și ce modele de activitate polițienească comunitară sunt implementate? Ce poate servi drept motiv ce ar sta la baza extinderii interesului pentru testarea și implementarea modelelor de activitate polițienească comunitară în Republica Moldova? Cine sunt beneficiarii finali ai implementării eficiente a modelelor de activitate polițienească comunitară în Republica Moldova? Care sunt principiile ce stau la baza activității polițienești comunitare? Care este scopul și obiectivele activității polițienești comunitare? Care este profilul și competența angajaților în cadrul implementării activității polițienești comunitare? Care este tipologia instrumentelor și metodelor activității polițienești comunitare?... sunt doar câteva dintre întrebările care ne preocupă în abordarea acestui subiect, întrebări la care vom încerca să răspundem în conținutul articolului de față.

Potrivit cercetătorului Herman Goldstein, se poate afirma că poliția comunitară datează din perioada înființării primei poliții profesioniste la Londra, în septembrie 1829.

În lucrările sale [3, p. 17], Herman Goldstein descria statutul poliției locale britanice din perioada anilor 1800-1850 și prezenta preocuparea exclusivă a acesteia de a reacționa cu promptitudine la diferite evenimente și de a oferi asistență comunității în soluționarea problemelor locale ce țin de ordinea publică.

În abordările sale, cercetătorul menționa că societatea de pe atunci din Marea Britanie, avea dreptul de a cere de la polițistul local ca acesta să aibă o contribuție activă la securitatea ei și să aplice un tratament atent în toate circumstanțele, bazat pe disponibilitate și vigilență, comunicare cu membrii comunității, înțelegerea problemelor acestora fiind cruciale.

Acceptată, definită și recunoscută inițial ca fiind o „Poliție prin acordul comunității”, activitatea poliției comunitare de pe atunci era mai mult decât apreciată și acest fapt se datora, în special, formelor și metodelor clasice de soluționare a problemelor cetățenilor (non-violente): convingerea, diplomația, disponibilitatea, parteneriatul, umorul și, doar în cazuri exclusive, constrângerea verbală.

Obligațiunile profesionale ale polițistului anilor 1800 din Marea Britanie erau unele banale: activități de patrulare [3, p. 18], convorbiri cu membrii comunității, ascultarea problemelor cetățenilor, menținerea ordinii și liniștii publice, crearea unui climat favorabil de liniște și siguranță în comunitate. Polițistul avea obligațiunea exclusivă de a cunoaște fiecare membru al comunității iar cetățenii, la rândul lor, trebuiau să cunoască personal polițistul de sector [11, p. 112].

Pe parcursul primilor 40 de ani, poliția profesionistă s-a răspândit în toată Marea Britanie, Europa și chiar în lume. Ofițerul de poliție a devenit o figură respectabilă în comunitățile locale, ocupându-se de chestiuni cotidiene, oferind sfaturi și folosindu-și autoritatea pentru soluționarea problemelor. Funcția de polițist a fost și mai este încă autoritatea unică și individuală, legată de noțiunea imparțialității față de oricine, oricând și în orice situație. Este în mod fundamental un statut apolitic. Astfel, polițistul a devenit membru-cheie al comunității, respectat și, câteodată, temut, oferind stabilitate și ordine socială [8, p. 82].

Acest stil de activitate polițienească orientată spre comunitate a fost promovat în Marea Britanie, aproape neschimbat, timp de peste 130 de ani. E important de notat că aplicarea legii a fost și mai este încă doar o parte a rolului polițistului britanic, spre deosebire de alte țări, unde aplicarea legii constituie rolul dominant al poliției [12, p. 77].

Acceptiunea generalizată de „poliție comunitară”, cu semnificația ei modernizată, a fost utilizată în limbajul curent (ca noțiune atribuită unei noi

concepții a poliției orientate către comunitate) abia pe la finele anilor '80, odată cu adoptarea în plan interanțional și regional a unor strategii noi de dezvoltare a polițiilor cu obiective clare, precise, axate pe apropierea poliștilor de problemele comunității. În interacțiunea poliție-comunitate, conform respectivelor strategii, poliția este obligată să își concentreze eforturile în activitatea de identificare a problemelor cu care se confruntă comunitatea și să se implice activ în soluționarea acestora. Este important de precizat faptul că, în acest caz, la baza respectivei interacțiuni, se află un proces de comunicare eficient în dublu sens, exprimând punctele de vedere ale poliției și ale comunității (subliniem că, în realizarea principiului transparenței în activitatea poliției, în interacțiune cu reprezentanții mass-media, cel mai des se utilizează un proces de comunicare caracterizat doar printr-un singur sens, prin care se urmărește doar informarea cetățenilor cu privire la activitatea poliției ceea ce nu este eficient și nici suficient). În această ordine de idei, (când vorbim despre procesul de comunicare caracterizat printr-un singur sens) susținem opinia cercetătorului James Wilson, potrivit căreia, scopul activității ofițerilor de presă ai subdiviziunilor de poliție este acela de a-i determina (impune) pe cetățeni să adopte o conduită în interesul general al activității (muncii) de poliție.

O definiție a *poliției comunitare* cu înțeles de serviciu public comunitar în slujba cetățenilor a fost oferită de către Centrul Național de Poliție și Relații cu Comunitatea (instituție special creată în acest sens în SUA cu o experiență de peste 30 ani în cercetarea acestui subiect), potrivit căruia „Relația poliție-comunitate reprezintă toate căile prin care se poate demonstra că poliția este de fapt parte integrantă a comunității, pe care o deservește. Această orientare trebuie să se regăsească în strategia administrativă și planningul unităților de poliție. Fiecare problemă majoră din sistemul de aplicare a legii este în prezent o provocare și o șansă în termenii relației poliție-comunitate, întrucât numai un parteneriat eficient între poliție și comunitate oferă posibilitatea soluționării constructive a acestor probleme” [9, p. 17].

Rolul polițistului, care își desfășoară activitatea într-o asemenea structură, se deosebește de cel al polițistului tradițional prin aceea că nu se mai ocupă în exclusivitate de combaterea criminalității. El își consacră cea mai mare parte a orelor de lucru informării cetățenilor cu privire la prevederile unor acte legislative, noile forme de criminalitate, procedeele bune de folosit pentru evitarea victimizării etc. Luând în calcul aceste aspecte, pentru a-și îndeplini în bune condiții noile atribuții, polițistul va trebui să dispună de o pregătire profesională solidă și de un înalt grad de discernământ [13, p. 23].

Generalizând cele expuse supra, putem să menționăm faptul că în literatura de specialitate nu vom identifica o definiție unică a poliției comunitare și, sintetizând definițiile propuse de către teoreticieni și practicieni propunem următoarea definiție: *Poliția comunitară reprezintă o politică și o*

strategie a poliției care, prin activitatea sa de identificare și preluare practicilor de succes din trecut și prezent, își propune, pentru prezent și pe viitor, să identifice cele mai eficiente metode și modele de interacțiune poliție-societate, în scopul soluționării problemelor ce țin de securitate publică, criminalitate, asigurând o viață mai bună cetățenilor.

În continuitatea logică a expunerii ideilor cu privire la statutul, locul și rolul poliției comunitare în cadrul politicilor de ordine publică orientate către comunitate, este binevenit să prezentăm conceptul poliției comunitare în Republica Moldova.

Astfel, sunt motivați de: a) recomandările experților internaționali responsabili de testarea și implementarea modelelor de activitate polițienească comunitară; b) necesitatea unei noi abordări conceptuale a locului și rolului poliției în comunitate ca rezultat al creșterii și diversificării formelor de manifestare a criminalității; c) necesitatea stringentă de a consolida sentimentul de securitate și încredere a membrilor comunității în activitatea poliției, sporirea eficienței acesteia, pe plan național, prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova a fost aprobată „Concepția și Planul de acțiuni pe anii 2018-2020 privind activitatea polițienească comunitară” [4, p. 17].

Această concepție, ca filosofie și strategie organizațională, împuternicește (îvestește) Poliția și comunitatea de a activa în comun, în baza unor noi modalități, pentru a identifica și soluționa problemele criminalității, ordinii și securității publice, pentru a îmbunătăți calitatea vieții și siguranța fiecărui membru al comunității.

În înțelesul concepției, problemele ce țin de ordinea, securitatea și siguranța publică nu pot fi soluționate de către poliție fără posibilitatea de a interacționa cu cetățenii. În această ordine de idei, un rol deosebit îi revine poliției comunitare care reprezintă un exemplu clasic de parteneriat între poliție și membrii comunității creat cu scopul de a desfășura în comun activități de prevenire, de a identifica și soluționa problemele cetățenilor pe un anumit areal.

În aceste circumstanțe apar anumite întrebări, ca exemplu: 1. Până la aprobarea Concepției și a Planului de acțiuni pe anii 2018-2020 privind activitatea polițienească comunitară, nu a existat o astfel de interacțiune (parteneriat) între poliție și cetățeni? 2. Cum a fost posibil ca polițiștii să-și realizeze misiunea nobilă de menținere a ordinii și securității publice, combatere a criminalității în trecut dacă nu era cunoscută și aplicată o astfel de practică a activității de poliție?

Ei bine, pentru a oferi răspuns la aceste întrebări, vom face o prezentare succintă a activității polițiștilor de sector în trecut iar apoi vom prezenta în detaliu locul și rolul poliției comunitare în cadrul unei comunități care, în interacțiunea cu cetățenii, realizează o misiune nobilă, diferită de cea a unei poliții obișnuite.

În primul rând, trebuie să precizăm faptul că în activitatea polițiștilor de sector din Republica Moldova, identificăm ca fiind aplicate, încă din cele mai vechi timpuri, diverse metode și forme ale activității polițienești comunitare, fiind obținute rezultate bune la diferite compartimente, care pot constitui bune practici în relația Poliției cu comunitatea (ex., în domeniul interacțiunii comunitare, în activitatea de siguranță a copiilor, în domeniul serviciului de patrulare, al supravegherii tehnice și accidentelor rutiere etc.). În consecință, chiar de la etapa inițială de implementare a activității polițienești comunitare, majoritatea polițiștilor priveau concepția ca având scopul de a crea un serviciu polițienesc distinct, ceea ce este incorect. Important este să menționăm faptul că abordarea activității poliției comunitare prin prisma creării unei subdiviziuni de poliție în subordonare directă administrației publice locale este una inadmisibilă, dictată de mai multe împrejurări, printre care și: a) incapacitatea administrațiilor publice locale de a finanța astfel de instituții; b) riscul apariției unor conflicte de competență materială cu MAI al RM (IGP al RM); c) riscul politizării activității polițiilor locale etc.

Totodată, în timp ce asistăm la o creștere și diversificare a formelor de manifestare a criminalității, este primordial să acordăm o atenție deosebită:

- ⇒ statutului poliției în societate;
- ⇒ strategiilor de acțiune necesare activității poliției pentru a se racorda acestor circumstanțe;
- ⇒ extinderii interesului interacțiunii cu cetățenii etc.

Drept rezultat, pentru a realiza în practică acest parteneriat cu comunitatea, încurajând publicul să împărtășească responsabilitatea pentru calitatea și nivelul de trai al comunității, poliția trebuie să depună eforturi în vederea integrării sale în comunitate, consolidând legalitatea acțiunilor sale prin diverse activități polițienești bazate pe consens și îmbunătățirea serviciilor oferite publicului. În acest sens poliția trebuie să depună eforturi pe următoarele direcții prioritare:

- respectarea de către polițist a principiului omniprezenței și asigurarea accesibilității publicului la serviciile prestate de către el;
- soluțioarea problemelor comunității;
- disponibilitate și receptivitate la problemele cetățenilor;
- implicarea activă în vederea atragerii și mobilizării comunității în soluționarea problemelor comune;
- cunoașterea comunității (și să fie cunoscut în comunitate);
- să fie responsabilă pentru activitățile sale și rezultatele obținute în fața comunității.

Realizarea în practică a acestor priorități în munca de poliție (tipice activității poliției comunitare) va conduce, cu certitudine, la materializarea **scopului** general al activității poliției comunitare, ce rezidă în: asigurarea unui mediu sigur cetățenilor, îmbunătățirea calității vieții oamenilor,

îmbunătățirea accesului fizic și informațional la servicii de calitate și egale ale poliției pe întreg teritoriul Republicii Moldova.

Scopul activității poliției comunitare poate fi realizat doar dacă se va ține cont de respectarea principiilor generale ce reglementează această activitate, în calitatea lor de elemente fundamentale, idei, ce stau la baza întemeierii acestei strategii.

Astfel, din sistemul de principii recunoscute ca fiind proprii activității polițienești comunitare, prezentăm și descriem succint următoarele:

➤ umanismul – subînțelege apărarea, în mod prioritar, a cetățeanului (persoanei) ca valoare supremă a societății (a drepturilor și libertăților acestuia);

➤ disponibilitatea – presupune intervenția reprezentanților poliției în orice situație în care iau cunoștință de atingerea adusă vreuneia dintre valorile apărute de lege (indiferent de momentul constatării acesteia) inclusiv aptitudinea de a percepe și de a soluționa problemele celor aflați în dificultate ori de a îndruma către alte autorități cazurile care se situează în afara competenței sau atribuțiilor lor;

➤ prioritatea interesului public – subînțelege obligația polițistului de a considera interesul public mai presus decât interesul personal în exercitarea atribuțiilor de serviciu;

➤ implicarea activă – presupune că cetățenii trebuie să fie încurajați să participe la luarea deciziilor, la implementarea unora dintre ele și nu trebuie să fie considerați doar ca beneficiari pasivi ai serviciilor prestate de poliție;

➤ echilibrul social – presupune că responsabilitățile în domeniul controlului social trebuie repartizate proporțional între poliție și comunitate;

➤ As

➤ specificitatea – subînțelege că activitatea poliției trebuie să fie determinată de nevoile reale ale comunității (cele ce țin în special de siguranță, liniște și ordine publică);

➤ motivarea comunității – pornind de la dezideratul potrivit căruia activitatea de prevenire a criminalității este mai eficientă atunci când inițiativele în domeniu sunt fundamentate pe contribuția comunității, potrivit principiului motivării comunității, activitatea polițienească comunitară trebuie să atragă și să sprijine participarea membrilor colectivității în acțiuni de prevenire a faptelor antisociale;

➤ contactul permanent – potrivit acestui principiu, poliția comunitară reprezintă o entitate publică care își desfășoară activitatea în parteneriat cu comunitatea, cu diverse instituții cu atribuții și competențe în domeniul ordinii și liniștii publice, întru soluționarea problemelor identificate în comunitatea respectivă;

➤ transparența – presupune asigurarea accesului populației la informațiile ce privesc activitatea poliției (exclusiv la acea informație care posedă

un caracter public) și care trebuie să fie exacte și actualizate, cu referire la activitățile realizate, cele planificate, deciziile adoptate în comun, mediul de lucru, valorile instituției etc.;

➤ corectitudinea – subînțelege obligativitatea polițistului de a se comporta întotdeauna demn și onorabil, de a respecta regulile de conduită general acceptabile, de a adopta un comportament lipsit de aroganță, bazat pe respect și politețe față de toți cei cu care interacționează etc.

Analizând detaliat cele relatate sus, putem ușor să conturăm profilul polițistului care desfășoară activitatea polițienească comunitară, acestuia fiindu-i asociate caracteristici specifice precum: curajul, autoritatea, solidaritatea, atenția selectivă, masculinitatea, responsabilitatea, autocontrolul, capacitatea de negociere, perseverența, sociabilitatea, conformitatea socială, independența și autonomia, exprimarea verbală și în scris, aptitudinea de a-și reface tonusul, aptitudinea de dezvoltare a celorlalți, controlul tendinței de a lua decizii pripite etc.

În conținutul articolului respectiv, abordând scopul și principiile ce stau la baza activității desfășurate de către poliția comunitară (inclusiv și profilul polițistului ce activează în această entitate), considerăm că este cazul să prezentăm și să descriem succint obiectivele generale ale activității polițienești comunitare, care constau în:

a) *eficientizarea preocupărilor poliției față de o comunitate determinată* ce permite:

- organizarea eficientă a activității poliției la nivel local;
- cunoașterea eficientă a teritoriului administrativ deservit;
- creșterea calității serviciului polițienesc ca rezultat al specializării polițiștilor pe domenii de activitate;
- sporirea încrederii membrilor comunității în activitatea poliției;
- protejarea angajaților poliției împotriva ultragierii, opunerii de rezistență;

b) *anticiparea evenimentelor și reacționarea proactivă* care permite:

- creșterea profesionalismului poliției în ceea ce privește anticiparea evenimentelor ce ar putea avea impact asupra ordinii și liniștii publice;
- reducerea la maxim posibil a eventualului impact negativ asupra ordinii și liniștii publice prin acțiuni defășurate anterior producerii faptelor antisociale (excluderea consecințelor faptelor antisociale);

c) *primirea, audiența și interacțiunea cu membrii comunității* ce permite:

- soluționarea rapidă a multor probleme care îi preocupă pe cetățeni;
- va fi acordată o atenție deosebită propunerilor parvenite din partea cetățenilor ce țin de eficientizarea a activității de ordine și siguranță publică;
- prin crearea unor spații prietenoase, accesibile și deschise, a unor condiții necesare pentru confidențialitatea discuției (în alt loc decât cel de la

sediul inspectoratului de poliție) se va asigura capacitatea și disponibilitatea de primire a cetățenilor;

d) *cooperarea cu diverse instituții și organizații (de stat sau private) ce permite:*

- unificarea și eficientizarea activității în comun (poliție-comunitate) în domeniul prevenirii și combaterii faptelor antisociale;

- orientarea și motivarea intervenției instituțiilor de stat și private de a se implica activ în trezirea interesului comunității în domeniul menținerii ordinii și siguranței publice, datoriei civice;

- identificarea și unificarea unor păreri obiective cu referire la problemele membrilor comunității;

e) *comunicarea în cadrul activității polițienești comunitare care permite:*

- interacțiunea permanentă cu membrii comunității;

- informarea corectă, detaliată și imediată a comunității despre activitatea poliției;

- disponibilitatea cetățenilor de a interacționa cu poliția.

Concluzii. În conținutul respectivului articol, urmărind drept scop abordarea statutului, locului și rolului poliției comunitare în cadrul politicilor de ordine publică orientate către comunitate, putem concluziona că implementarea conceptului Community Policing (activitatea polițienească comunitară) în cadrul Poliției Republicii Moldova este una necesară și chiar vitală, de vreme ce sistemele Europene de poliție sunt orientate către comunitate.

Reacționarea promptă la sesizările și comunicările despre faptele antisociale; asigurarea receptivității la îngrijorările cetățenilor; oferirea celor mai eficiente soluții la problemele cu care se confruntă comunitatea; cooperarea cu cetățenii și instituțiile de stat și private în vederea îmbunătățirii climatului de ordine și securitate publică; interacțiunea, schimbul de informații, organizarea și desfășurarea activităților proactive în ceea ce privește prevenirea și combaterea faptelor antisociale; crearea unui mediu sigur membrilor comunității în comunitate prin îmbunătățirea accesului fizic și informațional la servicii de calitate și egale ale poliției – reprezintă doar câteva exemple tipice de activități (desfășurate de către poliția comunitară) cu un impact deosebit asupra consolidării sentimentului de securitate și încredere a cetățenilor în munca poliției și sporirea eficienței Poliției Republicii Moldova.

Spre marea mirare și bucurie a tuturor, mulți dintre polițiști au sesizat schimbări esențiale în abordarea activității poliției (activitățile de prevenire și comunicare cu populația crescând în intensitate, în special în ultima perioadă, ceea ce a dus, nemijlocit, la creșterea nivelului de încredere în poliție ca urmare a activităților de prevenire desfășurate în comun cu cetățenii). Odată cu reformele în poliție, abordările noi, care ar corespunde nevoilor localităților și cetățenilor, au luat locul unor principii vechi de lucru (stereo-

tipuri depășite) [10, p. 19].

Totodată, ar fi inacceptabil de a nu recunoaște că, la acest compartiment, avem încă foarte mult de muncit și că doar prin unificarea forțelor în cadrul acestui binom poliție-comunitate, vom reuși să instaurăm ordine, liniște și siguranță în comunitate.

Referințe bibliografice:

1. Bianu E. Ordinea – factorul armoniei. Supremația principiului de ordine. Climatul ordinii obștești salutare. București: Cartea Românească, 1945. 37 p.
2. Drăganu T. Introducere în teoria și practica statului de drept. Cluj-Napoca: Dacia, 1992. 223 p.
3. Goldstein H. Problem Oriented Policing. New York: McGraw-Hill, 1990, 23 p.
4. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 100 din 30.01.2018 „Pentru aprobarea Concepției și a Planului de acțiuni pe anii 2018-2020 privind activitatea polițienească comunitară”. Publicat: 02.02.2018 în Monitorul Oficial nr. 33-39, art. 116.
5. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 547 din 12.11.2019 „Cu privire la organizarea și funcționarea Inspectoratului General al Poliției”. Publicat: 22.11.2019 în Monitorul Oficial nr. 346-351, art. 857.
6. Legea Republicii Moldova nr. 320 din 27.12.2012 „Cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului”. Publicat: 01.03.2013 în Monitorul Oficial nr. 42-47, art. 145.
7. Marcu F., Maneca C. Dicționar de neologisme. București: Editura Academiei, 1986. 346 p.
8. Stamatin Ș. Poliția comunitară – atribut necesar Republicii Moldova. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”, Ediția IX-a, Chișinău 2009, „Științe socio-umane”, p. 81-89.
9. Trojanowicz R., Bucqueroux B. Community Policing – How to Get Started. Anderson Publishing Co, Cincinnati, 1994, p. 12-21.
10. Vlădicescu N., Vieru P., Ciumac I. Implementarea la nivel local a concepției privind activitatea poliției comunitare. Raport de monitorizare. Chișinău, 2020, 88 p.
11. Буданов А. Методика использования материалов зарубежного опыта в профессиональной подготовке сотрудников МВД. Москва, 1995, с. 114.
12. Губанов А. Полиция Запада. Москва, ВНИИ МВД России, 1993, с. 128.
13. Кукушкин В. Проблемы повышения авторитета и престижа сотрудников органов внутренних дел у населения. Щит и меч. 1995, с. 67.

PROTECȚIA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ALE COPILULUI ÎN PROCESUL ASIGURĂRII ORDINII ȘI SECURITĂȚII PUBLICE

Ludmila OSTAP,
*doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Igor VRABII,
*masterand,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

Interesele minorilor reprezintă un pilon principal al statului de drept, deoarece un stat de drept se caracterizează printr-o societate democratică, dar o societate democratică nu se caracterizează numai prin puterea poporului, dar și prin faptul că în interiorul acestei societăți sunt respectate drepturile și interesele tuturor ființelor umane, adică nu numai a persoanelor mature dar și a minorilor. În conformitate cu standardele internaționale, justiția pentru copii are ca sarcină asigurarea, în orice situație, a intereselor copilului, chiar și în cazul privării de libertate ca măsură excepțională.

Cuvinte-cheie: minor, protecție, drepturi și libertăți, ordine și securitate, justiție.

Summary

The interests of minors are a main pillar of the rule of law, because a rule of law is characterized by a democratic society, but a democratic society is characterized not only by the power of the people but also by the fact that within this society rights and interests of all human beings are respected, that is, not only of adults but also of minors. According to international standards, the task of children's justice is to ensure, in all situations, the best interests of the child, even in the case of deprivation of liberty as an exceptional measure.

Keywords: minor, protection, rights and freedoms, order and security, justice.

Introducere

Copiii sunt titulari de drepturi, și nu doar obiecte ale protecției. Drepturile copiilor sunt drepturile tuturor persoanelor cu vârsta sub 18 ani. Ei beneficiază de toate drepturile omului și în același timp fac și obiectul unor reglementări speciale, date fiind caracteristicile lor specifice [1, p. 17].

Deși există o serie de legi și politici care garantează drepturile și libertățile copiilor în procesul de judecată și în afara acestuia, lipsa bunei comunicări și interdependențe lasă neacoperite câteva domenii importante

referitoare la necesitățile copiilor pe durata, înainte și după intrarea acestora în conflict cu legea. Sistemul încă mai păstrează tendința abordării separate (sectoriale) a fiecărui aspect și nu percepe complexitatea fenomenului de implicare a copilului în activitatea infracțională. Cei mai vulnerabili copii rămân blocați între lacunele legislative, cu suport minim sau chiar fără susținere din partea comunității și a familiei [2, p. 5].

Sistemul actual al justiției pentru copii necesită o reformare continuă pentru a corespunde standardelor internaționale în domeniul drepturilor copilului. Alinierea sistemului justiției pentru copii la standardele internaționale poate fi realizată doar prin promovarea continuă a reformelor legislative și instituționale, iar distribuirea eficientă a eforturilor, resurselor și responsabilităților actorilor-cheie va contribui la consolidarea acestui sistem. Există o serie de documente internaționale care stabilesc standardele pentru respectarea drepturilor copilului în administrarea justiției. Aceste documente îndeamnă statele-părți să promoveze adoptarea legilor și a procedurilor aplicabile în mod expres copiilor în conflict cu legea, precum și să creze autorități și instituții abilitate să înfăptuiască justiția în privința copiilor.

Problema copilului în conflict cu legea este o preocupare a mai multor instituții din Republica Moldova, chiar dacă acest grup-țintă nu este stipulat expres în regulamentele lor. Toate instituțiile, care sunt implicate în protecția copilului se referă la copilul în situație de risc și copilul în dificultate, sintagme care includ în sine și copilul cu probleme psihocomportamentale și copilul în conflict cu legea. Așadar, există o serie de organe cu responsabilități în domeniul protecției copilului [2, p. 62].

De asemenea, reglementările internaționale sunt de natură a aplica reguli specifice copilului indiferent de situația juridică în care acesta se află, inclusiv în situația în care se află în conflict cu legea [3, p. 7].

Metodele și materialele aplicate. În limitele prezentei lucrări au fost aplicate mai multe metode de studiu, printre care se numără: metoda observației, metoda analizei logice, metoda clasificării, metoda statistică etc.

Conținutul de bază. Dinamica fenomenului infracțional din ultimii ani, noile forme de criminalitate generate de tehnologiile moderne, precum și de fenomenul globalizării, constituie provocări la care instituțiile care apără drepturile și libertățile cetățenilor trebuie să se adapteze și să facă față cu succes. În acest context, prevenirea criminalității a căpătat o importanță crescândă în statele membre ale Uniunii Europene, fiind considerată un imperativ al momentului. Așa cum se arată într-o serie de directive și programe ale UE, dintre care Programul Stockholm, privind Justiția și Afacerile Interne în Europa în perioada 2010-2014, „*cea mai bună modalitate de a reduce nivelul criminalității este de a lua măsuri efective pentru a preveni însăși comiterea acesteia, inclusiv prin promovarea incluziunii sociale, utilizând o abordare multidisciplinară, care include luarea unor măsuri administrative și promova-*

rea cooperării între autorități și cetățenii Uniunii, care au experiențe similare și sunt afectați în moduri similare de criminalitate și insecuritatea aferentă acesteia, în viața de zi cu zi”.

Comisia Europeană gestionează o serie de programe de finanțare care cuprind în aria lor de intervenție domeniul prevenirii delincvenței juvenile și al victimizării minorilor, protecția drepturilor copiilor etc. Un astfel de program de granturi este „**Prevenirea și lupta împotriva criminalității**” (ISEC), care reprezintă o oportunitate pentru organizațiile cu atribuții în protecția copilului, de a-și întări capacitatea instituțională, de a dezvolta colaborarea cu alte instituții și de a intensifica schimbul de bune practici cu alte state [54, p. 66-67].

Un obiectiv important pentru îmbunătățirea implementării sistemului legal de protecție a copilului și prevenire a infraționalității juvenile în Republica Moldova este reprezentat de asigurarea unei mai bune coordonări a activităților desfășurate de diferite instituții cu atribuții în acest domeniu. Numai printr-o bună colaborare între părinți, unități de învățământ, instituții publice (poliția, structurile de asistență socială și protecție a copilului), autoritățile locale, reprezentanți ai cultelor etc. se poate asigura o intervenție eficientă, pozitivă, cu rezultate pe termen lung asupra copiilor. În activitatea practică se simte nevoia de întărire a acestei colaborări, de armonizare a procedurilor de lucru și de clarificare a unor aspecte ce țin de competențele și intervenția fiecărei instituții.

Metodele și intervențiile sunt componente esențiale pentru lucrul cu copilul care săvârșește fapte penale, deoarece permit autorităților competente să reacționeze eficient în cazurile de infraționalitate juvenilă, venind atât în sprijinul minorilor, cât și al celorlalți implicați [4, p. 59].

Conform prevederilor art. 3 al Legii nr. 140/2012, autoritatea centrală pentru protecția copilului este Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, care este abilitat să elaboreze, să promoveze și să monitorizeze realizarea politicii statului în domeniul protecției copilului. Respectiv, la nivel local este stabilită competența privind protecția drepturilor copilului de către Autoritatea tutelară locală și teritorială.

Astfel, potrivit prevederilor pct. 8 lit. (a) și (j) al Legii nr. 140/2012, subiecții legii fiind copii aflați în situație de risc, victime ale infracțiunilor și contravențiilor, precum și cei ce vin în contact cu legea, în baza pct. 15 al HG nr. 409/1998, organele autorităților publice locale creează consilii raionale, municipale și locale pentru protecția drepturilor copilului [5].

Concomitent, Legea nr. 338/1994 privind drepturile copilului prevede la art. 6 dreptul la inviolabilitatea persoanei copilului, la protecție împotriva violenței fizice și psihice. Statul este obligat să ocrotească inviolabilitatea copilului, protejându-l de orice formă de exploatare, discriminare, violență fizică și psihică, inclusiv antrenarea în acțiuni criminale, inițierea în consumul

de băuturi alcoolice, folosirea ilicită de substanțe stupefiante și psihotrope, practicarea jocurilor de noroc, cerșetoriei, incitarea sau constrângerea de a practica orice activitate sexuală ilegală, exploatarea în scopul prostituției sau al altei practici sexuale ilegale, în pornografie și în materiale cu caracter pornografic inclusiv din partea părinților sau rudelor.

Inspectoratul General al Poliției (IGP) are un rol explicit în domeniul justiției pentru copii. IGP activează în baza Regulamentului aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 283/2013 și reprezintă unitatea centrală de administrare și control a poliției, în subordinea Ministerului Afacerilor Interne, care apără drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei prin activități de menținere, asigurare și restabilire a ordinii și securității publice, prevenire, descoperire și investigare a infracțiunilor și contravențiilor. Subdiviziunea specializată a IGP este Direcția securitate publică (DSP) abilitată să prevină fenomenele antisociale generatoare de infracțiuni și contravenții și să transpună politica statului în aceste domenii [2, p. 36-64].

Activitatea pe domeniul prevenirii și combaterii fenomenului infracțional în mediul copiilor este organizată prin prisma realizării actelor primordiale din domeniu în temeiul și întru executarea:

- Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generale a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989 (în vigoare pentru R. Moldova din 25.02.1993);

- Convenției Consiliului Europei cu privire la protecția copiilor împotriva exploatării și abuzului sexual, ratificată de Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr. 263/2011;

- Legii nr. 338/1994 privind drepturile copilului;

- Legii nr. 140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți;

- Legii nr. 263/2011 privind ratificarea Convenției Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale;

- Hotărârii Guvernului nr. 409/1998 privind aprobarea Regulamentului Consiliului Național pentru Protecția Drepturilor Copilului și modificările efectuate prin HG nr. 726 din 13.06.2003;

- Hotărârii Guvernului nr. 270/2015 „Cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului”;

- Hotărârii Guvernului nr. 143/2019 „Pentru aprobarea Instrucțiunii cu privire la mecanismul de cooperare intersectorială pentru prevenirea primară a riscurilor privind bunăstarea copilului”;

- Actele normative, interne, elaborate pe domeniul prevenirii delincvenței juvenile [6].

La moment, sunt puse în aplicare mai multe programe și proiecte menite să acorde suport minorilor aflați în situații de risc, dar cel mai important, să prevină cazurile de implicare a minorilor în comiterea infracțiunilor și de victimizare a copiilor. Astfel de programe sunt:

– *Programul de Socializare Juridică în Școlile din Republica Moldova* dezvoltat în baza Memorandumului de Înțelegere între Inspectoratul General al Poliției și „PH International” privind Programul de instruire pentru elevii claselor VII-IX la disciplina „Educație pentru socializare juridică”. Proiectul este pilotat în 22 de instituții de învățământ selectate pentru implementare.

– *Proiectul „Crearea Centrului de Justiție Familială în Moldova”*. Scopul general al Centrului de justiție este să asigure accesul imediat al victimelor violenței la servicii specializate, profesioniste și necesare, să asigure protecția și accesul la justiție a acestora, precum și urmărirea în justiție și sancționarea agresorilor.

– *Proiectul de dezvoltare al Centrului regional de asistență integrată a copiilor victime/ martori ai infracțiunilor (Barnahus)*, creat prin HG nr. 708/2019 pentru aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Centrului regional de asistență integrată a copiilor victime/ martori ai infracțiunilor și a Standardelor minime de calitate.

Cooperarea intersectorială și abordarea integrată a situației copiilor victime/ martori ai infracțiunilor a fost asigurată prin semnarea, în luna martie 2021 a Acordului de cooperare dintre Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, Inspectoratul General al Poliției, Consiliul Superior al Magistraturii, Procuratura Generală, Consiliul Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat, Centrul de Medicină Legală.

Procuratura Generală a consolidat capacitățile procurorilor specializați pe cauzele cu minorii în vederea asigurării respectării procedurii speciale în cauzele penale cu minorii care au comis fapte penale, aplicarea alternativelor la detenție și a măsurilor de constrângere cu caracter educativ [7].

Un alt segment important este responsabilizarea părinților/ reprezentanților legali în vederea îndeplinirii corespunzătoare a obligațiilor de întreținere, de educare și de instruire a copilului (pe lângă acțiunile ordinare întreprinse de Poliție, spre exemplu: discuții cu caracter de prevenire, referire către specialiști etc.) care se materializează și prin aplicarea sancțiunilor pentru aceste contravenții.

Aparent, numărul infracțiunilor și al copiilor care au comis infracțiuni este în descreștere, însă ponderea condamnărilor la închisoare a copiilor a crescut considerabil.

În 2020, fiecare al doilea copil în privința căruia a fost pronunțată o sentință de condamnare, a fost condamnat la o pedeapsă privativă de libertate. Astfel, comparativ cu 2019, când au fost condamnați la închisoare 109 copii, în 2020 acest număr a crescut cu 140 %, adică la 262 copii condamnați

la o pedeapsă privativă de libertate, chiar dacă sunt și alte instrumente/ mecanisme non-privative de libertate care pot fi aplicate în raport cu minori condamnați.

Acest fapt poate fi datorat mai multor factori – lipsa în comunități a unor servicii socio-psiho-educative către care judecătorii ar putea să refere cazurile, sau a mecanismelor clare de lucru și referire, modificările care au avut loc în august 2016 conform cărora aplicarea instituției împăcării și medierii a fost limitată considerabil prin modificarea dispozițiilor art. 109 CP privind împăcarea părților în sensul că împăcarea înlătură răspunderea penală „dacă în privința persoanei nu a mai fost dispusă încetarea procesului penal, ca rezultat al împăcării, pentru infracțiuni similare comise cu intenție în ultimii cinci ani” [8].

Concluzie: Copiii sunt îndreptățiți să se bucure de drepturi depline. Scopul acestora este să protejeze copiii și tinerii, ei trebuie să fie tratați și respectați ca oameni, beneficiind de acces deplin la drepturile omului care sunt conferite tuturor oamenilor. Însă drepturile copiilor recunosc și faptul că vulnerabilitatea lor, ca o consecință a vârstei fragede și lipsei de maturitate a acestora, ne impun să acordăm o atenție aparte nevoilor de protecție și îngrijire specială copiilor.

Fiind făcută o analiză a celor expuse în articol, concluzionăm că o importanță deosebită în asigurarea respectării drepturilor și libertăților copiilor, o are nivelul de cooperare interinstituțională. Totodată, este necesară promovarea unei abordări integrate, bazate pe coordonarea măsurilor preventive și de protecție specială a copilului.

Prin urmare, Republica Moldova urmează să își intensifice eforturile și să asigure adoptarea și implementarea eficientă a legislației care recunoaște dreptul copilului de a fi ascultat în procedurile juridice și contravenționale relevante, inclusiv prin crearea unor sisteme și/sau proceduri pentru respectarea acestui principiu de către asistenții sociali și instanțele de judecată; să țină cont de interesul superior al copilului și opinia acestuia în toate acțiunile întreprinse; să consolideze capacitatea Serviciului social de sprijin pentru familiile cu copii; să creeze seturi de instrumente pentru consultarea publică privind elaborarea politicii naționale, astfel ca aceasta să fie standardizată la un nivel înalt de incluziune și participare; să întreprindă măsuri reale și eficiente pentru consolidarea implementării mecanismului de cooperare intersectorială în domeniul identificării, evaluării, referirii, asistenței și monitorizării copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului, prin asigurarea resurselor umane, tehnice și financiare adecvate: să fie extinsă cooperarea la nivel național și internațional pe domeniul prevenirii și combaterii exploatării sexuale și abuzului sexual comis asupra copiilor; să se asigure în continuare instruirea necesară a tuturor specialiștilor care lucrează cu și pentru copii; să fie întreprinse măsuri de monitorizare și

asigurare ca raportarea cazurilor de abuz și neglijare a copilului să fie obligatorie realizabilă pentru toate persoanele care lucrează cu și pentru copii.

Consolidarea mecanismelor de protecție a drepturilor copiilor, inclusiv a celor aflați în contact cu sistemul de justiției, necesită în continuare a fi o prioritate la nivel național fiind reglementate în documente de politici la nivel național și sectorial.

Bibliografie:

1. Manual de drept European privind drepturile copilului. Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene și Consiliul Europei, 2015.
2. Rusanovschi S. Evaluarea cadrului normativ și a practicilor privind implicarea copiilor în procesul penal în Republica Moldova. Casa-Editorial-Poligrafică „Bons Offices”, aprilie 2014.
3. Sudiu de bază. Situația actuală privind prevenirea delincvenței juvenile în Republica Moldova. Chișinău, 2014, p. 7.
4. Prevenirea delincvenței juvenile și acordarea de servicii specifice minorilor care săvârșesc infracțiuni și nu răspund penal – repere privind cooperarea interinstituțională – Studii de caz: România, Bulgaria, Cehia, Editura Ministerului Afacerilor Interne, România, 2014.
5. Legea nr. 140/2012 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți.
6. https://politia.md/sites/default/files/nota_informativa_privind_starea_delincventei_juvenile_si_activitatea.pdf
7. Raport despre activitatea Procuraturii în anul 2019, p. 129.
8. Codul Penal al Republicii Moldova. Chișinău, 2002.

SUPRAVEGHEREA TEHNICĂ ȘI PUNEREA ÎN EXECUTARE DE CĂTRE LUCRĂTORI SPECIALIZAȚI DIN CADRUL POLIȚIEI

Vasile POPA,
*doctorand, Școala doctorală „Științe Juridice”,
Universitatea de Stat din Moldova*

Rezumat

Folosirea oricărei metode de supraveghere tehnică ca procedeu probatoriu determină asupra persoanei vizate restrângerea anumitor drepturi și libertăți, fapt care impune utilizarea acestora numai în situațiile prevăzute în mod expres de lege sub garanția menținerii proporționalității între interesul public și interesul privat al persoanei, încuviințarea procedurii din partea judecătorului servind scopului complex al procesului penal, atât ca instrument vital de combatere a criminalității prin conferirea organelor de urmărire penală a unor puteri sporite în obținerea probelor cât și cu privire la asigurarea garanției legalității administrării acestora.

Cuvinte-cheie: metode de supraveghere tehnică, drepturi și libertăți, organ de urmarire penală, judecător, probe.

Summary

The use of any method of technical supervision as a probative procedure, determines on the data subject, the restriction of certain rights and freedoms, which requires their use only in situations expressly provided by law under the guarantee of maintaining proportionality between public interest and private interest of the person. from the judge serving the complex purpose of criminal prosecution both as a vital tool to combat crime by giving criminal prosecution bodies increased powers in obtaining evidence and on ensuring the legality of their administration.

Keywords: methods of technical supervision, rights and freedoms, criminal investigation body, judge, evidence

Măsurile de supraveghere tehnică, reprezintă una dintre cele mai severe intruziuni în viața privată a persoanei, astfel că s-a urmărit necesitatea corelării legislației procesual penale la aceste metode investigative moderne, demersuri destinate asigurării conformității între reglementarea procesual penală cu exigențele legii fundamentale, astfel cum acestea sunt cuprinse în Constituția României precum și cu cerințele normative și jurisprudențiale izvorâte din art. 8 al Convenției Europene a Drepturilor Omului.

În doctrină [1, p. 209] se susține fermitatea legiuitorului în respectarea vieții private a persoanei prin includerea respectării acestei valori ca princi-

piu fundamental al procesului penal, astfel cum este precizat în articolul 11, alin. 2 din CPP al României, subordonarea folosirii metodelor de supraveghere tehnică unor condiții foarte stricte prin condiționarea de încuviințare prealabilă a judecătorului de drepturi și libertăți dar și concepției Curții Europene a Drepturilor Omului, prin noțiunea de lege, care înglobează atât sensul de normă de drept internațional incident cu privire la o anumită cauză aflată în față unei instanțe naționale cât și pe cel de normă de drept intern [2, p. 71].

În opinia noastră, apreciem că este necesară o abordare actualizată a modului în care înțelegem legislația privind drepturile omului, astfel încât să reflecte tehnologiile utilizate de societate dar și tehnicile moderne de supraveghere, legislațiile interne fiind completate în mod diferit cu normele comunitare. Cea mai relevantă în acest sens este Recomandarea Rec (2005)10 a Comitetului de Miniștri privitoare la tehnicile speciale de investigare.

Conform CPP al României, prin supraveghere tehnică se înțelege utilizarea uneia dintre metodele prevăzute la art. 138 alin. 1, lit. a-d și anume interceptarea comunicațiilor ori a oricărui tip de comunicare la distanță, accesul la un sistem informatic, supravegherea video, audio sau prin fotografiere, localizarea sau urmărirea prin mijloace tehnice, ca modalitate generică de asociere inclusiv în materia autorizării.

În comparație, legislația Republicii Moldova, nu prevede ori utilizează o astfel de expresie, cu toate că există măsuri practice corespondente. De menționat este și faptul că se analizează modalități de reformă a prevederilor juridice cu privire la măsurile speciale de investigații din CPP RM și Legea nr. 59/2012 cu privire la activitatea specială de investigații. În prezent, art. 132² din CPP RM cuprinde măsurile speciale de investigații care se pot utiliza în scopul descoperirii și cercetării infracțiunilor, fapt datorat și CtEDO, cauza Iordache contra R. Moldova, prin introducerea unui șir de articole care au ca scop reglementarea aplicării măsurilor speciale de investigație în procedura penală.

Efectuarea procedurilor de interceptare și înregistrare a convorbirilor și comunicărilor telefonice, telegrafice, electronice sunt reglementate de art. 132⁸ – art. 132¹¹ CPP RM. Conform art. 132⁸, interceptarea și înregistrarea comunicărilor se aplică în exclusivitate în cauzele penale care au ca obiect urmărirea penală sau judecarea persoanelor asupra cărora există date sau probe cu privire la săvârșirea infracțiunilor prevăzute de articole concrete.

Prin urmare, judecătorul are obligația, în primul rând, de a verifica dacă solicitarea procurorului privind efectuarea acțiunilor de urmărire penală ori a măsurilor speciale de investigații se referă la una din infracțiunile nominalizate. Conform acestor prevederi, interceptarea, înregistrarea comunicărilor și convorbirilor se pot efectua în cazul bănuitului, în condițiile prevăzute de art. 63 CPP RM și este pornită procedura penală în conformitate cu art. 274 CPP RM, aspecte pe care judecătorul este obligat să le verifice la

adoptarea încheierii privind autorizarea efectuării acțiunilor de urmărire penală ori a măsurilor speciale de investigații [3, p. 251].

Conform art. 132⁹ alin (1) CPP RM, interceptarea și înregistrarea comunicărilor se efectuează de către organul de urmărire penală sau de către ofițerul de investigații cu aportul unor mijloace tehnice speciale. Colaboratorii subdiviziunii din cadrul instituției autorizate prin lege, care asigură tehnic interceptarea și înregistrarea comunicărilor, precum și persoanele care efectuează nemijlocit ascultarea înregistrărilor, ofițerii de urmărire penală și procurorul sunt obligați să păstreze secretul comunicărilor și poartă răspundere pentru încălcarea acestei obligații.

În scopul realizării interceptării și înregistrării comunicărilor, organul de urmărire penală sau procurorul prezintă organului abilitat prin lege extrasul din încheierea judecătorului de instrucție, autentificat de către acesta, privind dispunerea efectuării interceptării comunicărilor. Informația obținută în procesul interceptării și înregistrării comunicărilor se transmite de către structura tehnică ce a efectuat interceptarea comunicărilor ofițerului de urmărire penală sau procurorului pe suport optic, sigilat, cu indicarea numărului de ordine [4, p. 252].

Asigurarea tehnică a interceptărilor și înregistrărilor, comunicărilor, conform legii, se realizează de către autoritatea abilitată prin lege cu asemenea atribuții, acestea fiind prevăzute în art. 6 din Legea nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații și anume ofițerii de investigații ai subdiviziunilor specializate din cadrul/ subordonate Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Apărării, Centrului Național Anticorupție, Serviciului de Informații și Securitate, Serviciului de Protecție și Pază de Stat, Serviciului Vamal și Departamentului Instituțiilor Penitenciare al Ministerului Justiției.

De menționat este faptul că se prevede în mod expres că alte autorități decât cele vizate nu sunt în drept să efectueze măsuri speciale de investigații, având în vedere că prin efectuarea măsurilor speciale de investigații pot fi acumulate probe, instanțele de judecată, în cadrul administrării acestora, trebuie să verifice dacă acestea au fost realizate de către autoritățile prevăzute de art. 6 al Legii sus-menționate.

Condițiile procedurale necesare pentru aplicarea măsurilor tehnice de supraveghere prevăzute de art. 138 CPP al României rezultă din cercetarea prevederilor art. 139 alin. 1 lit a-c din Codul de procedură penală, ele fiind materializate în existența unor date sau indicii temeinice pentru formarea suspiciunii rezonabile privind săvârșirea unei infracțiuni dintre cele enumerate de art. 139 alin. 1 lit. a CPP, proporționalitatea acestei măsuri cu restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale (art. 139 alin. 1 lit. b CPP) și respectarea caracterului subsidiar al măsurii (art. 139 alin. 1 lit. c C.pr.pen.).

Coreponent acestor condiții, art. 132¹ din CPP RM prevede la alin. 2 imposibilitatea realizării scopului procesului penal ori prejudicierea în mod

considerabil a activității de administrare a probelor (pct. 1), existența unei bănuieli rezonabile cu privire la pregătirea ori săvârșirea unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave (pct. 2) și faptul că acțiunea este necesară și proporțională cu restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului (pct. 3).

Nu putem trece cu vederea faptul că între cele două categorii de condiții sunt diferențe, relevante fiind cele referitoare la: bănuiala ori suspiciunea rezonabilă, atât terminologică, cât și cu privire la maniera de cuprindere a categoriilor de fapte, lipsa unei referiri la condițiile concrete a fiecărei anchete, la impotanța informațiilor/ probelor ce pot fi obținute ori la gravitatea faptei, dar și lipsa unei mențiuni referitoare la imposibilitatea, dificultatea sau prejudiciul concret.

Este necesară a concretizarea în mod obiectiv a suspiciunii rezonabile, până la momentul aplicării procedurii probator, prin datele și informațiile cunoscute de către organul de urmărire penală, legalitatea urmând a fi analizată prin prisma temeiurilor și poziției subiective de la momentul efectuării procedurii pus în aplicare, astfel organul de urmărire penală trebuie să efectueze verificări în această privință iar decizia rezultată nu trebuie să se întemeieze pe aspecte subiective [5].

În cuprinsul art. 139 alin. 1 lit. b din CPP al României, sunt edictate și criteriile de apreciere a realizării cerinței proportionalității, acestea constând în particularitățile cauzei, importanța informațiilor sau probelor ce urmează a fi obținute prin intermediul metodei supravegherii tehnice și nu în ultimul rând de gravitatea infracțiunii.

Potrivit art. 139 alin. 1 lit. c din CPP al României, orice metodă tehnică de supraveghere va fi autorizată doar atunci când probele nu ar putea fi obținute în alt mod, sau ar putea fi obținute cu dificultăți deosebite, prejudiciabile pentru ancheta penală, precum și atunci când există un pericol pentru siguranța persoanelor sau a bunurilor de valoare. În respectarea acestui principiu, ori de câte ori rezultatul urmărit prin metoda tehnică de supraveghere (identificarea de probe) poate fi atins prin alte procedee probatorii sau mijloace de probă, trebuie utilizate alte metode mai puțin intrusive [6, p. 829], mai ales în cazurile în care ancheta nu ar fi prejudiciată.

Pentru că analizăm un sistem de drept comparat iar activitățile specifice supravegherii tehnice din legislația României se realizează doar în cadrul unui dosar penal cu autorizarea judecătorului, ne vom limita doar la aceste modalități. Acest fapt impune existența unei urmăriri penale începute *in rem*, deoarece aceste procedee investigative pot fi autorizate și aplicate doar în cadrul unui dosar penal constituit, și în cazul făptuitorului întrucât dispozițiile art. 139 alin. 1 lit. a și art. 140 alin. 2 din CPP al României fac referire la existența unei suspiciuni rezonabile cu privire la pregătirea (anchetă proactivă) ori săvârșirea (anchetă reactivă) unei infracțiuni [7, p. 662].

În contextul solicitării de autorizare a măsurilor de supraveghere tehnică, prin analiza efectuată, judecătorul de instrucție/ de drepturi și libertăți, se va raporta la propria persoană pentru a determina dacă este îndeplinit standardul de probă, fără a se prevala de suspiciunea rezonabilă a organelor de urmărire penală cu privire la săvârșirea unei infracțiuni, aspect necesar în asigurarea analizei obiective și imparțiale asupra măsurii dar și ca o garanție împotriva ingerințelor nelegale aduse drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei.

Cu privire la interceptări și înregistrări, Curtea Europeană a Drepturilor Omului s-a pronunțat în privința imposibilității instanței care judecă fondul cauzei de a verifica temeinicia autorizației de interceptare emisă în faza desfășurării urmăririi penale [8].

Judecătorul clasic, de instrucție, ori cel modern, de drepturi și libertăți, ambii fiind „*metamorfoza funcției de instrucție în Codul de procedură penală sub influența standardelor de protecție a drepturilor omului*, [9, p. 218], analizează solicitarea primită din partea organelor judiciare, soluțiile fiind de respingere ori de admitere a propunerii și implicit de emitere a mandatului de supraveghere tehnică. Punerea în executare a metodelor de supraveghere tehnică reprezintă una din cele mai importante probleme atât sub aspectul cadrului legal prin care se pot obține probele, cât și cu privire la metodele tehnice și practice de punere în aplicare, aspecte care au condus la sancționări ale rezultatelor (nulitate/ excludere), cât și a organelor care au aplicat (lipsa de competență/ abuz).

Conform CPP al României, competența de a pune în executare mandatul de supraveghere tehnică se realizează printr-o procedură unică pentru toate măsurile și aparține, ca regulă, procurorului, ca singur titular al acțiunii penale în cursul urmăririi penale [10, p. 122], însă ținând cont de nivelul de specializare a măsurilor tehnice și a întinderii acestora, acesta poate delega organele care în mod limitativ sunt prevăzute în lege, cum sunt organele de cercetare penală ale poliției judiciare și în anumite cazuri organele de cercetare penală speciale.

Sușținem faptul că întrebuițarea acestor metode presupune anumite cunoștințe tehnice, dar și o dotare logistică specializată care să asigure realizarea activităților specifice, iar în ipoteza în care ar trebui înregistrate convorbiri ambientale purtate de anumite persoane care se impun a fi înregistrate în mediul natural *pentru interceptarea convorbirilor purtate nemijlocit se folosesc diferite tipuri de microfoane cu fir, microemițătoare disimulate ori sisteme direcționale optice, aparatură care este cunoscută sub denumirea de tehnică operativă* [11, p. 212], ce va fi folosită de personal specializat, lucrători specializați din cadrul poliției, pentru asigurarea eficienței maxime.

În literatura de specialitate [12, p. 699], în conținutul Legii nr. 218/2002 republicată [13], nu este definită o structură specializată a poliției

pentru punerea în executare a supravegherii tehnice, astfel, termenul de *lucrători specializați* poate fi acceptat doar generic.

În contextul unei Decizii radicale a Curții Constituționale [14], Înalta Curte de Casație și Justiție a respins solicitarea de interpretare, motivând că *nu se poate proceda la interpretarea de către Curtea Supremă a unei decizii a Curții Constituționale, revenind sarcina fiecărei instanțe să aplice dezlegările sale în mod direct* [15].

Având în vedere această mențiune, în practica judiciară s-au identificat următoarele probleme: 1) dacă, pentru punerea în executare a mandatelor de supraveghere tehnică, lucrătorii specializați din cadrul poliției prevăzuți de art. 142 alin. (1) CPP necesită aviz de poliție judiciară sau este suficient ca aceste persoane să îndeplinească condițiile legale pentru a obține avizul; 2) dacă lucrătorii specializați din cadrul poliției care pot obține avizul de poliție judiciară sunt organe de cercetare penală speciale.

În literatura de specialitate [16] s-a apreciat că opțiunea legiuitorului de a permite punerea în executare a mandatelor de supraveghere tehnică de către alți lucrători din cadrul poliției, „în condițiile în care aceștia pot deține avizul de ofițeri de poliție judiciară, în condițiile art. 55 alin. (5) CPP, asocierea fiind greșită, întrucât dispozițiile art. 55 alin. (5) CPP se referă la *organele de cercetare penală speciale*, în timp ce *organele de cercetare penală ale poliției judiciare* sunt indicate la art. 55 alin. (4) CPP.

Prin aceeași Decizie, legiuitorul constituțional a ales să relegalizeze instituția anchetatorului penal din cadrul unui serviciu secret, prin modificarea legii [17], care a inclus cadre din structuri de informații (SRI) în categoria organelor de cercetare speciale pentru infracțiunile contra securității naționale și de terorism. Această opinie a forului constituțional a fost de curând sancționată [18] reținând că „în cadrul procesului penal se poate contesta atât legalitatea mijlocului de probă, cât și a procedurii probatorii prin care au fost obținute înregistrările, acest lucru presupune că judecătorul cauzei se pronunță inclusiv asupra legalității încheierii prin care se admite măsura supravegherii tehnice și a mandatului de supraveghere tehnică(...), verificarea legalității și a loialității demersului judiciar din faza de urmărire penală privind administrarea probelor exclude o cercetare judecătorească formală, demersul judiciar realizat de judecătorul de cameră preliminară trebuie să fie caracterizat prin efectivitate, aceasta obținându-se, în primul rând, prin realizarea unui cadru legislativ adecvat, clar și previzibil(...) Prin simpla reglementare a posibilității conferirii calității de mijloc de probă acestor înregistrări, fără crearea cadrului adecvat care să confere posibilitatea contestării legalității acestora, legiuitorul a legiferat fără a respecta cerințele de claritate și previzibilitate...

S-a reținut în practica judiciară a instanței supreme că prin prisma jurisprudenței CEDO nu se impune o înlăturare a mijloacelor de probă constând

În supravegherea tehnică efectuată de către Serviciul Român de Informații care a pus în executare mandatele de supraveghere tehnică emise de către judecătorul de drepturi și libertăți, deoarece și în condițiile în care ar exista o încălcare a dispozițiilor art. 8 CEDO privind respectarea dreptului la viață privată și familială ea s-a produs deja și nu poate fi corijată de către instanța națională prin înlăturarea acestor probe [19].

În schimb, într-o altă cauză s-a reținut de către judecător că prin punerea în executare a mandatului de supraveghere tehnică de către Serviciul Român de Informații a fost încălcat dreptul la un proces echitabil privit ca o garanție [20].

În consecință, „lucrătorii specializați din cadrul poliției”, care pun în executare supravegherea tehnică în cauze penale trebuie să fie desemnați ca organe de cercetare penală, inclusiv speciale, fiind lipsit de importanță a se stabili cărei dintre categorii îi aparțin „lucrătorii specializați” câtă vreme ambele pot pune în executare supravegherea tehnică din dispoziția procurorului. În atare situație, se poate apela la „lucrătorii specializați” indiferent dacă aceștia dețin aviz de poliție judiciară sau aviz de organ de cercetare penală special.

Opinia pe care o susținem este că, sub aspect practic, activitatea se rezumă de cele mai multe ori la efectuarea operațiunilor specifice supravegherii, bazată pe specializarea tehnică, concret, aceștia suplinesc activitatea organelor care efectuează urmărirea penală în cauza respectivă.

În general, sub aspect practic, măsurile de supraveghere tehnică sunt utile pentru realizarea probatoriului într-o mare varietate de cauze cum sunt infracțiunile contra persoanei, infracțiunile contra patrimoniului, infracțiunile de corupție, infracțiunile economico-financiare, precum și alte categorii de fapte.

Ce se urmărește a surprinde?!

Conversații purtate într-un cadru/ mediu privat/ public, în legătură cu fapta cercetată, pentru a stabili: 1) existența și natura relațiilor dintre anumite persoane; 2) confirmarea sau infirmarea declarațiilor unor persoane (ex., în cazul unui denunț privind o infracțiune de corupție sau de șantaj, va fi utilă monitorizarea convorbirilor și întâlnirile dintre denunțător și autor; la fel, în cazul unor persoane despre ale căror declarații se bănuiesc a fi mincinoase, fiind astfel posibilă verificarea motivelor reale pentru care există diferențe între declarațiile succesive ale unei persoane; 3) încercările de zădărniciere a adevărului după comiterea faptei prin înțelegerile frauduloase între autori, victime și martori, ori încercarea de ascundere sau valorificare a bunurilor rezultate din infracțiuni; 4) realitatea faptelor în situația infracțiunilor comise în intimitate; 5) pregătirea comiterii unor infracțiuni grave; 6) modul de operare al unui autor sau al unei grupări infracționale; 7) diferența dintre formal și real în cauzele unde comiterea infracțiunii este acoperită de documen-

te/ acte aparent valabile (infrațiuni economice sau de corupție, înșelăciuni, culpe medicale, accidente de muncă, șantaj etc.); 8) momentul cel mai potrivit pentru a interveni, a surprinde pe autori și a realiza constatarea infracțiunii flagrante;

Înregistrarea unei convorbiri interceptate va conține și datele tehnice întâlnite la listing: posturile telefonice apelat/ apelant, data, ora și durata, ce-lulele telefonice ale posturilor, codul IMEI, codul IMSI, datele de identificare ale titularilor posturilor (dacă sunt abonamente).

În mod concret, pentru punerea în aplicare a mandatelor de supraveghere tehnică se colaborează cu Direcția Operațiuni Speciale (DOS) din cadrul Inspectoratului General al Poliției Române și serviciile sale teritoriale (SOS) atât pentru interceptări telefonice cât și pentru alte măsuri, materialele rezultate primite (pe suport optic) trebuie

verificate/ procesate de îndată. Din motive tehnice, înregistrările nu vor fi păstrate la DOS decât 30 de zile iar în ipoteza în care un suport optic este defect și nu este verificat la timp, există riscul pierderii definitive a înregistrărilor pe care le conține. Deși actele privind aceste măsuri de supraveghere tehnică nu au caracter clasificat, dat fiind caracterul confidențial al activităților, este necesar ca circuitul documentelor să fie asigurat de compartimentele de documente clasificate din cadrul unităților beneficiare.

Bibliografie:

1. Mateuț Gheorghiță. Procedură penală, partea generală. Ed. Universul Juridic, București, 2019, 1197 p.
2. Lefterache Lavinia. Legea penală mai favorabilă. Analele Universității București nr. II/2009.
3. Manualul judecătorului pentru cauze penale. Ed. Tipografia Centrală, Chișinău, 2013, 1192 p.
4. Ibidem,
5. În acest sens – Supreme Court of Justice, cauza Redmond-Bate contra Director of Public Prosecutions, Decizie din 23 iulie 1999, EWCA, pe www.bailii.org, și CEDO, cauza Stepuleac contra R. Moldova, Hotărârea din 6 februarie 2008, pe www.hudoc.echr.coe.int
6. Udrioiu M., Predescu O. Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal român. Editura C.H. Beck, București, 2008.
7. Udrioiu M. și colaboratorii. Codul de procedură penală, ediția 2, Ed. C.H. Beck, București, 2017, 2570 p.
8. Cauza Dumitru Popescu c. României și cauza Van Vondel c. Olandei, www.echr.coe.int.
9. Udrioiu M. și colaboratorii. Codul de procedură penală, ediția 2, Ed. C.H. Beck, București, 2017, 2570 p.
10. Theodoru G. Tratat de drept procesual penal, ed. 3, Ed. Hamangiu,

- București, 2013.
11. Udrioiu M. Dicționar de drept penal și procedură penală, Ed. C.H. Beck, București, 2009.
 12. Mateuț Gr. Procedură penală, Ed. Universul juridic, București, 2019.
 13. Publicată în Monitorul Oficial nr. 305/09 mai 2002 și republicată în Monitorul Oficial nr. 170/02 martie 2020.
 14. Decizia nr. 51 din 16 februarie 2016 referitoare la excepția de neconstituționalitate a art. 142 alin. 1 CPP, publicată în Monitorul Oficial nr. 190 din 14 martie 2016.
 15. ICCJ, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, Decizia nr. 22 din 25 octombrie 2016 publicată în Monitorul Oficial nr. 1057 din 28.12.2016.
 16. Slăvoiu R. Supravegherea tehnică. Punerea în executare de către lucrători specializați ai poliției, www.Juridice.ro
 17. Ordonanța de Urgență nr. 6 din 11 martie 2016 prin care se completează art. 57 alin. 2 CPP, prin care prin excepție organele Serviciului Român de Informații pot fi desemnate ca organe de cercetare penală specială (...) pentru punerea în aplicare a mandatelor de supraveghere tehnică.
 18. Decizia nr. 55 din 04 februarie 2020 publicată în Monitorul Oficial nr. 517 din 17 iunie 2020 prin care au fost declarate ca neconstituționale prevederile art. 139 alin. 3 teza finală din CPP raportat la art. 11 alin. 1 lit. d din Legea nr. 51/1992 privind siguranța națională a României.
 19. Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția Penală, încheierea din data de 18.03.2016 pronunțată în dosarul nr. 2826/1/2015.
 20. Curtea de Apel Constanța, Secția Penală, încheierea din data de 11 mai 2016 pronunțată în dosarul nr. 2351/88/2015/a2.

SECȚIUNEA III

Respectarea drepturilor omului
în procesul de investigare, prevenire
și combatere a criminalității

AMPRENTA CEREBRALĂ – METODĂ REVOLUȚIONARĂ APLICATĂ LA EXONERAREA NEVINOVAȚOLOR

Iurie ODAGIU,
*doctor în drept, conferențiar universitar,
prim-prorector pentru studii și management al calității
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Andrei LUNGU,
*doctorand, șef al Serviciului protecția datelor cu caracter personal
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI,
masterand psihologia juridică, Universitatea Liberă Internațională din
Moldova*

Rezumat

Articolul științific este dedicat studierii și analizei teoriei aplicării în practica internațională a tehnicii științifice, neinvazivă, ce presupune o metodă neuro-psihologică de interogare, în vederea stabilirii apartenenței/neapartenenței unei persoane la fenomenul infracțional.

Testul Farwell Brain Fingerprinting este o tehnică recunoscută și admisă în calitate de probă științifică în instanțele SUA începând cu anii 2000.

Cuvinte-cheie: *intervieware, suspect, interogare, testul Farwell Brain Fingerprinting, testul BEOS, poligraf.*

Summary

The scientific article is dedicated to the study and analysis of the theory of application in international practice of scientific technique, non-invasive, which involves a neuro-psychological method of interrogation, in order to establish the affiliation/ non-affiliation of a person to the criminal phenomenon.

The Farwell Brain Fingerprinting test is a technique recognized and accepted as scientific evidence in US courts since the 2000s.

Keywords: *interview, suspect, interrogation, Farwell Brain Fingerprinting test, polygraph, BEOS test.*

Introducere. Cercetările din ultimii ani în ceea ce privește utilizarea tehnicii EEG (tehnica electro-encefalografică) au dus la descoperirea în SUA a unui sistem de identificare a informațiilor stocate de creier, identificare bazată pe reacția involuntară a creierului și pe măsura semnalelor electrice ale acestuia. Noua tehnică se numește „Brain Fingerprinting” („amprentarea creierului” sau „amprentare cerebrală”), iar testul efectuat se numește *Testul Farwell Brain Fingerprinting*.

Scopul studiului. Literatura de specialitate oferă puține studii, analize

și evaluări ale tehnicilor și procedeele folosite pentru obținerea de mărturisiri din partea suspectilor.

Autorii își propun să facă o analiză și cercetare a modelelor și tehnicilor utilizate în practica internațională, caracterizate ca metode neuro-psiho-logice de intervievare.

Metode și materiale aplicate. În procesul studiului au fost aplicate metodele: analiza, sinteza, comparația și conștientizarea logică. Materialele utilizate le constituie publicațiile savanților din domeniu, precum și legislația corespunzătoare.

Amprenta cerebrală. Tehnologia amprentării creierului a fost inventată de Lawrence Farwell, fost profesor și cercetător asociat la Universitatea Harvard, iar în prezent președintele și șef cercetător științific al Brain Fingerprinting Laboratories.

Tehnica dată folosește cunoscutul semnal electric P300, emis de către creierul omului, în aproximativ 300 de milisecunde după ce individul e pus în situația de a se confrunta cu un stimul cunoscut de individ sau de o semnificație specială pentru el.^[1]

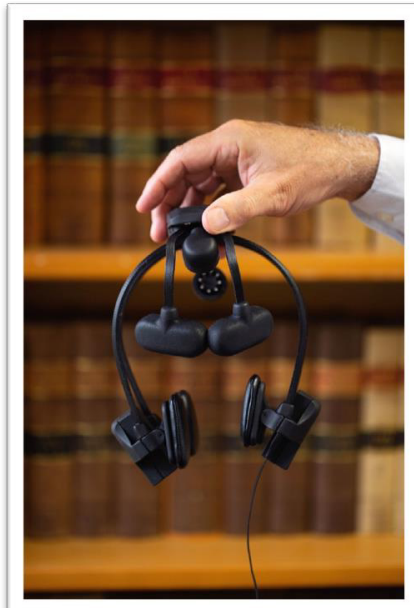
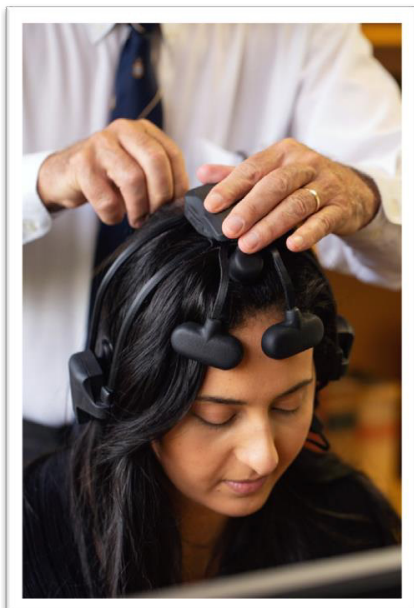
Deși acesta nu se folosește la noi în țară, considerăm că, doctrinar, prezintă importanță din moment ce a fost recunoscut ca probă științifică în instanțele judecătorești din SUA încă din anii 2000.

Scopul amprentei creierului se bazează pe detectarea acestor impulsuri P300, ca un răspuns la stimulii afectogeni vizuali legați de o infracțiune sau alte situații investigate, ca de exemplu o armă a crimei, fața victimei, locul săvârșirii infracțiunii etc.

În domeniul justiției penale, prin intermediul acestui test se poate determina cu precizie dacă anumite informații (specifice săvârșirii unei infracțiuni) sânt sau nu stocate în memoria unei persoane.

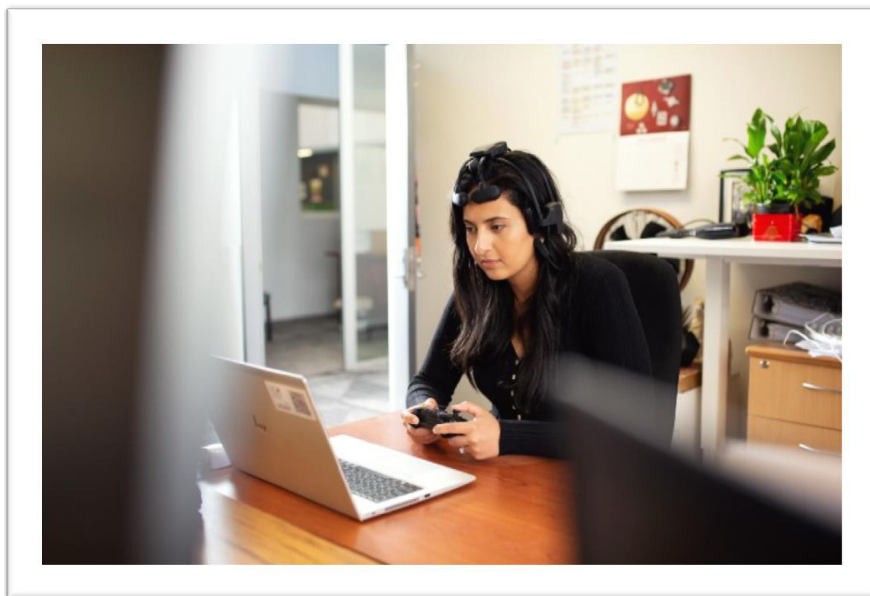
Persoana care urmează a fi examinată poartă pe cap senzori electrici, care măsoară EEG din mai multe zone ale capului. Testul măsoară impulsurile cerebrale ale creierului ca răspunsuri la imagini, sunete, cuvinte care sunt prezentate subiectului prin intermediul unui computer împreună cu alți stimuli neafectogeni/ neutri, precum și de control. Înregistrarea se face în fracțiuni de secundă după prezentarea stimulului înainte ca subiectul să poată controla răspunsul/ reacția. Datele sunt transmise pentru procesare unui computer pentru a se stabili ulterior dacă subiectul deține în memoria sa datele supuse verificării. Dacă impulsurile cerebrale emise de creier la vizualizarea stimulilor afectogeni sunt similare cu cele emise la stimulii de control, înseamnă că informația specifică este prezentă. Dacă sunt similare cu cele emise la stimulii neutri, rezultă că informația specifică este absentă.

Această metodă de testare a sincerității persoanei suspecte în comiterea unei infracțiuni se deosebește de testarea cu aplicarea poligrafului. Astfel, un test cu poligraful se bazează pe reacții psiho-fiziologice ca urmare a unor

Garnitura cu senzori electrici concepută de Lawrence Farwell

stimuli pe bază de întrebări pe cale verbală, pe când testul de amprentare cerebrală presupune analizarea activității cerebrale electrice involuntare determinată de reacția subiectului în momentul în care îi sunt prezentate pe un monitor anumite întrebări legate de un fapt infracțional.

Teoria științifică a acestei tehnici este că creierul procesează diferit informația cunoscută, relevantă, față de cea necunoscută, irelevantă. Această constatare a rezultat în urma cercetărilor din acest domeniu făcute timp de mai mult de trei decenii. Astfel, a fost descoperit un impuls cerebral specific și măsurabil, denumit P300 ce apare în intervalul de 300-800 milisecunde după prezentarea stimulului vizual afectogen. Acesta este emis doar de creierul care are stocată în memorie informația specifică săvârșirii unei infracțiuni.

Rezultatele cercetării au fost publicate în revistele de specialitate, fiind recunoscute ca științifice în domeniul reacțiilor psiho-fiziologice.

Ulterior, dr. Farwell a descoperit că P300 era doar un element dintr-un răspuns cerebral complex pe care l-a numit „MERMER” (multiple impulsuri electrice în legătură cu memoria și codificarea). Descoperirea „MERMER” (care include, pe lângă P300, încă un impuls specific care apare într-un interval de 800-1200 milisecunde), a făcut ca rezultatele dobândite prin intermediul P300 să fie chiar mai exacte. De la includerea acestor impulsuri „MERMER” în algoritmul de analiză a semnalelor electrice cerebrale, testul de amprentare a creierului a făcut o determinare exactă pentru fiecare dintre subiecții supuși testării. Un aspect foarte important este faptul că rezultatele acestui test brevetat au fost admise (încă din anul 2000) în instanțele judecătorești ca probe științifice.

Astfel, în luna noiembrie 2000, o instanță judecătorească din statul Iowa a desfășurat o ascultare pe baza cererii lui Terry Harrington de eliberare (acesta fusese condamnat pentru omor în anul 1978 în Iowa și își ispășea pedeapsa de închisoare pe viață). Dr. Farwell l-a supus testului de amprentare cerebrală care a demonstrat că informația înregistrată în creierul lui Harrington nu se potrivea cu scena de la locul faptei și că se potrivea alibiului său. Ascultarea a inclus o dezbatere de 8 ore cu privire la admiterea rezultatului testului ca probă în instanță. În martie 2001, judecătorul Timothy O’Grady a concluzionat că testul îndeplinește Standardele Daubert legale în ceea ce privește admiterea sa ca probă științifică în instanță. Confruntat cu dovada rezultată în urma testului, singurul presupus martor al omorului, s-a retras. Într-o declarație sub jurământ admisă ca probă în instanță, cel care l-a acuzat pe Harrington a mărturisit că a mințit în procesul inițial pentru a evita să fie acuzat de crimă chiar el. Harrington a făcut apel pentru un nou proces bazat pe rezultatele Testului Brain Fingerprinting și pe probele suplimentare descoperite ulterior pe baza testului. Pe 26 februarie 2003 Curtea Supremă a statului Iowa a anulat condamnarea lui Terry Harrington și a dispus deschiderea unui nou proces. În octombrie 2003, statul Iowa a decis că e nevinovat și astfel, Terry Harrington este acum un om liber.^[2]

Un alt caz important în care a fost folosit acest test este acel al lui J.B. Grinder. Șeriful Robert Dawson din districtul Macon, statul Missouri a apelat în august 1999 la dr. Farwell pentru a-l testa pe J.B. Grinder care era sus-

pect într-un caz de crimă nerezolvat de 15 ani. Rezultatele testului au arătat că înregistrările stocate în creierul său se potriveau cu detaliile specifice de la locul omorului lui Julie Helton pe care doar autorul le-ar fi putut cunoaște. Confruntat cu o condamnare aproape sigură și cu o posibilă pedeapsă cu moartea, Grinder și-a recunoscut fapta în schimbul pedepsei cu închisoare pe viață. De asemenea, a mărturisit că a fost autorul și a altor trei crime asupra a trei femei, cazuri nerezolvate până atunci.^[3]

Testul de amprentare cerebrală are totuși anumite limite în ceea ce privește folosirea sa. Testul poate stabili dacă există informații specifice stocate în memoria subiectului dar nu va demonstra cum sau de ce au ajuns acolo. E ca și cum ar exista urme papilare la locul săvârșirii faptei. Ampretele unei persoane pot fi acolo din varii motive, nu doar pentru că a comis infracțiunea. Într-un caz în care există două persoane la locul săvârșirii faptei și numai una a comis infracțiunea, testul poate restrânge ancheta la cei doi suspecți. Nu poate fi folosit pentru a distinge de ce o persoană a fost la locul săvârșirii faptei. Rezultatele testării totuși urmează să fie coroborate cu alte probe existente în cauza respectivă.

Prin urmare, Testul Brain Fingerprinting nu detectează minciuna, ci doar informații specifice legate de săvârșirea unei infracțiuni care sunt stocate în memoria subiectului testat. De aceea, rezultatele acestuia trebuie interpretate în contextul limitelor memoriei umane și al factorilor care o pot afecta.

În timpul testului nu se pun întrebări și nu se dau răspunsuri, deci subiectul testat nu are ocazia nici să mintă, nici să spună adevărul. Rezultatele privind „informația prezentă” sau „informația absentă” sunt date doar în funcție de existența sau inexistența informației specifice în creierul său. De asemenea, acesta nu determină dacă cel testat este vinovat sau nu de săvârșirea infracțiunii, această hotărâre fiind atributul exclusiv al instanțelor judecătorești.

Referitor la acceptarea și implementarea acestei tehnologii în sistemele de aplicare a legii și de justiție există încă rețineri. Mai mult, tehnica a fost chiar criticată de anumiți sociologi și psihologi, susținându-se că prin intermediul său se violează secretul gândurilor personale. Majoritatea oamenilor de știință în domeniu sunt însă de părere că Testul Brain Fingerprinting este considerat acum de instanțele judecătorești la fel cum erau considerate la început identificarea dactiloscopică și Testul ADN – nefundamentate complet din punct de vedere legal și prea complicate pentru a fi utilizate la scară largă. În prezent, acestea au devenit proceduri de rutină, obișnuite. În acest sens, chiar și inventatorul testului, dr. Farwell, a declarat că e nevoie de timp pentru ca noile tehnologii să fie recunoscute și că e doar o chestiune de timp până când se va întâmpla la fel și în cazul descoperirii sale.

Descoperirea acestei tehnologii reprezintă, după părerea noastră, un

pas foarte important în lupta împotriva criminalității deoarece testul oferă probe științifice care nu au existat până acum. Valoarea sa este dată și de faptul că: în cazul unei infracțiuni, probe precum urme papilare sau ADN nu sunt întotdeauna găsite dar creierul infractorului e întotdeauna acolo, plănuiind, executând și înregistrând fapta rezultând astfel amintiri stocate în memoria sa; tehnica de amprentare cerebrală poate identifica tocmai aceste informații specifice pe baza unui algoritm de interpretare a impulsurilor electrice ale creierului subiectului testat, impulsuri emise în momentul prezentării unor stimuli vizuali afectogeni.

BEOS (Brain Electrical Oscillations Signature). Profilarea semnăturii de oscilare electrică a creierului (BEOSP sau BEOS) este o tehnică EEG prin care participarea unui suspect la o infracțiune este detectată prin provocarea impulsurilor electrofiziologice.

Metodologia a fost dezvoltată de Champadi Raman Mukundan (CR Mukundan), neurolog, fost profesor și șef de psihologie clinică la Institutul Național de Sănătate Mentală și Neuro-științe (Bangalore, India), în timp ce lucra ca cercetător-consultant la proiectul TIFAC-DFS privind „Date normative pentru activarea profilării activării electrice a creierului”.[4]

Este o tehnică științifică neinvazivă, cu un grad de sensibilitate și o metodă neuro-psihologică de interogare, care calculează prezența amintirilor pe baza unei analize a formei de undă electrică a creierului și este acum utilizat de agențiile de aplicare a legii din India.

Lucrările sale se bazează pe cercetări care au fost urmărite anterior și de alți oameni de știință din universitățile americane, inclusiv J. Peter Rosenfeld, Lawrence Farwell și Emanuel Donchin.

Creierul uman primește milioane de matrice de semnale în diferite modalități, pe parcursul perioadelor de veghe. Aceste semnale sunt clasificate și stocate în funcție de relația lor percepută ca funcție a experienței și a bazei de cunoștințe disponibile a unui individ, precum și a unei noi relații produse prin procesare secvențială. Procesul de codificare are loc în primul rând atunci când individul participă direct la o activitate sau o experimentează. Este considerat secundar atunci când informațiile sunt obținute dintr-o sursă secundară și anume: cărți, conversații, auzite etc. în care nu există o componentă experiențială primară și creierul se ocupă în principal de aspecte conceptuale.

Testul BEOS și testul *Farwell Brain Fingerprinting* au fost de nenumărate ori testate, verificate și reverificate înainte de a intra în arsenalul forțelor de ordine.

Potrivit lui Mukundan, dacă testul BEOS este efectuat în conformitate cu toate cerințele necesare, atunci el este în măsură să arate dacă suspectul cunoaște în mod direct circumstanțele comiterii infracțiunii sau a auzit despre aceasta de la terțe persoane. El estimează că BEOS are o acuratețe

și precizie de 95% . Farwell, la rândul său, oferă metodei sale o garanție de aproape sută la sută.

Organele de aplicare ale legii a unor state au considerat aceste metode științifice și în 2013, poliția din Singapore a cumpărat sistemul de testare a creierului, iar în 2014, poliția din Florida a semnat un contract pentru implementarea acestuia.

Subdiviziunile de combatere a terorismului din Australia au decis utilizarea unor astfel de metode împotriva persoanelor care se întorc din zone de conflict – pentru a verifica dacă au îndeplinit cu adevărat sarcini umanitare acolo sau au fost implicate ilegal în ostilități.

Concluziile testării BEOS sunt acceptate până acum ca dovezi doar în instanțele din India, însă mulți juriști cred că situația se va schimba în timp.

Generalizând, considerăm că sistemul de identificare a informațiilor stocate de creier, bazat pe reacția creierului și pe măsurarea semnalelor electrice ale acestuia, aplicat în instanțele judecătorești din SUA și India, trebuie privit ca pe o investigație științifică, care va permite dobândirea de noi cunoștințe în viitor. Aplicabilitatea acestui sistem pe plan internațional este redusă, deoarece există necesitatea verificării experimentale multiple a acestei ipoteze.

Referințe bibliografice

1. Farwell L.A. (1992a). The Brain-wave Information Detection (BID) System: A New Paradigm for Psychophysiological Detection of Information.
2. Harrington v. State, 659 N.W.2d 509 (Iowa 02/26/2003).
3. Fairfield Ledger News Report: Farwell Brain Fingerprinting Catches a Serial Killer.
4. https://www.researchgate.net/publication/320642905_Brain_Electrical_Oscillation_Signature_Profiling_BEOS
5. News Report: Farwell's Brain Fingerprinting Catches a Serial Killer in Missouri.
6. Peer-reviewed scientific paper in Cognitive Neurodynamics reporting on Grinder case and relevant research.
7. The Position of Rough Set in Soft Set: A Topological Approach Tutut Herawan (2012). International Journal of Applied Metaheuristic Computing (p. 33-48).

IMPORTANȚA LEGIFERĂRII ELABORĂRII POLITICII JURIDICO-PENALE

Alexandru ZOSIM,
*doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Drept penal și criminologie”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

În articol se analizează politica penală care generează corecția normelor juridico-penale în legătură cu multiplele modificări și suplینiri introduse în Codul penal al Republicii Moldova. Se menționează că una dintre sarcinile politicii penale trebuie să fie elaborarea unor astfel de norme care ar fi maximal stabile și nu ar cere modificări frecvente, astfel contribuind la sporirea eficacității funcției preventive a legii penale. Pentru evitarea erorilor în procesul elaborării și aplicării politicii penale a Republicii Moldova se propune legiferarea acestor procese.

Cuvinte-cheie: politica penală, legislație penală, depenalizare, pericol social, liberare de răspundere penală, sancțiuni juridico-penale.

Summary

The article analyzes the criminal policy that generates the correction of the juridical-criminal norms in connection with the multiple modifications and supplements introduced in the Criminal Code of the Republic of Moldova. It is mentioned that one of the tasks of criminal policy should be to develop such rules that would be as stable as possible and would not require frequent changes, thus contributing to increasing the effectiveness of the preventive function of criminal law. In order to avoid errors in the process of elaboration and application of the criminal policy of the Republic of Moldova, it is proposed to legislate these processes.

Keywords: criminal policy, criminal legislation, decriminalization, social danger, release from criminal liability, legal and criminal sanctions.

Introducere. Investigarea problemelor de politică penală este posibilă de pe poziții filosofice, social-politice, social-psihologice, antropologice, istorice, criminologice, juridice, inclusiv juridico-penale. Fiecare dintre aceste poziții permite să cercetăm autoreglementarea anticriminală a societății în calitate de fenomen deosebit care, în funcție de poziția de investigare, posedă un sens și o structură deosebită.

În contextul acestei investigații, politica penală a Republicii Moldova este cercetată de pe poziții politico-criminologice și juridico-penale, adică în planul determinării cu referire la Republica Moldova a temeiurilor necesității

publice și juridice, posibilităților și perspectivelor dirijării de stat a influenței asupra criminalității în condițiile realității criminale și ale viziunilor moderne cu privire la ea, precum și a oportunității reflectării acestei direcții a politicii de stat în legislația juridico-penală.

Susținem opinia expusă încă două secole în urmă în conformitate cu care „legile penale cu necesitate sunt legate de sistemul politic și niciodată nu trebuie să contravină esenței respectivului model de guvernare, adică unul și același cod nu poate fi în egală măsură util pentru toate națiunile” [6, p. 29]. În acest context, considerăm că legislația penală a Republicii Moldova, în calitate de expresie a strategiei anticriminale a unuia dintre statele „spațiului ex-sovietic”, care a încercat să-și reorganizeze sistemul politic în temeiul principiilor democratice în condițiile modificării continue a bazelor economice, moral-ideologice și social psihologice ale organizării societății, reprezintă un obiect al investigațiilor științifice, obiect ce cere o analiză minuțioasă atât a abordărilor tradiționale, cât și ale celor nou apărute.

Situația criminogenă contemporană din Republica Moldova este în mare parte condiționată de faptul că formarea unui nou model al relațiilor economice și juridico-politice se realizează fără a se ține cont de importanța practică a întregului sistem al cunoștințelor criminologice, politologice și juridico-penale referitoare la neutralizarea criminalității prin intermediul tehnologiilor de management, care în limbajul științific cel mai des este desemnată ca „teoria politicii penale”.

O astfel de abordare întemeiat este caracterizată drept „un trist experiment” de modificare a relațiilor sociale în prezența unei ignoranțe totale față de recomandările criminologiei și altor științe referitoare la lupta cu criminalitatea [4, p. 3], experiment în cadrul căruia nivelul insuficient al abordării conceptuale a deciziilor politico-penale deseori condiționează ineficiența practică a eforturilor de minimizare a criminalității.

În aceste circumstanțe, analiza legislației penale a Republicii Moldova și în calitate de formă, și în calitate de expresie a politicii penale presupune necesitatea relevării competenței ei, adică a corespunderii principiilor, resurselor și sarcinilor general-politice ale puterii de stat în condițiile organizării ei democratice.

Astfel, actualitatea temei investigate este condiționată de necesitatea cercetării fundamentului strategic al determinării măsurilor social-profilactice și juridico-penale de contracarare a criminalității cu referire la situația criminogenă din Republica Moldova, ținându-se cont de starea, scopurile și posibilitățile sistemului politic național.

Metode și materiale aplicate. În procesul investigației respective au fost utilizate metoda comparativă de studiere. În afară de metoda comparativă, au mai fost utilizate o serie de metode cum ar fi: metoda analizei logice, interpretării logice, clasificării etc.

Conținut de bază. În condițiile unei înalte intensități a procesului legislativ în Republica Moldova, la etapa contemporană, tot mai des se pune problema calității actelor juridice adoptate.

Cu părere de rău, constatăm multiple încălcări în sfera dată, încălcări condiționate în primul rând de ignorarea regulilor elementare ale tehnicii legislative. În șirul încălcărilor de bază se evidențiază: lipsa unui stil unic și a structurii unice de expunere; contradicțiile cu legislația în vigoare; lipsa unei terminologii unice; nerespectarea regulilor obligatorii de scoatere din vigoare a actelor normative învechite și de introducere în ele a modificărilor și completărilor; caracterul declarativ al normelor; lipsa mecanismului de aplicare și realizare a normelor adoptate; stilul prolix. Analiza practicii judiciare, în particular a deciziilor Curții Constituționale, demonstrează că majoritatea litigiilor în sfera dată sunt condiționate de calitatea proastă a pregătirii respectivelor proiecte de acte normative. Acestea și un șir de alte probleme pot fi evitate în cazul utilizării procedeeleor de tehnică legislativă.

Respectiva ramură științifică este detaliat elaborată în multiple țări civilizate, este reflectată în diverse surse de literatură de specialitate, în care se descrie amănunțit cum trebuie să fie elaborate legile, căror cerințe trebuie să corespundă, începând cu limbajul textului legislativ și până chiar la frumusețea, caracterul poetic al normelor. Cu părere de rău, nu putem afirma același lucru despre literatura științifică de specialitate din Republica Moldova. Problematika dată este abordată doar în cadrul științei „Teoria generală a dreptului”, iar celelalte ramuri ale științei juridice pot doar utiliza respectivele materiale teoretice, în pofida faptului că astfel de investigații în țara noastră sunt insuficiente.

În opinia noastră, elaborarea politicii penale eficiente este imposibilă fără o abordare științifică a acestui proces. Principiul abordării științifice a elaborării politicii penale a fost susținut încă de către savanții sovietici, în particular de către Zagorodnikov N.I. în monografia „Politica penală sovietică și activitatea organelor afacerilor interne” [5, p. 72].

În prezent, în știința penală nu există o unanimitate de opinii referitor la principiile politicii penale. Astfel, autorii manualului de drept penal sub redacția generală a profesorului L.D. Gaukhman, profesorului L.M. Kolodkin și profesorului S.V. Maximov consideră că principiile politicii penale au fost elaborate și formulate de către umaniștii iluminați ale diferitor epoci și diferitor națiuni, sistematizate în teoria dreptului penal autohton, iar principalele dintre ele au fost consacrate în normele Constituției FR, Codului penal al FR, legislației procesual penale și execuțional-penale [8, p. 11].

În Federația Rusă, în scopul asigurării abordării științifice a elaborării politicii penale este organizat studiul științei penale în universități și instituții superioare de învățământ, sunt create instituții academice speciale pentru studiul politicii penale, legislației penale, practicii aplicării ei, criminalității,

personalității infractorului, metodelor de combatere a criminalității. Comparând însă posibilitățile Rusiei cu cele ale Republicii Moldova, devine evident că centrele de cercetare și instituțiile de învățământ din Republica Moldova pur și simplu cantitativ nu sunt în stare să acorde atenție tuturor problemelor de politică penală.

Examinarea atentă a legislației contemporane a Republicii Moldova ne convinge că acest principiu nu este reflectat în normele juridice corespunzătoare ale Moldovei. Într-o astfel de situație, trebuie să recunoaștem că în procesul elaborării și realizării politicii penale în Republica Moldova, principiul fundamentării științifice se respectă doar parțial. În realitate, proiectele actelor normative sunt supuse expertizei în diverse instituții de stat, inclusiv și cele științifice. Ulterior, însă, opiniile experților, atât practicieni, cât și teoreticieni, nu sunt obligatorii pentru legiuitor.

Un exemplu negativ al politicii penale contemporane constituie divergența enormă între minimul și maximul represiunii penale prescrise în calitate de sancțiune pentru săvârșirea aceleiași fapte. Astfel, de exemplu, pentru săvârșirea unor infracțiuni grave pedepsite cu închisoare de până la 8 ani se prevede ca sancțiune alternativă amenda: alin. (2) art. 238 „Dobândirea creditului, împrumutului sau despăgubirii/ indemnizației de asigurare prin înșelăciune”, alin. (6) art. 248 „Contrabanda” (inclusiv contrabanda cu droguri și arme), alin. (3) art. 326 „Traficul de influență”, alin. (3) art. 332/1 „Obținerea frauduloasă a mijloacelor din fonduri externe”. Alin. (3) art. 332/2 „Delapidarea mijloacelor din fondurile externe” care incriminează o infracțiune deosebit de gravă în genere prevede amenda în calitate de alternativă pedepsei cu închisoarea de la 10 la 15 ani. Evident, asemenea formulare a sancțiunilor penale poate contribui la coruperea proceselor judiciare.

În acest context și în știința juridico-penală și în mediul practicienilor se discută activ elaborarea unei liste ale celor mai frecvente și importante agravante, care, fiind incluse în Partea generală a Codului penal, ar obliga instanțele de judecată, constatând existența acestora, să sporească proporțional pedeapsa penală formulată în articolele Părții speciale (de exemplu: săvârșirea infracțiunii de un grup criminal organizat, cu aplicarea armei, cu cauzarea prejudiciului în proporții mari etc.). Încă o propunere în acest sens constă în prescrierea cumulului total obligatoriu al pedepselor aplicate în cazul concursului de infracțiuni, ceea ce ar asigura realizarea unei eficiențe și echităților în procesul individualizării pedepsei penale.

Exemplele aduse mai sus, precum și alți factori negativi ai realizării politicii penale a Republicii Moldova la etapa contemporană condiționează diminuarea încrederii cetățenilor față de organele puterii de stat și capacitatea acestora de a contracara efectiv criminalitatea. Deoarece societatea nu poate renunța la legislația penală în calitate de mijloc al asigurării echității sociale și datorită unei valori sociale enorme ale modificărilor penale, subiecții politicii

penale, în particular legiuitorul, trebuie să fie foarte atenți.

Însă, în practică, după cum s-a arătat mai sus, se creează impresia că autorii proiectelor legilor de modificare a sancțiunilor normelor penale, apriori cunosc că diminuarea represiunii întărește criminalitatea, iar înăsprirea răspunderii penale ar asigura obligatoriu obținerea unor rezultate pozitive în lupta cu criminalitatea. Adepții acestei poziții nu țin cont de axioma criminologică – sporirea represiunii penale nu este în stare să soluționeze problema criminalității, ci doar agravează consecințele ei sociale.

Considerăm că o astfel de abordare este superficială și ineficientă. În acest context, corect apreciem opinia juristului britanic Graham B. Giles, care afirmă că orice societate democratică ar trebui să-și revizuiască în mod constant principiile justiției, managementul și eficiența mijloacelor și tehnicilor penale referitoare la protecția societății și resocializarea infractorilor [3, p. 7].

Astfel, la etapa actuală de dezvoltare a Republicii Moldova, necesitatea elaborării științifice a tehnicii legislative în calitate de mijloc al asigurării calității legislației nu trezește dubii. În acest context, rămâne a fi actuală opinia vestitului jurist Rudolf von Jhering expusă de către el încă în sec. XIX: „Imperfecțiunea tehnică a dreptului nu este doar o imperfecțiune parțială, nu este doar a neglijare a unui aspect al dreptului. Imperfecțiunea tehnică este imperfecțiunea întregului drept, un neajuns care frânează dreptul și îl împiedică în realizarea tuturor scopurilor și funcțiilor sale” [7, p. 24].

Nivelul de dezvoltare al tehnicii legislative în mare măsură determină eficacitatea influenței legislației asupra vieții politice, economice, sociale și culturale a societății.

Perfecțiunea tehnicii legislative constituie indicatorul culturii juridice a societății. Astfel, prin nivelul tehnicii legislative, în mare măsură, este determinată calitatea legilor, iar prin intermediul lor și ordinea de drept în stat, eficacitatea normelor de drept, nivelul de asigurare a drepturilor și libertăților cetățenilor. Respectarea regulilor și principiilor tehnicii legislative asigură formularea normelor, astfel ca voința legiuitorului (care, ideal, trebuie să corespundă voinței societății – interesului general) să fie adecvat reflectat în norme, iar sensul ei adevărat să nu difere în raport cu textul legilor. Utilizarea întregului arsenal al tehnicii legislative exclude ambiguitatea, neclaritatea formulărilor, asigură disponibilitatea și accesibilitatea acestora.

Nivelul adecvat al tehnicii legislative constituie un garant fiabil al perfecționării legislației, disponibilitatea conținutului legilor și a altor acte normative, aplicarea corectă și corespunderea lor deplină voinței legiuitorului.

Concluzii. Reieșind din faptul că nici legiuitorul, nici subiecții care elaborează proiectele de acte normative penale nu sunt impuși să cunoască procedeele tehnicii legislative penale, propunem legiferarea acesteia.

Această soluție evident va spori calitatea politicii juridico-penale a Republicii Moldova.

Bibliografie:

1. Codul Penal al Republicii Moldova, Legea nr. 985-XV din 18.04.2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 128-129/1012 din 13.09.2002.
2. Уголовный Кодекс Российской Федерации, Закон N 63-ФЗ от 13 июня 1996 года// С.-Пб.: издательство Юридический центр Пресс. 2003.
3. Administrația justiției în comunitate. Standarde și reglementări internaționale. Selecția și organizarea textelor Graham W. Giles. București: edition Exped. 2001.
4. Долгова А.И. Развитие криминальной ситуации в России. - Криминальная ситуация на рубеже веков в России. - М.: Криминологическая ассоциация, 1999.
5. Загородников Н.И. Советская уголовная политика и деятельность органов внутренних дел. Москва. 1979.
6. Марат Ж.П. План уголовного законодательства. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1951.
7. Рудольф фон Иеринг. Юридическая техника. О существе юридического формализма. Москва. 2015.
8. Уголовное право. Часть общая. Часть особенная. Под общей редакцией заслуженного деятеля науки РФ профессора Л.Д. Гаухмана, заслуженного деятеля науки РФ профессора Л.М. Колодкина, лауреата премии Союзов юристов СССР, доктора юридических наук профессора С.В. Максимова. Москва, 1999.

ASPECTE ISTORICE PRIVIND RAPORTUL DINTRE INVESTIGAȚIILE SPECIALE, PROCESUL PENAL ȘI DREPTURILE OMULUI: sec. XIX-XX

Boris GLAVAN,
*doctor în drept, conferențiar universitar
al Catedrei „Activitate specială de investigații și anticorupție”
a Academiei Ștefan cel Mare a MAI*

Rezumat

Prezentul studiu este consacrat, așa cum sugerează și titlul acestuia, abordării unui subiect foarte sensibil legat de raportul dintre activitatea specială de investigații, procesul penal și drepturile omului. Analiza din perspectivă istorică a acestui raport are o însemnătate deosebită pentru dezvoltarea ulterioară a legislației în domeniul investigațiilor speciale și a procesului penal. Pentru acest demers științific va fi analizată perioada cuprinsă între sec. XIX și sec. XX. Anume în acest interval de timp, prin valorificarea drepturilor omului, investigațiile speciale au fost separate de procesul penal.

Cuvinte-cheie: activitate specială de investigații, măsuri speciale de investigații, tehnici speciale de investigare, proces penal, urmărire penală, procedeu probatoriu, probă.

Summary

This study is devoted, as its title suggests, to addressing a very sensitive topic related to the relationship between special investigative work, criminal proceedings and human rights. The analysis from a historical perspective of this report has a special significance for the further development of the legislation in the field of special investigations and criminal proceedings. For this scientific approach, the period between the 19th and 20th century. It was during this time, by capitalizing on human rights, that special investigations were separated from criminal proceedings.

Keywords: special activity of investigations, special measures of investigations, special techniques of investigation, technical supervision, criminal trial, prosecution, evidentiary procedure, evidence.

Introducere. Din 2012, în Republica Moldova funcționează noul model de combatere a criminalității gândit în baza conceptului de integrare a procesului penal și activității speciale de investigații. Acest model însă a redus esențial din potențialul serviciilor specializate de luptă cu criminalitatea. Mai multe prevederi legale, în special din Codul de procedură penală și Legea nr. 59/2012, creează confuzii în ceea ce privește conceptul ASI, nefiind clar

raportul dintre procesul penal și activitatea specială de investigații. Din 2015 și până în prezent se caută soluții de îmbunătățire a cadrului legal, dar, deocamdată, rezultatele rămân în așteptare.

În plan doctrinar se duc discuții contradictorii privind integrarea procesului penal și activității speciale de investigații. Cei care susțin ideea integrării consideră că în trecut activitatea specială de investigații și procesul penal s-au dezvoltat ca un tot întreg și doar la un anumit moment istoric aceste două domenii de activitate au fost divizate în mod artificial [1; 2]. Potrivit celor care se opun acestei integrări, fuziunea celor două genuri de activitate, din punct de vedere metodologic, pare profund eronată și că această integrare va duce la distrugerea bazei fundamentale a procesului penal și activității speciale de investigații [3; 4].

Pentru mai multă claritate cu privire la raportul dintre activitatea specială de investigații și procesul penal propunem în continuare o incursiune istorică anume în perioada în care s-a produs respectiva scindare, fiind vorba despre perioada cuprinsă între sec. XIX-XX.

Metodologia studiului cuprinde metodele tradiționale de cercetare: logică, analiză și sinteză, deducție și inducție, observație și comparație. În baza analizei materialelor pertinente (literatura de specialitate, acte normative, alte materiale relevante) sunt formulate concluziile corespunzătoare.

Conținut de bază și discuții. Din adâncurile timpului și până prin sec. XIX nu s-a făcut distincție între procesul penal și activitatea specială de investigație. Pe atunci, soluționarea rapoartelor de conflict nu implica respectarea anumitor drepturi ale părților. Drepturile omului erau încă nerecunoscute, sau cel puțin erau recunoscute doar pentru cea mai înaltă pătură socială. Majoritatea populației nu avea drepturi. Prin urmare, foarte puțin conta modalitatea prin care era stabilit adevărul (publică sau secretă, prin intimidare, prin provocare, prin șantaj sau chiar prin tortură). Dacă raportul de conflict apărea între un aristocrat și un țăran sau sclav, dreptatea era de fiecare dată de partea aristocratului. Respectiv, în aceste condiții, nu s-a făcut și nici nu era nevoie să se facă distincție între activitatea specială de investigații și procesul penal. Pentru cercetarea cazurilor antisociale erau folosite în egală măsură atât procedeele publice, cât și cele secrete.

Lucrurile au început să se schimbe după Revoluția franceză din 1789 prin care omenirea și-a revindecat anumite drepturi, ceea ce a condus la schimbarea formei procesului penal din inchizitorial și scris în vocal, oral și contradictoriu. În noile condiții, învinuitul avea dreptul să administreze probe, iar trimiterea cauzei în judecată era dispusă de reprezentanții poporului, care participau și la înfăptuirea justiției prin Curțile cu jurați [5].

O atenție deosebită în cadrul acestui studiu merită acordată bazei ideologice pentru funcționarea poliției de stat din Regatul Unit: 1) eficacitate, stabilitate, organizare militară; 2) controlul statal asupra poliției; 3) **lipsa**

infracțiunilor este indiciul cel mai bun al muncii polițiștilor; 4) mediatizarea informației cu privire la infracțiunea săvârșită; 5) dezvoltarea forței poliției în spațiu și timp; 6) stăpânirea de sine și păstrarea calmului de către polițist este mai bună decât acțiunile lui violente; 7) înfățișarea îngrijită a polițistului contribuie la buna lui reputație; 8) necesitatea instruirii polițiștilor; 9) fiecare polițist trebuie să aibă număr personal; 10) sectoarele de poliție trebuie plasate astfel încât să asigure accesul ușor al cetățenilor spre ele; 11) polițiștii trebuie supuși unui termen de încercare [6, p. 18-19].

Conținutul acestor teze demonstrează natura lor progresivă și care în mod evident exprimă o orientare democratică și umanistă, doar că în activitatea practică s-au dovedit a fi prea avansate comparativ cu nivelul general de dezvoltare socială al Regatului Unit din acea perioadă (ca să nu mai vorbim de statele mai puțin dezvoltate) și din acest motiv nu au fost pe deplin realizate. Va dura mai mult de un secol și jumătate până când principiile formulate să-și găsească întruchiparea practică adecvată în conceptul modern de organizare a activităților poliției anglo-saxone și apoi a multor altor state dezvoltate.

Apariția în sec. XIX a criminalității profesionale și a celei organizate ca rezultat al unui cumul de factori (revoluția industrială, creșterea populației orașelor, extinderea burgheziei etc.) ce „inundase” practic toate țările Europei Occidentale au dat de înțeles că bunul simț și judecata sănătoasă de care începuseră să se conducă organele statului erau neputincioase în lupta cu noua criminalitate [7, p. 97]. Se simțea nevoia creării unor mijloace și metode mai eficiente, a elaborării unor măsuri speciale de protecție a cetățenilor împotriva atacurilor criminale, asigurării inevitabile a pedepsirii celor vinovați [6, p. 14-15].

Primul fondator al poliției secrete este considerat Eugène François Vidocq (Franța, anul 1811 – „La Sûreté”) [8]. El a dezvoltat și a implementat cu succes în investigațiile penale metode noi precum culegerea informațiilor de la alți infractori, supravegherea sub acoperire, deghizarea, căutarea suspectilor, asistarea în timpul perchezițiilor oficiale, evidențele operative ale recidiviștilor, publicarea în ziare a semnalmentelor infractorilor căutați, organizarea bordelurilor, capcanelor și a altor tehnici de depistare a infractorilor care nu puteau fi identificați prin mijloace probatorii publice [9; 6, p. 17].

Contextul social al timpului a necesitat formarea și dezvoltarea după modelul Franței a subdiviziunilor specializate de poliție criminală din Anglia (1829 – „Scotland Yard”) [10], din SUA (1844 – NYPD – New York City Police Department) [11], din Rusia (1866 – „Сыскная полиция”) [12].

Progresul tehnico-științific din secolul al XIX-lea a pus la dispoziție noi oportunități de investigare. Apariția noilor mijloace de comunicare (telegrafia – 1832-1844; telefonica – 1876) au început să fie utilizate nu doar de cetățenii care respectau legea, ci și de criminali. Respectivetele tehnologii le-au permis infractorilor să negocieze de la distanță viitoarele infracțiuni, să comunice rapid informațiile și planurile criminale, fiind astfel extinse sem-

nificativ capacitățile pentru desfășurarea activităților ilegale. Aceste împrejurări noi au dus în mod obiectiv la necesitatea controlului comunicațiilor în toată diversitatea lor. Astfel, ar trebui să recunoaștem faptul că apariția unor noi mijloace de comunicare duce în mod necesar la apariția unor activități de investigare noi și îmbunătățirea celor existente [13, p. 9].

Inițial, în Rusia, Declarația franceză a fost percepută de mulți ca fiind în contradicție cu principiile divine și naturale care determinau că oamenii nu pot fi egali nici chiar în fața legii. Legea interzicea iobagilor să se plângă pe proprietarul lor. Un iobag care îndrăznește să se plângă de proprietarul terenului putea fi pedepsit cu muncă grea. Suprimarea răscoalelor decembriştilor a condus la întărirea poliției politice a cărei sarcină de bază era controlul opiniei publice și luarea măsurilor împotriva răspândirii ideilor democratice liberale europene. Se considera că pătrunderea și diseminarea ideilor democratice în Rusia, aprobarea unei constituții și recunoașterea drepturilor omului reprezenta o amenințare la adresa existenței statului rus. Lupta împotriva acestor idei devenise sarcina principală a sistemului ideologic, polițienesc al Imperiului Rus. [14, p. 10-15].

Ulterior, sub influența extinderii conceptului drepturilor persoanei la nivel mondial, Imperiul Rus, prin anii '60 ai sec. al XIX-lea, a făcut reforme juridice esențiale prin care au fost introduse anumite garanții contra constrângerii procedurale neîntemeiate. Soluția a fost găsită, pe de o parte, în concretizarea și detalierea procedurilor probatorii, iar pe de altă parte, în separarea cercetării preliminare de activitatea poliției în sarcina căreia intrau atribuții de efectuare a activității operative/ speciale de investigații. S-a luat în considerare faptul că ancheta deseori se pornea în lipsa unui temei sigur iar persoanele erau aduse fără rost în judecată, judecătorii, la rândul lor, fiind ocupați cu lucruri inutile. Prin urmare, s-a convenit că doar acțiunile procesuale publice pot și trebuie detaliate (cercetarea la fața locului, percheziția, ridicarea de obiecte, prezentarea spre recunoaștere), restul, adică acțiunile speciale de investigații, să rămână secrete, efectuarea lor rămânând neelucidată [15, p. 114]. Ca model, s-a ținut cont de experiența franceză, care până atunci își dovedise eficiența [15, p. 83].

CPP din 1864 al Imperiului Rus [16] prevedea că atunci când semnele infracțiunii erau neclare, îndoielnice sau sursele de comunicare a crimei erau nesigure, poliția era obligată, înainte de a raporta cazul organului de urmărire penală, să se încredințeze prin cercetarea penală (дознание) dacă într-adevăr a avut loc cazul și dacă acesta conținea semnele infracțiunii (art. 253). La efectuarea cercetării penale, poliția avea competența să colecteze toate informațiile necesare prin intermediul activității de căutare (розыск), chestionări și urmăririi tainice fără însă să efectueze percheziții sau ridicări de obiecte (art. 254). Ca regulă generală, realizarea acțiunilor care presupuneau o ingerință în sfera drepturilor personale a fost permisă numai în cadrul

urmăririi penale, fiind prerogativa anchetatorului (ofițerului de urmărire penală) care deținea o adevărată independență judiciară [15, p. 84].

Astfel, activitatea operativă de investigații s-a remarcat ca o activitate neoficială a poliției orientată spre identificarea în secret a infractorului [17, p. 89].

Ulterior, în 1908, în cadrul subdiviziunilor de poliție, apoi miliție, au fost create subdiviziuni specializate (сыскные отделения) care realizau cercetarea penală și activitatea operativă de investigații [18, p. 65]. Activitatea acestor subdiviziuni era reglementată prin instrucțiuni departamentale în care s-au regăsit și anumite garanții privind respectarea drepturilor persoanei. Instrucțiunea din 9 august 1910 interzicea „colectarea informațiilor privind viața privată a persoanelor care nu aveau legătură cu obligațiile poliției de prevenire, curmare și investigare a infracțiunilor, cum ar fi culegerea de informații cu caracter personal și familial, informații despre divorț sau afaceri ale diferitelor persoane, colectarea de informații despre solvabilitatea persoanelor, sau culegerea de informații în interesul persoanelor terțe” [19, p. 65]. Cu alte cuvinte, era vorba despre interdicția restricționării dreptului la viață privată, dacă aceasta nu ținea de rezolvarea sarcinilor poliției.

Cercetările efectuate permit să constatăm că până la revoluția rusă din 1917, restrângerea nejustificată a drepturilor persoanei de către organele statului era împiedicată prin două modalități. În primul rând, în cazurile neclare drepturile persoanei nu puteau fi restrânse fără un control preliminar. În al doilea rând, decizia de a interveni în drepturile cuiva era luată de un organ independent și imparțial – judecătorul de instrucție.

Odată cu instaurarea puterii sovietice, aceste modalități au fost lichidate. Cercetarea penală (дознание) a încetat să mai fie privită ca o activitate fără ingerință în drepturile persoanei, iar anchetatorul și-a pierdut independența judiciară. Drept urmare, problema aparent rezolvată și-a recâștigat vechea actualitate. Potrivit aprecierilor cercetătorilor ruși, regimul politic instituit după Revoluția din octombrie a fost, din punct de vedere istoric, un pas înapoi, deoarece a respins așa valori democratice ca libertatea individuală, domnia legii, drepturile omului, statul de drept [20, p. 185]. Din moment ce decizia anterioară a fost considerată învechită, problema garanțiilor drepturilor persoanei a fost rezolvată prin introducerea unei noi instituții procesuale: **pornirea urmăririi penale**, materializată sub aspect formal prin emiterea unei ordonanțe [21].

În acest context, este de remarcat faptul că statele europene nu au cunoscut astfel de garanții, păstrând în continuare ideea tradițională despre formele de investigare preliminară [22, p. 10]. Ulterior, o alternativă la versiunea franceză a apărut în Germania (1974) și în alte state europene care în general au abandonat faza urmăririi penale, păstrând-o doar pe cea de cercetare penală. Trebuie spus că Germania la acel moment se confrunta cu o serie de acte teroriste printre care a fost și atacul terorist de la Jocurile Olimpice de la München.

În cadrul proceselor penale, partea apărării a abuzat mult de drepturile sale: nu se prezenta la ședințele judecătorești, sabota desfășurarea acestora, transmitea mesaje între deținuți și complicii lor aflați la libertate etc. În acest sens, „Marea reformă a dreptului procesual” nu a avut un caracter liberal-democratic, ci a vizat simplificarea procedurii de cercetare penală și suprimarea abuzurilor de drepturi de către apărare [23]. Deoarece cercetarea penală își păstrase natura polițienească și, prin urmare, avea încă nevoie de legitimitate judiciară pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații, rolul mecanismului de protecție a drepturilor persoanei în aceste țări a fost transferat instituției de control judiciar [24]. Astfel de schimbări nu puteau rămâne neobservate pentru cercetătorii spațiului post-sovietic. În cursul actualelor polemici despre pornirea urmăririi penale, s-a exprimat viziunea că existența instituției pornirii urmăririi penale își pierde sensul în condițiile apariției controlului judiciar [25, p. 38-40]. Mai mult, abordarea germană a devenit principalul punct de referință pentru reformatorii post-sovietici care și astăzi discută contradictoriu în privința păstrării sau abandonării etapei pornirii urmăririi penale.

Revenind la perioada interbelică din spațiul ex-sovietic, trebuie spus că recunoașterea la nivel constituțional a drepturilor persoanei (inviolabilitatea persoanei – art. 127 și inviolabilitatea garantată a locuințelor cetățenilor și confidențialitatea corespondenței – art. 128 al Constituției URSS din 1936) avea mai mult caracter declarativ, fiindcă doctrina juridică sovietică considera drepturile și libertățile omului nu ca aparținând de la naștere și inalienabile, ci obținute de la stat [26, p. 31]. Drept dovadă a caracterului declarativ al garanțiilor constituționale servește o directivă a Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii (Bolșevici) și a NKVD din 1939 în care se explica că „*metoda presiunii fizice ar trebui să fie în continuare folosită în cazuri excepționale în raport cu dușmanii evidenți ai poporului ca metodă absolut corectă și oportună*” [27].

Indicațiile de acest gen, precum și represiunile politice care au început după adoptarea Constituției URSS din 1936 [28], au creat premise obiective pentru încălcări masive ale drepturilor cetățenilor în activitatea serviciilor speciale/ operative de investigații și formarea la ofițerii de investigații a atitudinii nihiliste față de această instituție.

Legea marțială introdusă în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și adoptarea diferitelor măsuri de combatere a criminalității nu au contribuit la respectarea drepturilor individuale în activitățile organelor de drept. După război, situația s-a agravat și mai mult din cauza amnistiei [29], necesitând noi măsuri de urgență și influență asupra infractorilor. Această situație a stimulat inevitabil încălcări masive ale drepturilor cetățenilor, care au provocat nemulțumiri în rândul populației și au necesitat o reacție din partea autorităților.

După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial au fost adoptate un șir de acte internaționale menite să garanteze siguranța conceptului drep-

turilor omului pe plan internațional în temeiul cărora au avut loc reformele juridice în țările europene dar și în restul țărilor lumii. În cadrul acestei lucrări nu este nici posibilă și nici necesară enumerarea exhaustivă a acestor acte. Pentru acest subiect vor fi enunțate doar cele mai relevante: **Declarația Universală a Drepturilor Omului**, adoptată prin Rezoluția 217 a Adunării Generale a ONU de la 10 decembrie 1948; **Pactul internațional privitor la drepturile economice sociale și culturale și Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice**, ambele pacte adoptate prin aceeași Rezoluție a Adunării Generale a ONU, nr. 2200 A (XX) la 16 decembrie 1966, și intrate în vigoare, cu excepția unor prevederi, la 3 ianuarie 1976 – primul și, respectiv, la 23 martie 1976 – al doilea. Republica Moldova a ratificat ambele pacte prin Hotărârea Parlamentului nr. 217-XII din 28.07.1990. **Protocolul facultativ cu privire drepturile civile și politice** adoptat de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția din 16 decembrie 1976 și intrat în vigoare la 23 decembrie 1976; **Al 2-lea Protocol facultativ la Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, vizând abolirea pedepsei cu moartea**, adoptat prin Rezoluția Adunării Generale a ONU din 15 decembrie 1989 și ratificat de Republica Moldova la 29.07.2006 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr. 126-130/651.

Ratificarea acestor pacte și protocoale presupune angajamentul statului de a respecta prevederile acestora. Acest fapt le deosebește de o declarație adoptată de către Adunarea Generală, cum este Declarația Universală. Pe lângă garanțiile pe care le asigură pactele cu privire la drepturile civile și politice se mai enumeră și angajamentul statelor de a recunoaște o cale de atac efectivă persoanelor care pretind existența încălcării unuia sau unora din drepturile reglementate, chiar și atunci când încălcarea a fost comisă de un funcționar care acționează în exercițiul funcției sale. Pactul instituie, de asemenea, organismul de control al aplicării dispozițiilor sale, anume: Comitetul pentru drepturile omului, protocolul facultativ prevăzând procedura ce trebuie urmată în examinarea plângerilor individuale împotriva actelor de încălcare a drepturilor apărute prin acest pact de către autoritățile statelor semnatare. Pactul privitor la drepturile economice, sociale și culturale prevede, la rândul său, că statele semnatare se angajează să acționeze atât prin eforturi proprii, cât și prin asistență și cooperare internațională, în special pe plan economic și tehnic, în vederea exercitării efective a drepturilor pe care el le recunoaște, fără nici o discriminare.

URSS-ul nu s-a grăbit să adere la respectivele acte Internaționale. Totuși, în anii postbelici au fost întreprinse mai multe măsuri pentru excluderea experienței rușinoase a organelor de poliție privind nerespectarea legislației, arestarea neîntemeiată a cetățenilor, comiterea actelor de corupție și a altor încălcări grave. Cu toate acestea, niciodată nu s-a pus la îndoială utilitatea socială și eficacitatea activității operative (speciale) de investigații.

Restanțe erau doar la capitolul reglementării legale a procedeelelor și tehnicilor specifice acestei activități.

La nivel oficial, se vorbea foarte succint despre activitatea operativă de investigații. În *Bazele legislației penale unionale și a republicilor unionale* adoptate în 1958 de Sovietul Suprem al URSS exista o simplă remarcă conform căreia organele de cercetare penală se obligau „*să întreprindă măsurile operative de investigație necesare*” în scopul depistării infracțiunilor și persoanelor care le comiteau (art. 29). În temeiul acestui act au fost elaborate Codurile de procedură penală ale tuturor republicilor unionale, inclusiv și cel al RSSM din 1961, care cuprindeau prevederi similare.

În alin. (1) al art. 100 al CPP al RSSM era prevăzut: „*Pe seama organelor de cercetare penală se pune luarea unor măsuri de investigație operativă, inclusiv folosirea imprimărilor video și sonore, filmării, fotografierii în scopul descoperirii indicilor infracțiunii și a persoanelor care au săvârșit-o, identificării datelor faptice, care pot fi folosite în calitate de probe în cauza penală după verificarea lor, în conformitate cu legislația de procedură penală*”.

În temeiul alin. (2) al aceluiași articol, organele de cercetare penală aveau, de asemenea, obligația de a lua toate măsurile necesare pentru prevenirea și curmarea infracțiunii și pentru aplicarea, în caz de necesitate, a măsurilor de protecție de stat față de persoanele care acordau ajutor în procesul penal, dacă exista pericolul pentru viața, sănătatea sau averea lor.

Dacă existau indicii infracțiunii, pentru care ancheta preliminară era obligatorie, organul de cercetare penală pornea procesul penal și, călăuzindu-se de dispozițiile CPP, timp de 10 zile, efectua actele de urmărire ce nu puteau fi amânate, în vederea descoperirii și păstrării urmelor infracțiunii: cerceta cazul la fața locului, făcea percheziție domiciliară, ridica obiecte sau documente, asculta convorbirile telefonice și alte convorbiri, făcea percheziție corporală, reținea și interoga persoanele bănuite, asculta partea vătămată și martorii lor în caz de necesitate, ordona expertiza și lua măsuri în vederea asigurării acțiunii civile sau a unei eventuale confiscări a averii. Despre infracțiunea descoperită și începerea cercetărilor era anunțat imediat procurorul, iar după îndeplinirea actelor de urmărire, ce nu puteau fi amânate, dosarul era transmis anchetatorului penal, fiind întocmită o ordonanță în acest sens. După acest moment, organul de cercetare penală putea efectua acte de urmărire și investigații numai la comanda procurorului sau anchetatorului penal, iar dacă infractorul rămânea nedescoperit, organul de cercetare penală era obligat să ia măsurile operative și de investigație necesare pentru identificarea infractorului, comunicând rezultatele obținute procurorului sau anchetatorului penal (art. 101 al CPP din 1961).

Natura predominant secretă a activității operative de investigații a generat adesea neîncredere în rezultatele acesteia din partea judecătorilor, procurorilor, avocaților și ofițerilor de urmărire penală, iar pentru societate,

activitatea operativă a fost mereu asociată cu ilegalități și abuzuri din partea ofițerilor de investigații.

Un rol aparte în formarea și dezvoltarea instituției drepturilor persoanei în perioada ex-sovietică l-a avut adoptarea Constituției URSS în 1977 [30], în care, pentru prima dată, a fost consolidat principiul legalității, obligând toate organele statului să asigure protecția legii și ordinii, interesele societății, drepturile și libertățile cetățenilor (art. 4). În această Constituție, pe lângă drepturile garantate anterior la inviolabilitatea persoanei (art. 54) și inviolabilitatea locuinței (art. 55), a fost inclus și dreptul la protecția vieții private a cetățenilor (art. 56), dreptul la protecție judiciară (art. 57), dreptul de a contesta acțiunile și a cere despăgubiri pentru prejudiciul cauzat de acțiunile ilegale ale funcționarilor (art. 58). Astfel, principiul legalității socialiste consacrat în Constituția URSS a inclus stabilirea garanțiilor pentru asigurarea unui număr de drepturi constituționale ale individului.

În pofida garanțiilor constituționale activitatea operativă (specială) de investigații în fosta URSS rămânea reglementată la nivelul actelor departamentale cu caracter secret. În acele acte nu era menționat conceptul drepturilor persoanei ca instituție juridică, principiul legalității socialiste fiind considerat prioritar. Atenția mediului academic era concentrată pe studierea și dezvoltarea conținutului principiului legalității, acesta fiind înțeles nu numai ca respectarea strictă a legilor și regulamentelor, ci și ca respectarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale cetățenilor.

În literatura de specialitate a acelor ani se atrăgea atenția asupra faptului că în procesul de verificare al informațiilor primare s-ar putea să apară situații de restricționare a drepturilor și intereselor legale protejate ale cetățenilor, organizațiilor, instituțiilor și întreprinderilor. Se considera absolut inadmisibil încălcarea drepturilor și intereselor cetățenilor și nu doar ale celor neimplicați în infracțiune, ci și ale celor supuși verificărilor. Era strict interzisă organizarea acțiunilor operative în privința cetățenilor onești. De asemenea, erau considerate inacceptabile așa acțiuni ca falsificarea, provocarea și lipsa de loialitate (Atmazhitov V.M. – 1986).

Cercetătorii Frolov V.Yu., Chechetin A.E., Penkin V.S., Mitrofanov E.A., prin elaborarea în 1991 a proiectului Legii URSS „privind activitatea operativă de investigații în Ministerul Afacerilor Interne”, au fost printre primii care au încercat să umple vidul legislativ privind protecția drepturilor și intereselor legitime ale cetățenilor contra infracțiunilor, precum și asigurarea garanțiilor împotriva abuzurilor și aplicării neîntemeiate a măsurilor speciale de investigații în privința cetățenilor care respectă legea [31, p. 119].

Prăbușirea URSS și adoptarea la începutul anilor '90 ai secolului trecut a unei legi speciale cu privire la activitatea operativă de investigații atât în țara noastră, cât și în restul republicilor ex-sovietice, a marcat începutul unei noi etape în evoluția raportului dintre activitatea specială de investigații, pro-

cesul penal și drepturile persoanei. Noua etapă se caracterizează prin schimbarea paradigmei științelor juridice, în care începe să predomine ideea statului de drept și egalitatea părților în relația dintre cetățean și stat.

Rezumând cele relatate, putem concluziona că perioada cuprinsă între sec. XIX și sec. XX este o etapă distinctă pentru raportul dintre activitatea specială de investigații, procesul penal și drepturile persoanei. Recunoașterea drepturilor persoanei după Revoluția franceză din 1789 a însemnat adaptarea unei noi forme de soluționare a raporturilor de conflict bazată pe lege, ceea ce a dus la apariția CPP în care erau deja indicate anumite reguli de colectare a probelor pentru stabilirea adevărului.

În spațiul ex-sovietic, garantarea drepturilor persoanei suspectate de comiterea unei infracțiuni a fost asigurată prin detalierea procedeele de colectare a probelor și oferirea egalității de șanse atât în faza judiciară, cât și în cea prejudiciară. Noile cerințe față de procesul penal a însemnat abandonarea procedeele netransparente de colectare a probelor specifice activității speciale/ operative de investigații. Acesta a și fost motivul de bază al divizării procesului penal de activitatea specială de investigații.

Pe tot parcursul acestei perioade, activitatea operativă de investigații a fost reglementată de acte departamentale clasificate, fiind la îndemâna și de ajutorul procesului penal prin oferirea de informații pertinente pentru pregătirea și realizarea procedeele probatorii. Totodată, în cadrul acestei etape, activitatea specială de investigații continua să îndeplinească și alte funcții legate de căutarea și identificarea persoanelor, asigurarea securității interne și externe a statului etc. Nu trebuie scăpat din vedere nici faptul că, în cadrul acestei etape, au crescut standardele pe segmentul respectării drepturilor persoanei, ceea ce a condus la scoaterea în mare parte a activității operative de investigații de sub parafa „secret” și legalizarea acesteia.

După al Doilea Război Mondial, țările europene au revenit la unificarea procedeele publice și secrete de colectare a informațiilor, egalitatea de șanse și caracterul contradictorial al procesului penal fiind asigurate doar în faza de judecată, nu și pentru etapa cercetării preliminare.

Referințe bibliografice:

1. Баранов А.М. Обеспечение законности в досудебном производстве по уголовным делам. Омск, 2006. С. 160-61.
2. Волынский А.Ф. Уголовное судопроизводство, задачи и социальные функции криминалистики в его реформировании // Актуальные проблемы теории и практики уголовного судопроизводства и криминалистики: вопросы современной криминалистики: сб. ст. М., 2004. Ч. 2. С. 5.
3. Шейфер С.А. Следственные действия – правомерны ли новые трак-

- товки? Lex Russica. 2015. № 10. С. 121 Disponibil: <https://www.twirpx.com/file/2131869/> Vizitat: 12.09.2021.
4. Гинзбург А.Я. «Читая проект Уголовно-процессуального кодекса Республики Казахстан. О так называемых “негласных следственных действиях”. Глава 30 проекта УПК РК (от 28 февраля 2013 г.) (в порядке обсуждения)». Сетевое издание «Zakon.kz» 26 марта. Дата обращения 13 сентября, 2018. Disponibil: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31349875&pos=5;-108#pos=5;-108 Vizitat: 12.09.2021.
 5. Dolea I. Curțile cu jurați în procesul penal. Chișinău, 1996. p. 9-10.
 6. Golubenco G. Criminalistică: obiect, sistem, istorie / Gheorghe Golubenco; (G. del Vecchio, Lecții de filosofie juridică, Editura Europa nova, București 1994, p. 56.) Univ. Liberă Int. din Moldova. – Ch.: F.E.-P. „Tipogr. Centrală”, 2008. p. 18-19.
 7. Зимин Е. Механизм обеспечения конституционных прав человека в сфере деятельности полиции (на примере США). Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2015. p. 97.
 8. În 1811, Eugène François Vidocq, criminal cu stagiu și informator al poliției înființează prima agenție de investigatori privați Brigade de la Sûreté – o unitate formată din civili, care în octombrie 1812 este recunoscută oficial și devine parte din Poliție, sub conducerea fostului informator. Mai mult decât atât, pe 17 decembrie 1813, Napoleon Bonaparte semnează un decret care transformă fosta unitate de civili într-o forță națională de securitate, numită Sûreté Nationale. Sûreté s-a dezvoltat și a ajuns de la 8 la peste 30 de angajați și colaboratori, toți foști criminali, ca și fondatorul său. Disponibil: <https://spiaromania.com/blog/investigator-celebri-eugene-francois-vidocq/> Vizitat: 12.09.2021.
 9. Прокофьев В. История возникновения сыска – уголовного розыска. Современные проблемы права, экономики и управления. №1/2015. p. 41. Disponibil: <https://elibrary.ru/item.asp?id=25027484> Vizitat: 12.09.2021;
 10. Скотленд-Ярд Disponibil: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BA%D0%BE%D1%82%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B4-%D0%AF%D1%80%D0%B4> Vizitat: 12.09.2021
 11. Înainte de înființarea NYPD, populația din New York, în jur de 320.000, era deservită de o forță formată din 1 pază de noapte, 100 de mareșali din oraș, 31 de polițiști și 51 de ofițeri de poliție municipală. La 7 mai 1844, statul New York a adoptat Legea poliției municipale, o lege care autoriza crearea unei forțe de poliție și a desființat sistemul de veghe nocturn. La cererea Consiliului comun al orașului New York, Peter Cooper a elaborat o propunere de creare a unei forțe de poliție de 1.200 de ofițeri. John Watts

- de Peyster a fost un prim avocat al implementării disciplinei și organizării stilului militar în forță. Disponibil: https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_the_New_York_City_Police_Department Vizitat: 12.09.2021
12. Poliția de investigații a fost un serviciu de poliție al Ministerului Afacerilor Interne al Imperiului Rus din perioada 1866-1917, a cărui sarcină era să descopere infracțiunile, să efectueze o cercetare penală asupra acestora și să caute criminali și persoane dispărute. Disponibil: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%8B%D1%81%D0%BA%D0%BD%D0%B0%D1%8F_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C Vizitat: 12.09.2021.
 13. Евстратиков Б.М., Захарцев С.И., Медведев В.Н., Сальников В.П. Под общей редакцией В.П. Сальникова. Оперативно-розыскные мероприятия на каналах связи (правовой анализ): Монография. Санкт-Петербургский университет МВД России; Академия права, экономики и безопасности жизнедеятельности. - СПб.: Фонд «Университет». 2005. p. 9.
 14. Барбин В.В. и др. Обеспечение прав и свобод человека и гражданина в деятельности органов государственной власти: учебник. – М.: Академия управления МВД России, 2020. p. 10-15.
 15. Коновалов С.Г. Элементы германской модели досудебного производства в уголовном процессе постсоветских государств. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва – 2018. p. 83. Disponibil: <https://msal.ru/upload/main/00disser/2016/Konovalov/%D0%94%D0%B8%D1%81%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F%20%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%B2.pdf> Vizitat: 12.09.2021.
 16. Устав уголовного судопроизводства от 20 ноября 1864 г. Disponibil: <https://constitution.garant.ru/history/act1600-1918/3137/> Vizitat: 12.09.2021.
 17. Новикова Е.А., Шумилин С.Ф. Следственная и оперативно-розыскная деятельность: интеграция или взаимодействие // Судебная власть и уголовный процесс. 2018. № 2. С.89.
 18. Карягина О.В. История становления института дознания в уголовном процессе России. Вестник Таганского института управления и экономики N.1/2016. p. 65.
 19. Елинский В.И., Исаков В.М. Становление и развитие уголовного сыска в России (X-начало XX в.) М., 1998. С. 65. Disponibil: <https://ru.book.global/book/6117329/f7bd7b> Vizitat: 12.09.2021.
 20. Права человека / отв. ред. Е.А. Лукашева. М., 1999. p. 185.
 21. Шевель Д.В., Алисова Е.А. Становление и развитие института возбуждения уголовного дела в Российском и зарубежном уголовном

- процессе // Политематический сетевой электронный научный журнал Кубанского государственного аграрного университета. № 133. 2017. С. 275-287. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/stanovlenie-i-razvitie-instituta-vozbuzhdeniya-ugolovno-go-dela-v-rossiyskom-i-zarubezhnom-ugolovnom-protseesse> Vizitat: 15.09.2021.
22. Володина Л.М. Проблемы регламентации возбуждения уголовного дела // Библиотека криминалиста. 2013. № 4. С. 10. Disponibil: <https://studylib.ru/doc/2176375/problemy-reglamentacii-vozbuzhdeniya-ugolovno-go-dela> Vizitat: 12.09.2021.
 23. Уголовно-процессуальный кодекс Германии. Disponibil: https://ru.wikipedia.org/wiki/Уголовно-процессуальный_кодекс_Германии Vizitat: 12.09.2021.
 24. Головкин Л.В. Постсоветская теория судебного контроля в досудебных стадиях уголовного процесса: попытка концептуального переосмысления // Государство и право. 2013. № 9. С. 29-32.
 25. Дикарев И.С. Стадия возбуждения уголовного дела – причина неоправданных проблем расследования // Российская юстиция. 2011. № 11. С. 38-40. Disponibil: <https://wiselawyer.ru/poleznoe/50250-stadiya-vozbuzhdeniya-ugolovno-go-dela-prichina-neopravdannyykh-problem> Vizitat: 12.09.2021.
 26. Конституционное право Российской Федерации: в 2 т.; т. 2: Особенная часть: учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры / под общ. ред. И.А. Умновой. М., 2016. С. 31.
 27. Сталин: «Метод физического воздействия должен обязательно применяться и впредь...» Disponibil: https://bessmertnybarak.ru/article/pytki_nkvd/ Vizitat: 12.09.2021.
 28. Конституция (основной закон) союза советских социалистических республик, Утверждена Чрезвычайным VIII съездом Советов Союза ССР 5 декабря 1936 г. Disponibil: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1936.htm> Vizitat: 12.09.2021.
 29. Амнистия в связи с победой над гитлеровской германией Disponibil: <https://lawbook.online/sovetskoe-zakonodatelstvo-kniga/amnistiya-svyazi-pobedoy-nad-gitlerovskoy-40827.html> Vizitat: 12.09.2021.
 30. Конституция Союза Советских Социалистических Республик. Принята на внеочередной седьмой сессии Верховного Совета СССР девятого созыва 7 октября 1977 г. Disponibil: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/cnst1977.htm> Vizitat: 12.09.2021.
 31. Фролов В.Ю., Чечетин А.Е., Пенкин В.С., Митрофанов Е.А. Закон РСФСР «Об оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел» (инициативный авторский проект) / Информационное и правовое обеспечение деятельности органов внутренних дел: межвуз. сб. науч. тр. – Ч. 2. – Омск, 1991. – С. 119.

АКТУАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ И МЕЖГОСУДАРСТВЕННЫЕ СТАНДАРТЫ ВЫЯВЛЕНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЯ, ПРЕДУСМОТРЕННОГО СТАТЬЕЙ 174 УК РФ

Тимур Иршатович ГАЗИЗОВ,
*преподаватель кафедры профессиональной подготовки, майор
полиции Уфимского юридического института Министерства вну-
тренних дел Российской Федерации (г. Уфа)*

Аннотация

В статье раскрываются особенности и проблемы, возникающие в ходе выявления такого преступления в сфере экономической деятельности, как легализация (отмывание) денежных средств и иного имущества, полученного в результате преступной деятельности другим лицом. Акцентируется внимание на отсутствии единообразного подхода в правоприменительной практике к отнесению тех или иных действий к легализации, а также на организационных проблемах выявления данного преступления.

Ключевые слова: легализация; доходы, полученные преступным путем; выявление преступлений; оперативно – розыскные мероприятия; взаимодействие.

Annotation

The article reveals the problems that arise in the course of identifying such a crime in the field of economic activity as the legalization (laundering) of money and other property obtained as a result of criminal activity by another person. Attention is focused on the lack of a uniform approach in law enforcement practice to refer certain actions to legalization, as well as on the organizational problems of identifying this crime.

Key words: legalization; proceeds from crime; detection of crimes; operational - search activities; interaction.

Ответственность за легализацию (отмывание) денежных средств или иного имущества, которое было приобретено преступным путем другими лицами предусмотрена в ст. 174 УК РФ. Данное преступное деяние имеет достаточно высокую степень общественной опасности в силу того, что преступным доходам фактически придается статус легальных и они поступают в обычный гражданский оборот. В то же время, как свидетельствуют статистические данные, количество выявленных преступлений данного вида невелико. Так, в 2019 году было выявлено 946 преступлений, предусмотренных ст. 174 и 174.1 УК РФ, в

2018 году – 993 таких преступления¹. На фоне общего количества регистрируемых в Российской Федерации криминальных деяний данные цифры выглядят весьма незначительно, что большинство исследователей объясняет высокой степенью латентности преступлений данного вида, обусловленной в значительной мере трудностями их выявления.

Для того, чтобы определить основные проблемы, которые возникают при выявлении легализации преступных доходов, полученных другим лицом, необходимо уяснить, что же представляет собой данное деяние, в связи с чем, требуется дать его краткую уголовно – правовую характеристику.

Объектом рассматриваемого деяния выступают отношения в сфере экономики. Объективная сторона заключается в том, что определенное лицо, достоверно зная о том, что определенное имущество либо денежные средства приобретены в результате совершения преступления, совершает с данными имуществом либо денежными средствами финансовые операции или иные сделки, для того, чтобы придать правомерный вид преступно полученным доходам. Субъектом рассматриваемого деяния может выступать любое физическое лицо, отвечающее общим признакам субъекта в уголовном праве, единственное исключение в данном случае – по данной норме не может нести ответственность то лицо, которое участвовало в совершении предикатного преступления, то есть, того преступления, в результате которого и был получен доход. Здесь законодатель предусмотрел определенные разграничения, выделив легализацию (отмывание) денежных средств или иного имущества лицом, совершившим предикатное преступление, в отдельную норму – ст. 174.1 УК РФ. Субъективная сторона характеризуется прямым умыслом, при этом, важнейшее значение имеет цель совершения преступления – придание законного вида владению, пользованию либо распоряжению доходом, полученным преступным путем. И именно эта цель и является отличительным признаком данного деяния, отграничивающим его, в частности, от такого деяния, как сбыт имущества, заведомо добытого преступным путем, ответственность за которое установлено в ст. 175 УК РФ. В последнем случае лицо стремится лишь к обогащению либо преследует цель оказать помощь виновному в совершении предикатного преступления в избавлении от имущества, добытого преступным путем. По данному поводу высшей судебной инстанцией четко разъяснено, что распоряжение доходами, полученными преступным путем, в личных целях, не свидетельствует о наличии у виновного цели придания правомерного характера данным доходам². К примеру, если лицо, используя денежные средства, полу-

¹ Статистический сборник МВД РФ // <https://xn--b1aew.xn--p1ai/>

² Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 7 июля 2015 г. N 32 (в ред. от

ченные другим лицом в результате преступления, приобретает на них продукты питания, предметы одежды, бытовой инвентарь, и т.д., оно лишь распоряжается преступно полученными доходами, а не легализует их.

Все вышеуказанные элементы преступления, предусмотренного ст. 174 УК РФ, должны учитываться в каждом случае, когда речь идет о наличии либо отсутствии признаков данного преступления, поскольку уголовно – наказуемое деяние считается выявленным тогда, когда оно зарегистрировано и принято решение о возбуждении уголовного дела, а это возможно исключительно при наличии всех признаков состава преступления. Если же какой – либо из признаков состава преступления отсутствует (к примеру, цель легализации), то принимается решение об отказе в возбуждении уголовного дела, а значит, не может идти и речь о выявлении преступления.

Теперь необходимо перейти непосредственно к проблемам, с которыми правоохранительные органы сталкиваются при выявлении деяний, предусмотренных ст. 174 УК РФ. Выявление данного преступления, как и большинства других, осуществляется в результате оперативно – розыскной деятельности, как свидетельствует анализ правоприменительной практики, наиболее часто в данном случае проводятся такие оперативно – розыскные мероприятия как:

- исследование финансово-хозяйственных и бухгалтерских документов организации о проведенных сделках и финансовых операциях;
- наблюдение за проверяемыми лицами и их деятельностью;
- контроль почтовых отправлений, телеграфных и иных сообщений; прослушивание телефонных переговоров;
- снятие информации с технических каналов связи; – оперативное внедрение сотрудников в организации и группы, занимающиеся легализацией (отмыванием) денежных средств.

В то же время, учитывая специфику рассматриваемого преступного деяния, необходимо отметить, что посредством проведения только лишь оперативно – розыскных мероприятий далеко не всегда удастся получить необходимую информацию, которая может выступить в качестве основания возбуждения уголовного дела, здесь важное значение имеет взаимодействие с Росфинмониторингом, в задачи которого входит обнаружение денежных вкладов, взаимодействие с финансовыми разведками иностранных государств с целью получения сведений о сомнительных финансовых операциях и сделках, совершенных гражда-

26.02.2019) «О судебной практике по делам о легализации (отмывании) денежных средств или иного имущества, приобретенных преступным путем, и о приобретении или сбыте имущества, заведомо добытого преступным путем» // Российская газета. 2015. 13 июля. № 151.

нами России за рубежом. И здесь возникает достаточно большое количество проблем.

Прежде всего, те аналитические справки, которые правоохранительные органы по запросу получают от Росфинмониторинга, носят лишь ориентирующий характер, они не могут рассматриваться в качестве доказательства, на их основе возможно лишь определение направлений дальнейшего сбора информации, в ходе расследования следователи вынуждены запрашивать ту же самую информацию в кредитных учреждениях, что затягивает сроки расследования³. Очевидно, что данную проблему можно разрешить достаточно просто, рассматривая информацию, полученную из Росфинмониторинга в качестве доказательства.

Еще одна проблема в данной сфере – длительное исполнение запросов правоохранительных органов, следует отметить, что законодательно установлен предельный срок на их исполнение в 30 суток⁴, что само по себе является достаточно длительным, но нередко и данный срок не соблюдается, и информацию приходится ждать достаточно долго. Все это говорит о том, что в целях повышения эффективности выявления легализации преступных доходов необходимо совершенствовать деятельность Росфинмониторинга, в частности, оптимизировать механизм взаимодействия с правоохранительными органами, повышая качество предоставляемой информации и сокращая сроки ответа на запросы. Также требуется и развитие международного сотрудничества с аналогичными органами иностранных государств.

Не менее значимая проблема заключается и в том, что несмотря на длительное время существования в российском уголовном законодательстве нормы, устанавливающей ответственность за легализацию денежных средств и иных доходов, полученных преступным путем, до настоящего времени судебная практика по данному вопросу не отличается единообразием. Данная проблема находит свое проявление в том, что за одни и те же действия в различных регионах страны лица могут быть привлечены к уголовной ответственности, а в других – оправданы в связи с отсутствием признаков состава преступления. Так, к примеру,

³ Поляков Н.В., Гармаев Ю.П. Проблемы выявления и раскрытия легализации преступных доходов, полученных он незаконной банковской деятельности // Вестник Краснодарского университета МВД России. 2019. № 2 (44). С. 53.

⁴ Приказ Генеральной прокуратуры РФ, МВД РФ, ФСБ РФ, Федеральной службы РФ по контролю за оборотом наркотиков, Федеральной таможенной службы, Следственного комитета при прокуратуре РФ, Федеральной службы по финансовому мониторингу от 5 августа 2010 г. № 309/566/378/318/1460/43/207 «Об утверждении Инструкции по организации информационного взаимодействия в сфере противодействия легализации (отмыванию) денежных средств и иного имущества, полученных преступным путем» // Вестник Следственного комитета при прокуратуре Российской Федерации. 2010. № 3 – 4.

если весть речь о легализации доходов, полученных от преступной деятельности в сфере незаконного оборота наркотических средств, то в некоторых случаях многоуровневые схемы перевода денежных средств через электронные платежные системы и их последующее обналичивание рассматриваются либо в качестве составной части предикатного преступления либо как распоряжение преступным доходом, что исключает возможность квалификации таких действий по ст. 174 УК РФ⁵.

Основные сложности в данном случае сводятся к следующему:

- сложность доказывания преступного происхождения денежных средств или иного имущества;

- сложность доказывания знания лицом, придающим легальный вид денежным средствам или имуществу, о преступном происхождении данного имущества или денежных средств;

- сложность доказывания умысла на совершение данного преступления, а также обязательной цели преступления, предусмотренного ст. 174 УК РФ;

- сложность отграничения легализации имущества, добытого преступным путем, от распоряжения им в целях личного потребления.

Решение данных проблем видится в следующем:

- повышение профессионализма сотрудников правоохранительных органов, в задачи которых входит выявление и расследование фактов легализации, одним из способов может выступать проведение совместных совещаний сотрудников оперативных и следственных подразделений, в ходе которых надлежит как изучать положительный опыт привлечения к ответственности лиц, виновных в совершении преступления, предусмотренного ст. 174 УК РФ, так и анализировать ошибки, вследствие которых привлечь виновных к уголовной ответственности не удалось;

- приведение к единообразию судебной практики, что возможно посредством совершенствования разъяснений высшей судебной инстанции, поскольку, как свидетельствует анализ проблем, возникающих в правоприменительной практике, действующее постановление Пленума ВС РФ не дает однозначного ответа на многие вопросы.

Библиографический список

1. Приказ Генеральной прокуратуры РФ, МВД РФ, ФСБ РФ, Федеральной службы РФ по контролю за оборотом наркотиков, Федеральной таможенной службы, Следственного комитета при прокуратуре РФ, Федеральной службы по финансовому мониторингу от 5 августа 2010 г. № 309/566/378/318/1460/43/207 «Об утверждении Ин-

⁵Статистический сборник МВД РФ // <https://xn--b1aew.xn--p1ai>

- струкции по организации информационного взаимодействия в сфере противодействия легализации (отмыванию) денежных средств и иного имущества, полученных преступным путем» // Вестник Следственного комитета при прокуратуре Российской Федерации. 2010. № 3 – 4.
2. Поляков Н. В., Гармаев Ю. П. Проблемы выявления и раскрытия легализации преступных доходов, полученных от незаконной банковской деятельности // Вестник Краснодарского университета МВД России. 2019. № 2 (44). С. 53.
 3. Родичев М. Л., Семенов М. В., Шахматов А. В. Выявление легализации наркодоходов оперативными подразделениями МВД России: современное состояние и основные проблемы // Вестник Санкт – Петербургского университета МВД России. 2019. №4 (84). С. 160.
 4. Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 7 июля 2015 г. N 32 (в ред. от 26.02.2019) «О судебной практике по делам о легализации (отмывании) денежных средств или иного имущества, приобретенных преступным путем, и о приобретении или сбыте имущества, заведомо добытого преступным путем» // Российская газета. 2015. 13 июля. № 151.
 5. Статистический сборник МВД РФ // <https://xn--b1aew.xn--p1ai/>

CAUZELE ȘI CONDIȚIILE CARE CONTRIBUIE LA COMITEREA INFRAȚIUNII DE VANDALISM

Sofia PILAT,
doctor în drept, conferențiar universitar
al Catedrei „Procedură penală, criminalistică
și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Rezumat

Problema respectării și ocrotirii valorilor culturale și a normelor morale la etapa actuală a devenit tot mai stringentă pentru toate statele civilizate, printre acestea se numără și Republica Moldova. Nu există și nici nu a existat vreodată o colectivitate umană care să nu fi promovat anumite valori culturale și morale. Educația moral-culturală constituie o dimensiune deosebit de importantă a personalității umane într-o societate democratică, întrucât progresul economic și spiritual depinde de gradul de angajare a fiecăruia în efortul comun de creștere a calității vieții.

Însă, trebuie să recunoaștem, pe bună dreptate că, deși valorile culturale și normele morale sunt promovate la un nivel destul de înalt în societatea contemporană, în ultimele decenii se constată o creștere alarmantă a ratei de încălcare a acestora, privită ca o formă de manifestare a comportamentului uman distructiv.

Așadar, manifestările sociale distructive au fost catalogate de reprezentanții statului sau de anumite categorii sociale, profesionale sau etnice care și-au văzut interesele lezate sau bunurile distruse drept acte de vandalism.

Cuvinte-cheie: vandalism, vandalizare, distrugere, deteriorare, cauze, condiții, factori, circumstanțe, comportament distructiv, autoafirmare.

Summary

The issue of respecting and protecting cultural values and moral norms at the present stage has become more and more pressing for all civilized states, among them the Republic of Moldova. There is not and never has been a human community that has not promoted certain cultural and moral values. Moral and cultural education is a particularly important dimension of the human personality in a democratic society, as economic and spiritual progress depends on the degree of commitment of each in the common effort to increase the quality of life

However, we must rightly admit that, although cultural values and moral norms are promoted at a fairly high level in contemporary society, in recent decades there has been an alarming increase in the rate of their violation, seen as a form of manifestation of destructive human behavior.

Therefore, the destructive social manifestations were categorized by the representatives of the state or by certain social, professional or ethnic categories that saw their damaged interests or the destroyed goods as acts of vandalism.

Keywords: vandalism, destruction, damage, causes, conditions, factors,

circumstances, destructive behavior, self-affirmation.

În pofida faptului că vandalismul are adânci rădăcini istorice, odată cu dezvoltarea civilizației, însoțită de evoluția procesului de urbanizare, această faptă penală a devenit tot mai răspândită. Acest lucru se datorează creșterii ponderii infrastructurii transporturilor (aparitia noilor unități de transport public, feroviar etc.), infrastructurii culturale și a cultelor care cuprinde un număr impunător de bunuri ce comportă o valoare istorică, culturală sau religioasă; distanțării relațiilor dintre membrii grupului social; formalizării raporturilor sociale și ca rezultat pierderea controlului social informal asupra membrilor colectivității etc. Toți acești factori favorizează nemijlocit comiterea actelor de vandalism, care afectează valorile istorice, culturale și religioase ocrotite de stat.

Un rol deosebit de important în combaterea actelor de vandalism îl are identificarea cauzelor și condițiilor care contribuie la comiterea acestei infracțiuni.

Abordarea cauzelor de săvârșire a infracțiunii presupune relevarea în măsura posibilităților a întregului ansamblu de circumstanțe externe și interne care au un anumit impact asupra fenomenului antisocial [3, p. 165].

Așadar, cauzele criminalității sunt niște fenomene și procese sociale care generează și mențin existența criminalității sau provoacă creșterea ori descreșterea ei [4, p. 26].

De asemenea, pe lângă cauzele de comitere a infracțiunilor, există și un șir larg de condiții (circumstanțe, împrejurări), care la rândul său favorizează săvârșirea faptelor infracționale, inclusiv și a infracțiunii de vandalism.

Unul dintre renumiții istorici americani preocupați de identificarea și cercetarea ansamblului de cauze și condiții care contribuie la comiterea vandalismului este Stephen Frand Cohen. Conform studiului realizat de către Cohen, vandalismul se împarte în șase tipuri, clasificarea ce reiese din prezența motivelor distructive la comiterea actelor de vandalism, și anume:

- *Vandalismul ca o modalitate de a dobândi ceva* – Motivul de bază al distrugerii fiind obținerea unui profit material. Tipul respectiv al vandalismului, în esență, constituie o varietate a furtului. Un exemplu elocvent în acest sens este vandalizarea obiectelor ce conțin metale prețioase în scopul dobândirii unui profit material prin comercializarea ulterioară a acestora.

- *Vandalismul tactic* – Distrugerea sau deteriorarea este privită ca un mijloc de atingere a altor obiective, de exemplu stoparea a scăderii prețurilor la anumite categorii de mărfuri prin nimicirea lor.

- *Vandalismul ideologic* – Acest tip de vandalism are tangențe cu vandalismul tactic. Vandalismul ideologic apare atunci când făptuitorul urmărește scopuri politice sau sociale. Obiectul distrugerii având o semnificație

simbolică pronunțată. El poate denota puterea în stat, diferite grupuri etnice, culturale, religioase etc.

- *Vandalismul privit ca o modalitate de răzbunare* – Distrugerea sau deteriorarea bunurilor are loc ca răspuns la resentiment sau insultă. Specificul acestui tip de vandalism constă în distrugerea anonimă și eşalonată în timp. Resentimentul poate fi unul imaginar, dar obiectul distrugerii, doar indirect sau simbolic, asociat cu sursa primară de ostilitate. Forma respectivă de răzbunare este atractivă din punct de vedere emoțional, ea oferă posibilitatea făptuitorului de a se răzbuna evitând confruntarea personală.

- *Vandalismul privit ca un joc* – Reprezintă o varietate a vandalismului specifică copiilor și adolescenților. Distrugerea sau deteriorarea este privită ca o modalitate de autoafirmare a făptuitorului în grupul de semeni, prin demonstrarea forței, curajului etc. într-o manieră competitivă.

- *Vandalismul vicios* – Reprezintă prin sine actele de vandalism comise sub influența sentimentului de ură, antipatie, invidie, ostilitate față de membrii grupului social și drept urmare survenirea sentimentului de plăcere în urma comiterii acestora [1, p. 45].

Pe lângă tipurile de vandalism enumerate anterior, o clasificare a cazurilor ce contribuie la comiterea acestor acte ilicite este realizată de către psihologul social britanic Victor David Kanter [5, p. 98-104]. Acesta enumeră următoarele cauze de comitere a vandalismului și anume:

- *Furia* – acțiunile distructive ale făptuitorului sunt explicate prin sentimentele de frustrare, îngrijorare pe care o simte acesta față de neputința sa de a obține ceva, iar comiterea actelor de vandalism poate fi privită de către făptuitor ca o modalitate de luptă cu stresul.

- *Plictiseala* – Deseori comiterea actelor de vandalism, îndeosebi în rândurile adolescenților, este condiționată de dorința de a se distra. Însăși plictiseala propriu-zisă nu constituie un motiv, dar după cum menționează unii autori starea de plictiseală constituie acel fundal psihologic pe baza căruia se produc acțiuni ilicite săvârșite de către tineri. Motivul acestora constituind căutarea de noi impresii, senzații tari, emoții, retrăiri din comiterea unor acțiuni interzise. Un rol deosebit de important în formarea unui astfel de comportament îl joacă subcultura și crearea de stereotipuri greșite printre rândurile adolescenților [6, p. 42-47].

- *Studiul* – La fel, este o cauză care poate influența asupra comportamentului ilicit, în acest caz scopul distrugerii este cunoașterea. Prin urmare, cauza distrugerilor comise în special de către minori este curiozitatea sau dorința de a înțelege cum funcționează sistemul. Distrugerea sau deteriorarea este privită ca un procedeu de testare a limitelor la ceea ce este acceptabil și un mod de verificare a temeiniciei normelor sociale existente și a autorității adulților.

- *Experiența estetică* – Admirând procesul de distrugere care este în-

soțit de zgomote specifice, vandalul primește satisfacția estetică.

- *Cercetarea existențială* – Analizând acest motiv, Kanter menționează că comiterea actelor de vandalism constituie un mijloc de autoafirmare, evidențiere în mulțime, explorare a posibilității de influență asupra membrilor grupului social etc. Unul dintre cele mai vechi exemple în acest sens ar fi actul de vandalism comis de Herostrat, un piroman grec din sec. al IV-lea î.Hr., care a încercat să devină celebru prin distrugerea Templului zeiței Artemis din Efes, una dintre cele Șapte Minuni ale Lumii Antice. După cum menționează criticii în domeniul artei, comiterea actelor de vandalism asupra obiectelor de artă, este nu altceva decât satisfacerea „moftului” de a focusa atenția publicului asupra sa [2, p. 54-56]. De regulă, distrugătorii de acest gen, nu întreprind nici o acțiune de sustragere de la ispășirea pedepsei pentru cele comise, ci din contra încearcă să demonstreze publicului actul de vandalism. În modul respectiv a procedat pictorul rus Alexander Brener, care, aflându-se în Muzeul de Artă Contemporană din orașul Amsterdam, a pulverizat cu vopsea de culoarea verde semnul dolarului pe renumitul tablou a lui Kazimir Malevich „*Suprematism. 1921-1927*”. Fiind ulterior reținut, Brener și-a explicat fapta comisă menționând: „Sunt un terorist „cultural” și prin actul comis am dorit să atrag atenția societății asupra poziției pictorilor în lume și a mea personală” [7, p. 21-25].

La fel, în contextul progresului tehnic, unul dintre factorii actuali care determină săvârșirea infracțiunii de vandalism constituie producția video, așa-numita industrie video, specializată în producerea atât a filmelor, cât și a diverselor jocuri moderne pentru gadget-uri, scopul cărora în mare majoritate constă în distrugerea diferitor obiecte. Astfel, jocul poate conține simple simulatoare de lovire sau coliziune, precum și sarcini intelectuale care constau spre exemplu în subminarea unei instalații de inginerie complexă.

Însuși jocul în sine nu constituie o abatere, dar el creează baza pentru dezvoltarea comportamentului deviant, formând jucătorilor anumite aptitudini, și cel mai important, o convingere lăuntrică în admisibilitatea și capacitatea transpunerii acțiunilor realizate în joc față de obiectele din lumea reală. Astfel, prin intermediul unui joc virtual apare obiceiul de a învinge plictiseala prin distrugere.

Alt factor care favorizează comportamentul distructiv îl constituie răspândirea unei tendințe actuale printre rândurile tinerilor de a organiza în grup *flashmob-uri* a căror esență constă în comiterea simultană a actelor de vandalism din diferite locații.

La fel, pasiunea tinerilor pentru crearea de *selfie-uri*, persistența unei competiții în originalitatea acestora, îi determină deseori pe aceștia să vandalizeze obiectele de fundal ale „autoportretului mobil”. Însăși crearea propriu-zisă de *selfie-uri* deja prezintă o reflectare a dorinței de autoafirmare și autopromovare într-o comunitate socială, liberă exprimare a emoțiilor și

experiențelor, care, la rândul său, este foarte apropiată din punct de vedere al motivației cu motivele de comitere a vandalismului.

Așadar, drept urmare a studiului realizat în materia cauzelor și condițiilor care contribuie la comiterea infracțiunii de vandalism, conchidem că în conștiința publică vandalismul deseori apare ca un comportament deviant și lipsit de rațiune, distructiv și fără un anumit scop, iar identificarea cauzelor și condițiilor de comiterea actelor de vandalism în ultima perioadă, când multitudinea și diversitatea acestora evoluează pe măsura dezvoltării continue a societății, a devenit unul dintre principalele obiective pentru numeroasele cercetări sociologice.

Referințe bibliografice

1. Cohen S. *Destruction of Property: Motives and Meanings*. London: The Architectural Press, 1973. 678 p.
2. Cordess C., Turcan M. *Art Vandalism*. In: *British Journal of Criminology*, 1993. Vol. 33. No. 1. p. 54-56.
3. Gladchi Gh. *Criminologie generală*. Chișinău: Museum, 2001. 312 p.
4. Larii Iu. *Criminologie*. Vol. I. Chișinău: Tipogr. „Elena V.I.”, 2004. 152 p.
5. Kanter D. *Vandalism: Overview and Prospect*. *Vandalism: Behavior and Motivation*. Amsterdam: Hoth-Holland, 1983. 346 p.
6. Борисов Ю. Механизм „гедонистического риска” и его роль в отклоняющемся поведении молодежи. În: *Мир психологии и психология в мире*, 1995. № 3. p. 42-47.
7. Меликьянц Г. Теракт против картины с применением химического оружия. În: *Известия*, 1997. № 2. p. 21-25.

APĂRAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR CONDAMNAȚILOR LA PEDEAPSA ÎNCHISORII PRIN PRISMA IMPLEMENTĂRII SISTEMULUI DE GARANȚII

Simion CARP,
*doctor în drept, profesor universitar,
cercetător științific principal al Departamentului Știință
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Cornel OSADCII,
*doctor în drept, conferențiar universitar
al Catedrei „Drept penal și criminologie”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Adnotare

Declarația Universală a Drepturilor Omului constituie o referință fundamentală a drepturilor și libertăților omului. În Declarație se arată că baza libertății, dreptății și păcii în lume este recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile. Aceasta își propune să creeze o lume a libertății și demnității care trebuie să aparțină tuturor oamenilor, indiferent de religie, rasă sau sex. În temeiul Declarației s-au elaborat pacte, tratate, convenții și constituții. Atât Declarația, cât și Constituția, obligă autoritățile, mai ales justiția și implicit justiția constituțională, la respectarea drepturilor și libertăților fundamentale, printre care și acele drepturi și libertăți prin intermediul cărora se asigură neatingerea laturii spirituale a personalității umane. Protecția drepturilor omului presupune înainte de toate existența unor garanții și mecanisme pentru asigurarea exercitării lor. Dintre acestea, mecanismele jurisdicționale s-au dovedit a fi cele mai eficiente. Ele au la bază exercitarea unor jurisdicții ce au competența să examineze plângerile și contestațiile ce își găsesc temeiul în încălcarea drepturilor omului și trebuie să pronunțe hotărâri cu caracter obligatoriu pentru cei interesați.

Articolul analizează o serie de drepturi și libertăți fundamentale ale omului în lumina implementării lor de către condamnații la închisoare. Au fost identificate mecanismele, menite să garanteze exercitarea drepturilor și libertăților omului și cetățeanului, de asemenea, este analizat controlul civil considerat o garanție efectivă a respectării drepturilor omului în penitenciare.

Cuvinte-cheie: instituție penitenciară, protecție socială, program de adaptare socială, proces echitabil, jurisdicție, standarde internaționale și garanție pentru respectarea drepturilor omului ca lege absolută.

Annotation

The Universal Declaration of Human Rights is a fundamental reference of human rights and freedoms. The Declaration states that the basis of freedom, justice and peace in the world is the recognition of the inherent dignity of all members of the human family and of their equal and inalienable rights. It aims

to create a world of freedom and dignity that must belong to all people, regardless of religion, race or gender. Pacts, treaties, conventions and constitutions have been drawn up on the basis of the Declaration. Both the Declaration and the Constitution oblige the authorities, especially justice and, implicitly, constitutional justice, to respect fundamental rights and freedoms, including those rights and freedoms which ensure that the spiritual side of the human personality is not touched. The protection of human rights presupposes, above all, the existence of guarantees and mechanisms to ensure their exercise. Of these, jurisdictional mechanisms have proven to be the most effective. They are based on the exercise of jurisdictions that have the power to examine complaints and appeals that are based on human rights violations and must issue binding decisions for those concerned.

The article examines a number of fundamental human rights and freedoms in the light of their implementation by those sentenced to prison. Mechanisms have been identified to ensure the exercise of human and civil rights and freedoms, and civilian control as an effective guarantee of respect for human rights in prisons is also being analyzed.

Keywords: penitentiary institution, social protection, social adaptation program, fair trial, jurisdiction, international standards and guarantee for respecting human rights as absolute law.

Sistemul administrației penitenciare este un serviciu public cu un rol social deosebit, determinat de funcțiile sale punitiv-educative și de pregătire pentru eliberare a persoanelor private de libertate.

Sistemul administrației penitenciare pune în executare hotărârile instanțelor de judecată de aplicare a pedepselor și a măsurilor privative de libertate într-un mod individualizat, menține ordinea și disciplina în condițiile asigurării unui climat ce respectă drepturile și demnitatea umană a persoanelor private de libertate.

Aplicarea corectă a regimului penitenciar este una dintre responsabilitățile principale ale sistemului administrației penitenciare. Siguranța locului de deținere se referă la toate activitățile desfășurate de administrația penitenciară în scopul stabilirii unor restricții legale în ceea ce privește libertatea de mișcare, astfel încât să fie împiedicată sustragerea lor de la executarea sancțiunilor privative de libertate, precum și pentru protejarea vieții, integrității corporale și sănătatea acestora, a personalului și a altor persoane care au contact direct cu sistemul administrației penitenciare.

Sistemul administrației penitenciare urmărește reabilitarea persoanelor private de libertate în scopul reducerii recidivei. Reabilitarea persoanelor se realizează prin desfășurarea intervențiilor generale și specifice (psihosociale), ce sunt orientate spre dezvoltarea aptitudinilor și abilităților personale și ar permite integrarea socială după liberare. Diminuarea riscului recidivei depinde de interacțiunea eficientă dintre toate serviciile sistemului administrației penitenciare și de buna evaluare a gradului de risc și a nevoilor crimi-

nogene.

Constituția Republicii Moldova în articolul 1 alin. 3 proclamă „Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile sale, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate.” [1].

În prezent, în Republica Moldova există o listă destul de extinsă de acte normative și de reglementare care protejează drepturile omului, inclusiv a celor care execută pedeapsa cu închisoarea.

Unele dintre aceste acte sunt standarde internaționale în domeniul protecției drepturilor omului, altele – actele legislative ale Republicii Moldova.

În Republica Moldova, procesul de implementare a angajamentelor asumate în legătură cu aderarea la Consiliul Europei pe data de 13 iulie 1995, Parlamentul Republicii Moldova a ratificat Convenția europeană a drepturilor omului pe data de 24 iulie 1997, însă, este dificil să adaptăm realitatea noastră la standardele umanitare europene.

Progresul punerii în aplicare a prevederilor penale și execuțional-penale adoptate în 2002 [19] și 2004 [5] demonstrează că, din păcate, reforma sistemului administrației penitenciare se confruntă cu probleme bazate pe politică punitivă față de condamnați.

Statutul juridic al condamnaților la închisoare presupune necesitatea, pe de o parte, de a asigura la maximum respectarea drepturilor condamnaților, a intereselor legitime ale acestora, iar pe de altă parte, de a asigura administrației instituțiilor penitenciare pârgii legale necesare pentru realizarea eficientă a scopurilor pedepsei penale, asigurând ordinea și disciplina în activitatea instituțiilor penitenciare, prevenirea comiterii de noi infracțiuni și a altor încălcări în rândul condamnaților, precum și corectarea și reeducarea acestora.

În art. 29 al Declarației Universale a Drepturilor Omului se menționează că „în realizarea drepturilor și libertăților sale, fiecare om trebuie să fie supus doar acelor limitări care sunt determinate strict prin lege și exclusiv în scopul asigurării recunoașterii și respectării drepturilor și libertăților altor persoane, satisfacerii cerințelor morale, a normelor de comportare și a bunăstării generale într-o societate democratică” [2].

Astfel, indiferent de împrejurări, orice ființă umană are drepturi fundamentale. Ele nu pot fi retrase fără o justificare legală. Oamenii ținute în arest legal sau în închisoare își pierd pentru un timp dreptul la libertate. Dacă sunt arestați sau închiși ilegal, ei își păstrează toate drepturile, inclusiv dreptul la libertate [6].

Dreptul la libertatea de circulație (Declarația Universală a Drepturilor Omului, articolul 13). Este în mod firesc limitat de însăși natura închisorii, precum și de libertatea de comunicare (Declarația Universală a Drepturilor Omului, art. 20). Dar condamnații nu sunt complet lipsiți nici măcar de aceste drepturi, deoarece rareori sunt ținute în izolare completă, iar dacă sunt

plasați în astfel de condiții, atunci există motive foarte bune pentru asta [2].

Dreptul de a comunica cu familia (Declarația Universală a Drepturilor Omului, art.12) [2]. Asigurarea accesului maxim posibil la familii ar trebui să facă parte dintr-un sistem care tratează condamnații în mod uman. Recunoașterea importanței menținerii contactului deținuților cu familiile este un argument în favoarea faptului că la repartizare se dă prioritate instituției penitenciare situate mai aproape de localitatea de domiciliu sau reședință a condamnatului, ori de altă localitate solicitată în scris de acesta, ținând cont de locurile disponibile de cazare.

Dreptul la ocrotirea sănătății și asistență medicală (Constituția Republicii Moldova art. 36). Dreptul la asistență medicală derivă din prevederile Declarației Universale a Drepturilor Omului ce se referă la bunăstarea fizică și mintală afirmând la art. 25 că: „Fiecare are dreptul la un standard de viață adecvat pentru sănătatea și bunăstarea lui și a familiei...” [2]. *Serviciile medicale reglementate de Recomandarea nr. R [87] 3 privind Regulile Europene pentru Penitenciare, adoptată de Consiliul Europei la 12 februarie 1987* [3]. În fiecare instituție penitenciară vor fi accesibile cel puțin serviciile unui medic internist. Serviciile medicale vor fi organizate în strânsă legătură cu administrația sanitară a comunității sau a națiunii. Ele vor include serviciul psihiatric pentru diagnosticarea în cazurile ce impun tratament stărilor mintale normale. În Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților și recomandările referitoare la acesta, la art. 6 se arată că: „Aplicarea oficială a legii va asigura protecția deplină a sănătății persoanelor în custodie și, în particular, va acționa imediat pentru asigurarea asistenței medicale ori de câte ori este cerut acest lucru” [4]. Acest cod include, desigur, și personalul din închisori, care trebuie să se aplece cu conștiinciozitate asupra nevoilor de ocrotire a sănătății persoanelor închise.

Conform articolul 230 CE al Republicii Moldova dreptul la asistență medicală al persoanelor condamnate este garantat. Asistența medicală în penitenciare se acordă ori de câte ori este necesar sau la cerere, de către un personal calificat, în mod gratuit, potrivit legii. Condamnații beneficiază în mod gratuit de tratament medical și de medicamente [5].

Asistența medicală, potrivit legii, se acordă de către un personal medical calificat, în mod gratuit, ori de câte ori este necesar sau la cerere.

Orice penitenciar trebuie să aibă la dispoziție serviciul a cel puțin un medic generalist, un medic stomatolog și un medic psihiatru. În penitenciarele cu capacitatea de detenție de 100 și mai multe locuri, pe lângă unitatea medicală, sunt create centre curative staționare.

Dreptul la informație. „Declarația Universală a Drepturilor Omului, art. 19 menționează dreptul de primire și difuzare a informației și a ideilor prin intermediul mass-media.” Regula 35 (1) din cadrul „Regulilor europene pentru închisori” stabilește că, la intrarea în penitenciar a condamnaților, aceștia trebuie „să primească informații scrise referitoare la regimul deținuților din

categoria sa, la regulile disciplinare din așezământ, la mijloacele autorizate pentru obținerea de informații și de formulare a plângerilor și la oricare alte probleme care pot fi necesare pentru a permite să își cunoască drepturile și obligațiile și să se adapteze condițiilor vieții din așezământ” [7].

În exercitarea acestor drepturi prevăzute la art. 208 și 169 alin.1 CE Cod de executare, condamnatului i se asigură accesul la informația difuzată prin mijloacele de informare în masă, precum și dreptul de a fi informat de instituția sau organul care asigură executarea pedepsei, în limba pe care o înțelege, despre drepturile și obligațiile sale, modul și condițiile de executare a pedepsei, precum și despre modificarea modului și condițiilor de executare a pedepsei.

Conform art. 209 CE, dispozițiile Codului penal referitoare la executarea pedepsei, ale Codului de executare, ale Statutului executării pedepsei de către condamnați, ale Legii privind accesul la informație, dispozițiile ordinelor emise în temeiul Codului de executare și ale regulamentului de ordine interioară a penitenciarului, precum și modificările acestora, sunt aduse la cunoștință persoanelor condamnate sau sunt puse la dispoziția lor, în limba română sau în limba pe care o înțeleg, imediat după primirea în penitenciar.

Cea mai importantă proprietate a instituției drepturilor omului este garantarea acestora [8]. Puteți declara o gamă largă de libertăți, dar ele își dobândesc adevărata valoare doar atunci când fiecare cetățean are posibilitatea de a le folosi, iar statul este capabil să prevină încălcarea lor.

Garanțiile – măsuri care asigură posibilitatea unei persoane de a-și exercita drepturile și libertățile – sunt una dintre cele mai importante elemente ale statutului juridic și sunt divizate în juridice, politice, economice și sociale.

Cele mai importante sunt garanțiile juridice, mijloacele legale de implementare și protecție a drepturilor omului, măsuri de asigurare a îndeplinirii atribuțiilor. Ele sunt consacrate în acte normative-juridice și, în funcție de acestea, pot avea diferite niveluri – constituțional, legislativ, subordonate legii.

Toate garanțiile sunt în unitate organică, se întrepătrund și se condiționează reciproc. De asemenea, este extrem de important să menționăm că toate garanțiile drepturilor omului acționează în primul rând în cadrul legal în forma garanțiilor legale și în cea mai generală formă sunt consacrate în Constituție. De aceea, garanțiile juridice sunt principalele mijloace de protecție a drepturilor și libertăților și, în același timp, determină însăși posibilitatea implementării lor. De asemenea, acest lucru se aplică și condamnaților în perioada executării unei pedepse privative de libertate.

Suport juridic al drepturilor și libertăților omului în sens larg începe cu formularea legislativă a esenței statului, a orânduirii sociale, aderarea la principiile politice și juridice democratice, precum supremația legii, separarea puterilor, prioritatea individului în relațiile cu statul [8].

În literatura de specialitate, garanțiile juridice se definesc ca un sistem de mijloace juridice de stat, care includ: în primul rând, legile și alte acte

normativ- juridice, precum și diverse tipuri de instituții și organe ale statului, care sunt obligate să asigure realizarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului [9].

Odată cu adoptarea Constituției Republicii Moldova din 1994, s-a format un sistem juridic complex, menit să garanteze exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, a cărui structură formează următoarele nivele:

1) fundamentele ordinii constituționale, pe care se bazează întregul sistem juridic al statului;

2) principiile statutului juridic al persoanei, principiile de bază de la care pornește legiuitorul la crearea unei legi;

3) drepturile și libertățile fundamentale ale omului, care sunt garantate prin cel mai înalt grad de protecție constituțională;

4) normele legislației în vigoare, care trebuie, desigur, să corespundă cu Constituția țării;

5) accesul liber la justiție.

Garanțiile constituționale sunt împărțite condiționat în două grupe: generale și speciale [11].

Cele generale includ:

a) mecanismul constituțional-judiciar de protecție a drepturilor și libertăților (posibilitatea de a se adresa la Curtea Constituțională);

b) protecția judiciară a drepturilor și libertăților;

c) apărarea legitimă de către o persoană a drepturilor și libertăților sale (personal, precum și prin intermediul asociațiilor și organizațiilor obștești);

d) protecția administrativ-juridică a drepturilor și libertăților (actele normative care stabilesc competențele autorităților publice în domenii specifice de management și care stabilesc relații cu cetățenii, responsabilitățile organelor administrației publice și formele de protecție a cetățenilor împotriva acțiunilor ilegale ale funcționarilor publici);

e) protecția internațională a drepturilor și libertăților fundamentale (posibilitatea de a se adresa Curții Europene a Drepturilor Omului sau altor organizații internaționale pentru drepturile omului).

Garanțiile constituționale speciale ale drepturilor omului (garanții ale justiției) sunt:

– garanții de jurisdicție;

– dreptul la asistență juridică;

– prezumția de nevinovăție;

– interzicerea condamnării din nou pentru una și aceeași infracțiune;

– nulitatea dovezilor obținute ilegal;

– dreptul de a revizui sentința;

– o garanție împotriva autoincriminării (art. 264 CPP al RM);

– drepturile victimelor (prejudiciul cauzat de natura morală, fizică sau materială este supus despăgubirii);

- interzicerea forței retroactive a legii.

În ceea ce privește statutul juridic al condamnaților, în literatura de specialitate, există deja un model unic pentru așa-numitele principii-garanție [12]:

- egalitatea cetățenilor în fața legii;
- datoria statului și a funcționarilor publici în asigurarea aplicării și realizării de către cetățeni a drepturilor și libertăților lor;
- recurs împotriva acțiunilor și deciziilor organelor și funcționarilor statului;
- controlul civil asupra activităților organelor și funcționarilor statului.

Această listă ar trebui completată cu controlul de stat și implementarea măsurilor pentru formarea respectului pentru drepturile omului.

Este necesar să ne oprim mai în detaliu asupra instituției de control civil asupra respectării drepturilor omului în instituțiile care asigură detenția persoanelor (art. 180 CE al RM).

Cel mai important pas spre creșterea eficienței acestei instituții a fost crearea comisiilor de monitorizare. Monitorizarea condițiilor de detenție a deținuților și a tratamentului aplicat acestora se efectuează de către comisiile de monitorizare, care sunt organe permanente, fără statut de persoană juridică, instituite în fiecare unitate administrativ-teritorială de nivelul doi unde există instituții care asigură detenția persoanelor [13].

Sistemul administrației penitenciare [14], fiind instituție de stat, ale cărei sarcini include restrângerea drepturilor și libertăților omului în scopurile și limitele stabilite de lege, trebuie să fie sub control civil.

Sistemul este proiectat pentru a proteja nu propriile lor interese, ci interesul public. Societatea are dreptul de a cere din partea sistemului executarea corectă a legilor și respectarea drepturilor omului.

În acest sens, sistemul administrației penitenciare trebuie să asigure că închisorile sunt deschise către societate, recunoscând prioritatea următoarelor principii:

- societatea ar trebui să accepte în mod conștient instituțiile penitenciare și a deținuților ca parte a societății civile;
- angajații instituțiilor de executare a pedepsei trebuie să înțeleagă că efectuează sarcini importante din punct de vedere social;
- vizita la instituția de executare a pedepsei de către reprezentanții asociațiilor obștești este o condiție esențială pentru asigurarea principiilor bunelor tratamente a deținuților și a adaptării lor sociale.

Aceste prevederi ar fi cazul să se regăsească și în Strategia de dezvoltare a sistemului administrației penitenciare, în cadrul căreia se presupune:

- asigurarea transparenței în activitatea sistemului administrației penitenciare în baza implicării pe larg a societății civile în procesul de executare a pedepselor penale;
- implementarea controlului civil asupra activităților sistemului administrației penitenciare;

– luarea de măsuri pentru promovarea comisiilor de monitorizare, inclusiv

luarea în considerare a posibilității participării acestora la activitățile comisiilor de eliberare condiționată, pregătirea deciziilor despre modificarea condițiilor de executare a pedepsei și a regimului penitenciar ca stimulente sau sancțiuni aplicate condamnatului.

Totodată, trebuie de menționat că garanțiile drepturilor constituționale, ideea de umanism în raport cu condamnații și preveniții are o semnificație socială profundă. În procesul de executare a pedepsei, condamnatului trebuie să i se ofere posibilitatea de a păstra aspectul uman și de a se pregăti pentru o viață în libertate. Adică, pentru a oferi o șansă pentru o revenire la normele de comportament sociale acceptate. De aceea, politica penală și cea execuțional-penală suferă schimbări majore în latura minimizării consecințelor sociale negative ale închisorii, atât pentru condamnat cât și pentru familia sa, pentru societate, membru al căreia rămâne atât pe durata executării pedepsei, cât și după aceasta.

Comisia de monitorizare are sarcina de a verifica și supraveghea condițiile de detenție și modul în care sunt tratați deținuții în instituția care asigură detenția persoanelor, aflată în raza unității administrativ-teritoriale în care a fost constituită comisia, iar concluziile ei se expun într-un raport asupra faptelor constatate.

Accesul membrilor grupului de monitorizare în instituțiile care asigură detenția persoanelor se efectuează în baza programului de monitorizare la prezentarea legitimațiilor ce confirmă calitatea de membru al comisiei, eliberate de către președintele consiliului unității administrativ-teritoriale de nivelul doi, și a mandatului de monitorizare, eliberat de către președintele comisiei, în care sunt nominalizate persoanele desemnate să efectueze monitorizarea, data vizitei și instituția care urmează a fi verificată.

De menționat că vizitele membrilor grupului de monitorizare în instituțiile care asigură detenția persoanelor îndeplinesc două funcții simultan:

– de prevenire (însuși faptul că cineva din afară vizitează în mod regulat locurile de detenție contribuie deja la protejarea persoanelor private de libertate);

– protecție imediată (vizitele permit să reacționeze imediat la problemele persoanelor aflate în detenție).

Membrii grupului de monitorizare, în activitatea lor, se bazează pe principiile voluntariatului, independenței, egalității și legalității.

Comisia de monitorizare planifică și aprobă trimestrial programul vizitelor (programul de monitorizare), care este coordonat cu organul ierarhic superior al instituției care urmează a fi monitorizată.

La survenirea unor situații excepționale în instituția care asigură detenția persoanelor, cu acordul organului ierarhic superior al instituției respective, vizitele pot fi efectuate fără a fi planificate din timp, cu condiția că,

în momentul efectuării lor, să nu existe circumstanțe ce ar pune în pericol securitatea instituției sau securitatea publică.

Rapoartele elaborate în urma vizitelor se prezintă administrației instituției care asigură detenția persoanelor, iar în caz de necesitate – organului ierarhic superior al instituției respective, care au obligația să răspundă într-un termen de maximum 30 de zile.

Rapoartele comisiei de monitorizare se prezintă Oficiului Avocatului Poporului și organelor procuraturii.

Administrația instituției care asigură detenția persoanelor este obligată să examineze raportul prezentat în urma monitorizării și, în termen de 30 de zile, să întreprindă măsuri pentru eliminarea încălcărilor constatate, informând în scris comisia de monitorizare.

Comisia de monitorizare elaborează anual, în urma vizitelor efectuate, un raport generalizat care se prezintă Oficiului Avocatului Poporului și organului ierarhic superior al instituțiilor inspectate.

Comisia de monitorizare prezintă rapoartele sale, precum și răspunsurile autorităților vizate, organismelor internaționale autorizate să verifice instituțiile care asigură detenția persoanelor, în conformitate cu actele normative internaționale la care Republica Moldova este parte.

Principala garanție a respectării, implementării și protecției (în caz de încălcare) a drepturilor și libertăților cetățenilor, inclusiv a celor condamnați la închisoarea, în primul rând, este controlul din partea statului. În baza prevederilor Constituției, Codul de executare al RM stabilește controlul asupra respectării drepturilor condamnaților. Controlul de stat al instituțiilor și organelor care asigură executarea pedepselor penale este de mai multe tipuri: *controlul judiciar* (art. 176 CE al RM), *controlul departamental* (art. 178 CE al RM) precum și vizitarea instituțiilor care asigură deținerea persoanelor de către: a) Președintele Parlamentului Republicii Moldova; b) Președintele Republicii Moldova; c) Prim-ministrul Republicii Moldova; d) deputatul în Parlament; e) Avocatul Poporului, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, funcționarii Oficiului Avocatului Poporului, membrii Consiliului pentru prevenirea torturii și alte persoane care îi însoțesc în exercitarea atribuției de prevenire a torturii; f) Procurorul General al Republicii Moldova, procurorul care exercită controlul asupra executării hotărârilor cu caracter penal în teritoriul respectiv; g) persoana cu funcție de răspundere competentă a organului ierarhic superior instituției sau organului care asigură executarea pedepsei penale; h) judecătorul care a examinat sau examinează cauza penală, conform competenței teritoriale (art. 181 CE al RM) [15].

Se pare că acest principiu-garanție este cel mai important, iar după eficiența funcționării sale putem judeca despre nivelul de dezvoltare a statului. Datoria statului și a funcționarilor este de a asigura punerea în aplicare a drepturilor și libertăților cetățenilor, iar recursul asupra acțiunilor și deciziilor organelor statului și funcționarilor publici va face parte din controlul de

stat, o varietate a sa – așa-numitul „autocontrol”.

La început, aspectul *respectarea drepturilor omului* poate părea un „element neclar” și cu siguranță nu o garanție. Cu toate acestea, o înțelegere corectă a esenței sale și un complex de măsuri privind garantarea ei la nivel de stat va permite ridicarea nivelului de cultură juridică a populației în general și anumitor grupuri în special, în cazul nostru – personalul din cadrul sistemului administrației penitenciare și persoanele deținute.

Necesitatea unor astfel de garanții se datorează faptului că lipsa cunoștințelor minime în domeniul drepturilor omului nu permite personalului din sistemului administrației penitenciare să se comporte cu deținuții în mod corespunzător și, totodată, să înțeleagă că ei, de asemenea, au și un șir de drepturi și libertăți garantate de Constituția Republicii Moldova doar cu anumite restricții care nu pot fi depășite.

La fel încălcarea drepturilor condamnaților este legată și de violența în detenție, este determinată în special de lipsa instrumentelor necesare administrației penitenciarului pentru a garanta siguranța locurilor de detenție. Cazurile în care grupurile de deținuți sunt încurajate să se autoguverneze în sistem constituie o amenințare serioasă la adresa siguranței detenției, în general, și a siguranței fizice a deținuților și personalului, în special, precum și a societății după eliberarea condamnatului.

Închisoarea este asociată cu cele mai mari restricții și, prin urmare, pentru a asigura drepturile condamnaților, este necesară reglementarea detaliată a acestora în dreptul execuțional penal.

Numărul de garanții juridice ale drepturilor și libertăților, inclusiv în ceea ce privește condamnații la închisoare, în țara noastră, desigur, a crescut considerabil. Cu toate acestea, principala problemă rămâne posibilitatea utilizării efective a lor în cazul încălcării drepturilor omului.

Referințe bibliografice:

1. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994 // Republicat: Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 78/140 din 29.03.2016 // Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 1 din 12.08.1994.
2. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția 217 (III) din 10.12.1948 // Tratatul internațional la care Republica Moldova este parte (1990-1998), Vol. I, Chișinău, 1998.
3. Regulile europene pentru penitenciare. Recomandarea Nr. R (87)3 adoptată de Comitetul Miniștrilor Consiliului Europei la 12 februarie 1987 – în cea de-a 404-a ședință a miniștrilor deputați. În: Culegere de acte normative și internaționale în domeniul penal. Volumul I. Revista de științe penale. Supliment, 2007. Concept de coordonare: Igor Dolea, Victor Zaharia. 608 p.

4. Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților și recomandările referitoare la acesta. Rezoluția adoptată la 30 august 1955 de către primul congres al ONU pentru prevenirea crimei și tratamentul delicvenților, ținut la Geneva în anul 1955.
5. Codul de executare al Republicii Moldova, Legea nr. 443-XV din 24.12.2004 // Republicat: Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 214-220/704 din 05.11.2010 // Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 34-35/112 din 03.03.2005
6. A pune regulile în acțiune, un manual internațional privind buna practică în penitenciare. Penal Reform International, Haga, martie 1995.
7. Поп О., Drept penitenciar, Editura MIRTON, Timișoara, 2003, p. 56.
8. Ростовщиков И.В., Ростовщикова О.В. О признании и гарантиях прав человека // Права человека в России: проблемы гарантий на современном этапе. — Волгоград, 1999. — с. 7.
9. Права человека: история, теория и практика, Москва, 1995, С. 141.
10. Шевцов В.С. Права человека и государство в Российской Федерации. Москва, 2002, с. 193-195.
11. Конституционное право России: учебник/ А.Н. Головистикова [и др.]; под ред. Н.А. Михалевой. Москва, Эксмо, 2006, с. 466-476.
12. Мелентьев М.П. Правовой статус осужденных и его конституционные гарантии // Воспитание и правопорядок, 1987, № 2, с. 51-53.
13. Legea Republicii Moldova privind controlul civil asupra respectării drepturilor omului în instituțiile care asigură detenția persoanelor nr. 235-XVI din 13.11.2008 // Monitorul Oficial nr. 226-229/826 din 19.12.2008.
14. Legea Republicii Moldova cu privire la sistemul administrației penitenciare, nr. 300 din 21.12.2017 // Monitorul Oficial nr. 48-57/124 din 16.02.2018.
15. Carp S. Drept execuțional penal. Chișinău, 2016.
16. Ansamblul de principii pentru protejarea tuturor persoanelor supuse unei forme oarecare de detenție sau încarcerare. A 76-a Sesiune plenară a ONU din 9 decembrie 1988.
17. Regulile ONU pentru protecția minorilor privați de libertate. Rezoluția 45/115 din 14 decembrie 1990, a 68-a sesiune plenară.
18. Codul penal al Republicii Moldova din 18 aprilie 2002, MO nr. 128-129/1012 din 13.09.2002.
19. Codul penal al Republicii Moldova din 18 aprilie 2002, MO nr. 128-129/1012 din 13.09.2002.
20. Statutului executării pedepsei de către condamnați, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 583/26.05.2006, MO nr. 91-94/676 din 16.06.2006.
21. Carp S., Osadci C., Rusu O. Drept execuțional penal. Chișinău, 2007.
22. Florea V., Florea L. Drept execuțional penal. Chișinău: Ed. ARC, 1999.
23. Drepturile omului. Documente adoptate de organisme internaționale. București: Adevărul, 1990.

DEZIDERATELE UNEI CERCETĂRI CALITATIVE A INFRAȚIUNILOR

Constantin RUSNAC,
*doctor în drept, conferențiar universitar,
șef al Catedrei „Procedură penală, criminalistică și securitate
informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Iurie ODAGIU,
*doctor în drept, conferențiar universitar,
prim-prorector pentru studii
și management al calității al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

Studiul științific este dedicat problematicii actuale a dezideratelor cercetării preliminare a faptei din care rezultă o bănuială rezonabilă că a fost săvârșită o infracțiune și nu există circumstanțe care exclud urmărirea penală. În cadrul articolului se menționează că legislația procesual-penală, statutul juridic al ofițerului de urmărire penală ca subiect principal al anchetei; organizarea urmăririi penale; tehnica, tactica și metodică criminalistică, utilizarea cunoștințelor speciale; nivelul profesional și psihologic al ofițerului de urmărire penală reprezintă factorii principali care determină calitatea cercetării preliminare.

Cuvinte-cheie: cercetare preliminară, bănuială rezonabilă, legislația procesual-penală, organ de urmărire penală, asistență tehnico-criminalistică, polițist.

Summary

The scientific study is dedicated to the current issue of the preliminary investigation desideratum of the deed, which results in a reasonable suspicion that a crime has been committed and there are no circumstances that exclude the criminal investigation. The article mentions that the criminal procedural legislation, the legal status of the criminal investigation officer as the main subject of the investigation; organizing the criminal investigation; forensic technique, tactics and methodology, the use of special knowledge; the professional and psychological level of the criminal investigation officer are the main factors that determine the quality of the preliminary investigation.

Keywords: preliminary investigation, reasonable suspicion, criminal procedural legislation, criminal investigation body, technical-forensic assistance, police officer.

Introducere. Problemele asigurării calității cercetării, la etapa inițială, a faptei din care rezultă o bănuială rezonabilă că a fost săvârșită o infracțiune nu au fost discutate în literatura științifică de mult timp, în principal, din cau-

za faptului că în ultimele două decenii problema respectivă nu a reprezentat un subiect relevant pentru mediul practic și teoretic [63, p. 120].

Cu toate că literatura de specialitate acordă un spațiu limitat etapei inițiale de cercetare a infracțiunilor, în special aspectului criminalistic, considerăm că este imposibil să trecem cu vederea această problemă, deoarece, fără soluționarea ei, nu se poate vorbi de un stat de drept.

Calitatea scăzută a cercetării infracțiunilor comise, la general, și în special în Republica Moldova se datorează unor factori obiectivi și subiectivi. Unii dintre ei fiind reprezentați de: numărul și calitatea sesizărilor despre săvârșirea sau pregătirea pentru săvârșirea unei infracțiuni prevăzute de Codul penal (multe înștiințări conțin informație minimă, care la etapa inițială de cercetare limitează spectrul de acțiuni procesuale ce pot fi efectuate); componența și calitatea gupelor de cercetare (frecvent grupa de cercetare este completată conform graficului și nu se acordă atenția cuvenită faptei cercetate, experienței membrilor grupei, locului comiterii etc.); cantitatea și calitatea acțiunilor întreprinse la etapa inițială de cercetare (cei sosiți primii la locul faptei îndeplinesc acțiuni birocratice, acumularea actelor cu înscrișuri formale etc.); reglementările procesual-penale, penale etc., asigurarea tehnico-criminalistică, tactico-criminalistică și metodică-criminalistică la etapa inițială de cercetare a infracțiunilor etc.

Drept factori principali care determină calitatea cercetării faptei din care rezultă o bănuială rezonabilă că a fost săvârșită o infracțiune, la etapa inițială, autorul Zelenski V. [62, p. 6-9]. indică:

- legislația procesual-penală, statutul juridic al ofițerului de urmărire penală ca subiect principal al activității de urmărire penală;
- organizarea urmăririi penale;
- tehnica, tactica și metodică criminalistică, utilizarea cunoștințelor speciale;
- nivelul profesional și psihologic al ofițerului de urmărire penală.

Suntem de acord cu această afirmație, deoarece doar un ofițer de urmărire penală competent și profesional are capacitatea să organizeze procesul de cercetare a infracțiunilor, în special etapa inițială de cercetare, care în unele cazuri, ținând cont de complexitatea infracțiunii, necesită mult efort intelectual, inițiativă și creativitate.

Scopul articolului constă în evidențierea dezideratelor care asigură existența unei cercetări preliminare obiective și complexe a faptei din care rezultă o bănuială rezonabilă că a fost săvârșită o infracțiune.

Metode și materiale aplicate. Pentru realizarea scopului propus, ținând cont de specificul și caracterul complex al temei investigate, în calitate de metode de cercetare au fost folosite metoda logică, sistematică și de comparare. Cercetările întreprinse se bazează pe studierea doctrinei, legislației

naționale și a practicii judiciare.

Rezultate obținute și discuții. În opinia noastră, legislația procesual-penală reprezintă factorul principal care influențează cercetarea inițială a faptei din care rezultă o bănuială rezonabilă că a fost săvârșită o infracțiune și nu există vreuna din circumstanțele care exclud urmărirea penală.

Legislația procesual-penală autohtonă formează un conglomerat „ne-natural” a două sisteme care au puține lucruri în comun: sistemul continental (romano-germanic) și insular common law (anglo-saxon).

„Expertii” străini care au participat activ la elaborarea Codului de procedură penală al Republicii Moldova au încercat și l-au făcut „superdemocratic”. Drept efect, organul de urmărire penală nu fost încadrat în diferite interdicții inimaginabile și de neconceput, care reprezintă totodată condiții prielnice pentru activitatea apărătorului. De exemplu, conform CPP al RM [50; art. 126. Alin. (2)], în vederea obținerii în cadrul urmăririi penale a informațiilor bancare, este necesară autorizația judecătorului de instrucție, pe când conform legii cu privire la Autoritatea Națională de Integritate „În procesul de control al averii și intereselor personale, inspectorul de integritate are dreptul să solicite oricărui persoane fizice sau persoane juridice de drept public ori privat, inclusiv instituțiilor financiare, documentele și informațiile necesare pentru realizarea controlului” [60; art. 32 alin. (3)].

Sesizăm existența unui lucru straniu care implică interesele statului. Pe de o parte, ofițerul de urmărire penală, ca reprezentant al puterii executive investit cu dreptul de privare de libertate a persoanei pe o perioadă scurtă, dar nu mai mult de 72 de ore, nu are dreptul să obțină printr-o solicitare informații bancare necesare aflării adevărului într-o cauză penală, pe când un inspector de integritate poate obține această informație printr-o cerere.

La fel, conținutul legii procesuale îl lipsește pe ofițerul de urmărire penală de posibilitatea de a porni urmărirea penală, această activitate fiind în atribuția procurorului art. 52. alin. (1) pct. 1, art. 274 „Ordonanța de începere a urmăririi penale, emisă de organul de urmărire penală, în termen de 24 de ore de la data începerii urmăririi penale, se aduce la cunoștință în scris procurorului care efectuează conducerea activității de urmărire penală, prezentându-i-se totodată și dosarul respectiv” [50].

Reiterând problema, menționăm că, conform art. 19 CPP, organul de urmărire penală are obligația de a lua toate măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, completă și obiectivă, a circumstanțelor cauzei, de a evidenția atât circumstanțele care dovedesc vinovăția bănuितului, învinuitului, inculpatului, cât și cele care îl dezvinovățesc, precum și circumstanțele care îi atenuează sau agravează răspunderea, el reprezintă totuși partea acuzării.

Acestea sunt doar unele dintre clișeele legislativ-procesuale ce

influențează cercetarea faptei din care rezultă o bănuială rezonabilă că a fost săvârșită o infracțiune și nu există circumstanțe care exclud urmărirea penală.

Legea reprezintă fundamentul metodicii criminalistice ce include consecutivitatea acțiunilor realizate de ofițerul de urmărire penală, precum și conținutul și specificul acțiunilor sale la fiecare etapă a urmăririi penale.

Având în vedere cele expuse supra, este clar că o modificare a legislației procesuale afectează, la general, metoda criminalistică și, în special, procedeele tactice și metodele particulare de cercetare a infracțiunilor.

Analizând modelele analitice de evaluare a calității cercetării, menționăm că legea este destul de stabilă și se modifică, în principiu, doar în cazurile în care se impune practica de cercetare sau la recomandările experților din domeniu.

Cu referire la modificarea legislației moldovenești, am dori să subliniem opinia autorului autohton Zosim Al. „după destrămarea Uniunii Sovietice, statele nou-formate își elaborează și își realizează politica penală haotic, sub influența straturilor largi ale societății, intereselor personale ale funcționarilor înalți, precum și sub influența organizațiilor internaționale, dar nicidecum în mod bine chibzuit exclusiv în baza realizărilor științei moderne. În opinia noastră, doar consolidarea legislativă a principiului fundamentării științifice a politicii penale poate feri politica penală de erori [52]”.

Legislația procesual-penală autohtonă este lipsită de stabilitate, fapt probat prin multiplele modificări realizate în conținutul textual al CPP al RM. Astfel, doar pe parcursul primelor luni ale anului 2021 au fost realizate peste 64 de modificări.

La fel, constatăm că există „modificări la modificări”, de exemplu: Articolul 93 alin. (3) Probele – modificat prin LP 179 din 26.07.18, MO309-320/17.08.18 art. 498; în vigoare 17.08.18], modificat prin LP 49 din 23.03.18, MO126-131/120.04.18 art. 261; în vigoare 01.10.18; Articolul 118 alin. (2) Cercetarea la fața locului – modificat prin LP 196 din 28.07.16, MO306-313/16.09.16 art. 661], modificat prin LP 39 din 29.05.14, MO169-173/27.06.14 art. 377]; Articolul 132⁸, Interceptarea și înregistrarea comunicărilor – modificat prin LP 119 din 23.06.17, MO277-288/04.08.17 art. 463], modificat prin LP 39 din 29.05.14, MO169-173/27.06.14 art. 377]; modificat prin LP 270 din 07.11.13, MO290/10.12.13 art. 794] etc.

Reiterând problema modificării normelor procesual-penale constatăm că aceste modificări sunt lipsite de un obiectiv măsurabil, relevant și ambițios, nu există nici un studiu care ar demonstra că modificările implementate:

- sporesc posibilitățile reprezentatului organului de urmărire penală în ceea ce privește cercetarea, descoperirea infracțiunilor;
- determină creșterea calității cercetărilor infracțiunilor;
- simplifică procedurile procesual-penale;

- micșorează durata cercetării infracțiunilor;
- oferă posibilitatea implementării de noi mijloace, procedee și metode în activitatea de cercetare și descoperire a infracțiunilor etc.

Noua guvernare, la fel, vorbește deschis despre probleme din sistemul judiciar al Republicii Moldova. Astfel, Președintele Republicii Moldova menționează că: „Reformele autentice se realizează în beneficiul cetățeanului și aduc schimbări reale și pozitive. Nu există rețete ideale de realizare a reformelor într-un domeniu sau altul. O reformă reală în justiție trebuie să asigure, în mod echitabil, protejarea drepturilor omului și sancționarea celor care încalcă legea.

La prima vedere, pare îmbucurător faptul că Guvernul a decis să reorganizeze sistemul de instanțe judecătorești, prin reducerea numărului acestora, ceea ce ar putea să conducă la creșterea eficienței banilor publici și la optimizarea procesului de examinare a dosarelor. Totuși, în esență, această decizie nu contribuie nicidecum la asigurarea unei justiții corecte, atât timp cât Consiliul Superior al Magistraturii este un organ controlat politic, care promovează judecători pe alte criterii decât cele ale profesionalismului și integrității.

O reformă reală în justiție trebuie să asigure, în mod echitabil, protejarea drepturilor omului și sancționarea celor care încalcă legea. Altfel, nu vom avea altceva decât perpetuarea aceluiași sistem aservit și nefuncțional” [56].

Analizând situația actuală, din păcate, conchidem că componenta criminalistică a profesiei de jurist degradează, iar lumea jurisprudenței este orientată spre servirea intereselor private.

Cercetarea criminalistică a infracțiunilor este o activitate extrem de complexă, care determină, în mare măsură, succesul luptei împotriva infracționalității. Activitatea organelor de aplicare a legii și problematica organizării cercetării infracțiunilor reprezintă un subiect foarte relevant deoarece organizarea este temelia ce asigură succesul cercetării infracțiunii.

Astăzi, cea mai mare prioritate este necesitatea îmbunătățirii procesului de cercetare a infracțiunilor, în special prin îmbunătățirea ordinii de organizare a procesului în cauză. De asemenea, este foarte necesar să se mărească eficiența activității organelor de urmărire penală, ceea ce nu este posibil fără îmbunătățirea organizării urmăririi penale.

Principalele probleme criminalistice care trebuie soluționate pentru organizarea cu succes a investigației sunt:

- definirea funcțiilor organizatorice ale subiecților;
- implementarea principiilor organizării în activitățile subiecților;
- problematica interacțiunii ofițerului de urmărire penală cu organele de constatare;
- etapizarea cercetării.

Rolul principal în organizarea urmăririi penale îi revine reprezentativului organului de urmărire penală. Implementarea practică a independenței procedurale a ofițerului de urmărire penală, împreună cu îmbunătățirea temeiurilor legale privitoare la rolul său principal în cercetare, realizarea principiilor organizaționale, în primul rând, al principiului centralizării urmăririi penale și rolului activ al ofițerului de urmărire penală, corespunderea nivelului profesional al ofițerului de urmărire penală cu complexitatea criminalistică a cercetării, principiul volumului optim de muncă al ofițerului de urmărire penală creează condiții și sunt mijloace de îmbunătățire a organizării cercetării unei infracțiuni.

O cercetare calitativă a unei cauze penale impune o planificare preliminară, verificarea tuturor versiunilor elaborate, conlucrarea organului de urmărire penală cu ofițerul de investigație, expert, specialist etc., o pregătire profesională adecvată și experiență profesională în activitatea realizată, un număr rezonabil de cauze penale în gestiune, luându-se în calcul complexitatea faptei cercetate etc.

Gestionarea cauzelor penale pornite pe diferite tipuri de infracțiuni, în opinia noastră, la fel, reprezintă o problemă specifică procesului de organizare, care știrbește din calitatea cercetării. Nu există măcar o repartizare formală a dosarelor în funcție de tipul infracțiunii și complexitate. Rezultă că un ofițer de urmărire penală cu experiență de unu-doi ani cercetează crime grave, deosebit de grave, poate chiar și excepțional de grave. Nimeni nu neagă profesionalismul angajaților tineri, dar cu toții știm că pentru crearea unui specialist competent este nevoie de cel puțin cinci ani de experiență.

Referitor la organizarea procesului de cercetare a unei infracțiuni trebuie de subliniat că legislația procesuală limitează și posibilitatea conducătorului organului de urmărire penală să realizeze vreo imixtiune în procesul de cercetare a unei cauze penale. La prima vedere, este o chestie imperativă, dar dacă privim din punct de vedere practic, apare întrebarea: cum și de la cine să obțină ofițerul de urmărire penală lipsit de experiență un sfat sau recomandare în ceea ce privește planificarea acțiunilor de urmărire penală pe cauza penală aflată în gestiunea sa etc.

Asigurarea calității cercetării preliminare în mare parte depinde de dotarea tehnico-materială a organelor de drept și de mijloacele tehnico-criminalistice, aplicate nemijlocit la cercetarea infracțiunilor [55].

Asigurarea tehnico-criminalistică a procesului de cercetare a infracțiunilor, ca o condiție necesară ce garantează calitatea cercetării, poate fi implementată prin utilizarea profesională, abilă a tehnicilor criminalistice, precum și prin mijloace tehnice, procedee, tactici și metodici moderne aplicate nu numai de către ofițerul de urmărire penală, ci și de ofițerul de investigație, ofițerul criminalist, expert etc. O astfel de abordare este extrem

de utilă, mai ales la cercetarea infracțiunilor săvârșite de organizațiile criminale.

Reiterând problema aplicării mijloacelor tehnico-criminalistice în procesul cercetării infracțiunilor ca urmare a analizei mai multor procese-verbale de cercetare la fața locului întocmite de către ofițerii de urmărire penală din diferite perioade de timp și raioane ale Republicii Moldova, putem afirma că nu se indică sau se indică incomplet mijloacele tehnico-științifice utilizate în cadrul cercetării locului faptei, de exemplu: în unele cazuri nu se indică tipurile de prafuri folosite la relevarea urmelor, alteleori nu se indică tipul aparatului foto utilizat, cardul de memorie, folosirea pensulei, riglei, raportorului etc. Această eroare o constatăm în 75,5% din cazuri [1-48].

La factorii reali obiectivi care determină necesitatea asigurării asistenței tehnico-criminalistice (tehnic, tactic și metodic) pentru cercetarea infracțiunilor, în ordinea importanței lor, ar trebui atribuiți: profesionalizarea continuă a infracționalității, creșterea componentei sale organizate; componența profesională actuală a organelor de urmărire penală; tendințe extrem de nefavorabile în modificările legislației etc.

Din nefericire, constatăm că în fiecare an infracționalitatea devine din ce în ce mai profesională, organizată și dotată cu cele mai noi tehnologii pe care le aplică la săvârșirea infracțiunilor. Sunt cucerite activ noi sfere de influență, sunt stabilite legături internaționale cu infractorii, și sunt împrumutate cele mai noi tehnologii criminale din străinătate, în special cele implementate în spațiul cibernetic.

Problemele apar din cauza faptului că criminalitatea organizată asimilează din ce în ce mai activ posibilitățile colosale ale spațiului cibernetic, ca urmare este necesară dezvoltarea urgentă a tacticii de efectuare a acțiunilor de urmărire penală în această realitate efemeră, unde totul este prezent într-o formă virtuală, electronică, digitală. Astfel, conform datelor prezentate de EUROPOL [51], cea mai mare piață ilegală DarkNet avea serverele în Moldova și Ucraina. Comunicatul procuraturii germane menționează că „mai mult de 20 de servere din Republica Moldova și Ucraina” au fost confiscate. Potrivit anchetatorilor, DarkMarket era „fără îndoială, cea mai mare piață din lume de pe DarkNet, cu aproape 500000 de utilizatori și peste 2400 de vânzători”. În total, cel puțin 320000 de tranzacții au fost efectuate pe platformă, cu criptomonede Bitcoin și Monero, iar suma totală s-ar putea ridica la 140 de milioane de euro.

DarkMarket era utilizat în principal pentru vânzarea drogurilor de toate tipurile, dar pe platformă se mai găseau în vânzare „monede false, date de cărți de credit furate sau falsificate, cartele SIM anonime sau viruși informatici”, precizează parchetul german [49].

Un studiu științific detaliat separat ar trebui să fie dedicat analizei gra-

dului de complexitate a infracțiunilor comise în țară. Situația generală este de așa natură încât nivelul de profesionalism al infractorilor crește treptat, în timp ce nivelul profesional al ofițerilor de urmărire penală, ofițerilor de investigație, experților, ofițerilor criminaliști, în cel mai bun caz, nu se află în cădere liberă.

Dacă mecanismul de săvârșire a infracțiunilor este dezvoltat permanent de lumea criminală atunci organul de urmărire penală a încetat doar să degradeze, deși anual sunt angajate sute de cadre noi, care cu greu au un efect pozitiv asupra nivelului de calificare a angajatului MAI implicat în activitatea de cercetare, descoperire și prevenire a infracțiunilor.

La fel, accentuăm faptul că statul, în domeniul combaterii infracționalității în raport cu instituția specializată în crearea cadrelor calificate, al căror beneficiar este Ministerul Afacerilor Interne, a abordat până la finele anului 2019 o strategie de neutralitate, prin intermediul Strategiei de dezvoltare a Poliției pentru anii 2016-2020 și Planului de acțiuni privind implementarea acesteia [64, 65].

Începând cu finele anului 2019, în special din 2020 până în prezent, Ministerul Afacerilor Interne abordează o strategie activă de dezvoltare a Academiei, în toate domeniile de activitate ale acesteia. Astfel, de exemplu, conform Planului anual de activitate al Ministerului Afacerilor Interne pentru anul 2021, drept obiective sunt menționate:

➤ îmbunătățirea sistemului de pregătire inițială și continuă a polițiștilor, cu accent pe pregătirea practică; unificarea sistemului de pregătire la nivelul Ministerului Afacerilor Interne sub umbrela Academiei de Poliție „Ștefan cel Mare”;

➤ consolidarea capacităților instituționale și educaționale ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, inclusiv cu infrastructură tehnologică avansată și instrumente moderne de management etc.

Obiective realizabile prin acțiunile:

- asigurarea capacităților administrative și logistice pentru sustenabilitatea și dezvoltarea Centrului integrat de pregătire pentru aplicarea legii al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI;

- asigurarea procesului de formare profesională inițială a subofițerilor și ofițerilor debutanți, de formare profesională continuă a angajaților MAI;

- organizarea și desfășurarea programelor de dezvoltare managerială destinate personalului cu funcții de conducere în concordanță cu prioritățile MAI;

- evaluarea programului de studii prin realizarea sondajelor/ chestionarelor de opinie și alte proceduri de ghidare și consiliere în carieră;

- consolidarea capacităților de cercetare din cadrul instituției de învățământ superior a MAI etc.

O componentă decisivă ce determină calitatea cercetării infracțiunilor o reprezintă studiile de licență. Referitor la acest subiect, constatăm că admiterea la studii, la Facultatea „Drept” a Academiei „Ștefan cel Mare” se realizează în conformitate cu cotele de înmatriculare aprobate prin Hotărâre de Guvern [53], care sunt coordonate cu ministerul de resort (MAI) în funcție de necesitățile pieței muncii, cote care nu se măresc, ci dimpotrivă, se află într-o ușoară scădere în fiecare an, de exemplu: în primul deceniu al secolului al XXI-lea erau înmatriculați la Facultatea „Drept”, forma de învățământ zi, buget a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI aproximativ 150-180 de studenți. La absolvire, 50% din aceștia reprezentau ofițeri de urmărire penală, iar restul 50% erau divizați între specialitățile: criminalist, ordine publică, carabinier, penitenciar.

În prezent, la Facultatea „Drept, ordine publică și securitate civilă”, forma de învățământ zi, buget a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI sunt înmatriculați 40-50 de studenți [61]. Analizând datele enunțate, constatăm că rata de înmatriculare la studii în cadrul Facultății „Drept, ordine publică și securitate civilă” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI a scăzut de trei ori, prin urmare, se creează deficit de cadre calificate, căutate la absolvire.

Cu referire la Academia „Ștefan cel Mare” a MAI ca instituție specializată a Ministerului Afacerilor Interne în crearea cadrelor calificate, considerăm că numai această instituție poate crea și dezvolta „potențialul tactic” al angajatului MAI implicat în cercetarea, descoperirea și prevenirea infracțiunilor.

„Potențialul tactic” reflectă cunoștințele, deprinderile, abilitățile necesare în vederea soluționării optimale de către angajații MAI a sarcinilor referitoare la descoperirea și cercetarea infracțiunilor.

Potențialul tactic al lucrătorului practic caracterizează componenta intelectuală a angajatului, pregătirea tactică pe care o are în vederea utilizării în practică a arsenalului de mijloace și metode criminalistice.

Condițiile principale ce asigură formarea arsenalului tactic al ofițerului de urmărire penală sunt:

- prezența în memorie, în stereotipul de comportament, a procedurilor și metodelor tactice, ce sunt suficiente din punct de vedere cantitativ și calitativ;
- prezența abilităților și deprinderilor practice ce asigură utilizarea optimă a acestora în activitatea de descoperire, fixare, ridicare, cercetare și apreciere a informației;
- prezența în memorie a erorilor tipice de urmărire penală, inclusiv a deprinderilor de prognozare a existenței și de reparare a acestora în situații concrete.

Conținutul potențialului tactic cuprinde și cunoștințele tactice referitoare la descoperirea și cercetarea infracțiunilor; cunoașterea și existența

abilității de a folosi arsenalul tactic de mijloace și metode tehnico-criminalistice în lupta cu criminalitatea; abilitatea de a identifica la timp și precis sarcina tactică apărută și condițiile care ar asigura soluționarea ei; capacitatea de a aprecia corect posibilitățile care există; abilitatea de a alege o anumită cale de soluționare a sarcinii tactice; la fel, capacitatea de soluționare a sarcinilor tactice nestandarde, învățarea a tot ce este nou, inclusiv elaborarea a ceva nou cu propriile puteri. Este rațional de specificat că nivelul înalt al potențialului tactic servește drept element ce atestă capacitatea lucrătorului practic de a găsi soluțiile tactice optime noi pentru sarcinile apărute.

Nivelul potențialului tactic îi asigură angajatului un caracter activ în activitatea de utilizare a arsenalului tactic și determină stilul acestuia (metode individuale de utilizare a arsenalului de mijloace tactico-criminalistice în activitatea de descoperire și cercetare a infracțiunilor).

Potențialul tactic diferă de comportamentul real al angajatului MAI, fiind determinat de anumite circumstanțe printre care putem enumera: situația de urmărire penală creată, calitățile individuale ale persoanelor antrenate în procesul de descoperire și cercetare a infracțiunilor.

Conținutul potențialului tactic al angajatului MAI ce reflectă problemele vitale ale practicii de descoperire și cercetare a infracțiunilor.

Problematica studierii procesului de formare a potențialului tactic are un caracter complex ce impune unirea eforturilor teoreticienilor și practicienilor.

Această problemă este soluționată cel mai reușit de curriculumul Facultății „Drept, ordine publică și securitate civilă” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, a cărei obiective și finalități determină crearea cadrelor calificate pentru MAI.

Curricula oferă posibilitatea de a crea anumite abilități, deprinderi și capacități viitorului angajat al MAI, care va activa în domeniul descoperirii, cercetării și prevenirii infracțiunilor.

În prezent, unii lucrători practici acționează în situațiile create ghidându-se după propria experiență sau se lasă pe mâna intuiției, deoarece în instituțiile pe care le-au absolvit studierea disciplinelor orientate spre specializare (drept procesual penal, criminalistica, expertiza judiciară, medicina legală, psihologia judiciară, ASI etc.) au un caracter generalizator și teoretic fără a pune accent pe componenta practică și pe specificul activității de descoperire, cercetare și prevenire a infracțiunilor.

Problema cadrelor calificate este determinată și de reforma poliției moldovenești din martie 2013 a cărui obiectiv a fost inversarea piramidei – 60% subofițeri și 40%ofițeri.

Viziunea strategică privind inversarea piramidei posturilor în cadrul MAI și Metodologia privind inversarea piramidei posturilor în cadrul Poliției,

aprobate prin Dispoziția MAI nr. 10/441 din 17.03.2017, a evidențiat faptul că modificarea raportului ofițeri/ subofițeri de 40%/60% presupune trecerea anuală a 675 de unități din ofițeri în subofițeri. Diminuarea numărului funcțiilor de ofițeri urmează să fie făcut treptat, pe măsura vacantării (inclusiv și în legătură cu pensionarea titularului funcției), prin transformarea acestora în funcții de subofițeri. Totodată, potrivit Matricei de politici privind implementarea Suportului bugetar pentru Reforma Poliției, pentru anii 2017-2020, la componenta A.1.1 este prevăzută, la criteriile de performanță pentru anul 2020, atingerea obiectivului raport de 40% ofițeri/ 60% subofițeri în poliție. Ca urmare, prin Legea nr. 228/2018 au fost operate modificări la Legea nr. 288/2016 privind funcționarul public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, fiind completată cu art. 12¹, care stabilește trecerea angajaților de la categoria corpului de ofițeri la cea a corpului de trei subofițeri în legătură cu reducerea de funcții.

Din cele relatate, se constată că, de fapt, nu s-a optimizat eficiența activității, ci s-a stabilit un caracter defectuos în gestionarea carierei angajaților, prin pierderea caracterului motivant al angajării, pierderea siguranței în deținerea funcției cu statut special, pierderea angajaților [66].

Posibil, pentru a elimina consecințele acestei reforme, a fost instituit mecanismul de elaborare a procedurilor standard operaționale (PSO), care au scopul de a crea algoritmi (pași) întru realizarea anumitor acțiuni inclusiv procesuale, de exemplu PSO privind plasarea persoanei reținute în izolatorul de detenție preventivă, PSO privind mecanismul de asigurare a asistenței medicale persoanelor reținute și aflate în detenție provizorie, PSO privind „Disponerea expertizelor judiciare în procesul penal”, PSO privind reținerea etc.

În opinia noastră, PSO demonstrează încă o dată că nivelul cadrelor implicate în cercetarea infracțiunilor este de o calificare „cu multe rezerve”, iar sinteza activității științifice a teoreticienilor și a muncii zilnice a practicienilor nu poate fi aplicată ca stereotip.

Concluzie. Rezumând cele de mai sus, se poate ajunge doar la următoarea concluzie: până când politica legislativă și de personal nu vor fi adecvate stării și tendințelor actuale de combatere a criminalității și nu va avea un caracter motivant pentru angajații MAI, calitatea cercetării infracțiunilor va avea de suferit.

Referințe bibliografice:

1. Cauza penală nr. 2014031011.
2. Cauza penală nr. 2014031045.
3. Cauza penală nr. 2014031127.
4. Cauza penală nr. 2018421336.

5. Cauza penală nr. 2018421611.
6. Cauza penală nr. 2018421633.
7. Cauza penală nr. 2018421681.
8. Cauza penală nr. 2018421723.
9. Cauza penală nr. 2018421745.
10. Cauza penală nr. 2018480583.
11. Cauza penală nr. 2018480591.
12. Cauza penală nr. 2018480595.
13. Cauza penală nr. 2019030111.
14. Cauza penală nr. 2019030119.
15. Cauza penală nr. 2019030451.
16. Cauza penală nr. 2019480665.
17. Cauza penală nr. 2019481074.
18. Cauza penală nr. 2019481076.
19. Cauza penală nr. 2019481082.
20. Cauza penală nr. 2020030114.
21. Cauza penală nr. 2020030406.
22. Cauza penală nr. 2020030464.
23. Cauza penală nr. 2020030688.
24. Cauza penală nr. 2020421499.
25. Cauza penală nr. 2020421942.
26. Cauza penală nr. 2020421969.
27. Cauza penală nr. 2020440048.
28. Cauza penală nr. 2020440052.
29. Cauza penală nr. 2020440061.
30. Cauza penală nr. 2020440107.
31. Cauza penală nr. 2020440114.
32. Cauza penală nr. 2020440124.
33. Cauza penală nr. 2020440146.
34. Cauza penală nr. 2020440150.
35. Cauza penală nr. 2020440152.
36. Cauza penală nr. 2020440156.
37. Cauza penală nr. 2020440189.
38. Cauza penală nr. 2020440199.
39. Cauza penală nr. 2020440207.
40. Cauza penală nr. 2020440232.
41. Cauza penală nr. 2020440244.
42. Cauza penală nr. 2020440292.
43. Cauza penală nr. 2020440301.
44. Cauza penală nr. 2020440344.
45. Cauza penală nr. 2020440443.

46. Cauza penală nr. 2020480163.
47. Cauza penală nr. 2020480168.
48. Cauza penală nr. 2020480174.
49. Cea mai mare piață ilegală DarkNet avea serverele în Moldova și Ucraina. Disponibil: <https://stiri.md/article/social/cea-mai-mare-piata-ilegala-darknet-avea-serverele-in-moldova-si-ucraina> (accesat la 20.04.2021).
50. Codul de procedură penală al Republicii Moldova: nr. 122-XV din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 248-251.
51. Dark Market: World's Largest Illegal Dark Web Market Place Taken Down. Disponibil: <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/darkmarket-worlds-largest-illegal-dark-web-marketplace-taken-down> (accesat la 20.04.2021).
52. http://academy.police.md/assets/files/pdf/2012_12-13%20iunie_criminal_spatiu_EU_si_CSI.pdf (accesat 20.04.2021).
53. Hotărârea de guvern a RM nr. 521 din 15.06.2020. Cu privire la planurile (comanda de stat) de admitere în învățământul superior cu finanțare de la bugetul de stat pentru anul de studii 2020-2021 <http://academy.police.md/assets/files/pdf/hg-521-20.pdf> (accesat la 20.04.2021).
54. Poliția are aproape 1000 de posturi vacante și nu reușește să angajeze un număr necesar de personal <https://agora.md/stiri/35444/politia-are-aproape-1000-de-posturi-vacante-si-nu-reuseste-sa-angajeze-un-numar-necesar-de-personal> (accesat la 20.04.2021).
55. <https://euroasia-science.ru/ekonomicheskije-nauki/%D0%BA-%D0%B2%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%83-%D0%BE-%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B8%D1%85-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB/> (accesat 20.04.2021).
56. <https://point.md/ru/novosti/politika/maia-sandu-critica-reforma-justitziei> (accesat 20.04.2021).
57. Reforma poliției: împreună cu cetățenii, pentru siguranță <https://politia.md/ro/content/reforma-politiei-impreuna-cu-cetatenii-pentru-siguran-ta-0> (accesat la 20.04.2021).
58. https://www.muiv.ru/vestnik/pdf/un/un_4_13_60_62.pdf (accesat la 20.04.2021).
59. Legea cu privire la activitatea Poliției și statutul polițistului a Republicii Moldova: nr. 320 din 27.12.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 42-47.
60. Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate a Republicii Moldova: nr. 132 din 17.06.2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 245-246.

61. Raport de activitate pentru anul universitar 2019-2020. Disponibil: <http://academy.police.md/assets/files/pdf/rap-act-ascm-19-20.pdf> (accesat la 20.04.2021).
62. Зеленский В. Качество расследования преступлений: понятие и определяющие факторы // Качество расследования: криминалистические и уголовно-процессуальные проблемы : материалы Всероссийск науч -практ конф. Краснодар, 2016 с. 6-9. În: Ищенко Е. К проблеме качества предварительного расследования преступлений. În: Вестник Унивнрситета имени О.Е. Кутафина, с. 121.
63. Ищенко Е. К проблеме качества предварительного расследования преступлений. În: Вестник Унивнрситета имени О.Е. Кутафина, с. 120.
64. Strategia de dezvoltare a poliției pentru anii 2016-2020 <https://documentcloud.adobe.com/link/track?uri=urn%3Aaaid%3Ascds%3AUS%3A14cd158b-afcf-419d-9f08-bdb5ba8ac00e#pageNum=14> (accesat la 20.04.2021).
65. Planul de acțiuni privind implementarea Strategiei de dezvoltare a Poliției pentru anii 2016-2020. <https://documentcloud.adobe.com/link/track?uri=urn%3Aaaid%3Ascds%3AUS%3A0d5f0994-a762-4ddc-b72f-3121dd3f677e#pageNum=3>(accesat la 20.04.2021).
66. Raport de progres privind realizarea, în perioada anului 2020, a Strategiei de dezvoltare a Poliției pentru anii 2016-2020.
67. https://politia.md/sites/default/files/raport_de_progres_sdp_in_anul_2020.pdf (accesat la 20.04.2021).

TEHNOLOGII MODERNE APLICABILE ÎN PROCESE PENALE VERSUS DREPTURILE FUNDAMENTALE ALE OMULUI

Lilian LUCHIN,
*doctor în drept, conferențiar universitar
al Catedrei „Procedură penală, criminalistică și securitate
informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

În acest articol ne-am propus să analizăm situația de facto în acest domeniu, să punem în evidență importanța și rolul implementării și utilizării tehnologiilor moderne aplicabile în procesele penale. În același timp, am studiat eficiența acestor instrumente cu privire la drepturile fundamentale ale omului. Totodată, am încercat să venim cu unele recomandări în scopul sporirii eficienței privind reglementarea utilizării tehnologiilor în coraport cu respectarea drepturilor fundamentale ale omului.

Cuvinte-cheie: tehnologie modernă, sistem automatizat, proces penal, drepturile fundamentale ale omului.

Summary

In this article we aim to analyze the factual situation in this field, to highlight the importance and role of the implementation and use of modern technologies applicable in criminal proceedings. At the same time, we have studied the effectiveness of these instruments in relation to fundamental human rights. At the same time, we have tried to come up with some recommendations in order to increase the efficiency regarding the regulation of the use of technologies in relation to the observance of fundamental human rights.

Keywords: modern technology, automated system, penal trial, fundamental human rights.

Prin Legea supremă a țării noastre, este declarat că Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate [1]. Recunoașterea, respectarea și protecția drepturilor și libertăților omului și cetățeanului este în prezent datoria statului, menită să determine toate direcțiile și formele posibile ale activității sale.

Procesul penal este o sferă de activitate a statului în care drepturile individuale sunt afectate cel mai tangibil. Aici se pot aplica diverse măsuri de constrângere procesual-penale, unde se hotărăște soarta persoanei acuzate de săvârșirea unei infracțiuni. Totodată, în procesul penal, pe lângă persoa-

nele bănuite de comiterea infracțiunilor și interesele victimelor infracțiunilor și ale altor cetățeni sunt afectate în mod semnificativ. Toate au drepturi care trebuie asigurate în mod corespunzător în conformitate cu cerințele moderne.

Necesitatea stringentă de apărare a drepturilor fundamentale impune dezvoltarea problemei asigurării drepturilor persoanei atât în procesul penal în ansamblu, cât și în etapele sale individuale. Evident, cea mai importantă fază a procesului penal unde este acumulat și administrat probatoriul este faza de urmărire penală. Această fază merită o atenție specială, fiindcă, de regulă, aici începe implicarea persoanelor în arealul activităților procesual-penale în diverse calități procesuale. Asigurarea drepturilor acestora în special la etapa inițială a urmăririi penale este una dificilă, deoarece, pe de o parte, este o lipsă de informare mai amplă cu privire la circumstanțele cauzei, pe de altă parte, rezultatele activităților speciale de investigație nu sunt complete și clare.

Formarea unor condiții adecvate pentru persoanele implicate în urmărirea penală presupune nu numai crearea unor garanții noi sau suplimentare ale drepturilor persoanelor care iau parte la aceasta, ci și determinarea structurilor și formelor optime de investigație în ceea ce privește asigurarea drepturilor omului.

Evident, statutul procesual al diferitor participanți la etapa de urmărire penală diferă, fără îndoială, în funcție de interesul lor pentru rezultatul cauzei. În consecință, gradul de asigurare a drepturilor acestora este diferențiat, inclusiv și în aspect procesual. În primul rând, este necesar să se asigure drepturile acestor participanți la procesul penal care au un interes personal în cauză în derularea cu succes a procedurii penale pentru ei, bănuît, învinuit, victimă, partea vătămată și partea civilă.

Cu siguranță, aplicabilitatea tehnologiilor moderne în procesul penal deja nu ne mai surprinde pe nimeni, fiind într-o creștere permanentă. Explicit vorbind, prin „tehnologie”, se înțelege *ansamblul proceselor, metodelor, procedeelelor, operațiilor etc. utilizate în scopul obținerii unui anumit produs* [3]. Fără îndoială, produsul finit realizat prin intermediul acestor tehnologii moderne în activitatea de urmărire penală pot fi diverse date cu privire la cauză care, în consecință, pot servi în calitate de probe.

Ținând cont de acest termen general în activitatea de urmărire penală de cele mai dese ori folosim *tehnologiile bazate pe informație*. Și aici, făcând trimitere la *tehnologia informației* [5], constatăm că este tehnologia necesară pentru prelucrarea (procurarea, procesarea, stocarea, convertirea și transmiterea) informației, în particular prin folosirea computerelor.

Momentan ne aflăm într-o creștere fructuoasă a acestor tehnologii și mai cu seamă cele care se bazează pe inteligența artificială, fiind o componentă indispensabilă a viitorului. Și, mai simplu, aceste tehnologii sunt deja încorporate în telefoanele mobile: ca motoare de căutare pe net, asistență virtuală,

recunoaștere a amprentelor digitale, față, voce etc.

Vorbind la general, toate tehnologiile bazate pe diverse tipuri de informație sunt implementate cu succes în foarte multe domenii ale civilizației actuale. Este ok sau nu? Evident, va depinde de scopurile urmărite, dar nu în ultimul rând de țara unde sunt implementate. Țările unde se implementează asemenea tehnologii trebuie să se bazeze pe transparență, responsabilitate, obiectivitate și, nu în ultimul rând, pe respectarea principiului legalității prin prisma drepturilor fundamentale ale omului. La drept vorbind, aceste principii pot fi respectate doar în țările cu o democrație evolutivă, unde reglementarea tehnologiilor avansate este concentrată pe individ; și, invers, în civilizațiile nedemocratice subiectul nu se regăsește în aceste reglementări unde interesul statului este mai presus ca respectarea drepturilor fundamentale ale omului.

Actualmente, în R. Moldova tehnologiile avansate sunt implementate în diverse sectoare, inclusiv în sectorul justiției. Vorbind de procesul penal, aici indispensabil sunt aplicabile tehnologiile moderne. Aceste tehnologii pot fi grupate în trei grupe: aplicate nemijlocit de organul de urmărire penală, aplicate de către subiecții ce țin de activitatea specială de investigație și cele care sunt aplicate de către instituțiile de expertiză judiciară. Indiferent de tehnologiile aplicate, datoria organului de urmărire penală este respectarea drepturilor fundamentale.

Din prima grupă, adică cele utilizate de organul de urmărire penală se folosesc sisteme având la bază niște algoritmi pentru a prezice infracțiuni, evaluarea riscului de recidivă etc. Finalitatea acestor investigații se realizează într-un act, unde rezultatele obținute se bazează pe acești algoritmi care nu au putere juridică deoarece nu se regăsesc în categoria probelor. Ba mai mult, utilizarea acestor programe de obicei nu sunt dezvăluite persoanelor afectate de rezultatul utilizării lor. Acest lucru îi lasă pe acele persoane într-o poziție în care nu pot contesta acele rezultate. Reieșind din această poziție, atunci putem considera o încălcare a principiului contradictorialității în procesul penal, deoarece se referă la inegalitatea armelor care poate apărea între capacitățile mai avansate pe care organul de urmărire penală le-a avut la dispoziție și resursele limitate pe care le pot avea partea apărării. Un alt aspect ține de anumite riscuri pentru protejarea datelor cu caracter personal, a vieții private, a libertății de exprimare și de informare, a prezumției de nevinovăție și pentru libertatea și securitatea persoanelor.

A doua grupă care este realizată de către subiecții ce țin de activitatea specială de investigație, cum ar fi diverse forme de supraveghere, interceptare, colectarea și analiza datelor etc., aici persistă anumite probleme ce țin de anumite persoane terțe, care nu au vreo oarecare legătură cu cazul examinat. Aceste persoane în imaginile video apar fără să fie bruiate fețele, la interceptări nu sunt bruiate discursurile etc. Dar dacă ne referim la aceste situații, iarăși se bazează pe prelucrarea unor cantități mari de date cu caracter personal, unde este restricționat dreptul la protecția vieții private.

A treia grupă se referă la domeniul expertizei judiciare. Actualmente, de către experții judiciari din cadrul IGP a MAI se folosesc două sisteme automatizate din domeniul dactiloscopiei judiciare AFIS și din domeniul balisticii judiciare POISK. La temelia acestor sisteme automatizate evident că sunt algoritmi care procesează anumite date și vin cu un rezultat. Acest rezultat este total diferit de celelalte grupe, deoarece la bază stă doar aspectul de a ajuta expertul judiciar în realizarea identificărilor în mod cât mai rapid. Acest ajutor cu siguranță este unul tehnic pentru că nemijlocita identificare este realizată de către expertul judiciar, unde ulterior se întocmește un raport de constatare tehnico-științific sau un raport de expertiză judiciară. Mai mult, ambele acte procesuale sunt reglementate de Codul de procedură penală și sunt vizate și în calitate de probe.

La nivel global, există mult mai multe tehnologii avansate, care actualmente sunt folosite, dar unele din ele nu sugerează prea mare încredere, fiind testate insuficient. Dintre aceste tehnologii putem menționa: recunoașterea facială, identificarea vocii și vorbirii, identificarea numărului de înmatriculare al mijloacelor de transport, instrumente de detectare a comportamentului simulat, instrumente de identificare a fraudelor financiare, spălării banilor și finanțării terorismului, supravegherea sonoră (ex., focuri de arme), camere cu capacități de detectare a bătăilor inimii, temperaturii etc., identificarea irisului. Mai mult, prin intermediul programului Orizont 2020, a fost inițiat și testat proiectul „iBorderCtrl” [7] fiind un sistem inteligent de detectare a minciunilor. Acest sistem are menirea să întocmească un profil al călătorului în baza unui interviu automatizat prin cameră web luat călătorului înainte de deplasare. Această tehnologie este bazată pe 38 de microgesturi, fiind testat în Grecia, Ungaria și Letonia.

O altă problemă detectată la nivel global sunt anumite servicii de informații private cum ar fi Clearview AI [6], care este o companie americană de recunoaștere facială, care furnizează software companiilor, autorităților de aplicare a legii, universităților și persoanelor fizice, care are o bază de date cu peste trei miliarde de imagini colectate din sursele online, preponderent de pe rețelele de socializare, evident că ilegal. Mai multe rapoarte au identificat asocierea Clearview AI cu persoane de extremă dreapta datând din 2016 [8].

Un studiu ce ține de identificarea persoanelor după voce demonstrează fiabilitatea acestei tehnologii prin clonarea vocii vorbitorului real. Această tehnologie se numește „Text-To-Speech Synthesis” [2].

Suntem de acord că implicarea tehnologiilor moderne nu numai că vine cu rezultate promițătoare în prevenirea săvârșirii infracțiunilor, creșterea ratei de soluționare a infracțiunilor și îmbunătățirea calității deciziilor, sunt cu siguranță obiective pe care toată lumea le va împărtăși. În ciuda progreselor continue în ceea ce ține de viteza de procesare și capacitatea memoriei calculatoarelor, toate acestea trebuie să fie demne de încredere și să funcționeze doar în favoarea omenirii, să ofere garanție că sunt concepute astfel încât să poată fi întotdeauna stopate de un operator uman. Astăzi, cea mai mare provocare

este rapiditatea dezvoltării acestor programe bazate pe algoritmi, deoarece nu permit o testare în profunzime chiar și de către dezvoltatori.

Dacă e să gândim critic, atunci odată cu implementarea tehnologiilor în justiție, cu siguranță vor fi multe de făcut în evaluarea impactului lor. Directorul Agenției Europene pentru Drepturile Omului, Michael O’Flaherty, a reiterat: „inteligența artificială nu este infailibilă, este creată de oameni – iar oamenii pot greși. De aceea, oamenii trebuie să știe, atunci când se folosesc inteligența artificială, cum funcționează și cum să conteste deciziile automatizate. Uniunea Europeană trebuie să clarifice aplicarea regulilor existente în cazul inteligenței artificiale. De asemenea, organizațiile trebuie să analizeze în ce mod tehnologiile lor pot afecta drepturile oamenilor atât în dezvoltarea, cât și în utilizarea inteligenței artificiale” [4].

Concluzionând cele relatate, se vede că nu toate tehnologiile la nivel de testare și chiar cele implementate sunt sigure să ne ofere un rezultat real. Pentru a spori eficiența acestor tehnologii și sisteme, și totodată să fie demne de încredere, venim cu unele propuneri: periodic este necesar de a fi testate și eliminate potențiale riscuri asociate utilizării; implementarea unor ghiduri pentru fiecare tehnologie; toată informația stocată să fie în conformitate cu normele legale și să fie securizată, și cel mai important aspect este trasabilitatea probei, unde punctul final totuși îl are omul, adică prin implicarea expertizei judiciare unde la baza ei stă principiul argumentării științifice.

Totodată, aș menționa că oricare ar fi tehnologia modernă, ar fi logic să fie implementată doar în situația când există suficiente garanții ce țin de respectarea drepturilor fundamentale în procesele penale. Cu atât mai mult că Parlamentul European la 6 octombrie 2021 a adoptat rezoluția cu privire la inteligența artificială în dreptul penal și utilizarea sa de către autoritățile polițienești și judiciare în procedurile penale, unde recomandă o transparență în folosirea tehnologiilor și interzicerea bazelor de date private de recunoaștere facială.

Referințe bibliografice:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994.
2. <https://arxiv.org/pdf/1806.04558.pdf>
3. <https://dexonline.ro/definitie/tehnologie>
4. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2021-artificial-intelligence-summary_ro.pdf
5. https://ro.wikipedia.org/wiki/Tehnologia_informa%C8%9Biei
6. <https://www.clearview.ai/overview>
7. <https://www.iborderctrl.eu/The-project>
8. O’Brien, Luke. „The Far-Right Helped Create The World’s Most Powerful Facial Recognition Technology”. Huffington Post Australia. Retrieved May 27, 2020.

ELEMENTELE SUBIECTIVE ALE INFRAȚIUNII DE VANDALISM: CONCEPT ȘI CARACTERIZARE

Sofia PILAT,
doctor în drept, conferențiar universitar
al Catedrei „Procedură penală, criminalistică
și securitate informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Rezumat

În doctrina dreptului penal subiectul și latura subiectivă a infracțiunii sunt considerate elemente indispensabile, inerente și strict necesare pentru existența infracțiunii. Subiect al infracțiunii este recunoscută persoana care a săvârșit o anumită faptă interzisă de lege prin acțiune sau inacțiune, și este pasibilă să poarte răspundere pentru cele comise.

Laturii subiective a infracțiunii și caracteristicilor sale individuale sunt dedicate numeroase lucrări științifice, ea constituind forma lăuntrică a acesteia, ce constă în reflectarea în conștiința subiectului a semnelor infracțiunii (acțiunea sau inacțiunea prejudiciabilă) comise.

Cuvinte-cheie: subiect, persoană fizică, responsabilitate, iresponsabilitate, vârstă, latura subiectivă, motivul infracțiunii, scopul infracțiunii, vinovăție, intenție.

Summary

In the doctrine of criminal law, the subject and the subjective side of the crime are considered indispensable, inherent and strictly necessary elements for the existence of the crime.

The subject of the crime is recognized the person who committed a certain act prohibited by law by action or inaction, and is liable for those committed. Numerous scientific works are dedicated to the subjective side of the crime and its individual characteristics.

Keywords: subject, natural person, responsibility, irresponsibility, age, subjective side, motive of the crime, purpose of the crime, guilt, intention.

Subiect al tuturor infracțiunilor descrise de legea penală, inclusiv și a infracțiunii de vandalism, poate fi omul ca persoană fizică responsabilă, care a atins o vârstă anumită [4, p. 189]. De aici rezultă că numai persoana fizică poate fi recunoscută în calitate subiect al infracțiunii specificate la art. 288 CP.

La rândul său, latura subiectivă privită ca element constitutiv subiectiv al infracțiunii de vandalism reprezintă cea mai complexă parte a componenței de infracțiune, deoarece este legată de cercetarea unor fenomene care se supun cu dificultate unei evaluări obiective. La baza respectivei evaluări stau

cunoștințele din domeniul psihologiei juridice și criminologiei, extrapolate în spațiul juridico-penal. Aplicarea acestor cunoștințe are o însemnătate deosebită pentru analiza diferitelor infracțiuni, dat fiind faptul că anume semnele subiective au deseori un rol de bază în calificarea faptei infracționale concrete [3, p. 93].

Analizând subiectul ca unul dintre elementele constitutive ale componenței infracțiunii de vandalism, considerăm a fi oportun să purcedem la o descriere succintă a semnelor și proprietăților subiectului infracțiunii, care convențional pot fi divizate în două grupe și anume: semnele criminologice și semnele juridico-penale.

Semene criminologice (aspectul moral, social-politic al infractorului, particularitățile lui psihologice și psihice etc.) au o mare importanță pentru determinarea cauzelor infracționalității și a condițiilor care contribuie la săvârșirea infracțiunilor, precum și pentru elaborarea măsurilor de prevenire a lor [4, p. 189].

Din punct de vedere juridico-penal, subiectul infracțiunii este persoana care săvârșește nemijlocit infracțiunea sau participă la săvârșirea ei, sau utilizează fenomenele naturale, animalele, ființe iresponsabile etc., producătoare de daune colosale prejudiciabile în scopul comiterii infracțiunii. Sub aspectul juridico-penal, subiectul infracțiunii trebuie să întrunească trei condiții indicate de legea penală: să aibă o anumită vârstă, să fie responsabil și să posede o anumită sau anumite calități, dacă aceasta este prevăzut direct de norma penală [4, p. 189].

La rândul său, latura subiectivă, constituind un element inerent al componenței de infracțiune, corelează și cu alte elemente ale componenței, printre care se enumeră subiectul infracțiunii. Legătura dintre latura subiectivă și subiectul infracțiunii, în esență, constă în faptul că latura subiectivă este activitatea mintală a subiectului infracțiunii.

Așadar, prin latura subiectivă a infracțiunii înțelegem reflectarea sau posibilitatea reflectării concomitente în conștiința subiectului infracțiunii a semnelor obiective ale faptei comise, adică a acțiunii sau inacțiunii prejudiciabile, a consecințelor infracționale, a legăturii de cauzalitate dintre ele, precum și a celorlalte semne obiective prin care este descrisă infracțiunea în legea penală. Latura subiectivă a infracțiunii caracterizează atitudinea psihică a infractorului față de faptele sale. Prin urmare, ea reflectă legătura conștiinței și voinței infractorului cu fapta prejudiciabilă comisă de el [4, p. 155].

Noțiunea de „atitudine psihică” nu reprezintă un termen juridic, ci este împrumutată din cadrul științei de psihologie, iar specificul științei dreptului penal constă în faptul de a reflecta această noțiune în sensul legii penale. Astfel, atitudinea psihică a infractorului reprezintă o legătură dintre subiect (personalitate) și obiectul faptei prejudiciabile. Prin urmare, legea penală nu

se reflectă în atitudinea psihică a persoanei față de orice comportament, ci numai asupra aceluia comportament care poartă un caracter prejudiciabil și pe care legea îl atribuie la categoria celui infracțional, care poate să contribuie ca urmare la survenirea unor consecințe prejudiciabile. Fiind conștient de acest fapt, sau având posibilitatea reală de a înțelege caracterul periculos al propriului comportament, subiectul infracțiunii, prin urmare, își îndreaptă voința sa în detrimentul celorlalți cetățeni, în defavoarea intereselor publice și ale statului [5, p. 153].

Pornind de la definiția prezentată mai sus, ajungem la concluzia precum că latura subiectivă constituie nu altceva decât atitudinea psihică interioară a infractorului față de fapta săvârșită și consecințele ei.

De asemenea, este important de menționat că pentru existența unei infracțiuni este necesar să se adeverească faptul că infractorul și-a manifestat liber și necondiționat voința de a săvârși infracțiunea.

Așadar, vinovăția reprezintă un semn obligatoriu al fiecărei infracțiuni. Ea cuprinde atitudinea psihică a persoanei atât față de acțiunile sau inacțiunile prejudiciabile comise, cât și față de urmările prejudiciabile dorite sau admise; fie față de cele pe care ea credea superficial că vor fi evitate, fie față de cele pe care ea trebuia și putea să prevadă că vor surveni [4, p. 159].

Determinarea laturii subiective a infracțiunii de vandalism spre deosebire de stabilirea circumstanțelor obiective ale faptei respective este destul de dificil, datorită faptului că este foarte complicat de a pătrunde în lumea interioară a persoanei, în gândurile, dorințele, retrăirile, ideile, sentimentele, aspirațiile și emoțiile acesteia. Dar, totuși, stabilirea corectă a acestui element al componenței de infracțiune, prezintă o importanță juridică majoră atât pentru justa calificare a faptei și individualizarea pedepsei, cât și pentru asigurarea respectării principiilor legalității, umanismului și democratismului.

În literatura de specialitate există o opinie unanimă potrivit căreia latura subiectivă a infracțiunii reglementate în art. 288 CP, se caracterizează prin vinovăție sub forma intenției directe. Imprudența că cea de-a doua formă a vinovăției în cazul infracțiunii de vandalism este exclusă, fapt ce reiese din însuși conținutul normei juridico-penale prevăzute la art. 288 CP. Este imposibil ca din imprudență să fie pângărit un edificiu sau o încăpere, aplicând imagini cu caracter obscen sau inscripții indecente, făptuitorul nu putea să nu-și dea seama de caracterul antisocial al acțiunilor sale, să prevadă și să dorească survenirea urmărilor prejudiciabile. În cazul nimicirii din imprudență a bunurilor în transportul public sau în alte locuri publice, de asemenea, este exclusă posibilitatea atragerii persoanei la răspunderea penală conform prevederilor art. 288 CP.

Un rol deosebit de important pentru existența infracțiunii este stabilirea cu maximă precizie a vârstei persoanei, adică exact data, luna și anul

nașterii acesteia. Practica judiciară ne demonstrează faptul că după vârsta infractorului se poate stabili gradul de dezvoltare a capacităților sale intelectuale, a gândirii logice, a comportamentului său, precum și nivelul activității acestuia la săvârșirea faptelor ilicite.

De obicei, vârsta subiectului infracțiunii este constatată după anumite documente, cum sunt: certificatul de naștere, buletinul de identitate, buletinul de identitate provizoriu, pașaportul, permis de conducere, legitimație de serviciu, mențiuni în cartea de înregistrare a actelor stării civile etc.

Se consideră că persoana atinge o anumită vârstă la ora 00.00 a zilei următoare după cea de naștere. În situația în care documentele care ar indica vârsta persoanei lipsesc, aceasta poate fi stabilită prin intermediul expertizei medico-legale.

Potrivit prevederilor art. 21 alin. (1) CP, poate fi subiect al infracțiunii de vandalism persoana fizică responsabilă (fără deosebire de cetățenie sau lipsă a acesteia, rasă, naționalitate, origine etnică, sex, religie, apartenență politică, avere sau origine socială) care în momentul săvârșirii infracțiunii a împlinit vârsta de 16 ani (în ipoteza consemnată la art. 288 alin. (1)), sau reieșind din prevederile art. 21 alin. (2) – persoana fizică responsabilă care în momentul comiterii faptei infracționale a atins vârsta de 14 ani (în ipoteza specificată la art. 288 alin. (2)).

Stabilirea vârstei minime de 14 ani pentru săvârșirea infracțiunii specificate la art. 288 CP în condițiile existenței circumstanțelor agravante prevăzute la alin. (2) lit. b) (de două sau mai multe persoane) și c) (asupra bunurilor care au o valoare istorică, culturală sau religioasă) a aceluiași articol, a provocat în literatura de specialitate numeroase discuții, soldate cu apariția diverselor opinii controversate.

Unii autori precum N.A. Șirokov sunt convinși că stabilirea de către legiuitor a vârstei minime de 14 ani de atragere la răspunderea penală pentru săvârșirea infracțiunii de vandalism, atrage după sine și necesitatea rectificării sancțiunii prevăzute în dispoziția articolului ce reglementează această faptă, deoarece măsurile sancționatorii existente în respectiva normă juridico-penală se aplică destul de rar în practică și astfel se dovedesc a fi neefective [14, p. 15].

Alți autori precum A.E. Doncenko consideră că ar fi expedient ca vârsta minimă de atragere la răspundere penală pentru vandalism să fie majorată până la 16 ani și în cazul existenței circumstanțelor agravante. Opinia respectivă este motivată prin faptul că în funcție de caracterul și gradul prejudiciabil, infracțiunea de vandalism, fiind atribuită categoriei de infracțiuni ușoare (în ipoteza consemnată la art. 288 alin. (1)) și mai puțin grave (în ipoteza specificată la art. 288 alin. (2)), nu creează pericol social de proporții, astfel, în asemenea circumstanțe, specifică autorul menționat, nu este cazul ca pen-

tru comiterea unei astfel de fapte penale atât de „neînsemnate” după părerea lui, să fie atrași la răspundere penală minorii sub vârsta de 16 ani [7, p. 22].

Iar autorul N.A. Ceremnova în general afirmă că în contextul ultimelor decenii de dezvoltare a societății, comportamentul bizar și aberant al tinerilor devine un lucru obișnuit, care este legitimat de cultura dominantă și corespunde mentalității unei societăți aflate la etapa de degradare morală și spirituală. În acest context, autorul citat specifică că marea majoritate a tinerilor cu vârsta cuprinsă între 14-18 ani (circa 66,6%), datorită mediului ambiant în care cresc și se educă, nu sunt în stare să conștientizeze și să perceapă pericolul social sporit al actelor de vandalism pe care le săvârșesc asupra bunurilor din domeniul public, precum și asupra celor ce prezintă valoare istorică, culturală sau religioasă pentru societate. Aceștia, în viziunea autorului, sunt convinși că comportamentul lor nu deviază de la normele morale și etice general recunoscute și respectate în cadrul societății [13, p. 32].

Așadar, din punctul de vedere al autorului sus menționat, reiese că comiterea actelor de vandalism prezintă un lucru obișnuit și normal pentru minori cu vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani.

Analizând opiniile diferitor autori referitoare la vârsta minimă de atragere la răspundere penală pentru săvârșirea infracțiunii de vandalism, nu putem fi de acord cu unele afirmații expuse în favoarea majorării acesteia de la 14 la 16 ani. În susținerea poziției respective, aducem și unele argumente pe care le considerăm a fi oportune.

Deci, în procesul de stabilire a vârstei de 14 ani care ar permite atragerea minorului la răspundere penală pentru comiterea vandalismului săvârșit cu circumstanțe agravante enumerate la art. 288 alin. (2) lit. b) și c), legiuitorul a luat în considerare o serie de factori, care ne permit să acceptăm și să împărtășim opinia lui. Printre factorii primordiali, care au stat la baza stabilirii vârstei minime de 14 ani de atragere la răspundere penală pentru săvârșirea faptei infracționale specificate la art. 288 CP, au fost indicii ridicăți în ultimele decenii ale sec. al XX-lea de comitere a acestei infracțiuni de către minori. În susținerea poziției legiuitorului autohton se alătură și practica judiciară, care ne demonstrează că în marea majoritate a cazurilor, infracțiunea de vandalism specificată la art. 288 CP este comisă de copii a căror vârstă variază între 14 ani și 16 ani. În această ordine de idei, este evident faptul că anume minorii sunt cel mai frecvent tentați să comită infracțiunea de vandalism.

Numeroasele studii în domeniul psihologiei și pedagogiei au demonstrat la nivel științific că anume adolescența constituie una dintre cele mai dificile perioade de dezvoltare a personalității umane. Anume la etapa respectivă a vieții are loc formarea caracterului individului, care deseori se caracterizează prin incoerență, vulnerabilitate, sensibilitate, afectivitate, flexibilitate, emotivitate, lipsă de stăpânire de sine și încredere exagerată în

propriile puteri.

Lipsa de cunoștințe în domeniul dreptului, lipsa de experiență, crearea unei imagini distorsionate privind normele morale, schimbarea frecventă și bruscă a dispoziției în situațiile de conflict, se pot manifesta în conduita adolescentului prin brutalitate, insolență, încăpățănare, infamie și sunt doar câțiva dintre factorii ce îl pot determina pe acesta să porceadă la comiterea unor fapte interzise de lege, printre care se enumeră și vandalismul.

În aceste împrejurări, este important să fie luat în considerare și faptul că deseori anume infractorii minori pot deveni membrii unor grupuri criminale organizate sau organizații criminale, astfel sporind gradul de infracționalitate în societate.

De asemenea, este important să menționăm că din punct de vedere psihologic la vârsta de 14 ani, nivelul de dezvoltare mintală a minorului îi permite să înțeleagă sensul și însemnătatea conținutului interdicției juridico-penale cuprinse în art. 288 CP și caracterul prejudiciabil al acțiunilor sale. Datele comparative ale cercetărilor psihologice ale minorilor cu vârsta de la 14 la 18 ani, care pe de-o parte au săvârșit infracțiunea de vandalism, iar pe de altă parte infracțiuni din categoria celor grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, ne demonstrează faptul că unui minor îi este mai simplu și accesibil să conștientizeze sensul și semnificația acțiunilor sale ilicite care au condus la comiterea vandalismului, decât a acțiunilor sau inacțiunilor care au stat la baza comiterii altor infracțiuni [8, p. 56-59].

Totodată, subliniem că pentru comiterea infracțiunii de vandalism nu este necesar ca făptuitorul să posede cunoștințe speciale, abilități sau experiență. În comparație cu alte fapte penale (de ex.: banditismul (art. 283 CP), traficul de ființe umane (art. 165), fabricarea sau punerea în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false (art. 236), delapidarea averii străine (art. 191) etc.), pentru comiterea vandalismului, de asemenea, nu este nevoie de o pregătire specială premeditată, în acest sens, posibilitatea comiterii infracțiunii respective devine accesibilă pentru persoanele ce fac parte din categoria de vârstă descrisă mai sus.

De asemenea, un rol primordial pentru existența infracțiunii specificate la art. 288 CP îl are stabilirea momentului de consumare. Reieșind din faptul că vandalismul este o infracțiune formală, care se consideră consumată fie din momentul realizării acțiunilor de pângărire a edificiilor sau altor încăperi, fie din cel al nimicirii bunurilor în transportul public sau în alte locuri publice, intenția directă la astfel de faptă penală se deosebește prin conștientizarea de către făptuitor a caracterului prejudiciabil al acțiunilor sale, prevederea apariției urmărilor prejudiciabile și manifestarea dorinței întru survenirea acestora.

La fel, latura subiectivă a infracțiunii este compusă și din alte elemente

constitutive cum sunt motivul (mobilul) și scopul.

Prin motiv sau mobil al infracțiunii se înțelege impulsul intern (dorință, tendință, pasiune, sentiment) al infractorului ce a făcut să se nască în mintea lui ideea săvârșirii unei anumite activități conștient orientată spre satisfacerea acelei dorințe, tendințe, pasiuni eronate [4, p. 176].

Prezența mobilului în săvârșirea oricărei infracțiuni, inclusiv și a infracțiunii de vandalism este un indiciu al normalității psihice a făptuitorului, iar lipsa unui motiv comprehensibil (înțeles, adecvat) constituie un indiciu de anormalitate psihică ce impune o examinare atentă a responsabilității subiectului [2, p. 192].

Scopul infracțiunii, la rândul său, reprezintă o imagine mintală apărută în psihicul persoanei privind obiectivul propus și reprezentat de făptuitor ca rezultat al acțiunii sau inacțiunii sale infracționale. Deci, scopul, ca o imagine privind rezultatul scontat, caracterizează gândirea, cugetarea persoanei [4, p. 178].

Ca și motivul, scopul nu constituie, de regulă, un semn obligatoriu al laturii subiective a infracțiunii, deoarece oricare ar fi scopul conduitei făptuitorului, săvârșirea acesteia este suficientă pentru constatarea laturii subiective a infracțiunii [4, p. 178].

Despre același lucru putem vorbi și în cazul infracțiunii reglementate în art. 288 CP, unde motivul și scopul nu constituie elemente obligatorii ale laturii subiective a infracțiunii, și respectiv nu se iau în considerare la calificarea faptei, ci numai la stabilirea și individualizarea pedepsei și răspunderii penale. Cu toate acestea, faptul respectiv nu ar însemna că săvârșind o astfel de infracțiune, făptuitorul nu ar urma un scop sau nu ar avea nici un motiv.

La săvârșirea oricărei infracțiuni intenționate, inclusiv și a vandalismului, motivul constituie impulsul intern ce se naște în mintea făptuitorului și îi dirijează conduita sa ilicită. De asemenea, motivul și scopul infracțiunii analizate, ne permit să delimităm vandalismul de alte tipuri de infracțiuni.

Analizând problematica în cauză, constatăm că printre motivele de comitere a vandalismului deseori apar următoarele:

- dorința aprigă a făptuitorului de a demonstra importanța, valoarea, rolul și puterea sa în societate;
- manifestarea neglijenței, lipsei de respect și revoltei față de regulile morale instituite în societate;
- manifestarea agresiunii acumulate față de obiecte ce prezintă o valoare istorică, culturală sau artistică prin pângărirea sau nimicirea acestora;
- tendința făptuitorului prin intermediul comiterii vandalismului, de a se încadra într-un grup de persoane care își petrec timpul împreună, se distrează împreună și au interese comune concentrate asupra săvârșirii actelor de vandalism;

– obrăznicia persoanei apărută în rezultatul lipsei de educație a acesteia etc.

Motivele enumerate mai sus scot în evidență năzuința făptuitorului de a se autoafirma prin prisma conduitei infracționale. După cum menționează unii autori precum M.P. Juravleov și S.I. Niculin, natura acestor motive constă în lipsa de educație și cultură, impertinență, tendința de a se manifesta într-o manieră deliberată, lipsa de respect față de societate, precum și nu în ultimul rând dorința de a-și afirma personalitatea și propriul eu prin intermediul unui comportament brutal și agresiv [10, p. 240].

Autorul B.V. Iațelenko menționează că infracțiunea de vandalism poate fi săvârșită din motive huliganice, din răzbunare sau din alte motive [11, p. 245].

Aceeași opinie o împărtășesc și autorii Sergiu Brânză și Vitalie Stati, care consideră că motivele huliganice au un caracter obligatoriu în cazul infracțiunii specificate la art. 288 CP [1, p. 707].

În același context se expun și autorii A.A. Gravina și I.A. Semențova, care printre motivele de răzbunare, ură națională etc., evidențiază ca fiind cele primordiale motivele huliganice [6, p. 214].

Alți autori precum I.N. Deriughina promovează o opinie diagonal opusă referitoare la existența motivelor huliganice în componența laturii subiective a infracțiunii de vandalism. Din punctul de vedere al acestui autor, motivele infracțiunii de vandalism pot fi diverse, însă cele huliganice nu se înscriu în această listă [12, p. 364].

De aceeași părere sunt și autorii L.D. Gauhman și S.V. Maksimov, care afirmă că motivele huliganice nu se încadrează în categoria motivelor infracțiunii de vandalism [12, p. 209].

Analizând opiniile diferitor autori referitoare la prezența motivelor huliganice în conținutul infracțiunii specificate la art. 288 CP, susținem părerile celor care s-au expus în favoarea acestora, afirmând că motivele huliganice fac parte dintre cele fundamentale în cazul infracțiunii de vandalism.

Totodată, trebuie de remarcat că motivele huliganice sunt considerate unele dintre cele mai periculoase, deoarece nu sunt justificate din punct de vedere al logicii, au un caracter subconștient și un grad scăzut de control și percepție. Acestora le este caracteristică promptitudinea, spontaneitatea, bruschețea și impulsivitatea. Preponderent, persoanele care săvârșesc infracțiunea de vandalism din motive huliganice, de regulă acționează fără ceva pregătire sau înțelegere prealabilă, ideea de comitere a faptei ilicite apare la ei brusc și aceștia acționează pe moment. În același timp, agresiunea vandalilor materializată prin comiterea actelor de vandalism poate apărea în rezultatul disprețului sau antipatiei pe care aceștia din urmă o au față de întreaga societate, de o anumită pătură socială sau de un grup rasial, etnic sau religios.

În ultimul caz, acțiunile făptuitorului sunt dirijate de sentimentul de neglijență, ură, răzbunare față de această categorie de persoane.

În conținutul motivelor huliganice se includ o varietate largă de alte motive josnice, sub influența cărora la făptuitor apare intenția de a demonstra lipsa de respect față de societate, neconformare cu normele morale existente și acceptate, manifestări care privesc în ansamblu dau dovadă de lipsă de bună-cuviință la făptuitor. Apariția și dezvoltarea motivelor huliganice, poate avea loc din cauza sentimentului de gelozie și a dorinței de răzbunare survenite ca urmare stării sufletești chinuitoare retrăite de făptuitor. Sub presiunea sentimentelor respective, ce determină și dirijează comportamentul subiectului și la apariția unui motiv bine conturat, care uneori poate fi neînsemnat, la persoană pot apărea unele emoții de mânie, malițiozitate, dorință de răzbunare, care se revarsă prin comiterea unor fapte antisociale și ilicite printre care se enumeră și vandalismul.

În contextul celor expuse mai sus, considerăm că printre motivele primordiale ce îl pot determina pe făptuitor să nimicească bunurile în transportul public sau în alte locuri publice pot fi și cele personale. Aceste motive pot degenera în huliganice în momentul în care sunt ajustate de către făptuitor, care invocă că apariția lor se datorează sentimentelor de gelozie și răzbunare pe care le trăia la acel moment. În contextul considerării motivelor huliganice ca unele de bază la comiterea infracțiunii de vandalism, este important ca emoțiile ce treptat au trecut în motive, să trezească în conștiința subiectului dorința de a demonstra atitudinea de nepăsare față de principiile morale ce dăinuiesc într-o societate. La fel, este principial ca motivele huliganice apărute pe fundalul retrăirilor sufletești ale subiectului să îl determine pe acesta la săvârșirea unor acțiuni ilicite (pângărire sau nimicire) numai asupra bunurilor din domeniul public, acțiunile respective îndreptate asupra bunurilor ce fac parte din domeniul privat nu pot fi calificate conform prevederilor art. 288 CP.

Așadar, din neputință de a se autoafirma sub un aspect pozitiv, nimicirea bunurilor în transportul public sau în alte locuri publice, constituie pentru făptuitor unicul procedeu de afirmare a propriei personalități care, de asemenea, este însoțit de neconformarea acestuia cu ansamblul normelor de conviețuire socială.

Alături de motivele huliganice descrise mai sus, care rămân a fi primordiale, ca motive subsidiare de comitere a infracțiunii de vandalism putem atesta următoarele: răzbunare; ură socială, națională, rasială sau religioasă; interesul material (atunci când autorul infracțiunii acționează ca urmare a instigării, concretizate în promisiunea unei recompense materiale) etc. [1, p. 707].

În această ordine de idei, autorii Sergiu Brânză și Vitalie Stati sublini-

ază că în vederea relevării naturii motivelor care determină săvârșirea infracțiunii de vandalism, este util să stabilim conexiunea dintre aceste motive și obiectul juridic special al infracțiunii de vandalism. În acest context, menționează autorii citați, este practic imposibil de a face abstracție de la opinia conform căreia „Deosebirea vandalismului de huliganism constă în aceea că, în cazul vandalismului, se atestă violarea normelor de moralitate și estetică publică, însă nu are loc încălcarea ordinii publice” [1, p. 707].

În susținerea unei astfel de opinii vine și autorul V.N. Kudreavțev, care susține că „deosebirea vandalismului de huliganism se exprimă în faptul că, în cazul vandalismului are loc nu doar încălcarea ordinii publice, ci și violarea normelor de estetică și moralitate publică” [9, p. 246].

Totodată, în final, este important de remarcat și faptul că pentru infracțiunea specificată la art. 288 CP, scopul nu este prevăzut în calitate de semn obligatoriu al laturii subiective. Prin urmare, deseori infracțiunea de vandalism se consideră a fi comisă fără un anumit scop. Însă, dacă acesta totuși persistă, atunci el este reflectat în conștiința subiectului, care își dă seama că prin comportamentul său cinic și lipsit de educație, încalcă orice normă morală din cadrul societății. În așa mod, făptuitorul demonstrează lipsa de respect total față de cei din jur, față de valorile morale și materiale, reducând considerabil calitățile estetice ale edificiilor sau altor încăperi, ale bunurilor din transportul public sau din alte locuri publice [6, p. 660]. Fiind generat de motiv, scopul infracțiunii formează împreună cu acesta atitudinea psihologică a făptuitorului față de acțiunile realizate.

Deci, în concluzie, menționăm că stabilirea de legiuitor a limitei minime de vârstă – 14 ani, de la care persoana poate fi trasă la răspundere penală pentru săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 288 CP, este una corectă și justificată, deoarece, la atingerea vârstei de 14 ani, minorul în deplină măsură este capabil să evalueze comportamentul său ca fiind ilicit și producător de prejudiciu.

De asemenea, nu în ultimul rând este importantă și cunoașterea motivului de care s-a călăuzit infractorul și a scopului urmărit de el este deosebit de utilă pentru determinarea caracterului și gradului prejudiciabil al faptei, pentru cunoașterea pericolozității infractorului, stabilirea măsurii de apărare socială adecvată [4, p. 179] și pentru individualizarea pedepsei penale și delimitarea infracțiunii de vandalism de alte infracțiuni asemănătoare.

Referințe bibliografice

1. Brânză S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. II. Chișinău: F.E.-P. „Tipogr. Centrală”, 2015. 1300 p.
2. Bulai C. Manual de drept penal. Partea generală. București: ALL, 2000.

- 240 p.
3. Chirița V. Luarea de ostatici: Analiză juridico-penală și criminologică. Chișinău: Tipogr. Acad. „Ștefan cel Mare” a MAI, 2011. 242 p.
 4. Manual de Drept penal. Partea generală. Redactor coordonator Borodac A. Chișinău: F.E.-P. „Tipogr. Centrală”, 2005. 516 p.
 5. Oancea I. Tratat de drept penal. Partea generală. București: All, 1994. 352 p.
 6. Гравина А. А., Кашепов В. П., Кошаева Т. О. и др. Уголовное право Российской Федерации. Учебник. Москва: „Былина”, 1999. 559 с.
 7. Донченко А. Е. Ненаказуемый вандализм. În: Российская юстиция, 1998, № 6, с. 21-24.
 8. Пирожков В. Ф. Криминальная психология. Москва: „Ось-89”, 2007. 704 с.
 9. Российское уголовное право. Особенная часть/Под ред. В.Н. Кудрявцева, А.В. Наумова. Москва: Юрист, 1997. 496 с.
 10. Российское уголовное право. Особенная часть/Под ред. М.П. Журавлёва и С.И. Никулина. Москва: Спартак, 1998. 480 с.
 11. Уголовное право России. Особенная часть/Под. ред. А.И. Рарога. Москва: ИМПЭ, 1998. 479 с.
 12. Уголовное право. Особенная часть/Под общ. ред. Л.Д. Гаухмана и С.В. Максимова. Москва: Эксмо, 2005. 414 с.
 13. Черемнова Н. А. Уголовная ответственность за вандализм. Диссертация канд. юрид. наук. Омск, 2004. 198 с.
 14. Широков Н. А. Вандализм (уголовно-правовой и криминологический аспекты). Автореферат докторской диссертации канд. юрид. наук. Москва, 2003. 27 с.

PERSONALITATEA INFRACTORULUI-MERCENAR

Valentin CHIRIȚA,
*doctor în drept, conferențiar universitar
al Catedrei „Drept penal și criminologie”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Alexandru DRĂGULEAN,
doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Rezumat

Orice infracțiune are la baza sa o anumită doză de agresivitate, volumul acesteia variind în funcție de mai multe circumstanțe. Fără îndoială, agresivitatea constituie una din principalele caracteristici ale personalității infractorului.

În prezentul articol sunt analizate unele determinante bio-psiho-sociale ale personalității infractorului mercenar.

Studierea trăsăturilor personalității infractorului este un element indispensabil în vederea prevenirii eficiente a fenomenelor infracționale, inclusiv a activității mercenarilor.

Cuvinte-cheie: activitatea mercenarilor, mercenar, infractor, individ, personalitate, conflict armat, criminologie, drept penal.

Summary

Every crime is based on a certain dose of aggression, its volume varying depending on several circumstances. Undoubtedly, aggression is one of the main characteristics of the criminal's personality.

In this article, some bio-psycho-social determinants of the personality of the mercenary are analyzed.

The study of the personality traits of the criminal is an indispensable element in order to effectively prevent criminal phenomena, including the activity of mercenaries.

Keywords: the activity of mercenaries, mercenary, criminal, individual, personality, armed conflict, criminology, criminal law.

În prezent, prin prisma dreptului penal și al criminologiei, o atenție sporită este acordată studierii personalității mercenarului ca subiect al infracțiunii cu caracter internațional – activitatea mercenarilor, infracțiune prevăzută și de legislația penală națională la art. 141 al Codului penal al Republicii Moldova, care reprezintă, de fapt, o amenințare la adresa securității statelor și a întregii comunități mondiale.

De menționat că, în genere, una dintre principalele componente ale obiectului de cercetare al criminologiei este personalitatea infractorului.

Criminologii studiază personalitatea infractorului din perspectiva relevării rolului acesteia în etiologia actului infracțional și utilizării posibilităților de influențare asupra sa pentru a nu admite repetarea acțiunilor infracționale. Din perspectiva criminologiei, anume personalitatea infractorului poartă în sine cauzele săvârșirii infracțiunii, constituind veriga principală a întregului mecanism al comportamentului criminal, iar acele particularități ale sale care generează un astfel de comportament trebuie să formeze obiectul nemijlocit al prevenției [5, p. 231].

În literatura de specialitate, opiniile asupra personalității infractorului sunt diversificate, majoritatea referindu-se la una și aceeași persoană, însă nu au același conținut, având în vedere ipostaze și faze diferite pe care persoana care a comis infracțiunea le parcurge. Fiecare opinie, însă, reflectă persoana celui care a săvârșit infracțiunea, care a fost deferit justiției ca purtător al anumitor caracteristici.

Personalitatea infractorului nu reprezintă un nou tip de personalitate umană, ci este o personalitate obișnuită care se caracterizează prin unele trăsături comportamentale specifice. Specificul constă în prezența pericolului social [3, p. 109].

Subliniem că, personalitatea infractorului este un concept complex al criminologiei, care înglobează noțiunea „personalitate” și noțiunea juridico-penală „infractor” [7, p. 59], astfel încât acest subiect prezintă interes sub aspect criminologic din două perspective:

I – criminologia studiază legăturile ce există între personalitatea criminalului și crimă;

II – criminologia investighează posibilitățile de influențare în scopul reorientării comportamentului negativ al infractorului [2, p. 28].

Personalitatea reprezintă calitatea socială a omului. Aceasta nu se dobândește din momentul nașterii persoanei, ci se formează în procesul relațiilor sociale, ceea ce presupune că este un proces de lungă durată și reprezintă un produs al socializării individului. Concomitent, omul reprezintă un produs al unei duble determinări, dat fiind faptul că natura sa este biosocială. Biologicul include legăturile genetice ale omului și se află în raport de subordonare față de relațiile sociale. Bineînțeles că trăsăturile sociale integrează în sine și particularitățile de natură biologică, inclusiv psihologică, din aceste considerente ele nu dispar și nu sunt excluse din esența socială a omului [1, p. 132].

Contextual, menționăm că, de regulă, personalitatea infractorului apare cu mult înainte de săvârșirea infracțiunii [3, p. 109].

Înainte de a purcede la caracterizarea criminologică a personalității infractorului-mercenar, în particular, vom prezenta câteva definiții ale conceptului de personalitate a infractorului, în general.

Astfel, potrivit Dicționarului explicativ al limbii române, prin „personalitate” se înțelege: „ceea ce este propriu, caracteristic fiecărei persoane și o

distinge ca individualitate conștientă și liberă; ansamblul de însușiri stabile ce caracterizează mental și comportamental o persoană; felul propriu de a fi al cuiva” [4].

Autorul C.E. Igoșev consideră că „personalitatea infractorului urmează a fi privită ca un astfel de tip social, al cărui specific se exprimă nu numai prin particularitățile determinantelor sociale, care stau la baza formării la o anumită persoană a semnelor prejudiciabile, dar și prin acele trăsături și calități care constituie o particularitate a comportamentului și a universului spiritual al acesteia, prestabilind temeiul specific al percepției și evaluării condițiilor sociale înconjurătoare” [10, p. 23].

O altă definiție a personalității este următoarea: „o totalitate de cele mai tipice caracteristici și particularități, care determină o persoană drept o ființă socială și, totodată, exprimă în cea mai mare măsură individualitatea acesteia” [15, p. 7].

În opinia autorului A.B. Saharov, prin personalitatea infractorului se înțelege: „ansamblul proprietăților, legăturilor și raporturilor sociale care caracterizează persoana vinovată de comiterea infracțiunii, în combinație cu alte circumstanțe și condiții care influențează asupra comportamentului antisocial al acesteia” [16, p. 5].

Totodată, unii autori analizează personalitatea infractorului într-un sens mai îngust și înțeleg prin aceasta „o totalitate de proprietăți psihologice și personal-structurale negative, caracteristice pentru infractorii unei anumite sfere criminale” [12, p. 65].

O definiție generală a personalității infractorului, în opinia noastră, ar putea fi considerată cea formulată de autorul Iu. Larii: „personalitatea celui care a comis infracțiunea din cauza unor trăsături psihologice ce-i sunt caracteristice, a viziunilor antisociale și alegerea căii social-periculoase de satisfacere a necesităților sale sau neîntreprinderea acțiunilor corespunzătoare pentru prevenirea rezultatului infracțional” [6, p. 42].

Reieșind din faptul că natura individului uman, după cum s-a menționat anterior, este una biosocială, considerăm rațional de a dezvălui corelația biologicului și socialului în personalitatea infractorului. În acest sens, este necesar să se determine, în primul rând, structura acesteia. Anume structura reprezintă acele elemente specifice și trăsături particulare care stau la baza formării personalității, inclusiv a infractorului.

În această ordine de idei, unii autori, printre care și V.S. Cetverikov, evidențiază următoarele elemente ale structurii personalității: biofizice, social-demografice, psihologice, morale, social-funcționale, juridico-penale, criminologice [17, p. 65]. Alți autori se limitează la elementele social-demografice, social-funcționale și cele social-psihologice [13, p. 45].

Autorul Iu. Larii susține teza, la care ne asociem și noi, potrivit căreia structura biosocială a personalității infractorului include în sine totalitatea

următoarelor elemente:

- psihice, care cuprind: (a) trăsături emoționale – temperamentul, dinamica senzorială, excitația emoțională, capacitatea de compasiune etc.; (b) trăsături intelectual-volitiv – caracterul, nivelul de dezvoltare mentală, volumul de cunoștințe, orizontul intelectual, capacitatea de a lua decizii, scopurile, interesele și insistența în realizarea lor, aptitudinile, deficiențele psihice;
- fizice: sexul, vârsta, starea fizică a organismului și a sănătății, alte particularități caracteristice corpului fizic uman;
- social-demografice: locul nașterii și cel de trai, starea familială, nivelul de dezvoltare profesională, profesia, locul de muncă, naționalitatea, religia etc.
- Juridico-penale: însăși săvârșirea cu vinovăție a infracțiunii, recidiva infracțiunilor, locul și rolul în grupul criminal, motivul și scopul comiterii infracțiunii, modalitatea și caracterul infracțiunii, tragerea la răspundere și pedeapsa penală, forma de ispășire a pedepsei etc. [6, p. 46].

În continuare, vom analiza principalele trăsături ale elementelor psihice, fizice, social-demografice și juridico-penale ale structurii personalității infractorului-mercenar.

Menționăm că, pentru o perioadă foarte îndelungată, în percepția cetățenilor simpli, mercenarii erau priviți ca fiind un fel de „adunătură” (gloață), incapabilă de nimic util, lipsită de orice principii și, respectiv, gata în orice moment să omoare în schimbul unei remunerări bănești. Mass-media și diferiți analiști, atunci când se referă la mercenari, în mod obișnuit utilizează etichetări precum: „câinii războiului”, „soldații norocului”, „gâștele sălbatice”.

Din punct de vedere al criminologiei, personalitatea unui mercenar este înțeleasă ca fiind personalitatea unei persoane cu un set de trăsături, semnificative sub aspect social, necesare pentru săvârșirea unei infracțiuni [14, 109].

Mercenarii sunt adevărați profesioniști, experți în arta militară, cu o pregătire specială și cu experiență de participare în conflicte armate. Aceștia își oferă serviciile în calitate de specialiști în conducerea operațiilor militare, cu mult mai eficiente din punct de vedere militar decât cele desfășurate de trupele regulate și, suplimentar, care nu sunt limitate de reglementările juridice internaționale, inclusiv de obligativitatea de respectare a drepturilor omului și a prevederilor dreptului internațional umanitar.

Una dintre cele mai importante caracteristici ale personalității infractorului este motivul săvârșirii infracțiunii respective. Mercenarii contemporani dispun de orientări distorsionate cu referire la valorile care îi definesc, aceștia fiind posedați de dorința de a se îmbogăți cu orice preț, chiar și cu prețul vieții altuia. Motivul principal după care se ghidează mercenarul este unul egoist, care prevalează asupra altor motive, cum ar fi: ideea de „război sfânt”, răzburarea personală etc. Această caracteristică distinge un mercenar

de alți participanți într-un conflict armat, la acțiuni militare sau la alte acțiuni violente orientate spre răsturnarea sau subminarea orânduirii constituționale ori violarea integrității teritoriale a statului (combatanți, voluntari, consilieri militari ș.a.).

Făcând o trecere lejeră de la aspectul motivațional, subliniem că un interes deosebit pentru caracterizarea persoanei care a comis o infracțiune îl prezintă datele privind starea sănătății psihice a acesteia. Totuși, constatarea unor anomalii psihice nu explică de ce individul a comis infracțiunea.

La anomaliile psihice cercetate cel mai des din perspectiva criminologică se pot atribui: psihopatia, alcoolismul, narcomania, traumele sistemului nervos central, schizofrenia în faza de remisie, epilepsia etc. [11, p. 172].

La persoanele cu anomalii psihice prevalează, de regulă, fenomenele și procesele psihice normale. În marea majoritate a cazurilor, aceste persoane sunt responsabile de faptele lor. Însă, după cum consideră pe bună dreptate autorii Iu.M. Antonean și S.V. Borodin, anomaliile psihice favorizează apariția și dezvoltarea unor astfel de trăsături de caracter precum: iritabilitatea, agresivitatea, cruzimea, diminuarea proceselor volitive, slăbirea mecanismelor de autocontrol etc. Acestea pot fi prezente fără a ieși în evidență de fiecare dată și pot fi percepute ca „ciudățenii” ale caracterului, dezechilibrul de moment, cruzime inexplicabilă, stupiditate etc. [9, p. 10].

Este necesar de menționat că mercenarii sunt, de regulă, persoane sănătoase din punct de vedere psihic, ceea ce îi face și mai periculoși, deoarece aceștia comit atrocități în mod deliberat, fiind de neoprit. Acești indivizi sunt lacomi, nemiloși, adesea înzestrați cu dorința de a agresa și batjocori anume persoanele vulnerabile, inclusiv copiii și femeile.

Cei mai buni mercenari sunt cei cu un psihic echilibrat și cu rezistență la stres. Adicional, mercenarii trebuie să fie atenți, responsabili și conștiincioși.

Mercenarii pot acționa în mod individual sau în cadrul unor grupuri organizate (formațiuni paramilitare ilegale, companii militare private).

Nu trebuie omis faptul că, de regulă, mercenarii desfășoară pregătirea de luptă în centre de instruire și tabere militare, fiind instruiți în domeniul militar (pregătirea de foc, tactici de luptă, cercetare-diversiune etc.) și, de asemenea, urmând inclusiv un curs de pregătire psihologică.

În acest context, o altă caracteristică a personalității infractorului este nivelul de studii de care dispune acesta. Studiile au o influență considerabilă asupra formării personalității umane. Acestea influențează asupra sferei de interese, a conduitei persoanei, asupra realizării scopurilor și obiectivelor stabilite. În majoritatea cazurilor, infractorii sunt persoane cu studii medii incomplete (gimnaziale), iar cei cu studii superioare constituie o parte neînsemnată.

Astfel, după nivelul de studii, putem clasifica infractorii-mercenari după cum urmează:

- cu studii primare;
- cu studii medii incomplete (gimnaziale);
- studii medii de cultură generală, liceale și medii de specialitate;
- cu studii superioare.

Dacă facem o analiză din perspectiva dimensiunii de gen, putem afirma cu certitudine că activitatea mercenarilor este o infracțiune predominant masculină. Cu toate acestea, au existat cazuri când femeile au fost angajate ca mercenari. De exemplu, serviciile speciale ruse au reținut o cetățeană a Republicii Ucraina, ex-sportivă biatlonistă, care a îndeplinit funcții de lunetist în timpul unui conflict armat de pe teritoriul Federației Ruse. De menționat că, de obicei, femeile-mercenare sunt membre ale formațiunilor paramilitare ilegale. Un exemplu elocvent în acest sens este gruparea „Белые чулки” formată din femei-lunetiste [18, 159].

Într-o altă ordine de idei, ținem să specificăm că formularea unor concluzii în privința conduitei criminogene și a specificului activității infracționale a reprezentanților diferitelor grupe de vârste este posibilă datorită caracteristicii personalității infractorului după vârstă. Vârsta determină necesitățile, scopurile indivizilor, cercul lor de interese, modul de viață, care se reflectă de multe ori și în faptele infracționale. În mare parte, mercenarii sunt tineri cu vârsta cuprinsă între 25-35 de ani (mercenari de rând, care participă nemijlocit la ostilități) sau bărbați cu vârsta cuprinsă între 35 și 45 de ani (conducători ai grupurilor de mercenari sau mercenari care organizează operațiile de luptă). Conduita infracțională a persoanelor din a doua categorie de vârstă este mai chibzuită, mai puțin impulsivă, inclusiv din punct de vedere al posibilelor consecințe. Ponderea foștilor militari care au participat la ostilități în cadrul conflictelor armate locale este destul de mare în rândul acestora.

Componența etnică a mercenarilor este una destul de diversă. Dacă anterior mercenarii erau, în principal, imigranți din Europa de Vest (originari din Marea Britanie, Franța, Germania, Belgia etc.) și Statele Unite ale Americii, în prezent printre aceștia se numără preponderent cetățeni arabi și din statele asiatice, precum și țările-membre ale Comunității Statelor Independente. Acest lucru se datorează reducerii masive a forțelor armate ale statelor dezintegrate, șomajului, sărăciei, conflictelor interconfesionale, amploarea activităților desfășurate de organizațiile extremiste care apelează la serviciile mercenarilor.

În prezent, se atestă o asemănare considerabilă între mercenari și teroriști, fiind susținută ideea precum că „mercenarul și teroristul sunt frați gemeni”. Într-adevăr, în aspectul socio-psihologic al personalității unui mercenar, trăsăturile de personalitate ale unui terorist sunt inerente: disprețul față de oameni, drepturile și interesele legitime ale acestora, utilizarea violenței ca mod principal de acțiune, cinismul și cruzimea excepțională [8, 370]. Mai

mult ca atât, mercenarii interacționează îndeaproape cu reprezentanții diferitelor organizații teroriste, adesea având calitatea de membri ai organizațiilor respective, precum și, de asemenea, realizează pregătirea și executarea actelor teroriste.

Așadar, trăsăturile examinate în prezentul articol caracterizează personalitatea unui mercenar ca fiind un infractor deosebit de periculos. Principalele trăsături ale personalității infractorului rămân a fi agresivitatea și orientarea antisocială. Totodată, rezultatele cercetării criminologice a personalității infractorului demonstrează că, de regulă, mercenarii sunt persoane de sex masculin, în vârstă de 21-35 de ani, cu studii medii de specialitate, de obicei fără surse permanente de venituri. De asemenea, putem concluziona că determinarea principalelor trăsături de personalitate ale unui mercenar și analiza criminologică a acestora urmează să contribuie, pe termen lung, la combaterea acestui fenomen infracțional și la adoptarea unor măsuri de prevenție eficace.

Referințe bibliografice:

1. Bîrgău M., Larii Iu. Aspecte juridico-penale și criminologice ale șantajului: studiu monografic. Chișinău, 2004, 204 p.
2. Bujor V., Bejan O., Ilie S., Casian S. Elemente de criminologie. Chișinău: Știința, 1997. 86 p.
3. Ciobanu I. Criminologie. Volumul II. Chișinău: Editura „Cartdidact”, 2004. 298 p.
4. Dicționarul explicativ al limbii române, ediția a II-a revăzută și adăugită, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Alexandru Rosetti”, Editura „Univers Enciclopedic”, 2009. 1230 p. <https://dexonline.ro/definitie/personalitate>
5. Gladchi Gh. Criminologie generală. Chișinău: Editura „Museum”, 2001. 312 p.
6. Larii Iu. Criminologie. Volumul I. Chișinău: Editura „Elena V.I.”, 2004. 152 p.
7. Pop O., Neagu Gh. Criminologie generală. Chișinău: Editura „Elena V.I.”, 2005. 184 p.
8. Адельханян Р. А. Наемничество – военное преступление на Северном Кавказе // «Черные дыры» в российском законодательстве. Юридический журнал. Москва, Издательство: „1с: Компьютерный Аудит”, 2003, № 2, с. 370-372.
9. Антонян Ю. М., Бородин С. В. Преступность и психические аномалии. Москва, Издательство: „Наука”, 1987. 208 с.
10. Игошев К. Е. Типология личности преступника и мотивация преступного поведения. Учебное пособие. ГВШ МВД СССР. Горький,

1974. 168 с.

11. Криминология. Учебник для юридических вузов. Под редакцией проф. Бурлакова В.Н., проф. Сальникова В.П., проф. Степашина С.В. Санкт-Петербург, Санкт-Петербургский Университет МВД России, 1999. 608 с.
12. Криминология. Учебное пособие. Под общей редакцией Эминова В.Е. Москва, Издательство: „Норма”, 1997. 160 с.
13. Криминология. Учебное пособие. Под редакцией Кузнецовой Н.Ф. Москва, Издательство: „Зерцало”, 1996. 160 с.
14. Курбанмагомедов А. А. Терроризм на Северном Кавказе: уголовно-правовой и криминологический анализ (диссертация кандидата юридических наук: 12.00.08), Саратов, 2005. 204 с.
15. Личность преступника. Под редакцией Волкова Б.С. Казань, Издательство Казанского Государственного Университета, 1972. 187 с.
16. Сахаров А. Б. Учение о личности преступника и его значение в профилактической деятельности органов внутренних дел. Лекция МСШМ МВД СССР. Москва, 1984. 42 с.
17. Четвериков В. С. Криминология. Учебное пособие. Москва, Издательство: Инфра-М, 1996. 126 с.
18. Шандиева Н. О. Наемничество по международному и национальному уголовному праву (диссертация кандидата юридических наук: 12.00.08), Москва, 2004. 194 с.

CĂTRE UN MODEL EUROPEAN DE COOPERARE POLIȚIENEASCĂ CĂ INTERNAȚIONALĂ IMPERATIV CU VALENȚE EUROPENE

Cristina LESNIC

*doctorand, Școala doctorală în Drept, Științe Politice
și Administrative a Consorțiului instituțiilor de învățământ ASEM
și USPEE „Constantin Stere”, Republica Moldova*

Rezumat

Legea europeană asigură accesul la poliție și justiție sau la instanțe de judecată numai dacă inculpatul este stabilit în UE. În cazul în care un inculpat este stabilit în afara UE se aplică legislația națională. Consolidarea tratatelor internaționale de cooperare polițienească, precum și simplificarea recunoașterii transfrontaliere a acestor acțiuni vor reprezenta o contribuție majoră pentru sectorul de securitate comună. Aplicarea cooperării polițienești internaționale are un impact direct asupra întregului proces. UE are un interes deosebit de a coopera cu țările din afara UE din perspectiva securității externe și a contextului global.

Cuvinte-cheie: Uniunea Europeană, cooperare polițienească, criminalitate, model european, construcție europeană, poliție.

Summary

European Law ensures access to the police and justice, or courts only if the defendant is established in Europe. As soon as a defendant is established outside Europe, national legislation applies. Strengthening international police cooperation treaties, as well as simplifying recognition of these actions across borders will be a major contribution for the common security sector. Enforcement of international police cooperation has direct impact on the entire process. EU has a particular interest to cooperate with non-EU countries from the perspective of external security and global context.

Keywords: European Union, police cooperation, criminality, European model, European construction, police.

Teoria integrării europene este arena reflecțiilor sistematice asupra procesului de intensificare a cooperării politice în Europa și dezvoltării de instituții politice comune, precum și asupra rezultatelor acestora [1].

Unificarea europeană se realizează prin două procese complementare: cooperare și integrare [2]. Cooperarea constă în disponibilitatea statelor naționale de a munci împreună în scopul atingerii unor obiective comune, păstrându-și suveranitatea. Conceptul de integrare atribuie relațiilor dintre state o dimensiune verticală [3]. Dacă în cazul procesului de cooperare, aces-

ta nu are drept finalitate crearea unei entități superioare sau supranaționale ca construcție politică, atunci în cazul procesului de integrare europeană, deși anumite trăsături sau particularități naționale ale statului ar fi păstrate, ar exista anumite operațiuni instituționalizate la nivel de comunitate ca o structură supranațională europeană.

Începând cu anii ,70, pe măsură ce anumite probleme căpătau o importanță din ce în ce mai mare, Uniunea Europeană și-a manifestat dorința de a coopera în domenii precum crima organizată, traficul de droguri, imigrarea și terorismul [4]. Cu toate acestea, cooperarea în domeniul justiției și afacerilor interne s-a dovedit a se dezvolta lent, abia în 1993 Tratatul Uniunii Europene oferind un nou cadru de colaborare în nouă domenii considerate de importanță comunitară: politica privind azilul, trecerea frontierelor externe, imigrare, combaterea dependenței de droguri, combaterea fraudei internaționale, cooperare judiciară pe probleme civile, cooperare judiciară pe probleme penale, cooperare în domeniul vamal și cooperare polițienească [5].

Uniunea Europeană este un actor important al relațiilor internaționale, iar acest element a fost obiectul mai multor cercetări sub aspectul viziunii care înglobează drepturile omului, politica comună de securitate, extinderea și vecinătatea UE, unitatea dintre politica internă și cea externă, problemele structurale.

Principalele riscuri și amenințări infracționale cu care se confruntă în prezent Europa, și anume terorismul, formele grave de criminalitate, criminalitatea organizată, traficul de droguri, criminalitatea informatică, traficul de ființe umane, exploatarea sexuală a minorilor și pornografia infantilă, infracționalitatea economică și corupția, traficul de armament și criminalitatea transfrontalieră, se adaptează extrem de rapid la schimbările științifice și tehnologice, în încercarea lor de a exploata în mod ilegal și de a submina valorile și prosperitatea societăților noastre deschise [6].

Modelul european de cooperare polițienească este un reper în dezvoltarea și consolidarea relațiilor în domeniul afacerilor interne, necesare pentru stabilirea rolului său regional sau global, care se înscrie în demersul de securitate internațională și pentru pace și justiție.

În Europa contemporană statele au conștientizat necesitatea și avantajele colaborării cu vecinii la frontiere [7]. Sub influența factorilor de ordin intern ai schimbărilor interne ale UE, schimbările politice de-a lungul frontierei de vecinătate cu UE, schimbarea situației de securitate la nivel mondial, intensificarea proceselor migraționale și solicitările de azil, modificarea fenomenului criminalității, mobilitatea în cadrul UE și în afara spațiului comunitar au dictat noi influențe la nivel internațional.

Identificarea obiectivelor clare în domeniu și identificarea direcțiilor spre care statul trebuie să-și concentreze eforturile sale comune definește răspunsul proactiv și intervenția promptă la multiplele provocări și amenin-

țări la ordinea și securitatea publică, precum și la adresa drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor.

Organele de poliție necesită să se dezvolte pe bază permanentă. Procesul de construcție în baza modelului european implică o agendă ambițioasă din punct de vedere strategic, cu un parcurs bine definit și sprijinit politic, economic și instituțional, o cultură strategică și operațională cultivată în rândul angajaților de poliție, capacități formate, excluderea sau diminuarea factorilor destabilizatori care pot afecta această construcție profesională pentru a avea un contur clar în procesul de integrare europeană.

Statele care nu sunt membre ale UE au responsabilități disproporționate pentru ambițiile și aspirațiile familiei UE, or această determinare trebuie probată prin acțiuni măsurabile, constante și active.

Entitățile statale nu pot ignora, în privința colectivităților lor periferice, particularitatea și specificitatea problemelor de vecinătate pe care acestea le *întâlnesc* [8].

Abordarea „win-win” pentru statele non-UE din vecinătatea Uniunii Europene și pentru UE propriu-zis în arealul de vecinătate al statelor terțe este una care poate fi justificată prin prisma necesităților reale pe care le are fiecare actor în cadrul aceluiași sector de siguranță sau securitate. Pe de-o parte, Uniunea Europeană își consolidează eforturile sale la frontierele sale externe și previne penetrarea fenomenului criminalității în spațiul european sau asigură combaterea exportului de criminalitate. Pe de altă parte, statele terțe din vecinătatea UE sau cele care aspiră de a fi membre a UE *își îmbunătățesc, în timp, capacitățile operaționale și aplică în activitatea sa cotidiană noi standarde europene sau internaționale. Nici unul dintre actori nu poate ignora aportul fiecăruia ca valoare adăugată pentru demersul comun de ordine publică, siguranță, securitate și actul de justiție. Prin urmare, securitatea internă a UE nu poate fi izolată, deoarece în anumite situații depinde de politica de securitate externă, influențată de statele non-UE și statele terțe.*

Construcția europeană, și cu atât mai mult procesul de integrare europeană, au într-un mod fundamental nevoie de aceste spații transfrontaliere pentru a-și demonstra fiabilitatea, autenticitatea și legitimitatea [9]. Regândirea relațiilor din perspectiva cooperării polițienești internaționale pot influența construcția europeană, punctul de plecare și punctul final al dezvoltării acestor relații.

Prin finalitatea sa, activitatea de prevenire și combatere a fenomenului infracțional dobândește pe lângă aspectul intern și un aspect extern; așa fiind, principiul ubicuității represiunii capătă caracterul unui imperativ al *cărui eficiență implică o temeinică organizare a asistenței și o colaborare internațională între state în materie penală* [10]. Orice colaborare trebuie să tindă să contribuie la progresul de soluționare a unor probleme de ordin social, economic sau securitate. Legătura reciprocă de colaborare trebuie să fie

ancorată în instrumentele puse la dispoziția autorităților de aplicare a legii.

Astfel, pentru o abordare cuprinzătoare, holistică și efectivă, amenințările care pot afecta drepturile fundamentale ale oamenilor nu poate fi concepută și tratată în mod izolat, fără exploatarea unei sinergii în sectoare precum domeniul de aplicare a legii. Or, acest spațiu de securitate și justiție sunt indisolubile și se consolidează doar reciproc.

În literatura de specialitate, unii autorii menționează că „Republica Moldova este o putere mică, a cărei securitate națională se dovedește a fi destul de vulnerabilă la amenințările și riscurile furnizate în urma impactului realizării sau tentativelor de realizare a intereselor geopolitice ale marilor puteri asupra acestei zone-tampon în care este poziționată [11]. Anume astfel de situații dezvoltă un areal extins pentru afirmarea unei cooperări polițienești internaționale mai intense, prin identificarea locului și rolului său în această construcție.

O semnificație particulară pot servi relațiile care sunt stabilite dintre statele terțe și statele-membre ale UE pe linie bilaterală sau multilaterală. Creșterea implicării UE în țările din zona de vecinătate permite o cunoaștere mai apropiată a sferelor de interacțiune necesare a fi dezvoltate pentru apărarea valorilor și intereselor cetățenilor.

Stabilirea unei coeziuni în afara comunității și stabilirea priorităților comune de cooperare sunt necesare pentru stabilirea bazelor unei securități comune, prin sincronizarea eforturilor, distribuirea echitabilă a sarcinilor, identificarea unor resurse financiare, precum și alte aspecte relevante.

Programele de lucru multianuale ale UE au furnizat deja o bază pragmatică adecvată pentru consolidarea cooperării operaționale, dar în prezent este nevoie de un consens mai larg cu privire la viziunea, valorile și obiectivele care stau la baza securității interne a UE [12]. „Riscul zero” nu există, dar, în ciuda acestui fapt, Uniunea trebuie să creeze un mediu sigur, în care oamenii din Europa să se simte protejați. Mai mult, trebuie instituite mecanismele necesare pentru menținerea unui nivel ridicat de securitate, nu numai pe teritoriul UE, ci și, într-o măsură cât mai mare, atunci când cetățenii călătoresc în țări terțe sau se află în medii virtuale, precum internetul [13].

Prin urmare, regiunile transfrontaliere devin astfel, într-un anumit sens, laboratoare privilegiate ale construcției europene, care are nevoie de dinamismul colectivităților locale și regionale – manifest când încearcă să dezvolte împreună un parteneriat real, de o sinergie veritabilă și o solidaritate absolut necesară unei Europe unite și diverse [14].

În opinia unor experți, procesul de aderare la Uniunea Europeană reclamă eforturi considerabile printre care: procesul de reformare a poliției, modernizarea instituțiilor de învățământ polițienești, colaborarea cu sistemele polițienești din statele-membre ale UE, modificarea și completarea cadrului legislativ [15].

Puntea de legătură a unui proces de cooperare polițienească internațională în contextul integrării europene implică mai multe etape consecutive, de la etapa lipsei de contacte, la etapa de schimb de informații, concertare, cooperare și la etapa de armonizare, la finalitatea etapei de integrare. Condițiile de dezvoltare a acestei cooperări și ritmul de interacțiune depinde de voința politică, de cadrul normativ aplicabil, de domeniile de cooperare și contextul zonal sau internațional.

Impulsul de afirmare a unui model european și *instituționalizarea acestuia la nivel național* se manifestă printr-un dublu dialog, la nivel național și inseparabil la nivel internațional. La nivel național, acest proces se evidențiază prin reconsiderarea aspirațiilor de integrare europeană, transpus ca obiectiv strategic în documentele de politici, totodată statul fiind și garant al interesului public. Pe plan internațional, acest proces ar urma să se evidențieze prin revigorarea demersurilor comune de securitate și în calitate de furnizor de securitate.

Nevoia de cooperare se resimte în funcție de provocările, natura problemelor, riscurilor și amenințărilor cu care se confruntă cetățenii.

În context, acei care sunt abilitați de a propune soluții trebuie să fie convinși că pot lua decizii. Un proces de luare a deciziilor care este ținut puternic pe verticală și lent și care necesită mai multe aprobări este inefficient [16]. Pe de altă parte, UE a propus excluderea abordării vechi prin care se face distincție cu privire la locul unde trăiesc părțile [17], în sensul în care eficiența identificării persoanelor nu trebuie să fie împiedicată de aplicabilitatea cadrul normativ european sau cel național în funcție de locul unde se regăsește cetățeanul.

Interesele strategice ale UE privind politicile externe și de securitate sunt protecția împotriva terorismului islamic, lipsa controlului de imigrări în masă, amenințările și atacurile cu privire la alimentarea cu energie și atacurile Federației Ruse de a influența zonele din apropiere care sunt în vecinătatea cu UE [18].

Unii experții consideră că Republica Moldova este unica țară din regiune fără o Strategie națională de securitate revizuită, fapt care periclitează securitatea statului și a populației în condițiile emergenței amenințărilor și războaielor hibride. [19].

Pe fundalul unui mediu de ordine și siguranță publică tot mai fragil la nivel național, regional și internațional, țările sunt abundate în discuții controversate de a face față noilor cerințe.

Un exercițiu de cartografiere a tuturor instrumentelor juridice internaționale și cele naționale, a documentelor de politici publice, recomandări și documente analitice ar putea ajuta la excluderea acelor acte care se contrazic sau care sunt caduce și corelate cu noile modele europene și realitățile statelor non-UE în aspirația de a aplica standarde și practici bune

asociate celor din UE sau pe plan internațional. Un mecanism de direcționare a documentelor și politicilor strategice ar contribui la o viziune clară, concisă și pe înțelesul tuturor.

În lipsa unui sistem integrat de viziuni, abordări și direcții prioritare clare, cooperarea polițienească necesită o atenție particulară și strategică atât pe plan teoretico-științific, cât și la nivel practic.

Varietatea opțiunilor care pot fi încadrate în câmpul legal necesită o schimbare de abordare și instrumente noi de lucru, precum ar fi extinderea sistemului schimbului de informații cu caracter polițienesc cu alte organizații regionale și internaționale la nivel european sau internațional, organizarea unor operațiuni mixte sau comune sub umbrela structurilor specializate, consolidarea capacităților de analiză și de evaluare a riscurilor, îmbunătățirea serviciilor prestate cetățenilor, reconsiderarea dimensiunii de prevenire a criminalității prin reducerea vulnerabilităților, identificarea unor soluții inteligente și operaționale pentru consolidarea sectorului cooperării polițienești.

Un model european propice pentru țările care aspiră la un nou statut în relațiile juridice cu Uniunea Europeană este sortit unor eforturi mai concentrate în domeniul cooperării polițienești, dar care este recomandabil să țină cont de: identificarea standardelor europene și internaționale compatibile ca esență sistemului juridic național și așteptărilor cetățenilor, îmbunătățirea sau extinderea cadrului normativ, formularea unui răspuns legal și eficient provocărilor și amenințărilor la adresa sectorului de ordine de drept și drepturilor omului, să testeze noile opțiuni și instrumente adaptate sectorului afacerilor interne, managementului tabloului situațional pentru adaptarea noilor instrumente, dezvoltarea interoperabilității dintre instituțiile cu competențe legale în vederea prevenirii și combaterii criminalității, uniformizarea practicilor, asumarea și partajarea coerentă a responsabilităților.

Referințe bibliografice:

1. Ludmila Roșca, *Filosofia Integrării Europene*, Curs universitar, Chișinău, 2017, p. 16.
2. *Ibidem*, p. 120.
3. *Idem*, p. 120.
4. Marius Petrescu, Mioara Braboveanu, Anca-Gabriela Petrescu, Adrian-Vasile Cămărășan, *Politici Publice Euro-Atlantice*, Suport de curs, Ministerul Educației Naționale, Universitatea „Valahia”, din Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2013, p. 102.
5. *Ibidem*, p.120.
6. [6] Marius Petrescu, Mioara Braboveanu, Anca-Gabriela Petrescu, Maria-Cristina Spătăreanu, *Strategii de Securitate Euro-Atlantice*, Suport de curs, Ministerul Educației Naționale, Universitatea „Valahia” din Târgoviște, 2013, p. 34.

7. Mihai Roșcovan, Veaceslav Bulat, Mariana Puntea, Viorel Miron, Ghid de cooperare transfrontalieră, 2010, p. 23.
8. Cristian Bădescu, Ioan Alexandru, Introducere în studiul procesului de cooperare interregională, Ministerul Învățământului, Editura Sylvi, București 1997, p. 80.
9. Ibidem, p. 81.
10. Vasile Lungu, Silviu Văcaru, Cooperarea juridică internațională în materie penală, Monografie, Institutul de Relații Internaționale din Moldova, Chișinău, 2011, p. 12, R. Stănoiu, Asistența juridică internațională în materie penală, Ed. Academiei, 1975, p. 14.
11. Vladimir Sterpu, Contribuții ale Organizației Internaționale Interpol la asigurarea securității. Cazul Republicii Moldova, Chișinău, 2020, p. 47.
12. Marius Petrescu, Mioara Braboveanu, Anca-Gabriela Petrescu, Maria-Cristina Spătărelu, Strategii de Securitate Euro-Atlantice, Suport de curs, Ministerul Educației Naționale, Universitatea „Valahia” din Târgoviște, 2013, Ibidem, p. 33-34.
13. Idem, p. 37.
14. Cristian Bădescu, Ioan Alexandru, Introducere în studiul procesului de cooperare interregională, Ministerul Învățământului, Editura Sylvi, București 1997, p. 82
15. Materialele Conferinței a XI-a internaționale a conducătorilor instituțiilor de învățământ superior de poliție (miliție) din țările Europei Centrale și de Est, Ministerul Afacerilor Interne, Academia „Ștefan cel Mare”, Chișinău, 2003, p. 13-14.
16. David Martín Abanades, Intercultural Cities, Manual on Community Policing, Council of Europe, 2019, p. 29.
17. Dr. Rudolf W. Strohmeier and Ingrid Habets (Eds), EU Policies: an Overview, From Decision-Making to Implementation, Centre for European Studies, 2013, p. 270-281.
18. Ibidem, p. 444-445.
19. Vladimir Sterpu, Politica națională de securitate a Republicii Moldova în contextul amenințărilor și războaielor hibride. Studiu de politică publică, Chișinău, 2021, p. 5.

Bibliografie:

1. Ludmila Roșca. Filosofia Integrării Europene, Curs universitar, Chișinău, 2017.
2. Marius Petrescu, Mioara Braboveanu, Anca-Gabriela Petrescu, Adrian-Vasile Cămărășan. Politici Publice Euro-Atlantice, Suport de curs, Ministerul Educației Naționale, Universitatea „Valahia”, din Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2013.

3. Marius Petrescu, Mioara Braboveanu, Anca-Gabriela Petrescu, Maria-Cristina Spătărelu. *Strategii de Securitate Euro-Atlantice*, Suport de curs, Ministerul Educației Naționale, Universitatea „Valahia” din Târgoviște, 2013.
4. Mihai Roșcovan, Veaceslav Bulat, Mariana Puntea, Viorel Miron. *Ghid de cooperare transfrontalieră*, 2010.
5. Cristian Bădescu, Ioan Alexandru. *Introducere în studiul procesului de cooperare interregională*, Ministerul Învățământului, Editura Sylvi, București 1997.
6. Vasile Lungu, Silviu Văcaru, *Cooperarea juridică internațională în materie penală*, Monografie, Institutul de Relații Internaționale din Moldova, Chișinău, 2011, p. 12, R. Stănoiu. *Asistența juridică internațională în materie penală*, Ed. Academiei, 1975.
7. Vladimir Sterpu. *Contribuții ale Organizației Internaționale Interpol la asigurarea securității. Cazul Republicii Moldova*, Chișinău, 2020.
8. David Martín Abanades. *Intercultural Cities, Manual on Community Policing*, Council of Europe, 2019.
9. Dr. Rudolf W. Strohmeier and Ingrid Habets (Eds), *EU Policies: an Overview, From Decision-Making to Implementation*, Centre for European Studies, 2013.
10. *Materialele Conferinței a XI-a internaționale a conducătorilor instituțiilor de învățământ superior de poliție (miliție) din țările Europei Centrale și de Est*, Ministerul Afacerilor Interne, Academia „Ștefan cel Mare”, Chișinău, 2003.
11. Vladimir Sterpu, *Politica națională de securitate a Republicii Moldova în contextul amenințărilor și războaielor hibride. Studiu de politică publică*, Chișinău, 2021.

RESPECTAREA DREPTULUI LA APĂRARE LA DISPUNEREA EXPERTIZEI JUDICIARE

Artiom PILAT,
doctorand, asistent universitar
al Catedrei „Procedură penală, criminalistică și securitate
informațională” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Rezumat

Respectarea dreptului la apărare la dispunerea expertizei judiciare reprezintă o obligație pozitivă a organului de urmărire penală și constă din mai multe obligativități specificate la art. 142-153 al CPP.

La dispunerea expertizei judiciare, ordonatorul expertizei este obligat să întreprindă anumite acțiuni care oferă posibilitate bănuțitului, învinutului sau inculpatul să apere interesele sale prin metode și mijloace neinterzise de lege, aceste obligații reies atât din prevederile legale precum și din practica CtEDO și a Curții Constituționale a Republicii Moldova.

Cuvinte-cheie: expertiză judiciară, Curtea Constituțională, organul de urmărire penală, CtEDO, ordonanță, bănuțit, învinuit.

Summary

The observance of the right to defense at the disposal of the judicial expertise represents a positive obligation of the criminal investigation body and consists of several obligations specified in art. 142-153 of the CPP.

At the disposal of the forensic examination, the authorizing officer is obliged to take certain actions that allow the suspect, the accused, or the defendant to defend their interests by methods and means not prohibited by law, these obligations arise from both legal provisions of the Republic of Moldova.

Keywords: juridical expertise, Constitutional Court, criminal investigation body, ECtHR, ordinance, suspected, accused.

Probatoriul penal reprezintă totalitatea acțiunilor a organelor competente ale statului în vederea stabilirii circumstanțelor cauzei. Expertiza judiciară în cadrul probatoriului penal reprezintă un procedeu probatoriu în cadrul căruia expertul judiciar efectuează cercetări precum și formulează concluzii cu privire la anumite circumstanțe, fapte, obiecte etc. Rezultatele acestei activități sunt materializate de expert judiciar într-un raport de expertiză judiciară, care reprezintă un mijloc de probă în cadrul procesului penal.

Prin ratificarea Convenției Europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, Republica Moldova și-a asumat o obligație pozitivă de a respecta drepturile și libertățile fundamentale ale per-

soanelor care se află în jurisdicția sa.

Curtea Europeană a statuat în sensul că responsabilitatea unui stat pe temeiul Convenției poate să fie angajată pentru actele tuturor organelor, agenților sau funcționarilor săi, cu motivarea că, așa după cum se admite în general în dreptul internațional, nu interesează rangul acestora, pentru că actele persoanelor ce acționează în cadrul funcțiilor lor oficiale sunt, în orice caz, imputabile statului căruia ele aparțin, în special obligațiile care incumbă statelor pe temeiul Convenției pot să fie încălcate de persoane care exercită funcții oficiale ce le-au fost încredințate [7].

Apărării formulate de un guvern în sensul independenței autorităților aflate la originea măsurii incriminate de un reclamant pe terenul Convenției, Curtea i-a răspuns prin a arăta că guvernele naționale răspund pe temeiul acestui instrument internațional de protecție a drepturilor omului de actele autorităților lor pentru că, în orice cauză dedusă judecătii Curții, în joc se află răspunderea internațională a statului contractant [5].

Reieșind din practica CtEDO, constatăm faptul că statul Republica Moldova ca subiect al dreptului internațional public poartă răspundere pentru încălcările comise de către reprezentanții organelor de urmărire penală, procuraturii precum și a instanțelor judecătorești în cazul încălcării drepturilor și libertăților fundamentale ale părților la proces.

Dreptul la apărare al bănuțului, învinuțului sau al inculpatului ca o parte inerentă a dreptului persoanei la un proces echitabil reprezintă totalitatea prerogativelor și a posibilităților pe care le au, potrivit legii, persoanele în vederea apărării intereselor lor. Atunci când persoana nu are posibilitatea de a-și prezenta probele și de a-și demonstra nevinovăția, ea nu poate utiliza toate mijloacele procedurale necesare pentru apărarea sa, așa cum garantează articolul 26 din Constituție [11].

Curtea Constituțională notează că o problemă distinctă în contextul asigurării dreptului la apărare al acuzatului ține de accesul acestuia la toate probele care au legătură cu dosarul pentru a-și realiza dreptul la apărare, însă în unele situații statul ar avea dreptul de a nu divulga unele elemente, garantând astfel respectarea altui drept fundamental, e.g., dreptul la viața privată. Ponderea drepturilor concurente se stabilește prin punerea lor în balanță de către instanțele de drept comun, în funcție de circumstanțele fiecărui caz particular [10].

De asemenea, în cauza *Bykov c. Rusiei*, Curtea Europeană a menționat că pentru a se stabili dacă procedura în ansamblu a fost echitabilă, este necesar să se determine dacă a fost respectat dreptul la apărare. În special, trebuie verificat dacă reclamantul a avut posibilitatea de a contesta autenticitatea probelor și de a se opune folosirii acestora. Totodată, trebuie să se ia în considerare calitatea probelor, inclusiv să se clarifice dacă circumstanțele în care au fost obținute pun la îndoială credibilitatea sau exactitatea lor [2].

Credibilitatea și exactitatea a raportului de expertiză judiciară poate fi obținută doar în cazul respectării tuturor garanțiilor procesuale ale părților la dispunerea expertizei judiciare precum și la comunicarea rezultatelor acesteia. Ordonatorul expertizei judiciare este obligat să comunice părților despre dispunerea expertizei precum și să comunice garanțiile de care beneficiază părțile în cazul dispunerii expertizei judiciare [1]. La fel, și legiuitorul oferă dreptul bănuitului de a fi informat de către organul de urmărire penală despre toate hotărârile adoptate care se referă la drepturile și interesele sale, precum și să primească, la solicitarea sa, copii ale acestor hotărâri [1].

Articolul 144 al CPP prevede că organul de urmărire penală „va indica în ordonanță denumirea instituției de expertiză judiciară sau, după caz, numele și prenumele expertului cărui i se pune în sarcină efectuarea expertizei judiciare”. Indicarea numelui expertului judiciar constituie cerința esențială pentru buna desfășurare a justiției penale, precum și încrederea deplină pe care justițiabilii trebuie să o aibă în experții judiciari. „Neîncrederea în felul de a-și îndeplini atribuțiile de către subiecți oficiali zdruncină autoritatea hotărârilor penale și subminează prestigiul organelor judiciare al justiției penale. De aceea, pentru situațiile în care prezumția de imparțialitate și obiectivitate ar fi pusă la îndoială, legiuitorul a prevăzut remediile procesuale adecvate precum: incompatibilitatea, recuzarea și abținerea” [13].

Cu privire la neîncrederea în procesul de îndeplinire a atribuțiilor sale de către subiecți oficiali în procesul penal s-a expus și CtEDO în cauza *Ciobanu c. R. Moldova* [3], „reclamanta revendică încălcarea drepturilor sale garantate de prevederile articolului 2 din Convenție, dreptul la viață, invocând faptul că autoritățile naționale nu au investigat în modul corespunzător circumstanțele decesului soțului său. Reclamanta a depus cererea de a include în comisia experților un expert independent ales de către ea, persoana desemnată fiind inginer, conferențiar universitar precum și poseda grad științific. În pofida celor menționate, la 2 decembrie 2008 procurorul a respins cererea reclamantei deoarece persoana nu deținea act care atestă calificarea acesteia în calitate de expert judiciar. Procurorul a dispus ca persoana propusă de către reclamantă să fie inclus în comisia de experți în calitate de specialist, însă acestuia nu i-a fost oferită posibilitatea să participe la efectuarea expertizei judiciare. La rândul său, Curtea a menționat cu îngrijorare că modul în care autoritățile naționale au investigat cauza ar putea crea unui observator independent impresia că acestea nu au încercat cu adevărat să elucideze circumstanțele cauzei și să descopere adevărul. Având în vedere multiplele neajunsuri ale investigației (declarațiile martorilor au fost respinse doar pentru faptul că nu erau consistente cu concluziile expertizei tehnice, considerate de Curte ca fiind ipotetice; nu au fost întreprinse eforturi reale pentru a determina care era viteza celui alt autoturism înainte de momentul producerii impactului; unul dintre martori a fost audiat abia după șase luni

de la producerea accidentului, etc.), Curtea a constatat încălcarea procedurii a articolului 2 din Convenție” [12].

Așadar, *de facto* informarea bănuțului cu privire la instituția expertizei și numele expertului judiciar oferă posibilitatea acestuia de a cere recuzarea acestuia, dar art. 64 al CPP, care prevede drepturile și obligațiile bănuțului indică că bănuțul este în drept „să ceară recuzarea persoanei care efectuează urmărirea penală, judecătorului de instrucție, interpretului, traducătorului”. Astfel, art. 64 al CPP, care prevede drepturile și obligațiile bănuțului, nu îi oferă acestuia dreptul de a cere recuzarea expertului judiciar.

În acest sens, menționăm cauza *Sara Lind Eggertsdottir c. Islandei* [6], reclamanta a depus plângerea împotriva instituției medicale în privința acordării asistenței medicale necalitative. Plângerea depusă de către reclamantă era soluționată de către Agenția de expertiză judiciară islandeză, a cărei angajați erau și angajați în cadrul instituției medicale împotriva căreia era depusă plângerea. Curtea Europeană, examinând circumstanțele cauzei, a constatat încălcarea art. 6 din Convenție, deoarece angajaților Agenției de expertiză judiciară li s-a pus în sarcină să evalueze profesionalismul colegilor săi.

Apărătorul, care reprezintă interesele bănuțului este în drept să ceară recuzarea expertului judiciar, însă nu în toate cazurile participarea apărătorului este una obligatorie [1], dar participarea acestuia nu este obligatorie în unele cazuri. La rândul său, învinuțului și inculpatului le este conferit dreptul de a cere recuzarea expertului judiciar [1].

În practica judiciară, organele competente comunică părților informația despre expert judiciar în urma efectuării cercetării. În cauza penală nr. 202008041, la 12 octombrie 2020 a fost dispusă expertiza medico-legală, în aceeași zi apărătorul semnat procesul-verbal de notificare privind dispunerea expertizei medico-legale în sarcina CML. În procesul-verbal, atât apărătorul, cât și bănuțul M.V. au solicitat punerea la dispoziția expertului acte medicale suplimentare cu caracter primar care au stat la baza Raportului de expertiză extrajudiciară nr. 202002P258 din 01 septembrie 2020 precum și numirea unui expert independent, conform art. 145 CPP, dar nu au primit nici un răspuns conform art. 246 CPP. Raportul de expertiză judiciară nr. 202002D1886 din 20 octombrie 2020 a fost adus la cunoștință părților la 06 noiembrie 2020, fiind perfectat și procesul-verbal corespunzător în care este indicat că părțile au dreptul să ceară recuzarea expertului (post factum) [14].

În cazul în care părțile în legătură cu notificarea ordonanței de dispunere a expertizei judiciare, vor cere punerea la dispoziția expertului a documentelor suplimentare, modificarea sau completarea acestora, numirea unui expert recomandat pentru efectuarea expertizei judiciare precum și recuzarea expertului desemnat, ofițerul de urmărire penală trebuie să examineze cerințele conform art. 89, 244-247 al CPP. Respingerea totală sau parțială a cerințelor părților, exprimate în legătură cu notificarea ordonanței de dis-

punerea a expertizei judiciare se vor materializa prin emiterea obligatorie a ordonanței în conformitate cu prevederile art. 247 alin. (2) al CPP, care urmează a fi comunicată părților, cu indicarea motivelor de respingere și căilor de contestare.

În procesul dispunerii expertizei judiciare, părțile la proces, pe lângă faptul că au dreptul de a cunoaște de către cine va fi efectuată cercetarea, sunt în drept să cunoască și întrebările la care urmează să răspundă expertul judiciar. În această ordine de idei, menționăm că legiuitorul stabilește expres obligațiile ordonatorului în cazul dispunerii expertizei judiciare [1].

Însă, organele competente comit abateri de la regula stabilită de legislația procesuală, instanța de judecată a constatat că ofițerul de urmărire penală nu a luat în calcul prevederile art. 145 alin. (1) al CPP, s-a constatat că „în procesul dispunerii expertizei judiciare a fost încălcat dreptul persoanei la apărare, dreptul de a înainta întrebările expertului, completarea sau modificarea acestor întrebări, precum și dreptul de a solicita desemnarea unui anumit expert” [9].

Cu privire la inadmisibilitatea raportului de expertiză judiciară și timpul invocării acesteia s-a expus Colegiul Penal al CSJ, așadar „avocatul a invocat inadmisibilitatea raportului de expertiză judiciară din motivul că s-a dispus efectuarea expertizei medico-legale fără a fi informat inculpatul prin ce i s-a îngrădit dreptul procesual de a obiecta, de a solicita constatarea necesară în sine, fiind îngrădit dreptul său la apărare. Cu referire la argumentul apărării privind inadmisibilitatea probelor, Colegiul lărgit ține să menționeze că, atât inculpatul, cât și avocatul acestuia M.I. și care considerându-se afectați într-un drept prevăzut de lege, nu au contestat legalitatea actelor procedurale îndeplinite de organul de urmărire penală în modul și termenul stabilit de lege, precum și la încheierea urmăririi penale și luarea de cunoștință cu materialele cauzei, nu au avut nici o obiecție asupra actelor menționate, prezumându-se că au acceptat situația dată. La fel, conform alin. (4) al art. 251 al CPP, încălcarea oricărei altei prevederi legale decât cele prevăzute în alin. (2) atrage nulitatea actului dacă a fost invocată în cursul efectuării acțiunii – când partea este prezentă, sau la terminarea urmăririi penale – când partea ia cunoștință de materialele dosarului, sau în instanța de judecată când partea a fost absentă la efectuarea acțiunii procesuale, precum și în cazul în care proba este prezentată nemijlocit în instanță” [8].

Cu privire la obligația organului de urmărire penală de a comunica părților despre faptul dispunerii expertizei judiciare s-a expus și CtEDO în cauza *Cottin c. Belgiei* [4]. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat că „nu au fost create posibilități egale părților la dispunerea și efectuarea expertizei judiciare, astfel încât părătul avea posibilitatea de a participa la efectuarea expertizei judiciare, în timp ce reclamantului nu i-a fost oferită astfel de posibilitate. Totodată, părătului i-a fost oferită posibilitatea de a participa

la dispunerea expertizei judiciare și înaintarea întrebărilor la care urmau să răspundă experții”.

Realizarea cerințelor prevăzute de art. 145 al CPP reprezintă o obligație pozitivă a organului de urmărire penală în vederea respectării dreptului persoanei la apărare. Nici o normă a codului de procedură penală nu reglementează obligația ofițerului de urmărire penală sau a procurorului de a informa părțile la proces cu privire la numele, prenumele expertului judiciar, calificarea, și experiența profesională a acestuia în vederea asigurării reale a dreptului de a cere recuzarea expertului. Astfel, dreptul și procedura de a cere recuzarea expertului în calitate de mijloc și pârghie procesuală de apărare a bănuțului și a învinuțului nu au o reglementare legală suficient de clară fiind de fapt declarative și iluzorii. Înșă procedura de comunicare a actului de dispunere a expertizei judiciare este reglementată la nivelul care ar asigura respectarea dreptului persoanei la apărare, înșă reieșind din practica prezentată în prezenta lucrare deducem că acestea nu sunt respectate permanent de organele competente.

Așadar, dreptul la apărare reprezintă un drept fundamental care garantat fiecărui cetățean, înșă această garanție fundamentală nu este limitată doar la dreptul la avocat, ci și la alte prevederi care în mod direct oferă posibilitatea de a apăra interese sale. Dreptul de a cere recuzarea unui participant la proces, oferă posibilitatea ca cauza să fie examinată de o persoană imparțială și care nu are interes personal în cauză. În acest sens, pentru a oferi posibilitatea bănuțului de a cere recuzarea expertului judiciar, propunem modificarea art. 66 alin. (2) pct. 14 al CPP în următoare redacție:

– să ceară recuzarea persoanei care efectuează urmărirea penală, judecătorului de instrucție, interpretului, traducătorului, expertului judiciar.

Referințe bibliografice

1. Cod de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 248-251 din 05.11.2013.
2. Cauza Bykov c. Rusiei. Hotărârea din 12.03.2009. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-91704> (vizitat la 14.11.2021).
3. Cauza Ciobanu c. R. Moldova. Hotărârea din 24.05.2015. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-152427> (vizitat la 14.11.2021).
4. Cauza Cottin c. Belgiei. Hotărârea din 02.06.2005. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-69233> (vizitat la 16.11.2021).
5. Cauza Loukanov c. Bulgariei. Hotărârea din 20.03.1997. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Loukanov%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-62581%22%5D%7D> (vizitat la 15.11.2021).

6. Cauza Sara Lind Eggertsdottir c. Islandei. Hotărârea din 05.10.2007. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-81432> (vizitat la 16.11.2021).
7. Cauza Wille c. Lichtenstein. Hotărârea din 28.10.1999. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22Wille%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-62920%22%5D%7D> (vizitat la 16.11.2021).
8. Decizia Colegiului Penal al CSJ nr. 1ra-133/2021 din 26.01.2021. Disponibil: http://jurisprudaenta.csj.md/search_col_penal.php?id=17902 (vizitat la 14.11.2021).
9. Extras din Hotărârea Judecătorei Chișinău, sediul Buiucani din 30.07.2018. Cauza nr. 1-326/2018. Disponibil: https://jc.instante.justice.md/apps/pdf_generator/base64/create_pdf.php (vizitat la 14.11.2021).
10. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 22 din 06.08.2020 privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi a art. 22616 alin. (11) din Codul Fiscal, adoptat prin Legea nr. 1163 din 24.04.1997 (prezentarea informației fiscale către instanțele judecătorești și organele de urmărire penală ca mijloc de probă). Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=122834&lang=ro (vizitat la 14.11.2021).
11. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind excepția de neconstituționalitate a art. 1329 alin. (12) și alin. (15) din Codul de procedură penală. Disponibil: https://constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_31_2021_58g_2021_rou.pdf (vizitat la 14.11.2021).
12. Ministerul Justiției al Republicii Moldova, © 2020. Disponibil: <http://www.justice.gov.md/libview.php?l=ro&idc=6&id=2463> (vizitat la 15.11.2021).
13. Neagu I. Tratat de procedură penală. Vol. I. București: Ed. „Global Lex”, 2004. 487 p. ISBN 973-86207-4-0.
14. Sesizare privind excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 64, 66, 68 și 149 al CPP prezentată în conformitate cu art. 135 din Constituție. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/sesizari/21g_2021.02.04.pdf (vizitat la 15.11.2021).

ELEMENTE DE DREPT COMPARAT PRIVIND PORNOGRAFIA INFANTILĂ

Efrosinia URSU,
*doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

Codurile penale ale diferitor țări formulează în mod diferit dispozițiile articolelor care prevăd răspundere pentru pornografie infantilă și abuz sexual online asupra copiilor. Deosebit este și gradul de diferențiere a respectivelor componente de infracțiuni, inclusiv formularea concretă a acestora. Prin urmare, mai eficiente sunt modelele de norme în care sunt prezentate listele desfășurate ale varietăților de infracțiuni cu conținut de abuz sexual online asupra copiilor, care dezvăluie noțiunile și termenii ce se conțin în textul legii.

Cuvinte-cheie: pornografie infantilă, exploatare sexuală, copii, reglementarea infracțiunii de pornografie infantilă în alte state.

Summary

The criminal codes of different countries formulate differently the provisions of the articles that provide for liability for child pornography and online sexual abuse of children. The degree of differentiation of the respective components of crimes is also special, including their concrete formulation. Therefore, the models of norms in which the developed lists of the varieties of crimes with content of online sexual abuse on children, which reveal the notions and terms contained in the text of the law, are more effective.

Keywords: child pornography, sexual exploitation, children, regulation of child pornography offenses in other states.

Procesul de implementare a tehnologiilor informaționale în toate domeniile vieții economice, sociale și de altă natură a Republicii Moldova a determinat evoluția fenomenului infracțional și extinderea acestuia asupra spațiului cibernetic. Astfel, în ultimii ani, s-a atestat că rețelele de calculatoare și informațiile electronice sunt folosite tot mai frecvent în scopuri criminale, iar materialele ce ar putea constitui probe ale acestor infracțiuni sunt stocate și transmise tot prin intermediul acestor rețele de către făptuitori.

Luând în considerație aspirațiile de integrare europeană și rigorile statului de drept în raport cu amenințările actuale la securitatea informațională, procesul continuu de dezvoltare și modernizare a tehnologiilor, consolidarea forțelor orientate spre prevenirea și combaterea fenomenului infracțional în sectorul vizat a devenit o prioritate a procesului de guvernare în sectorul asi-

gurării ordinii de drept.

Prin urmare, o activitate similară realizată în Republica Moldova este imposibilă fără a lua în considerație experiența internațională în acest domeniu. Este vorba, mai întâi de toate, despre studierea și cunoașterea legislației străine care reglementează răspunderea penală pentru pornografie infantilă.

Astfel, Codul penal al Federației Ruse, la art. 241¹, Producerea și distribuirea obiectelor sau materialelor ce conțin imagini pornografice cu minori, incriminează fapta care constă în producerea, procurarea, păstrarea sau transportarea peste frontiera Federației Ruse în scop de răspândire, demonstrare publică sau de reclamare ori distribuirea, reclamarea sau demonstrarea publică propriu-zisă a materialelor sau a obiectelor pornografice cu minori. Comparativ cu legislația penală autohtonă, legiuitorul rus prevede un regim sancționator mai aspru pentru pornografia infantilă, fapta fiind pedepsită cu privațiune de libertate pe un termen de la 2 până la 8 ani, cu sau fără privare de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 15 ani [1].

În general, determinarea obiectului juridic special al infracțiunii are o importanță deosebită, atât pentru stabilirea cercului de victime care nimeresc sub incidența infracțiunii, cât și pentru aprecierea pericolului social al faptei. În Federația Rusă, obiectul juridic generic al infracțiunilor de trafic cu materiale pornografice îl constituie sănătatea publică și ordinea publică. Unii autori sunt de părerea că în calitate de obiect juridic generic apare doar ordinea publică, alții consideră că infracțiunea atentează la viața sexuală a victimei [2, p. 229].

Prin sintagma „distribuire ilegală de materiale pornografice” din Codul penal al Federației Ruse (art. 242) se prezumă și existența unei distribuii legale, cum ar fi procedurile sexuale utilizate în calitate de tratament, comercializarea prin intermediul sex-shopurilor etc. Din conținutul normei rezultă că nu însăși distribuirea pornografiei atentează la anumite valori sociale, ci modul de distribuire – cel ilegal. În acest context, unii autori consideră că infracțiunea cercetată poate fi privită și ca o practicare ilegală a activității de întreprinzător, astfel obiectul de atentare fiind relațiile sociale privind economia națională [3, p. 14].

Pornografia infantilă este incriminată în Codul penal al Ucrainei în calitate de circumstanță agravantă a infracțiunii de importare, producere, vânzare și distribuire de materiale pornografice. Astfel, potrivit art. 301 alin. (4) Cod penal, este agravată răspunderea penală pentru comiterea acestei infracțiuni în privința produselor, imaginilor sau altor obiecte ce conțin pornografie infantilă. Pedepsa pentru săvârșirea unei asemenea fapte constă în privarea de libertate pe un termen de la 5 la 10 ani, cu privarea dreptului de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen

de până la 3 ani [4].

În Italia, pornografia infantilă este pedepsită cu închisoare de la 1 la 5 ani și amendă, fapta respectivă constând în distribuirea, răspândirea sau promovarea materialului pornografic prin orice mijloace, incluzând internetul, în scopul de a solicita sau exploata minori.

În Lituania, producerea și răspândirea materialelor pornografice cu minori este prevăzută în art. 242 alin. (2) Cod penal și constă în implicarea copiilor sub 18 ani în producerea materialelor pornografice, publicații tipărite, imagini, casete sau alte filme sau alte tipuri de materiale pornografice, fiind sancționată cu închisoare de la 1 până la 4 ani și amendă.

În Portugalia, exploatarea sexuală a copiilor este incriminată separat în art. 176 al Codului penal, revizuit prin Actul 99/2001, conform căruia toți cei care recrutează, transportă, oferă găzduire sau primesc un copil sub 16 ani sau fac angajamente pentru ca un copil să intre în prostituție sau industria sexului în general într-o țară străină, sunt condamnați la pedeapsă cu închisoare de la 1 până la 8 ani [5].

Prevederile articolului 207 din Codul penal al Austriei privind sancționarea reprezentărilor pornografice cu minori, interzic producția, difuzarea, furnizarea și punerea la dispoziție prin orice mijloace a imaginilor cu un copil mai mic de 14 ani care participă la un act sexual (constituie infracțiune chiar atunci când scenele nu sunt reale, fiind suficient ca spectatorii să creadă că actul sexual a fost real).

Faptele enumerate mai sus sunt pedepsite cu închisoare de până la 2 ani. Alin. (2) al art. 207 din Codul penal prevede o pedeapsă cu închisoarea de până la trei ani atunci când vinovatul acționează în scopul obținerii unui câștig sau operează organizat într-o bandă.

De asemenea, la alin. (3) al art. 207 Cod penal al Austriei este interzisă deținerea de imagini pornografice reprezentând copii. În acest caz, se aplică pedeapsa cu închisoare de până la 6 luni.

Totodată, art. 64 din Codul penal prevede că faptele penale cuprinse în art. 207 sunt susceptibile a fi urmărite în Austria, chiar dacă ele au fost comise în străinătate. Este suficient ca cel vinovat să fie rezident cu forme legale în Austria.

În Belgia, Legea din 13 aprilie 1995 privind traficul de ființe umane și pornografia infantilă este prima lege care a introdus un sistem de luptă împotriva acestei forme de pornografie. Aceasta a fost modificată prin Legea din 28 noiembrie 2000 privind protecția penală a minorilor, care stabilește că termenul de „minori” se referă la persoanele care nu au împlinit vârsta de 18 ani [6].

Articolul 383 bis, introdus în Codul penal al Belgiei prin Legea din 1995 condamnă: orice expunere, vânzare, închiriere, distribuire sau confecționare

de embleme, obiecte, filme, fotografii, dispozitive ce reprezintă poziții sau acte sexuale cu caracter pornografic, implicând sau reprezentând minori, precum și comerțul, distribuirea, fabricarea, deținerea sau importul acestora. Asemenea fapte sunt pedepsite cu închisoarea de la 5 la 10 ani sau amendă.

La fel, deținerea de embleme, obiecte, filme, fotografii, dispozitive sau alte suporturi vizuale ce reprezintă poziții sau acte sexuale cu caracter pornografic, implicând sau reprezentând minori, poate fi sancționată cu închisoare de la o lună la 1 an sau cu amendă. Infrațiunile menționate pot fi sancționate și prin pedeapsa muncii forțate între 10 și 15 ani sau amendă, dacă ea constituie un act de participare la activitatea principală sau accesorie a unei asociații sau societăți, indiferent dacă cel vinovat are sau nu are calitatea de conducător. Confiscarea specială prevăzută de art. 42 (confiscarea de obiecte sau de lucruri care au servit pentru comiterea acestei fapte sau care erau destinate pentru a comite fapta) poate fi aplicată infrațiunilor de mai sus. Legiuitorul nu a specificat care sunt suporturile vizuale și a exclus suporturile sonore. În schimb, expresia „alte suporturi vizuale” permite lărgirea sferei, în cazul apariției unor noi suporturi vizuale. Legea din 13 aprilie 1995 a modificat Codul de procedură penală, prin inserarea unei reguli de extraterritorialitate, permițând urmărirea în Belgia a cetățenilor belgieni sau a străinilor care se află pe teritoriul țării și care au comis infrațiuni sexuale în străinătate (în special cele prevăzute de art. 383 bis).

Începând cu anul 1980, articolul 235 din Codul penal al Danemarcei pedepsește difuzarea intenționată, în scopuri comerciale sau altele, pentru procurarea de fotografii, filme sau înregistrări vizuale cu caracter „obscur” ce prezintă minori. Sancțiunile prevăzute sunt închisoare de maximum șase luni sau amendă. Mai mult ca atât, posesia unei fotografii, a unui film sau înregistrări vizuale ce reprezintă scene pornografice de orice natură în care sunt implicați copii se pedepsește cu amendă. Această dispoziție, care face obiectul celui de-al doilea paragraf al art. 235, este în vigoare de la 1 martie 1995.

În Franța, art. 227-23 din Codul penal, modificat prin Legea nr. 2007-297 din 5 martie 2007, art. 35 JORF din 7 martie 2007, prevede pedeapsă cu cinci ani de închisoare și 75 000 de euro amendă pentru difuzarea, înregistrarea, transmiterea imaginii sau a reprezentării unui minor atunci când această imagine sau reprezentare are un caracter pornografic. Oferirea, punerea la dispoziție sau difuzarea unei astfel de imagini sau reprezentare, prin orice mijloace, importarea sau exportarea, este sancționată cu aceeași pedeapsă. Sancțiunile sunt majorate până la șapte ani de închisoare și amendă de 100 000 de euro atunci când făptuitorul a utilizat, pentru difuzarea imaginilor, o rețea de comunicări electronice (Internet). Tentativa asupra infrațiunilor prevăzute la alineatele precedente este pedepsită cu aceeași pedeapsă. Utilizarea unui serviciu de comunicații pentru public on-line, punând la dispoziție o imagine

cu caracter pornografic, deținerea unei astfel de imagini prin orice mijloace se pedepsește cu doi ani de închisoare și amendă de 30 000 de euro [7].

În continuare, articolul 184-3 din Codul penal al Germaniei condamnă toate formele de difuzare și toate etapele preliminare (de producție, livrare, depozitare, publicitate etc.) „scrieri” pornografice „hard” (scene de violență unde participă copii, scene pornografice între oameni și animale). Pedepsa pentru aceste fapte este închisoare de maximum un an sau amendă, cu excepția cazului când materialele conțin scene pornografice care implică copii sub 14 ani. Din 1992, această infracțiune este sancționată mai sever, și anume închisoare pe o perioadă cuprinsă între trei luni și cinci ani. În plus, secțiunea 11-3 stipulează că atât înregistrările vizuale și înregistrările sonore, cât și reproducerea, în general, constituie infracțiune. Două alineate au fost adăugate la secțiunea 184 în iulie 1993 pentru a consolida lupta împotriva pornografiei infantile.

În Spania, vechiul Cod penal, care a fost în vigoare până la 23 mai 1995, nu conținea nici o dispoziție care interzicea utilizarea de imagini pornografice cu minori. Acesta prevedea pedeapsă doar pentru difuzarea de materiale pornografice de către minori. Noul Cod penal, în conținutul art. 189-1, a inclus o dispoziție comparabilă cu articolul 227-23 din Codul penal francez. În această secțiune, se stipulează că orice persoană care folosește un minor în scopuri pornografice este pasibilă de o pedeapsă cu închisoare între unu și trei ani. În plus, actualul Cod prevede lipsa consimțământului minorului, infracțiune ce implică un alt tip de agresiune sexuală, după caz. Mai mult decât atât, judecătorul ia în considerare infracțiunile similare săvârșite în străinătate, calificând delinventul ca recidivist și aplicând, astfel, sancțiuni mai severe [8].

În SUA, secțiunea 2251 din Codul Federal condamnă producerea de materiale pornografice infantile și distribuția lor, precum și persoanele care transportă minorul în scopul de a produce orice reprezentare vizuală pornografică și de a transmite o descriere vizuală live. Codul enumeră toate infracțiunile care implică relații de natură sexuală cu diferite părți ale corpului, precum și relații heterosexuale sau homosexuale, acte sexuale cu violență, sado-masochiste, masturbare. Această infracțiune este descrisă ca „exploatare sexuală”, chiar dacă scena nu este reală, ci doar simulată. Totodată, articolul condamnă participarea în producția de astfel de imagini, chiar și indirect (de exemplu, prin transportarea unui minor, știind că acesta va fi folosit pentru a produce imagini, scene pornografice). Publicitatea pentru astfel de imagini, scene și materiale pornografice infantile constituie, de asemenea, o infracțiune. Orice părinte, tutore, reprezentat legal sau persoană ce are în custodie minori, care cu bună știință permit copilului de a se angaja în orice activități cu comportament sexual explicit în scopul de a produce orice re-

prezentare vizuală sau în scopul de a transmite live (pe Internet) un astfel de comportament, este pedepsit în conformitate cu dispozițiile din subsecțiunea (e). În cazul în care părintele, tutorele, reprezentantul legal cunoaște sau are motive să știe că astfel de reprezentări vizuale vor fi transportate sau transmise prin orice mijloace sau sisteme în comerțul interstatal sau străin, prin poștă, inclusiv prin intermediul calculatorului (pe Internet), se pedepsește. De asemenea, orice persoană care folosește, convinge, induce sau constrânge un minor de a se angaja în astfel de activități, cu intenția ca minorul să se implice într-un comportament explicit sexual în scopul de a produce o redare vizuală în afara Statelor Unite ale Americii, a teritoriilor sale, se pedepsește în conformitate cu dispozițiile din subsecțiunea (e).

Codul penal american se referă tocmai la incriminarea pornografiei infantile. Distinct de incriminarea pornografiei infantile, aceste reglementări penale sunt orientate spre blocarea accesului minorilor la resursele clasice și cele electronice ale pornografiei adulte. În acest sens, chiar dacă în SUA este admisă pornografia adultă, pericolele pe care le generează (violența în familie, violul, incestul, molestarea copiilor) nu pot fi ignorate, iar prezența acestora generează crimele de acest gen în întreaga lume. De aceea, preocuparea de a ține sub control acest fenomen, îndeosebi în interesul ocrotirii minorilor, se manifestă tot mai mult în plan legislativ, inclusiv și în Republica Moldova [9].

Legiuitorul Kazahstanului încadrează circulația de materiale obscene în capitolul 10 „Crime împotriva sănătății publice și moralității. Susținem în totalitate opinia legiuitorului și optăm pentru incriminarea producerii de pornografie adultă în CP RM – anume în acest capitol, bunăoară producerea de pornografie generează degradarea umanității la nivel de moralitate, precum și răspândirea bolilor venerice și a maladii SIDA, or vedetele pornografiei optează pentru contacte sexuale neprotejate, sadice și uneori grav periculoase pentru viața acestora, nemaivorbind de influența exercitată asupra micro- și macromediului înconjurător acestor persoane [10].

Ca și în Republica Moldova, anume în capitolul „Infrațiuni împotriva familiei și minorilor”, Codurile penale ale Uzbekistanului, Estoniei, Franței, Ungariei, Kârgâzstanului, Mongoliei au stabilit răspunderea pentru pornografie. Mai originală în acest sens este legea Albaniei, care prevede răspunderea pentru răspândire de materiale obscene în secțiunea VIII „Crime împotriva moralității și demnității”. Pro incriminare în capitolele privind viața sexuală, libertatea sexuală, inviolabilitatea sexuală, autodeterminarea sexuală a pornografiei infantile se pronunță legislațiile Croației, Serbiei, Sloveniei, Elveției, Letoniei și Germaniei [11, p. 15].

Prin „pornografie”, conform Legii Ciprului privind combaterea traficului de persoane și exploatare a copiilor din 2000, se înțelege înregistrarea

vizuală, sonoră sau audiovizuală sau prezentarea actului sexual de orice tip și de orice natură, iar termenul de „material pornografic” se interpretează în mod similar. Un element inovator între legislațiile cercetate se observă în legea penală a Estoniei prin delimitarea erotismului de pornografie, practică preluată din legislația engleză și americană. Un făptuitor nu poate invoca în calitate de argument al apărării caracterul erotic al imaginilor pe care le posedă, legea reglementând expres răspunderea pentru ambele forme de trafic de materiale indecente.

Astfel, din Codul penal al Estoniei au fost recent abrogate art. 177 și 177 (1), care prevedeau răspunderea pentru folosirea minorilor în producerea de materiale pornografice (art. 177) și răspunderea pentru folosirea minorilor în producerea de materiale erotice (art. 177.(1)).

Totodată, acestea au fost incluse în conținutul art.178 „Fabricarea de lucrări care implică pornografie infantilă sau care fac disponibilă pornografia infantilă” din diviziunea 2 „Infrațiuni împotriva minorilor”. Bunăoară, orice persoană care produce, posedă, publică, sau face disponibil în orice alt fel, scrieri sau alte lucrări care reprezintă o persoană sub 18 ani într-o situație pornografică sau erotică, se pedepsește cu amendă sau cu închisoare de până la 3 ani. Aceeași acțiune, dacă este comisă de către o persoană juridică, se pedepsește cu amendă sau lichidare [12].

Studiul de drept comparat privind pornografia infantilă scoate în evidență preocupările legiuitorului din diferite țări, mai ales din cadrul Uniunii Europene, pentru protejarea relațiilor sociale din domeniul de referință prin incriminarea și pedepsirea faptelor prejudiciabile care le pun în pericol sau le vatămă efectiv.

Referințe bibliografice

1. Уголовный кодекс Российской Федерации, № 63-ФЗ от 13.06.1996. Собрание законодательства Российской Федерации, № 25 от 17.06.1996.
2. Пудовочкин Ю.Е. Ответственность за преступления против несовершеннолетних по российскому уголовному праву, Юридический центр Пресс, 2002. с. 229.
3. Ciobanu I., Moraru V. Obiectul infracțiunii de pornografie infantilă. În: Revista Națională de drept nr. 2 (160) 2014, (p. 14-18), În <https://us-pee.md/wp-content/uploads/2019/04/RND-nr.-2-2014.pdf> (accesat la 17.11.2021).
4. Уголовный кодекс Украины, № 2341-III от 05.04.2001. В: Відомості Верховної Ради України, № 25-26, 2001.
5. Protecția minorilor, În <https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/han->

- dle/document/41310/ssoar-studeuropene-2014-2-melnic-Protection_of_the_Minor_-.pdf?sequence=1 (accesat la 30.09.2018).
6. Pornografiainfantilă, În <https://www.senat.ro/UploadFisiere/0c23530be067-46b8-a1d9-33bc45b07d23/pornografia%20infantila.pdf> (accesat la 30.09.2018).
 7. Pornografiainfantilă, În <https://www.senat.ro/UploadFisiere/0c23530be067-46b8-a1d9-33bc45b07d23/pornografia%20infantila.pdf> (accesat la 30.09.2018).
 8. Pornografiainfantilă, În <https://www.senat.ro/UploadFisiere/0c23530be067-46b8-a1d9-33bc45b07d23/pornografia%20infantila.pdf> (accesat la 30.09.2018).
 9. Pornografiainfantilă, În <https://www.senat.ro/UploadFisiere/0c23530be067-46b8-a1d9-33bc45b07d23/pornografia%20infantila.pdf> (accesat la 30.09.2018).
 10. Codul penal al Kazahstanului din 16 iulie 1997, Legea nr. 167 <http://legislationline.org/download/action/download/id/1681/file/ca1cfb8a-67f8a1c2ffe8de6554a3.htm/preview>
 11. Ciobanu I., Moraru V. Obiectul infracțiunii de pornografie infantilă. În: Revista Națională de drept nr. 2 (160) 2014, (p. 14-18), În <https://us-pee.md/wp-content/uploads/2019/04/RND-nr.-2-2014.pdf> (accesat la 17.11.2021).
 12. Codul penal al Estoniei din 06.06.2001 <http://legislationline.org/documents/section/criminal-codes->

NOȚIUNEA RESPECTĂRII DREPTURILOR CIVILE LA REALIZAREA MĂSURILOR SPECIALE DE INVESTIGAȚII

Ghennadi CALCAVURA,
doctorand, asistent universitar
al Catedrei „Activitate de investigații și anticorupție”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Victor BEȘLEAGA
asistent universitar
al Catedrei „Activitate de investigații și anticorupție”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Rezumat

Factorul esențial în procesul democratizării societății moldovenești îl constituie respectarea persoanei, care este cea mai înaltă valoare într-un stat de drept. Cu toate acestea, este necesar un mecanism juridic și social eficient pentru realizarea drepturilor și libertăților fundamentale. O astfel de sarcină este pusă pe seama organelor de stat, inclusiv cele abilitate cu dreptul de a efectua măsuri speciale de investigații.

În cele ce urmează, autorul încearcă să identifice noțiunea respectării drepturilor civile la realizarea măsurilor speciale de investigații, care necesită a fi încorporată în standardele constituționale și internaționale ale drepturilor omului.

Cuvinte-cheie: respect, măsuri speciale de investigații, drepturi civile, activitatea specială de investigații, încălcare, garanții, restricții, ofițeri de investigație.

Summary

The essential factor in the democratization process of the Moldovan society is the respect of the person, which is the highest value in a state governed by the rule of law. However, an effective legal and social mechanism is needed to achieve fundamental rights and freedoms. Such a task is assigned to state bodies, including those empowered to carry out special investigative measures.

In the following, the author tries to identify the notion of respect for civil rights in carrying out special investigative measures, which need to be incorporated into constitutional and international human rights standards.

Keywords: respect, special investigative measures, civil rights, special investigation activity infringement, guarantees, restrictions, investigating officers.

Introducere. Respectarea drepturilor omului în cadrul activității speciale de investigații (ASI) a devenit un test, o probă pentru ca un regim politic să se poată încadra în ansamblul statelor civilizate. În ciuda faptului că terme-

nul „respectare a drepturilor omului” se regăsește destul de des în literatura juridică, definiția lui în teoria ASI încă nu a fost stabilită. Cercetarea științifică insuficientă a „respectării drepturilor persoanei” în ASI, precum și problema legată de înțelegerea unitară a conținutului său creează concepții contradictorii ce au ca efect scăderea nivelului de protecție a drepturilor persoanelor care respectă legea.

Definirea acestui termen o considerăm deosebit de importantă deoarece întreg spectrul de măsuri speciale de investigație (MSI) prevede pasibilitatea restricționării unor drepturi ale persoanei. Neavând o claritate asupra faptului ce prevede termenul de respectare, este greu să stabilim în ce măsură a fost ținut cont de esența acestuia.

Metode și materialele aplicate. În procesul elaborării studiului a fost folosite materiale doctrinare și normative cu privire la activitatea specială de investigații. De asemenea, la cercetarea noțiunii de respectare a drepturilor persoanei au fost aplicate mai multe metode de cercetare științifică cum ar fi: metoda istorică, metoda analizei comparative, metoda logică, analiza sistemică etc. Totodată, au fost utilizate lucrările savanților autohtoni, precum și materialele științifice ale doctrinarilor altor state.

Conținut de bază. Drepturile omului în sec. XXI capătă un caracter sistemic, lucru care este și firesc deoarece acestea străbat practic toate straturile teoriei și practicii nu doar al ASI, ci și ale altor ramuri ale științei. Tendințele dezvoltării socio-economice precum și cele tehnice au direcționat domeniul activității speciale în ultimii ani spre un progres fără precedent.

Evoluția rapidă a tehnologiei a dus la schimbări semnificative cu privire la metodele de obținere și analiză a informațiilor, ce au sporit eficiența ASI, pe de o parte, dar pe de altă parte, supravegherea prin intermediul mijloacelor tehnice au ridicat un val de întrebări cu privire la impactul acestora asupra *respectării drepturilor persoanei*. Existența unor temeri că autoritățile pot submina drepturile persoanei este agravată și de lipsa de claritate cu privire la drepturile ce pot fi restricționate în contextul Legii cu privire la ASI. Aici ținem să menționăm că elementele integrante drepturilor persoanei la realizarea MSI constituie: viața intimă, familială și privată, inviolabilitatea domiciliului, secretul corespondenței convorbirile telefonice, care în literatura de specialitate mai sunt numite și *drepturi civile*. Pentru a facilita lecturarea acestui articol, în continuare vom folosi anume acest termen.

După cum afirmă autorul Efremov A., analizând studiul practicii, problema respectării drepturilor civile în ASI se caracterizează în prezent printr-un mod predominant empiric, ceea ce duce adesea la pierderi nejustificate de timp și efort, pierderea perspectivelor clare, o diferență în abordarea situațiilor similare și, în unele cazuri, la erori grave [1, p. 28].

Soluționarea cu succes a problemei respectării drepturilor civile ale persoanei la realizarea MSI presupune în primul rând necesitatea unei deter-

minări fundamentate științific, identificarea unor premise generale de natură metodologică, precum și efectuarea unei analize a esenței respectării drepturilor civile ale persoanei implementată în condițiile specifice ASI.

De asemenea, este potrivit să se dea o definiție a conceptului de „respectare” a drepturilor civile și a mecanismului de aplicare eficientă la realizarea MSI. În acest caz, este important nu numai scopul funcțional al activităților de a asigura drepturile și libertățile constituționale ale omului, care sunt indispensabil legate de securitatea națională, integritatea teritorială, bunăstarea economică a țării, ordinii publice, prevenirea infracțiunilor, ș.a, dar și pentru a-și crește nivelul și gradul de influență pozitivă asupra relațiilor publice care decurge din înfăptuirea MSI.

Conform Dicționarului limbii române, a „respecta” înseamnă a nu neglija, a nu face nimic ce ar fi sub demnitatea sa, a nu neglija, a nu se abate de la o lege, o dispoziție, un angajament, un principiu etc.

În doctrină, noțiunea de respectare este definită relativ asemănător.

Unii experți susțin că „respectarea”, constă în activitatea organelor de stat, care prin exercitarea atribuțiilor, precum și a obligațiilor, creează condiții optime pentru punerea în aplicare fără abatere de la legea ASI [2, p. 41].

Într-o altă opinie, respectarea presupune „obligația autorităților de care desfășoară ASI și a funcționarilor acestora de a se abține de la încălcarea prevederilor legale [3, p. 46].”

O altă definiție constă în crearea celor mai favorabile condiții pentru implementarea efectivă a drepturilor civile ale persoanei în organizarea procesului de punere în aplicare a acestora de către individ [4, p. 63].

O caracteristică comună a definițiilor de mai sus este că respectarea drepturilor civile se referă la crearea unor condiții favorabile care asigură punerea lor în aplicare, fiind direct proporțional cu gradul în care subiecții împuterniciți le aplică. Altfel spus, normele de drept nu se vor transforma niciodată în realitate fără implementarea acestora de către o persoană. Acest lucru este logic. Dar noi ne întrebăm în ce măsură sunt respectate drepturile persoanei împotriva acțiunilor ilegale, de exemplu, în condițiile în care legea ce reglementează prevenirea acestor activități anti-sociale restricționează la maxim această posibilitate.

Anume despre această problemă în legislația națională este relatată în unele lucrări ale sale de autorul B. Glavan, care menționează că privarea serviciilor speciale de instrumentele juridice eficiente de culegere a informațiilor în vederea curmării actului criminal conduce negreșit la distrugerea scutului de protecție al siguranței persoanei și al statului [5, 97].

Astfel, pasivitatea ofițerilor de investigație manifestată prin limitarea măsurilor pe care aceștia le pot întreprinde pentru soluționarea sarcinilor prevăzute de lege, (art. 2 din Legea 59/2012) au un efect negativ în societate. De multe ori, autoritățile abilitate ale statului au fost criticate că nu au

intervenit la timpul oportun pentru a curma o acțiune ilegală, manifestând în acest mod o „lipsă de respect”, față de cei care au avut de suferit din urma acesteia, în timp ce „respectarea drepturilor persoanei ca principiu al ASI se referă în primul rând la cetățenii care respectă legislația în privința cărora nu se admite limitarea drepturilor sale constituționale” [6, p. 56] – după cum afirmă același autor.

Respectul în cazul de față s-ar manifesta prin curmarea faptei infracționale până la survenirea prejudiciului material sau moral. Problema este că actuala lege cu privire la ASI (nr. 59/2012) reduce din potențialul prevenirii acțiunilor infracționale, accentul fiind pe descoperirea și cercetarea infracțiunilor în faza de urmărire penală, iar dificultățile întâmpinate în acest domeniu descurajează ofițerii de investigație și creează în societate o stare de neîncredere în autoritățile statului, și că aceștia nu își fac bine treaba. Probabil, legiuitorul, prin restricția realizării celor mai eficiente MSI pentru prevenirea infracțiunilor, a urmărit protecția drepturilor civile de potențialele abuzuri din partea celor care le realizează.

O astfel de impresie se creează și la o simplă lectură a art. 8 al Convenției Europene a Drepturilor Omului, care ne conduce la o primă constatare: respectarea drepturilor civile impun, în primul rând, obligații negative din partea autorităților statale, anume de a nu face ceva ce ar stânjeni exercițiul lor de către titularii cărora le sunt recunoscute. De asemenea, o altă constatare este că impunerea numai a unor obligații negative autorităților statale, care să apere individul împotriva ingerințelor de orice natură ale autorităților publice în sfera vieții sale private nu este suficientă pentru garantarea efectivă a tuturor componentelor acesteia, astfel cum sunt enumerate în art. 8 al Convenției [7, p. 596]. Astfel, fiecare stat contractant este ținut să se doteze cu un arsenal juridic adecvat și suficient care să aibă ca scop tocmai îndeplinirea acestor obligații pozitive care îi incumbă pe temeiul art. 8 al Convenției [8].

Aliniatul 2 al aceluiași articol din Convenție enumeră scopurile care pot da caracter legitim restricțiilor unuia sau mai multor drepturi garantate de primul paragraf. Acestea sunt: securitatea națională, securitatea publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii publice și *prevenirea* săvârșirii unor fapte penale, protecția sănătății și a moralei publice, *protecția drepturilor și a libertăților aparținând altora*.

În literatură am întâlnit două păreri distincte cu privire la drepturile persoanei abordate din perspectiva ASI și anume:

Cea dintâi susține limitarea „necesară”, a drepturilor civile ale persoanei (mai ales după atacul terorist din 11 septembrie 2001 din SUA), aceștia negă posibilitatea de încălcare a drepturilor și libertăților civile pornind de la ideea că măsurile de restrângere a unor drepturi în lupta cu criminalitatea sunt absolut necesare, iar dacă sunt aplicate corect, în limitele statului de drept, ele nu pot în nici un caz primejdui, ci doar proteja drepturile omului [9, p. 99].

Pe când cea de-a doua susține că însăși măsurile care prevăd restricționarea anumitor drepturi prezintă în sine o amenințare la adresa acestora, iar prin desfășurarea activității speciale de investigații (a unor măsuri speciale de investigații) se aduce atingere gravă drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei, inclusiv drepturilor prevăzute de Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale [10, p. 33]. Unul din motive fiind faptul că organizarea și tactica de realizare a MSI sunt reglementate de acte normative departamentale ce sunt secretizate, ceea ce determină lipsa unor garanții ale respectării drepturilor civile [11, p. 14].

De fapt, lipsa garanțiilor, sau altfel spus a condițiilor favorabile respectării drepturilor civile la realizarea MSI sunt foarte des invocate, fiind și motivul principal al abrogării primei legi cu privire la activitatea operativă de investigații (legea nr. 45/1994). Adoptarea legii noi cu privire la ASI era așteptată să ofere mai multe garanții împotriva abuzului și arbitrarului. Contrar tuturor așteptărilor, „pseudo garanția” respectării drepturilor civile conform noii legi (legea nr. 59/2012 privind ASI) s-a rezumat la realizarea unor măsuri (celor mai eficiente) doar în cadrul urmăririi penale. Trebuie să menționăm că nu susținem o aplicare nelimitată a măsurilor speciale, din contra, credem că realizarea lor trebuie însoțită de garanții dar *care nu ar genera o scădere a nivelului de protecție juridică a persoanei*.

De exemplu, Codul de procedura penală al RM stabilește (art. 1 alin. 2) că: „procesul penal are ca scop protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și protejarea persoanei și societății de faptele ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea lor legată de cercetarea infracțiunilor presupuse sau săvârșite...” – unde protecția este înțeleasă ca starea ce ajută la asigurarea drepturilor constituționale ale individului.

Iar tentativa de modificare a actualei legi cu privire la ASI prin Decizia Comisiei securitate națională, apărare și ordine publică CSN/7 nr. 257 din 10 iunie 2015, reprezintă în viziunea noastră încercarea de echilibrare a balanței între, pe de o parte, necesitatea realizării MSI pentru obținere a informațiilor în vederea prevenirii fenomenului criminal, și pe de altă parte, rigorile și exigențele statului de drept în care valorile supreme sunt drepturile și libertățile omului [12, p. 48].

O importanță deosebită pentru respectarea drepturilor civile îl constituie stabilirea la nivel de principiu al ASI, „respectarea drepturilor și libertăților persoanei”, (art. 3 Legea 59/2012) care înseamnă, pe de o parte, instituirea unei proceduri legislative clare pentru desfășurarea MSI care restrâng drepturile persoanelor (art. 19 și 20 din Legea 59/2012), iar pe de altă parte, reglementarea procedurii de restabilire a drepturilor încălcate (art. 4 Legea 59/2012). În conformitate cu principiul respectării drepturilor și libertăților omului, orice persoană care a fost supusă măsurii speciale de investigații are dreptul să fie informată, după efectuarea acesteia, de către procuror sau de

către judecătorul de instrucție care a autorizat măsura. În acest sens, legiuitorul prevede că înștiințarea persoanei cu privire la restrângerea drepturilor civile se va înfăptui dacă se constată legalitatea efectuării măsurii speciale de investigații (art. 132⁵ al. 7 CPP), pe când în cazul unor încălcări (depășirea prevederilor ordonanței/ încheierii), procurorul sau judecătorul de instrucție declară nule măsurile întreprinse, sesizează autoritățile competente, și dispune nimicirea imediată a purtătorului material de informații și a materialelor acumulate pe parcursul efectuării măsurii speciale de investigații (art. 132⁵ al. 5-6 CPP).

În asemenea caz, nu este clar cum persoanei care i-au fost lezate drepturile civile va beneficia de repararea prejudiciului material și moral cauzat prin încălcarea prezentei legi în condițiile în care persoanei nu îi este adus la cunoștință acest fapt.

De aceea, am constatat că un rol important pentru respectarea drepturilor civile depinde în egală măsură de procedurile de stat pentru protecția acestora, cât și de factorii morali și culturali ai subiecților ce realizează MSI.

Semnificația moralității în sistemul ASI constă, în ultimă instanță, în faptul că în orice situații dificile, în cele mai nefavorabile circumstanțe, ofițerii de investigație ar neutraliza posibilitatea de a acționa inadecvat, împotriva drepturilor și libertăților individuale. La fel, prin asumarea obligațiilor de respectare a drepturilor civile la realizarea MSI, statul are dreptul de a cere de la cei ce înfăptuiesc MSI un comportament care ar corespunde standardelor stabilite în normele legale. Prin urmare, statul își formulează cerințele pentru persoanele aflate în sistemul de atribuții și stabilește măsuri de răspundere legală (art. 13 Legea 59 privind ASI/2012) pentru nerespectarea acestora. Statul, în calitate de purtător al puterii politice, are mecanisme speciale pentru asigurarea drepturilor omului și îndeplinirea îndatoririlor sale.

Prin urmare, vrem să **concluzionăm** prin a spune că:

1) respectarea drepturilor și ASI nu trebuie ca excluzându-se reciproc, ci trebuie conciliate, adică urmărite în același timp. Acest lucru înseamnă că toate organismele împuternicite să realizeze ASI trebuie să încorporeze respectarea drepturilor omului în activitățile lor;

2) condițiile autorizării MSI incluse în CPP și în legea ASI constituie în mod obiectiv o restricționare exagerată a MSI, ofițerii de investigație fiind în imposibilitate legală de a-și realiza sarcinile de prevenire și curmare a infracțiunilor, de culegere a informațiilor despre posibile evenimente și acțiuni, ce ar putea pune în pericol securitatea statului, toate acestea fiind în detrimentul intereselor societății.

Respectarea drepturilor civile la realizarea MSI, în opinia noastră, include un complex de măsuri efectuate de organele competente (inclusiv cele investite pentru a exercita controlul ASI), menit să creeze condiții favorabile (garanții) pentru a exclude abuzurile, precum și repararea prejudiciului ma-

terial sau moral în cazul unor încălcări, totodată, pentru a conferi siguranța persoanelor împotriva atacurilor infracționale.

Referințe bibliografice

1. Ефремов А. Обеспечение прав и свобод человека и гражданина в ОРД, Теоретические и прикладные проблемы, с. 28, Санкт-Петербург, 2001.
2. Толмачев К.Д., Хабибулин А. Г. Органы внутренних дел в механизме обеспечения личных конституционных прав и свобод граждан. Уфа, 1991. с. 41.
3. Шумилов А.Ю. Комментарий к Федеральному закону „Об оперативно-розыскной деятельности”. С постатейным приложением нормативных правовых актов и документов. М., 2004. С. 46.
4. Ростовщиков И.В. Права личности в России: их обеспечение и защита органами внутренних дел. — Волгоград, 1997. С. 63.
5. Glavan B. Abordări conceptuale privind activitatea specială de investigații în contextul legislației Republicii Moldova, Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, nr. 10/2019, p. 97.
6. Glavan B. Principiile activității speciale de investigații, „Legea și Viața”, Revista științifico-practică, Ediția septembrie-octombrie 2021, p. 56.
7. Bîrsan C. Convenția europeană a drepturilor omului, Comentariu pe articole Vol. I. Drepturi și libertăți, Editura All Beck, București 2005, p. 594.
8. CEDO, Cauza Ignaccolo-Zenide c României, nr. 31679/96, 25 ianuarie 2000, § 108.
9. Zecheru N. Uniunea Europeană și antiterorismul. Riposta împotriva terorii și respectarea drepturilor omului în Europa, Colecția de articole AIT – 2009. p. 99.
10. Roman D. Activitatea specială de investigații și alte activități. Note de curs, Chișinău. p. 33.
11. Селезнев М. Законность в оперативно-розыскной деятельности // Российская законность. 1997. № 3. С.14-17.
12. Glavan B., Mîrzac V., Calcavura G. Activitatea specială de investigații: conținutul noțiunii, esența juridică, delimitări conceptuale. În: Revista „Legea și Viața” nr. 3(327) 2019, p. 48.

LIMITELE RĂSPUNDERII ȘI SANȚIONĂRII PENALE A MINORILOR

Valentina RUSSU,
doctorand, asistent universitar
al Catedrei „Drept penal și criminologie”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Rezumat

Cercetarea problematicii limitelor răspunderii și sancționării penale a minorilor este un imperativ ce rezidă din necesitatea implementării unui sistem de prevenire cât mai eficient, luându-se în considerație atât personalitatea infractorului minor, cât și influența răspunderii penale asupra sa. În această lucrare, autorul evidențiază limitele de demarcație dintre pasibilitatea de răspundere și pedeapsă penală a minorului și lipsa acesteia.

Cuvinte-cheie: minor, infracțiune, răspundere penală, pedeapsă penală, responsabilitate, vârsta răspunderii penale, individualizarea răspunderii penale.

Summary

Research of the issue of the limits of liability and criminal sanctioning of minors is an imperative that lies in the need to implement a prevention system as effective as possible, taking into account both the personality of the juvenile offender and the influence of criminal liability on him. In this paper, the author highlights the delimitation limits between the liability and criminal punishment of the minor and lack of it.

Keywords: minor, crime, criminal liability, criminal punishment, responsibility, age of criminal liability, individualization of criminal liability.

Ca instituție, răspunderea penală, consecință inevitabilă a încălcării normelor de drept, cuprinde ansamblul de dispoziții privitoare la realizarea prin constrângere a normelor penale. În procesul constatării și angajării răspunderii penale în cazul infractorului minor se întâlnesc însă o serie de particularități, cauzate de starea bio-psiho-fizică a acestuia, care influențează în mod direct atât determinarea capacității penale, cât și stabilirea regimului sancționator, aspecte ce deosebesc tratamentul infractorului minor în domeniul răspunderii penale față de cel al majorului [1, p. 1].

Există o serie de documente internaționale care stabilesc standardele pentru respectarea drepturilor copilului în administrarea justiției. Astfel, Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile copilului, în art. 37 și 40, stabilește unele garanții pentru administrarea justiției pentru copii cu respectarea și protejarea drepturilor copiilor. În Partea I, art. 1 al Conven-

ției, se definește *copilul* ca fiind orice ființă umană sub vârsta de 18 ani, excepând cazurile în care legea aplicabilă copilului stabilește limita majoratului sub această vârstă [2].

De asemenea, există documente cu caracter de recomandare care stabilesc standardele internaționale privind administrarea justiției juvenile la diferite etape ale procesului: *Regulile standarde minime ale ONU privind administrarea justiției juvenile (Regulile de la Beijing)* [3], *Regulile Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate (Regulile de la Havana)* și *Principiile Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile (Principiile de la Riyadh)* [4].

La nivel regional, *Convenția Europeană a Drepturilor Omului* este considerată piatra de temelie a întregului sistem de protecție a drepturilor omului. De asemenea, *Recomandarea (2003)20 privind noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile* constituie documentul de bază pentru ghidarea statelor-membre ale Consiliului Europei. Aceasta este completată de *Recomandarea (2006)2 privind regulile penitenciare europene*, *Rezoluția CM/Res/2 privind justiția prietenoasă copilului, precum și Recomandarea (89)12 a Comitetului de Miniștri către statele-membre privind educația în penitenciare* [5].

Pentru a pune în aplicare *Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing)* [3] au fost formulate noțiunile de *minor* și *făptuitor minor*. Astfel, art. 2.2 lit. a prevede că *un minor este un copil sau o persoană tânără, care, în respectul sistem de drept, poate fi tratată pentru o infracțiune într-o manieră diferită de cea aplicabilă adultului*, iar art. 2.2 lit. c consemnează că *un făptuitor minor este un copil sau o persoană tânără care este bătută de a fi comis sau a fost surprinsă săvârșind o faptă pedepsibilă*.

Fără a da o definiție a noțiunii de minor, *Principiile pentru prevenirea delincvenței juvenile (Principiile de la Riyadh)*, adoptate prin Rezoluția 45/112 14 decembrie 1990 [4], enunță: *convingerea, după părerea majorității experților, că etichetarea unui tânăr ca „deviant” sau „predelincvent”, contribuie deseori la apariția unui model de comportament nedorit al tinerilor. Indiferent de terminologia folosită, Regulile subliniază faptul că „persoanele tinere trebuie să joace un rol activ și să accepte parteneriatul în cadrul societății neputând fi considerate „simple obiecte ale socializării sau supravegherii”*. În toate acțiunile care privesc minorii, indiferent dacă sunt întreprinse de către instituții de asistență socială, instanțe de judecată, autorități administrative sau instituții legislative, interesele superioare ale copilului trebuie să fie prioritare.

Cerința stabilirii unei vârste minime de la care se răspunde penal este prevăzută și în documentele internaționale. Astfel, art. 4 al Regulilor de la Beijing prevede că *în acele sisteme de drept care recunosc conceptul de vârstă a responsabilității penale pentru minori, începutul acelei vârste nu va fi fixat la un nivel prea jos, ținând seama de maturitatea emoțională, mentală și in-*

telectuală. În continuare, se stipulează că în sistemele juridice care recunosc noțiunea de limită a răspunderii penale, aceasta din urmă nu trebuie să fie fixată prea jos, ținând cont de problemele de maturitate afectivă, psihologică și intelectuală [3].

Cercetând reglementările internaționale în domeniul răspunderii penale a minorilor, menționăm că fiecare stat își conturează propria teorie cu privire la răspunderea penală a minorilor și limitele acestei răspunderi, formele de răspundere penală a minorilor, consacându-le și în aspect normativ. Respectiv, legislația penală a Republicii Moldova, a luat în considerație vârsta persoanei din mai multe aspecte:

1) vârsta subiectului activ al infracțiunii:

a) sub aspectul unor limite generale sau speciale ale răspunderii penale;

b) sub aspectul limitelor pedepselor aplicabile minorilor;

c) sub aspectul mijloacelor juridice de diferențiere și individualizare a pedepsei penale;

d) sub aspectul cerințelor de executare a pedepsei penale;

2) vârsta subiectului pasiv al infracțiunii.

În acest sens, se precizează, pe bună dreptate, de către autorii V. Dongoroz, C. Bulai S. Kahane, I. Oancea și alții, că chiar atunci când nu se vorbește despre vârstă în vreuna dintre normele penale care privește direct sau indirect aplicarea sau individualizarea sancțiunilor de drept penal, trebuie totuși să se aibă în vedere atât vârsta făptuitorului, cât și a victimei infracțiunii [6, p. 215].

În literatura de specialitate s-a constatat că minorii, indiferent de vârsta lor, posedă un șir de trăsături specifice, deosebite de cele ale adulților. Dezvoltarea personalității umane are loc în cadrul unității dialectice și a relațiilor dintre aspectul biologic și social, ceea ce predetermină conturarea unui nivel de maturitate fizică și psihică. Fixarea precisă a unui asemenea punct de reper (corelații), în diferite nivele de vârstă, la toate persoanele, este mai mult sau mai puțin concomitentă, ceea ce prezumă de a distinge, în același mod, prin intermediul unei clasificări a minorilor, în funcție de grupele de vârstă [7, p. 27-28].

De asemenea, există un ansamblu de fenomene, fiind după relativitatea lor cu importanță globală, care, în fapt, se referă la dezvoltarea dialectică a personalității și pot predetermina acest coraport enunțat anterior. La asemenea fenomene se referă, de exemplu, faptul că femeile, de regulă, ajung mai rapid la nivel de maturitate, deși, în aspect social, deosebire între aceste două genuri de persoane nu se identifică.

Suntem de acord cu opinia potrivit căreia o circumstanță care merită atenție este *fenomenul accelerării – maturizarea biologică și fizică accelerată* a personalității contemporane. Însă cert este faptul că aceasta are loc pe fonul dezvoltării fizice, biologice, dar nicidecum a celei sociale. Respectiv, se consideră că fenomenul accelerării nu poate avea caracter dominant în cazul clasificării minorilor din perspectiva unei răspunderi penale [7, p. 28]. Astfel, pro-

blema stabilirii limitelor răspunderii și pedepselor penale aplicate minorilor, precum și identificarea conținutului responsabilității, ca premisă a răspunderii, urmează a fi soluționate nu în baza legităților biologice de dezvoltare a omului, ci prin intermediul evaluării corecte a factorilor importanți de formare socială a personalității: ansamblul de relații sociale și sistemul de educare realizat.

Din punctul de vedere al imputabilității penale, se conturează două perioade distincte:

1. Perioada neimputabilității penale – așa-numita perioadă a iresponsabilității penale absolute, incapacității penale absolute.

2. Perioada imputabilității penale, care, la rândul ei, poate fi divizată în:

a) *perioada imputabilității reduce* (perioada responsabilității limitate);

b) *perioada imputabilității depline* (perioada responsabilității absolute).

Perioada iresponsabilității penale (perioada neimputabilității penale)

Având în vedere particularitățile dezvoltării bio-psihoice a persoanei, în dreptul penal s-a impus necesitatea stabilirii unei limite de vârstă, sub care răspunderea penală a minorului să fie exclusă în genere, acesta fiind prezumat lipsit de capacitate penală. Conform legislației penale a RM, această limită o constituie vârsta de până la 14 ani. Altfel spus, minorii până la 14 ani care au săvârșit infracțiuni nu sunt pasibili de răspundere penală.

Sușinem opinia unor cercetători, potrivit căreia calitatea de subiect activ al infracțiunii presupune aptitudinea bio-psihoică a persoanei de a înțelege și de a-și asuma obligațiile de comportare prevăzute de normele dreptului penal, precum și capacitatea de a-și stăpâni și dirija, în mod conștient, actele de conduită în raport cu aceste exigențe. Omul nu dobândește aceste trăsături din momentul nașterii, ci în mod treptat, în procesul de creștere și dezvoltare bio-psihoică. Anume în acest sens se pune problema de a cunoaște, din care etapă a dezvoltării sale persoana poate fi considerată ca având însușirile necesare pentru a fi subiect activ al infracțiunii [8, p. 152]. Cu adevărat, constată literatura de specialitate, că stabilirea limitelor acestor etape depinde de realitățile sociale și umane dinăuntrul fiecărui stat și din fiecare orânduire socială. Din aceste rațiuni nu se propune o limită absolută, o anumită vârstă, care să fie unanim recunoscută în doctrina dreptului penal și uniform adoptată de diferite legislații. Astfel, după cum menționează V. Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea și alți autori români, criteriul teoretic constă în recomandarea de a se ține în afara sferei de incidență a legii penale minorii, care, datorită vârstei lor, nu au, în genere, posibilitatea de a înțelege temeiul și rostul constrângerii juridico-penale [6, p. 218].

Astfel, conform art. 21 alin. (1) CP al RM, sunt pasibile de răspundere penală persoanele fizice responsabile care, în momentul săvârșirii infracțiunii, au împlinit vârsta de 16 ani (vârsta generală a răspunderii penale). Totuși, pentru săvârșirea anumitor infracțiuni expres enumerate la art. 21 alin. (2) CP al RM, răspunderea penală survine de la 14 ani, deci vârsta minimă a răspunderii penale este de 14 ani.

Perioada imputabilității penale

a) Perioada imputabilității relative (perioada responsabilității relative)

Referitor la tratamentul juridic al minorilor, care au capacitate de răspundere penală, se face deosebire între două situații:

- caracterul absolut al răspunderii penale a minorului;
- caracterul relativ al răspunderii penale a minorului [6, p. 216].

Adică, perioada responsabilității limitate (dubioase) include anume caracterul relativ al răspunderii penale, care este consacrat prin text normativ (în asemenea mod după cum este prevăzut de CP al RM), ori prin constatarea discernământului (cum prevede textul CP al României).

Anume stabilirea a două limite de vârstă, în legătură cu capacitatea penală (lipsa capacității penale – perioada iresponsabilității absolute, și prezența capacității penale – perioada responsabilității absolute) a creat între aceste două, un element de timp intermediar – *perioada responsabilității relative*.

Legea penală a RM prevede o responsabilitate penală relativă a persoanelor cu vârsta între 14-16 ani. Astfel, conform art. 21 alin. (2) CP al RM se indică la faptul că persoanele fizice, care au vârsta între 14 și 16 ani, sunt pasibile de răspundere penală numai pentru săvârșirea infracțiunilor prevăzute la art. 145, 147, 151, 152 alin. (2), art. 164, 166 alin. (2) și (3), art. 171, 172, 175, 186-188, 189 alin. (2)-(6), art. 190 alin. (2)-(5), art. 192 alin. (2)-(4), art. 192¹ alin. (2) și (3), 196 alin. (4), art. 197 alin. (2), art. 212 alin. (3), art. 217 alin. (4) lit. b), art. 217¹ alin. (3) și alin. (4) lit. b) și d), art. 217³ alin. (3) lit. a) și b), art. 217⁴, art. 217⁶ alin. (2), art. 260, 268, 270, 271, art. 275, 280, 281, 283-286, 287 alin. (2) și (3), art. 288 alin. (2), art. 290 alin. (2), art. 292 alin. (2), art. 317 alin. (2), art. 342 [9].

În aspect comparat, menționăm că CP al României prevede expres că minorul, care are vârsta între 14 și 16 ani, răspunde penal numai dacă se dovedește că a săvârșit fapta cu discernământ, fapt care nu este prevăzut de legea penală națională, dar reiese din interpretarea sistematică a acesteia.

b) Perioada imputabilității absolute (perioada responsabilității absolute)

Minorii cu vârsta între 16 și 18 ani sunt considerați, conform legii penale, subiecți activi de drept, care sunt responsabili deplin și supuși răspunderii penale. Totuși, în aspect social-psihologic, aceștia rămân a fi minori, se deosebesc de adulți prin anumite particularități subiective și acest ultim fapt urmează a influența soluționarea problemei privind răspunderea penală a acestora. În context, recunoașterea minorilor de această vârstă pe deplin responsabili nu predetermină egalarea acestora cu adulții.

În opinia autorilor V. Dongoroz, S. Kahane, I. Oancea și alții, problema constrângerii penale față de infractorii minori nu este complet rezolvată prin simpla admitere a unui regim de mijloace de constrângere penală diferențiat de acela prevăzut pentru infractorii majori. Această problemă este pe deplin

soluționată numai atunci când în lege se arată care minori și în ce condiții pot deveni infractori. Minorul, spre deosebire de omul adult, nu are și nu poate fi presupus că ar avea conștiința social-morală deplin formată. Minorul se află în proces de educare [6, p. 217-218].

Reieșind din complexitatea problematicii privind specificul răspunderii penale a minorilor de anumite vârste, este necesar de a constata că acest specific este reflectat nu pe deplin și nu este cercetat până la capăt. Luarea în vedere a unor trăsături personale specifice ale minorului urmează să fie încadrate la reglementarea tuturor instituțiilor de drept penal legate de răspunderea și pedeapsa aplicată minorilor (liberarea de răspundere penală, dispunerea pedepsei penale, atenuarea pedepsei penale, liberarea de pedeapsă penală, aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ etc.).

Referințe bibliografice

1. Crișu A. Tratatul infractorului minor în materie penală. Aspecte de drept comparat. București: Ed. C.H. Beck, 2006. 205 p.
2. Convenția cu privire la drepturile copilului. Adoptată de Adunarea generală a Organizației Națiunilor Unite la 29 noiembrie 1989. În vigoare la 2 septembrie 1990. http://www.unicef.org/moldova/CRC_RO.pdf. Vizitat: 18.11.2021.
3. Organizația Națiunilor Unite – Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985. Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing). <https://www.google.com/#q=Rezolu%C5%A3ia+Na%C5%A3iunilor+Unite+nr.40%2F33+din+29+noiembrie+1985>. Vizitat: 18.11.2021.
4. Principiile pentru prevenirea delincvenței juvenile. (Principiile de la Riyadh). Rezoluția 45/112 14 decembrie 1990. http://cj.md/uploads/Principiile_Natiunilor_Unite_pentru_prevenirea_delincventei_juvenile_Principiile_de_la_Riyadh_1990.pdf. Vizitat: 18.11.2021.
5. Rusanovschi S. Evaluarea cadrului normativ și a practicilor privind implicarea copiilor în procesul penal în Republica Moldova (aprilie 2014). http://www.unicef.org/moldova/ro/RO_final.pdf. Vizitat: 18.11.2021.
6. Dongoroz V., Kahane S., Oancea I. et. al. Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea generală. Vol. II. Ediția a II-a. București: Editura Academiei Române, 2003. 456 p.
7. Астемиров З.А. Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних. Под редакцией Н. А. Стручкова. Москва: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1970. 126 p.
8. Bulai C. Drept penal român. Partea generală. Vol. I. București: Casa de editură și presă „Șansa” – SRL, 1992. 282 p.
9. Codul penal al Republicii Moldova. Cod nr. 985 din 18.04.2002. În: MO din 14.04.2009, nr. 72-74, art. 195.

REABILITAREA – DREPT AL PERSOANEI SCOASE DE SUB URMĂRIRE PENALĂ

Olesea CREȚU,
*doctorand, formator, Departamentul formare continuă
și managerială al Direcției dezvoltare profesională,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

Dreptul de reabilitare în procesul penal apare în cazul scoaterii persoanei de sub urmărirea penală și al încetării urmăririi penale în baza temeiurilor de reabilitare.

Cauzele de încetare a procesului penal, care confirmă nevinovăția, stau la baza punerii în aplicare a dreptului la reabilitare.

Încetarea urmăririi penale are loc în orice moment al urmăririi penale, dacă se constată prezența temeiurilor corespunzătoare și poate fi aplicată numai în privința unei persoane sau în privința uneia din faptele persoanei.

Încetarea urmăririi penale poate fi totală sau parțială. Numai încetarea integrală, și nu parțială, a urmăririi penale față de o persoană generează dreptul de reabilitare a acesteia.

Cuvinte-cheie: drept penal, proces penal, urmărire penală, vinovăție, reabilitare, încetarea procesului penal, scoaterea de sub urmărire.

Summary

The right of rehabilitation in the criminal process appears in the case of removing the person from criminal investigation and of the cessation of the criminal investigation based on the grounds of rehabilitation.

The causes of termination of criminal proceedings, which confirm the innocence, are the basis of the implementation of the right of rehabilitation.

The termination of the criminal investigation takes place at any time of the criminal investigation, if the presence of the corresponding grounds is found and can be applied only to the related person or regarding to the person's acts.

The termination of the criminal investigation may be total or partial. Only the complete, not partial, termination of the criminal investigation against the person generates the right to rehabilitate them.

Keywords: criminal law, criminal case, prosecution, guilt, rehabilitation, cessation of the criminal case, removal from criminal prosecution.

Încetarea procesului penal în faza urmăririi penale are loc în cazul când nu este constatată existența faptului infracțiunii, neprevăderii faptei de legea penală ca infracțiune și neîntrunirii de către faptă a elementelor constitutive ale infracțiunii. De asemenea, încetarea procesului penal în faza de

urmărire penală poate fi efectuată și în conformitate cu temeiurile prevăzute la art. 35 „Cauzele care înlătură caracterul penal al faptei” din Codul penal: *legitima apărare (art. 36 C.pen.), reținerea infractorului (art. 37 C.pen.), starea de extremă necesitate (art. 38 C.pen.), constrângerea fizică sau psihică (art. 39 C.pen.), riscul întemeiat (art. 40 C.pen.), executarea ordinului superiorului sau dispoziției superiorului (art. 40¹ C.pen.)*. Toate aceste temeiuri de încetare a urmăririi penale sunt temeiuri reabilitante, deoarece confirmă nevinovăția persoanei învinuite.

Cetățeanul posedă drepturile și obligațiile prevăzute de legislație, ocupă în cadrul societății un anumit statut juridic, poartă răspundere în fața statului, dar totodată se află sub protecția acestuia.

În cazul încetării procesului penal la faza urmăririi penale în baza unuia din temeiurile menționate mai sus, subiectul în privința căruia a fost dispusă această hotărâre are dreptul la reabilitare.

„Reabilitarea” înseamnă „act juridic prin care cineva este repus în drepturile personale pierdute (în urma unei condamnări)” [4].

O altă definiție pentru „reabilitare” – dezmințire a învinuirilor aduse (pe nedrept) [5].

„Reabilitare” – restabilire, redobândire a bunei reputații [6].

Dreptul de reabilitare în procesul penal apare în cazul scoaterii persoanei de sub urmărirea penală și al încetării urmăririi penale în baza temeiurilor de reabilitare.

Hotărârea privind încetarea urmăririi penale poate fi dispusă doar de către procuror, din oficiu sau la propunerea organului de urmărire penală, prin ordonanță. Odată cu emiterea actului de stingere a procesului penal, procurorul trebuie să menționeze în ordonanță și aspecte ce țin de revocarea măsurilor preventive, dacă acestea au fost aplicate, și, nu în ultimul rând, aspecte referitoare la reabilitarea persoanei bănuite sau învinuite în cauza respectivă.

Din cele menționate și în baza al. (3) art. 23, pct. 23) al. (2) art. 64, al. (3) art. 66, a art. 275, 284, 285 și 390 C.pr.pen. [1] conchidem că subiecții dreptului la reabilitare sunt: bănuitul, învinuitul și achitatul.

În conformitate cu al. 1) art. 63 C.pr.pen., *bănuitul este persoana fizică față de care există anumite probe că a săvârșit o infracțiune până la punerea ei sub învinuire*. De asemenea, potrivit al. 1) art. 65 C.pr.pen., învinuitul este persoana fizică față de care s-a emis, în conformitate cu prevederile Codului de procedură penală, *o ordonanță de punere sub învinuire*, iar achitată, conform al. (3) art. 65 C.pr.pen., este persoana în privința căreia sentința de achitare a devenit definitivă.

Conform Legii supreme [7], *persoana vătămată într-un drept al său de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului*

pretins, anularea actului și repararea pagubei. Statul răspunde patrimonial, potrivit legii, pentru prejudiciile cauzate prin erorile săvârșite în procesele penale de către organele de urmărire penală și instanțele judecătorești.

Reieșind din interpretarea directă a normei constituționale, reiterăm că, pe de o parte, statul este subiectul responsabil de reparare a prejudiciului, iar pe de altă parte, prejudiciul trebuie să fie cauzat de un organ al statului, organul de urmărire penală sau instanța de judecată.

Totodată, conform Legii nr. 1545 din 25.02.1998 privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești [3, art.6], dreptul la repararea prejudiciului apare în cazul devenirii definitive a sentinței de achitare sau al hotărârii scoaterii persoanei de sub urmărire penală sau încetării urmăririi penale pe temeuri de reabilitare.

Aceeași reglementare [3, art.7] stabilește că, persoana scoasă de sub urmărire penală sau în privința căreia a fost încetată urmărirea penală pe temeuri de reabilitare, are dreptul la:

- salariul și alte venituri provenite din muncă, ce constituie sursa ei principală de existență, de care a fost privată pe parcursul urmăririi penale;
- pensia sau indemnizația a cărei plată a fost sistată ca urmare a arestului ilegal și ținerii sub arest;
- averea (inclusiv depunerile bănești și dobânzile aferente, obligațiile împrumuturilor de stat și câștigurile aferente) confiscată ori trecută în venitul statului de către instanța judecătorească sau ridicată de organul de urmărire penală, precum și averea sechestrată;
- sumele plătite de ea pentru asistența juridică;
- cheltuielile pentru tratamentul ei, tratament determinat de aplicarea față de aceasta a unor acțiuni ilicite (a maltratării);
- cheltuielile efectuate în legătură cu chemările în organul de urmărire penală, organul procuraturii sau în instanța judecătorească.

De asemenea, reabilitatul are dreptul la repararea prejudiciului moral. Valoarea prejudiciului moral se stabilește de instanța de judecată în modul prevăzut de legea prenotată [3, art.11] iar mărimea concretă a compensației se determină luându-se în considerare:

- a) gravitatea infracțiunii de a cărei săvârșire a fost învinuită persoana respectivă;
- b) caracterul și gravitatea încălcărilor procesuale comise la urmărirea penală și la examinarea cauzei penale în instanța de judecată;
- c) rezonanța pe care a avut-o în societate informația despre învinuirea persoanei;
- d) durata urmăririi penale, precum și durata examinării cauzei penale în instanța de judecată;
- e) natura dreptului personal lezat și locul lui în sistemul de valori al

persoanei;

f) suferințele fizice, caracterul și gradul suferințelor psihice;

g) măsura în care compensația bănească poate atenua suferințele fizice și psihice cauzate;

h) durata aflării nelegitime a persoanei în detenție.

În toate cazurile, instanța de judecată se va baza pe principiile compensării rezonabile și echitabile a prejudiciului moral.

Reiterând cele relatate, putem conchide că deseori, persoana nevinovată, temându-se de o eventuală eroare judiciară, rămâne satisfăcută de însuși faptul încetării procesului penal, fără a mai insista asupra examinării cauzei lui de către instanța de judecată. Fosta persoană acuzată (scoasă de sub urmărire sau achitată), care, de cele mai dese ori, este extenuată fizic și psihic, nu mai are nici forțe, dar nici curaj să continue demersul de apărare a propriilor drepturi și interese legitime, întru declanșarea procedurii de reabilitare.

Stingerea procesului penal pe temeiurile de reabilitare, confirmă nevinovăția persoanei, iar hotărârea de încetare a urmăririi penale trebuie să atragă nu doar satisfacția legală, dar la necesitate și pe cea materială și morală, care pot fi realizate doar prin repunerea în drepturi și hotărârea instanței de despăgubire.

Referințe bibliografice

1. Codul de procedură penală, Legea nr. 122-xv din 14 martie 2003 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 104-110/447 din 07.06.2003.
2. Codul penal, Legea nr. 985, din 18.04.2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74 din 14.04.2009.
3. Legea nr. 1545 din 25.02.1998 privind modul de reparare a prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanțelor judecătorești.
4. <https://dexonline.ro/definitie/reabilitare>
5. Coteanu I. Micul dicționar academic, ediția a II-a, Academia Română, Institutul de Lingvistică, ed. Univers Enciclopedic, 2010, <https://dexonline.ro/>
6. Marcu F., Maneca C. Dicționar de neologisme. București, 1986.
7. Constituția Republicii Moldova, 29.07.1994, art. 53.

ROLUL VICTIMEI ÎN CADRUL CRIMINALITĂȚII VIOLENTE

Ion ROTARU,
doctorand, asistent universitar
al Catedrei „Drept penal și criminologie”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI

Rezumat

În sistemul „personalitate-infracțiune”, victima necesită de a fi recunoscută ca fiind un element important și obligatoriu al cauzei apariției faptei infracționale, fiind considerată totodată drept obiect de atentare asupra acesteia. Deseori, atât acțiunile, cât și inacțiunile victimei, reprezintă unele din circumstanțele de bază care contribuie la obținerea rezultatului infracțional. Împreună cu alte elemente ale situației infracționale, victima, interacționând cu infractorul, contribuie la dezvoltarea actului său volitiv pentru a comite o infracțiune și anume comportamentul victimei afectează fără îndoială înțelegerea de către persoană a consecințelor presupuselor sale fapte criminale.

Cuvinte-cheie: criminalitate, violență, victimă, criminal, victimizare, vinovăție.

Summary

In the „personality-crime” system, the victim needs to be recognized as an important and mandatory element of the cause of the crime, being also considered as the object of attack. Often, both the actions and the inactions of the victim are some of the basic circumstances that contribute to the criminal outcome. Together with other elements of the criminal situation, the victim, by interacting with the offender, contributes to the development of his willful act to commit a crime, namely the victim's behavior undoubtedly affects the person's understanding of the consequences of his alleged criminal acts.

Keywords: crime, violence, victim, criminal, victimization, guilt.

Introducere. Infracțiunile de violență sunt, de regulă, infracțiuni situaționale, adică se săvârșesc pe neașteptate, sunt legate de niște circumstanțe concrete sau sunt proprii anumitor situații. De obicei, intenția comiterii acestor infracțiuni apare subit, sub influența situației create pe neașteptate. De aceea, infracțiunile de violență respective nu se planifică din timp și deci, nu sunt o urmare a unor acțiuni preparatorii anticipate.

Putem afirma faptul că principala trăsătură criminologică ce privește infracțiunile de violență reprezintă caracterul situațional și anume răspândirea lor în mediul relațiilor sociale format datorită procesului monoton și anume datorită activităților desfășurate în afara serviciului sau cele pentru

satisfacerea unor necesități domestice, de întreținere, comunicare, educare a copiilor, formarea autorității în familie sau într-un cerc restrâns de persoane.

Metode de cercetare. La elaborarea acestui studiu au fost utilizate următoarele metode de cercetare: metoda descriptivă, metoda comparativă și metoda analizei logice.

Conținutul de bază. La fel ca viitorul infractor, viitoarea victimă evaluează situația concretă în care se află și acționează adesea în funcție de rezultatele evaluării acesteia, precum și în virtutea opiniilor și înclinațiilor sale, a capacităților psihologice și celor de altă natură, interacționând nu doar cu viitorul criminal, ci și cu alte elemente ale situației infracționale.

La etapa preinfracțională, în care viitorul infractor „se ciocnește” cu viitoarea victimă, se creează un fel de sistem „infractor-victimă”, care reprezintă un subsistem al unui sistem mult mai larg și anume cel de „infractor-infracțiune”, iar victima devenind un element important al acestuia.

Astfel, majoritatea covârșitoare a infracțiunilor de violență (70-80 la sută), în special a omorurilor și vătămărilor integrității corporale sau a sănătății se comit ca urmare a litigiilor care apar în mediul familial, în relațiile dintre rude, concubini, vecini, chiriași, în sfera petrecerii timpului liber etc. [5, p. 36].

Așadar, potrivit unor studii criminologice (victimologice) realizate, fiecare a doua victimă a infracțiunii de omor, era căsătorită sau trăia în concubinaj cu infractorul, fiecare a treia victimă se afla cu infractorul în raporturi familiale de tipul „fiu (fiică)–părinte”, „părinte-fiu (fiică)”, „frate–frate”, fiecare a zecea victimă era rudă cu infractorul [4, p. 58-59].

Rolul victimei în mecanismul actului infracțional poate fi extrem de divers și din acest punct de vedere, comportamentul victimei poate fi:

- pozitiv, adică victima opune rezistență activă agresorului;
- neutru – nu contribuie nici la comiterea infracțiunii și nici la contracararea ei;
- negativ – unde victima însăși încalcă într-un oarecare mod normele morale sau juridice [2, p. 222].

În multe cazuri, victima este un element activ în situația preinfracțională și în dinamica faptei infracționale. Uneori, doar o simplă întâmplare este ceea ce poate decide cine dintre cei prezenți va deveni victima și cine infractor. Acest lucru se poate întâmpla în cazul infracțiunilor similare celor de huliganism.

Acționând ca un element activ al faptei infracționale, victima, prin comportamentul său, poate aduce infractorul într-o stare de afect, frică, ură, furie însoțită cu reacții psihomotorii puternice, care sunt spontane și uneori chiar nedorite pentru infractor. Acest lucru explică de ce adesea un hoț, tâlhar sau escroc se transformă într-un ucigaș, deși nu intenționa să omoare victima

înainte de a comite infracțiunea.

În acest context, putem afirma faptul că victimizarea specifică infracțiunilor violente cum ar fi omorul, violul sau vătămarea intenționată gravă sau medie a integrității corporale sau a sănătății, este determinată, în cele mai multe cazuri, de conduita victimei, personalitatea acesteia, modul ei de viață precum și de corelația existentă sau formată dintre infractor și victima sa.

Rolul victimei unei infracțiuni violente constituie un factor important, deoarece comportamentul acesteia, în cele mai dese cazuri, favorizează dezvoltarea unui conflict ce poate fi succedat de aplicarea violenței.

Victimele pot fi complet nevinovate de o situație criminală, uneori pot fi vinovate de acest lucru în mod egal precum și infractorul, iar câteodată sunt chiar mai vinovate decât acesta, de exemplu, atunci când prin intermediul acțiunilor sale ilegale provoacă o altă persoană să comită o infracțiune. Desigur, conceptul de „vinovăție” este folosit aici într-un sens criminologic și diferă semnificativ de conceptul analog din dreptul penal.

Prin urmare, este posibil de vorbit despre vinovăția victimei numai atunci când comportamentul său contribuie la apariția intenției criminale și la realizarea acesteia, iar în același sens este necesară prezența provocării din partea victimei, care se exprimă prin apariția anumitor situații ce vor sta la baza survenirii anumitor fapte ilegale. Desigur că astfel de situații pot apărea și ca rezultat al unui comportament neglijent din partea victimei.

Reieșind din comportamentul victimei, situațiile preinfracționale pot fi împărțite în trei grupuri:

1) situațiile în care acțiunile victimei sunt provocatoare și conțin un pretext pentru comiterea unei infracțiuni (acesta fiind un comportament ilegal sau imoral);

2) situațiile în care acțiunile victimei sunt neglijente, creând astfel condiții favorabile săvârșirii unei infracțiuni;

3) situațiile în care acțiunile victimei sunt legitime, dar provoacă un comportament ilegal al infractorului (de exemplu, critica corectă a unei persoane care este lipsită de tact într-un loc public generează violență din partea sa în raport cu persoana care a făcut comentariul).

Anumite categorii de persoane pot fi predestinate să devină victime ale unei infracțiuni datorită caracteristicilor sale psihologice și comportamentale.

O predispoziție psihologică de a deveni victimă presupune prezența unor trăsături de personalitate precum credibilitate excesivă, neglijență, irascibilitate și iritabilitate crescute, agresivitate precum și unele trăsături de comportament cum ar fi tendința către acțiuni aventuroase, arogante, nestăvilite. Acest grup îi include și pe cei care, având o predispoziție psihologică,

duc și un anumit mod de viață, făcând parte dintr-un contingent specific care prezintă un pericol pentru societate, și anume este vorba de vagabonzi, prostituate, persoane dependente de droguri, alcool, precum și recidiviști.

Astfel putem afirma cu certitudine că majoritatea infracțiunilor violente sunt comise datorită anumitor circumstanțe și locuri specifice și anume neprielnice pentru o bună și sănătoasă dezvoltare a personalității oricărui cetățean.

Acest lucru este specificat și de către autorul Gladchi Gheorghe, care menționează că „cele mai multe infracțiuni de violență contra vieții și sănătății persoanei se comit în așa-numitul mediu marginal sau social-instabil, precum și în grupurile sociale înstrăinate de munca intelectuală, activitatea de dirijare și de valorile spirituale” [3, p. 206].

Dintre formele de comportament ale victimei premergătoare crimelor grave, este necesar să evidențiem provocările făcute de aceasta la adresa infractorului, adică acțiunile victimei sub formă de amenințări, violență, insulte, adesea luate la un loc cu consumul de alcool.

O formă activă de provocare sunt de obicei acțiunile victimei care creează un mare pericol pentru viața sa, pe care speră să o elimine, bazându-se pe faptul că persoana provocată, datorită statutului său social, a trăsăturilor de caracter sau lipsei de forță fizică, nu va îndrăzni să-i răspundă cu violență. Acest lucru se întâmplă adesea în cazul când se comit infracțiuni contra vieții și sănătății persoanei, datorită faptului că adesea există o evaluare eronată a reacției posibile a unui membru față de cineva din împrejurimea sa care a devenit obiectul provocării.

Forma pasivă de provocare este mai puțin frecventă decât cea activă și este asociată cu eșecul victimei de a îndeplini obligațiile care decurg din relații sociale, de companie, familiale și de altă natură (de exemplu, neplata unei datorii monetare) soldată cu ceartă și violență între membrii grupului respectiv.

Astfel, provocările, într-o formă sau alta, sunt cele mai des pe termen lung și apar în cadrul unor situații conflictuale. Așadar, un efect neplăcut, pe termen lung, asupra psihicului uman acumulează ură și în cele din urmă poate duce la faptul că un incident minor generează o reacție violentă.

În psihologie se afirmă că în calitate de factori care au importanță pentru apariția și decurgerea conflictului pot fi ideile și directivele, poziția în anumite relații, precum și calitățile individuale specifice ale personalității [6, p. 277].

De asemenea, este posibilă existența unei provocări inconștiente, atunci când viitoarea victimă nu își dă seama că actul său neglijent poate provoca o astfel de reacție care va duce la consecințe periculoase. Cu toate acestea, în niciun caz nu ar trebui să fie considerate o provocare, de exemplu,

remarcile corecte ale cetățenilor către huligani, care, datorită orientărilor negative și abilităților sau trăsăturilor de caracter, pot considera o astfel de remarcă ca o insultă și un motiv de răzbunare.

În aceste cazuri nu există „vinovăție” a victimei, iar infractorul acționează în conformitate cu ideea sa subiectivă a situației actuale, pe care nu o percepe corect. Astfel, orice comportament al victimei care este contrar intereselor infractorului nu poate fi considerat o provocare, de aceea, influența externă precum și emoțiile individuale ale victimei sunt conștientizate de către infractor până la etapa de reflectare a acestora în comportamentul său delicvent, iar din acest motiv, subiectul dat este considerat totalmente responsabil de acțiunile sale infracționale.

O altă formă comportamentală a victimei reprezintă neglijența. Victimele infracțiunilor de omor (precum și a altor categorii de infracțiuni), neconștientizând consecințele finale ale comportamentului său, nu iau în calcul anumite măsuri de precauție obligatorii și cauzează situații benefice pentru săvârșirea anumitor crime față de ele însuși. Aici putem să ne referim la comportamentul iresponsabil al anumitor de persoane ce iubesc să demonstreze public anumite bunuri de preț în locuri nu tocmai reușite pentru acțiunea dată; ce acceptă, fără a sta pe gânduri, invitațiile și propunerile anumitor necunoscuți din anturaje suspecte etc.

Concluzii. În urma studiilor efectuate cu referire la criminalitatea violentă, rezultă că, într-o oarecare măsură (mai mult sau mai puțin), vina în declanșarea acestor tipuri de crime o poartă victima. Stabilirea relației dintre victimă și criminal reprezintă un interes sporit pentru prevenirea și combaterea precedentelor de astfel gen. Astfel de relații ar putea fi după cum urmează: victima reprezintă cauza și motivul faptei infracționale; victima este rezultatul unor neînțelegeri între ea și autor; victima este rezultatul unei coincidențe etc. La fel, un rol important îl mai reprezintă comportamentul victimei (ușuratic, amoral) ce contribuie nemijlocit la săvârșirea crimei asupra sa și credibilitatea eronată și naivă a acesteia.

În rezultatul cercetărilor, din cauza rolului victimei în comiterea infracțiunii, a apărut problema vinovăției victimei, prin care înțelegem comportamentul integral al victimei și nu doar latura subiectivă a conduitei, adică atât aspectul obiectiv, cât și cel subiectiv privite în strânsă corelație [1, p. 18].

În sensul acuzării victimelor, se consideră că după cum criminalii sunt condamnați pentru încălcarea legii, tot așa și victimele trebuie să răspundă pentru comportamentul lor până și din timpul infracțiunii. Victimele pot fi învinuite pentru erorile comise, comportamente indecente etc., care au dus la apariția unor consecințe negative. Deci, evitarea vătămării și pericolului revine, de asemenea, în răspunderea victimei. Fiecare trebuie să ia măsuri de precauție pentru a reduce la minimum riscul victimizării [2, p. 224].

Referințe bibliografice:

1. Bujor V., Manole-Țăranu D. Victimologia. Chișinău: Centrul Ed. Al Univ. de Criminologie, 2002, 48 p.
2. Ciobanu I. Criminologie. Partea a II-a. Chișinău: Cartdidact, 2007, 256 p.
3. Gladchi Gh. Victimologie: Manual pentru facultățile de drept și polițienești. Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Chișinău: CEP USM, 2019, 481 p.
4. Gladchi Gh. Victimizarea și victimitatea în timpul omorului săvârșit cu intenție în circumstanțe agravante. În: Analele științifice. Ediția I. Academia „Ștefan cel Mare”. Chișinău, 2000, 110 p.
5. Варыгин А.Н. О «ситуационной» преступности и ее особенностях. În: Вестник Казанского юридического института МВД России. № 2 (16). 2014, 140 p.
6. Мясищев В.Н. Социальная психология и психология отношений // Проблемы общественной психологии / Под ред. В.Н. Колбановского и Б.Ф. Поршнева. М.: Мысль, 1965, 470 p.

APLICAREA SECHESTRULUI ÎN CADRUL CAUZEI PENALE ȘI ASIGURAREA DREPTULUI DE PROPRIETATE

Sergiu SOCEVOI,
*jurist al Serviciului juridic
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Irina MORARU,
master în drept

Rezumat

Măsurile asiguratorii din legislația procesual penală generează numeroase controverse cu privire la scopul urmărit și rezultatele obținute de către acestea. În prezentul articol, vom analiza aspectul juridic al aplicării sechestrului în cadrul cauzei penale, respectarea principiului proporționalității dintre acțiunile întreprinse și scopul urmărit, precum și jurisprudența pertinentă a Curții Europene a Drepturilor Omului.

Dreptul de proprietate nu este absolut, însă este unul fundamental într-o societate democratică. Prin urmare, aplicarea arbitrară a sechestrului este inadmisibilă.

Summary:

The assurance measures in the criminal procedure legislation generate numerous controversies regarding the aim pursued and the results obtained by them. In this article, we will examine the legal aspects of the application of seizure in criminal proceedings, the observance of the principle of proportionality between the actions taken and the purpose pursued, as well as the relevant case law of the European Court of Human Rights.

The right to property is not absolute, but it is fundamental in a democratic society. Therefore, the arbitrary application of the sequestration is inadmissible.

Reglementările primare cu referire la dreptul de proprietate le regăsim în analiza art. 46 din Constituția Republicii Moldova, unde este prevăzut că dreptul la proprietate privată este garantat.

În același timp, Codul de procedură penală a instituit un principiu ce se referă la inviolabilitatea proprietății. Astfel, persoana fizică sau juridică nu poate fi lipsită în mod arbitrar de dreptul de proprietate. Nimeni nu poate fi privat de proprietatea sa decât din motive de utilitate publică (...) și conform principiilor generale ale dreptului internațional. Bunurile pot fi puse sub sechestru numai în baza hotărârii judecătorești [1, art. 13].

De asemenea, reglementări ce vizează dreptul de proprietate se regăsesc în Protocolul adițional la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului

și a Libertăților Fundamentale. Art. 1 al Protocolului este similar cu prevederile din Codul de procedură penală și prevede că orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional [2, art. 1].

Prin urmare, orice restrângere a drepturilor și a libertăților omului trebuie să se bazeze pe lege; să urmărească un scop social semnificativ, legitim (de exemplu, siguranța publică, protecția moralității, a drepturilor și intereselor legitime ale altor persoane); să fie necesară într-o societate democratică (să fie urmărită proporțional cu un scop social, legitim). Neîndeplinirea uneia din aceste trei condiții duce la încălcarea drepturilor și a libertăților omului, care se bucură de o protecție jurisdicțională în condițiile legii [3, p. 40].

Conform definiției oferite de Codul de procedură penală, punerea sub sechestru este o măsură procesuală de constrângere, care constă în inventarierea bunurilor și interzicerea proprietarului sau posesorului de a dispune de ele, iar în caz de necesitate, de a se folosi aceste bunuri. După punerea sub sechestru a conturilor și a depozitelor bancare, sunt încetate orice operațiuni în privința acestora. Punerea sub sechestru a bunurilor se aplică pentru a asigura repararea prejudiciului cauzat de infracțiune, acțiunea civilă sau eventuala confiscare specială sau confiscarea extinsă a bunurilor ori a contravalorii bunurilor prevăzute la art. 106 alin. (2) și art. 106¹ din Codul penal [1, art. 203].

Totodată, exigențele prevăzute de Codul de procedură penală sunt completate de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Astfel, în cauza *James și alții contra Marii Britanii*, Curtea a statuat că existența unei utilități publice nu este suficientă pentru justificarea privării de proprietate, întrucât trebuie să existe un raport de proporționalitate între mijloacele utilizate și scopul vizat. Statul trebuie să păstreze un just echilibru între interesele colective ale societății și interesele particulare, astfel încât persoana afectată să nu fie pusă în situația de a suporta o sarcină specială și exorbitantă în folos public [4].

În aceeași ordine de idei, vom analiza *cauza Telbiș și Viziteu contra României*, în care, conform circumstanțelor de fapt, împotriva medicului S.T. a fost deschisă o anchetă penală, fiind bănuțit de comiterea a 291 de infracțiuni de luare de mită. Fiind efectuată percheziția domiciliului său, organul de urmărire penală a ridicat bunuri mobile, care aparțineau autorului infracțiunii și soției acestuia (primul reclamant), și au fost puse sub sechestru în scopul confiscării ulterioare. De asemenea, au fost puse sub sechestru și două apartamente, două garaje și două autovehicule care fuseseră dobândite legal de aceasta cu bani împrumutați de membrii familiei sale și nu ar fi trebuit să fie puse sub sechestru. Procurorul și-a întemeiat decizia pe natura infracțiunilor anchetate și necesitatea de a recupera prejudiciul, precum și pe necesitatea de a investiga posibile infracțiuni de spălare de bani [5, §§ 7, 10].

Ulterior, reclamantele au contestat punerea sub sechestru a bunurilor în vederea confiscării ulterioare speciale sau extinse, invocând faptul că măsura procesuală nu putea fi dispusă decât cu privire la bunurile care aparțin unui suspect sau inculpat.

S.T., recunoscându-și vina, a fost condamnat pentru 291 de acte materiale de luare de mită comise între 3 februarie și 13 martie 2014, în calitatea sa de angajat al unei instituții publice.

În actul de recunoaștere a vinovăției, condamnatul a explicat că o parte din bunurile puse sub sechestru de procuror aparțineau soției și fiicei sale (prima și a doua reclamantă), care nu comiseseră niciun act infracțional. În plus, a susținut că bunurile familiei sale fuseseră achiziționate cu fonduri obținute în urma unor tranzacții imobiliare din 2007 și 2013 și că procurorul nu a reușit să probeze că bunurile sechestrate fuseseră dobândite în mod ilegal. A menționat, de asemenea, că în afara sumelor de bani confiscate în numerar, suma de 40 400 EUR provenea din vânzarea unui apartament în 2013. O copie a contractului a fost depusă în susținerea acestei afirmații, arătând că un apartament deținut în comun de S.T. cu prima și a treia reclamantă fusese vândut cu suma de 40 400 EUR. În concluzie, acesta a solicitat instanței să excludă bunurile aparținând familiei de la hotărârea de confiscare [5, § 14].

Instanța națională a apreciat că valoarea totală a bunurilor sechestrate nu putea fi justificată de veniturile câștigate de S.T. în mod legal împreună cu prima reclamantă în cei cinci ani înainte de comiterea infracțiunilor în cauză. În plus, a doua reclamantă era studentă și nu avea niciun venit. În ceea ce privește apelul formulat de cea de-a treia reclamantă, instanța a considerat că nu a fost prezentată nicio probă la dosar care să demonstreze că suma de 40 400 EUR îi aparținea și că a fost încredințată lui S.T. pentru a fi păstrată în siguranță [5 §§ 18, 33].

Cu unanimitate de voturi, Curtea a decis să declare cererile formulate de reclamante ca fiind inadmisibile. Curtea a susținut că persoanelor cărora le-a fost confiscată proprietatea ar trebui să li se acorde în mod oficial statutul de parte la procedurile de dispunere a confiscării. Cu toate acestea, chiar dacă reclamantul nu a participat niciodată la procedura în care a fost dispusă măsura, Curtea a considerat că autoritățile trebuie să le ofere persoanelor posibilitatea rezonabilă și suficientă de a-și proteja interesele în mod adecvat [5, § 52].

Curtea Europeană a menționat că trebuie analizat caracterul echitabil al procedurii în ansamblu, iar factorii care trebuie avuți în vedere trebuie să confirme dacă confiscarea proprietății a fost consecința unei măsuri luate de către autoritățile de anchetă, i.e. sechestrul activelor persoanei; dacă persoana poate iniția o procedură de control judiciar pentru a obține ridicarea sechestrului, în cadrul căreia să poată contesta motivele care au stat la baza acestuia și să prezinte probe potrivit cărora bunurile respective au fost do-

bândite în mod legal; dacă persoana putea să prevadă, în mod rezonabil, că sechestrul putea conduce la confiscarea proprietății într-o etapă ulterioară a procedurii [5, § 52].

Astfel, observăm că prevederile codului de procedură penală oferă prezizibilitate și întrunesc exigențele prevăzute de Decizia Curții Constituționale nr. 142 din 22 noiembrie 2018, unde este menționat că norma de drept trebuie să fie formulată cu o precizie suficientă, astfel încât să-i permită persoanei să decidă asupra conduitei sale și să prevadă, în mod rezonabil, în funcție de circumstanțe, consecințele acestei conduite [6, § 24].

Într-un final, putem preciza faptul că reclamantele au dispus de dreptul de a contesta măsura de aplicare a sechestrului. Totodată, în cadrul examinării contestațiilor formulate, argumentele reclamantelor nu au fost suficiente pentru a răsturna poziția și temeinicia sechestrului aplicat de procuror. Mai mult decât atât, putem menționa că reclamantele nu au putut proba faptul acumulării și deținerii bunurilor mobile și imobile care au fost sechestrate și ulterior confiscate. Astfel, reglementările naționale stabilesc rigori clare și previzibile în vederea apărării dreptului de proprietate.

Bibliografie

- 1.Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14 martie 2003, Publicat: 05.11.2013 în Monitorul Oficial nr. 248-251 art. 699.
- 2.Protocolul adițional la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale, Paris, 20 martie 1952.
- 3.Ababii E. Teoria și practica ocrotirii procesual-penale a proprietății. Teza de doctor în drept. Chișinău, 2019. 177 p.
- 4.Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza James și alții contra Marii Britanii, nr. 8793/79, 22 februarie 1986.
- 5.Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza Telbiș și Viziteu contra României, nr. 47911/15, 26 iunie 2018.
- 6.Decizia Curții Constituționale nr. 142 din 22 noiembrie 2018.

ELEMENTE DE DREPT PENAL COMPARAT PRIVIND ATRAGEREA MINORILOR LA ACTIVITATEA CRIMINALĂ SAU DETERMINAREA LOR LA SĂVÂRȘIREA UNOR FAPTE IMORALE CU ALTE FAPTE PENALE

Alina STAHURSCHI,
*doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

În scopul efectuării unui studiu complex al infracțiunii „Atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvârșirea unor fapte imorale”, sub diverse aspecte și reglementări constituie examinarea legislației penale a altor țări, fapt care ne permite să efectuăm o analiză comparativă între normele juridico-penale autohtone și cele străine. Realizarea studiului de drept penal comparat permite preluarea practicilor bune din legislația străină precum și modificarea legislației naționale în vederea lichidării lacunelor existente în legislația penală autohtonă.

Cuvinte-cheie: pedeapsă penală, lege, aplicarea legii, legislație națională, legislație străină, drepturi, drept penal comparat etc.

Summary

In order to conduct a complex study of crime „Attracting minors to criminal activity or determining them to commit immoral acts” under various aspects and regulations constitutes the examination of the criminal legislation of other countries. This fact allows us to perform a comparative analysis between national and foreign legal and criminal norms. Carrying out the comparative criminal law study allows the adoption of good practices from foreign legislation and can help us to amend national legislation and close existing gaps.

Keywords: criminal punishment, law, law enforcement, national legislation, foreign legislation, rights, deprivation, etc.

Analizând legislațiile penale ale țărilor lumii, am ajuns la concluzia că legislația Statelor Unite ale Americii prevede suficiente garanții pentru protecția minorului și dezvoltarea acestuia. Potrivit autorului Рубашева А.М., conform legislației SUA din sec. XIX, infracțiunea era comisă de acea persoană care cauza prejudiciul fizic sau moral minorului, sau îl obliga să practice o anumită activitate, astfel încât să fie pusă în pericol viața și sănătatea acestuia [9, p. 39]. Era interzis de a lăsa copilul neînsoțit în teatre, concerte sau locuri în care se comercializau băuturi alcoolice, precum și vânzarea acestora minorilor era stric interzisă. La fel, minorul nu putea fi obligat să practice

cerșetoria. Menționăm că erau anumite localuri unde intrarea minorilor era strict interzisă, de asemenea, era interzis prin intermediul minorilor de a distribui materialele pornografice persoanelor mature.

Normele similare erau reglementate și în legislația penală a Germaniei din sec. XIX. Legiuitorul German prevedea răspundere penală pentru răpirea minorului cu scopul de a determina să comită fapte amorale, cerșetoria sau alte infracțiuni.

Legiuitorul austriac nu a creat cadrul legal optim în vederea protecției intereselor minorului, astfel pentru determinarea minorului de a săvârși fapte imorale sau alte infracțiuni, nu era prevăzută pedeapsa privativă de libertate.

Actualmente, când izvorul principal al dreptului intern sunt tratate internaționale cu privire la drepturile copilului, diferențe considerabile din prevederile altor state și ale Republicii Moldova în vederea protecției copiilor nu sunt multe.

Legislațiile penale ale altor state, în mod diferit, soluționează problema introducerii normelor cu privire la protecția copiilor precum și conținutul acestora. Majoritatea statelor (Elveția, Spania, Polonia), au introdus în codul penal un capitol separat cu privire la protecția minorilor și familiei; însă unele state (China, Olanda) nu au prevăzut astfel de capitole în legislația penală, însă subiectul privind protecția copiilor și a familiei este reglementat în alte capitole ale codului penal.

Cel mai important drept al copilului, care este protejat de legislația altor state, este dreptul său la protecție împotriva determinării de a comite fapte infracționale și agitație dăunătoare sănătății sale, care afectează dezvoltarea morală și spirituală a copilului.

În unele legislații, legiuitorul a prevăzut expres anumite acțiuni care sunt interzise de a fi realizate în prezența minorului. Un exemplu elocvent în acest sens este Codul penal al Olandei, care prevede pedeapsă cu închisoare pe un termen de până la doi ani sau o amendă până la 2500 de euro pentru persoana care: furnizează, oferă sau prezintă minorului imagini sau obiecte, demonstrarea cărora se consideră dăunătoare minorilor cu vârstă de până la 16 ani, cu condiția că persoana care arată obiectul sau imaginea cunoaște cu certitudine sau presupune că minorul nu a atins vârsta de 16 ani [10]. Norma respectivă este unică și nu am constatat astfel de prevederi în legislația altor state.

La fel, nu am constatat o normă asemănătoare cu cea prevăzută de art. 135 CP al Elveției, conform căreia: persoana care produce, importă, depozitează, emite, face publicitate, expune, oferă, afișează, furnizează sau pune la dispoziție înregistrări audio, fotografii, imagini, sau alte obiecte care nu sunt protejate din cauza caracterului său nesemnificativ cultural sau științific, unde sunt demonstrate acțiuni violente, brutale în privința oamenilor sau

animalelor, astfel încalcând intenționat valorile societății, se pedepsește cu închisoarea pe un termen de până la 3 ani sau amendă în mărime de până la 40 000 franci elvețieni [12].

Îndeosebi, legislațiile penale ale altor state interzic răspândirea a unui tip concret de informație: referitoare la intenția de a comite fapte infracționale, pornografie etc.

În codul penal al Spaniei [4], legiuitorul a prevăzut o secțiune, cu privire la relații familiale, care include în sine trei capitole. Capitolul III, intitulat „Infracțiuni împotriva drepturilor și relațiilor familiale”, care se împarte în două paragrafe: „Neîndeplinirea obligațiilor cu privire la protecția minorilor și crearea dorinței de a abandona locuința” și „Abandonarea familiei, minorului și a persoanei iresponsabile”. O astfel de detaliere contribuie la formarea unui mecanism detaliat pentru protejarea dezvoltării normale a personalității minorului [7, p. 61].

La fel, menționăm că unele norme din Codul penal al Spaniei prevăd răspunderea penală pentru cerșetorie (art. 233), pentru practicarea prostituției (art. 187), folosirea materialelor pornografice (art. 189). O astfel de tehnică legislativă oferă posibilitatea de a structura normele penale referitoare protecția minorilor precum și de a determina valoarea normelor protejate.

Codul penal al Germaniei, Suediei și a Danemarcei prevede răspundere penală pentru determinarea minorului de a săvârși anumite fapte imorale, astfel de prevederi sunt incluse în norme penale care prevăd răspunderea penală pentru acțiuni care pun în pericol bună dezvoltare morală a minorului (întreținerea relațiilor sexuale, comiterea altor fapte imorale).

Normele respective sunt bine structurate într-un anumit capitol al părții speciale, unde sunt expres prevăzute infracțiuni contra familiei și minorilor, care se bazează pe buna dezvoltare a copilului [8, p. 22].

La fel, și codul penal al Franței acordă atenție dezvoltării minorului și protecției a familiei. În comparație cu alte legislații penale, codul penal al Franței are un capitol aparte dedicat în special ocrotirii minorilor de unele atentate infracționale, și anume: cap. VII „Despre atentarea asupra minorilor și familiei” din cadrul Secțiunii a II-a „Despre atentarea asupra personalității umane” a Cărții a doua. În cuprinsul capitolului nominalizat, consemnăm existența unor norme de incriminare asemănătoare cu cea prevăzută la art. 208 CP RM, precum și altele având un specific anume în raport cu infracțiunea supusă cercetării [2, p. 56].

Este bine cunoscut faptul că în legislația franceză totalitatea faptelor infracționale se divizează în trei categorii: 1. Infracțiuni; 2. Contravenții; 3. Delicte.

Potrivit legislației penale franceze, fapte care pun în pericol dezvoltarea morală a minorului constituie contravenții, adică încălcări de lege cu un

grad prejudiciabil mai redus decât infracțiunile și cu un grad prejudiciabil mai înalt ca delictul. Ceea ce le aseamănă este faptul că atât infracțiunile, cât și contravențiile și delictul sunt fapte infracționale consacrate în aceeași codificare.

Potrivit art. 227-18 CP al Franței, constituie contravenție „instigarea directă a unui minor la consumul ilegal de substanțe narcotice”. Răspunderea penală pentru o atare faptă se va agrava dacă victima infracțiunii va fi un minor care nu a atins vârsta de 15 ani, sau dacă acțiunile infracționale au fost comise în interiorul vreunei instituții școlare sau educative. Norma citată își are corespondența practic analogică în cadrul art. 209 CP RM [2, p. 57].

Totodată, art. 227-18-1 CP al Franței prevede răspunderea penală pentru „instigarea directă a unui minor la transportarea, păstrarea, propunerea sau transmiterea substanțelor narcotice”. În viziunea legiuitorului francez, o astfel de faptă infracțională este în stare să lezeze relațiile sociale cu privire la dezvoltarea normală a minorilor. În accepțiunea legiuitorului autohton, comiterea de către o persoană care a atins vârsta de 18 ani a acțiunilor de transportare, păstrare, transmitere etc., cu atragerea minorilor, va fi sancționată nu potrivit art. 208 CP RM, dar după caz, fie în baza lit. b) alin. (3) art. 217, fie în baza lit. b) alin. (3) art. 217 CP RM [2, p. 58].

La fel, conform art. 227-19 CP al Franței este condamnabilă fapta de „instigare directă a unui minor la consumul sistematic și abuziv al băuturilor alcoolice”. Pentru a fi în prezența faptei infracționale enunțate, nu este suficient ca făptuitorul să fi determinat minorul la consumul băuturilor alcoolice. Este necesar ca consumul băuturilor alcoolice să fie unul abuziv și mai ales sistematic (în mod regulat). Neîntrunirea cumulativă a acestor două trăsături ale consumului de băuturi alcoolice va lipsi de importanță calificativă instigarea minorului la consumul de băuturi alcoolice.

Art. 227-20 CP al Franței prevede „instigarea directă a unui minor la practicarea cerșetoriei”. Iar dacă în calitate de victimă apare un minor care nu a atins vârsta de 15 ani, atunci răspunderea penală pentru o astfel de faptă se înăsprește. Deci, comparativ cu legiuitorul autohton, cel francez a decis să incrimineze în mod distinct fapta de instigare a unui minor la practicarea cerșetoriei.

Totuși, norma sus-enunțată comportă unele deosebiri în raport cu norma analogică din legea penală națională. Întâi de toate, notăm asupra acțiunii prejudiciabile diferit stabilite în norma de incriminare. Dacă în art. 208 CP RM în calitate de asemenea acțiuni pot servi, în mod alternativ: „atragerea”, „instigarea” sau „determinarea”, atunci în cuprinsul normei de la art. 227-21 CP Fr. Legiuitorul utilizează doar noțiunea „instigare”.

La fel, pentru a fi în prezența faptei infracționale prevăzute de legea penală franceză, este necesară prezența caracterului sistematic al activității infracționale la care este determinat minorul. De asemenea, în cuprinsul

dispoziției normei, legiuitorul francez nu indică asupra vârstei speciale a subiectului infracțiunii. Cu atât mai mult că în calitate de subiect al faptei infracționale respective, cu titlu de novație (ca, de altfel, și în cazul celor mai sus-nominalizate), poate fi și persoana juridică, cu excepția autorităților publice, fapt prevăzut de art. 227-28-1 CP al Franței [2, p. 58].

În continuare, propunem să trecem în revistă, prevederile legislațiilor penale ale statelor care făceau parte din URSS, astfel încât modelul-tip al codurilor penale ale statelor din CSI îl constituie codul penal al fostei URSS.

De asemenea, și legiuitorul ucrainean a prevăzut răspundere penală pentru unele fapte întreprinse împotriva minorilor. Astfel, capitolul XII al codului penal [5], intitulat „Infracțiuni împotriva ordinii publice și moralității”, art. 304 al capitolului respectiv, prevede răspunderea penală pentru determinarea minorilor de a comite acte infracționale, consumul de băuturi alcoolice, practicarea cerșetoriei sau a jocurilor de noroc. Pentru fapta respectivă, legiuitorul ucrainean prevede o pedeapsă pe un termen de până la 5 ani de închisoare. Comparând cu prevederile art. 208 CP al RM, sunt unele prevederi ale codului penal ucrainean, pe care norma juridico-penală autohtonă (art. 208 CP) nu le cuprinde, de exemplu, consumarea băuturilor alcoolice, însă examinând semnificația cuvântului „desfrâu”, a lăsat loc de discuție cu privire la semnificația acestuia.

În art. 202 al codului penal din Estonia [6], la fel este prevăzută răspunderea penală pentru atragerea minorilor în activitatea infracțională, însă la descrierea componenței de infracțiune în norma propriu-zisă, sunt utilizați termeni din Codul penal al Ucrainei din 1960.

Codul penal al Armeniei prevede răspunderea penală pentru determinarea minorilor de a consuma sistematic băuturile alcoolice, consumarea substanțelor narcotice (în afara prescripției medicului), cerșetoria precum și realizarea acțiunilor cu caracter pornografic [10].

În comparație cu legiuitorul moldav, legiuitorul armean a prevăzut expres acțiunile ce cad sub incidența infracțiunii respective, astfel, nu este necesară interpretarea legii penale de către organele de drept.

În codul penal al Kazahstanului [2, p. 60], intrat în vigoare la 1 ianuarie 2015, este prevăzut un capitolul separat, intitulat „Faptele penale împotriva familiei și minorilor”, unde este reglementată răspunderea penală pentru determinarea minorilor la:

- săvârșirea infracțiunilor;
- comiterea faptelor imorale (consumul de băuturi alcoolice, substanțelor narcotice);
- practicarea prostituției (inclusiv cu amenințarea cu aplicarea violenței, șantajului etc.).

Însă, în cazul săvârșirii infracțiunii de către o persoană care practică activitatea pedagogică, legiuitorul prevede ca pedeapsă interzicerea pe viață

de a practica activitatea pedagogică.

În unele state europene nu este prevăzută răspunderea penală pentru determinarea minorilor de a săvârși fapte infracționale sau alte acțiuni imorale. Un exemplu elocvent în acest caz este Codul penal al Suediei [13]. În CP al Suediei în general lipsește vreun capitol dedicat protecției minorilor. Dar protecția minorilor are loc prin alte norme prevăzute în codul penal.

Art. 12, prevăzut în capitolul XVI al codului penal din Suedia, intitulat „Despre infracțiunile împotriva ordinii sociale” al Părții a doua, „fapta persoanei care răspândește printre copii sau tineret, literatură, imagini sau o înregistrare tehnică, care, pornind de la conținutul acestora, pot duce la grosolănie sau agresivitate, ori prin alt mod să creeze un pericol serios educației morale a tineretului, trebuie să fie condamnată pentru abaterea tineretului din cale la amendă sau închisoare pe un termen nu mai mare de 6 luni.

Codul penal al Suediei stipulează și unele reguli inedite de stabilire a pedepsei în cazul comiterii infracțiunii de către un minor sub influența altei persoane. Și anume, potrivit art. 5 din cuprinsul cap. XXIII, „Despre tentativă, pregătire, înțelegere și participație” al Părții a doua, „dacă cineva a fost determinat să fie participant la infracțiune, prin constrângere, înșelăciune ori profitarea de vârsta fragedă, naivitate sau de poziția dependentă, atunci pedeapsa respectivului participant poate fi mai mică decât cea prevăzută pentru infracțiunea comisă. Iar în cazuri excepționale, pedeapsa în general poate să nu fie aplicată” [2, p. 58].

La fel, și codul penal al Croației protejează interesele copilului în legislația autohtonă. În capitolul XVI, intitulat „Infracțiuni împotriva căsătoriei, familiei și tineretului”, legiuitorul a prevăzut în art. 213 CP infracțiunea „Neglijarea și maltratarea copilului”, ce include reglementările asemănătoare celor din art. 208 CP al RM.

Așadar, art. 213 CP al Croației prevede răspundere penală pentru, printre altele, obligarea copilului la cerșetorie sau la un comportament care este dăunător pentru dezvoltarea sa, faptă comisă de părinte, adoptator, tutore sau altă persoană obligată de menținerea și educarea copilului [3].

În alin. 2 a art. 213 CP al Croației, legiuitorul agravează răspunderea penală, astfel, dacă victima s-a angajat în practicarea cerșetoriei sau prostituției sau a altor forme de comportament antisocial sau delincvențial. În linii generale, infracțiunea de la alin. (2) art. 213 CP Cr. se aseamănă cu infracțiunea prevăzută la alin. (2) art. 208 CP RM [2, p. 61].

Menționăm faptul că legiuitorul moldav, în art. 208 CP al RM utilizează cuvântul „determină”, la rândul său, art. 213 CP al Croației folosește cuvântul „obligare”, de asemenea, în calitate de fapte la a căror comitere este obligat copilul, legea penală croată indică: cerșetoria sau alte asemenea comportamente dăunătoare dezvoltării sale, prezumând, inclusiv, prostituția, fapt dedus din interpretarea sistematică în raport cu prevederea de la alin. (3) art.

213 CP Croației, la fel, subiectul infracțiunii poate fi părintele, adoptatorul, tutorele sau altă persoană obligată la întreținerea și educarea copilului.

Codul penal al Georgiei la fel prevede unele norme penale care au drept scop protecția copilului.

Astfel, art. 171 CP al Georgiei [11], prevede răspunderea penală pentru determinarea minorului de a practica prostituția sau alte acțiuni perverse, practicarea prostituției sau a altor acte imorale, precum și consumarea substanțelor narcotice sau psihotrope.

Legislația României la fel oferă suficiente garanții juridice de protecție a minorului. Astfel, în Titlul I, Infracțiuni contra persoanei, la Capitolul II, Infracțiuni contra integrității corporale sau sănătății, se prevede răspunderea penală pentru infracțiunea de rele tratamente aplicate minorului (art. 197 C.pen.) [1]. Potrivit textului de lege, infracțiunea constă în punerea în primejdie gravă, prin măsuri sau tratamente de orice fel, a dezvoltării fizice, intelectuale sau morale a minorului, de către părinți sau de orice persoană în grija căreia se află minorul. Acestea se pedepsesc cu închisoarea de la 3 la 7 ani și interzicerea exercitării unor drepturi.

Infracțiunea de rele tratamente aplicate minorului a fost incriminată în acest Capitol al legii penale, deoarece s-a considerat, pe drept cuvânt, că ea pune în pericol în primul rând integritatea fizică sau psihică a persoanei și în mod subsidiar relațiile sociale referitoare la familie, respectiv conviețuirea socială.

Totuși, titlul I al părții speciale a noului Cod penal, destinat protecției persoanei, a fost completat cu cap. VII, intitulat „Traficul și exploatarea persoanelor vulnerabile”, care vine să asigure, dacă nu în mod principal, atunci cel puțin facultativ, ocrotirea minorilor, ca una din categoriile persoanelor vulnerabile, de unele atentate criminale, inclusiv relațiile sociale cu privire la dezvoltarea normală a acestora [2, p. 56].

Pentru a perfecționa legislația națională, este necesar de a recurge la o analiză comparativă cu legislațiile altor state. Așadar, în procesul elaborării prezentei lucrări, am consultat legislația penală a: Georgiei, Ucrainei, României, Franței, Croației etc., și am constatat că fiecare legiuitor a creat condiții suficiente pentru protejarea intereselor minorului. În unele state este prevăzut un capitol aparte privind protecția minorului, în altele nu, însă după cum am menționat în lucrare, baza prevederilor privind protecția minorului o reprezintă tratatele internaționale, din acest considerent, prevederile legislațiilor penale analizate în lucrare posedă anumite semne comune.

Bibliografie

1. Codul penal al României. În: <https://legestart.ro/codul-penal-actualizat/> (accesat la 03.01.2020).

2. Copețchi S. Analiza juridico-comparativă a incriminărilor privind atragearea minorilor în activitatea criminală sau determinarea lor la săvârșirea faptelor imorale în legislațiile penale unor state europene. În: Revista Națională de drept. Nr. 10. Chișinău: 2014. ISSN 1811-0770.
3. <http://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Croatia-RO.html> (accesat la 03.02.2020).
4. <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1247923&subID=100111282,100111288> (accesat la 30.01.2020).
5. <https://meget.kiev.ua/kodeks/ugolovniy-kodeks/> (accesat la 03.02.2020).
6. https://www.legislationline.org/download/id/6462/file/Estonia_CC_as_of_2002_ru.pdf (accesat la 30.01.2020).
7. Белов В.Ф. Преступления против семьи и несовершеннолетних. М.: Изд-во «РУСАКИ», 2002.
8. Николаева Ю.В. Дифференциация преступлений против несовершеннолетних в России: монография. М.: ЮРКОМПАНИ, 2011.
9. Рубашева А.М. Особые суды для малолетних и система борьбы с детской преступностью. Т. 1. Америка, Англия, Германия и Австрия. М.: Издание Московского Мирового Судьи по делам о малолетних, 1912.
10. Уголовный Кодекс Голландии /Науч. ред. Б.В. Волженкин, пер. с англ. И.В. Мироновой. СПб., 2000. ISBN 5-93292-007-6.
11. Уголовный кодекс Республики Грузия от 22.07.1999 № 2287-вс (по сост. на 01.02.2015) // Сакартвелос саканонмдебло мацне. 1999.
12. Уголовный Кодекс Швейцарии/Пер. с нем., предисл. А.В. Серебренниковой. М., 2000. ISBN 5-80780-070-2.
13. Уголовный кодекс Швеции, под ред. Н.Ф. Кузнецова, С.С. Беляева, Юридический центр Пресс, Санкт-Петербург, 2001.

UNELE ACTIVITĂȚI ORIENTATE SPRE DIMINUAREA INFLUENȚEI SUBCULTURII CRIMINALE ASUPRA PERSONALITĂȚII MINORILOR

Liudmila ȘUBELIC,

*doctorand, ofițer principal al Serviciului protecția datelor
cu caracter personal al Academia „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

Subcultura criminală urmărește să-și afirme în societate valorile și normele inerente ei în orizontul larg socio-cultural. Cel mai mare pericol al subculturii criminale pentru minori îl constituie faptul că ea reușește să modifice valorile, orientările promovate de societate.

În pofida specificului adolescenței, minorii constituie un teren de reproducere pentru diseminarea elementelor structurale ale subculturii criminale. Prin comunicare tête-à-tête, dar și prin varietatea mare de rețele de socializare, minorii ajung să cultive în conștiința semenilor valorile, normele, obiceiurile și tradițiile mediului infracțional, modelele de conduită antisocială, având în calitate de părinți duhovnicești – infractorii cu vechime relativă.

Cuvinte-cheie: subcultura criminală, minor, educare, valori, socializare, infractori, activități social-utile.

Summary

The criminal subculture seeks to assert in society the values and norms inherent in it in the broad socio-cultural horizon. The biggest danger of the criminal subculture for minors is the fact that it manages to change the values, the orientations promoted by society.

Despite the specificity of adolescence, minors are a ground for the dissemination of structural elements of criminal subculture. Through one-on-one communication, but also through the great variety of social networks, minors end up cultivating in the consciousness of their peers the values, norms, customs and traditions of the criminal environment, the models of antisocial conduct, having as spiritual parents – criminals with relative seniority.

Keywords: criminal subculture, minor, education, values, socialization, criminals, socially useful activities.

Pentru ca fenomenul de sub cultură criminală să dispară, trebuie să dispară cauzele existenței sale. Analiza efectuată asupra literaturii și a datelor empirice pe marginea subiectului în cauză ne-a evidențiat o serie de factori care favorizează alierea minorilor la subcultura criminală, și respectiv, criminalitatea lor. Acestea pot fi clasificate în două tipuri: de ordin socio-cultural și de ordin socio-economic.

La factorii de ordin socio-cultural se raportează:

– devalorizarea sistemului de valori oficial recunoscute de societate, tentativele de distrugere a idealurilor sociale și căutarea de noi idealuri și, respectiv, noi valori în viață; necunoașterea, în special, de către tânăra generație, a istoriei, valorilor, culturii și tradițiilor naționale proprii poporului din care face parte;

– criza societății și a institutelor sale fundamentale (cultura, neacordarea atenției cuvenite procesului de educație, educație moral-spirituală, creștină), ceea ce împiedică realizarea cuvenită a procesului de socializare a minorilor; necesitățile socio-culturale și spirituale fiind neexplorate și nedezvoltate;

– criza institutului familiei și educației familiale (lipsa de grijă, susținere, înțelegere a nevoii, necunoașterea lumii interioare a copilului de către părinți, suprimarea personalității, a inițiativei, distrugerea emoțională a copilului în mediul familial), ce conduce la dependență, infantilism social și cultural, inadaptare socială;

– lipsa unei relații sufletești, de încredere, a copilului cu unul din părinți, și chiar tensionarea acestor relații, ceea ce generează la copil impresia adevărată că nu este înțeles, nu poate conta pe susținerea și sfatul părinților în situații cotidiene, când nu știe cum să procedeze. De menționat că relația apropiată cu copilul îi oferă posibilitatea părintelui de a afla de ocupațiile negative ale copilului și prin convingere, povețe, să redreseze situația;

– educarea copilului într-o familie monoparentală (deseori de către mamă), fără menținerea permanentă și pozitivă a relațiilor cu tata, ceea ce prezintă o importanță majoră pentru băieți, fiindcă au nevoie enormă de etalon al conduitei; aceasta este valabilă și în situația familiei complete, însă cu unul sau ambii părinți dependenți de alcool, droguri sau șomeri, pentru care educația copiilor, orientarea lor socială, nu constituie o prioritate, fapt care duce la nesupraveghere și obținerea unei libertăți peste limita așteptărilor;

– dorința de a ieși de sub controlul părinților, protest față de aceștia;

– necesitatea adolescenților de a imita pe cei maturi, de a duce o viață matură, sugestibilitatea și alte particularități caracteristice acestei perioade de tranziție biologică, psihologică și socială (dorința de a atrage atenția asupra sa, de a se autoafirma într-un mediu nou, protest manifestat față de societate, lipsa unui scop în viață, modul defectuos de petrecere a timpului liber, perioada maturizării sexuale);

– insuficiența modelelor comportamentale pozitive în mediul familial, social;

– conduită asocială și antisocială a părinților;

– creșterea numărului condamnaților cu pedeapsa privativă de libertate, deci a purtătorilor subculturii criminale, care aduc în familiile lor și în societate valori distructive și periculoase;

– creșterea numărului de copii ieșiți de sub controlul părinților, pentru care membrii mediului criminal devin principalii „îndrumători”, ei asigură cultivarea și propagarea în rândul minorilor a valorilor, normelor, tradițiilor și obiceiurilor criminale, îi instruiesc în comiterea infracțiunilor, țin lecții de prelucrare „ideologică criminală” și povestesc legende despre „cariera” criminală și averea ce poate fi agonisită pe cale infracțională, scopul urmărit fiind racolarea de noi membri și obținerea de profit, iar avantajul – vârsta minorilor nepasibili de răspundere penală;

– prezența în subcultura criminală a unor momente romantice, tainice, neordinare, deci atrăgătoare, caracterul său emoțional și de joc;

– afilierea la grupuri ce propagă ideologia criminală ca metodă univocă de compensare a nereușitelor personale, în care minorii nu atât se autoafirmă, cât se autoidentifică, stabilind cine sunt cu adevărat, stabilind statutul său;

– dorința adolescenților de a fi la modă, accentul fiind pus pe efectul exterior;

– nașterea și creșterea în primii ani de viață a copiilor în instituțiile penitenciare, vizitarea ulterioară a mamei aflate în detenție, fapte care îl apropie pe copil de mediul penitenciar;

– amplasarea instituțiilor de detenție în apropierea imediată a localităților, ceea ce contribuie activ la răspândirea elementelor subculturii criminale în rândul populației;

– criminalizarea societății în ansamblu în rezultatul popularizării în societate a standardelor de conduită antisocială și a atributelor subculturii criminale prin intermediul mijloacelor mass-media (programe televizate, site-uri, producții de cinema în care mafia, bandele criminale apar deosebit de prestigioase, au influență asupra înalților funcționari de stat, dispun de bunuri materiale costisitoare, în condițiile în care minorii caută idoli, modele de urmat în viață; în care eroii principali – killeri, sunt prezentați ca fiind pozitivi, iar crimele sale fiind justificate prin faptul că eiucid doar pe cei „răi”, iar alte filme prezintă „hoții în lege” ca subiecți onorabili ce fac fapte utile, difuzarea la radio a pieselor din folclorul penitenciar);

– propagarea la televiziune, presă, filme, beletristică și la radio, a urii față de reprezentanții organelor de drept (poliția, procuratura, sistemul judiciar, penitenciar) prezentându-i ca fiind inechitabili, duri, avizi, incompetenți și prostănaci, în timp ce infractorii sunt prezentați ca fiind pricepuți și corecți;

– mediul criminal posedă câmp larg de „activități”, deci multe posibilități de autoafirmare și compensare a posibilităților pierdute, a nereușitelor din mediul social;

– utilizarea de către populație, reprezentanții puterii de stat și presă, a termenilor și expresiilor din argoul criminal;

– existența în rețelele sociale de pe internet a subculturilor criminale care pot apărea sub masca subculturilor neformale de tineri;

– rețeaua globală, Internet, ce propagă valorile subculturii criminale (cruzime, violență, agonisirea averii prin acte infracționale, crima ca mod de soluționare a conflictelor, de reglare de conturi, distracții precum drogurile, alcoolul, desfrâul de ordin sexual, atitudinea nemiloasă și disprețuitoare față de femei etc.).

Prin factori socio-economici, se referă:

– cota ridicată a șomajului în rândul adulților;
– scăderea nivelului de trai, rata crescândă a șomajului în rândul tinerilor, atât în mediul urban, cât și cel rural, vagabondajul și cerșetoria, modul lor de viață parazită și căutarea justificării, pe care o găsesc în subcultura criminală;

– majorarea numărului de minori fără ocupație (neangajarea în câmpul muncii, abandonul școlar) care au mari șanse de a intra în vizorul infractorilor, de la care însușesc „meserii” criminale;

– dorința de îmbogățire rapidă, modului de viață pe picior larg și plin de distracții;

– neacordarea atenției suficiente copiilor din partea părinților, care din cauza muncii efectuate în scopul asigurării materiale a copiilor, sunt mai mult absenți în viața lor. Astfel, copiii rămân fără modele de comportament și relaționare în familie, de aceea le caută în mediul semenilor săi în grupurile subculturale, inclusiv criminale;

– prevalarea bunurilor materiale asupra valorilor morale etc.

Influența subculturii criminale prezintă un pericol social real, deoarece are loc criminalizarea gândirii, personalitatea devine criminal-deformată, iar odată ce fenomenul ia amploare, cultura socială în ansamblu devine criminalizată, educând în modul respectiv noile generații. Iar copiii rămân fără apărare în fața elementelor subculturii criminale. Neprotejarea minorilor de influența mediului criminal e una din cauzele principale ale contaminării lor criminale și rezultatul defectelor socializării (la nivelul familiei sau instituției de învățământ, în grupurile semenilor, fie exemple antisociale prezente în acestea). „Însăși faptul neantrenării minorului la activității social-utile este destul de criminogen chiar indiferent de condițiile externe” [1, p. 5].

Folosirea atributelor subculturii criminale reprezintă unul din indicatorii afectării criminale a personalității, de intensitatea căreia trebuie de ținut cont la determinarea activităților de profilaxie.

ONU a identificat două direcții prioritare în domeniul prevenirii și combaterii criminalității: 1) crearea mecanismelor naționale de implicare cât mai largă a populației în lupta împotriva criminalității; și 2) criminalitatea juvenilă și justiția penală pentru minori – direcție prioritară primordială în prevenirea și combaterea generală a criminalității [2, pct. 6, 7]. De asemenea, ONU a indicat că „Statele membre fac eforturi pentru crearea unor condiții care să asigure minorului o viață senină, în care minorul să fie înconjurat, în

perioadele în care este cel mai expus unui comportament deviat, către prosperitate personală și către o educație care să-l îndepărteze pe cât posibil de orice contact cu criminalitatea și delincvența [3, pct. 1.2].

Autorul Vladislav Manea consideră că în acest sens măsura cea mai eficientă este educația. Educația este eficientă în anii copilăriei și ai adolescenței, când caracterul poate fi modelat. Tocmai pentru că minorii ajunși infractori nu au avut parte în cadrul familiei de o educație adevărată, se va pune accent pe educație, deoarece rolul ei este decisiv în formarea lor pentru societate [4, p. 516].

În contextul perturbării procesului de integrare socială ce duce la perceperea eronată a normalității sociale și, respectiv, la desprinderea de normele sociale formale, se cer a fi întreprinse un șir de acțiuni de natură cultural-educativă, socio-economică și juridică, care pot fi incluse într-un Program guvernamental de integrare socială a minorilor, Program național instructiv-educativ, educațional sau de consolidare a conduitelor sociale, fie Program național de diseminare/ inoculare a normelor și valorilor sociale, sau ar putea fi elaborată și implementată Strategia națională de prevenire și combatere a criminalizării copiilor pentru anii 2022-2025, toate pe baza parteneriatului dintre autorități statale, comunitate și mediul de afaceri.

Accentul trebuie pus pe procesul de socializare și pe rolul interacțiunilor sociale din cadrul familiei, școlii, grupurilor de prieteni, cunoștințe și altor grupuri și colectivități umane întru formarea personalității morale a minorului, dar înainte de toate să fie realizate drepturile și interesele sale primare (la trai decent, la protecție și îngrijire, la educație etc.). În acest context, considerăm ca fiind necesare următoarele:

- majorarea indemnizațiilor lunare pentru îngrijirea copiilor și a salariilor mici, și nu a tuturor salariilor pe republică; acordarea ajutorului material, financiar și social familiilor cu situație precară și venituri mici, în care sunt copiii minori;

- formarea prin intermediul unui sistem educativ eficient în cadrul învățământului preuniversitar, a culturii juridice a minorilor întru constituirea conștiinței juridice și sociale la aceștia (cu antrenarea juriștilor, polițiștilor, asistenților sociali, medicilor, angajaților sistemului penitenciar, cei din urmă având rolul de a prezenta latura groaznică a detenției minorilor, dictată de normele și tradițiile subculturii criminale, soarta acestora);

- educarea la tânăra generație a valorilor morale înalte, a valorilor culturale, naționale, schimbarea ierarhiei de valori în societate;

- promovarea în rândul tinerei generații a purității limbii de stat, a folclorului național, practicarea de către copii a obiceiurilor și datinilor populare, crearea cercurilor de dansuri populare, literare în fiecare instituție preuniversitară;

- intensificarea activității părinților, instituțiilor de învățământ și a societății în direcția socializării pozitive a copiilor, dezvoltării abilităților,

valențelor, antrenarea în activități social-utile; crearea condițiilor pentru ca fiecare copil să se poată afirma;

- manifestarea atitudinii negative și deprecierii în opinia publică, în special a minorilor, față de mediul infracțional și elementele subculturii criminale;

- asigurarea climatului afectiv pozitiv în mediul elevilor, a integrării în colectiv a tuturor copiilor, asigurarea de către psihologi a formării psihicului sănătos la copii și acordarea ajutorului în dezvoltarea autoevaluării, autocontrolului și încrederii în sine;

- promovarea priorității reglementării prin lege a relațiilor sociale;

- instituirea controlului surselor mass-media din Republica Moldova de către o autoritate statală și societate cu scopul filtrării și excluderii programelor cu influență negativă asupra minorilor;

- programe speciale gratuite de ridicare a nivelului de cultură pentru părinți;

- înființarea unor centre specializate de ghidare a familiilor (cu asistenți sociali și psihologi voluntari), care ar responsabiliza părinții (alte persoane cărora le-a fost încredințat minorul) din familii cu dificultăți de ordin socio-economic, insuficiență culturală și care utilizează elemente de subcultură criminală; organizarea campaniilor de informare prin repartizarea pliantelor informative cu tematica respectivă fiecărei familii cu copii (ca măsură de prevenire și control social);

- stimularea minorilor de a avea țeluri și idealuri pozitive, social-utile în viață, orientarea lor către alegerea unei profesii și obținerea abilităților necesare acesteia;

- crearea unor grupuri de minori cu activități social-utile, care să presupună implicarea în diverse activități, având roluri variate, ceea ce le-ar oferi posibilități de afirmare, sentimente de apartenență la o comunitate, de utilitate;

- crearea unui mecanism de protecție și susținere a copiilor în școală, în special a copiilor din familii vulnerabile și a celor rămași fără grijă părintească (realizat de un grup de elevi voluntari din clasele absolvente, cu comportament exemplar, condus de un consiliu format din pedagogi, un reprezentant al autorității în domeniul protecției copilului, un angajat al poliției ș.a.), la domiciliu și în societate;

- supravegherea de către părinți a modului de petrecere a timpului liber de către copii, cunoașterea persoanelor cu care comunică mai des; a programelor urmărite pe internet sau televizor pentru a-i proteja de eventualele pericole etc., orientarea lor către activități sportive, lectură, muzică, artă, dans, îndeletniciri pozitive ș.a.;

- depistarea de către psiholog a situațiilor conflictuale dintre elev și profesor și dintre elevi, acordarea asistenței psihologice și a consilierii pentru ambele părți, deoarece conflictele de acest gen pot determina minorii să adere la uniuni de minori cu o cultură opozițională culturii de bază;

– identificarea de către administrația publică locală a copiilor aflați în pericol de a fi recrutați pentru activități infracționale; crearea în fiecare raion al republicii a câte un centru pentru plasamentul temporar al copiilor rămași fără ocrotirea părintească, în care să fie desfășurate activități individual-educative, psihologice, de orientare corectă în viață;

– condamnarea publică de către comunitate a conduitei minorilor care contravine prevederilor legale în prezența obligatorie a acestora, pentru a-i determina să conștientizeze faptele proprii și să-și asume responsabilitatea;

– instituirea statutului de tutore/ mentor în socializarea infractorului minor.

Pentru a reduce/ combate influența subculturii criminale în locurile privațiunii de libertate, este necesară reorientarea sistemului de valori al condamnaților și distrugerea sistemului de valori neformale, a nu admite structurarea deținuților în categorii-caste, practicarea jocurilor de hazard, aplicarea tatuajelor, aberațiile sexuale etc., actele de violență și terorizarea între condamnați, este necesară discreditarea și scăderea autorității liderilor neformali, prin deținerea lor în condițiile generale de detenție, excluderea acordării de privilegii, antrenarea la activități de muncă, neadmiterii formării de grupuri cu orientări antisociale prin dispersarea acestora în celule diferite; realizarea acțiunilor menite să formeze la condamnați o imagine sau o atitudine negativă față de obiceiurile și tradițiile mediului criminal (expunerea exploatarea castelor inferioare de către castele superioare; trișarea în jocurile de noroc în care castele inferioare sunt sortite doar pierderii, obligându-se la plata fără sfârșit a datoriilor artificial create; încălcării normelor codului penitenciar de însăși cei care veghează nerespectarea lui, de exemplu interdicția colaborării cu administrația penitenciarului, discriminarea în ce privește împărțirea tuturor deținuților a ajutorului din „punga comună” etc.). Alte acțiuni de profilaxie în acest sens ar fi:

– supunerea unor transformări structurale a sistemului de justiție, de procedură și ideologice, care să prevadă obligatoriu pentru toți minorii ce au comis o faptă ilegală, programe și practici corecționale precum repararea prejudiciului, munca în folosul comunității; ridicarea eficienței muncii psihologice, sociale, și a culturii în locurile de detenție; ridicarea nivelului profesional-psihologic și de cultură a angajaților instituțiilor de detenție; umanizarea condițiilor de detenție și asigurarea drepturilor și libertăților deținuților; studierea condamnaților nou-sosiți în scopul relevării potențialilor lideri sau membri activi ai grupului neformal, lucrul individual de reeducare a acestora; orientarea corectă către adaptarea socială a minorilor recent sosiți; deținerea separată a recidiviștilor de infractori primari (minori și adulți), din momentul reținerii și până la eliberare; deținerea în izolatoare separate a adulților și a minorilor, precum și ispășirea pedepsei privative de către minori, strict în penitenciare pentru minori, în scopul îngrădirii comunicării acestor două categorii

- de persoane; plasarea deținuților în funcție de nivelul degradării morale;
- antrenarea ONG-urilor și specialiștilor voluntari (pedagogi, psihologi, asistenți sociali, medici, juriști, sportivi ș.a.) în activitățile de instruire, educație, sport, cultură a deținuților minori și adulți, cu luarea în considerare a intereselor și nevoilor ultimilor, acordare a ajutorului la crearea noilor relații pozitive cu semenii;
 - realizarea pentru deținuții (minori și adulți) a lecțiilor de educație religioasă și a serviciilor divine cu prilejul sărbătorilor religioase;
 - instituirea, pe lângă eliberarea condiționată înainte de termen, a unui sistem de privilegii oficial de recompensare a comportamentului prosocial al condamnaților și deținuților, a implicării active în activitățile de muncă pe durata detenției (de exemplu, majorarea numărului de întrevederi de scurtă și de lungă durată, oferirea de alimente suplimentare, obiecte de uz personal, obiecte de igienă, acordarea recomandării la angajarea în câmpul muncii după ispășirea pedepsei ș.a.);
 - înființarea unor centre specializate de resocializare familială, profesională, comportamentală și reabilitare a minorilor eliberați din detenție, și a celor eliberați de răspundere penală și de la executarea pedepsei private de libertate (cu antrenarea psihologilor, pedagogilor și sociologilor), cu accent pe asimilarea valorilor morale și implicarea în activități comunitare (amenajarea teritoriilor grădinițelor, liceelor, instituțiilor medicale, curților, străzilor etc., în comun cu adulții).

Subcultura criminală este o problemă socială deosebită care cauzează prejudicii enorme personalității și societății în ansamblu, de aceea la contracararea acestui fenomen periculos trebuie să-și pună umărul și societatea, adică fiecare dintre noi.

Bibliografie

1. Антонын Ю. Личность несовершеннолетнего преступника // Вестник Всероссийского института повышения квалификации сотрудников МВД России, № 2(26), 2013, с. 3-9 https://vipk.mvd.ru/upload/site152/folder_page/003/354/247/692.pdf
2. Congresului al IX-lea al ONU pentru prevenirea crimei și tratamentul delincvenților, desfășurat la Cairo în 1995 (29 aprilie-8 mai), la care au fost adoptate 10 rezoluții axate pe „Cooperarea internațională și asistența tehnică practică în vederea consolidării primatului dreptului: promovarea Programului Națiunilor Unite pentru prevenirea crimei și justiției penale”, pct. 6, 7.
3. „Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori” (Regulile de la Beijing) adoptate prin Rezoluția nr. 40/33 din 29.11.1985 a Adunării Generale a ONU, pct. 1.2.
4. Manea V. Drept execuțional penal. Chișinău, 2014. 744 p.

OBIECTUL INFRAȚIUNII DE PRODUCERE, IMPORT, COMERCIALIZARE SAU PUNERE ILEGALĂ LA DISPOZIȚIE A MIJLOACELOR TEHNICE SAU PRODUSELOR PROGRAM

Sergiu LISNIC,
doctorand,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Dezvoltarea rapidă a tehnologiei și utilizarea acesteia în viața noastră de zi cu zi ne-au determinat să depindem de multe dintre aspectele pe care le oferă.

Evoluția internetului din ultimele decenii a schimbat drastic viața umană, pe măsură ce accesul la cunoaștere, comunicare și interacțiune socială a devenit ușor disponibil. În zilele noastre, am devenit dependenți de computerele noastre și de dispozitivele noastre inteligente în îndeplinirea sarcinilor de zi cu zi. Oamenii folosesc aceste dispozitive pentru a stoca informații valoroase. Aceste informații au devenit ținta infractorilor cibernetici care creează în mod constant noi modalități de a obține acces neautorizat la acestea.

Securitatea cibernetică este construită pe 3 principii; confidențialitate, integritate și disponibilitate. Confidențialitatea garantează că numai persoanele autorizate pot accesa informații valoroase. Este implementat prin utilizarea unor mecanisme precum nume de utilizator, parole și liste de control al accesului. Integritatea asigură că informațiile rămân fidele originilor și sunt modificate doar de către persoane autorizate. Aceasta înseamnă că informațiile trimise sunt aceleași cu informațiile primite și nu sunt modificate în timpul transferului sau după recepție. Integritatea se realizează în principal prin mecanisme precum criptarea/ decriptarea și hashingul. Disponibilitatea înseamnă că sistemele, datele și funcțiile sunt disponibile la cerere. Se realizează prin efectuarea periodică de întreținere hardware, actualizări de software și optimizare a rețelei.

Astăzi, securitatea cibernetică a devenit o parte integrantă a structurii organizaționale a unei companii. Companiile se confruntă în mod constant cu amenințarea unor infracțiuni cibernetice care vizează datele lor cu intenția de furt sau sabotaj [1]. În 2017, companiile au cheltuit aproximativ 34 de miliarde de dolari pe soluții de securitate cibernetică, cu o creștere estimată la 42 de miliarde de dolari până în 2020 [2].

Analizând cele menționate mai sus, înțelegem că în ultimele decenii criminalitatea cibernetică și construcția de software rău intenționat (malware) au cunoscut o creștere semnificativă, iar infracțiunea de producere, import, comercializare sau punerea la dispoziție, sub orice altă formă, în mod

ilegal a mijloacelor tehnice sau a produselor program, și anume de săvârșirea uneia dintre infracțiunile de fabricare sau punere în circulație a cardurilor sau a altor carnete de plată false (art. 237 Cod Penal al RM), accesul ilegal la informația computerizată (art. 259 Cod Penal al RM), interceptarea ilegală a unei transmisiuni de date informatice (art. 260¹ Cod Penal al RM), alterarea integrității datelor informatice ținute într-un sistem informatic (art. 260² Cod Penal al RM), perturbarea funcționării sistemului informatic (art. 260³ Cod Penal al RM), falsul informatic (articolul 260⁵ Cod Penal al RM), fraudă informatică (art. 260⁶ Cod Penal al RM) devine tot mai complexă.

Astfel, o importanță deosebită o are analiza juridico-penală a obiectului infracțiunii prevăzute de art. 260 Cod Penal al RM, pentru a stabili valorile sociale și relațiile sociale aferente pe care legea penală le apără.

Obiectul juridic special este reprezentat de relațiile sociale referitoare la circulația legală a mijloacelor tehnice sau a produselor program.

Conform opiniei Ioanei Vasiliu, obiectul juridic special îl constituie relațiile sociale ce protejează dreptul de utilizare a sistemelor informatice de către cei îndreptățiți să le utilizeze în scopul pentru care acestea au fost create [3, p. 96]. Totodată, alți cercetători români consideră că obiectul juridic special este reprezentat de relațiile sociale referitoare la încrederea în datele, dispozitivele și programele informatice pentru o bună desfășurare a operațiunilor pe care acestea le implică [4, p. 161].

Obiectul material/ imaterial al infracțiunii prevăzute în art. 260 Cod Penal al RM, îl constituie mijloacele tehnice (dispozitivele electronice) sau produsele program concepute sau adaptate în scopul săvârșirii infracțiunilor menționate mai sus.

Dacă vorbim despre mijloace tehnice (dispozitivele electronice) adaptate în scopul săvârșirii infracțiunilor menționate mai sus, avem ca exemplu Skimming-ul ATM, unul dintre cele mai avansate și de înalt nivel mijloace tehnice, folosit în mod obișnuit de criminalii financiari. În general, este vorba despre furtul detaliilor cardului de credit și debit de la bancomat.

Citirea card-ului de credit se face cu un dispozitiv aplicat deasupra portului unde este introdus cardul. Pentru a trece complet neobservat, skimmerul este deghizat cu un element confecționat din plastic dur a cărui formă pare să imite sistemele anti-fraudă folosite de obicei la bancomate [5].

Prin urmare, aceste tehnici sunt produse pentru a fura datele care sunt încorporate în banda magnetică de pe cardurile de credit și de debit, fiind:

- suprapunere de plastic plasată peste tastatura bancomatului ce captează codurile PIN pe măsură ce sunt introduse;
- suprapunere plasată peste fanta de introducere a cardului ce înregistrează datele de pe banda magnetică;
- camerele minuscule plasate pe un bancomat, încorporate în părți ale bancomatului ce înregistrează intrările de la tastatură și degetele în timp ce

tastezi;

- suprapunere care acoperă întreaga placă frontală a bancomatului, care este încorporată cu camere și suprapuneri pentru sloturi pentru card și tastatură.

Fiind vândute la prețuri considerabile pe piața neagră (Darknet), dispozitivele tehnice de tip skimmer sunt create pentru a fi fixate de bancomate pentru a clona datele cardurilor de credit și intercepta codul PIN tastat de posesorii acestora. Ultimele versiuni ale acestor dispozitive sunt atât de bine deghizate încât pot fi neobservate.

De menționat faptul că la moment chiar și cardurile de plată cu cip, care sunt mai sigure decât cardurile cu bandă magnetică, sunt vulnerabile. Prin plasarea unei plăci super-subțiri între cip și cititorul de cip în interiorul bancomatului, infractorii pot captura codul PIN și alte informații despre card. Aceste dispozitive sunt numite „skimmers” și, pe măsură ce tehnologia cipurilor devine mai răspândită, încep să înlocuiască skimmer-urile ca instrument de alegere a hoților.

Programul rău intenționat, pe scurt malware, este numele colectiv al unei varietăți de software intruziv. Infractorii cibernetici dezvoltă programe malware pentru a fura date, a ocoli controalele de acces și pentru a obține acces la un computer personal sau pentru a dăuna computerului țintă, datelor sau aplicațiilor acestuia. În zilele noastre, industria malware-ului a devenit foarte profitabilă, ceea ce a atras mai multe eforturi din partea infractorilor cibernetici și a determinat o creștere exponențială a numărului, tipurilor și complexității malware-urilor create [6].

Mai mult decât atât, software-ul antivirus generic singur nu poate detecta mutațiile malware și variantele sale, ceea ce face ca utilizatorul și sistemul să fie vulnerabile în orice moment [7].

Malware este un termen folosit pentru a descrie aplicațiile și codurile rău intenționate care pot provoca daune și pot perturba utilizarea normală a dispozitivelor. Programele malware pot permite accesul neautorizat, pot folosi resursele sistemului, pot fura parole, vă pot bloca accesul la computer și vă pot cere răscumpărare și multe altele.

Există multe tipuri de malware, inclusiv:

- criptomineri;
- kituri de exploatare;- macro malware;
- phishing;
- ransomware;
- rootkit;
- atacurile lanțului de aprovizionare;
- înșelătorie de tip asistență tehnică;
- troieni;
- software nedorit;

– viermi [8];

Analiza statistica comparativă a ratelor la care software-ul nelicențiat este întâlnit pe PC-uri în 81 de țări [9] și a ratei la care malware-ul este întâlnit pe PC-uri, realizată de către Microsoft, membru BSA, demonstrează că există o puternică rată pozitivă de corelare ($r=0.79$) între ratele de software nelicențiat și incidenta malware. Mai mult, se arată că rata de utilizare de software nelicențiat dintr-o țară este un factor prezicător important al ratei la care malware-ul este întâlnit în aceeași țară.

Acest raport pornește de la principalul studiu BSA, care examinează ratele globale de utilizare de software nelicențiat în lume. În 2014, BSA Global Software Survey a arătat ca 90% din software-ul instalat în R. Moldova în anul precedent era nelicențiat, comparativ cu 43% la nivel global. De asemenea, același studiu a relevat că principalul motiv indicat de utilizatorii de pretutindeni pentru a nu utiliza software nelicențiat este evitarea amenințărilor de securitate generate de malware. Printre riscurile asociate cu software-ul nelicențiat, 64% din utilizatorii la nivel global au indicat accesarea neautorizată a sistemului de către hackeri, ca principala îngrijorare, iar 59% au indicat pierderea de date.

Termenii „virus” și „malware” sunt adesea folosiți interschimbabil, dar nu sunt același lucru. În timp ce un virus informatic este un tip de malware, nu toate programele malware sunt viruși informatici.

Cel mai simplu mod de a diferenția virușii informatici de alte forme de malware este să ne gândim la viruși în termeni biologici. Avem virusul gripei, ca exemplu. Gripa necesită un fel de interacțiune între două persoane, cum ar fi o strângere de mână, un sărut sau atingerea a ceva pe care o persoană infectată a atins-o. Odată ce virusul gripal intră în sistemul unei persoane, acesta se atașează de celulele umane sănătoase, folosind acele celule pentru a crea mai multe celule virale.

Un virus informatic funcționează în același mod:

- necesită un program gazdă;
- necesită acțiunea utilizatorului pentru a se transmite de la un sistem la altul;
- atașează bucăți din propriul său cod rău intenționat altor fișiere sau înlocuiește fișierele cu copii ale lui însuși.

Virușii nu se pot răspândi fără un fel de acțiune din partea unui utilizator, cum ar fi deschiderea unui document Word infectat. Viermii, pe de altă parte, sunt capabili să se răspândească prin sisteme și rețele pe cont propriu, făcându-i mult mai răspândiți și periculoși [10].

Virușii informatici sunt programe standard, doar că în loc să ofere resurse utile, aceste programe pot deteriora dispozitivul.

Termenul de „virus informatic” a fost definit oficial pentru prima dată de către Fred Cohen în 1983. Virușii informatici nu apar niciodată în mod

natural. Aceștia sunt întotdeauna creați de oameni. Odată creați și partajați, totuși, difuzarea lor nu este direct sub control uman. După ce intră într-un computer, un virus se atașează la un alt program în așa fel încât execuția programului gazdă declanșează simultan acțiunea virusului. Se poate auto-replica, inserându-se în alte programe sau fișiere, infectându-le în acest proces. Totuși, nu toți virușii informatici sunt distructivi. Cu toate acestea, majoritatea efectuează acțiuni care sunt de natură rău intenționată, cum ar fi distrugerea datelor. Unii viruși fac ravagii de îndată ce codul lor este executat, în timp ce alții rămân latenți până când un anumit eveniment (așa cum este programat) este inițiat, ceea ce face ca codul lor să ruleze în computer. Virușii se răspândesc atunci când software-ul sau documentele la care sunt atașați sunt transferate de la un computer la altul utilizând o rețea, un disc, metode de partajare a fișierelor sau prin fișierele atașate în e-mailuri infectate. Unii viruși folosesc strategii ascunse, diferite, pentru a evita detectarea lor din software-ul antivirus. De exemplu, unii pot infecta fișiere fără a le crește dimensiunea, în timp ce alții încearcă să se sustragă de la detecție prin uciderea sarcinilor asociate cu software-ul antivirus înainte de a putea fi detectate. Unii viruși vechi se asigură că data „ultimei modificări” a unui fișier gazdă rămâne aceeași atunci când infectează fișierul.

Modul în care acționează un virus depinde de modul în care este codificat. Ar putea fi ceva la fel de simplu ca o farsă care nu provoacă daune sau ar putea fi sofisticat, ducând la activitate criminală și fraudă. Mulți viruși afectează doar un dispozitiv local, dar alții se răspândesc la nivel de rețea pentru a găsi alte dispozitive vulnerabile.

Un virus care infectează un dispozitiv gazdă va continua să livreze o sarcină utilă până când este eliminat. Majoritatea furnizorilor de antivirus au mici programe de eliminare care elimină virusul. Virușii polimorfi fac dificilă eliminarea, deoarece își schimbă amprenta în mod constant. Sarcina utilă ar putea fi furtul de date, distrugerea datelor sau întreruperea serviciilor din rețea sau dispozitivul local.

Livrarea unui virus informatic poate avea loc în mai multe moduri. O metodă comună este prin intermediul unui mesaj electronic de phishing. O altă tehnică este găzduirea de malware pe un server care promite să ofere un program legitim. Acesta poate fi livrat folosind macrocomenzi sau prin injectarea de cod rău intenționat în fișierele software legitime.

Conform wikipedia.org virușii informatici pot fi clasificați în mai multe categorii:

Viruși de boot – sunt printre cei mai vechi viruși de calculator. Se încarcă în memorie înaintea sistemului de operare, transferă conținutul de boot în alt sector, amestecă datele. Poate infecta orice partiție a hard discului. Nu sunt foarte frecvenți în prezent, afectează PC-uri vechi, cu floppy. (ex: Polyboot.B și AntiEXE, Form, Disk Killer, Michelangelo, Stone).

Virusi de legătură – sau virusi de fișiere sunt cel mai frecvent tip de virus. Ei infectează fișiere executabile sau biblioteci de programe de pe un sistem de operare. Virusii de legătură nu modifică conținutul însuși al fișierelor executabile, însă alterează structura de directoare.

Virus cu infecție multiplă – este un virus care infectează atât sectorul de boot, cât și fișierele executabile. Acest tip de virus se atașează la fișierele executabile, dar își plasează codul și în sistemul de operare, de obicei în MBR sau în sectoarele ascunse. Un virus cu infecție multiplă devine activ dacă un fișier infectat este executat sau dacă PC-ul este încărcat de pe un disc infectat (ex. Ghostball, Invader, Flip).

Virusi de atac binar – sunt virusi care operează în sistemul „cal troian”, conținând doar câțiva biți pentru a se putea lega de sistem, restul fiind de regulă mascat ca un „program neexecutabil”.

Virusi de macro – infectează documente, nu programe. Ei pot infecta numai documentele create cu programe care folosesc limbaje macro (Word, Excel). Un exemplu de limbaj macro este WordBasic, care este inclus în Microsoft Word (ex: O97M/Y2K, Bablas, Melissa.A, Relax).

Virus companion – este un virus care infectează fișiere de tip .exe prin crearea unui fișier .com având același nume și conținând codul viral. El speculează o anumită caracteristică a sistemului DOS prin care, dacă două programe, unul de tip .exe și celălalt de tip .com, au același nume, atunci se execută mai întâi fișierul de tip .com.

Virus polimorf – virus care se poate reconfigura în mod automat, pentru a ocoli sistemele de protecție. Virusurile polimorfe utilizează o metodă specială de codare sau criptare de fiecare dată când infectează un sistem. (ex: Satan Bug, Elkern, Tuareg, Marburg, Involuntary, Stimulate, Cascade, Phoenix, Evil, Proud, Virus 101, DMV, Nuclear, Word Concept).

Virus detașabil – este un virus care se desprinde de fișierul infectat exact înaintea deschiderii sau execuției acestuia și se reatașează atunci când programul este închis sau se termină. Această tehnică numită *stealth* este foarte eficientă împotriva multor programe de scanare, deoarece programul de scanare va vedea un fișier „curat”.

Virus morfic – care își schimbă constant codul de programare și configurare în scopul evitării unei structuri stabile care ar putea fi ușor identificată și eliminată.

Virus parazit – este un virus informatic, care se atașează fie la începutul programului, fie la sfârșitul său, ori poate chiar să suprascrive o parte din codul programului. Virusii paraziți pot fi rezidenți și nerezidenți.

Virus rezident – este un virus care se autoinstalează în memorie, astfel încât chiar mult timp după ce un program infectat a fost executat, el poate încă să infecteze un fișier, să invoce o rutină de declanșare a unei anumite acțiuni sau să monitorizeze activitatea sistemului. Aproape toți virusii care

infectează MBR-ul sunt viruși rezidenți (ex: CMJ, Meve, MrKlunky, Randex).

Virus nerezident – este opusul virusului rezident. Virușii nerezidenți în memorie nu rămân activi după ce programul infectat a fost executat. Ei operează după un mecanism simplu și infectează doar executabilele atunci când un program infectat se execută. Acțiunea tipică a unui astfel de virus este de a căuta un fișier gazdă atunci când fișierul infectat se execută, să-l infecteze și apoi să redea controlul programului gazdă.

Virus criptografic – un virus care se infiltrează în memoria sistemului și permite folosirea absolut normală a intrărilor și transmițitorilor de date, având proprietatea că, la o anumită dată, se autodistrug, distrugând în același timp toate datele din sistem și făcându-l inutilizabil. Un astfel de atac poate fi activat sau anihilat de la distanță chiar de către emițător.

În funcție de compania producătoare de soluții antivirus, malware-ul poate avea mai multe denumiri. În mod normal, denumirea virusului este un substantiv comun ușor de memorat. Atunci când o nouă amenințare malware este descoperită, prima prioritate a unei companii producătoare de soluții antivirus este de a produce o contramăsură eficientă și cea de-a doua este de a-i da un nume.

Deși există recomandări pentru modalitatea de denumire a unei amenințări malware, producătorii de soluții antivirus nu le respectă datorită faptului că mențin baze de date separate ce conțin denumirile și efectele amenințărilor malware [11].

Infractorii cibernetici nu creează noi viruși tot timpul, ci își concentrează eforturile pe amenințări mai sofisticate și mai profitabile. Când oamenii vorbesc despre „obținerea unui virus” pe computerele lor, de obicei se referă la o formă de malware – ce ar putea fi un virus, vierme informatic, troian, ransomware sau alt lucru dăunător. Virușii și programele malware continuă să evolueze și adesea infractorii cibernetici folosesc tipul care le oferă cel mai bun profit la acel moment.

Ca exemplu avem *Criptomineri* – aplicații care utilizează resursele informatice pentru a mina criptomonede pentru infractorii cibernetici.

Mineritul (în engl.: mining) este procesul de rulare a calculelor matematice complexe necesare pentru a menține registrul blockchain. Acest proces generează monede, dar necesită resurse de calcul semnificative.

Minerii de monede nu sunt în mod inerent rău intenționați. Unele persoane și organizații investesc în hardware și energie electrică pentru acțiuni legale de extragere a monedelor electronice. Cu toate acestea, alții caută surse alternative de putere de calcul și încearcă să-și găsească drumul în rețelele corporative.

Criminalii cibernetici văd o oportunitate de a câștiga bani derulând campanii de malware care distribuie, instalează și rulează mineri troieni în detrimentul resurselor de calcul ale altor persoane [12].

Macro-urile sunt o modalitate puternică de automatizare a sarcinilor comune în Microsoft Office și pot face oamenii mai productivi. Cu toate acestea, *programele malware macro* utilizează această funcționalitate pentru a vă infecta dispozitivul.

Malware-ul macro se ascunde în fișierele Microsoft Office și este livrat ca fișier atașat de e-mail sau în fișiere ZIP. Aceste fișiere folosesc nume care sunt menite să atragă sau să sperie oamenii să le deschidă. Ele arată adesea ca facturi, chitanțe, documente legale și multe altele [13].

Fișierele de program executabile cu extensia .exe au fost cel mai des detectate ca un tip de fișier rău intenționat de către Microsoft în anul 2017. Executabilele rău intenționate pot fi găsite în mai multe locații/ medii de vectori (e-mail, browser web și așa mai departe). Fișierele rău intenționate cu extensiile .temp și .tmp, utilizate în mod obișnuit pentru fișierele temporare, au fost următorul tip de amenințare cel mai frecvent, urmate de fișierele cu extensia .dll [14].

Atacurile de tip *phishing* încearcă să fure informații sensibile prin e-mailuri, site-uri web, mesaje text sau alte forme de comunicare electronică. Ei încearcă să arate ca o comunicare oficială de la companii sau persoane legitime.

Infraactorii cibernetici încearcă adesea să fure nume de utilizator, parole, detalii despre cardul de credit, informații despre contul bancar sau alte acreditări. Ei folosesc informații furate în scopuri rău intenționate, cum ar fi piratarea, furtul de identitate sau furtul de bani direct din conturi bancare și carduri de credit. Informațiile pot fi vândute și pe piețele închise ale criminalilor cibernetici [15].

Un alt tip de amenințare sunt și atacurile lanțului de aprovizionare care vizează dezvoltatorii și furnizorii de software. Scopul este de a accesa coduri-sursă, de a crea procese sau de a actualiza mecanisme prin infectarea aplicațiilor legitime pentru a distribui malware.

Totodată, autorii de programe malware folosesc rootkit-uri pentru a ascunde malware-ul pe dispozitivul dvs., permițând malware-ului să persiste cât mai mult timp posibil. Un rootkit de succes poate rămâne pe loc ani de zile dacă nu este detectat. În acest timp, va fura informații și resurse.

În ceea ce privește *troienii*, aceștia dau impresia că efectuează operațiuni legitime, pe când încearcă, de fapt, să exploateze vulnerabilitățile sistemului și să permită accesarea sistemului în mod ilegal.

Viermele este un tip de malware care, având capacitatea de a se copia singur, se răspândește adesea printr-o rețea prin exploatarea vulnerabilităților de securitate. Acesta se poate răspândi prin intermediul site-urilor ale rețelelor de socializare, fișiere atașate la email, mesaje text, programele de partajare a fișierelor, partajări prin intermediul rețelei.

Ransomware este un tip de software rău intenționat (malware) care

amenință să publice sau blochează accesul la date sau la un sistem informatic, de obicei prin criptarea acestora, până când victima plătește o taxă de răscumpărare atacatorului. În multe cazuri, cererea de răscumpărare vine cu un termen limită. Dacă victima nu plătește la timp, datele dispar pentru totdeauna sau răscumpărarea crește.

Cercetătorii Bitdefender au constatat că numărul atacurilor cu amenințări informatice de tip ransomware, care blochează accesul la datele oamenilor și apoi solicită recompensă, a urcat de aproape șase ori de la începutul pandemiei (+485%) [16].

Ransomware rămâne una dintre cele mai prolifiche amenințări informatice ale momentului, iar atacatorii au exploatat timpul tot mai mare dedicat folosirii dispozitivelor, atât pe fondul muncii de acasă, cât și al lipsei de alternative privind petrecerea timpului liber altfel decât online.

Victimelor infectate cu ransomware li se solicită sume cuprinse între sute de dolari în cazul persoanelor fizice și de sute de mii sau chiar milioane de dolari în cazul companiilor.

De menționat faptul că conform datelor statistice ale companiei Kaspersky Lab, în perioada 08.11.2021-06.12.2021, calatoarele cetățenilor Republicii Moldova au fost infectate în medie de 56.37% cu software rău intenționat Trojan-Ransom.Win32.Blocker, în comparație cu alte programe malițioase de acest mod. Iar pe data de 30 noiembrie fiind efectuate 74 de notificări cu ransomware [17].

Codurile rău intenționate evoluează zi de zi, iar provocarea daunelor și perturbarea utilizării normale a dispozitivelor a rămas în continuare principala țintă a acestora, chiar dacă virușii în ziua de azi sunt tot mai complecși, motiv din care considerăm că obiectul infracțiunii prevăzute de art. 260 Cod penal al RM este într-o continuare dezvoltare.

Referințe bibliografice

1. Violino B. Cybercrime is increasing and more costly for organizations. Martie 2019. <https://www.zdnet.com/article/cybercrime-is-increasing-and-more-costly-for-organizations/> (Vizitat pe 25.11.2021).
2. Bayern M. Nearly 70% of major companies will increase cybersecurity spending post-coronavirus. Mai 2020. <https://www.techrepublic.com/article/nearly-70-of-major-companies-will-increase-cybersecurity-spending-post-coronavirus/> (Vizitat pe 25.11.2021).
3. Vasii I. Criminalitatea informatică. Nemira, București, 1998. p. 96.
4. Dobrinioiu M. Infracțiuni în domeniul informatic. București: Ed. C.H.Beck, 2006. p. 161.
5. Mihai A., Mihai L.A. Cum arată noile dispozitive de tip Skimmer, folosite de hoți pentru clonarea cardurilor de credit. <https://www.go4it.ro/>

- content/curiozitati/cum-arata-noile-dispozitive-de-tip-skimmer-folosite-de-hoti-pentru-clonarea-cardurilor-de-credit-12908738/ (Vizitat pe 26.11.2021).
6. Chikapa M., Namanya A.P. Towards a fast offline static malware analysis framework. In 2018, 6th International Conference on Future Internet of Things and Cloud Workshops (FiCloudW). IEEE, Barcelona, Spain, 2018. p. 182-187.
 7. El Abdelkhalki J., Ahmed M.B., Abdelhakim B.A. Image malware detection using deep learning. International Journal of Communication Networks and Information Security, vol. 12, no. 2, 2020. p. 180-189.
 8. Microsoft. Understanding malware & other threats. <https://docs.microsoft.com/en-us/windows/security/threat-protection/intelligence/understanding-malware> (Vizitat pe 25.11.2021).
 9. The Compliance Gap: BSA Global Software Survey, Iunie 2014. https://globalstudy.bsa.org/2013/downloads/studies/2013GlobalSurvey_Study_en.pdf (Vizitat pe 25.11.2021).
 10. Computer Virus. <https://www.malwarebytes.com/computer-virus> (Vizitat pe 25.11.2021).
 11. Virus informatic. https://ro.wikipedia.org/wiki/Virus_informatic (Vizitat pe 20.11.2021).
 12. Coin miners <https://docs.microsoft.com/ro-ro/windows/security/threat-protection/intelligence/coinminer-malware> (Vizitat pe 20.11.2021).
 13. Macro malware. <https://docs.microsoft.com/en-us/windows/security/threat-protection/intelligence/macro-malware> (Vizitat pe 20.11.2021).
 14. Microsoft Security Intelligence Report Volume 23 Supplement. Malware at Microsoft. http://info.microsoft.com/rs/157-GQE-382/images/M365_18_Jul_EN-US_SIRv23MalwareReport_PDF_V1.pdf (Vizitat pe 20.11.2021).
 15. How to protect against phishing attacks. <https://docs.microsoft.com/ro-ro/windows/security/threat-protection/intelligence/phishing> (Vizitat 25.11.2021).
 16. Numărul atacurilor ransomware a crescut de aproape șase ori în pandemie. 08 aprilie 2021. <https://www.bitdefender.ro/news/numarul-atacurilor-ransomware-a-crescut-de-aproape-sase-ori-in-pandemie-3978.html> (Vizitat pe 25.11.2021).
 17. Kaspersky Statistici, Republica Moldova [https://statistics.securelist.com/country/moldova%20\(republic%20of\)/ransomware/month](https://statistics.securelist.com/country/moldova%20(republic%20of)/ransomware/month) (Vizitat pe 25.11.2021).

COOPERAREA INSTITUȚIONALĂ ÎN PROCESUL DE RECUPERARE A BUNURILOR INFRAȚIONALE – MECANISM DE COMBATERE A CRIMINALITĂȚII GENERATOARE DE PROFITURI ILICITE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Victoria CARACUIAN,
*doctorand, specialitatea – drept procesual-penal,
Școala doctorală Studii Juridice și Relații Internaționale, USEM*

Summary

The progress of information technologies, the increased accessibility of people to databases, but also the metamorphoses of financial and banking systems lead to the rapid development of economic crimes and those generating illicit profits. These categories of crimes lead to an increase in the number of acts of corruption, nationally and internationally. In order to carry out the process of recovering criminal assets, the cooperation of several state institutions is necessary, the interaction of which would facilitate the process in the fight against corruption, thus ensuring the observance of the fundamental rights of the society.

Progresul tehnologiilor informaționale, accesibilitatea sporită a persoanelor la bazele de date, dar și metamorfozele sistemelor financiare și celor bancare duc la dezvoltarea în timpouri rapide a infracțiunilor economice și a celor generatoare de profituri ilicite.

Anume aceste categorii de infracțiuni duc la creșterea actelor de corupție atât pe plan național, cât și internațional.

Pentru valorificarea priorității de combaterea a corupției încă în Programul de guvernare a Republicii Moldova 2016-2018 a statuat necesitatea întreprinderii câtorva măsuri:

- perfecționarea cadrului legislativ necesară pentru organizarea activității de investigare financiară, depistare, urmărire și conservare a bunurilor provenite din infracțiuni pentru asigurarea confiscării acestora, inclusiv pentru recuperarea prejudiciului cauzat prin infracțiuni, în special prin infracțiuni de corupție și conexe, în urma analizei internaționale specializate a cadrului juridic și a practicilor Republicii Moldova;

- stabilirea instituției cu competențe de identificare, recuperare și administrare a bunurilor provenite din activități infracționale și aflate pe teritoriul Republicii Moldova sau peste hotarele ei.

Lupta împotriva corupției, îndeosebi în vederea îmbunătățirii cooperării internaționale privind combaterea corupției este o condiție prevăzută în Acordul de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea

Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora pe de altă parte, care a fost ratificat de Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr. 112 din 02 iulie 2014¹.

Această condiție menționată mai sus este impusă pentru necesitatea întreprinderii unor importante reforme interne, inclusiv prin asigurarea eficacității în lupta împotriva corupției.

Republica Moldova a ratificat Convenția Organizației Națiunilor Unite Împotriva Corupției prin Legea nr. 158 din 2007², reafirmându-și astfel aderența la principiile, valorile și normele internaționale de prevenire și combatere a corupției, precum și angajamentul său de transpunere a standardelor anticorupție universale în legislația și practicile juridice naționale.

Este de menționat faptul că pentru realizarea eficientă a procedurii de recuperare a bunurilor infracționale, este necesară existența unui cadru legislativ și instituțional național în domeniul recuperării bunurilor infracționale, armonizat cu legislația internațională, care să aibă prevederi teoretice și competențe bine definite.

Existența cadrului legislativ național, în primul rând, este motivată de faptul că în Republica Moldova, deși există un șir de instituții abilitate cu competențe de identificare, urmărire, recuperare și administrare a bunurilor provenite din infracțiuni, totuși activitatea acestora este dispersată, nu există o coordonare și comunicare coerentă între ele.

Astfel, perfecționarea cadrului legislativ a început în anul 2017 odată cu modificările survenite în legislația națională.

Inițial, prin Legea nr. 49 din 30 martie 2017³ pentru completarea unor acte legislative, publicată ulterior la data de 19 mai 2017 în Monitorul Oficial nr. 155-161 art. 253 a fost completat art. 4 din Legea nr. 1104 din 06.06.2002 (cu modificările ulterioare) cu privire la Centrul Național Anticorupție, cu litera *g*) *recuperarea bunurilor infracționale*, adăugând o atribuție nouă Centrului Național Anticorupție.

Tot prin această Lege nr. 49 din 30 martie 2017 pentru completarea unor acte legislative, publicată ulterior la data de 19 mai 2017 în Monitorul Oficial nr. 155-161 art. 253 a fost completat și Codul de procedură penală al Republicii Moldova cu adăugarea la Titlul VII Chestiuni patrimoniale în procesul penal al Capitolului III intitulat *Recuperarea bunurilor infracționale*.

Conform legislației procesual penale, prin bun infracțional se are în vedere bunul care poate fi pus sub sechestru în conformitate cu prevederile

¹ Legea nr. 112 din 02.07.2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova pe de o parte și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte; Publicat: 18.07.2014, Monitorul Oficial nr. 185-199, art. 442

² Legea nr. 158 din 06.07.2007 privind ratificarea Convenției Organizației Națiunilor Unite Împotriva Corupției; Publicat: 20.07.2007 în Monitorul Oficial nr. 103-106, art. 451

³ Legea nr. 49 din 30.03.2017 pentru completarea unor acte legislative, art. II-III; Publicat: 19.05.2017 în Monitorul Oficial nr. 155-161, art. 253

Codului de procedură penală, precum și bunul care poate fi supus confiscării speciale sau confiscării extinse.

Drept etape ale procesului de recuperare a bunurilor infracționale sunt:

- urmărirea bunurilor infracționale și acumularea probelor;
- indisponibilizarea bunurilor infracționale;- confiscarea bunurilor infracționale și recuperarea prejudiciilor;- restituirea (întoarcerea) bunurilor infracționale⁴.

Pentru realizarea procesului de recuperare a bunurilor infracționale prin prisma tuturor etapelor menționate mai sus, este necesară cooperarea mai multor instituții ale statului, interacțiunea cărora ar facilita procesul în lupta cu corupția, asigurând astfel respectarea drepturilor fundamentale ale societății.

Din cadrul instituțiilor statului, în sarcina cărora se află cooperarea și lupta cu criminalitatea generatoare de profituri ilicite, lupta cu actele de corupție, putem menționa următoarele:

- Agenția de Recuperare a Bunurilor Infracționale

În conformitate cu Legea nr. 48/2017⁵, Agenția este o subdiviziune autonomă specializată în cadrul Centrului Național Anticorupție, care are drept atribuții de bază efectuarea investigațiilor financiare paralele și evaluarea și administrarea bunurilor infracționale indisponibilizate.

Agenția cooperează strâns cu instituțiile statului. Cooperarea, în special, se bazează pe furnizarea de informații relevante activității de recuperare. De menționat că Legea nr. 48/2017 prevede un șir de norme privind obținerea de informații de către Agenție, prin derogare de la normele procesuale existente: *Informațiile (documentele, materialele etc.) transmise pentru activitatea Agenției de furnizori de date relevante, de organele de urmărire penală, de organele Procuraturii, de instanțele judecătorești sau de alte autorități competente, în scopul prevăzut de Legea nr. 48/2017, nu constituie divulgare a secretului comercial, bancar, profesional sau a datelor cu caracter personal.* În așa mod, obținerea informației, inclusiv de la instituțiile bancare, are loc într-un mod mult mai rapid, deoarece se exclude urmarea procedurii de autorizare la judecătorul de instrucție. Accesul terților la resursele informaționale ale Agenției este interzis. Doar colaboratorii Agenției au acces la informația din bazele de date deținute de Agenție și dreptul de a procesa această informație, urmare a autorizării prealabile obținute de la conducerea acesteia.

În activitatea sa, Agenția colaborează productiv cu Serviciul Prevenire și Combatere a Spălării Banilor și Finanțarea Terorismului, prin adresarea directă a demersurilor, cu Agenția Servicii Publice, prin accesarea directă a bazelor

⁴ Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 112, art. 229/1 din 14.03.2003, cu modificările ulterioare; Publicat în Monitorul oficial nr. 119-131 din 05.04.2019, art. 63, în vigoare 19.03.2019

⁵ Legea nr. 48 din 30.05.2017 privind Agenția de recuperare a bunurilor infracționale; Publicat: 19.05.2017 în Monitorul Oficial nr. 155-161, art. 251

de date și prin aplicarea deciziilor instanței de judecată de indisponibilizare a bunurilor mobile și imobile, cu Autoritatea Națională de Integritate, Serviciul Vamal și alte entități care pot furniza date relevante procesului de recuperare, sau au o tangență directă sau indirectă cu acest proces, inclusiv cu instituțiile bancare, în baza acordurilor de colaborare și schimb criptat de informații.

– **Serviciul Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor**

Printre atribuțiile de bază ale Serviciului Prevenirii și Combaterii Spălării Banilor sunt:

- primirea, analizarea și transmiterea către organele competente a informațiilor privind activitățile și tranzacțiile suspecte de spălare a banilor, de infracțiuni asociate acestora și de finanțare a terorismului, prezentate de entitățile raportoare, precum și altă informație relevantă;

- sesizarea entităților raportoare, organelor cu funcții de supraveghere a entităților raportoare și altor autorități competente cu privire la riscurile aferente spălării banilor și finanțării terorismului, noile tendințe și tipologii în domeniul spălării banilor și finanțării terorismului, încălcările stabilite în domeniile de competență și lacunele în actele normative în partea ce ține de prevenirea riscurilor de spălare a banilor și de finanțare a terorismului⁶.

– **Poliția (Inspectoratul General al Poliției)**

Poliția este o instituție publică specializată a statului, în subordinea Ministerului Afacerilor Interne, care are misiunea de a apăra drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei prin activități de menținere, asigurare și restabilire a ordinii și securității publice, de prevenire, investigare și de descoperire a infracțiunilor și contravențiilor.

– **Autoritatea Națională de Integritate**

Autoritatea Națională de Integritate, potrivit Legii nr. 132/17.06.2016⁷, este o autoritate publică independentă față de alte organizații publice, persoane juridice de drept public sau privat, persoane fizice și care asigură integritatea în exercitarea funcției publice sau funcției de demnitate publică și prevenirea corupției prin realizarea controlului averii și al intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților și al restricțiilor.

Printre atribuțiile de bază ale ANI sunt:

- exercitarea controlului averii și al intereselor personale;
- exercitarea controlului privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților și al restricțiilor;
- constatarea și sancționarea încălcărilor regimului juridic al averii și

⁶ Legea nr. 308 din 22.12.2017 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, Publicat: 23.02.2018 în Monitorul Oficial nr. 58-66, art. 133

⁷ Legea nr. 132 din 17.06.2016 cu privire la Autoritatea Națională de Integritate: Publicat: 30.06.2016 în Monitorul Oficial nr. 245-246, art. 511

intereselor personale, al conflictelor de interese, al incompatibilităților și al restricțiilor;

– cooperarea cu alte instituții, atât la nivel național, cât și internațional;

– **Serviciul Fiscal de Stat**

Activitatea Serviciului Fiscal de Stat este axată pe prestarea serviciilor publice administrative contribuabililor în scopul supravegherii, controlului în domeniul fiscal și constatării infracțiunilor.

– **Serviciul Vamal .**

Serviciul Vamal este o instituție din sistemul organelor de drept și de securitate a statului, având misiunea de a asigura securitatea economică a țării prin colectarea eficientă a taxelor și impozitelor, combaterea fraudelor vamale, facilitarea comerțului internațional și protejarea societății, aplicând uniform și imparțial legislația vamală.

Serviciul Vamal exercită un șir de atribuții printre care unele sunt utilizate de către investigatori în cadrul desfășurării investigațiilor financiare.

– **Serviciul de Informații și Securitate**

Serviciul de Informații și Securitate este organul de stat specializat în domeniul asigurării securității naționale prin exercitarea tuturor măsurilor adecvate de informații și contrainformații, prevenirii și contracarării oricăror acțiuni care constituie, potrivit legii, amenințare internă sau externă pentru independența, suveranitatea, unitatea, integritatea teritorială, ordinea constituțională, dezvoltarea democratică, securitatea internă a statului, societății și cetățenilor, statalitatea Republicii Moldova, funcționarea stabilă a ramurilor economiei naționale de importanță vitală, atât pe teritoriul Republicii Moldova, cât și peste hotare.

Asigurarea funcționalității procesului de recuperare a bunurilor infracționale impune necesitatea stabilirii unor norme referitoare la procedura și instituțiile implicate în procesul de recuperare, administrare și valorificare a bunurilor provenite din infracțiuni, precum și stabilirea competențelor concrete ale cadrului instituțional de reglementare în domeniu.

Prin esența sa, investigațiile financiare reprezintă un instrument important, proactiv, în efectuarea urmăririi penale, în special în cauzele de corupție și spălare a banilor, care presupune colectarea și analizarea tuturor informațiilor disponibile în vederea urmăririi bunurilor și instrumentelor obținute sau folosite la săvârșirea de infracțiuni și confiscarea acestora. Astfel de investigații au o arie de acoperire largă și constau în cercetări directe (verificarea unor dosare, identificarea faptelor, percheziții, supraveghere), precum și în utilizarea unor metode indirecte (audieri, expertize).

De asemenea, pentru o funcționalitate mai bună a acestui mecanism este necesară interacțiunea și cu instituțiile internaționale, cum ar fi: INTERPOL, EUROPOL ș.a.

Interacțiunea dată consolidează capacitatea agențiilor de aplicare a legii, parchetelor și organismelor judiciare de a implementa mecanismele de cooperare internațională în procesul de recuperare a activelor, asigurând astfel strângerea dovezilor, precum și sechestrarea și confiscarea bunurilor de peste granițele naționale.

Succesul urmăririi și recuperării bunurilor depinde adesea de asistența statelor străine.

Investigatorii ar trebui să ia în considerare faptul că cooperarea internațională se bazează pe principiul reciprocității: statul în care s-au delapidat proprietățile nu ar trebui să solicite asistență doar în statele străine unde activele sunt ascunse, ci, la rândul lor, să furnizeze informații sau probe acestor state pentru recuperarea bunurilor infracționale.

Recuperarea veniturilor din crime generatoare de venituri ilicite este o activitate complexă. Procesul poate fi copleșitor chiar și pentru cei mai experimentați dintre practicieni. Este extrem de dificil pentru cei care lucrează în contextul unor state unde corupția este larg răspândită sau resursele sunt limitate.

Comunitatea internațională prin intermediul instituțiilor sale cum sunt Banca Mondială, Centrul internațional pentru recuperarea activelor, Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, Fondul Monetar Internațional au realizat că aceste țări trebuie sprijinite în eforturile sale pe măsură ce se confruntă cu provocările strategice, organizaționale, de investigație și juridice ale recuperării bunurilor furate.

Bibliografie:

1. Convenția Organizației Națiunilor Unite Împotriva Corupției, adoptată la New York la 31 octombrie 2003 și semnată de Republica Moldova la 28 septembrie 2004, ratificată prin Legea nr. 158 din 06.07.2007, M.O. nr. 103-106 din 20.07.2007.
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova din 14.03.2003, M.O. nr. 248-251 din 05.11.2013, cu modificările ulterioare.
3. Legea nr. 112 din 02.07.2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova pe de o parte și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, M.O. nr. 185-199 din 18.07.2014.
4. Legea nr. 48 din 30.05.2017 privind Agenția de recuperare a bunurilor infracționale, M.O. nr. 155-161 din 19.05.2017.
5. Legea nr. 308 din 22.12.2017 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, M.O. nr. 58-66 din 23.02.2018.
6. Legea nr. 132 din 17.06.2016 cu privire la Autoritatea Națională de Integritate, M.O. nr. 245-246 din 30.06.2016.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

„Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice”, conferință științifică cu participare internațională (2021; Chișinău). Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice : Conferința științifică cu participare internațională, din 9 decembrie 2021 / comitetul științific: Dinu Ostavciuc (președinte) [et al.] ; comitetul de organizare: Oleg Rusu (președinte) [et al.] ; traducere: Angela Pareniuc. – Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, 2022. – 600 p.

Cerințe de sistem: PDF Reader.

Antetit.: Min. Afacerilor Interne al Rep. Moldova, Acad. „Ștefan cel Mare”. – Texte : lb. rom., rusă. – Rez.: lb. rom., engl., rusă. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. ISBN 978-9975-135-53-5 (PDF).

34+351.74(082)=135.1=161.1

Design copertă și prezentare grafică

Ruslan CONDRAT

Redactare:

Marius CHIRIȚĂ

Traducere

Angela PARENIUC

Tehnoredactare

și procesare computerizată:

Natalia CONDRAT

Bun de tipar: 10.03.2022

coli de autor 57,05

Tiparul executat la **Departamentul editorial poligrafic**
al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI
mun. Chișinău, str. Gh. Asachi 21
MD-2009, Republica Moldova
www.academy.police.md